

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคง
ของญี่ปุ่น: กรณีศึกษาทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010

(สัญญาเลขที่ RDG5910040)

โดย อ. ดร. ธิวินท์ สุพุทธิกุล

พฤษภาคม 2561

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของ
ญี่ปุ่น: กรณีศึกษาทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010

ผู้วิจัย

อ. ดร. ธีวินท์ สุพุทธิกุล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น: กรณีศึกษาทศวรรษ 1990 และ
ทศวรรษ 2010

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (right of collective self-defense / RCSD) ในยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศและความมั่นคงของญี่ปุ่น RCSD ตามความหมายโดยทั่วไป หมายถึง สิทธิในการใช้กำลัง “ช่วยป้องกันรัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด” เมื่อถูกโจมตีด้วยกำลัง แม้นโยบายความมั่นคงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองของญี่ปุ่น ได้ลดทอนความสำคัญของแนวคิดนี้ในการดำเนินยุทธศาสตร์มาโดยตลอด ด้วย “การปฏิเสศ” ที่จะยอมรับ RCSD โดยมองว่าขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 9 อันเป็นข้อบัญญัติละเลิกสงคราม แต่ RCSD ก็ดำรงอยู่ในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคง และระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯมาโดยตลอด นอกจากดำรงอยู่ในฐานะแนวคิดที่ถูกปฏิเสศแล้ว หลายครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์อันนำไปสู่การต้องทบทวนนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงแบบขนานใหญ่ อย่างเช่นช่วงการเปลี่ยนสถานะของญี่ปุ่นกลายเป็นชาติชั้นนำทางเศรษฐกิจ หรือการเปลี่ยนผ่านของบริบทโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น ข้อถกเถียงว่าด้วย “การยอมรับ” หรือ “ไม่ยอมรับ” RCSD มักเข้ามามีบทบาทในกระบวนการปรับแนวนโยบายเพื่อรับมือสถานการณ์ใหม่อยู่เสมอ กระทั่งปัจจุบัน (ทศวรรษ 2010) เมื่อไม่นานมานี้ แนวคิด RCSD เริ่มมีตำแหน่งแห่งที่ที่เปลี่ยนไปในยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่น จากการ “ตีความ” รัฐธรรมนูญครั้งใหม่ของรัฐบาล Abe Shinzō (2012-ปัจจุบัน) ซึ่งหันมา “ยอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้อย่างจำกัด” และนำไปสู่การปรับนโยบายความมั่นคงครั้งใหญ่

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามหลักที่ว่า RCSD มีนัยสำคัญอย่างไรต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ในฐานะ “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์” แนวคิดนี้มีบทบาทหน้าที่และการทำงานเปลี่ยนไปอย่างไรในแต่ละยุค ด้วยบริบทและเงื่อนไขเช่นไร งานวิจัยมุ่งวิเคราะห์ 2 ช่วงเวลาสำคัญที่ญี่ปุ่นปรับท่าทีด้านการต่างประเทศและมีการหยิบยก RCSD ขึ้นเป็นประเด็นถกเถียงอย่างคึกคักและเข้มข้น ได้แก่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 อันเป็นช่วงการปรับนโยบายว่าด้วยบทบาทระหว่างประเทศของญี่ปุ่นด้านสันติภาพต้นยุคหลังสงครามเย็น และทศวรรษ 2010 อันเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเผชิญกับโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย และภัยคุกคามทางทหาร งานวิจัยนี้ชี้ว่า RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วย “สร้างความประนีประนอม” ใน 2 มิติ เพื่อรักษา “สถานะที่เป็นอยู่เดิม” (status quo) หรือไม่ก็สร้างพลวัตแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual change) ในยุทธศาสตร์ของประเทศ ด้านหนึ่ง RCSD ช่วยสร้างจุดยืนที่ประนีประนอม ระหว่างความจำเป็นด้านความมั่นคงที่ต้องรับมือในแต่ละช่วงเวลา กับการชำระค่านิยมเชิงบรรทัดฐานภายใต้กรอบจำกัดของรัฐธรรมนูญสันติภาพ ในอีกด้าน RCSD มี

บทบาทในการ “บริหารจัดการระบบพันธมิตร” กับสหรัฐฯ โดยช่วยสร้างสมดุลที่ปลอดภัย ระหว่างการต้องเข้าไปพัวพันในยุทธศาสตร์ระดับโลกของสหรัฐฯซึ่งอาจหมายถึงการ “ถูกลากไปผจญความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น” (entrapped) กับแนวโน้มการ “ถูกพันธมิตรทอดทิ้ง” (abandoned) ให้จัดการความมั่นคงด้วยตนเองตามลำพัง

บทบาทของสิทธิป้องกันตนเองร่วมในการปรับยุทธศาสตร์ต้นทศวรรษ 1990

- ต้นทศวรรษนี้ ญี่ปุ่นเผชิญความเสี่ยงวิจารณ์ถึงความล่าช้าและลังเลใจในการร่วมคลี่คลายวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย (1990-1991)
- ญี่ปุ่นตระหนักว่า นานาชาติให้ความสำคัญต่อการส่งบุคลากรเข้าร่วมจัดการวิกฤตด้านสันติภาพ มากกว่าการใช้ “การทูตแบบส่งจ่าย” (checkbook diplomacy)
- รัฐบาลผลักดันกฎหมายให้กองกำลังป้องกันตนเอง (Self-Defense Forces / SDF) สามารถมีบทบาทระหว่างประเทศได้ในกรอบ “การรักษาสันติภาพ” (peacekeeping operations / PKO) ของสหประชาชาติ
- บทบาทหน้าที่ของ SDF ใน PKO จำกัดขอบเขตเพียงภารกิจด้านการสนับสนุน ส่งกำลังบำรุงในแนวหลัง เพื่อเลี่ยงปัญหา “การใช้กำลัง” ที่อาจขัดรัฐธรรมนูญ

จากการวิเคราะห์วาทกรรมของฝ่ายต่างๆ ที่ปะทะสังสรรค์กัน ตลอดจนแนวทางถกเถียงของแต่ละกลุ่ม ความคิดระหว่างการปรับนโยบายต้นทศวรรษ 1990 นี้ ญี่ปุ่นหยิบยก RCSD ขึ้นเพื่อ “มุ่งปฏิเสศ” ในกระบวนการถกเถียงเพื่อวางบทบาทด้านสันติภาพระหว่างประเทศใหม่ซึ่งทำให้ SDF สามารถเข้าร่วมภารกิจ “รักษาสันติภาพ” (peacekeeping operation / PKO) นอกประเทศได้ การปฏิเสศ RCSD ถือเป็นวิธีการใช้งานแนวคิดนี้ในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อก้าวข้ามอุปสรรค และความชะงักงันในการผลักดันนโยบาย ในช่วงเวลานี้ RCSD ถูกใช้ในฐานะ “แนวคิดคู่เปรียบเทียบ” สำหรับ อธิบาย ให้ความหมายและสร้างความชอบธรรมแก่หลัก “ความมั่นคงร่วม” (collective security) อันเป็นแนวคิดที่ฝ่ายที่ส่งเสริมบทบาทญี่ปุ่นในการสร้างคุณูปการด้านสันติภาพ นำเข้ามาจากระดับสากล และเผยแพร่ในสังคมการเมืองญี่ปุ่นในฐานะเสาหลักสำหรับรองรับบทบาทใหม่ของประเทศในเวทีโลก

การนำเข้าแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” มาเป็นหลักการรองรับภารกิจของ SDF ในกรอบ PKO ทำให้รัฐบาลสามารถเลี่ยงปัญหาการต้องยอมรับ RCSD ตามที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมหลายกลุ่มเรียกร้องให้ทบทวนแนวทางที่ค่อนข้างสุดโต่งนี้อาจนำไปสู่กระแสต่อต้านอย่างรุนแรงจากสาธารณชน ในแง่หนึ่งการหันเข้าหาความมั่นคงร่วม ด้านหนึ่งจึงช่วยให้สามารถเลี่ยงการโต้เถียงในแง่ตรรกะเชิงหลักการและกฎหมาย เพราะหากต้องยอมรับ RCSD ย่อมหมายถึงการต้องทบทวนการตีความมาตรา 9 ที่มีมาตั้งแต่ปี 1946 แนวคิดใหม่ที่นำเข้า

มานี้ ไม่ได้อยู่ในกรอบข้อห้ามของรัฐธรรมนูญชัดเจน จึงไม่ขัดกับทั้งตัวบทกฎหมายสูงสุดและการตีความในครั้งก่อนๆ ส่งผลให้ญี่ปุ่นรักษาสถานะที่เป็นอยู่ (status quo) ในเชิงบรรทัดฐานและหลักการทางกฎหมายไว้ได้

ในอีกด้านหนึ่งนั้น หลัก “ความมั่นคงร่วม” ยังช่วยตอบสนองต่อระงับเชิงยุทธศาสตร์เพราะการยอมรับ RCSD ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับ “การใช้กำลังเพื่อช่วยป้องกันพันธมิตร” นั้น อาจหมายถึงการที่ญี่ปุ่นต้องพัวพัน หรือเข้าใกล้ชิดกับยุทธศาสตร์ทางทหารของสหรัฐฯ ในยุคหลังสงครามเย็นมากจนเกินไป การหันเข้าหาความมั่นคงร่วมซึ่งเป็นหลักการภายใต้ “กรอบองค์การสหประชาชาติ” จึงเป็นวิธีเลี่ยงความเสี่ยงที่ว่าการมีบทบาทระหว่างประเทศที่แข็งขันของญี่ปุ่น อาจชักนำให้ต้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับการใช้กำลังของสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สหรัฐฯ กลายเป็นผู้นำระเบียบโลกหนึ่งเดียวหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ดังนั้น ในโลกยุคหลังสงครามเย็น ความเสี่ยงที่ญี่ปุ่นอาจติดบ่วงยุทธศาสตร์ (entrapped) หรือถูกสหรัฐฯ กดดันให้ต้องมีส่วนร่วมกับการใช้กำลังมากขึ้นจึงมีสูงกว่าความวิตกที่ญี่ปุ่นอาจถูกทอดทิ้งจากพันธมิตร (abandoned) ให้ต้องปกป้องตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อภัยคุกคามอย่างที่มีอยู่ในยุคสงครามเย็นได้ลดความน่าหวั่นเกรงลงไป

RCSD จึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการถกเถียง โดยถูกใช้เพื่อเน้นย้ำความแตกต่างของหลักการทั้งสอง RCSD ทำหน้าที่เป็นแนวคิด “ขั้วตรงข้าม” ที่ “ไม่พึงประสงค์” หรือมีความ “สุดโต่ง” เกินกว่าจะยอมรับได้ภายใต้ขอบเขตบรรทัดฐานดั้งเดิม หรือภายใต้ “บรรยากาศความคิด” ของสาธารณชนญี่ปุ่นในขณะเวลาดังกล่าว RCSD ที่ปรากฏในวาทกรรมว่าด้วยยุทธศาสตร์ในยุคนี้ ทำให้พฤติกรรมในกรอบ “ความมั่นคงร่วม” มีขอบเขตที่ชัดเจนขึ้น โดยขีดเส้นแบ่งระหว่าง “สิ่งต้องห้าม” กับ “ความถูกต้องเหมาะสม” และยังช่วยเน้นให้เห็นว่าบทบาทในกรอบความมั่นคงร่วมช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถรักษาความสอดคล้องของหลักกฎหมายและบรรทัดฐานสันตินิยมที่ยอมรับกันภายในประเทศ ขณะที่ปรับพฤติกรรมเข้าหาอุดมคติและบรรทัดฐานในระดับสากลภายใต้กรอบสหประชาชาติได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปฏิเสธ RCSD ช่วยส่งเสริมให้หลักความมั่นคงร่วมในเวทีสหประชาชาติและ PKO กลายเป็น “ดุลยภาพใหม่” ที่ช่วยญี่ปุ่นให้สามารถรับมือกับปัญหาที่เผชิญช่วงต้นทศวรรษ 1990 ได้ ทั้งในแง่การต้องแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมกับสถานะชาติชั้นนำและชาติที่รับผิดชอบ และทั้งในแง่การปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์โลกใหม่ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุด แนวทางนี้ถือว่ามีความ “ประนีประนอม” กับวิถีทางดั้งเดิมของญี่ปุ่นและกลุ่มการเมืองต่างๆ ได้ดีกว่าการปลดล็อก RCSD ญี่ปุ่นจึงยังคงรักษาอุดมคติภายในประเทศและจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ไว้ได้ โดยไม่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งกับการตีความรัฐธรรมนูญรอบก่อนหน้าที่ยึดถือมา

บทบาทของสิทธิป้องกันตนเองร่วมในการปรับยุทธศาสตร์ช่วงทศวรรษ 2010

- ปัญหาความมั่นคงที่ญี่ปุ่นเผชิญ ไม่ว่าจะจากการขยายแสนยานุภาพของจีน ความตึงเครียดในคาบสมุทรเกาหลีและข้อพิพาทด้านดินแดน ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวเรื่องยุทธศาสตร์ป้องกันประเทศ
- รัฐบาลนำโดยพรรคเสรีประชาธิปไตย และนายทศ Abe ตั้งคณะกรรมการการศึกษาเพื่อปฏิรูประบบกฎหมายความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อรับมือสถานการณ์อันถือเป็น “วิกฤตต่อความอยู่รอด” (survival threatening situation) แต่ไม่ถึงขั้น “การโจมตีด้วยกำลัง” ซึ่งเป็น “ช่องโหว่” ในกฎหมายเดิม
- เพื่อรับมือสถานการณ์ดังกล่าว หรือที่เรียกว่า “gray zone scenarios” ญี่ปุ่นต้องปรับปรุงกลไกกฎหมายให้ SDF ตอบสนองได้อย่าง “ไร้รอยต่อ” (seamless response) รัฐบาลมองว่าจุดยืน “ปฏิเสธการใช้ RCSD” ตามการตีความมาตรา 9 ที่ผ่านมา ก่อให้เกิด “รอยต่อในการป้องกันประเทศ” โดยเฉพาะกรณี “พันธมิตรใกล้ชิดถูกโจมตี แล้วกระทบความมั่นคงของญี่ปุ่น”
- การตระหนักถึงความจำเป็นนี้ ทำให้รัฐบาลออกมติคณะรัฐมนตรี “ตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 9” ใหม่ โดยยอมรับ “ให้ใช้ RCSD ได้แบบจำกัด”
- โดย “กำหนดเงื่อนไข” ให้ใช้ RCSD ได้เฉพาะเมื่อการโจมตีชาติที่ใกล้ชิดส่งผลเป็นภัยคุกคามอย่างชัดเจนต่อญี่ปุ่น ไม่มีหนทางอื่นที่เหมาะสมเหลืออีกแล้วและใช้กำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

จากการสำรวจจรรยาบรรณของกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนในช่วงการปรับยุทธศาสตร์และตีความรัฐธรรมนูญใหม่สมัยรัฐบาล Abe ระหว่างปี 2014-2016 พบว่า RCSD ในยุคนี้ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในความพยายามสร้างดุลยภาพใหม่เพื่อรักษาสถานะดั้งเดิม หรือปรับในแบบค่อยเป็นค่อยไปในแนวทางรับประกันความอยู่รอดปลอดภัยของญี่ปุ่น การหันมายอมรับให้สามารถใช้ RCSD ได้อย่างมีเงื่อนไข ในด้านหนึ่ง ช่วยสร้างดุลยภาพใหม่ระหว่างความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์กับหลักกฎหมายและปทัสถานต่อต้านสงครามภายในญี่ปุ่นที่ยังทรงอิทธิพลอยู่ ในอีกด้านหนึ่ง การปรับจุดยืนนี้ช่วยรักษาสมดุลในการไม่ถูกพันธมิตรสำคัญอย่างสหรัฐฯ “ทอดทิ้ง” (abandoned) ให้เผชิญภัยคุกคามตามลำพัง ขณะที่ “เผื่อทางหนีทีไล่” ไม่ให้ถูกลากไป “ติดบ่วง” (entrapped) ความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น

เหตุที่ RCSD กลายเป็นเครื่องมือที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 2 มิติข้างต้น เพราะหลักการที่ดูเหมือนมีสถานะที่ขอบธรรมระดับสากลนี้ ที่จริงแล้วมี “ความไม่ชัดเจน” อยู่ในหลายแง่ ทำให้รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนสิทธินี้ในญี่ปุ่นสามารถ “อ้างความเป็นสากล” ซึ่งยึดโยงกับหลักจารีตและกฎหมายระหว่างประเทศ ขณะที่สามารถ “เลือกสรร” เฉพาะส่วนที่ตอบสนองความต้องการมาประกอบสร้างเป็นแนวทางของตนได้อย่าง

ยึดหยุ่นสอดคล้องกับความจำเป็นในกรณีญี่ปุ่น ซึ่งก็คือเนื้อหาของการยอมรับด้วยเงื่อนไขให้ “ใช้ได้อย่างจำกัด” เราจึงอาจมองการเมืองเรื่องการผลักดันสิทธินี้ว่า เป็นกระบวนการนำเอาบรรทัดฐานสากลเข้ามาก่อนเพราะอิทธิพลของค่านิยมดั้งเดิมภายในญี่ปุ่น เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านหลักกฎหมาย แต่นั่นก็ไม่อาจละเลยกระบวนการที่ตัวแสดงในญี่ปุ่นพยายามอธิบายและปรับหลักสากลนี้ให้สอดคล้องกับปทัสถานภายในประเทศ ความหมายที่ไม่ตายตัวของ RCSD มีประโยชน์ให้ญี่ปุ่นสามารถ “แบ่งรับแบ่งสู้” หลักสากลนี้ได้

ประเด็นที่ปรากฏในวาทกรรมสะท้อนให้เห็นว่า ในการปรับจุดยืน สิ่งที่ฝ่ายสนับสนุนหยิบยกขึ้นให้ ความสำคัญและถือเป็นกลยุทธ์ในการให้ความชอบธรรมต่อการปรับนโยบายคือ การเน้นให้เห็นภัยคุกคามที่ทวีความรุนแรงขึ้น การเน้นความสำคัญมากขึ้นของระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ขณะที่ก็เน้นย้ำตรรกะเชิงหลักการโดยชี้ถึงความเป็นสากลของ RCSD ควบคู่กับความ “ผิดเพี้ยน” ของฐานคติเดิมในญี่ปุ่น นอกจากนี้แล้วก็ยังย้ำถึงการรักษาความต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางป้องกันประเทศที่เป็นอยู่ด้วยการยึดนิยามของสิทธินี้แบบแคบที่สุด และปรับใช้ให้เป็นเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น วาทกรรมลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนมุ่งสร้างความประนีประนอมกับบรรทัดฐานภายในประเทศ และปรับในแบบที่ยังยึดโยงกับวิธีการรับประกันความมั่นคงที่ทำมาแต่เดิม มากกว่าล้มล้างหรือสร้างความแตกหักในเชิงหลักการ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นจุดยืนใหม่ของญี่ปุ่นต่อ RCSD และการปรับนโยบายล่าสุดที่มี RCSD เป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นแกนกลางของการถกเถียงเชิงนโยบาย การศึกษาวาทกรรมระหว่างกระบวนการปรับนโยบายช่วยให้เห็นว่า อิทธิพลของบรรทัดฐานต่อต้านการทหารและหลักการป้องกันประเทศอย่างจำกัด ที่ญี่ปุ่นยึดถือมาตลอดยุคหลังสงครามยังคงทรงพลังอยู่ในปัจจุบัน (ทศวรรษ 2010) รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนจึงต้องพยายามประนีประนอมจุดยืน และย้ำถึงการตีความ RCSD “ในแบบญี่ปุ่น” โดยกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิให้สอดคล้องกับหลักการป้องกันประเทศ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” และวางเงื่อนไขโดยใช้ “ความจำเป็นในการป้องกันตนเอง” เป็นเกณฑ์พิจารณาสำหรับการตัดสินใจใช้สิทธิ ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้การใช้ RCSD มีความชอบธรรมและอธิบายได้ภายใต้กรอบมาตรา 9 ซึ่ง ถึงแม้มาตรานี้จะถูกตีความใหม่ให้ยืดหยุ่นยิ่งขึ้น แต่ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขเชิงกฎหมายและหลักอุดมการณ์ภายในประเทศที่สำคัญในการพิจารณาปรับนโยบายด้วยเหตุนี้ RCSD ที่ใช้ตามแนวทางแบบญี่ปุ่นจึงมีความแตกต่างไปจากหลักสากล อย่างที่นาย กษ Abe ชี้แจงโดยตระหนักว่า ญี่ปุ่นใช้สิทธินี้แบบที่ “ไม่เหมือนใครในโลก” นอกเหนือจากการทำให้สอดคล้องกับระบบคุณค่าที่ยึดถือมาเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่นโยบายใหม่แล้ว การคำนึงถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในระบบพันธมิตร

อันเป็น “เครื่องป้องปรามภัย” ที่สำคัญ ก็เป็นอีกปัจจัยในกระบวนการวางยุทธศาสตร์ โดยญี่ปุ่นแสวงหาดุลยภาพที่ช่วยรับประกันว่าตนจะไม่ถูกสหรัฐ “ทอดทิ้ง” หรือถูก “ลากไปพัวพัน” ในความขัดแย้งระดับโลกที่ไม่จำเป็น ข้อคำนึงถึงทั้ง “การเมืองภายใน” และ “การเมืองระหว่างพันธมิตร” จึงเป็นปัจจัยที่ปรุงแต่งให้การใช้ RCSD ของญี่ปุ่นเป็นไปได้ใน “แบบจำกัด” (limited exercise) และมีลักษณะที่เฉพาะตัว

สิ่งที่เห็นได้ชัดจากความพยายามของรัฐบาลญี่ปุ่นในการสร้างความประนีประนอมและสมดุลระหว่างปัจจัยจากหลากหลายทิศทางนี้ คือท่าที “ยับยั้งชั่งใจ” ในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ ท่าทีนี้สะท้อนความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเตรียมมาตรการ วางกลไกและเครื่องมือเชิงกฎหมาย เพื่อรับมือปัญหาความมั่นคงที่ทวีความน่าวิตกกังวลขึ้น อันเป็นผลจากภัยคุกคามทางทหารและข้อพิพาทด้านดินแดนที่ปรากฏชัดเจนขึ้น เมื่อพิจารณาการเมืองภายในโดยรวมของญี่ปุ่น ทั้งท่าทีของฝ่ายต่อต้านและฝ่ายรัฐบาลประกอบเข้าด้วยกันแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการปรับตัวของญี่ปุ่นท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนไปนี้ เรียกได้ว่าเป็นไปในแบบ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เช่นกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดที่มองความเคลื่อนไหวของรัฐบาล Abe อย่างตื่นตูมว่าเป็นความพยายามขยายอำนาจทางทหาร การกลับกลายเป็น “รัฐปกติ” ตามความมุ่งหวังของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในญี่ปุ่นที่มีมานาน หรือแม้กระทั่งการมองญี่ปุ่นว่ากำลังกลายเป็นภัยคุกคามทางทหารขึ้นมาใหม่ แม้ว่าทัศนคติและความหวาดระแวงเช่นนี้จะมิได้อยู่ทั้งในประชาคมการเมืองภายในญี่ปุ่นเอง และท่าทีของรัฐข้างเคียงที่มีความบาดหมางกับญี่ปุ่นเป็นทุนเดิมอย่างจีนและเกาหลีทั้งสอง หรือแม้แต่ทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายและกลุ่มความคิดไม่น้อยในประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงแล้ว การปรับยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อรับมือและอยู่บนเงื่อนไขที่จำกัดขอบเขตเพื่อการป้องปรามและป้องกันเป็นหลัก

ข้อมูลและบทวิเคราะห์ที่งานวิจัยนี้เสนอแสดงให้เห็นว่า ในการปรับจุดยืนหันมายอมรับ RCSD รัฐบาลญี่ปุ่นและฝ่ายสนับสนุนต้องพิจารณาตัวแปรเชิงบรรทัดฐานและหลักการทางกฎหมายหลากหลายประการ จนทำให้แนวนโยบายปรับเปลี่ยนไปได้ในแบบจำกัด สภาวการณ์เช่นนี้ช่วยยืนยันว่า ท่าทีเร่งด่วนและจริงจังของญี่ปุ่นในการปรับยุทธศาสตร์เป็นไปเพื่อ “การป้องกัน” และ “ป้องปราม” เป็นสำคัญ มากกว่าที่จะมองเป็นความทะเยอทะยานทางทหาร หรือเป็นก้าวขยับไปสู่การแผ่ขยายอำนาจอย่างที่เคยคุกคามเอเชียมาแล้วในอดีต ดังนั้นจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดท่าทีและวางนโยบายของฝ่ายไทยที่ต้องเข้าใจแรงจูงใจเบื้องต้นของญี่ปุ่นที่อยู่เบื้องหลังความเคลื่อนไหวล่าสุด นอกจากเรื่องความตั้งใจของญี่ปุ่นนี้แล้ว ความเข้าใจเรื่อง “ข้อจำกัดที่ญี่ปุ่นเผชิญ” ในการกำหนดยุทธศาสตร์ก็เป็นอีกประการสำคัญ ที่ทำให้ทราบได้ว่าเหตุใดนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นจึงออกมาแบบ “ครึ่งๆ กลางๆ” และไม่ตรงตามมาตรฐานสากลที่นานาชาติยึดถือหรือคาดหวังไว้ ความเข้าใจนี้จะช่วยลดความหวาดระแวงต่อความเปลี่ยนแปลงด้านการทหารที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นลงได้ และเป็นพื้นฐานทำให้เราสามารถมองเห็นประโยชน์และโอกาสทางยุทธศาสตร์ที่มีมากขึ้นของไทยจากการ

ปรับท่าทีของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่า ไทยก็เป็นชาติหนึ่งในเอเชียที่เผชิญสภาวะไม่แน่นอน และวิตกกังวลเรื่องความมั่นคง อันเป็นผลจากการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน แม้ว่าระดับความหวุ่นเกรงของไทยจะไม่ได้รุนแรงเท่าญี่ปุ่นถึงขนาดที่ต้องรีบเร่งหามาตรการปรับตัวเพื่อรับมือทางทหารก็ตาม

การปรับยุทธศาสตร์โดยอาศัยการใช้ RCSD แบบจำกัดของญี่ปุ่น เป็นไปเพื่อรับมือภัยคุกคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากจีน RCSD เป็นส่วนสำคัญในยุทธศาสตร์การเสริมสร้างหรือกระชับความแข็งแกร่งและความน่าเชื่อถือของระบบพันธมิตรเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับจีน ซึ่งหวังผลทั้งในแง่การยับยั้งไม่ให้จีนบุ่มบ่ามใช้กำลังคุกคามญี่ปุ่น หรือเพื่อป้องปราม และในแง่การสอดส่องและตัดทอนพฤติกรรมของจีนที่อาจส่งผลกระทบต่อระเบียบของภูมิภาคที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญในฐานะสภาพแวดล้อมที่ตนต้องพึ่งพิงเพื่อความอยู่รอด เป้าหมายหลักของการปรับจุดยืนว่าด้วย RCSD มุ่งไปยังพันธมิตรกับสหรัฐฯ โดยญี่ปุ่นมองระบบพันธมิตรนี้ว่าไม่เพียงเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการรับประกันความมั่นคงของชาติ แต่ยังช่วยพิทักษ์ปกป้อง “เสถียรภาพและระเบียบ” ที่เป็นอยู่ของภูมิภาคไม่ให้ถูกสั่นคลอนโดยรัฐใดได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามนอกจากสหรัฐฯแล้ว ญี่ปุ่นก็ยังสนับสนุนรัฐอำนาจอื่นๆ ให้เข้ามามีบทบาทในภูมิภาค และในการจัดการปัญหาความมั่นคงอย่างเช่นในกรอบสถาบันพหุภาคีต่างๆ ที่ทำงานอยู่ในภูมิภาค RCSD ที่ตีความในแบบญี่ปุ่นก็ไม่ได้จำกัดว่าจะมุ่งใช้เฉพาะกับพันธมิตรที่เป็นทางการอย่างสหรัฐฯเท่านั้น แต่ได้เปิดให้ “พิจารณาเชิงนโยบาย” ครอบคลุมไปถึงชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอื่นๆ แบบยืดหยุ่น โดยญี่ปุ่นอาจให้ความช่วยเหลือเมื่อชาตินั้นถูกโจมตี บนเงื่อนไขที่ว่าการโจมตีนั้นส่งผล “กระทบต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น” ดังนั้น RCSD อาจเป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์ทางทหารกับรัฐในภูมิภาค ความเคลื่อนไหวนี้ยังมองได้ในแง่ความพยายามส่งสัญญาณว่า ญี่ปุ่นอาจให้ความร่วมมือและช่วยเหลือทางทหารเพื่อสนับสนุนรัฐที่มีแสนยานุภาพต่ำในการต่อต้านการครอบงำของจีน ท่าทีเช่นนี้ส่งผลในการสร้าง “แนวร่วม” ช่วยคานอำนาจกับจีน หรือช่วยยับยั้งและป้องปรามพฤติกรรมของจีนที่ไม่พึงประสงค์ ด้วยการส่งสัญญาณให้เห็นความพยายามในการตรวจสอบและต่อต้านร่วมกัน

สำหรับประเทศไทยซึ่งมีความสัมพันธ์ “แบบพึ่งพาอาศัย” กับรัฐอำนาจหลายฝ่ายทั้งจีน ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ จีนที่มีศักยภาพสูงขึ้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเศรษฐกิจของไทย หรือจีนอาจให้ประโยชน์โดยอ้อมผ่านการสร้างคุณภาพการและจัดสรร “สาธารณประโยชน์” แก่ภูมิภาคโดยรวม อย่างไรก็ตามจีนได้ผันความมั่งคั่งที่มีมากขึ้นไปเสริมสร้างแสนยานุภาพ และทำให้จีนผงาดเป็นมหาอำนาจทางทหารขึ้นตามไปด้วย ความลักลั่นระหว่างภาพลักษณ์ที่จีนนำเสนอผ่านวาทะที่ว่าตนกำลัง “พัฒนาอย่างสันติ” โดยไม่แสวงหาความเป็นเจ้าหรือการครอบงำรัฐอื่นใด กับท่าทีที่แข็งกร้าวพร้อมที่จะใช้กำลังเพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติและสิ่งที่ตนเรียกรองนั้น ทำให้ไทยเองตกอยู่ในภาวะกำกวม และต้องยับยั้งชั่งใจในการผูกมิตรเข้าหาหรือการส่งเสริมให้เกิด

การพึ่งพิงเงินอย่างสนิทแนบแน่น เหตุเพราะภาวะพึ่งพิง (dependence) ที่มีมากขึ้นมีแนวโน้มนำมาซึ่งความเปราะบาง (vulnerable) ต่อการถูกกดดันและสถานะที่เสียเปรียบในการต่อรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพิงแบบไม่สมมาตรที่ไทยมีสถานะเป็นรองอยู่อย่างมาก

นอกจากนี้ จีนเองก็ดูเหมือนตระหนักรู้ถึงความได้เปรียบของตนทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหาร ดังที่เห็นได้ชัดที่ผ่านมาในหลายกรณี จีนมักใช้การลงโทษทางเศรษฐกิจ (economic statecraft) หรือไม่ก็การขู่คุกคามด้วยกำลังเป็นเครื่องมือให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ เพื่อไม่ให้ไทยต้องเผชิญภาวะเปราะบางและถูกรบงำจนอาจกระทบผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญอย่าง อิสรภาพในการตัดสินใจนโยบายตามอำนาจอธิปไตยของประเทศ และเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของจีนที่ยังไม่อาจมั่นใจได้อย่างแน่นอนว่า จะไม่กลายเป็นมหาอำนาจที่แผ่อิทธิพลและแสวงหาความเป็นเจ้า การ “เผื่อทางหนีทีไล่” (hedge) และการสร้างความหลากหลาย (diversify) ในการพึ่งพิง น่าจะเป็นแนวทางที่ “รอบคอบ” และเหมาะสมกว่า การวางตัวเชิงยุทธศาสตร์ “แบบคลุมเครือ” ไว้ก่อน (strategic ambiguity) โดยไม่โอนเอียงเข้าหาฝ่ายใด ทั้งจีนและทั้งพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ แบบสนิทแนบแน่นให้เห็นเด่นชัดจนเกินไป ถือเป็นวิถีทางที่ช่วยให้ไทยรักษาผลประโยชน์จากการสานสัมพันธ์เข้าหารัฐอำนาจทั้งสองฝ่ายในสภาวะปกติ และมีอำนาจต่อรองโดยการปรับท่าทีให้โอนเอียงเข้าหาตัวเลือกอีกฝ่ายได้ในยามที่ถูกรัฐอำนาจฝ่ายใดครอบงำจนไทยเสียประโยชน์

การที่ญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นมากขึ้นในการป้องปรามภัยจีนและสอดส่องพฤติกรรมของจีน ทั้งด้วยวิธีการกระชับพันธมิตรแบบทวิภาคีและสร้างแนวร่วมแบบพหุภาคีเพื่อรับประกันระเบียบในภูมิภาค จึงถือเป็นเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อไทยในยุทธศาสตร์ “เผื่อทางหนีทีไล่” และไม่พึ่งพิงฝ่ายใดแบบตายตัว การใช้ยุทธศาสตร์ใหม่ของญี่ปุ่นเป็นโอกาสดีของไทยในการแสดงท่าทีเพื่อ “ส่งสัญญาณ” ให้เห็นว่าไทยมองการปรับจุดยืนใหม่โดยจำกัดของญี่ปุ่นว่าเป็นประโยชน์ต่อทั้งไทยเองและภูมิภาค ด้านหนึ่งเพื่อให้จีนเห็นว่าการที่ไทยยังคงมีมิตรประเทศที่มีสมรรถนะและความตั้งใจที่จะปกป้องซึ่งกันได้อย่างญี่ปุ่น ทำให้ไทยมีทางเลือกและอำนาจต่อรองอย่างอื่นนอกเหนือจากการต้องพึ่งพิงและเชื่อพึ่งเงินอย่างไม่มียุติธรรม ดังที่กล่าวข้างต้น เป้าหมายสำคัญของการปรับจุดยืนว่าด้วย RCSD ของญี่ปุ่นคือการกระชับพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ไทยอาจมองระบบพันธมิตรนี้ว่า นอกจากจะช่วยถ่วงดุลอำนาจและอิทธิพลของจีนทางหนึ่งแล้ว ยังเป็นกลไกที่มีไว้สำหรับ “เผื่อทางหนีทีไล่” เมื่อใดที่จีนมีท่าทีที่ไม่พึงประสงค์จนกระทบผลประโยชน์ของไทยจนเกินกว่าเหตุ การเข้าหาญี่ปุ่นจึงเป็น “การส่งสัญญาณ” ให้เห็นถึงทางเลือกที่ไทยมีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องสยบยอมต่อแรงกดดัน ข้อเรียกร้องที่ไม่เป็นธรรม หรือการละเมิดอิสระในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ การส่งสัญญาณอย่างการผูกสัมพันธ์ทางการทูต การแสดงวาทะสนับสนุน หรือการสานสัมพันธ์ทางทหารอย่างการเข้าร่วมฝึกซ้อมและแลกเปลี่ยนทางทหารในกรอบที่มีพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ จะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษาสมดุลของยุทธศาสตร์

“วางตัวแบบคลุมเครือ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่นานาชาติเริ่มมองว่าไทยมีแนวโน้มโอนเอียงเข้าหาจีนแบบไม่มีทางเลือกเท่าไร

การแสดงท่าทีเชิงบวกให้เห็นว่าไทยรับรู้ถึงประโยชน์ของการปรับนโยบายของญี่ปุ่นยังเป็นการ “ส่งสัญญาณ” ให้ชาติมหาอำนาจภายนอกอย่างสหรัฐฯ ซึ่งมีบทบาทแนบแน่นในการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกมาตลอดยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เห็นถึงท่าทีสนับสนุนและเห็นชอบจากรัฐในภูมิภาคในการยังคงรักษาสถานะ บทบาทและการปรากฏตัวในเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่สหรัฐฯมีท่าทีห่างเหินและเลื่อนลอยจากภูมิภาคนี้นับแต่เข้าทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ขณะที่นโยบาย “หันเข้าหาเอเชีย” หรือ Pivot to Asia ของประธานาธิบดีบารัก โอบามายังไม่ปรากฏแนวทางและผลที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของโดนัลด์ ทรัมป์ กลับยิ่งสั่นคลอนความเชื่อมั่นถึงบทบาทการเป็นผู้นำระเบียบของเอเชีย-แปซิฟิกของสหรัฐฯอีกกระลอก ความเคลื่อนไหวในเรื่อง RCSD ของญี่ปุ่น มีส่วนอย่างยิ่งในการผูกพันสหรัฐฯไว้กับเอเชียผ่านกรอบพันธมิตรที่มีมาอย่างยาวนาน ระบบความมั่นคงร่วมญี่ปุ่น-สหรัฐฯจึงยังทำหน้าที่เป็นกลไกดั้งเดิมในการผูกมัดสหรัฐฯให้ยังคงบทบาทรับประกันเสถียรภาพและระเบียบที่เป็นอยู่ของเอเชีย การที่ไทยแสดงให้เห็นท่าทีสนับสนุนความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อกระชับระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯและทำให้กลไกนี้มีความน่าเชื่อถือ จึงเป็นอีกวิถีทางที่จะช่วยรักษาระเบียบของภูมิภาคไม่ให้ถูกสั่นคลอนได้โดยง่าย ด้วยการสนับสนุนบทบาทของสหรัฐฯในฐานะมหาอำนาจหนึ่งที่สามารถเข้ามาถ่วงดุลอำนาจและบทบาทกับจีนได้ ผ่านระบบพันธมิตรกับญี่ปุ่นที่มีมาแต่เดิมนั่นเอง

ในอีกแง่มุมหนึ่งนั้น ท่าทีของไทยที่เข้าหาญี่ปุ่นและพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ยังส่งสัญญาณให้เห็นว่า มีแนวโน้มการเกิด “แนวร่วม” แบบหลวมๆ ขึ้นเพื่อรักษาระเบียบร่วมกันในภูมิภาค หรือเพื่อรับมือในยามที่จีนมีท่าทีบุ่มบ่ามทำตามอำเภอใจ หรือขูคุกคามด้วยกำลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ตามแต่ตนต้องการ ท่าทีแข็งกร้าวของจีนจะยิ่งทำให้แนวร่วมนี้แข็งแกร่งและอาจส่งผลโดดเดี่ยวจีนต่อไปได้ การแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่อาจมีแนวร่วมระดับภูมิภาคเกิดขึ้น มีบทบาทในการช่วยระงับยับยั้งพฤติกรรมของจีน ไม่ทำให้จีนอีกเหิมจากการเข้าใจว่าตัวแสดงที่เหลืออื่นๆ อ่อนแอกว่าตน ไม่พร้อมที่จะสกัดกัน หรือได้แต่ต้อง “ยอมอ่อนข้อ” ให้แก่ตน (appease) จีนจึงสามารถรอดตัวจากการกระทำแบบฝ่ายเดียวในกรณีต่างๆ ได้อย่างไม่ยากเย็นนัก การส่งสัญญาณอย่างมีเอกภาพจึงอาจทำให้จีนมีท่าทีโอนอ่อนผ่อนตามมากขึ้น ที่สำคัญยังมีส่วนในการปรับพฤติกรรมและ “สร้างเสริมอุปนิสัย” ในระยะยาวของจีนด้วย ยุทธศาสตร์ทางทหารและพันธมิตรด้านความมั่นคงนี้ อาจดำเนินไปควบคู่กับการช่วยกันทำให้มหาอำนาจใหม่นี้ผูกพันหรือบูรณาการเข้าหากันรอบรรทัดฐานที่เป็นอยู่และยอมรับร่วมกัน ผ่านการใช้กรอบสถาบันที่มีอยู่ในภูมิภาคและกฎระเบียบต่างๆ เป็นเครื่องมือ

วิธีนี้จะป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอมกลุ่มเกลาพฤติกรรมของรัฐอำนาจใหม่ให้เป็นไปในแบบที่
คาดหมายได้และเป็นมีรูปแบบพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไปในระยะยาว

สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น : กรณีศึกษาทศวรรษ

1990 และทศวรรษ 2010

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (right of collective self-defense / RCSD) ในยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงและความอยู่รอดของญี่ปุ่น แม้นโยบายความมั่นคงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นได้ลดทอนความสำคัญของแนวคิดนี้ในการดำเนินยุทธศาสตร์มาโดยตลอด ด้วยการปฏิเสธการยอมรับโดยมองว่าขัดกับรัฐธรรมนูญละเลิกสงคราม (มาตรา 9) แต่ RCSD ก็ดำรงอยู่ในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคงและระบบพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาโดยตลอด นอกจากการดำรงอยู่ในฐานะแนวคิดที่ถูกปฏิเสธแล้ว หลายครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์อันนำไปสู่การทบทวนนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงแบบขนานใหญ่ อย่างเช่นในช่วงการเปลี่ยนสถานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น หรือการเปลี่ยนผ่านของระเบียบโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น ข้อถกเถียงว่าด้วยการยอมรับหรือไม่ยอมรับ RCSD มักเข้ามามีบทบาทในกระบวนการปรับทิศทางนโยบายเพื่อรับมือสถานการณ์ใหม่เสมอ กระทั่งปัจจุบัน (ทศวรรษ 2010) เมื่อไม่นานมานี้แนวคิด RCSD เริ่มมีตำแหน่งแห่งที่ที่เปลี่ยนไปในยุทธศาสตร์ความมั่นคงจากการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐบาล Abe Shinzō ซึ่งหันมา “ยอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้อย่างจำกัด” นำไปสู่การปรับจุดยืนและนโยบายความมั่นคงครั้งใหญ่ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามหลักที่ว่า RCSD มีนัยสำคัญอย่างไรต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ในฐานะ “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์” แนวคิดนี้มีบทบาทหน้าที่และการทำงานเปลี่ยนไปอย่างไรในแต่ละยุคด้วยบริบทและเงื่อนไขเช่นไร งานวิจัยมุ่งวิเคราะห์สองช่วงเวลาสำคัญที่ญี่ปุ่นปรับท่าทีด้านการต่างประเทศและมีการหยิบยก RCSD ขึ้นเป็นประเด็นถกเถียง ได้แก่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 อันเป็นช่วงการปรับนโยบายว่าด้วยบทบาทระหว่างประเทศด้านสันติภาพต้นยุคหลังสงครามเย็น และต้นทศวรรษ 2010 ช่วงการเผชิญการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในเอเชียและภัยคุกคามใหม่ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยสร้างความประนีประนอมในสองมิติเพื่อรักษา “สถานะที่เป็นอยู่” (status quo) หรือไม่ก็สร้างพลวัตแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual change) ในยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่น ด้านหนึ่ง RCSD ช่วยสร้างจุดยืนที่ประนีประนอม ระหว่างความจำเป็นด้านความมั่นคงในแต่ละยุคสมัย กับการชำระไว้ซึ่งค่านิยมเชิงบรรทัดฐานภายใต้กรอบจำกัดของรัฐธรรมนูญ ในอีกด้าน RCSD มีบทบาทในการบริหารจัดการระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ นั่นคือช่วยสร้างสมดุลที่ปลอดภัย ระหว่างแนวโน้มการเข้าไปพัวพันในยุทธศาสตร์ระดับโลกของสหรัฐฯซึ่งอาจหมายถึง “ถูกลากไปผจญความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น” (entrapped) กับแนวโน้มการ “ถูกพันธมิตรทอดทิ้ง” (abandoned) ให้จัดการความมั่นคงด้วยตนเอง

The Right of Collective Self-Defense in the Making of Japan's Security Strategy: Case Studies of the 1990s and 2010s

Abstract

The aim of this research is to analyze the role of “the right of collective self-defense” (RCSD) in Japan’s security strategy. Even though the defense doctrine of postwar Japan had consistently downplayed RCSD as consecutive governments of Japan maintained that it was incompatible with the principle of the Article 9 of the constitution, it is undeniable that RCSD has been prevalently debated in Japan’s political discourse on national defense and playing a critical role in shaping postwar security policy. Apart from existing as a concept to be continuously denied by the authority, when came the times of major strategic revision, for instance, when Japan upgraded its status to an economic power, or when the Cold War structure came to an end, debates about RCSD played substantial roles in the policy redirecting process in order to cope with new environments. Recently in the 2010s, RCSD has acquired new position in Japan’s security strategy as a result of the Abe Administration’s reinterpretation of the Article 9. The government has since shifted the stance to recognize “the limited exercise of RCSD” and has subsequently introduced new policy and legislation to translate the decision into practice. This research explores how RCSD was used as a tool to achieve optimal policy outcomes by Japan’s political entrepreneurs who advocated strategic change. The examination of policymaking processes and discourses in the two periods – the early 1990s when Japan was searching for appropriate roles in the field of international peace and security; and the 2010s when it tried to deal with the shifting power configuration in Northeast Asia – showed that RCSD helped Japan reach a compromise position in order to maintain status quo of the strategic means the country used to guarantee its survival; or at best make gradual or restrained change. RCSD was strategically utilized to make compromise in two dimensions. It worked, on one hand, in the country’s attempt to compromise between strategic necessity it had to address and antiwar/ anti-military internal norm. On the other, it helped Japan maintain a balance in the alliance politics with the US by ensuring that Japan would be neither entrapped in the US global strategy and unnecessary conflicts nor abandoned by this longtime ally who protects its safety for all the postwar era.

สารบัญ

บทที่ 1 : บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัยและแนวทางการตอบคำถาม	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.4 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์	7
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย และขอบเขตการวิจัย	11
1.6 ทบทวนวรรณกรรมที่เสนอคำอธิบายว่าด้วยการ ปรัชญาศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นรอบล่าสุด	14
1.6.1 สี่กลุ่มวรรณกรรมที่เสนอคำอธิบายการปรัชญาศาสตร์ของญี่ปุ่น และจุดยืนว่าด้วย “สิทธิป้องกันตนเองร่วม”	17
1.6.2 สรุปจุดยืนของงานวิจัย	36

บทที่ 2 : สิทธิป้องกันตนเองร่วม: พัฒนาการระหว่างประเทศและในญี่ปุ่นก่อนทศวรรษ 1990

2.1 บทนำ	39
2.2 สิทธิป้องกันตนเองและสิทธิป้องกันตนเองร่วม ที่มาและปัญหาจำกัดความ	40
2.2.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ว่าด้วย “สิทธิป้องกันตนเอง”	44
2.2.2 พัฒนาการเชิงหลักการและความหมายของ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม”	56
2.2.3 ข้อถกเถียงว่าด้วยจำกัดความของสิทธิป้องกันตนเองร่วม	57
2.3 สิทธิป้องกันตนเองร่วมในยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม : ความเป็นมาก่อนทศวรรษ 1990	74

**บทที่ 3 : สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ด้านบทบาทระหว่างประเทศ
ของญี่ปุ่น ต้นทศวรรษ 1990**

3.1 บทนำ	89
3.2 ความเป็นมาและผลลัพธ์ของกระบวนการกำหนดนโยบายด้านบทบาทต่อสันติภาพ	95
3.2.1 การรับมือกับวิกฤตการณ์แรกแห่งยุคหลังสงครามเย็น	99
3.3 วาทกรรมฝ่ายต่อต้าน	106
3.3.1 ตระกาะเชิงหลักการของฝ่ายต่อต้าน	108
3.3.2 ตระกาะเชิงผลตอบแทนของฝ่ายต่อต้าน	113
3.4 วาทกรรมที่สนับสนุนบทบาทและการขยายอำนาจหน้าที่ของ SDF	117
3.4.1 ตระกาะเชิงผลตอบแทนของฝ่ายสนับสนุนบทบาทที่แข็งขัน	119
3.4.2 ตระกาะเชิงหลักการของฝ่ายสนับสนุนบทบาทที่แข็งขัน	127
3.5 ความมั่นคงร่วมกับสิทธิป้องกันตนเองร่วม	135
3.6 สรุป	143

บทที่ 4 : การปรับจุดยืนใหม่ให้สามารถใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมในทศวรรษ 2010

4.1 บทนำ	145
4.2 ยุทธศาสตร์ใหม่ที่มีสิทธิป้องกันตนเองร่วมเป็นแกนกลาง	152
4.3 วาทกรรมฝ่ายต่อต้าน: คงการตีความเดิมเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงและสงคราม	159
4.3.1 ตระกาะเชิงหลักการของฝ่ายต่อต้าน	160
4.3.2 ตระกาะเชิงผลตอบแทนของฝ่ายต่อต้าน	168
4.4 วาทกรรมฝ่ายสนับสนุน: สิทธิอันชอบธรรมที่ตอบสนองความจำเป็น	172
4.4.1 ตระกาะเชิงผลตอบแทนของฝ่ายสนับสนุน	174

4.4.2 ตระกาะเชิงหลักการของฝ่ายสนับสนุน	179
4.5 สรุป	205
บทที่ 5 : สรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	207
5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	212
บรรณานุกรม	217

สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น: กรณีศึกษาทศวรรษ 1990 และ
ทศวรรษ 2010

บทที่ 1: บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

สุนทรพจน์ที่รู้จักกันในนาม “สู่พันธมิตรแห่งความหวัง” (Toward an Alliance of Hope) ซึ่งนายกรัฐมนตรี Abe Shinzō ของญี่ปุ่นได้กล่าวในรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 2015¹ สะท้อนจุดยืนด้านการต่างประเทศของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ยังคงยึดมั่นและเห็นความสำคัญของระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อรับประกันความมั่นคงของญี่ปุ่น อาจกล่าวได้ว่าแม้การขึ้นมานำประเทศอีกครั้งของพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party / LDP) พร้อมด้วยผู้นำที่มีภาพลักษณ์อนุรักษ์นิยมสุดโต่ง มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนนโยบายด้านความมั่นคงอย่างใหญ่หลวงจนผู้สังเกตการณ์ด้านญี่ปุ่นไม่น้อยชี้ถึงสัญญาณการเร่งฟื้นฟูการทหาร (remilitarize) ที่มีแนวโน้มให้เห็นมาก่อนหน้านี้แล้ว² การทบทวนทัศนคติต่อประวัติศาสตร์ยุคสงคราม³ การปลุกกระแสชาตินิยม ซึ่งล้วนเป็นท่าทีที่มุ่งทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็น “รัฐปกติ” (normal state) ที่สามารถเพิ่มพูนแสนยานุภาพอย่างเป็นอิสระจากทั้งสหรัฐฯ และข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีอยู่ แต่เนื้อหาสุนทรพจน์ดังกล่าวของผู้นำญี่ปุ่นสื่อให้เห็นความยึดมั่นในยุทธศาสตร์ดั้งเดิมที่รัฐบาลญี่ปุ่นยุคหลังสงครามยึดถือสืบต่อกันมา นั่นคือการเน้นย้ำว่าพันธมิตรด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ เป็นแกนหลักของนโยบายต่างประเทศ การตอกย้ำจุดยืนและความมุ่งมั่นต่อระบบพันธมิตรนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียที่กำลังเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาขีปนาวุธและอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือหรือการขยายแสนยานุภาพของจีนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจในระดับภูมิภาค

ผู้นำญี่ปุ่นอาศัยสภาวะที่ไม่แน่นอนนี้เป็นโอกาส (window of opportunity) ผลักดันความริเริ่มด้านความมั่นคงและจัดตั้งกลไกใหม่ๆ โดยได้ออกกฎหมายปกป้องความลับแห่งชาติ (National Secrecy Law) ตั้ง

¹ “Full Text of Abe’s Speech before U.S. Congress,” *The Japan Times*, Apr 30, 2015, accessed Aug 25, 2015, <http://www.japantimes.co.jp/news/2015/04/30/national/politics-diplomacy/full-text-abes-speech-u-s-congress/#.Vd3W1yXR81J>

² Christopher W. Hughes, *Japan’s Remilitarization* (New York: Routledge, 2009), p. 16.

³ Linus Hagstrom and Karl Gustafsson, “Japan and Identity Change: Why It Matters in International Relations,” *The Pacific Review* 28, no.1 (2015).

สภาความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Council) ผ่อนคลายข้อห้ามการส่งออกอาวุธ ประกาศ ยุทธศาสตร์ “ร่วมสร้างสันติภาพเชิงรุก” (Proactive Contribution to Peace) และดำเนินการเพื่อปูทางสู่การ สร้างความยืดหยุ่นต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ที่นายกรัฐมนตรี Abe มองเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันประเทศที่สอดคล้อง กับสถานการณ์และทันที่ หรือ “การป้องกันประเทศแบบไร้รอยต่อ” (seamless defense) ถึงแม้ความริเริ่ม เหล่านี้สอดคล้องกับเจตจำนงของ Abe ที่ต้องการ “ปิดบัญชีระบบหลังสงคราม” อย่างที่อดีตนายกรัฐมนตรี Kishi Nobusuke ผู้เป็นตาของเขาเคยประกาศเมื่อต้นทศวรรษ 1960 แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความเคลื่อนไหวนี้มีที่มา จากความตระหนักถึงวิกฤตด้านความปลอดภัยของประเทศ ตลอดจนการรับมือกับภัยคุกคามใหม่จากท่าทีที่ แข็งกร้าว เอาแน่เอานอนไม่ได้ของจีนต่อญี่ปุ่นในช่วงไม่กี่ปีมานี้

ความเคลื่อนไหวที่สำคัญที่สุดจนถึงขณะนี้ (2018) ของรัฐบาล Abe คือการประกาศตีความ รัฐธรรมนูญใหม่เมื่อเดือนกรกฎาคม 2014 ให้หันมาใช้ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (right of collective self-defense / RCSD) ได้ เปลี่ยนจุดยืนดั้งเดิมที่รัฐบาลชุดก่อนๆ ปฏิเสธโดยมองว่าขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 9 จึง นับว่าการยอมรับ “สิทธิในการช่วยป้องกันชาติพันธมิตรจากการถูกโจมตี” นี้เป็นการเปลี่ยนจุดยืนครั้งใหญ่ ซึ่ง นำไปสู่การทบทวนกฎหมายหลายฉบับเพื่อนำสิทธินี้ไปปฏิบัติใช้อย่างที่เห็นเป็น “กฎหมายความมั่นคงใหม่” (New Security Law) ที่มีชื่อเป็นทางการว่า “กฎหมายสันติภาพและความมั่นคง” (Japan’s Legislation for Peace and Security) กฎหมายนี้ซึ่งผ่านการพิจารณาของรัฐสภาญี่ปุ่นปลายปี 2015 และมีผลบังคับใช้ในปี 2016 ได้สร้างความยืดหยุ่นให้แก่บทบาทของกองกำลังป้องกันตนเอง (Self-Defense Forces / SDF) ที่เคย ยึดหลัก “การป้องกันโดยแท้จริง” หรือ “การป้องกันเชิงรับ” (defensive defense / *senshubōei*) ซึ่งถือว่า “การปฏิเสธไม่ให้ใช้ RCSD” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากเกินขอบเขตการป้องกันตนเอง “ระดับต่ำสุด เท่าที่จำเป็น” (minimum necessary level / *hitsuyō saishōgendo*) อันเป็นหลักการที่ยอมรับได้ภายใต้การ ตีความรัฐธรรมนูญที่ยึดถือเรื่อยมาแต่เดิม

อย่างไรก็ดี แม้การประกาศนโยบายร่วมสร้างสันติภาพเชิงรุกและความแข็งขันในการช่วยป้องกัน ชาติพันธมิตรด้วย “การใช้ RCSD อย่างมีเงื่อนไขจำกัด” จะสะท้อนภาพญี่ปุ่นที่มีบทบาททางทหารเชิงรุกมาก ขึ้นกว่าเดิม แต่เมื่อพิจารณาปัจจัยสองประการที่ปรากฏเด่นชัดระหว่างการพิจารณาร่าง “กฎหมายสันติภาพ และความมั่นคง” ในรัฐสภา ได้แก่การให้เหตุผลเชิงนโยบายของนายกรัฐมนตรี Abe และการแสดงออกของมติ มหาชน ทำให้เห็นว่าความเคลื่อนไหวนี้เป็นไปในเชิงรับและอยู่ภายใต้ความตระหนักในความจำเป็นมากกว่า ดังที่ Abe กล่าวย้ำในหลายโอกาสว่าเป้าหมายของการตีความรัฐธรรมนูญคือ ผลเชิง “ป้องปราม” (deterrence) เพื่อยับยั้งภัยไม่ให้เข้ามาคุกคามญี่ปุ่น ด้วยการเน้นย้ำบทบาทและความน่าเชื่อถือของระบบ

พันธมิตรสหรัฐฯ ซึ่งก็เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ใช้มาแต่เดิม ในอีกด้าน สาธารณชนญี่ปุ่นมีทัศนะเชิงลบต่อการตีความและทบทวนกฎหมายของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมเป็นอย่างมาก ความไม่พอใจนี้ปะทุออกมาในรูปการประท้วงใหญ่หลายต่อหลายครั้งแบบที่ไม่ค่อยพบเห็นนักในการเมืองญี่ปุ่น ผลสำรวจความคิดเห็นหลายสำนักสะท้อนความไม่เห็นด้วยของคนส่วนใหญ่ ขณะที่ระดับความนิยมรัฐบาลก็ลดต่ำลง⁴ อาจมองว่ากระแสความไม่พอใจนี้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของบรรทัดฐานต่อต้านสงครามและการทหาร (anti-war / anti-militarism) ยุคหลังสงครามที่ยังคงดำรงอยู่ต่อเนื่องมาแม้กระทั่งปัจจุบัน⁵ และปะทุขึ้นปะทะกับกระแสอนุรักษ์นิยมที่นำโดยพรรค LDP และนายกฯ Abe ร่างกฎหมายความมั่นคงใหม่ถูกฝ่ายที่คัดค้านโจมตีว่าเป็น “กฎหมายก่อสงคราม” เป็นหนทาง “นำญี่ปุ่นสู่สงคราม” Abe กล่าวปกป้องกฎหมายนี้ว่า แท้ที่จริงกฎหมายนี้จะช่วยญี่ปุ่น “เลี่ยงสงคราม” ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การป้องปรามที่เขาเน้นย้ำในหลายวาระโอกาส นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องประนีประนอมกับกระแสคัดค้านด้วยการตั้งเงื่อนไขเป็นเกณฑ์สำหรับตัดสินใจว่าเมื่อใดจึงจะใช้ RCD อย่างจำกัดนี้ได้ เงื่อนไขที่ว่าได้แก่ การที่การโจมตีต่อรัฐอื่นนั้นถือเป็นภัยคุกคามที่เด่นชัดต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่น ปรากฏจากซึ่งหนทางอื่นแล้วและใช้กำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่บรรยายมาข้างต้น ก่อให้เกิดคำถามที่น่าสนใจลึกลงว่า การเปลี่ยนแปลงจุดยืนโดยหันมายอมรับให้ใช้ RCD ได้โดยจำกัดนี้ ตอบสนองยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงและความอยู่รอดของญี่ปุ่นอย่างไร? แม้การหันมายอมรับหลักการนี้อย่างเป็นทางการจะมีขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่หากย้อนมองยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศตลอดจนข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องนับแต่ทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดเป็นต้นมา การอ้างอิงถึงหลักการ RCD ดำรงอยู่ในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคงของประเทศเสมอมา แนวทางการใช้หลักการป้องกันตนเองร่วมในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน? ในแต่ละยุคสมัยสำคัญที่มีผลต่อการก่อร่างสร้างนโยบายความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสองช่วงเวลาในประวัติศาสตร์หลังสงครามที่ญี่ปุ่นปรับแผนนโยบายครั้งใหญ่เพื่อรับมือกับสถานการณ์ใหม่ อันได้แก่ต้นทศวรรษ 1990 อันเป็นช่วงการปรับนโยบายด้านบทบาทภายหลังเผชิญความล้มเหลวในการรับมือกับวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียและเป็นช่วงการปรับตัวเข้าสู่ระเบียบโลกใหม่ยุคหลังสงครามเย็น และทศวรรษ 2010 ซึ่งญี่ปุ่นเผชิญกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ RCD ทำงานแตกต่างกันอย่างไรในสองช่วงเวลาดังกล่าว? ด้วยปัจจัยและเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญอะไรบ้าง?

⁴ “Japan PM Abe’s ratings slip amid doubts about his security policy,” *Reuters*, Jun 28, 2015, accessed Aug 25, 2015, <http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN0P907W20150629>

⁵ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998)

1.2 คำถามวิจัยและแนวทางการตอบคำถาม

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามวิจัย 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ 1) แนวคิด RCSD มีบทบาทหน้าที่อย่างไรในยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงและรับประกันความอยู่รอดของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1990 และยุคปัจจุบันทศวรรษ 2010 2) ในแต่ละยุคดังกล่าว หลักการนี้มีบทบาทหรือถูกใช้ใช้งานเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์แตกต่างกันอย่างไร 3) เงื่อนไขและปัจจัยใดเป็นตัวผลักดันให้เกิดพลวัตต่อรูปแบบการใช้งานหลักการนี้

ในการตอบคำถามดังกล่าวงานวิจัยเสนอว่าแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือสร้างแนวทางที่ประนีประนอมใน 2 มิติ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคงหรือสงวน “สถานะที่เป็นอยู่เดิม” (status quo) หรือไม่ก็สร้างพลวัตแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual change) ในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นที่เป็นมา 1) ในมิติแรกแนวคิด RCSD ช่วยสร้างแนวทางที่ประนีประนอมระหว่าง ก.) ความจำเป็นด้านความมั่นคง (strategic necessity) ซึ่งต้องอาศัยการปรับตัวอย่างยืดหยุ่นตามบริบทของยุคสมัย กับ ข.) การธำรงคุณค่าเชิงบรรทัดฐานและอัตลักษณ์หลังสงครามภายใต้รัฐธรรมนูญสันติภาพ 2) ในอีกมิตินั้นเกี่ยวข้องกับ “การบริหารจัดการ” ระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ นั่นคือการสร้างสมดุลที่ปลอดภัยระหว่าง ก.) แนวโน้ม “ถูกลากไปผจญความขัดแย้ง” (entrapped) โดยไม่จำเป็น กับ ข.) แนวโน้ม “ถูกทอดทิ้ง” (abandoned) จากสหรัฐฯ ซึ่งส่งผลให้ระบบพันธมิตรขาด “ความน่าเชื่อถือ” (credibility) หรือญี่ปุ่นต้องจัดการความมั่นคงด้วยตนเองตามลำพังมากขึ้น

แนวคิดนี้ทำงานหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์แตกต่างกันในสองยุค โดยในช่วงต้นทศวรรษ 1990 สิทธิป้องกันตนเองร่วม มีสถานะ “ถูกปฏิเสธไม่ให้ใช้” ในนโยบายป้องกันประเทศ จุดยืนที่เป็นทางการนี้ยึดถือเรื่อยมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 เมื่อมีการวางหลักการป้องกันประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกและตอกย้ำในการตีความรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการในทศวรรษ 1970 และ 1980 งานวิจัยมองการปฏิเสธสิทธินี้เป็น “การใช้งาน” แนวคิด RCSD ในเชิงยุทธศาสตร์แบบหนึ่ง โดยส่งผลในการ “สร้างความหมาย” และความชัดเจนต่อหลักการป้องกันประเทศที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแบบญี่ปุ่น นั่นคือ “การป้องกันโดยแท้จริง” (*senshubōei*) แม้ในช่วงเปลี่ยนผ่านของระบบโลกและการเปลี่ยนสถานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 ญี่ปุ่นยังคงใช้แนวทางปฏิเสธไม่ใช้สิทธิดังกล่าวเพื่อ “เน้นย้ำความหมาย” และให้คำอธิบายต่อแนวนโยบายใหม่ นั่นคือการอนุญาตให้ SDF ร่วมสร้างประโยชน์ด้านสันติภาพระหว่างประเทศในรูปการรักษาสันติภาพ (peacekeeping operations / PKO) ข้อถกเถียงว่าด้วย RCSD กลายเป็นหลักการที่ใช้

เปรียบเทียบ เพื่อสร้างเงื่อนไขว่าอะไรญี่ปุ่นทำได้หรืออะไรที่ทำได้ อันส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตและหลักการพื้นฐานในการเข้าร่วมเชิงยุทธศาสตร์กับประชาคมโลกบนหลักการ “ความมั่นคงร่วม” (collective security / *shūdan anzenhoshō*) ของสหประชาชาติ ถึงกระนั้นบทบาทของ SDF นี้ก็มีเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น นั่นคืออยู่ภายใต้กรอบบรรทัดฐานการไม่ใช้กำลังและรัฐธรรมนูญมาตรา 9

สำหรับทศวรรษ 2010 แนวทางการใช้งาน RCSD ได้เปลี่ยนไป จากเดิมที่ “ใช้โดยปฏิเสธ” หันมา “ยอมรับ” ผ่านการตีความรัฐธรรมนูญใหม่ แต่แทนที่จะมองการยอมรับสิทธินี้ว่าเป็นการเปิดโอกาสในการขยายบทบาทด้านการทหาร งานวิจัยมองว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการสร้างพลวัตและความยืดหยุ่นให้แก่ยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงในแบบ “จำกัด” และ “ค่อยเป็นค่อยไป” โดยยังยึดมั่นกับเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ดั้งเดิมคือ พันธมิตรกับสหรัฐฯ เพื่อการป้องปรามภัยที่ปรากฏเด่นชัดขึ้นใกล้พรมแดนญี่ปุ่น ขณะที่ก็สร้างความชอบธรรมให้แก่จุดยืนใหม่ของรัฐบาลด้วยการยังคงชี้ให้เห็น “ความเชื่อมโยง” และ “สอดคล้อง” กับบรรทัดฐานต่อต้านสงครามและการป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นที่ยึดถือมาแต่เดิม

สำหรับคำตอบต่อคำถามสุดท้าย ปัจจัยที่ส่งผลต่อจุดยืนของญี่ปุ่นว่าด้วย RCSD สามารถอธิบายโดยวิเคราะห์ปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ความรู้สึกถึงภัยคุกคาม (threat perception) ท่าทีของสหรัฐฯที่เชื่อมโยงกับแนวโน้มว่าญี่ปุ่นจะ “ถูกลากสู่ความขัดแย้ง” หรือ “ถูกทอดทิ้ง” ให้จัดการความมั่นคงด้วยตนเอง และระดับความเข้มข้น-ผ่อนคลายของมติมหาชนว่าด้วยการต่อต้านสงครามและการทหาร ตลอดจนการปกป้องจิตวิญญาณรัฐธรรมนูญสันติภาพ ปัจจัยทั้งสามนอกจากจะส่งผลต่อการปฏิเสธหรือยอมรับ RCSD แล้ว ยังมีส่วนในการกำหนดแนวทางของยุทธศาสตร์และเนื้อหาของมาตรการความมั่นคงอีกด้วย ขณะที่สองปัจจัยแรกเป็นตัวแปรด้านความจำเป็นเชิงสถานการณ์ที่รัฐบาลและสังคมญี่ปุ่นต้องเผชิญ และถือเป็นตัวแปรหลักที่ผลักดันให้เกิดพลวัตในนโยบายความมั่นคง ปัจจัยด้านบรรทัดฐานมีส่วนสำคัญในการกำหนดกรอบและขอบเขตที่เป็นไปได้ ในแง่วิธีการหรือมาตรการ ตลอดจนเครื่องมือที่เหมาะสมสอดคล้องกับบรรทัดฐานที่ยอมรับได้ การปฏิเสธหรือใช้ RCSD สะท้อนการถกเถียงและประนีประนอมเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นด้านความปลอดภัยที่รัฐต้องจัดการ โดยจะพบอยู่ในรูปวาทกรรมที่เสนอ “ตรรกะเชิงผลตอบแทน” (causal ideas) ซึ่งมุ่งเน้นประสิทธิผลเชิงยุทธศาสตร์ กับความพยายามธำรงระบบคุณค่าและบรรทัดฐานยุคหลังสงคราม โดยจะพบอยู่ในรูปวาทกรรมที่เสนอ “ตรรกะเชิงหลักการ” (principled ideas) ซึ่งมุ่งเน้นความเหมาะสมและถูกต้องชอบธรรมตามหลักกฎหมายและทัศนคติมหาชน

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบายพร้อมกันไป กล่าวคือด้านหนึ่งเป็นความพยายามสร้างคุณภาพการต่อข้อถกเถียงว่าด้วยท่าทีระหว่างประเทศของญี่ปุ่นและต่อยอดองค์ความรู้ด้านนี้โดยการวิเคราะห์พัฒนาการล่าสุดที่เกี่ยวข้องกับ RCSD ในฐานะเครื่องมือเชิงนโยบายของญี่ปุ่น ขณะเดียวกันก็มุ่งให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายของหน่วยงานไทยที่เกี่ยวข้องด้านความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น

วัตถุประสงค์เชิงวิชาการ

1. เพื่อเข้าใจว่า RCSD มีบทบาทอย่างไรในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในช่วงทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010
2. เพื่อเข้าใจ เงื่อนไขและตัวแปร ที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้แนวคิดสิทธิป้องกันตนเองร่วมในนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น
3. เพื่อศึกษาประเด็นถกเถียงและวาทกรรมในทางการเมืองและในวงวิชาการของญี่ปุ่น ที่เกี่ยวข้องกับ RCSD ตลอดจนยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นโดยรวม

วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย

1. เพื่อสร้างความเข้าใจและให้ข้อมูลเกี่ยวกับท่าทีปัจจุบันของรัฐบาลและแนวโน้มต่อไปในการจัดการความมั่นคงของประเทศในสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ตลอดจนพัฒนาการล่าสุดในแง่มติมหาชนญี่ปุ่นที่มีต่อเรื่องนี้
2. เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับ “กฎหมายความมั่นคงใหม่” ของญี่ปุ่น และแนวโน้มการนำไปปฏิบัติใช้
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดท่าทีของไทยต่อญี่ปุ่น โดยจะช่วยให้สามารถวางแนวทางรับมือผลกระทบที่เกิดจากการปรับนโยบายล่าสุดที่ทำให้ญี่ปุ่นมีท่าทีเชิงรุกร่วมกับสหรัฐมากขึ้น และยืดหยุ่นด้านยุทธศาสตร์การทหารมากขึ้น ขณะที่ก็ให้ความสนใจถ่วงดุลอำนาจกับจีนมากขึ้นด้วย

1.4 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์ข้างต้น งานวิจัยนี้อาศัยแนวคิด Analytical Eclecticism ควบคู่กับแนวคิด “ประดิษฐกรรมทางสังคม” ในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (IR Constructivism) เป็นกรอบหลักในการศึกษาและเข้าใจปรากฏการณ์การปฏิรูปยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับ RCSD ดังกล่าว Analytical Eclecticism หรือ “การวิเคราะห์เชิงคัดสรร” เป็นแนวคิดที่ Peter Katzenstein ได้ริเริ่ม และผลักดันตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2000 โดยเป็นแนวการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่อาศัย การคัดสรรแนวคิด (concepts) และตัวแปรที่อาจได้รับความสนใจและให้ความสำคัญเป็นพิเศษภายใต้สำนัก ทฤษฎีหรือกระบวนทัศน์ (paradigms / traditions) ใดกระบวนทัศน์หนึ่ง โดยนำมาผนวกเข้าด้วยกันเพื่อ ศึกษาเหตุการณ์เฉพาะเจาะจงใดๆ วิธีคัดสรรที่ว่าเป็นการดึงแนวคิดมาใช้แบบข้ามพรมแดนที่ขัดกันสำนัก คิดทฤษฎีที่มักแข่งขันและเผชิญหน้ากันบนฐานคติ (assumptions) ที่ไม่ต้องตรงกัน ตลอดจนอคติในการ ปกป้องฐานคตินั้นที่ตนยึดมั่นว่าเป็นเครื่องมือเข้าถึงความจริงที่เหมาะสมที่สุด นี่เป็นปัญหาที่ David A. Lake นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางการหันหน้าหรือกัน (dialogues) ระหว่าง สำนักคิด ทั้งๆ ที่กระบวนทัศน์มีความจำเป็นและยังประโยชน์ให้เกิดพัฒนาการในศาสตร์และการเข้าใจความ จริงอย่างเป็นองค์รวม⁶ Katzenstein มองว่าด้วยการผลักดันแนวการวิเคราะห์แบบ Analytical Eclecticism นักวิจัยสามารถศึกษาเหตุการณ์โดยยึดประโยชน์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์เป็นหลัก มากกว่าที่ต้อง คำึงถึงความสอดคล้องในเชิงกรอบทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์ หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์แบบนี้ก็คือความเข้าใจ ว่าปรากฏการณ์ทางสังคมที่เราเผชิญมักมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนเกินกว่าทฤษฎีหรือฐานคติหนึ่งใด จะให้ความกระจ่างได้อย่างครอบคลุมเบ็ดเสร็จ “ความเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนของปัจจัยด้านอำนาจ ผลประโยชน์และบรรทัดฐาน (ซึ่งก็คือตัวแปรที่แต่ละสำนักคิดหลักในศาสตร์การต่างประเทศ – Neorealism, Neoliberalism และ Constructivism ให้นำหนักความสนใจแตกต่างกันไป) อยู่เหนือเครื่องมือการวิเคราะห์ของ กระบวนทัศน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่อาจสามารถเข้าใจได้ดีขึ้นหากเลือกนำคำอธิบายจากกระบวนทัศน์ที่ ต่างกันมาใช้”⁷ เป้าหมายไม่ใช่การสร้าง “ความกะทัดรัด” (parsimony) ของคำอธิบายภายใต้สำนักทฤษฎีหนึ่ง

⁶ David A. Lake, “Why ‘isms’ are Evil: Theory, Epistemology and Academic Sects as Impediments to Understanding and Progress,” *International Studies Quarterly* (2011).

⁷ Peter J. Katzenstein and Nobuo Okawara, “Japan, Asian-Pacific Security, and the Case for Analytical Eclecticism,” *International Security* 26, no. 3 (Winter, 2001-2002), p. 154., ขยายความในวงเล็บโดยผู้วิจัย

โตแบบคับแคบ แต่คือการทำความเข้าใจปัญหาโดยยึดปรากฏการณ์เป็นที่ตั้ง ซึ่งมักประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจากหลากหลายสำนักทฤษฎี⁸

สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมองว่า IR Constructivism เป็นกรอบทฤษฎีที่สามารถใช้ประกอบแนวการวิเคราะห์เชิงคัดสรรข้างต้นได้อย่างสอดคล้อง ด้วยการมองตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์และรัฐว่าเกิดจากการรับรู้และยึดถือร่วมกันในสังคม (shared ideas) โดยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ “สร้าง” และ “ผลิตซ้ำ” ร่วมกันเชิงสังคม (socially constructed / intersubjectivity) หรือ “ประดิษฐ์กรรมเชิงสังคม” ปัจจัยที่อาจพิจารณาว่ามีคุณสมบัติเชิงวัตถุ (material factors) ไม่ว่าจะเป็นอำนาจหรือผลประโยชน์ อย่างที่ Katzenstein กล่าวข้างต้น อาจสามารถเข้าใจและศึกษาผ่านมุมมองของบรรทัดฐาน หรือความรู้ร่วมกันเชิงสังคม ตัวแปรเชิงสังคมนี้ (social factors) เป็นตัวให้ความหมาย คุณค่าและตีความ อันเป็นตัวกลางทำให้ตัวแปรเชิงวัตถุที่ว่ามีพลังขับเคลื่อนพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ขึ้นมาได้⁹ การมองโลกเช่นนี้ของทฤษฎีสาย Constructivism เปิดกว้างให้สามารถผนวกตัวแปรทั้งเชิงวัตถุจากหลากหลายสำนักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง Rationalism ซึ่งเป็นกระแสหลักในศาสตร์ เข้ามาศึกษาปรากฏการณ์บนฐานคติที่ให้ความสนใจว่า มนุษย์สังคมหรือรัฐคิดอย่างไร ให้ความสำคัญกับอะไรเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการง่ายที่จะนำไปสู่การศึกษาที่ยืดหยุ่นโดยเลือกสรรตัวแปรแบบข้ามสำนักทฤษฎีมาใช้ได้¹⁰ ขึ้นอยู่กับว่าตัวแปรไหนทรงอิทธิพลอยู่ในความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย หรือในวาทกรรมที่แพร่หลายอยู่ในสังคมการเมืองซึ่งสะท้อนการผลิตซ้ำความคิดความเชื่อและสร้างความจริงเชิงสังคม (social facts) ขึ้นมาเป็นปรากฏการณ์หนึ่งๆ ในการวิเคราะห์เชิงคัดสรรผู้วิจัยจึงอาศัย Constructivism เป็นแกนหลักในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ โดยนำตัวแปรที่เกี่ยวข้องในประเด็นความมั่นคงอย่างการคิดคำนวณเชิงยุทธศาสตร์บนพื้นฐานความจำเป็น ไม่ว่าจะการคำนึงถึง “ทางแพร่งด้านความมั่นคง” (security dilemma) การคานอำนาจ และการกระชับพันธมิตรทางทหารเข้ามาประกอบการวิเคราะห์ ในการผนวกตัวแปรจากต่างสำนักคิดเข้าด้วยกันนี้ อาจใช้ตัวแบบการศึกษาแบบที่ Jack Snyder & Robert Jervis เสนอไว้ในงาน *Coping with Complexity in the*

⁸ ดูเพิ่มเติม Peter J. Katzenstein and Nobuo Okawara, “Japan and Asian-Pacific Security,” in *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power and Efficiency*, eds., J.J. Suh, Peter J. Katzenstein and Allen Carlson (Stanford: Stanford University Press, 2004), pp. 109-120.

⁹ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics,” *International Organization* 46, no. 2 (Spring, 1992), pp. 396-397.

¹⁰ ดู Friedrich V. Kratochwil, “Constructivism as an Approach to Interdisciplinary Study,” in *Constructing International Relations*, eds., Karin M. Fierke and Knud Eric Jorgensen (New York: M.E. Sharpe, 2001).

International System นั่นคือ “ตัวแบบต้นคริสต์มาส” (Christmas tree model)¹¹ แม้ว่าตัวแบบนี้ในข้อเขียน เดิม Snyder & Jervis เสนอแนะให้ใช้ Neorealism เป็นแกนกลางหรือเสาหลักในการศึกษา โดยเปรียบเป็น “ต้นคริสต์มาส” แล้วจึงนำตัวแปรจากสำนักคิดอื่นมาเพิ่มเติม (variables from complementary theories) เสมือนการตกแต่งต้นคริสต์มาสด้วยของประดับ อันจะช่วยลดความคับแคบเกินไป (ultra-parsimony) ของโลกทัศน์ Neorealism เพียงอย่างเดียวและทำให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายของปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในงานวิจัยนี้ตั้งใจประยุกต์ตัวแบบดังกล่าวโดยใช้ Constructivism ทำหน้าที่เสมือนต้นคริสต์มาสหรือเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ แล้วจึงนำตัวแปรจากทฤษฎีอื่นๆ อย่าง Neorealism เข้ามาเสริมเพื่อประกอบเป็นภาพที่สมบูรณ์มากขึ้นของสิ่งที่มุ่งศึกษา

สาเหตุอีกประการที่สำคัญที่ผู้วิจัยใช้ Constructivism เป็นกรอบการมองหลัก เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งสนใจข้อถกเถียงว่าด้วย “แนวคิด” และ “หลักการ” ที่ถูกกำหนดหรือสร้างขึ้นเพื่อยึดเป็นพื้นฐานหรือแนวทางในการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น ถึงแม้มักมองกันว่าประเด็นด้านความมั่นคงและยุทธศาสตร์การทหาร เชื่อมโยงกับความสนใจและถูกครอบงำโดยอิทธิพลของสำนักสัจนิยม (Realism) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Neorealism เป็นหลัก¹² แต่งานวิจัยนี้มองว่าการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงเป็นผลจากปัจจัย “เชิงความคิด” ที่มีต่อสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ รวมถึงความเข้าใจว่าอะไรคือผลประโยชน์ คือภัยคุกคาม ตลอดจนวิธีการที่เหมาะสมที่ควรสำหรับตอบสนองหรือรับมือกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น โลกแห่งความเป็นจริง ถูก “คัดกรอง” (filter) ผ่านกระบวนการทางความคิด ดีความและการรับรู้ ที่สำคัญอย่างยิ่งคือการรับรู้ที่มีคุณสมบัติเชิงสังคม คือเป็นความคิดหรือความเข้าใจที่ยึดถือร่วมกันในสังคมซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการผลิตซ้ำ การประพุดซ้ำๆ จนเป็นแบบแผนหรือถูกตั้งคำถาม ความเห็นพ้องต้องกันในสังคมโดยคนส่วนใหญ่มีความสำคัญในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การหาทางรับมือและแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสถานการณ์ที่ส่งผลต่อรัฐก็เป็นผลจากกระบวนการพิจารณาทั้งในเชิงประสิทธิภาพของนโยบายหรือมาตรการ และในเชิงความเหมาะสมตามทัศนะของสมาชิกหมู่มากในสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากมาตรฐานพฤติกรรมและบรรทัดฐานที่มีการยึดถือ คาดหวัง และบ่มเพาะปลูกฝังร่วมกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า นโยบายเป็นผลจากการคิดคำนวณทั้งในแง่ “ผลประโยชน์ตอบแทน” (logic of consequence) และในแง่ “ความเหมาะสมตามทำนองครองธรรม” (logic of

¹¹ Jack Snyder, “Introduction: New Thinking about the New International System,” in *Coping with Complexity in the International System*, eds., Jack Snyder and Robert Jervis (Boulder: Westview Press, 1993).

¹² Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979).

appropriateness)¹³ ซึ่งความคิดร่วมกันทางสังคมและบรรทัดฐานมีส่วนสำคัญในการกำหนดกรอบความเป็นไปได้ และทิศทางการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐ

ยังเป็นกรณีญี่ปุ่นด้วยแล้ว จากปัจจัยเชิงประวัติศาสตร์และการรับรู้ร่วมกันในเชิงอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง บทบาทของทัศนคติมหาชน บรรทัดฐานร่วมกันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นหลักสันตินิยม (pacifism)ต่อต้านสงครามและทหาร ที่คอยโอบอุ้มและปกป้องรัฐธรรมนูญละเลิกสงครามให้คงอยู่จนปัจจุบันนี้¹⁴ จึงกลายเป็นปัจจัยเชิงสังคมที่มีบทบาทและอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง พลังเชิงสังคมนี้วางกรอบความเหมาะสมและการยอมรับร่วมกัน ซึ่งแม้เวลาจะผ่านไปหรือแม้ความเข้มข้นของการยึดถือร่วมกันจะอ่อนบางลงกว่าแต่ก่อนในตอนที่มีความทรงจำต่อสงครามยังแจ่มชัด¹⁵ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าตัวแปรนี้ยังมีความสำคัญและเป็นเงื่อนไขที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศ นอกจากนี้แล้วกรอบแนวคิด Constructivism ยังเปิดโอกาสให้งานวิจัยสามารถมุ่งสนใจตัวแสดงระดับภายในรัฐ และระดับระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ “สร้างคำอธิบาย” (framing) ที่ส่งผลเชิงปมเพาะทัศนคติร่วมกันในสังคม ตัวแสดงเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็น “ผู้ประกอบการทางนโยบาย หรือ ปทัสถาน” (policy / norm entrepreneurs)¹⁶ ไม่ว่าในฐานะผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง นักวิชาการ ผู้นำทางความคิด หรือสื่อ ซึ่งมีส่วนในการสร้าง ทรนงค์ และเผยแพร่แนวคิดให้เป็นที่ยอมรับ ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน ทั้งในแง่ตรรกะเชิงผลประโยชน์หรือผลตอบแทนทางยุทธศาสตร์ (causal ideas) และความคาดหวังว่าด้วยพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักความถูกต้องชอบธรรม (principled ideas) ในกรณีการถกเถียงเพื่อเรียกเสียงสนับสนุนและฉันทามติที่โน้มน้าวใจเข้าหาวาระเชิงนโยบายของฝ่ายตน จะเห็นต่อไปว่ากลุ่มการเมืองและตัวแสดงที่ทำหน้าที่ “ผู้ประกอบการเชิงปทัสถาน” ในสังคมการเมืองญี่ปุ่นพยายามชี้ให้เห็นถึง “ผลประโยชน์” และ “ความชอบธรรม” ของข้อเสนอเชิงนโยบายหรือข้อโต้แย้งของฝ่ายตนไปพร้อมกัน อาจเรียกว่าเป็นความพยายาม “ผสาน” (fuse) ข้อถกเถียงที่เสนอตรรกะเชิงยุทธศาสตร์กับเชิงความถูกต้องเหมาะสมเข้าด้วยกัน

¹³ Jeffrey Checkel, “The Constructivist Turn in International Relations Theory,” *World Politics* 50, no. 2 (Jan, 1998), p. 330.

¹⁴ Thomas U. Berger, “Alliance Politics and Japan’s Postwar Culture of Antimilitarism,” in *The U.S.-Japan Alliance: Past, Present, and Future*, eds., Michael J. Green and Patrick M. Cronin (New York: Council on Foreign Relations Book, 1999).

¹⁵ Glenn D. Hook, “The Erosion of Anti-Militaristic Principles in Contemporary Japan,” *Journal of Peace Research* 24, no. 4 (1988).

¹⁶ Martha Finnemore & Kathryn Sikkink, “International Norm Dynamics and Political Change,” *International Organization* (Autumn, 1998).

เพื่อเป็นเหตุผลรองรับแนวทางของฝ่ายตนให้มีความน่าเชื่อถือ ได้รับแรงสนับสนุนและส่งผลในเชิงนโยบายในท้ายที่สุด

การอาศัยแนวทาง Analytical Eclecticism และ Christmas tree model ช่วยให้สามารถนำปัจจัยจากสำนักคิดอย่าง Neorealism เข้ามาร่วมศึกษา เนื่องจากการวิเคราะห์ปัญหาความมั่นคงของญี่ปุ่นมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับพฤติกรรมการณ์อำนาจ (balance of power) และการแสวงหาและรักษาพันธมิตรเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและป้องปรามภัยคุกคามจากภายนอก การพิจารณาเชิงการคิดคำนวณทางยุทธศาสตร์ (strategic calculation) ว่าด้วยเรื่อง entrapment หรือ abandonment ตลอดจนแนวคิด security dilemma ล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่ Neorealism ให้ความสนใจและมีทฤษฎีรองรับ ดังนั้นการนำคำอธิบายและคำศัพท์ของ Neorealism มาผนวกในการวิเคราะห์จะช่วยให้เห็นภาพปรากฏการณ์ครบถ้วนมากขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มองเนื้อหาและคำอธิบายของสำนักสังคมนิยมใหม่ว่าเป็น “กลุ่มความคิดหนึ่ง” ที่ส่งผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย อาจครอบงำความคิดและโลกทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ของผู้กำหนดนโยบายและนักยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายอนุรักษ์นิยมในญี่ปุ่น แต่กลุ่มแนวคิดนี้ก็ต้องปะทะและประนีประนอมกับกลุ่มแนวคิดกระแสนอื่น ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย ตลอดจนต้องพิจารณาร่วมกับบรรทัดฐานและความเหมาะสมเชิงสังคมในด้านอื่น ๆ ด้วย

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย และขอบเขตการวิจัย

ในการดำเนินการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยข้างต้น งานวิจัยนี้มุ่งสืบค้นหลักฐานและข้อมูลสนับสนุนในรูปแบบเอกสารเป็นสำคัญ (document research) โดยมุ่งความสนใจไปที่วาทกรรม (discourses) ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงที่ผลิตและเผยแพร่ในสังคมการเมืองญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมที่อ้างอิงถึงหรือเกี่ยวข้องกับแนวคิด RCSD เพื่อความชัดเจนในเนื้อหาต่อไป “วาทกรรม” ในที่นี้หมายถึงเรื่องราว ข้อเสนอ ทศนะ คำอธิบายหรือคำชี้แจงว่าด้วยประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ซึ่งถ่ายทอดผ่านการพูดหรือกระบวนการสื่อสารด้วยภาษา เพื่อแสดงหลักเหตุผล ส่งผ่านความเข้าใจ ตลอดจนโน้มน้าว ชักจูงหรือชี้นำผู้รับสาร การผลิตซ้ำวาทกรรมมีส่วนสำคัญในการสงวนรักษาหรือปรับเปลี่ยนความจริงอันเป็นที่เข้าใจและเห็นพ้องต้องกันในสังคม รวมถึงการส่งต่อหรือสืบทอด ตลอดจนบ่อนเซาะหรือเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าที่สังคมยึดถือและปฏิบัติเป็นแบบแผนร่วมกันมา

ขณะที่งานวิจัยนี้อาศัยแนวคิดว่าด้วยบทบาทของวาทกรรมในสังคมดังที่กล่าวเป็นจุดตั้งต้นในการศึกษา แต่ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์ หรือแสดง “กระบวนการทำงาน” หรือ “อิทธิพล” ของวาทกรรมต่อการเปลี่ยน

ความคิดของสังคมโดยรวม คำถามจึงไม่ใช่ว่า วาทกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อทัศนคติของสาธารณชนอย่างไร ด้วยกระบวนการเช่นไร แต่งานวิจัยนี้มุ่งสำรวจและศึกษา “เนื้อหา” ของวาทกรรมในฐานะ “เครื่องมือ” ที่กลุ่มแนวคิดทางการเมืองและผู้มีส่วนผลักดันนโยบายฝ่ายต่างๆ หรือ “ผู้ประกอบการเชิงนโยบายและปทัสสถาน” ใช้ในการให้คำอธิบาย สร้างความเข้าใจและปรุงแต่งภาพลักษณ์ต่อประเด็น RCSD โดยมุ่งหวังเพื่อรักษาสถานะที่เป็นอยู่ของแนวคิดนี้ หรือเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนะของคนส่วนใหญ่ไปในทิศทางใหม่ การสำรวจวาทกรรมทำให้เราเห็นว่าแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายสนับสนุนการปรับนโยบาย กำหนดคำอธิบาย สร้างความหมาย และวางกรอบการให้เหตุผล (framing) อย่างไร เนื้อหาของวาทกรรมสามารถเผยให้เห็นอิทธิพลของตัวแปรและแนวคิดต่างๆ ที่ครอบงำหรือมีบทบาทอยู่ในกระบวนการกำหนดนโยบาย การที่อิทธิพลของตัวแปรเหล่านี้พบเห็นได้ผ่านวาทกรรม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของฝ่ายตน ผู้ส่งสารหรือเผยแพร่วาทกรรมคิดคำนวณหาวิธีการ หรือกลวิธีทำให้ข้อเสนอของตนมีความน่าเชื่อถือ ดูสอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นที่ยอมรับได้ ซึ่งต้องคำนึงถึงทั้งบริบทเชิงสถานการณ์และหลักคุณค่าที่มีอยู่ ตลอดจนความชอบธรรมและความสามารถอ้างอิงได้ในระดับต่างๆ การวิเคราะห์วาทกรรมด้วยฐานคติเช่นนี้จึงเป็นวิธีการได้มาซึ่งข้อสนับสนุนคำตอบต่อคำถามการศึกษาของงานวิจัยที่วางไว้ข้างต้น

ขอบเขตเวลาที่มุ่งศึกษาครอบคลุม 2 ยุคที่เกิดพัฒนาการสำคัญขึ้นในยุทธศาสตร์ความมั่นคงและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการถกเถียงว่าด้วยแนวคิด RCSD เพื่อจำกัดการค้นคว้าและวิเคราะห์-เปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของแนวคิดนี้ในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น งานวิจัยมุ่งศึกษาทศวรรษ 1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นทศวรรษนี้ที่ญี่ปุ่นปรับจุดยืนให้ SDF สามารถเข้าร่วม “ปฏิบัติการรักษาสันติภาพ” ภายนอกประเทศได้ ซึ่งถือเป็นการขยายบทบาทจากแนวทางก่อนหน้าที่มองว่าการให้ SDF ออกไปทำหน้าที่นอกเขตแดนญี่ปุ่นนั้นเกินขอบเขตที่ยอมรับตามการตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ความเปลี่ยนแปลงนี้สอดคล้องกับความพยายามกำหนดบทบาทด้านสันติภาพในระยะเบียดระหว่างประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งได้เปลี่ยนสถานะเป็นชาติชั้นนำทางเศรษฐกิจในช่วงหลายทศวรรษก่อนหน้า และพ้องกับการเปลี่ยนแปลงระเบียบโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น แนวคิด RCSD ปรากฏเด่นชัดในข้อถกเถียงเพื่อปรับยุทธศาสตร์และกำหนดท่าทีระหว่างประเทศของญี่ปุ่นในเวลานี้ แสดงให้เห็นบทบาทและการทำงานของแนวคิดนี้ในกระบวนการกำหนดนโยบายที่สำคัญ แม้ว่าผลของการตัดสินใจท้ายสุดของรัฐบาลยังคงยึดจุดยืน “ปฏิเสธไม่ใช้” RCSD ตามมาตรฐานที่เป็นมาก่อนหน้าก็ตาม

อีกช่วงเวลาในงานวิจัยนี้มุ่งให้ความสนใจคือทศวรรษ 2010 ที่ญี่ปุ่นเผชิญกับภัยคุกคามและสถานการณ์ความมั่นคงใหม่ในภูมิภาค พ้องกับการขึ้นมาเป็นประเทศอีกครั้งของพรรค LDP ปลายปี 2012 การ

ถกเถียงว่าด้วย RCSD เข้มขันขึ้นและส่งผลเป็นการตีความรัฐธรรมนูญใหม่อย่างเป็นทางการในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2014 ยอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้แบบจำกัด อันส่งผลต่อเนื่องสู่การปรับนโยบายและออกกฎหมายความมั่นคงใหม่ปลายปี 2015 อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ก็ไม่ได้ละเลยสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องซึ่งเกิดขึ้นระหว่างช่วงเวลาที่ไม่ได้กำหนดเป็นกรณีศึกษา โดยจะเสนอรายละเอียดให้เห็นความเชื่อมโยงโดยสังเขปเพื่อแสดงบริบทแวดล้อม ความต่อเนื่องและพลวัตที่เกิดขึ้นทั้งช่วงก่อนหน้าทศวรรษ 1990 และก่อนหน้าความเปลี่ยนแปลงใหญ่ในทศวรรษ 2010 ในเนื้อหาของงานวิจัยด้วย

วาทกรรมที่งานวิจัยนี้ให้ความสนใจปรากฏในหลายรูปแบบและสืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย อาทิ หลักการหรือเหตุผลเชิงนโยบาย (policy rationales / justifications) อย่างเป็นทางการของรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมการพิจารณาสถานการณ์และปัญหาทางยุทธศาสตร์ที่ประเทศเผชิญในเวลานั้นๆ รวมทั้งวิธีการรับมือที่ได้ผลและเหมาะสม ข้อมูลประเภทนี้สามารถหาได้จากเอกสารที่จัดพิมพ์โดยหน่วยงานราชการเช่น สมุดปกน้ำเงินว่าด้วยการต่างประเทศ (Diplomatic Bluebooks) ของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศ (Defense White Papers หรือ Defense of Japan) ของสำนักงาน / กระทรวงป้องกันประเทศญี่ปุ่น (บางส่วนสามารถสืบค้นได้จากเว็บไซต์ทางการของกระทรวงทั้งสอง) รายงานของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง สุนทรพจน์และข้อถกเถียงในรัฐสภา ตลอดจนคำชี้แจงของผู้นำญี่ปุ่นทั้งในรัฐสภาและในโอกาสต่างๆ

ความสนใจยังมุ่งไปยังวาทกรรมว่าด้วยยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศที่ไม่ได้มาจากทางการ แต่มีความสำคัญในแง่เป็นส่วนหนึ่งในการถกเถียงหรือเป็นทัศนะที่ป้อนเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบาย วาทกรรมที่ไม่ได้มาจากทางการนี้อาจอยู่ในรูปทัศนะของผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง วงวิชาการ ผู้นำทางความคิดความเห็นในสังคม รวมถึงสื่อสารมวลชน โดยสามารถสืบค้นจากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ ที่รายงานข้อถกเถียงและทัศนะของบุคคลเหล่านี้ อาจพิจารณาวาทกรรมของตัวแสดงเหล่านี้ว่ามีความสำคัญในการชักจูงทัศนะของสังคมและมติมหาชนต่อนโยบายหนึ่งๆ โดยการสื่อสารแนวคิดและเหตุผลผ่านช่องทางต่างๆ งานวิจัยนี้พยายามจัดกลุ่มแนวคิดและให้ความสนใจ “การผลิตซ้ำ” วาทกรรม โดยมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาของวาทกรรมเหล่านี้จากข้อเขียน บทวิจารณ์ บทสัมภาษณ์ บทสนทนาและ “เสวนาโต๊ะกลม” ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมกับแนวคิด RCSD และความมั่นคงของญี่ปุ่น ข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้วิจัยรวบรวมจาก “นิตยสารสารพัน” (general interest magazines / sôgôzasshi) สำนักหลักๆ ในญี่ปุ่น ได้แก่ Sekai, Chuokoron, Voice, Shokun, Will, Seiron นิตยสารที่ตีพิมพ์รายเดือนเหล่านี้ตีพิมพ์ทัศนะของทั้งผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง นักวิชาการและบุคคลชั้นนำในแวดวงความคิดความเห็นและสื่อมวลชน ใน

หัวข้อการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการต่างประเทศ ทั้งยังทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้แก่ชาวกรรมในแนว
สนับสนุนและคัดค้านการปรับนโยบายด้านความมั่นคงและการทหารของญี่ปุ่นในยุคสมัยต่างๆ ด้วย

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงและ RCSD นั้น Sekai มีจุดยืนเป็นตัวแทนของ “ฝ่าย
ซ้าย” ที่มุ่งปกป้องจิตวิญญาณสันติภาพของรัฐธรรมนูญ และต่อต้านการตีความใหม่ของรัฐบาลที่หันมายอมรับ
RCSD ขณะที่นิตยสารหัวอื่นที่เหลื้อมตามที่ได้ยกตัวอย่างมา มีจุดยืนโอนเอียงเข้าหาฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดยให้
การสนับสนุนแนวทางของรัฐบาลที่มุ่งประนีประนอมกับหลักการที่มีอยู่แต่เดิม หรือเรียกได้ว่าเห็นพ้องกับ
“แนวทางสายกลาง” Seiron มีจุดยืนไปในทางขวาจัด และต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงแบบสุดโต่ง โดยไม่
มองว่ารัฐบาลจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักสันตินิยมหรือมาตรา 9 ข้อเขียนไม่น้อยในนิตยสารนี้วิพากษ์วิจารณ์
จุดยืนแบบสายกลางของรัฐบาลว่าไม่เพียงพอต่อการจัดการปัญหาความมั่นคง งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจาก
นิตยสารสารพัดดังกล่าวในช่วงเวลาระหว่างปี 1990-1992 สำหรับกรณีศึกษาต้นทศวรรษ 1990 และระหว่างปี
2014-2016 สำหรับกรณีศึกษาทศวรรษ 2010 ในช่วงที่ปัญหา RCSD กลายเป็นวาระแห่งชาตินิตยสารสารพัด
เหล่านี้เป็นพื้นที่ปะทะสังสรรค์ ประทศประชันหลักคิดและเหตุผล ตลอดจนข้อเสนอนโยบายตามแต่ทัศนะ
และฝักฝ่าย แหล่งข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยได้เข้าถึงจากหอสมุดในประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ หอสมุดกลางของ
มหาวิทยาลัยวะเซดะซึ่งมีการเก็บรวบรวมวารสารเหล่านี้ในรูปแบบ back number ไว้อย่างเป็นระบบและครบถ้วน

1.6 ทบทวนวรรณกรรมที่เสนอคำอธิบายว่าด้วยการปรับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นรอบล่าสุด
แนวการตอบคำถามการวิจัยที่วางไว้ข้างต้นว่าการที่รัฐบาล Abe หันมายอมรับให้ใช้ RCSD นั้นเป็นความ
พยายามรักษาแนวทางที่เป็นอยู่ในการรับประกันความมั่นคง โดยสร้างดุลยภาพใหม่ระหว่างความจำเป็นตาม
สภาวะการณ์กับหลักสันตินิยมที่ยึดถือมาในยุคหลังสงคราม สะท้อนจุดยืนของงานวิจัยนี้ที่ต้องการมุ่งเน้นให้
เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงนี้มีความ “เฉพาะตัวแบบญี่ปุ่น” บทบาทและอิทธิพลของปัจจัยภายในในเชิงบรรทัด
ฐานทำให้การปรับยุทธศาสตร์ล่าสุดมีเอกลักษณ์ในแบบญี่ปุ่น มากกว่าชี้ถึงการหลอมรวมเข้าหาพฤติกรรมอัน
เป็น “มาตรฐานสากล” ของรัฐโดยองค์รวมในระบบระหว่างประเทศอย่างที่ยังบางสำนักคิดตีความ สำนักคิด
เหล่านี้อาจมองโดยยึดหลักทฤษฎีที่ว่ารัฐมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันเป็นสากลโดยอธิบายได้จากการที่รัฐทั้ง
มวลถูกผลักดันโดยปัจจัยหรือพลังเชิงภววิสัย (material determination) ในระบบระหว่างประเทศเดียวกัน
หรือไม่ก็รับเอาแบบแผนหรือบรรทัดฐานพฤติกรรมที่ยอมรับในระดับนานาชาติร่วมกันเข้าแทนที่บรรทัดฐานที่
ยึดถืออยู่ภายในรัฐ (norm internalization) งานวิจัยนี้กลับมองความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นว่าสะท้อนให้เห็น
อิทธิพลของระบบคุณค่าและอุดมการณ์ภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นซึ่งได้รับการหล่อหลอมกลมกล่อมมาตลอด

ยุคหลังสงครามที่ยังคงทรงพลังอยู่ ตลอดจนความพยายามประนีประนอมและสร้างความสอดคล้องของนโยบายใหม่กับหลักคุณค่านี้ การปรับนโยบายในลักษณะนี้ถือได้ว่าสะท้อนรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมนำโดยพรรค LDP สมัยต่างๆ ตลอดยุคหลังสงครามในการสร้างความยืดหยุ่นและพลวัตแบบค่อยเป็นค่อยไปให้แก่ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของประเทศ รูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏในหลายยุคหลายสมัยในการปรับจุดยืนครั้งสำคัญๆ ได้แก่ การสร้างพลวัตใน “แบบจำกัด” (constrained)¹⁷

ล่าสุดในยุครัฐบาล Abe กุญแจสำคัญในการสร้างดุลยภาพใหม่คือ การอนุญาตให้ใช้ RCSD ได้ “แบบจำกัด” (limited exercise) งานวิจัยนี้มองการปรับจุดยืนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ดังกล่าว โดยการกำหนดเงื่อนไขเป็นกรอบจำกัด ว่าเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นโดยคำนึงถึงอรรถประโยชน์ (pragmatic) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แทนที่จะมองในมุมเดียวว่าการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปเกิดจากการต้องเผชิญอุปสรรคขัดขวางซึ่งก็คือบรรทัดฐานและหลักกฎหมายภายในประเทศ อาจต้องพิจารณาด้วยว่ารัฐบาลและกลุ่มที่เกี่ยวข้องในการผลักดันนโยบายของญี่ปุ่นก็เป็นผู้อาศัยเงื่อนไขข้อจำกัดที่มีอยู่ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ ด้วยความตระหนักและคิดคำนวณเชิงผลประโยชน์เพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงนโยบายในแต่ละช่วงเวลาด้วย

การหันมาใช้ RCSD ซึ่งรัฐบาลนำโดย LDP ย้ำเสมอว่าเป็นการให้ใช้เพียง “แบบจำกัด” ซึ่งถือเป็นการสะท้อนให้เห็นอีกครั้งของการมีพลวัตภายใต้ “กรอบจำกัด” สำหรับครั้งล่าสุดนี้การวางกรอบจำกัดดังกล่าวอาจมองเป็นการสร้าง “ทางหนีที่ไล่” (hedging) ให้แก่นโยบายที่เน้นความสำคัญกับระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ แม้วาระบบพันธมิตรจะทำหน้าที่เป็น “เสาหลัก” ในการต่างประเทศของญี่ปุ่นมาตลอดนับแต่ที่มีการลงนามสนธิสัญญาสันติภาพและความมั่นคงร่วมกันต้นทศวรรษ 1950 หรือที่เรียกรวมกันว่า “ระบบซานฟรานซิสโก” (San Francisco system)¹⁸ แต่การมุ่งยกระดับบทบาทให้กระตือรือร้นและเป็นรูปธรรมมากขึ้นในกรอบพันธมิตรนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นชุดปัจจุบันช่วงทศวรรษ 2010 ดูจะเป็นรายแรกที่มีความริเริ่มที่เกี่ยวข้องกับการปรับจุดยืนเรื่อง RCSD ทั้งนี้วัตถุประสงค์สำคัญคือการส่งสัญญาณ (signal) แก่ชาติที่อาจเป็นภัยต่อญี่ปุ่นว่า “กลไกการป้องปราม” (deterrence mechanism) ที่ยับยั้งไม่ให้ศัตรูกล้าเข้ามาคุกคามอธิปไตยและบูรณภาพทางดินแดนของญี่ปุ่น อันได้แก่ ระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ยังคงทำงานเป็นปกติ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ตรรกะของการใช้ RCSD นี้ ด้านหนึ่งเป็นการริเริ่มขยายบทบาทของญี่ปุ่นในฐานะคู่พันธมิตรเพื่อสร้าง “ความน่าเชื่อถือ” ให้แก่ระบบพันธมิตรในยามที่สหรัฐฯ เผชิญวิกฤตศรัทธา (credibility crisis) ในฐานะผู้คุ้มกัน

¹⁷ S. Javed Maswood, “Conclusion,” in *Japan and East Asian Regionalism*, ed., S. Javed Maswood, (London: Routledge, 2001), p. 134.

¹⁸ John W. Dower, “The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S. –Japan-China Relations,” *The Asia-Pacific Journal*, Vol. 12, 8:2, Feb 2014, accessed Nov 30, 2016, <http://apjif.org/-John-W-Dower/4079/article.pdf>

พันธมิตรและระเบียบโลกเสรี สืบเนื่องจากหลากหลายกรณีที่สหรัฐฯ ไม่สามารถแสดงให้เห็นนาชาติเชื่อมั่นถึง “ความแน่วแน่” (resolve) ที่จะพิทักษ์ปกป้องพันธมิตรในค่ายตน¹⁹ อีกทั้งท่าทีลดระดับความตื่นตัวในกิจการของโลกอันเป็นผลจากภาวะ “เหนื่อยล้า” (fatigue) หลังจากปฏิบัติการทางทหารในภูมิภาคต่างๆ ไม่ให้ผลสำเร็จที่ชัดเจนนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในตะวันออกกลาง ทำให้ญี่ปุ่นไม่แน่ใจถึงปณิธานของสหรัฐฯ ที่จะเข้าช่วยเหลือตนในยามเผชิญภัยคุกคามทางทหารไม่ว่าจากจีนหรือเกาหลีเหนือ²⁰ การส่งเสริมระบบพันธมิตรด้วยการขยับบทบาทของญี่ปุ่นจากเดิมที่อาศัยพึ่งพิงสหรัฐฯ แต่ฝ่ายเดียว มาสู่การเป็นพันธมิตรที่มีภาระหน้าที่เท่าเทียมกันมากขึ้นกว่าเดิม ด้วยการสามารถใช้กำลังช่วยป้องกันสหรัฐฯ ได้ในกรอบ RCSD จึงส่งผลในเชิงสัญลักษณ์ (symbolic gesture) เน้นย้ำการกระชับความแข็งแกร่งและความน่าเชื่อถือของกลไกการป้องปรามที่มีมาแต่เดิม

ในอีกด้านหนึ่งนั้น การกำหนดให้การใช้ RCSD อยู่ “ภายใต้เงื่อนไขจำกัด” ก็เป็นการเปิดช่องทางหนีที่ไล่ที่ช่วยรับประกันไม่ให้วัตถุประสงค์หลักในการมุ่งกระชับยุทธศาสตร์เพื่อ “ป้องปราม” เกิดการถลำไปสู่การต้องพัวพันในความขัดแย้งและการใช้กำลังระดับโลกที่มีสหรัฐฯ เป็นแกนนำเกินกว่าความจำเป็นเชิงผลประโยชน์และระบบคุณค่าภายในสังคมญี่ปุ่น การเปิดช่องทางเผื่อไว้เช่นนี้ก็เป็นการพิจารณาเชิงยุทธศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่สมัยสงครามเย็นใน “การบริหารจัดการระบบพันธมิตร” นั่นคือการรักษาดุลยภาพไม่ให้ญี่ปุ่นถูกทอดทิ้ง (abandoned) ขณะที่ก็ไม่ถูกลากเข้าไปในความขัดแย้ง (entrapped) หรือการใช้กำลังที่ตนไม่พึงประสงค์ การ “ใช้ RCSD อย่างจำกัด” จึงเป็นเครื่องมือสร้างดุลยภาพที่ว่านี้ โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแสดงบทบาทในกรอบพันธมิตรในขณะเวลาที่สหรัฐฯ มีแนวโน้มย่อหย่อนด้านความตั้งใจจนเกิดความกังวลว่าอาจ “ทอดทิ้งพันธมิตร” ยามที่มีภัยเข้าใกล้ อย่างที่เห็นในข้อพิพาทเกาะเซ็งคะคุในทะเลจีนตะวันออกช่วงไม่กี่ปีมานี้ การละเมิดเขตอธิปไตยของญี่ปุ่นหลายครั้งของจีนอาจเข้าใจว่าเป็นการหยิ่งเชิงปฏิบัติการของสหรัฐฯ ที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าวอย่างไร²¹ การผูกมัดสหรัฐฯ เข้ามาในระบบพันธมิตรเพื่อเน้นย้ำความแน่วแน่ที่สหรัฐฯ จะไม่ทอดทิ้งญี่ปุ่นจึงเป็นความสำคัญเร่งด่วนในเวลานี้ อย่างไรก็ตามเนื่องจากแนวทางยอมรับ RCSD เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักกฎหมายที่มีผลระยะยาวและต่อเนื่องไปในอนาคต จึงต้องมั่นใจด้วยว่าใน

¹⁹ “The Decline of Deterrence: America is No Longer as Alarming to its Foes or Reassuring to its Friends,” *The Economist*, May 1, 2014, accessed Dec 5, 2016, <http://www.economist.com/news/usa/21601538-america-no-longer-alarming-its-foes-or-reassuring-its-friends-decline>

²⁰ Akita Hiroyuki, “Come Closer: Japan and the U.S. are Remaking their Strategic Partnership 70 Years after the End of World War II,” *Nikkei Asian Review*, May 11-17, 2015, p. 11.

²¹ Tatsumi Yuki, “China: Pushing the Envelope in the East China Sea?: How the U.S. and Japan can Respond to China’s Recent Moves in the East China Sea,” *The Diplomat*, Jun 10, 2016, accessed Dec 5, 2016, <http://thediplomat.com/2016/06/china-pushing-the-envelope-in-the-east-china-sea/>

กรณีอื่นที่เกินกว่าการป้องปรามและจัดการภัยคุกคามโดยตรงต่อญี่ปุ่น รัฐบาลในสมัยต่อไปจากนี้จะมีช่องทางเลือกในการพิจารณาว่าจะปฏิบัติใช้สิทธินี้หรือไม่ ซึ่งก็เป็นเหตุผลในการกำหนดเงื่อนไขข้อจำกัดขึ้นมา ไม่ว่าจะเกณฑ์สำหรับพิจารณาอนุญาตให้ SDF ร่วมป้องกันพันธมิตรได้ การบัญญัติให้รัฐสภาเป็นผู้พิจารณาเห็นชอบก่อน หรือแม้แต่เน้นย้ำว่า “การป้องกันตนเองร่วม” เป็น “สิทธิ” (right) ที่สามารถตัดสินใจจะใช้หรือไม่ก็ได้ ไม่ใช่ “หน้าที่” (obligation) ที่ผูกมัดให้ญี่ปุ่นต้องปฏิบัติในทุกกรณี²²

1.6.1 สี่กลุ่มวรรณกรรมที่เสนอคำอธิบายการปรับยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นและจุดยืนว่าด้วย “สิทธิป้องกันตนเองร่วม”

หัวข้อหลักที่งานวิจัยต้องการเน้นเป็นสำคัญซึ่งจะใช้เป็นแนวทางทบทวน (review) และจัดกลุ่ม (map) วรรณกรรมที่พยายามอธิบายยุทธศาสตร์การต่างประเทศและความมั่นคงของญี่ปุ่นคือ อะไรเป็นตัวแปรหลักที่ผลักดันให้เกิด “ความเปลี่ยนแปลง” ที่เห็นในปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงนี้มีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมระหว่างประเทศของญี่ปุ่นในภาพรวมอย่างไร เราอาจจัดประเภทงานวิชาการที่วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งสะท้อนข้อถกเถียงระหว่างสำนักทฤษฎีที่มีจุดสนใจตัวแปรที่ใช้เข้าใจและอธิบายพฤติกรรมรัฐแตกต่างกัน ได้แก่แนว Rationalism ซึ่งในประเด็นการรับประกันความอยู่รอดและความมั่นคงของรัฐอาจมองงานสาย Neorealism เป็นตัวแบบคำอธิบายในแนวทางนี้ และแนว Constructivism ที่เน้นอิทธิพลของตัวแปรเชิงความคิด (ideational factors) และพลังเชิงสังคม (social forces) อย่างที่นักทฤษฎีสายนี้คนสำคัญ Alexander Wendt มองว่าพฤติกรรมของรัฐ “ล้วนอธิบายได้ด้วยปัจจัยเชิงความคิด” (ideas all the way down)²³

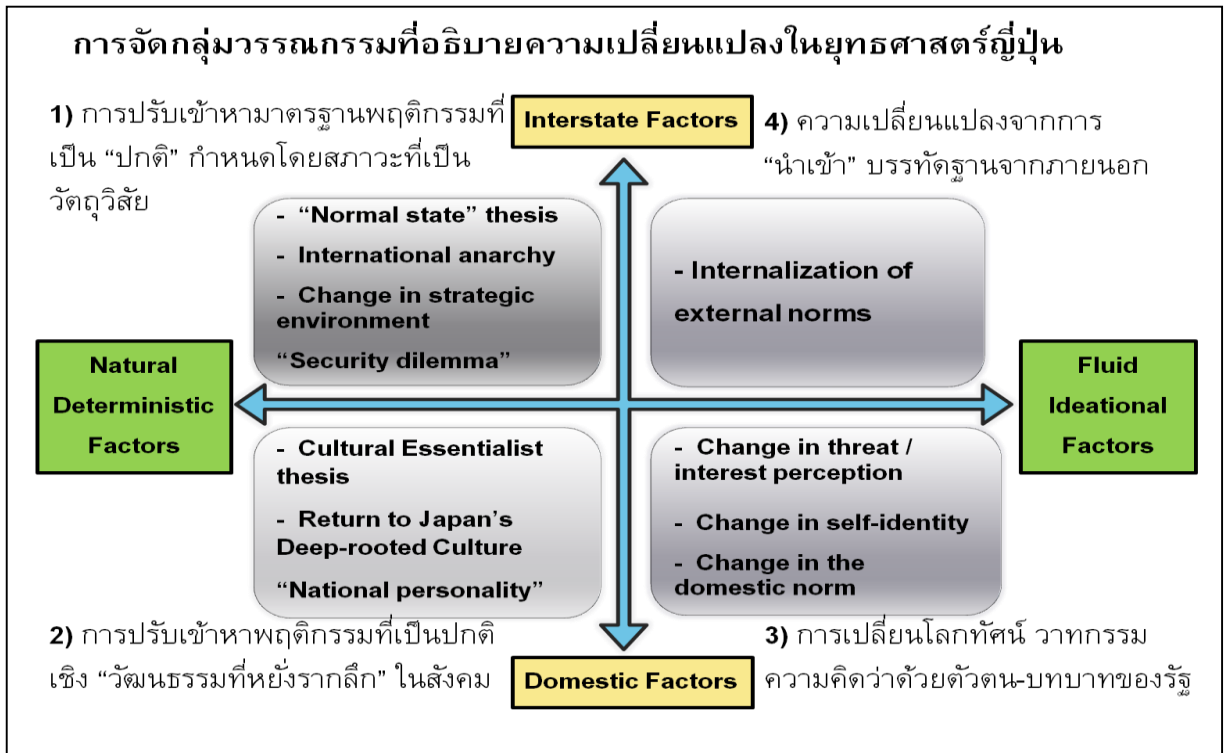
กรณีที่รัฐบาลญี่ปุ่นปรับจุดยืนล่าสุดให้ใช้ RCSD ได้ จึงเป็นเหตุการณ์ที่มีการตีความและให้คำอธิบายที่แตกต่างกันไปได้ตามแต่จุดยืนทางแนวคิดทฤษฎี ปรากฏการณ์นี้ถือเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่สำนักคิดต่างๆ ในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนำไปเป็นข้อโต้แย้งและพยายามยุดแย้งให้เป็นกรณีศึกษาหรือหลักฐานรูปธรรมเพื่อสนับสนุนฐานคิดและปัจจัยที่สำนักของตนให้ความสนใจเป็นหลัก ภายใต้ 2 สำนักใหญ่ข้างต้นก็มีแนวการตีความแตกแขนงออกไปอีกโดยมีจุดมุ่งเน้นตัวแปรที่หลากหลายเป็นกุญแจไขข้อปริศนาแห่งพฤติกรรมของรัฐ ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยจัดแบ่งวรรณกรรมวิชาการเหล่านี้ออกเป็น 4 กลุ่มตามแผนภาพด้านล่าง

²² Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security (May 15, 2014), p. 30-31.

²³ Alexander Wendt, “Constructing International Politics,” *International Security* 20, no. 1 (Summer, 1995), p. 74.

โดยพิจารณาว่าคำอธิบายมีคุณสมบัติให้ความสำคัญกับตัวแปรลักษณะไหน โดยแบ่งใหญ่ๆ เป็น 2 แกน สำหรับแกนนอน (horizontal continuum) ทางด้านซ้ายคือกลุ่มคำอธิบายที่ให้ความสำคัญแก่ปัจจัยที่มีลักษณะตายตัวเชิงโครงสร้าง ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเป็นภาวีสัย เป็นไป “โดยธรรมชาติ” หรือ “มีธาตุแท้” พื้นฐานบางอย่าง (essence) อันมีลักษณะคงที่ ถาวรหรือฝังแน่น คอยผลักดันพฤติกรรมของรัฐ กลุ่มนี้ยึดมั่นบนฐานคติที่ว่า มีรูปแบบพฤติกรรมที่สะท้อนสภาพ “ปกติ” โดยธรรมชาติของรัฐที่สามารถคาดหมายได้แบบตายตัว ในการจัดสรรกรรมลงในพื้นที่ฝั่งนี้ ผู้วิจัยตระหนักว่าการมองโครงสร้างแบบภาวีสัยมีความหลากหลาย ตั้งแต่แนวคิดแบบ Rationalism ซึ่งถือว่าสภาพอนาธิปไตย (anarchy) ระหว่างประเทศเป็นสภาวะตายตัว หรือเป็นวัตุวิสัยอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อรัฐโดยไม่เปลี่ยนแปลง ไปจนถึงแนวคิดที่อาจให้ความสำคัญกับตัวแปรที่เป็นโครงสร้าง “เชิงความคิด” (ideational) หรือ “เชิงวัฒนธรรม” (cultural) ที่ถือปฏิบัติร่วมกันในสังคมหนึ่งๆ โดยมองตัวแปรลักษณะนี้ “เสมือนเป็นภาวีสัย” กล่าวคือ มองว่ามีคุณสมบัติที่ยังรากลึก ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย และมีอิทธิพลต่อเนื่องในการกำหนดพฤติกรรมของผู้คนและรัฐหนึ่งๆ ทั้งสองแนวทางนี้อาจเรียกรวมกันว่าเป็นกลุ่มแนวคิดซึ่งอธิบายพฤติกรรมของตัวแสดงโดยเน้นตัวแปร “ที่มีพลังกำหนดตามคุณสมบัติโดยธรรมชาติ” (natural deterministic factors) ทั้งจากสภาพแวดล้อมภายนอกหรือจากภายในตัวแสดงนั้นๆ

ส่วนอีกฝั่งของแกนนอนเป็นกลุ่มแนวคิดที่เน้นให้ความสำคัญต่อตัวแปร “ที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า” โดยมองปัจจัยที่ผลักดันพฤติกรรมว่ามีคุณสมบัติเชิงความคิด (ideational factors) หรือการรับรู้และให้ความหมายร่วมกันทางสังคม แต่อิทธิพลของตัวแปรเหล่านี้เพิ่มขึ้นหรือลดลงตามกาลเวลาและการให้คุณค่ายึดถือและปฏิบัติของสมาชิกในสังคม คำอธิบายกลุ่มนี้มีความสอดคล้องกับแนว Constructivism ที่มักมองความคิดทางสังคมว่ามีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้เสมอ (transformative potential) และเลื่อนไหล (fluid) ตามระดับการยึดถือหรือผลิตซ้ำแบบแผนพฤติกรรมหนึ่งๆ หรือการตั้งข้อกังขาและพยายามล้มล้างวิถีปฏิบัติที่เป็นอยู่ สำหรับในแกนตั้ง (vertical continuum) เป็นการแบ่งคำอธิบายในวรรณกรรมตามการให้ความสำคัญกับ “ระดับการวิเคราะห์” (level of analysis) ว่าตัวแปรเหล่านั้นดำรงอยู่ในระดับ “ระหว่างรัฐ” (interstate factors) หรือระดับ “ภายในรัฐ” (domestic factors)

ในการจัดกลุ่มวรรณกรรมลงใน 4 กรอบข้างต้นตามตาราง จึงเป็นการพิจารณาจากเกณฑ์สองข้อใหญ่ ด้านหนึ่ง คือการให้ความสำคัญต่อตัวแปรแบบภววิสัยหรือวัตถุประสงค์ที่คงที่และเปลี่ยนแปลงได้ยาก หรือต่อตัวแปรเชิงความคิดที่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ส่วนอีกด้าน คือการให้ความสำคัญต่อตัวแปรจากระดับการวิเคราะห์ภายในรัฐหรือระหว่างรัฐ โดยจะขยายความลงรายละเอียดแต่ละกรอบเรียง "ทวนเข็มนาฬิกา" ตามตารางด้านบน โดยเริ่มจากกรอบ 1) ซ้ายบน เป็นกลุ่มงานวิชาการที่เน้นตัวแปรที่มีอิทธิพลตายตัวแบบภววิสัยที่มาจากโครงสร้างระหว่างประเทศเป็นหลัก กรอบ 2) เป็นกลุ่มที่เน้นตัวแปรที่มีอิทธิพลตายตัวแบบภววิสัยที่มาจากระดับภายในประเทศ กรอบ 3) เป็นกลุ่มที่เน้นตัวแปรเชิงความคิดในระดับภายในประเทศเป็นหลัก กรอบ 4) เป็นกลุ่มที่เน้นตัวแปรเชิงความคิดในระดับระหว่างประเทศ

• **กรอบ 1) Neorealism กับการกลายเป็นรัฐปกติของญี่ปุ่น (normalization of Japan)**

แนวคิดสาย Rationalism โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Neorealism ซึ่ง Kenneth N. Waltz เป็นผู้ผลักดัน ดูจะเป็นแนวทางที่นักวิชาการมักใช้เป็นจุดตั้งต้นในการอธิบายจุดยืนด้านการต่างประเทศของญี่ปุ่นที่ค่อยๆ เปลี่ยนไปในช่วงหลังสงครามเย็น จากแบบแผนพฤติกรรมดั้งเดิมที่เคยจำกัดศักยภาพตนเองด้านการทหาร ลังเลใจใน

การเข้าร่วมยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศและอาศัยการพึ่งพิงพันธมิตรเพื่อป้องกันประเทศ มาสู่ท่าที กระตือรือร้น ขยายบทบาทด้านยุทธศาสตร์บนเวทีโลก และค่อย ๆ ขจัดอุปสรรคด้านการทหารอันเป็น วิวัฒนาการในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา การปรับท่าทีมาให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การคานอำนาจ (balance of power) มากขึ้น²⁴ เป็นกรณีศึกษาหรือ “หลักฐาน” ที่แสดงให้เห็นว่า ข้อถกเถียงและทฤษฎีสำนึก Neorealism ว่าด้วยพฤติกรรมของรัฐอันเป็นสากล อธิบายได้แม้แต่รัฐที่ถูกมองเป็นกรณีพิเศษ หรือ “ข้อยกเว้น” (anomaly) มาตลอดยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องมาจากงานของ Waltz และนักวิชาการใน กระแสนี้²⁵ มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นแบบแผนตายตัวหรือกฎเชิงทวิสัยในพฤติกรรมของรัฐที่เป็นองค์รวม จากอิทธิพลของตัวแปรตั้งต้นอย่างเดียวกัน อันได้แก่ โครงสร้างระหว่างประเทศที่เป็น “อนาธิปไตย” (anarchy) การไม่มีอำนาจศูนย์กลางหรือรัฐบาลกลาง (absence of central authority) ในระบบระหว่าง ประเทศทำให้รัฐต้อง “ดูแลตัวเอง” (self-help) เป็นยุทธศาสตร์หลักเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย (survival)²⁶ จึง มองความมั่นคง ตลอดจนการทหารอันเป็นเครื่องมือหลักในการรับประกันความปลอดภัยเป็นผลประโยชน์ แห่งชาติที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ตัวแปรที่เป็นวัตถุดิบเชิงโครงสร้างนี้นำไปสู่ตรรกะความจำเป็นที่ รัฐจะต้องใส่ใจในการส่งเสริมแสนยานุภาพ และคอยสอดส่องความเคลื่อนไหวของรัฐอื่นเพื่อถ่วงดุลอำนาจ โดย ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่รัฐโดยทั่วไปล้วนใช้เป็นแนวทางรับประกันความมั่นคง รูปแบบพฤติกรรมรัฐที่ คล้ายคลึงกันนี้เกิดจากการถูกโครงสร้างระหว่างรัฐจำกัดและผลักดันจนกลายเป็นเรื่องปกติสามัญและเป็น สากลในโลกระหว่างประเทศ²⁷

แนวคิดที่ว่ารัฐในโลกมีรูปแบบพฤติกรรมเป็นมาตรฐานเดียวกันอันเป็นสภาวะธรรมชาติภายใต้ โครงสร้างอนาธิปไตยนี้เอง ที่ทำให้เกิดหลักคิดที่แพร่หลายต่อการวิเคราะห์ท่าทีญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามว่า เป็น “รัฐที่ไม่ปกติ” (not a normal state) เนื่องจากมีแนวโน้มไปในทางตรงกันข้ามกับตรรกะข้างต้น นั่นคือ พยายามวางกรอบจำกัดตนเองด้านการทหาร ลังเลใจในการขยายขีดความสามารถเชิงยุทธศาสตร์และยึดติด กับการพึ่งพิงพันธมิตรโดยยอมรับฐานะอันอ่อนด้อยกว่า แม้ในยามที่อำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศขยาย ตัวอย่างมาก ญี่ปุ่นก็ยังยึดแนวทางดั้งเดิมนี้โดยกำหนดอัตลักษณ์ให้ตนเป็น “มหาอำนาจพลเรือน” “มหาอำนาจเชิงพาณิชย์” หรือมหาอำนาจที่ต่างออกไปโดยไม่พยายามผันความมั่งคั่งที่เพิ่มพูนขึ้นไปสู่การสั่ง

²⁴ จู Michael J. Green, *Japan's Reluctant Realism* (New York: Palgrave, 2001).

²⁵ ตัวอย่างเช่น John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)* (New York: W.W. Norton & Company, 2014).

²⁶ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979), p. 109.

²⁷ Kenneth N. Waltz, “War in Neorealist Theory,” in *The Origin and Prevention of Major Wars*, eds., Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), p. 42.

สมแสนยานุภาพ²⁸ ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจที่ท้าทายทฤษฎีของตัวแปรเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐที่ Neorealism ใช้เป็นแกนหลักในการอธิบาย และชี้ชวนให้เห็นความสำคัญของตัวแปรระดับภายในรัฐ (state / sub-state level of analysis) ที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะ เป็นระบบคุณค่าหรือบรรทัดฐานในสังคมการเมืองญี่ปุ่นที่สั่งสมสืบทอดมาจากประสบการณ์ระหว่างและหลังสงคราม และดำรงอยู่ในรูปกฎหมายหรือทัศนคติมหาชน อย่างงานของ Peter J. Katzenstein²⁹ Thomas U. Berger³⁰ และ Andrew L. Oros³¹ หรือที่เน้นตัวแปรอย่าง โครงสร้างการบริหารจัดการ องค์กรภายในที่ทำหน้าที่ตัดสินใจนโยบายหรือระบอบของรัฐ³² การรับรู้ของผู้นำในการวางยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นอย่าง “ลัทธิโยชิเดะ” (Yoshida Doctrine)³³ หรือข้อจำกัดที่เป็นผลจาก “การขาด” ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์³⁴ หรือตัวแปรเชิงวัฒนธรรมที่ยังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตและระเบียบสังคมของชาวญี่ปุ่น (*nihonjinron*)

อย่างไรก็ตามในยุคหลังสงครามเย็น ความเปลี่ยนแปลงและการปรับจุดยืนด้านยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นเป็นพลวัตต่อเนื่องที่เห็นได้ชัด ประจักษ์เป็นรูปธรรมอย่างที่ปฏิเสธได้ยากแล้ว ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้แนวคิดที่มุ่งศึกษาแบบแผนพฤติกรรมและแนวนโยบายดั้งเดิมที่ยึดติดความคงที่ (static / inertia) หรือพลังจูงรั้งความเปลี่ยนแปลงจึงตกอยู่ในภาวะ “เป็นรอง” ไม่อาจทำความเข้าใจปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดพลวัตในปัจจุบันได้ สภาวะการณ์เช่นนี้เปิดโอกาสให้ Rationalism โต้แย้งกลับได้ง่าย โดยอาศัยหลักแนวคิดที่อธิบายบนฐาน

²⁸ Nagai Yonosuke, “Nihon ni Kokka Senryaku wa Aruka: Hikaku, Keibusō, Keizaitaikoku no Michi wo” (Does Japan have a national strategy?: Taking the path of non-nuclear, lightly armed, economic power) *Voice* (Jun, 1984).

²⁹ ดู Peter J. Katzenstein, *Cultural Norms & National Security: Police and Military in Postwar Japan* (New York: Cornell University Press, 1996).

³⁰ ดู Thomas U. Berger, “Alliance Politics and Japan’s Postwar Culture of Antimilitarism,” in *The U.S.-Japan Alliance: Past, Present, and Future*, eds., Michael J. Green and Patrick M. Cronin (New York: Council on Foreign Relations Book, 1999); Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998).

³¹ ดู Andrew L. Oros, *Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice* (Singapore: NUS Press, 2008). งานของ Oros จัดอยู่ในกลุ่มที่เน้นความต่อเนื่องมากกว่าความเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญ แม้ว่าชื่อเรื่อง *normalizing Japan* อาจทำให้หลงเข้าใจผิดได้ก็ตาม Oros ได้รับความเห็นชอบจากงานที่ว่า “เมื่อดูโดยผิวเผินแล้วข้อโต้แย้งนี้อาจขัดความรู้สึกทั่วไป (counterintuitive) นั่นคือ ถึงแม้ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาญี่ปุ่นจะมีนวัตกรรมใหม่ๆ ในนโยบายความมั่นคงอย่างเห็นได้ชัดก็ตาม แต่ข้อจำกัดในนโยบายความมั่นคงที่เกิดจากอัตลักษณ์ด้านความมั่นคง (security identity) ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นมาในสมัยสงครามเย็น” ตัวแปรที่ Oros ใช้วิเคราะห์ความต่อเนื่องนี้ได้แก่ security identity ซึ่งหมายถึง “หลักการที่ยึดถือร่วมกันและได้รับการสนับสนุนอย่างแพร่หลายทางการเมืองในฐานะบทบาทที่เหมาะสมของพฤติกรรมรัฐว่าด้วยประเด็นความมั่นคงและกลายเป็นแบบแผนเชิงสถาบัน (institutionalized) ในกระบวนการตัดสินใจ” โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นไปในทางเดียวกับ Katzenstein และ Berger

³² ตัวอย่างเช่น William W. Grimes, “Institutionalized Inertia: Japanese Foreign Policy in the Post-Cold War World,” in *International Relations of the Asia-Pacific*, eds., G. John Ikenberry and Michael Mastanduno (New York: Columbia University Press, 2003); Karel Van Wolferen, *The Enigma of Japanese Power: People and Politics in a Stateless Nations* (New York: Vintage Books, 1990); T.J. Pempel, *Regime Shift: Comparative Dynamics of the Japanese Political Economy* (New York: Cornell University Press, 1998).

³³ ดู Nagai Yonosuke, *Gendai to Senryaku* (Modern age and strategy) (Tokyo: Bugeishunju, 1985).

³⁴ ตัวอย่างเช่น Kent Calder, “Japanese Foreign Economic Policy Formation: Explaining the Reactive State,” *World Politics*, 40 (July 1988); Joshua D. Katz and Tilly C. Friedman-Lichtschein, eds., *Japan’s New World Role* (London: Westview Press, 1985).

โครงสร้างที่เป็นอนาธิปไตยมาเน้นย้ำให้เห็นพฤติกรรมที่มุ่งให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ คำนึงถึงการคำนวนอำนาจมากขึ้นและมุ่งขจัดอุปสรรคต่อการใช้กำลัง Waltz เสนอข้อโต้แย้งกลุ่มแนวคิดที่ยกมาข้างต้นในข้อเขียนปี 2000 ของเขาซึ่งต้องการเน้นให้เห็นว่า Neorealism ยังคงทรงพลังในการอธิบายการเมืองโลกแม้ในยุคหลังสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของญี่ปุ่น เขากล่าวว่า

ความลังเลใจที่จะประพัตตัวอย่างมหาอำนาจของญี่ปุ่นกำลังลดลงเรื่อยๆ แม้จะเป็นไปอย่างช้าๆ ก็ตาม . . . ในระบบที่ต้องช่วยเหลือตัวเอง (self-help system) การมีศักยภาพโดยส่วนใหญ่ของมหาอำนาจ แต่ไม่ครบทุกด้าน ทำให้รัฐตกอยู่ในภาวะเปราะบางต่อรัฐอื่นที่มีเครื่องมือเครื่องมือมากกว่า . . . ญี่ปุ่นไม่อาจละเลยศักยภาพด้านนิวเคลียร์ของจีนที่มีอยู่อย่างมากมาย ตลอดจนการลดกำลังทางทหารของสหรัฐฯ และในประเด็นย่อยลงไปอย่างการกระทบกระทั่งทางเศรษฐกิจกับสหรัฐฯ ก็ก่อความกังขาว่าญี่ปุ่นจะสามารถพึ่งพาการรับประกันทางทหารจากสหรัฐฯ ได้แค่ไหน . . . ความกังวลเรื่องการพึ่งพิงและความรู้สึกเปราะบางทำให้ญี่ปุ่นแสวงหาศักยภาพทางทหารเพิ่มขึ้น แม้คนญี่ปุ่นจำนวนมากอาจไม่ต้องการก็ตาม³⁵

Waltz ยังให้เหตุผลคาดการณ์พฤติกรรมในอนาคตของญี่ปุ่นต่อไปว่า ไม่ใช่เรื่องน่าแปลกแต่อย่างใดที่ญี่ปุ่นจะพยายามครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ “สภาพการณ์ภายนอกเมื่อกดดันหนักมากพอจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของรัฐ ญี่ปุ่นกำลังถูกกดดันมากขึ้นให้ต้องขยายกองกำลังตามแบบ (conventional forces) และเพิ่มศักยภาพทางนิวเคลียร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ”³⁶ ในยามที่ชาติต่างๆ ที่รายล้อมญี่ปุ่นมีอำนาจนิวเคลียร์เพื่อป้องปรามภัยที่คุกคามผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญของตน “อีกนานแค่ไหนที่ญี่ปุ่นจะสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางชาตินิวเคลียร์โดยไม่แสวงหาศักยภาพด้านนี้ให้แก่ตนเองบ้าง”³⁷ แม้งานเขียนชิ้นนี้ตีพิมพ์เผยแพร่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ขณะที่สถานะมหาอำนาจของจีนยังเป็นที่ถกเถียง แต่การคาดคะเนบริบทระหว่างประเทศและพฤติกรรมของญี่ปุ่นตามที่ Waltz ยืนยัน ยืนยันปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นเมื่อเริ่มเข้าสู่ทศวรรษ 2010 เมื่อจีนกลายเป็นมหาอำนาจที่มีระดับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและงบประมาณทางทหารสูงเป็นอันดับสองของโลก ขณะที่ก็มีท่าทีที่จะขยายอำนาจและเขตอิทธิพลแบบที่แย้งกับโหวท “การทะยานขึ้น

³⁵ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War,” *International Security* 25, no. 1 (Summer 2000), p. 33.

³⁶ *Ibid.*, p. 34.

³⁷ *Ibid.*

อย่างสันติ” หรือ “ไม่แสวงหาความเป็นเจ้า” อีกทั้งเกาหลีเหนือก็เปลี่ยนสถานะมาเป็นชาติที่ครอบครอง ศักยภาพทางนิวเคลียร์แบบไร้ข้อกังขาอีกต่อไปแล้ว ดังนั้นการปรับจุดยืนให้ SDF มีบทบาทด้านยุทธศาสตร์ ขยายออกไปนอกขอบเขตอำนาจอธิปไตยของญี่ปุ่นได้มากขึ้น รวมทั้งการแก้ไขหลักปฏิบัติต่างๆ ที่เคยเป็น ข้อจำกัดไม่ว่าการตีความมาตรา 9 ใหม่ให้ยืดหยุ่น การหันมาเน้น RCSD อันเป็นการลดข้อจำกัดดั้งเดิม ของ SDF ไปอีกเปราะ ตลอดจนเสียงเรียกร้องให้พิจารณาทบทวนรัฐธรรมนูญที่ทวีมากขึ้นทุกขณะ จึงเป็น ปรากฏการณ์ที่คาดหมายได้โดย Rationalism และ Neorealism โดยมองเป็นปฏิกิริยาที่กำหนดโดยโครงสร้าง ภายนอก หรือการรับเอาตรรกะ self-help อันเป็นพฤติกรรม “ปกติ” สากลตามฐานคติของสำนักคิดนี้มา จัดการความอยู่รอดปลอดภัยของรัฐในภาวะที่ไม่แน่นอนอันถือเป็นสภาพคงทนถาวร เป็นวัตถุประสงค์ใน โครงสร้างระหว่างประเทศ

จากพื้นฐานการวิเคราะห์ดังกล่าว พฤติกรรมของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามที่เสมือนถูกจำกัดและอยู่บน ตรรกะเชิงความเหมาะสม (logic of appropriateness) ตามกฎหมายและบรรทัดฐานภายในรัฐ หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมเชิงยุทธศาสตร์และการเมือง” (political-military culture) แบบต่อต้านการทหาร (antimilitarism) อย่างที่ Thomas U. Berger ใช้อธิบายแนวนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น³⁸ จึงเป็นเพียงสภาพชั่วคราว (ephemeral) ดังที่ Waltz เห็นว่า “ความขัดแย้งและวิกฤตจะทำให้ญี่ปุ่นตระหนักถึงความเสียหายเปรียบจากการที่ ตนไม่มีเครื่องมือทางทหารเหมือนอย่างรัฐอำนาจอื่นๆ ความยับยั้งชั่งใจจะไม่ครอบครองนิวเคลียร์อันเป็นผล จากประสบการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 จะไม่ดำรงอยู่ตลอดไปแบบไม่สิ้นสุด เราอาจคาดหมายได้ว่าความรู้สึก เช่นนี้จะสลายไปเมื่อความทรงจำของคนรุ่นหนึ่ง (generational memories) เลือนหาย”³⁹ จากคำอธิบายเช่นนี้ จึงมีงานวิชาการว่าด้วยญี่ปุ่นที่แตกแขนงออกไป โดยมุ่งชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วรัฐในระบบระหว่างประเทศมี มาตรฐานพฤติกรรมตามแรงผลักดันของพลังเชิงโครงสร้างตามฐานคติแบบ Neorealism ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “สภาพปกติ” (normal) ความเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในญี่ปุ่น รวมทั้งความริเริ่มต่างๆ ด้าน ยุทธศาสตร์ความมั่นคงในสมัยรัฐบาล Abe (2012-ปัจจุบัน) ที่เป็นไปอย่างเข้มข้น จึงถูกเหมารวมในคำอธิบาย ว่าเป็นกระบวนการ “ก้าวสู่รัฐปกติ” (normalization) ที่มุ่ง “ขยายกำลังทหาร” (remilitarization) อย่าง ต่อเนื่อง⁴⁰ การเป็นรัฐที่มี “วุฒิภาวะ” (maturation)⁴¹ ความ “เสื่อมลงของปทัสฐานดั้งเดิม” (norm erosion)⁴²

³⁸ Berger, *Cultures of Antimilitarism*.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ ดู Christopher W. Hughes, *Japan's Remilitarisation* (New York: Routledge, 2009).

⁴¹ ดู Kevin Cooney, *Japan's Foreign Policy since 1945* (New York: M.E. Sharpe, 2007).

⁴² ดู Glenn D. Hook, “The Erosion of Anti-Militaristic Principles in Contemporary Japan,” *Journal of Peace Research* 24, no. 4 (1988).

และการปรับตัวเข้าหาตรรกะแบบสัจนิยมมากขึ้น⁴³ ซึ่งล้วนอธิบายได้จากความไม่แน่นอนและ “แรงกดดัน”เชิงโครงสร้างที่ปรากฏออกมาให้เห็นในรูปภัยคุกคามทั้งจากจีนและเกาหลีเหนือ⁴⁴

• **กรอบ 2) ปัจจัยเชิงทวิสัยภายในญี่ปุ่น:** การเผยธาตุแท้เชิงพฤติกรรมตามวัฒนธรรมที่ยังรากลึกกลุ่มนี้ซึ่งจัดอยู่ในตารางด้านล่างซ้าย เป็นวรรณกรรมวิชาการที่เน้นตัวแปรระดับภายในรัฐเพื่ออธิบายพลวัตด้านนโยบาย โดยสนใจศึกษาค่านิยมหรือวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นและมีอิทธิพลภายในสังคมญี่ปุ่น สาเหตุที่จัดกลุ่มวรรณกรรมนี้ไว้ในตารางด้านล่างฝั่งเดียวกับงานที่มุ่งอธิบายความเปลี่ยนแปลงจากตัวแปรเชิงวัตถุวิสัย (กลุ่ม 1) ทั้งๆ ที่กลุ่มนี้ให้ความสนใจโครงสร้างและตัวแปร “เชิงความคิด” มากกว่า อย่างค่านิยมและวัฒนธรรมไม่ต่างจากกลุ่มทางฝั่งขวาอย่าง Constructivism ก็เพราะวรรณกรรมที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้มีการตีความ รับรู้และปฏิบัติต่อตัวแปร “เชิงความคิดภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่น” เหล่านี้ เสมือนสิ่งที่ดำรงอยู่ถาวรและมีอิทธิพลฝังแน่น ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมที่ตายตัว คงทนและคงที่เสมือนปัจจัยเชิงวัตถุวิสัยที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย กลุ่มนี้มองว่าสังคมญี่ปุ่นมีธาตุแท้เชิงวัฒนธรรมบางอย่างที่นอกจากกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของผู้คนในสังคมแล้ว ยังสะท้อนออกมาในพฤติกรรมของรัฐบนเวทีระหว่างประเทศอีกด้วย ตัวแปรที่กลุ่มนี้ให้ความสำคัญคือวัฒนธรรมที่มีคุณสมบัติที่ยังรากลึก (deep-rooted cultures) โดยอาจสะท้อนในกระบวนการทางการเมือง การพิจารณาตัดสินนโยบายซึ่งรวมถึงการต่างประเทศและความมั่นคง ตลอดจนแบบแผนปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมและวิถีการดำรงชีวิต แม้ว่าการให้ความสำคัญกับตัวแปรนี้จะเป็นที่แพร่หลายในการวิเคราะห์ “ความต่อเนื่อง” และความคงทนของพฤติกรรมที่ยึดโยงกับระบบคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่นมากกว่านำมาอธิบาย “ความเปลี่ยนแปลง” แต่เราก็พบเห็นงานเขียนที่นำตัวแปรประเภทนี้มาอธิบายความเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นสมัยหลังสงครามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอยู่ไม่น้อย

สำหรับวรรณกรรมรูปแบบนี้ พัฒนาการที่เราพบเห็นในช่วงที่ผ่านมาแท้จริงแล้วเป็นการเผยให้เห็น “ธาตุแท้” (essence) ความเป็นญี่ปุ่นที่คงทนถาวร กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้กลุ่มนี้มุ่งสนใจความเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ของนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นก็จริง แต่ไม่ได้มองปรากฏการณ์นี้ว่าเป็น “พัฒนาการใหม่” แต่ให้ความหมายว่าสะท้อนถึง “การกลับมา” มีบทบาทของค่านิยมและแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นที่ดำรงสืบมานานในสังคมและวิถีชีวิต หรือกล่าวได้ว่า “อยู่ในสายเลือด” ของคนญี่ปุ่น แนวคิดนี้เชื่อว่ากรอบจำกัด

⁴³ ดู Green, *Reluctant Realism*.

⁴⁴ Christopher W. Hughes, “Super-Sizing” the DPRK Threat: Japan’s Evolving Military Posture and North Korea,” *Asian Survey* 49, no. 2 (2009).

และบรรทัดฐานหลังสงคราม ไม่ได้สะท้อนความเป็นญี่ปุ่น (Japaneseness) เป็นแค่ปฏิกริยาต่อความสะเทือนใจที่ชาติพ่ายแพ้ในสงครามแปซิฟิกเท่านั้น ซึ่งจะค่อยๆ คลี่คลายและสลายไปในท้ายที่สุด งานที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้มีอยู่หลายแบบซึ่งมุ่งสนใจวัฒนธรรมที่ยังรากลึกในสังคมที่แตกต่างกัน อาทิ งานที่เสนอว่าลัทธิทหาร (militarism) ที่ครอบงำญี่ปุ่นในยุคก่อนสงครามคือตัวตนที่แท้จริงของญี่ปุ่น⁴⁵ โดยเชื่อมโยงคุณลักษณะของรัฐนี้เข้ากับหลักคุณธรรมดั้งเดิมของชนชั้นปกครองหรือชนชั้นนักรบ (ซามูไร) ที่สั่งสมมานับแต่อดีตกาลและคงทนต่อเนื่องมาจนยุคปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในสมัยเมจิ “วิถีแห่งนักรบ” (*bushido*) เป็นแบบแผนแนวคิดอย่างหนึ่งที่นักวิชาการนำมาใช้เข้าใจชนชาติญี่ปุ่น ทั้งในระดับการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคลไปจนกระทั่งพฤติกรรมบนเวทีโลก⁴⁶ โดยมองว่าเป็นแก่นแกนสำคัญในเรื่องความรักชาติบ้านเกิดเมืองนอนหรือกระแสชาตินิยม (nationalism) แม้ในยุคปัจจุบัน⁴⁷

น่าสนใจที่ว่าพันธมิตรอย่างสหรัฐฯเอง ตั้งแต่อดีตมาก็เข้าใจญี่ปุ่นผ่านเลนส์วัฒนธรรมที่ยังรากลึกนี้เช่นกัน⁴⁸ และอธิบายบทบาทของสหรัฐฯยุคหลังสงครามว่าเป็นเสมือน “ฝาจากขวด” (cap in the bottle)⁴⁹ ไม่ให้ตัวตนแท้จริงของญี่ปุ่นอันได้แก่ ลัทธิทหาร กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ ปฏิเสธไม่ได้ว่าแม้คำเปรียบเปรยอย่างหลังนี้ อาจเป็นแค่เครื่องมือให้ความชอบธรรมแก่สหรัฐฯในการคองกอลังงองตนเองและบทบาทในภูมิภาคตะวันออกไกลเอาไว้แม้ภายหลังจากปฏิรูปญี่ปุ่นให้เป็นประชาธิปไตยเต็มตัวแล้วก็ตาม⁵⁰ แต่วาทกรรม “ฝารอบยักษ์ไม่ให้หลุดจากตะเกียง”⁵¹ ก็ตอกย้ำคุณลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นในฐานะรัฐทหาร หรือรัฐนักรบ (warrior state) Henry Kissinger นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ก็เคยให้สัมภาษณ์กับสื่อโทรทัศน์ญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 2000 ว่าเมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์การเป็นชาติที่เคยปกครองโดยชนชั้นนักรบมาแต่เดิม เป็นเรื่องไม่น่าแปลกใจหากวันใดญี่ปุ่นจะสลัดความเป็นรัฐที่พึ่งพิงชาติอื่นด้านความมั่นคง รวมถึงการหันมามีศักยภาพด้านนิวเคลียร์เป็นของตนเอง

⁴⁵ Abert Axelbank, *Black Star over Japan: Rising Forces of Militarism* (New York: Routledge, 1972).

⁴⁶ ดู ยศไกร ส. ตันสกุล, *ปัญญาญี่ปุ่น วิถีซามูไร จากยุคสร้างชาติสู่ยุคดิจิทัล* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพชรประกาย, 2559); เสฐียร พันธรังษี, *บุชโด้ จรรยาของชนชาติทหาร ดวงวิญญาณของญี่ปุ่น*, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2555).

⁴⁷ Oleg Benesch, *Inventing the Way of the Samurai: Nationalism, Internationalism, and Bushido in Modern Japan* (New York: Oxford University Press, 2014).

⁴⁸ James Bradley, *The China Mirage: The Hidden History of American Disaster in Asia* (New York: Little, Brown and Company, 2015), p. 68-70; John Dower, *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II* (New York: W.W. Norton & Company, 2000), p. 219; Richard McGregor, *Asia's Reckoning: The Struggle for Global Dominance* (London: Allen Lane, 2017), pp. 43-46.

⁴⁹ Glenn D. Hook, Julie Gilson, Christopher W. Hughes and Hugo Dobson, *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, 2nd ed. (New York: Routledge, 2001), p.128; McGregor, *Asia's Reckoning*, p. 42.

⁵⁰ McGregor, *Asia's Reckoning*, pp. 42, 51.

⁵¹ Hook, Gilson, Hughes and Dobson, *Japan's International Relations*, p. 128.

ด้วย มุมมองเช่นนี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม “แนวคิดแบบตื่นตระหนก” (alarmism) ซึ่งมักสะท้อนอยู่บ่อยครั้งในวาทกรรมที่ผลิตซ้ำโดยชาติที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ไม่สู้ดีนักกับญี่ปุ่นอย่างจีนและเกาหลีใต้⁵²

ดังนั้นนักคิดกลุ่มนี้อาจตีความการปรับบทบาทของ SDF ให้สามารถใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมเมื่อไม่นานนี้ว่าเป็นการแสดงตัวตนออกมาของวัฒนธรรมที่ยังรากในประวัติศาสตร์และสังคมญี่ปุ่น แรงผลักดันนี้ไม่ได้เกิดจากปัจจัยเชิงโครงสร้างภายนอกหรือเป็นพัฒนาการไปสู่มาตรฐานการเป็น “รัฐปกติ” แต่อย่างใด หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของแนวโน้มที่มีอยู่แล้วแต่เดิมในสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น และสิ่งนี้เองที่เป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลญี่ปุ่นค่อยๆ ผ่อนปรนกฎข้อจำกัดทางทหาร อย่างไรก็ตามคำอธิบายที่เน้นหนักระบบความคิดความเชื่อที่ฝังอยู่ในสังคมและวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องเป็นไปในเชิงลบ ซึ่งหมายถึงการฟื้นคืนลัทธิทหารในท้ายที่สุดดังที่กล่าวมาเสมอไป ที่จริงแล้วการอธิบายความเปลี่ยนแปลงด้วยตัวแปรเชิงวัฒนธรรม มักประสบปัญหาเรื่อง “อคติ” ในการเลือกให้ความสำคัญกับตัวแปร (selective)⁵³ เนื่องจากโครงสร้างวัฒนธรรมภายในรัฐหนึ่งๆ รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่สะท้อนแบบแผนพฤติกรรมของรัฐหนึ่งๆ นั้น มีเรื่องราวและปัจจัยที่สลับซับซ้อน และประกอบด้วยปรากฏการณ์ที่หลากหลาย “ปะปนกันระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูง สามัญชน เก่าแก่และทันสมัย” (amalgam of elements relating to high and popular, old and modern)⁵⁴

การเลือกตัวแปรประเภทนี้มาเป็นแกนการวิเคราะห์จึงอาจให้ภาพพฤติกรรมญี่ปุ่นไปในเชิงบวกด้วยก็เป็นได้ อย่างเช่น บทความของ Tamamoto Masaru เรื่อง “Japan that Wants to be Liked: Society and International Participation”⁵⁵ มองคุณลักษณะเชิงวัฒนธรรม (cultural traits) ว่าคนญี่ปุ่นมีแนวโน้มแสวงหา “การยอมรับ” และ “เป็นที่ชื่นชอบ” (recognized and liked) จากกลุ่มทางสังคมที่ตนสังกัดเป็นทุนเดิมในระดับปัจเจกบุคคลอยู่แล้ว อุปนิสัยนี้ส่งผลให้เกิด “ลักษณะนิสัยประจำชาติ” (national personality)⁵⁶ ที่ต้องการแสดงบทบาทให้ญี่ปุ่นเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชาติค่ายโลกเสรีที่ญี่ปุ่นเป็น

⁵² Richard J. Samuels, *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia* (New York: Cornell University, 2007), p. 2.

⁵³ Ja Ian Chong, “Popular Narratives versus Chinese History: Implications for Understanding an Emergent China,” *European Journal of International Relations* 20, no. 4 (2014), pp. 2-3.

⁵⁴ Jean-Marc F. Blanchard and Fujia Lu, “Thinking Hard about Soft Power: A Review and Critique of the Literature on China and Soft Power,” *Asian Perspective* 36 (2012), p. 576.

⁵⁵ Masaru Tamamoto, “The Japan that Wants to be Liked: Society and International Participation,” in *Japan's Emerging Global Role*, eds., Danny Unger and Paul Blackburn (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1993).

⁵⁶ *Ibid.*, p. 38.

สมาชิก “ความปรารถนาที่อยาก ‘รู้สึกดี’ (feel good) ของสังคมญี่ปุ่นเป็นสาเหตุสำคัญเบื้องหลังความตั้งใจที่จะขยายบทบาทสร้างคุณูปการต่อนานาชาติ”⁵⁷ เมื่อประยุกต์แนวทางนี้มาวิเคราะห์การปรับจุดยืนเรื่องการใช้ RCSD ในปัจจุบัน เราอาจอธิบายพัฒนาการนี้ว่าเป็นการยอมรับบทบาทหน้าที่ที่ญี่ปุ่นถูกคาดหวังจากคู่พันธมิตรสหรัฐฯมานาน ในการทำให้ระบบพันธมิตรด้านความมั่นคงมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับจากทั้งสหรัฐฯและนานาชาติที่มองระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯเป็นเสาหลักหนึ่งในการดำรงระเบียบในภูมิภาคและระเบียบระหว่างประเทศโดยรวม นี่สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่ยังคงจำกัดอยู่ในกรอบของคู่พันธมิตรดั้งเดิมมากกว่าการแสวงหาความเป็นเอกเทศในนโยบาย และอธิบายการที่ญี่ปุ่นแสดงบทบาทและรับภาระมากขึ้นกว่าเก่าเพื่อสนับสนุนสหรัฐฯ Tamamoto เสนอในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ว่า “มีความตั้งใจในฝ่ายญี่ปุ่นที่จะร่วมรับผิดชอบในการเมืองระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น แต่ไม่ได้หมายถึงความพยายามจะเป็นผู้นำของโลก ญี่ปุ่นเต็มใจที่จะเป็นคู่หูผู้ให้การสนับสนุน (junior partner) สหรัฐฯ ญี่ปุ่นต้องการทำหน้าที่เป็นรัฐอำนาจระดับกลาง ไม่ใช่ต้องการเป็นมหาอำนาจ”⁵⁸

• **กรอบ 3) Constructivism กับแรงกระตุ้นและพลังผลักดันพลวัตจากภายใน**

ในอีกด้านของคำอธิบายความเปลี่ยนแปลงคือ กลุ่มวรรณกรรมในตารางฝั่งขวา แม้ว่างานเหล่านี้จะศึกษาปัจจัยเชิงความคิดคล้ายคลึงกับกลุ่มวรรณกรรมกรอบ 2) แต่ความเข้าใจคุณสมบัติของตัวแปรและโครงสร้างเชิงความคิดและการรับรู้ร่วมกันของนักวิชาการกลุ่มนี้มีความแตกต่างออกไป นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสาย Constructivism มุ่งให้ความสนใจตัวแปรต้นที่เป็นปัจจัยเชิงความคิดหรือบรรทัดฐาน โดยตารางฝั่งขวาทั้งบนและล่างจัดแบ่งกลุ่มวรรณกรรมในแบบที่มองปัจจัยเชิงความคิดและวัฒนธรรมว่า “มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” (fluid) แนนอนว่าผู้ที่มองญี่ปุ่นผ่านเลนส์การวิเคราะห์แบบนี้มีอยู่หลายกลุ่มซึ่งมีจุดเน้นแตกต่างกันไป หรือแม้แต่ปะทะถกเถียงซึ่งกัน ขั้วถกเถียงนี้เกิดขึ้นทั้งในเรื่องที่ว่า 1) ความเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญได้เกิดขึ้นแล้วในนโยบายหรือยุทธศาสตร์การต่างประเทศญี่ปุ่นหรือไม่ หากมองว่ามีพลวัตเกิดขึ้นแล้ว 2) ปัจจัยใดในกรอบ Constructivism ที่เป็นตัวอธิบายได้อย่างน่าเชื่อถือ (ตัวแปรระดับไหน? และประเภทใด?)

⁵⁷ Ibid., p. 37.

⁵⁸ Ibid., p. 49; งานที่มีข้อเสนอกลับเคียงกันในเรื่องที่ญี่ปุ่นเต็มใจแสดงบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนสหรัฐฯ หากคู่แข่งหรือรัฐที่ขึ้นมาท้าทาย ดู Takashi Inoguchi, “Japan’s Images and Options: Not a Challenger, but a Supporter,” *Journal of Japanese Studies* 12, no. 1 (Winter, 1986); Takashi Inoguchi, “Japan’s Uncertainty and Unease with Itself: International Structure and International Role,” in *Japan’s Foreign Policy in an Era of Global Change*, ed., Takashi Inoguchi (London: Bloomsbury Publishing Plc, 2012).

ข้อถกเถียงประเด็นแรกนั้น อาจแบ่งงานวิชาการกระแสนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มอง “ความต่อเนื่องและคงทน” ในพฤติกรรมของญี่ปุ่น และกลุ่มที่มุ่งวิเคราะห์ “ความเปลี่ยนแปลง” กลุ่มแรกมักจะยอมรับว่าความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแต่ความสนใจอยู่ที่ “รูปแบบค่อยเป็นค่อยไป” หรือ “ทำทีละเล็กละน้อย” ของญี่ปุ่นเป็นสำคัญ ตัวแปรที่สำคัญในการอธิบายคือบรรทัดฐานภายในที่มีอิทธิพลครอบงำบรรยากาศความคิดยุคหลังสงครามในการเมืองและทัศนคติมหาชน หลักการไฝ่สันติ ละเลิกสงครามและต่อต้านทหารที่ประกอบเป็นจิตวิญญาณแห่งรัฐธรรมนูญมาตรา 9 อันเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในสังคมและหลอมรวมเป็นอัตลักษณ์แห่งชาติในยุคสมัยใหม่⁵⁹ มีความสำคัญในการกำหนดรูปแบบเฉพาะและข้อจำกัดในนโยบายของญี่ปุ่นเรื่อยมาแม้ในปัจจุบัน⁶⁰ นักวิชาการกลุ่มนี้อย่าง Berger และ Katzenstein มองว่า “สถาบันเชิงความคิด” เหล่านี้แม้จะเปลี่ยนแปลงได้ก็จริง แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าที่เป็นแก่นหลัก (core principles) การทบทวนหลักคิดครั้งใหญ่อาจเป็นไปได้หากสังคมถูกกระตุ้นโดยวิกฤตอันหนักหนาสาหัส⁶¹ ดังนั้นแทนที่จะมุ่งมองเนื้อหาความเปลี่ยนแปลงนักคิดกลุ่มนี้มักมุ่งวิเคราะห์ทำทีละเล็กละน้อยและข้อจำกัดที่จุดรั้งไม่ให้พลวัตเป็นไปอย่างสุดโต่งหรือปฏิบัติแบบก้าวกระโดดจากแนวทางดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติมานาน⁶²

ในทางตรงกันข้าม อีกกลุ่มหนึ่งในกระแสที่สนใจปัจจัยเชิงความคิดกลับมุ่งมองว่าพลวัตที่เกิดและสะสมกันมาต่อเนื่องในหลายยุคหลายสมัย แม้จะมีขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็ส่งผลเปลี่ยนแปลงนโยบายและบทบาทต่างประเทศของญี่ปุ่นอย่างมีนัยสำคัญ เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นมีพฤติกรรมที่แข่งขันขึ้นในระดับโลก ขณะที่เพิ่มตัวเลือกทางนโยบายให้หลากหลายและยืดหยุ่นยิ่งขึ้น อีกทั้งวาทกรรมทางสังคมก็เปลี่ยนไปโดยมีการตั้งคำถามและถกเถียงประเด็นยุทธศาสตร์ที่เคยเป็นหัวข้อต้องห้าม (taboo) ทางการเมืองได้มากขึ้นอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน กลุ่มนี้ไม่ได้มองว่าพัฒนาการนี้เป็นการวิวัฒนาการไปสู่พฤติกรรมสากลของรัฐโดยทั่วไปตามที่กำหนดโดยโครงสร้างอนาธิปไตยเสมือนกฎตายตัวแบบ Rationalism แต่มองเป็นเรื่องอิทธิพลของปัจจัยเชิงสถาบันในรูปแบบ “ความคิดร่วมกัน” บรรทัดฐานหรือวัฒนธรรมที่เข้ามาแทนที่แบบแผนและแนวทางดั้งเดิม เราอาจแบ่งประเภท “คำอธิบายความเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานตัวแปรเชิงความคิด” ออกได้อีกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มหนึ่งเน้นตัวแปรระดับภายในรัฐ (domestic level) (กรอบ 3 : ล่างขวา) อีกกลุ่มเน้นตัว

⁵⁹ ชีวินท์ สุกุทิกุล, “รัฐธรรมนูญมาตรา 9: กระบวนการพิทักษ์รักษาและวิวัฒนาการ (ทศวรรษ 1940-2000),” ใน *คมขามูไร*, ทรายแก้ว ทิพากร, บก. (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2556).

⁶⁰ Akihiko Kimijima, “Peace in East Asia and the Japanese Constitution: A Reexamination 60 Years after its Making,” *Ritsumeikan Kokusaikenkyu*, 21-3, Mar 2009, accessed Nov 30, 2016, http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/Vol.21-3/09Akihiko_Kimijima.pdf

⁶¹ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998), p. 77.

⁶² Oros, *Normalizing Japan*, p. 178.

แปรที่ปรากฏในระดับระหว่างรัฐ (international level)(กรอบ 4 : บนขวา) ในแต่ละกลุ่มก็มีข้อถกเถียงแยกย่อย ออกไปตามแต่ว่าใครจะนำระบบความคิดหรือบรรทัดฐานตัวไหนหรืออะไรมาเป็นจุดยืนในการวิเคราะห์ความ เปลี่ยนแปลงที่เห็น

งานศึกษาความเปลี่ยนแปลงในนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นที่เน้นตัวแปรเชิงวัฒนธรรมหรือระบบ ความคิดที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานจำพวกที่มุ่งสนใจการเปลี่ยนระบบคุณค่า การรับรู้ และอัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดภายในสังคมญี่ปุ่น (identity shift) นี้ ต่างจากวรรณกรรมกรอบ 2) ตรงที่กลุ่มนี้ไม่ได้ มองว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในยุคสมัยนี้สะท้อนการหวนกลับมาที่มีพลังอีกครั้งของวัฒนธรรมเก่าแก่ที่หยั่ง รากลึก หรือการเผยธาตุแท้ “ความเป็นญี่ปุ่น” ที่มีมาแต่เดิม แต่เป็นการ “เปลี่ยนแนวคิดด้วยตัวตนและ ผลประโยชน์” จากการตีความสถานการณ์อันเป็นปฏิริยาตอบโต้ต่อสิ่งเร้าจากภายนอกตามยุคสมัย กลุ่มนี้มีความ เชื่อหลักที่ว่าสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาคหรือโครงสร้างระหว่างประเทศถูกกลั่นกรอง (filtered / mediated) ผ่านการรับรู้และตีความร่วมกันในสังคม ดังนั้นตัวแปรสำคัญในพลวัตเชิงยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นคือ กลุ่ม “ผู้นำพาความเปลี่ยนแปลง” (agents of change) ที่กระตุ้นให้สังคมเปลี่ยนแนวความคิดความเชื่อหรือ โลกทัศน์ (worldviews) ที่ยึดถือมาเสียใหม่ ทำให้บรรทัดฐานอันเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลแข็งแกร่งแต่เดิมถูกตั้ง ข้อกังขา ลดทอนความเหนียวแน่น (embeddedness) และฐานะอันศักดิ์สิทธิ์ลง กระบวนการหล่อหลอมกลมกลืน เกลา (socialization) ที่แนวการศึกษาให้ความสำคัญที่มาจากภายในประเทศญี่ปุ่น โดยมองว่าการผลิตซ้ำ วาทกรรมใหม่ภายในสังคมญี่ปุ่นที่ตั้งคำถามต่อแบบแผนปฏิบัติดั้งเดิมเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายและสั่งสมกันจน อาจเข้าแทนที่มาตรฐานวาทกรรมและบรรทัดฐานดั้งเดิม

กระบวนการทางสังคมนี้ส่งผลให้เกิดพลวัตที่มากกว่าแค่การปรับนโยบาย ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ แบบผิวเผินเท่านั้น แต่ “ส่งผลซึ่มลึก” ในระดับทัศนคติเกี่ยวกับการรับรู้ร่วมกัน (collective) ถึงผลประโยชน์ แห่งชาติ อัตลักษณ์และบทบาทของญี่ปุ่นต่อชาติอื่น ตลอดจนแนวปฏิบัติที่เหมาะสม นอกจากนี้การเปลี่ยน ความคิดดังกล่าวก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะในหมู่ผู้กำหนดนโยบายอย่างที่เรอาจวิเคราะห์ว่ารัฐบาลญี่ปุ่นชุดปัจจุบัน แท้จริงก็มีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่การเปลี่ยนความคิดนี้อาจส่งผลที่แพร่หลาย เปลี่ยนความเห็นและโลกทัศน์ของมวลชนอันมีส่วนกำหนด “อารมณ์ความรู้สึก” (emotion) ร่วมกันต่อประเด็น ระหว่างประเทศต่าง ๆ ด้วย⁶³ ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้นโยบายที่โน้มเอียงไปในแนวอนุรักษนิยมของรัฐบาล

⁶³ Linus Hagstrom and Karl Gustafsson, “Japan and Identity Change: Why It Matters in International Relations,” *The Pacific Review* 28, no. 1 (2015), pp. 9-10.

เป็นที่ยอมรับได้มากขึ้น ขณะที่แรงต่อต้านจากสาธารณชนก็น้อยลง⁶⁴ งานวิชาการที่อาจจัดเข้ากลุ่มนี้ (กรอบ 3 : ล่างขวา) มีที่มุ่งศึกษาตัวแปร “ผู้ประกอบการเชิงปทัสสถาน” (norm entrepreneurs) หรือ “เชิงอัตลักษณ์” (identity entrepreneurs) ที่พยายามนำเสนอและเผยแพร่วาทกรรมที่แย้งกับความคิดดั้งเดิม⁶⁵ จนทำให้เกิดการเปลี่ยนจุดยืนเชิงนโยบายร่วมกันอันเป็นผลอีกต่อหนึ่งจากการเปลี่ยนความคิดที่เป็นแก่นแกน (core values) ซึ่งสังคมยึดถือร่วมกันมา

Suzuki Shogo มุ่งศึกษาว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปสืบเนื่องจากการทะยานเป็นรัฐอำนาจของจีน กอปรกับท่าทีที่แข็งกร้าวและคุกคามต่อความมั่นคงญี่ปุ่นในกรณีต่าง ๆ ทำให้เกิดกระแสการเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องอัตลักษณ์และบทบาทเชิงเปรียบเทียบของญี่ปุ่น⁶⁶ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถเห็นได้จากวาทกรรมของทั้งฝ่ายซ้ายและขวาที่มีแนวโน้มไปในทางเดียวกันมากยิ่งขึ้นในช่วงไม่นานมานี้ เดิมทีแล้ว สองฝ่ายนี้มักเสนอมุมมองต่ออัตลักษณ์แห่งชาติและท่าทีต่อภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อจีนในแนวทางที่แตกต่างกันสุดขั้ว โดยฝ่ายซ้ายตามที่ปรากฏผ่านสื่ออย่าง *Asahi Shimbun* มักเน้นย้ำตัวตน “รัฐผู้กระทำ” การรุกรานของญี่ปุ่นในสมัยสงครามต่อชาติเอเชีย ตัวตนนี้นำไปสู่ความคาดหวังเชิงบทบาทว่าญี่ปุ่นจะต้องดำรงตนเป็นชาติไฝ่สันติ ยับยั้งซึ่งใจด้านการทหาร สำนักรับผิดชอบและชดเชยให้แก่ชาติผู้เคยเป็นเหยื่อสงครามอยู่เสมอ แนวคิดฝ่ายนี้จึงมักแสดงท่าทีเห็นอกเห็นใจจีนและกดดันให้รัฐบาลญี่ปุ่นรับฟังและตอบสนองข้อเรียกร้องจากจีน⁶⁷ ในทางกลับกันฝ่ายอนุรักษนิยมพยายามลดทอนอัตลักษณ์เชิงประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ เห็นได้จากความพยายามของ LDP ในหลายสมัยที่ต้องการ “ปิดบัญชีระบอบหลังสงคราม” ซึ่งเกี่ยวโยงกับความพยายาม “ตีความประวัติศาสตร์เสียใหม่” (historical revisionism) ไม่ให้ตอกย้ำความเป็นผู้กระทำของญี่ปุ่นเกินกว่าเหตุ และทำให้ต้องแสดงความสำนึกผิดนับครั้งไม่ถ้วน และเป็นเป้าโจมตีของชาติข้างเคียงอยู่ร่ำไป⁶⁸

Suzuki แสดงให้เห็นว่าท่าทีของจีนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่นมากขึ้นและกระทำการที่ก้าวร้าวต่อญี่ปุ่นมากขึ้น เปิดโอกาสให้ฝ่ายขวามีข้อสนับสนุนคำโต้แย้งได้ง่ายว่าตัวตนการเป็น “ผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ” ได้

⁶⁴ Sook-Jong Lee, “Japan’s Changing Security Norms and Perceptions since the 1990s,” *Asian Perspective* 31, no. 3 (2007), pp. 140-3.

⁶⁵ Ibid., pp. 7-8.

⁶⁶ Shogo Suzuki, “The Rise of the Chinese ‘Other’ in Japan’s Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?,” *The Pacific Review* 28, no. 1 (2015). สำหรับงานเขียนที่มุ่งเน้นอธิบายตัวแปรเชิงอัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างขึ้นจากการเปรียบเทียบสถานะและบทบาทระหว่าง “ตัวเอง” (self) กับ “ผู้อื่น” (others) ซึ่งส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศ งานที่คล้ายคลึงกันดู Linus Hagstrom and Ulv Hanssen, “War is Peace: The Rearticulation of ‘Peace’ in Japan’s China Discourse,” *Review of International Studies* 42 (2016). ในทำนองเดียวกับ Suzuki แต่อาศัยผู้กรณีอื่นอย่าง รัสเซีย ดู Alexander Bukh, *Japan’s National Identity and Foreign Policy: Russia as Japan’s ‘Other’* (New York: Routledge, 2010).

⁶⁷ Suzuki, “The Rise of the Chinese ‘Other’ in Japan’s Construction of Identity,” pp. 104-105.

⁶⁸ Ibid., p. 102.

กลับตาลปัตรไปแล้วในปัจจุบัน โดยจีนที่กลายเป็นชาติใหญ่และมีแสนยานุภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องกำลังเป็นฝ่าย “ข่มเหง” (bully) คุกคามญี่ปุ่นที่ถูกกระบอบหลังสงครามและบรรทัดฐานภายในจำกัดให้อยู่ในภาวะ “สันติจนเกินไป” (excessively peaceful) จึง “อ่อนแอเกินไป” (excessively weak) ทำให้ต้องมี “นโยบายต่างประเทศที่อ่อนน้อมเกินกว่าเหตุ” (excessively deferential foreign policy)⁶⁹ ขณะที่วาทกรรมของฝ่ายซ้ายที่สะท้อนโดยหนังสือพิมพ์ *Asahi* ก็เริ่มเอนเอียงมาเห็นพ้องต้องกันมากขึ้นในเรื่องอัตลักษณ์ของญี่ปุ่นในเชิงเปรียบเทียบกับจีน โดยให้ภาพไม่ต่างจากฝ่ายขวาที่ว่าจีนกำลังกลายเป็นฝ่ายเอาเปรียบและข่มเหงรังแกญี่ปุ่น⁷⁰ และญี่ปุ่นกลายเป็นเหยื่อการกระทำของจีน ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบเช่นนี้ ญี่ปุ่นควรแสดงความแน่วแน่และไม่ยอมอ่อนข้อให้กับจีน การเปลี่ยนท่าทีที่สะท้อนในวาทกรรมเชิงสังคมนี้ เราอาจมองว่ามีส่วนสำคัญในการปรับนโยบายของรัฐบาล Abe แต่สิ่งที่เน้นย้ำโดยวรรณกรรมกลุ่มนี้คือการเปลี่ยนในระดับการรับรู้อัตลักษณ์และบทบาทเชิงเปรียบเทียบซึ่งส่งผลลึกซึ้งกว่าการเปลี่ยนนโยบายหรือยุทธศาสตร์ของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว

งานเขียนอีกชิ้นในวารสารฉบับเดียวกันอาศัยอีกกรณีศึกษาคือ ปัญหาการลักพาตัวคนญี่ปุ่นโดยเกาหลีเหนือ แสดงให้เห็นการเปลี่ยนทัศนคติด้วยอัตลักษณ์และบทบาทเชิงเปรียบเทียบ Linus Hagstrom และ Ulv Hanssen ได้มุ่งศึกษาบทบาทของสมาคมครอบครัวและเครือญาติชาวญี่ปุ่นผู้ถูกลักพาตัวในฐานะ identity entrepreneurs ที่สร้างและเผยแพร่วาทกรรมอันส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของมหาชน และมีอิทธิพลทั้งในการเรียกร้องรัฐบาลให้ดำเนินท่าทีแข็งกร้าวและกดดันเกาหลีเหนือ ทั้งยังมีส่วนปรับการรับรู้และความเห็นของสาธารณชนใหม่ให้เข้าใจว่าเพราะญี่ปุ่นเป็น “รัฐไม่ปกติ” อ่อนแอเกินไปและใฝ่สันติเกินไป ทำให้กลายเป็น “ฝ่ายถูกกระทำ”⁷¹ การที่ชาวญี่ปุ่นเป็นเหยื่อการลักพาตัวของสายลับเกาหลีเหนือในยุคหลังสงคราม (ระหว่างยุคสงครามเย็น) เป็นสิ่งสะท้อนอย่างชัดเจนถึงสถานะอันอ่อนด้อยของญี่ปุ่น และการตกเป็น “เหยื่อ” (victim) ในลักษณะที่รัฐบาลไม่อาจปกป้องสวัสดิภาพของประชาชนของตนเองจาก “ชาติที่ก้าวร้าวอย่างเกาหลีเหนือ” (North Korean aggressor) ได้⁷² Hagstrom & Hanssen ชี้ว่าการเรียกร้องและวาทกรรมของกลุ่มประชาสังคมมีส่วนในการ “เปลี่ยนดุลยภาพระหว่าง ‘ความไม่ปกติ’ กับ ‘ความปกติ’ (shifting the balance between ‘abnormality’ and ‘normality’) ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของญี่ปุ่น และยังเปิดโอกาสให้เกิด

⁶⁹ Ibid., pp. 109-110.

⁷⁰ Ibid., p. 96.

⁷¹ Linus Hagstrom and Ulv Hanssen, “The North Korean Abduction Issue: Emotions, Securitisation and the Reconstruction of Japanese Identity from ‘Aggressor’ to ‘Victim’ and from ‘Pacifist’ to ‘Normal,’” *The Pacific Review* 28, no. 1 (2015).

⁷² Ibid., p. 72.

พลวัตในนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง”⁷³ ในแบบที่ส่งเสริมและสนับสนุนวาระของกลุ่มการเมืองและอุดมการณ์ฝ่ายขวาในญี่ปุ่น ทำให้การลดทอนเกณฑ์และก้าวสู่การเป็นรัฐปกติเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น

การปรับระบบความคิดที่เกิดจากแรงผลักดันและกระบวนการภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นตามกรณีศึกษาข้างต้นจึงเป็นแนวการอธิบายแบบ Constructivism ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจุดยืนและพฤติกรรมเชิงยุทธศาสตร์ในปัจจุบัน การเปลี่ยนมายอมรับ “การใช้ RCSD อย่างจำกัด” จึงอาจเป็นผลเชิงรูปธรรมอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนทัศนคติในแง่อัตลักษณ์และบทบาทเชิงเปรียบเทียบ ตลอดจนโลกทัศน์ยุคหลังสงครามทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นในรูปแบบวาทกรรมที่เปลี่ยนไป⁷⁴ นอกจากสะท้อนความเปลี่ยนแปลงแล้ววาทกรรมเหล่านี้ เมื่อแพร่หลายและทับถมกันหนาขึ้นขึ้นระดับหนึ่ง ก็ยังทำหน้าที่เป็นตัวหล่อหลอมระบบความคิดใหม่ให้ฝังแน่น(engrave) ในสังคมและการรับรู้ส่วนบุคคลของชาวญี่ปุ่นอีกด้วย

- **กรอบ 4) Constructivism กับพลังผลักดันความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก**

แนวการอธิบายท้ายสุดแบบ Constructivism ที่จะนำเสนอในส่วนนี้คือ แนวที่อาจเรียกได้ว่า structural idealism⁷⁵ ซึ่งให้ความสำคัญกับอิทธิพลและบทบาทของระบบความคิดในระดับ “โครงสร้างระหว่างประเทศ” ในฐานะตัวแปรหลักที่ผลักดันความเปลี่ยนแปลงในนโยบายและพฤติกรรมของรัฐ แนวการศึกษานี้สนใจกระบวนการที่ญี่ปุ่นรับเอามาตรฐานพฤติกรรม ปทัสถานและความคาดหวังเชิงสังคมจากภายนอก เข้ามาปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแนวทางที่เป็นอยู่เดิม บรรทัดฐานสากลเหล่านี้ (international norms) หลายครั้งทำหน้าที่เสมือน “แรงกดดันจากภายนอก” (external pressure / *gaiatsu*) ที่มักมีส่วนสำคัญในการสร้างพลวัตและหลายแบบแผนหรือสถานะที่เป็นอยู่เดิม (status quo) ในสังคมและการเมืองญี่ปุ่น นับตั้งแต่สมัยปฏิรูปเมจิเป็นต้นมา *gaiatsu* ถูกตัวแสดงทางการเมืองภายในญี่ปุ่นใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างความชอบธรรมหรือข้ออ้างเชิงความจำเป็นเพื่อตัดทอนพลังต่อต้านภายในสังคมและลทธิอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ที่ติดยึดกับระบอบที่มีอยู่เดิม (vested interests)⁷⁶ จึงทำให้การทบทวนแก้ไขระเบียบภายในในประเด็นต่างๆ เป็นไปได้ง่ายขึ้น โดยส่วนใหญ่อาจมองกันมากกว่า *gaiatsu* เป็นปัจจัยที่เกิดจากการกระทำของรัฐอื่นหรือข้อเรียกร้อง

⁷³ Ibid., p. 74.

⁷⁴ Hagstrom and Hanssen, “War is Peace,” p. 268.

⁷⁵ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), p. 1.

⁷⁶ Mari Yamaguchi, “Anti Whaling Ruling Lets Japan Save Face,” *The Japan Times*, Apr 12, 2014, accessed Dec 10, 2016, <http://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/12/national/anti-whaling-ruling-lets-japan-save-face/#.WFLlLdREk1I>

ของรัฐอื่นต่อญี่ปุ่น ไม่เพียงแต่จากสหรัฐฯซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจที่ญี่ปุ่นต้องพึ่งพิงเป็นสำคัญในยุคหลังสงคราม แต่ยักรวมถึงชาติยุโรปและเอเชียในหลายกรณีที่ไม่พอใจหรือโจมตีท่าทีของญี่ปุ่นในบางเรื่อง อย่างไรก็ตาม Constructivism มองว่าแรงกดดันจากภายนอกที่ส่งผลผลักดันญี่ปุ่นให้เปลี่ยนจุดยืนอาจอยู่ในรูป “ระบบความคิดและคุณค่า” ที่ยอมรับอย่างแพร่หลายเป็นสากลในประชาคมนานาชาติก็ได้⁷⁷

ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มีตัวอย่างของการที่บรรดาผู้นำทางการเมืองและความคิดของญี่ปุ่นรับเอาบรรทัดฐานและความคาดหวังจากประชาคมภายนอกเข้ามาเพื่อสำรวจตรวจสอบตนเอง (self-examination) จนนำไปสู่การปรับทิศทางนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีที่ยึดถือในระดับสากลมากขึ้น ดังที่สะท้อนจากคำขวัญเชิงนโยบายที่แพร่หลายในทศวรรษ 1970 และ 1980 นั่นคือ “การทำให้เป็นสากล” (internationalization / *kokusai-ka*) นอกจากนั้นแล้วเรายังเห็นพลวัตที่เกิดจากการรับเอาบรรทัดฐานภายนอกเข้ามาปฏิรูปแนวนโยบายอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น บรรทัดฐาน “การสร้างคุณูปการระหว่างประเทศ” (international contribution) ในฐานะชาติชั้นนำในช่วงที่ญี่ปุ่นก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ตัวแปรนี้ส่งผลให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนท่าทีจากเดิมที่เคยหลบเลี่ยงบทบาทระหว่างประเทศตามแนวทางของ “ลัทธิโยชิเดะ” มาสู่การมีนโยบายต่างประเทศที่กระตือรือร้นและมีความริเริ่มมากขึ้น⁷⁸ แนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” ในยุคหลังสงครามเย็นก็เป็นอีกบรรทัดฐานหนึ่งที่ญี่ปุ่นรับเข้ามาปรับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (official development assistance / ODA) ของตน ถึงแม้สถานะการเป็นที่ยอมรับของแนวคิดนี้ในช่วงทศวรรษ 1990 ยังอยู่ในขั้นถกเถียง แต่ผู้นำญี่ปุ่นในหลายรัฐบาลก็มีส่วนส่งเสริมให้แนวคิดที่เพิ่งเกิดใหม่นี้เป็นที่พูดถึงในเวทีต่าง ๆ⁷⁹ จึงกล่าวได้ว่านอกจากจะรับเอา “ความมั่นคงของมนุษย์” เข้ามาเป็นกรอบนโยบายแล้ว ญี่ปุ่นยังทำหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่บรรทัดฐานนี้ให้แข็งแกร่งและแพร่หลายในระดับนานาชาติอีกด้วย บรรทัดฐานระหว่างประเทศอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับความสนใจในการมองแนวโน้มนโยบายญี่ปุ่นคือ “แนวทางพหุภาคีนิยม” (multilateralism)⁸⁰ บรรทัดฐานนี้สะท้อนให้เห็นในรูปสถาบันระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคที่ขยายตัวและ

⁷⁷ Keiko Hirata, “International Norms and Civil Society: New Influences on Japanese Security Policy,” in *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, eds., Yoichiro Sato and Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

⁷⁸ Ronald Dore, *Japan, Internationalism, and the U.N.* (New York: Routledge, 1997); Teewin Suputtikun, “The Ideas That Drive Japanese Activism in International Affairs: The Making of New Paradigm for Power Status in the 1980s,” *Journal of the Graduate School of Asia-Pacific Studies*, no. 15 (May 2008).

⁷⁹ Bert Edstrom, “Japan’s Foreign Policy and Human Security,” *Japan Forum* 15, no. 2 (2003); Kaoru Kurusu and Rikki Kersten, “Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism behind the Acceptance and Promotion of “Human Security,” *Asia-Pacific Review* 18, no. 2 (2011).

⁸⁰ Tamotsu Fukuda, “Japan’s Evolving Interests in Multilateral Security Cooperation in the Asia-Pacific: A Two-Dimensional Approach,” 2002, accessed Dec 5, 2016, <https://openresearch-repository.anu.edu.au/handle/1885/39965?mode=full>; See Seng Tan, “Japan and Multilateralism in Asia,” in *Navigating Change: ASEAN-Japan Strategic Partnership in East Asia and in Global Governance*, eds., Rizai

เพิ่มความหลากหลายในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แนวทางนี้เข้ามาเป็นตัวเลือกเชิงนโยบายที่คอยตัดทอนกับความสัมพันธ์แบบทวิภาคีที่ญี่ปุ่นมุ่งเน้นเป็นหลักในยุคก่อนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบพันธมิตรกับสหรัฐฯ⁸¹ นอกเหนือจากการเข้าร่วมในกรอบพหุภาคีเหล่านี้ ญี่ปุ่นยังปรับจุดเน้นเชิงนโยบายโดยหันมาให้ความสำคัญกับสถาบันเหล่านี้มากขึ้น อีกทั้งยังดำเนินบทบาทเป็นตัวตั้งตัวตีสำคัญในการส่งเสริมบรรทัดฐานนี้ไม่ว่าจะด้วยการเป็นผู้ผลักดันข้อริเริ่มใหม่ๆ หรือให้เงินทุนสนับสนุน⁸²

งานวิเคราะห์ในแบบ structural idealism ที่น่าสนใจชิ้นหนึ่ง ซึ่งอธิบายความเปลี่ยนแปลงว่าด้วยบทบาทด้านยุทธศาสตร์และความมั่นคงระหว่างประเทศของญี่ปุ่นคืองานของ Hugo Dobson ปี 2003 *Japan and United Nations Peacekeeping: New Pressures, New Responses*⁸³ งานชิ้นนี้ศึกษา “การรักษาสันติภาพ” (peacekeeping operation: PKO) ในฐานะตัวแปรต้นเชิงบรรทัดฐาน ซึ่งมีที่มาจากภายนอกและมีอิทธิพลต่อนโยบายด้านการสร้างคุณูปการในประชาคมนานาชาติของญี่ปุ่น Dobson วิเคราะห์ตามแนวทางที่ Jeffrey W. Legro ได้เสนอไว้โดยมุ่งประเมิน “ความแข็งแกร่งของบรรทัดฐาน” (norm robustness)⁸⁴ ต่างๆ ที่มีบทบาทอยู่ในการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่น โดยมองว่า “บรรทัดฐาน PKO” มีระดับการยอมรับและสนับสนุนจากนานาชาติมากขึ้น และได้กลายเป็นกลไกหลักของสหประชาชาติเพื่อจัดการความขัดแย้งซึ่งปฏิบัติใช้บ่อยครั้งขึ้นนับตั้งแต่ปลายสมัยสงครามเย็นเป็นต้นมา ความแข็งแกร่งของบรรทัดฐานนี้ส่งผลให้ผู้นำและผู้กำหนดนโยบายของญี่ปุ่นซึ่งอยู่ระหว่างมองหาบทบาทอันชอบธรรมในยุคหลังสงครามเย็น รับเอามาเป็นกรอบการแสดงบทบาทระหว่างประเทศ โดยบรรทัดฐาน PKO ค่อยๆ เข้าแทนที่ระบบคุณค่าเดิมที่ดำรงอยู่นานในสังคมญี่ปุ่นไม่ว่า ลัทธิต่อต้านการทหาร (antimilitarism) หรือแนวทางที่มุ่งเน้นพันธมิตรทวิภาคีกับสหรัฐฯ (US bilateralism) เป็นหลัก⁸⁵ ในการทบทวนกฎหมายความมั่นคงสมัยรัฐบาล Abe ช่วงปี 2014-2015 เราได้เห็นบทบาทใน PKO ของ SDF ได้รับการผ่อนปรนให้ยืดหยุ่นมากขึ้น ด้วยการปลดล็อกข้อจำกัดในการใช้อาวุธในภารกิจ ภายหลังจากการออกกฎหมายความมั่นคงใหม่ (2015) SDF สามารถใช้อาวุธได้มากกว่า

Sukma and Yoshihide Soeya (Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2015); Sheldon W. Simon, “Multilateralism and Japan’s Security Policy,” *Korean Journal of Defense Analysis* 11, no. 2 (1999).

⁸¹ Hook, Gilson, Hughes and Dobson, *Japan’s International Relations*, p. 86.

⁸² Sueo Sudo, *Japan’s ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism* (Singapore: ISEAS Publishing, 2015).

⁸³ Hugo Dobson, *Japan and United Nations Peacekeeping: New Pressures, New Responses* (New York: Routledge Curzon, 2003); งานที่สนใจวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับบรรทัดฐาน PKO เช่นเดียวกัน ดู Kyoko Hatakeyama, “Japan’s Peacekeeping Policy: Strategic Calculation or Internalization of an International Norm?,” *The Pacific Review* 27, no. 5 (2014).

⁸⁴ Jeffrey W. Legro, “Which Norms Matter? Revisiting the ‘Failure’ of internationalism,” *International Organization* (Winter 1997).

⁸⁵ Dobson, *Japan and United Nations Peacekeeping*, p. 158.

เพื่อป้องกันตนเอง โดยเริ่มในภารกิจที่ซูดานใต้ (United Nations Mission in South Sudan / UNMISS) SDF สามารถรุกไปให้การปกป้อง (*kaketsuke keigo*) เจ้าหน้าที่สหประชาชาติหรือพลเรือนที่ถูกกลุ่มติดอาวุธ โจมตีแม้อยู่นอกเขตประจำการของ SDF และยังสามารถใช้อาวุธเพื่อขจัดอุปสรรคในการบรรลุภารกิจรักษา สันติภาพได้อีกด้วย พัฒนาการในกรอบ PKO นี้ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย “ร่วมสร้างสันติภาพเชิงรุก” (Proactive Contribution to Peace) ของรัฐบาล Abe จึงอาจสามารถอธิบายจากอิทธิพลที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ของปทัสถาน PKO ที่มีต่อการกำหนดบทบาทด้านความมั่นคงและการสร้างสันติภาพระหว่างประเทศของ ญี่ปุ่น

ในทำนองเดียวกัน เราเห็นได้ว่านอกเหนือจากความตื่นตัวในการเข้าร่วมภารกิจรักษาสันติภาพที่ ปรากฏเป็นรูปธรรมในการทบทวนกฎหมายความมั่นคงใหม่แล้ว การมุ่งปฏิรูปหลักการและข้อกำหนดว่าด้วย การใช้ RCSD ซึ่งชัดเจนว่ามีเป้าหมายในการปรับบทบาทของญี่ปุ่นในระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ อาจมองผ่าน เลนส์ structural idealism ซึ่งเน้นอิทธิพลของบรรทัดฐานจากภายนอกได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ต่อยก้า “ความแข็งแกร่ง” ของบรรทัดฐาน US bilateralism หรือการยอมรับเอาระบบความคิดนี้เข้ามาในกระบวนการ นโยบาย จากการหลอหลอมกล่อมเกล่าซึ่งเกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นเวลานานผ่านปฏิสัมพันธ์กับคู่พันธมิตรในวาระ ต่างๆ งานของ Sato Yoichiro เรื่อง “Three Norms of Collective Defense and Japan’s Overseas Troop Dispatches” ซึ่งสำรวจท่าทีของญี่ปุ่นในการเข้าร่วมปฏิบัติทางทหารนำโดยสหรัฐฯภายหลังเหตุการณ์ 9/11 Sato วิเคราะห์ว่าปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าบรรทัดฐาน “US-Japan bilateralism” และ “ ‘coalition of the willing’ multilateral under U.S leadership” มีส่วนสำคัญมากยิ่งขึ้นในการพิจารณาบทบาทระหว่างประเทศ แม้ว่าอิทธิพลจะยังไม่มากเท่าบรรทัดฐาน “UN-centric multilateral”⁸⁶ อย่างการรักษาสันติภาพซึ่งเป็นแนว ทิศทางการแสดงบทบาทของญี่ปุ่นมานับแต่ต้นทศวรรษ 1990 แล้วก็ตาม

การยอมรับบทบาทร่วมช่วยเหลือและป้องกันพันธมิตรนี้อาจถูกตีความในแง่ยุทธศาสตร์และการขยาย บทบาทการทหารของญี่ปุ่น ตลอดจนการคำนึงถึงการคานอำนาจในแบบ Neorealism แต่เมื่อสำรวจวาทกรรม ของรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนการปรับจุดยืนล่าสุด จะเห็นว่ามีอาการอ้างถึงบรรทัดฐานระหว่างประเทศเป็นหลัก เหตุผลเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่การปรับนโยบาย ในที่นี้การกลายเป็น “รัฐปกติ” (normal state) จึง หมายถึงการสลัดทัศนคติและระบบคุณค่าเฉพาะตัวซึ่งไม่สอดคล้องนักกับประชาคมนานาชาติ แล้วนำเข้า

⁸⁶ Yoichiro Sato, “Three Norms of Collective Defense and Japan’s Overseas Troops Dispatches,” in *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, eds., Yoichiro Sato and Keiko Hirata (New York: Palgrave Macmillan, 2008), pp. 104-105.

(internalize) มาตรฐานพฤติกรรมอันเป็นสากลมาเป็นพื้นฐานการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นแทน เราเห็นได้จากวาทกรรมว่าฝ่ายผู้สนับสนุนการยอมรับให้ใช้ RCSD เน้นย้ำถึงการมีกฎหมายระหว่างประเทศรองรับหลักการนี้และความชอบธรรมที่เกิดจากการตอกย้ำในหลากหลายสนธิสัญญาและสถาบันทางประวัติศาสตร์ระหว่างประเทศ ทั้งยังชี้ถึงความผิดปกติของญี่ปุ่นในแง่หนึ่ง ความผิดปกติอีกแง่หนึ่งที่ฝ่ายสนับสนุน RCSD มักชี้ให้เห็นในการให้เหตุผลคือความผิดปกติในปฏิสัมพันธ์กับพันธมิตรสหรัฐฯ การที่ญี่ปุ่นมีบทบาทที่ไม่เท่าเทียมในระบบพันธมิตรทำให้ญี่ปุ่นถูกตอกย้ำสถานะและอัตลักษณ์ที่ด้อยกว่า ในฐานะผู้ฟังหรือเป็นเพียง “รัฐในอารักขา” (client state)⁸⁷ ซึ่งเป็นวาทกรรมที่วิพากษ์ตัวตนที่ไม่ได้มาตรฐานความเป็นรัฐที่ยอมรับเป็นสากล จากมุมมอง Constructivism เราอาจกล่าวได้ว่า US bilateralism มีบทบาทกำหนดมาตรฐานหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างภาคีของระบบพันธมิตรบนพื้นฐานของบรรทัดฐานที่เป็นที่ยอมรับทั่วไปของรัฐ และกำหนดความคาดหวังเชิงพฤติกรรมให้มีลักษณะต่างตอบแทนในแบบที่เท่าเทียม อันถือเป็นรูปแบบที่เป็นปกติระหว่างคู่พันธมิตรด้วย อิทธิพลของบรรทัดฐานนี้ปรากฏในรูปแบบแรงกดดันและการส่งสัญญาณของสหรัฐฯต่อญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ให้ญี่ปุ่นรับภาระเพิ่มขึ้นในกรอบพันธมิตร ด้วยเหตุนี้การปรับจุดยืนให้ใช้ RCSD ของรัฐบาลญี่ปุ่นชุดปัจจุบันจึงอาจสะท้อนถึงการรับเอาบรรทัดฐานและความคาดหวังที่เป็นสากลนี้เข้ามาปรับแนวนโยบาย ส่งผลให้มาตรฐานดั้งเดิมถูกเบียดบังพื้นที่และถูกลดทอนอิทธิพลในฐานะตัวแปรหลักหรือคุณค่าหลัก (core value) ในการตัดสินใจนโยบายลงไปในที่สุด

1.6.2 สรุปจุดยืนของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ตั้งใจเสนอบทวิเคราะห์ในแนวทางสายกลาง เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนจุดยืนว่าด้วย RCSD “สายกลาง” ที่ว่านี้หมายถึงการผสมผสานเอาบางส่วนของมุมมองสุดโต่งของสองแนวทางข้างต้นเข้าด้วยกัน ทั้งจากด้านหนึ่งที่เน้นหนักในเรื่องปัจจัยเชิงสถานการณ์ความมั่นคงภายนอก อันเป็นความไม่แน่นอนตามสภาพอนาธิปไตยระหว่างประเทศที่ Rationalism ให้ความสำคัญ กับทั้งปัจจัยเชิงความคิดและปทัสถานแบบ Constructivism โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม มาพิจารณาประกอบกันการใช้แนวทางแบบผสมผสานนี้คล้ายคลึงกับงาน อาทิ “Japan, the Active State?: Security Policy after 9/11” ของ David Arase ซึ่งเลือกมอง “การจับกลุ่มและประกบคู่กันของตัวแปร” (parallel alignment of

⁸⁷ Gavan McCormack, *Client State: Japan in the American Embrace* (London: Verso, 2007).

factors) “จากระดับการวิเคราะห์ที่แตกต่าง” (at different levels of analysis)⁸⁸ ทั้งในด้านโครงสร้างระหว่างประเทศ สถาบัน และบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์ที่ Katzenstein เรียกว่า Analytical Eclecticism อันเป็นแนวทางที่งานวิจัยนี้ตั้งใจนำมาประยุกต์ใช้

อาจสรุปแนวการตอบคำถามสำหรับงานวิจัยนี้เทียบเคียงกับการจัดกลุ่มวรรณกรรมตามกรอบข้างต้น ออกมาดังนี้ 1) ขณะที่มุ่งอธิบาย “ความเปลี่ยนแปลง” แต่งานชิ้นนี้ไม่ได้มองความเปลี่ยนแปลงนี้ว่าสะท้อนการวิวัฒน์สู่พฤติกรรมรวมหมู่ที่เป็นสากลของรัฐโดยองค์รวมหรือความเป็นปกติที่เป็นผลจากปัจจัยระดับโครงสร้างระหว่างประเทศ แต่มองว่าอัตลักษณ์และบรรทัดฐานภายในญี่ปุ่นมีอิทธิพลในฐานะตัวแปรที่กำหนดท่าทีและเนื้อหาของมาตรการที่รัฐบาลเลือกใช้ 2) ขณะที่มองว่าเอกลักษณ์และอัตลักษณ์หลังสงครามอย่าง มาตรา 9 อุดมการณ์ไผ่สันติ วัฒนธรรมต่อต้านทหารและสงครามมีความสำคัญ แต่เพื่อเข้าใจการปรับยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นเรื่อยมา จำเป็นต้องเข้าใจว่าบรรทัดฐานในญี่ปุ่นเหล่านี้ ต้องจัดข้อและประนีประนอมกับความจำเป็นเชิงสถานการณ์และแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์อย่างไรด้วย

การวิเคราะห์บทบาท RCD ในแต่ละยุคทำให้เห็นว่า รัฐบาลใช้หลักการนี้ ด้วยวิธีที่ต่างกัน (ปฏิเสธหรือ ยอมรับ) เป็นเครื่องมือ “สร้างดุลยภาพ” ขึ้นใหม่ด้วยการประนีประนอมระหว่างอัตลักษณ์และระบบคุณค่าของญี่ปุ่น กับความจำเป็นในการรับมือภัยคุกคามและสถานการณ์เฉพาะหน้า งานวิจัยนี้เห็นพ้องกับวรรณกรรมที่มุ่งวิเคราะห์ว่าบรรทัดฐานและอุดมการณ์เดิมของญี่ปุ่นกำลังลดหรือเสื่อมอิทธิพลลงเช่นในกรอบ 3) และ 4) แต่แทนที่จะด่วนละเลยอิทธิพลของตัวแปรเหล่านี้โดยมองว่าพ่ายแพ้ต่อแนวทางที่ให้ความสำคัญด้านยุทธศาสตร์ซึ่งคำนึงถึงสถานการณ์ภายนอกเป็นหลักไปแล้ว งานวิจัยนี้ต้องการเสนอว่าญี่ปุ่นจัดการความขัดแย้งและความตึงเครียดระหว่างคุณค่าที่ต้องยึดถือในสังคมการเมืองของตนกับความจำเป็นด้านความมั่นคงอย่างไรโดยอาศัย RCD เป็นกุญแจสำคัญ คุณค่าดั้งเดิมเมื่อประนีประนอมกับความจำเป็นเชิงสถานการณ์แล้วทำให้เกิดนโยบายหรือท่าทีใหม่โดยมีเงื่อนไขเชิงหลักการหรือหลักเกณฑ์ข้อจำกัดใหม่ตามมาด้วย ซึ่งหากมุ่งมองในแง่การก้าวสู่ความปกติที่เป็นสากลอย่างเดี่ยวอาจทำให้ไม่เห็นความพยายามประนีประนอมกับหลักเกณฑ์และบรรทัดฐานดั้งเดิมที่แฝงอยู่ในนโยบายใหม่

ประเด็นโต้แย้งที่งานวิจัยนี้มุ่งเสนอคือ การปรับนโยบายให้สามารถใช้ RCD ได้โดยจำกัด เป็นการประนีประนอมและสร้างความยืดหยุ่นตามความจำเป็นของสถานการณ์และเงื่อนไขตัวตนแห่งชาติที่มีอยู่ โดยมองสิทธินี้เป็นตัวเลือกเชิงนโยบายหนึ่งที่รัฐบาลหยิบใช้เพื่อสร้างดุลยภาพใหม่ในท่าทีระหว่างประเทศที่สอดคล้อง

⁸⁸ David Arase, “Japan, the Active State?: Security Policy after 9/11,” *Asian Survey* 47, no. 4 (Jul/ Aug 2007), p. 583.

รับกับสถานการณ์ความมั่นคง การใช้ RCSD เป็นเครื่องมือไม่ได้เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาล Abe ยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นวิธีการในการสร้างดุลยภาพเชิงนโยบายของรัฐบาลยุคก่อนหน้าในช่วงเปลี่ยนทศวรรษเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นเช่นกัน โดยในเวลานั้น RCSD เป็นแนวคิดที่กำหนดเส้นแบ่งระหว่างพฤติกรรมที่สามารถกระทำได้กับพฤติกรรมที่ต้องห้ามตามหลักกฎหมาย การปรับนโยบายที่ RCSD เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจเชิงยุทธศาสตร์และเอกลักษณ์เฉพาะตัวแบบญี่ปุ่นที่ปรับใช้แนวคิดสากลนี้ในแบบที่เป็นของตนเองโดยคำนึงถึงทั้งผลประโยชน์เชิงความมั่นคงและระบบค่านิยมที่ยึดถือในสังคมการเมืองไปพร้อมกัน

บทที่ 2 : สิทธิป้องกันตนเองร่วม: พัฒนาการระหว่างประเทศและในญี่ปุ่นก่อนทศวรรษ 1990

2.1 บทนำ

แนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (RCSD) ดำรงอยู่ในกระบวนการพิจารณานโยบายต่างประเทศและยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นมาตั้งแต่เริ่มต้นพื้นประเทศขึ้นใหม่หลังสงครามในแนวทางสันตินิยม ข้อถกเถียงว่าด้วยสิทธินี้ของกลุ่มการเมืองในญี่ปุ่นดำเนินมายาวนานพอๆ กับการที่ประชาคมโลกได้เริ่มบัญญัติแนวคิดนี้เป็นครั้งแรกในรูปกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรในกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) ปี 1945 ข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2010 และการตัดสินใจหันมายอมรับให้ญี่ปุ่นสามารถ “ใช้ RCSD” ของรัฐบาล Abe Shinzō จึงอาจมองเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวที่ดำเนินมาในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและมีพลวัตเปลี่ยนแปลงมาแล้วหลายยุคหลายสมัย¹ แม้การปรับให้ RCSD มีสภาพที่ใช้งานได้ในฐานะเครื่องมือเชิงนโยบายอาจเป็น “ปรากฏการณ์ใหม่” ในยุคปัจจุบัน หลังจากที่รัฐบาลญี่ปุ่นถือการ “ปฏิเสธไม่ใช้” สิทธินี้เป็นจุดยืนมาตลอด 70 ปีที่ผ่านมา แต่เมื่อสืบสาวการปรากฏของแนวคิดนี้ในวาทกรรมและกระบวนการวางนโยบายในยุคหลังสงครามของญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าการถกอภิปรายเกี่ยวกับ RCSD ตลอดจนการกำหนดทัศนะและท่าทีเกี่ยวกับสิทธินี้เป็นส่วนหนึ่งอย่างแยกไม่ออกจากทั้งการวางยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงและการพิทักษ์รักษาสถิตลักษณะแบบสันตินิยมในสังคมญี่ปุ่น การสำรวจวาทกรรมว่าด้วย RCSD ในประวัติศาสตร์ยังสะท้อนให้เห็นการสั่งสมของการให้ความหมาย การพินิจวิเคราะห์และอภิปรายในเชิงหลักกฎหมาย ตลอดจนกลยุทธ์ในเชิงนโยบายที่ใช้แนวคิดนี้จัดการยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ “บริหารจัดการ” ระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯซึ่งเป็นกลไกหลักในการป้องกันประเทศของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามมาโดยตลอด

การหวนมองกระบวนการถกเถียงในระยะยาวทำให้เห็นว่า การที่รัฐบาลญี่ปุ่นอนุญาตให้ใช้ RCSD แบบจำกัดเพื่อตอบสนองสถานการณ์ความมั่นคงที่เผชิญในปัจจุบันนี้ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการใช้งานแนวคิด RCSD ในเชิงยุทธศาสตร์นอกเหนือจากวิธีการ “ปฏิเสธ” อย่างที่ยึดถือมา สำหรับในประชาคมระหว่างประเทศ หากพิจารณาในฐานะคำบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว RCSD มีที่มาค่อนข้างใหม่ โดยปรากฏครั้งแรกในกฎบัตรสหประชาชาติ แต่ในแง่จารีตปฏิบัติที่เป็นสากลแล้ว พฤติกรรมของรัฐที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้มีมา

¹ Urata Ichirō, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika – Kenpōteki, Hihanteki Bunseki (What is the recognition of the limited exercise of the right of collective self-defense? : Constitutional and critical analysis)* (Tokyo: Nihonhyoronsha, 2016), pp. 4-13.

ก่อนหน้ายาวนานในประวัติศาสตร์² เนื้อหาในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งสำรวจสถานะของ RCSD ทั้งในระดับระหว่างประเทศ และระดับภายในสังคมการเมืองของญี่ปุ่นก่อนหน้าทศวรรษ 1990 โดยจะให้รายละเอียดในเรื่องความเป็นมาและพลวัตว่าด้วยสถานะของ RCSD ในระดับสากล ตลอดจนข้อถกเถียงเรื่องนิยามความหมาย ตำแหน่งแห่งที่ที่ปรากฏ เป็นอันดับแรก ก่อนที่จะสำรวจข้อถกเถียงในสังคมการเมืองของญี่ปุ่น การนำเข้ามาเป็นเครื่องมือทางนโยบาย เนื้อหาส่วนนี้มุ่งปูพื้นแก่ผู้อ่านให้ได้เข้าใจแนวคิดต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับการถกเถียงและวาทกรรมว่าด้วย RCSD ตลอดจนฐานคติ (assumptions) ที่แฝงอยู่ในจุดยืนและการตีความของรัฐบาลญี่ปุ่นสมัยต่างๆ ก่อนเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ประเด็นเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำหรับทำความเข้าใจพลวัตในทศวรรษถัดๆ มาซึ่งเป็นเนื้อหาหลักซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ นั่นคือช่วงทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010

2.2 สิทธิป้องกันตนเองและสิทธิป้องกันตนเองร่วม ที่มาและปัญหาเรื่องคำจำกัดความ

แนวคิดเรื่อง RCSD ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในกฎหมายระหว่างประเทศครั้งแรกในมาตรา 51 ของกฎบัตรสหประชาชาติ อันเป็นธรรมนูญสูงสุดขององค์การระหว่างประเทศที่เป็นสากลและดำเนินงานมานับแต่ปี 1945 คำว่า “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” ปรากฏอยู่แค่เพียงแห่งเดียวและครั้งเดียวเท่านั้นในมาตรานี้จากเนื้อหาทั้งหมดของกฎบัตรฯ 111 มาตรา มาตรา 51 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมวดที่ 7 ว่าด้วย “การดำเนินการเกี่ยวกับการคุกคามสันติภาพ การละเมิดสันติภาพและการกระทำการรุกราน” มีเนื้อความดังนี้

ไม่มีข้อความใดในกฎบัตรฉบับปัจจุบันอันจักรอน สิทธิประจำตัวในการป้องกันตนเอง โดยลำพังตน หรือโดยร่วมกัน (*the inherent right of individual or collective self-defense*) หากการโจมตีโดยกำลังอาวุธบังเกิดแก่สมาชิกของสหประชาชาติ จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะได้ดำเนินการที่จำเป็นเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ มาตรการที่สมาชิกได้ดำเนินไปในการใช้สิทธิป้องกันตนเองนี้ จักต้องรายงานให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบโดยทันที และจักไม่กระทบกระเทือนอำนาจและความรับผิดชอบของคณะมนตรีความมั่นคงภายใต้กฎบัตรฉบับปัจจุบันแต่ทางหนึ่งทางใดในอันที่จักดำเนินการเช่นที่

² Josef L. Kunz, “Individual and Collective Self-Defense in Article 51 of the Charter of the United Nations,” *The American Journal of International Law* 41, no. 4 (Oct 1947), p. 874.

เห็นจำเป็นเพื่อชำระไว้หรือสถาปนากลับคืนมาซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศใน
ขณะหนึ่งขณะใด³

แม้ว่าแนวคิด RCSD จะเพิ่งมีการบัญญัติในกฎหมายระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองตามที่ระบุใน
มาตราข้างต้น แต่นักวิชาการบางกลุ่มมองว่าแนวคิดนี้ดำรงอยู่ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐมาในรูปจารีตและธรรมเนียมปฏิบัติ⁴ หากมองดั่งนี้การปรากฏขึ้นของคำบัญญัติในกฎบัตรฯจึงเป็นพัฒนาการอีกขั้น โดยเป็นการ
นำเอาแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นจารีตร่วมกันระหว่างรัฐมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร “การป้องกันตนเอง
ร่วม” (collective self-defense) ปรากฏข้างเคียงกับคำว่า “การป้องกันตนเองโดยลำพังตน” (individual self-
defense) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีปัญหาและข้อถกเถียงน้อยกว่าไม่ว่าในระดับสากล หรือในประชาคมการเมืองของ
ญี่ปุ่น

อาจกล่าวไว้ในเบื้องต้นนี้ว่าสำหรับกรณีญี่ปุ่น เมื่อพิจารณาจากหลัก “สิทธิป้องกันตนเอง” (*jieiken*) ที่
รัฐบาลยึดถือสืบต่อกันมาจากการตีความรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ในสมัยแรกๆ อันนำไปสู่การจัดตั้ง “กองกำลัง
ป้องกันตนเอง” (SDF) ขึ้นในปี 1954 สิทธิป้องกันตนเองที่ไม่ถือเป็น “ศักยภาพทำสงคราม” (war potentials)
(รายละเอียดจะได้เสนอต่อไป) และอยู่ในขอบเขตที่ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ จำกัดเพียง “สิทธิป้องกันตนเองโดย
ลำพังตน” เท่านั้น โดยมองว่าการใช้กำลังเพื่อปกป้องตนเองเมื่อถูกรัฐอื่นโจมตีนั้น เป็นการใช้กำลังที่ถูกต้อง
ตามหลักสากล แม้ว่าญี่ปุ่นตระหนักดีถึงการต้องพึงพิงศักยภาพทางทหารของสหรัฐฯ ตลอดจนการที่สหรัฐฯ
ให้คำมั่นว่าจะปกป้องคุ้มครองญี่ปุ่นในยามที่ถูกรุกรานซึ่งคือการใช้ RCSD ช่วยเหลือญี่ปุ่น⁵ แต่ญี่ปุ่นก็ยึด
“สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน” ว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมและจำกัดบทบาทหน้าที่ของ SDF เพียงในกรอบ
สิทธินี้ โดยถือเป็นกรอบ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการป้องกันตนเองของญี่ปุ่น (รายละเอียดจะได้เสนอต่อไป)

ในอดีตก่อนการปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการและกลายเป็นมาตรฐานสากลในยุคหลัง
สงครามโลกครั้งที่สอง “สิทธิป้องกันตนเอง” (right of self-defense) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันตนเอง
“แบบลำพังตน” หรือก็คือการใช้กำลังเพื่อปกป้องความอยู่รอดของรัฐตนเองเมื่อถูกคุกคามจากภายนอก ค่อยๆ

³ คำแปลภาษาไทยฉบับทางการโดยสำนักแถลงข่าวสหประชาชาติ กรุงเทพฯ (United Nations Information Services Bangkok)

⁴ ดู D. W. Bowett, “Collective Self-Defence under the Charter of the United Nations, 32 *BYBIL* 130 (1955-1956); George K. Walker, “Anticipatory Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said,” *International Law Studies* 72 (1998).

⁵ Shinoda Hideaki, *Shūdantekijieiken no Shisōshi – Kenpō Kyū Jō to Nichibei Anpo (The ideological history of the right of collective self-defense – Article 9 of the constitution and Japan-US security alliance)*, 6th ed. (Tokyo: Fukosha, 2017), p. 17.

กลายเป็นที่ยอมรับในฐานะบรรทัดฐานที่ยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน หรือกฎหมายจารีตประเพณี (customary international law)⁶ โดยได้รับการเน้นย้ำความสำคัญผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐในบริบทต่างๆ ในประวัติศาสตร์โลก นอกจากการดำรงสถานะเป็นหลักคิดที่รับรู้โดยทั่วไปแล้ว สถานะที่น่าสนใจอีกประการของ “สิทธิป้องกันตนเอง” ในประวัติศาสตร์และยังคงเป็นเช่นนั้นมาจนถึงปัจจุบันก็คือ สถานะ “ข้อยกเว้น” (exception)⁷ ในกระแสดความพยายามของประชาคมนานาชาติและมนุษยชาติเพื่อดูแลจัดการความรุนแรงในปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ความพยายามทำให้สงครามและการใช้กำลังเป็นเรื่องผิดกฎหมายปรากฏเด่นชัดในเวทีระหว่างประเทศนับจากศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่ความรุนแรงของสงครามทวีมากขึ้นตามระดับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม การย้อนมองพัฒนาการของแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเอง” ช่วยให้เห็นว่าภายใต้บริบทระหว่างประเทศและสถานการณ์เช่นไรที่ช่วยตอกย้ำและทำให้แนวคิดนี้มีสถานะเป็นธรรมเนียมที่ยอมรับและยึดถือเป็นสากลมาก่อนหน้าที่จะมีการยกระดับให้ “ข้อยกเว้นในการใช้กำลัง” นี้มีสถานะเป็นสถาบัน (institutionalized) มากขึ้นภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่

20

ในเส้นทางพัฒนาการของแนวคิดสิทธิพื้นฐานที่รัฐมี “ประจำตัว” นี้ นอกเหนือจากข้อถกเถียงในเชิงหลักกฎหมายแล้ว ข้อพิจารณาที่ขาดไม่ได้เช่นกันคือปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองโดยเฉพาะรัฐมหาอำนาจที่ใช้สิทธินี้เป็นหลักเหตุผลเพื่อสร้างความชอบธรรมในการรักษาและแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติ⁸ เราจะเห็นด้วยว่า การยอมรับแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” หรือ RCSD ก็เป็นกระบวนการที่ขยายมาจากข้อถกเถียงเรื่อง “สิทธิป้องกันตนเอง” โดยทั่วไป โดยกลายเป็นหลักการรองรับการรวมกลุ่มพันธมิตรระหว่างรัฐที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในการร่วมป้องกันความมั่นคงปลอดภัยให้แก่กัน (mutual defense) ตามแนวทาง “หนึ่งเดียวเพื่อทั้งหมด ทั้งหมดเพื่อหนึ่งเดียว” (one for all; all for one) อีกแนวคิดว่าด้วย “ข้อยกเว้น” สำหรับการใช้กำลังระหว่างรัฐที่พัฒนาเป็นบรรทัดฐานสากลควบคู่กับสิทธิป้องกันตนเองทั้งสองแบบ อีกทั้งมีความเกี่ยวเนื่องระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้น คือหลัก “ความมั่นคงร่วม” (collective security) โดยจะแสดงให้เห็นความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในเนื้อหาส่วนนี้พร้อมกันไป แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในการ

⁶ Anthony Clark Arend, “International Law and the Preemptive Use of Military Force,” *The Washington Quarterly* (Spring 2003), p. 90.

⁷ ุ Urata, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika*, p. 1; Dino Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation of the Rights of Individual and Collective Self-Defence under International Law,” in *Research Handbook on International Conflict and Security Law*, eds., Nigel D. White and Christian Henderson (Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2013), p. 172.

⁸ Asai Motofumi, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō (The right of collective self-defense and Japan's constitution)* (Tokyo: Shueisha, 2002), p. 97.

ทำความเข้าใจการทำงานและกลไกของสหประชาชาติในการดูแลรักษาระเบียบระหว่างประเทศ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของรัฐสมาชิกขององค์การ สำหรับในกรณีญี่ปุ่นแล้ว แนวคิดนี้ยังได้รับการเน้นย้ำในข้อถกเถียงทางการเมืองและหลักกฎหมายอย่างมาก โดยเป็นคู่เปรียบเทียบสำคัญกับ RCSD ซึ่งเมื่อดูผิวเผินแล้วคล้ายคลึงกันอย่างมาก (แม้แต่วิธีการเขียนในภาษาญี่ปุ่น) ทำให้เป็นที่มองกันว่าคนญี่ปุ่นทั่วไปจะสับสนในเรื่องนี้ ดังที่เห็นจากข้อเขียนไม่น้อยพยายามอธิบายและแยกแยะความแตกต่างของสองหลักการนี้ออกจากกัน⁹ โดยมองเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการเข้าใจกระแสการถกเถียงเรื่อง RCSD โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ความพยายามนี้มีนัยเกินกว่าความต้องการลดความสับสนของประชาชนทั่วไปอีกด้วย กล่าวคือความจำเป็นที่ต้องจับคู่อธิบายแนวคิดทั้งสองนี้มาจากความตระหนักที่ว่า สิทธิป้องกันตนเอง (ทั้งโดยลำพังตนและร่วมกัน) กับ “ความมั่นคงร่วม” แม้จะมีนัยต่างกัน แต่ทำงานเกี่ยวโยงและเติมเต็มซึ่งกันอยู่ในกลไกสหประชาชาติ¹⁰

สถานะที่ขัดแย้งและกำกวมในตัวเองของ “สิทธิป้องกันตนเอง” (self-defense) ที่ดำเนินมาในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติอาจสะท้อนให้เห็นได้จากวาทะของผู้นำคนสำคัญของญี่ปุ่นอย่างนายทศ Yoshida Shigeru ซึ่งได้กล่าวไว้ไม่นานหลังสงครามระหว่างที่บรรยากาศสันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ (absolute pacifism) ยังคงแรงกล้า เขาได้ปกป้องจุดยืนที่ “ปฏิเสธแม้แต่การมีไว้ซึ่งศักยภาพทางทหารระดับต่ำสำหรับป้องกันประเทศ”¹¹ ระหว่างการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่ส่งมาจากกองบัญชาการสูงสุดที่ยึดครองญี่ปุ่น (GHQ) เขาได้ตอบโต้สมาชิกรัฐสภาสังกัดพรรคคอมมิวนิสต์ผู้ซึ่งแสดงทัศนะว่า “สงครามมีอยู่ด้วยกันสองประเภท คือ สงครามที่ไม่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมอย่างสงครามที่มุ่งเอาชนะหรือรุกรานชาติอื่น และที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมอย่างสงครามที่ชาติหนึ่งกระทำเพื่อปกป้องตนเองจากการถูกชาติอื่นรุกราน ดังนั้นใช้ว่ารัฐธรรมนูญจะต้องบัญญัติให้ละเลิกสงครามทั้งหมด แต่ควรกำหนดให้ไม่สนับสนุนหรือเข้าร่วมสงครามเชิงรุกรานทุกรูปแบบ” นายทศ Yoshida กล่าวตอบว่า

“การยอมรับความชอบธรรมของสงครามที่มีขึ้นบนหลักสิทธิป้องกันตนเองอันชอบธรรมของรัฐ (legitimate self-defense / *seitōbōeiken*) อาจส่งผลในทางลบได้ ในความเป็นจริงเรา

⁹ อย่างเช่น Sase Masamori, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken (The most comprehensible! Right of collective self-defense)* (Tokyo: Kairyusha, 2014); Sase Masamori, “Kokumin no Rikaifusoku wo Ureu (Concern for lack of understanding among Japanese people),” *Chuokoron* (Jun 2014); “Ozawa Chōsakai Anzenhoshō Mondai ni Kansuru Tōshinan (Yōshi) (Ozawa Commission’s answer to the security problem (main points)),” *Asahi Shimbun* (Feb 21, 1992).

¹⁰ Kritsotis, “A Study of the Scope and Operation,” pp. 171-172.

¹¹ Urata, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika*, p. 5.

เห็นชัดเจนจากสงครามต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่นานมานี้ว่า โดยมากแล้วสงครามก็กระทำในนามของ สิทธิป้องกันตนเองอันชอบธรรม การยอมรับสิทธิป้องกันตนเองอันชอบธรรมจึงอาจเป็นการชัก นำให้เกิดสงครามขึ้นได้¹²

คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิป้องกันตนเอง ทั้งเรื่องการยอมรับความชอบธรรมที่ รัฐสามารถใช้กำลังหรือสงครามเพื่อปกป้องอธิปไตยและความมั่นคงของตนได้ในฐานะ “ข้อยกเว้น” ตาม กฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ (*ihōseisokyakujiyu*) ในกระแสความพยายามทำให้สงครามเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ตลอดช่วงศตวรรษที่ 20¹³ และที่สำคัญคือปัญหาการที่สิทธินี้มักถูก “ใช้ไปในทางที่ผิด” เพื่อเป็นข้ออ้างสร้าง ความชอบธรรมให้แก่การทำสงครามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่สำคัญคำกล่าวของ Yoshida ยังเป็นการเน้นย้ำ ปณิธานเริ่มแรกของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามต่อแนวทาง “สันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ” ซึ่งไม่ยอมรับการใช้กำลัง ตลอดจนสิทธิป้องกันตนเองทุกรูปแบบ

2.2.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ว่าด้วย “สิทธิป้องกันตนเอง”

● พัฒนาการก่อนศตวรรษที่ 20

ที่มาของหลักกฎหมายสากลที่ยอมรับว่ารัฐมีสิทธิป้องกันตนเองเสมือนสิทธิอันชอบธรรมติดตัวมาหรือ “สิทธิ ตามธรรมชาติ” (natural right) นั้นสามารถสืบย้อนประวัติศาสตร์กลับไปยังข้อถกเถียงเชิงปรัชญาของปราชญ์ นักมนุษยนิยมสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในยุโรปช่วงต้นศตวรรษที่ 17 ก่อนหน้าที่ “ระบบรัฐ สมัยใหม่” ตามข้อตกลงสันติภาพเวสต์ฟาเลีย (Peace of Westphalia, 1648) จะกลายมาเป็นหลักในการจัด ระเบียบปฏิสัมพันธ์ระหว่างดินแดนในยุโรป ข้อถกเถียงของปราชญ์ในยุคดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในงาน ของ Thomas Hobbes และ Hugo Grotius ว่าด้วยหลักคุณธรรมพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันมีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งในการทำให้ “สิทธิป้องกันตนเอง” มีสถานะเป็น “สิทธิสากล” ขึ้นมา ขณะที่ชี้ให้เห็นปมปัญหาที่ติดตัว แนวคิดนี้มาตั้งแต่แรกเริ่มและยังคงเป็นอยู่ในปัจจุบัน

¹² Ishiba Shigeru, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon (Introduction to 'right of collective self-defense for Japanese)*, 2nd ed. (Tokyo: Shinchosha, 2015), pp. 53-54.

¹³ Urata, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika*, p. 1-2.

สำหรับ Hobbes นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้เป็นที่รู้จักจากงานเขียนชิ้นสำคัญอย่าง *Leviathan* เสนอหลักคิดบนฐานคติที่ว่าคนที่มนุษย์ไม่สามารถล่วงรู้ได้อย่างมั่นใจต่อสรรพสิ่งในโลกเป็นบ่อเกิดแห่ง “ความกลัว” อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการผลักดันพฤติกรรมต่าง ๆ ความไม่แน่ใจและกังขาต่อความสามารถของมนุษย์ในการที่จะรู้และเข้าถึงความจริงทั้งในโลกแห่งวัตถุและโลกแห่งนามธรรมอย่างเช่นแนวคิดที่ว่าด้วยคุณธรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งคำถามถึงการที่มนุษย์จะสามารถเข้าใจและยึดถือร่วมกันในหลักความถูกต้องที่เป็นสากลได้ การรับรู้ความจริงภายนอกในเชิงวัตถุนั้น Hobbes มองว่ามนุษย์ทำได้ผ่านประสาทสัมผัส (senses) แต่ขณะที่ประสาทสัมผัสช่วยให้มนุษย์รับรู้สรรพสิ่งภายนอกได้ ก็ไม่ได้รับประกันว่า “สิ่งที่เรารับรู้” (conception of things) นั้นต้องตรงกับที่ “เป็นอยู่จริงโดยตัวมันเอง” (things in themselves) อันเป็นสภาพภายนอกที่ปราศจากการปรุงแต่งโดยประสาทสัมผัสของมนุษย์¹⁴ จุดยืนทางความคิดในแบบ “ตั้งข้อกังขา” ต่อความสามารถในการเข้าถึงความจริงของมนุษย์นี้ มองประเด็นความรู้ว่าด้วยหลักคุณธรรมว่ายังเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นไปอีก เพราะในโลกที่เป็นนามธรรมหรือโลกแห่งความคิดที่จับต้องไม่ได้และพิสูจน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ยากนั้น ข้อกังขาย่อมมีมากขึ้นและฉันทามติก็เกิดขึ้นได้ยาก ความจริงในแง่นี้อาจมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ มุมมอง ตลอดจนจุดยืนและความตั้งใจของมนุษย์ที่แตกต่างกันไป การแสวงหาความถูกต้องเบ็ดเสร็จหรือ “หลักคุณธรรมที่ยอมรับเป็นสากล” จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้¹⁵ และกลายเป็นการถกเถียงที่ไม่มีวันสิ้นสุด¹⁶

Grotius ปรัชญาชาวดัตช์พยายามตอบข้อกังขาวามมนุษย์สามารถมีหลักคุณธรรมที่ยึดถือร่วมกันได้หรือไม่ สอดรับกับบรรยากาศการปะทะสังสรรค์ทางปรัชญาของนักมนุษยนิยมในยุคสมัยนั้น ในงาน *De Jure Belli ac Pacis* หรือ *The Rights of War and Peace* ตำราที่ทำให้ Grotius ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ¹⁷ เขาได้พิจารณาว่าหากจะมีหลักคุณธรรมที่เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้ว หลักการนั้นน่าจะเป็นอะไร คำตอบที่เขาเสนอคือ “การปกป้องสวัสดิภาพตนเอง” (self-preservation) โดยมองเป็น “กฎหมายธรรมชาติ” (laws of nature) หรืออาจเรียกว่า “สิทธิ” (rights) โดยธรรมชาติ เนื่องจากกฎนี้อยู่ในรูปของการยินยอมให้กระทำได้ (permissive in form)¹⁸ ถือเป็นสิทธิระดับพื้นฐานที่มนุษย์ทั่วไปเห็นพ้อง

¹⁴ Jan H. Blits, “Hobbesian Fear,” *Political Theory* 17, no. 3 (Aug 1989), p. 418.

¹⁵ Richard Tuck, *Hobbes: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2002), p. 9.

¹⁶ ดู วีระ สมบูรณ์, *ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (กรุงเทพฯ: Way of Book, 2561), 295.

¹⁷ อ้างแล้ว, 290.

¹⁸ Richard Tuck, “Introduction,” in *The Rights of War and Peace*, Hugo Grotius, eds., Richard Tuck and Jean Barbeyrac (Indianapolis: Liberty Fund, 2005) 1, accessed May 9, 2017, <http://oll.libertyfund.org/titles/1425>

ต้องกันเป็นสากล Grotius เชื่อว่าสิทธินี้ดำรงอยู่ควบคู่กับหลักพื้นฐานอีกประการคือ “การทำร้ายผู้อื่นโดยไม่จำเป็นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องชอบธรรมและพึงหลีกเลี่ยง” โดยมองเป็น “คุณธรรมขั้นต่ำสุด” ในการรักษาระเบียบของสังคม “การดำรงชีวิตในรูปสังคมไม่อาจเป็นไปได้หากสมาชิกของสังคมปฏิเสธหลักคุณธรรมอันใดอันหนึ่งข้างต้น นอกเหนือจากหลักคุณธรรมทั้งสองนี้แล้ว อาจไม่จำเป็นต้องมีหลักคุณธรรมอื่นใดอีก อย่างน้อยๆ ก็ในระดับพื้นฐานที่สุดในการดำรงความเป็นสังคมเอาไว้”¹⁹ Grotius นำเสนอข้อถกเถียงนี้เพื่อตอบโต้กลุ่มแนวคิดแบบกัณฑ์ที่มุ่งชี้ว่าไม่อาจหาข้อยุติในเรื่องหลักคุณธรรมอันเป็นสากลที่ยอมรับร่วมกันได้ เพราะในโลกมีหลักคุณธรรม ชุดความเชื่อและวิถีปฏิบัติอันถูกต้องเหมาะสมอยู่หลากหลาย (multiplicity of beliefs and practices) แตกต่างไปตามแต่ละสังคม แต่ละแบบแผนวัฒนธรรมและมุมมอง Grotius กลับมองว่าในความแตกต่างหลากหลายนี้ สามารถหาความเห็นพ้องและความสอดคล้องต้องกันในเชิงคุณธรรมได้โดยอาศัยตรรกะการแสวงหา “แก่นคุณธรรมร่วมกันขั้นต่ำสุด” (minimal common core of morality) และ “สิทธิป้องกันตนเอง” ของมนุษย์ก็เข้าข่ายหลักคุณธรรมที่มีคุณสมบัตินี้และถือว่ามีสถานะเป็นสากลได้²⁰

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและสงครามนั้น Grotius มองสงครามเพื่อ “ป้องกันตนเอง” ว่าเป็นรูปแบบของสงครามที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมหรือ “สงครามอันเป็นธรรม” (just war) นอกจากนั้นแล้ว สงครามอีกสองประเภทที่ถือว่ากระทำได้โดยชอบธรรมเช่นกันคือ สงครามที่มีจุดประสงค์ “เพื่อกอบกู้สิทธิอันชอบธรรมของตน” (recover one's rights) และ “เพื่อลงโทษ” (punish) ผู้กระทำผิดหรือละเมิดกฎระเบียบ²¹ “Grotius เชื่อเสมอว่า สิทธิในการป้องกันตนเองขยายไปเกินกว่าการปกป้องตนเองจากการถูกทำร้ายโดยตรง นั่นคือครอบคลุมไปถึงการกระทำที่มอง เป็นการลงโทษ กล่าวคือการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลที่สามที่ไม่ใช่การคุกคามเราโดยตรง”²² เงื่อนไขของสงครามที่เป็นธรรมนี้จะพัฒนาต่อมาเป็นกฎเกณฑ์เชิงจารีตประเพณีที่ยอมรับทั่วไปในโลกทั้งระดับสังคมภายในรัฐและระหว่างรัฐ โดยจะเห็นได้ว่า Grotius ได้วางหลักการว่าด้วยการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง พร้อมไปกับการใช้กำลังเป็น “กลไกชำระระเบียบ” ด้วยการจัดการผู้ละเมิดและการกระทำที่อาจสันคลอนระบบระเบียบ ซึ่งหลักการอย่างหลังนี้จะได้วิวัฒนาการในยุคสมัยใหม่ไปสู่หลัก “ความมั่นคงร่วม” (collective security) สำหรับองค์การสหประชาชาติเพื่อรับมือ “ภัยคุกคามต่อสันติภาพและการกระทำรุกราน” ในระเบียบระหว่างประเทศ

¹⁹ Tuck, *Hobbes*, p. 26.

²⁰ Ibid.

²¹ ดูเพิ่มเติม วีระ สมบูรณ์, *ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*, 311-312.

²² Tuck, “Introduction”.

Grotius มองว่าการทำสงครามที่เป็นธรรมทั้งสามแบบนี้ เกี่ยวข้องกับการปกป้องสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ (natural law) สิทธิป้องกันตนเองเกิดขึ้นจากหลักการที่ว่าบุคคลทุกคนได้รับอนุญาตโดยธรรมชาติให้สามารถปกป้องตนเองจากการถูกทำร้ายหรือถูกทำให้บาดเจ็บล้มตาย โดยมองเป็นสิทธิขั้นต่ำสุดที่บุคคลและรัฐพึงมี เขามองว่าสิทธิป้องกันตนเองไม่ได้จำกัดเพียงการรักษาชีวิต แต่ยังรวมถึงร่างกายและทรัพย์สินซึ่งอาจต้องอาศัยกำลังหรือความรุนแรงเป็นวิธีการพิทักษ์รักษา ถึงกระนั้นการใช้กำลังที่ชอบธรรมในการนี้จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขข้อจำกัดสองประการด้วยกันนั่นคือ การโจมตีหรืออันตรายนั้นต้องมีลักษณะใกล้ถึงตัวและชัดเจน (imminent and certain) หรือเป็นอันตรายฉุกเฉิน (immediate danger) อีกประการคือการใช้กำลังเพื่อป้องกันต้องอยู่ในระดับเท่าที่จำเป็นเพื่อปัดเป่าภัยคุกคามและไม่กระทำเกินกว่าเหตุ²³ แม้ว่า Grotius ได้เสนอว่า “การใช้กำลังเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด” จะถือเป็นสิ่งที่ชอบธรรมเช่นกันดังกล่าวกว่าข้างต้น แต่ก็ไม่ได้เน้นให้ความสำคัญเท่ากับสิทธิตามธรรมชาติ หรือสิทธิการปกป้องสวัสดิภาพของตนเอง เนื่องจากจุดเน้นของเขาคือมุ่งเสนอคุณธรรมที่เป็นพื้นฐาน “ระดับต่ำสุด” ที่สังคมพึงยึดถือร่วมกันเป็นหลัก ดังนั้นนอกเหนือจากสงครามที่เป็นธรรมสองรูปแบบแรกแล้ว การใช้กำลังลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์เพื่อธำรงไว้ซึ่งระเบียบ ดูจะเป็นหลักคุณธรรมขั้นที่สูงกว่าความจำเป็นพื้นฐาน หรือคุณธรรมที่เรียกว่า กฎหมายธรรมชาติ และอยู่นอกกรอบ “แก่นคุณธรรมร่วมกันขั้นต่ำสุด” Richard Tuck อธิบายว่า Grotius ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องการใช้กำลังสำหรับการลงโทษไว้ว่า ใครเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่หรือมี “สิทธิในการลงโทษ” เป็นสิ่งที่ไม่ได้กำหนดโดยกฎหมายธรรมชาติ และว่า Grotius เชื่อว่า “สภาพป้องกัน (defensiveness) เป็นภาวะพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ นั่นคือขณะที่มนุษย์ไม่ควรทำร้ายกันโดยไม่จำเป็น แต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” สภาพการช่วยเหลือเกื้อกูลกันรวมไปถึงการคำนึงถึงความยุติธรรม ตลอดจนการรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคมโดยรวม อันเป็นพื้นฐานการใช้มาตรการลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบนั้น อยู่เกินขอบเขตของกฎหมายธรรมชาติ แต่จะปรากฏในสังคมอารยะที่มีการจัดระเบียบและจัดตั้งสถาบันในขั้นที่สูงขึ้นไปแล้ว ดังนั้น “การป้องกันตนเองจึงเป็นหลักการที่มาก่อนและเป็นพื้นฐานที่สุด ในบรรดาหลักคุณธรรมทั้งหลาย”²⁴

การถกเถียงเกี่ยวกับสิทธิในการใช้กำลังเพื่อลงโทษพฤติกรรมละเมิดกฎเกณฑ์เป็นเรื่องที่ขยายมาจากกฎหมายหรือสิทธิตามธรรมชาติ และต้องอาศัยหลักเกณฑ์ที่มาจากการตกลงและจัดตั้งร่วมกันของสังคมที่มีสถาบันที่ซับซ้อนขึ้นไป อาจกล่าวได้ว่าการบรรลุจรรยาบรรณในการใช้สงครามเพื่อวัตถุประสงค์ลักษณะนี้เป็น

²³ Andrew Blom, “Hugo Grotius (1583-1645),” *Internet Encyclopedia of Philosophy*, accessed May 10, 2017, <http://www.iep.utm.edu/grotius/>

²⁴ Tuck, “Introduction”.

เรื่องไม่ง่ายนัก และเกี่ยวเนื่องทั้งเรื่องการตั้งเกณฑ์ว่าใครเป็นผู้มีสิทธิในการคุมกฎ เมื่อใดที่ใช้สิทธินี้ได้โดยชอบธรรม พฤติกรรมที่ว่าละเมิดนั้นตัดสินอย่างไรและจะลงโทษด้วยวิธีการที่เหมาะสมใด ภาวะที่ไม่ชัดเจนในเรื่องหลักเกณฑ์ที่ยอมรับร่วมกันนี้จึงมีความเสี่ยงที่จะ “ถูกใช้ในทางที่ผิด” (abuse) หรือเป็นข้ออ้างสำหรับใช้กำลังด้วยเป้าประสงค์ที่ไม่ชอบธรรมได้ อย่างไรก็ตามแม้จะตัดประเด็นสงครามเพื่อการลงโทษออกไปจากการพิจารณา การใช้กำลังที่เป็นธรรมตามหลักคุณธรรมพื้นฐานที่ Grotius เน้นย้ำอย่าง “การป้องกันตนเอง” ก็เชื่อว่าเสี่ยงปัญหาความเห็นไม่ลงรอยกันเรื่องหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจไปได้ ความคลุมเครือและข้อถกเถียงอาจเกิดในประเด็นที่ว่าอันตรายแบบใด ขนาดไหนและเมื่อไหร่ที่บุคคลหรือรัฐสมควรดำเนินมาตรการเพื่อปกป้องตนเองด้วยการใช้กำลังความรุนแรง ทั้งยังมีคำถามต่อไปอีกว่ามาตรการเช่นใดที่ถือว่าเหมาะสม

เมื่อพิจารณาว่าความหมายและมุมมองว่าด้วยความมั่นคงมีความคลุมเครือ อีกทั้งมาตรการปกป้องตนเองอาจตีความได้หลายทางรวมถึงการใช้มาตรการเชิงรุกอย่างการชิงโจมตีก่อน²⁵ หรือการโจมตีแบบ “ตัดไฟแต่ต้นลม” จึงไม่น่าแปลกใจที่สิทธิป้องกันตนเองที่ Grotius มองเป็นคุณธรรมพื้นฐานระดับต่ำสุดก็มีแนวโน้มถูกใช้ในทางที่ผิดดังคำกล่าวแสดงทัศนะของนายทศุ ยอชิเดะ ที่ได้หยิบยกขึ้นมาตอนต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหานี้ในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 20 ประเด็นความคลุมเครือในเรื่องการตัดสินและตีความการกระทำบนพื้นฐานสิทธิป้องกันตนเองได้รับการขยายความโดย Hobbes ให้เห็นเป็นปัญหาของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ (the state of nature) อันเป็นจินตภาพก่อนการกำเนิดของสังคมและการปกครอง วัตถุประสงค์ของเขาในการเน้นย้ำเรื่องนี้ คือเพื่อชี้ให้เห็นความจำเป็นของการต้องยอมรับการมีผู้ปกครองที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ (sovereign) เพื่อเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดความถูกต้องและลดความไม่แน่นอนตามสภาวะธรรมชาติในหมู่มนุษย์ลง แต่ในโลกระหว่างรัฐที่เราเห็นอยู่ในยุคปัจจุบัน ก็ยังถือว่าอยู่ในภาวะอนาธิปไตย (anarchy) ไร้ซึ่งรัฐบาลกลางผู้มีอำนาจตัดสินความถูกต้องอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่ต่างจากสภาวะธรรมชาติในจินตภาพของ Hobbes ดังนั้นการอ้างสิทธิป้องกันตนเองจึงเป็นปัญหาที่ยังคงอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเรื่อยมา “แม้ว่าเราจะเห็นพ้องกันถึงการมีสิทธิทั่วกันในการปกป้องตนเอง แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็ยังทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพขึ้นอยู่ดี เพราะการเห็นพ้องว่าทุกคนมีสิทธิในการป้องกันตนเองกลายเป็นเรื่องไร้ความหมายหากต่างฝ่ายต่างไม่มีความเห็นตรงกันว่าเมื่อใดที่เหมาะสมในการใช้สิทธิ นั้น . . . ในที่สุดแล้วการใช้สิทธิตามธรรมชาติเพื่อปกป้องตนเองก็ขึ้นอยู่กับการประเมินและตีความสถานการณ์ตามแต่ละมุมมองส่วนบุคคล . . . เป็นการนำความไม่แน่นอนในโลกที่ปราศจากซึ่งความเห็นพ้อง

²⁵ Randall L. Schweller, “Neorealism’s Status-Quo Bias: What Security Dilemma?,” *Security Studies* 5, no. 3 (1996), p. 102.

ต้องกันกลับเข้ามาในการถกเถียง แม้ว่าเราจะเห็นด้วยร่วมกันว่าทุกคนมีสิทธิชอบธรรมในการป้องกันตนเองก็ตาม”²⁶

ปัญหานี้พบเห็นได้ทั่วไปในปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ภายหลังจากการสถาปนาระบบรัฐสมัยใหม่กลางศตวรรษที่ 17 การใช้กำลังและสงครามกลายเป็นเครื่องมือสำคัญเชิงนโยบาย และยุทธศาสตร์ในการแสวงหาผลประโยชน์และอำนาจของรัฐเสมอมา โดยเป็นเรื่องยากที่จะแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างสงครามที่เป็นธรรม กับที่ไม่ชอบธรรมออกจากกันอย่างชัดเจน ในเมื่อรัฐที่ทำสงครามโดยส่วนใหญ่ต่างก็อ้างความถูกต้องชอบธรรมในการกระทำของตน Asai Motofumi ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศชี้ว่า ความยากลำบากในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เห็นชอบร่วมกันและสร้างฉันทามติในหมู่นักกฎหมาย ทำให้ในที่สุดแล้วแนวทาง “ยอมรับสงครามอย่างไม่แบ่งแยก” (indiscriminate war notion) กลายเป็นหลักการที่ครอบงำความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 17 -18 ก่อนหน้าที่จะเกิดความพยายามอย่างจริงจังเพื่อทำให้สงครามผิดกฎหมาย (outlawry of war notion) ในช่วงศตวรรษที่ 20 แนวคิดการยอมรับสงครามแบบไม่แบ่งแยกในฐานะเครื่องมือของรัฐ มองว่าสงครามเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตยของรัฐ สงครามถือเป็นสิ่งถูกกฎหมายหากดำเนินการตามกระบวนการอันเป็นแบบแผนปฏิบัติที่ยึดถือร่วมกันและเคารพกฎเกณฑ์ที่ใช้ในยามสงคราม²⁷ แนวคิดนี้ดำเนินต่อเนื่องมาจนกระทั่งความรุนแรงของสงครามในยุคสมัยใหม่อย่างที่ปรากฏในสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้เกิดกระแสแนวคิดทบทวนหลักการดั้งเดิมที่ยอมรับสงครามในฐานะสิทธิอันพึงมีของรัฐ อย่างไรก็ตาม Asai ตั้งข้อสังเกตว่าในยุคที่การยอมรับสงครามโดยไม่แบ่งแยกเป็นแนวทางที่ครอบงำอยู่นั้น “ก็เชื่อว่านักกฎหมายจะมุ่งส่งเสริมให้ยอมรับสงครามอย่างไม่เลือกหน้า (actively recognize) หรือสนับสนุนให้รัฐใช้สงครามสู้รบกันได้ตามอำเภอใจ แต่อาจเรียกว่าเป็นจุดยืนแบบรับสภาพ (passively accepted) เสียมากกว่า เพราะสงครามอาจเป็นเครื่องมือจัดการปัญหาระหว่างรัฐได้ในกรณีที่ไม่มีหนทางอื่นเหลือแล้ว หรืออาจถือเป็นวิถีทางสุดท้าย (ultima ratio) ในการแก้ไขปัญหาระหว่างรัฐ”²⁸ จริงๆ แล้วสภาวะที่รัฐมีอำนาจอธิปไตยซึ่งถือเป็นอำนาจสูงสุดอยู่ในมือ โดยปราศจากซึ่งอำนาจเหนือกว่าที่สามารถตัดสินหรือบังคับการให้รัฐปฏิบัติตามได้นั้น ถือเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การใช้สงครามเป็นเครื่องมือในปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเรื่องที่ควบคุมได้ยาก²⁹

²⁶ Tuck, *Hobbes*, p. 69.

²⁷ Asai, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō*, p. 84.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid., p. 86.

เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่มองกันว่าส่งผลต่อพัฒนาการของแนวคิดสิทธิป้องกันตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความพยายาม “กำหนดหลักเกณฑ์” ที่เหมาะสมในการใช้สิทธินี้ เกิดขึ้นช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ในยุคสมัยที่ความขัดแย้งและการใช้กำลังปะทะกันระหว่างรัฐเกิดขึ้นจากการช่วงชิงดินแดน การพยายามปกป้องอาณานิคมของอังกฤษในทวีปอเมริกาทำให้เกิดการกระทบกระทั่งในดินแดนโลกใหม่ (New World) จนเกิดเป็นกรณีที่รู้จักกันในนาม เหตุการณ์เรือแคโรไลน์ (Caroline Incident) ปี 1837 เหตุการณ์นี้นำไปสู่สนธิสัญญาเว็บสเตอร์ – แอชเบอร์ตัน (Webster-Ashburton Treaty) ระหว่างสหรัฐกับอังกฤษในปี 1842 ระหว่างกระบวนการเจรจาเพื่อยุติข้อพิพาทนี้ได้มีความพยายามกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดว่าด้วยสิทธิป้องกันตนเองซึ่งกลายเป็นแบบอย่างสืบต่อมานับจากนั้น

เรือแคโรไลน์เป็นเรือกลไฟสัญชาติสหรัฐซึ่งแล่นในแม่น้ำในแองการาบรีเวณพรแดนสหรัฐกับแคนาดา ในปีที่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นชาวอเมริกันหลายกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่พรแดนทางเหนือให้การสนับสนุนกระแสนิยมเรียกร้องเอกราชของแคนาดาจากการปกครองของอังกฤษ ท่ามกลางบรรยากาศตึงเครียดและแคลงใจกัน เรือแคโรไลน์ตกเป็นเป้าการโจมตีของทหารอังกฤษ โดยทหารกลุ่มหนึ่งได้ข้ามพรแดนจากแคนาดาบุกขึ้นเรือที่เทียบท่าในแม่น้ำฝั่งสหรัฐ ฝ่ายอังกฤษอ้างว่าชาวอเมริกันบนเรือให้ความช่วยเหลือชาวแคนาดาเรียกร้องเอกราช ทหารอังกฤษได้สังหารคนอเมริกัน จุดไฟเผาเรือและปล่อยให้แล่นลงน้ำตกในแองการ่า ต่อมาอังกฤษได้อ้างความชอบธรรมในเหตุโจมตีนี้ว่า เป็นการใช้กำลัง “เพื่อป้องกันตนเอง” เนื่องจากเรือแคโรไลน์ส่งเสบียงและกำลังคนให้แก่ชาวแคนาดาที่ต่อต้านอังกฤษ จากคำกล่าวอ้างนี้ฝ่ายสหรัฐได้เรียกร้องในปี 1841 ให้อังกฤษแสดงหลักฐานว่าการกระทำของตนเข้าข่ายการป้องกันตนเองจริง สิ่งที่ฝ่ายสหรัฐเรียกร้องคือให้อังกฤษแสดงว่า “ความจำเป็นในการป้องกันตนเองนั้น เป็นเรื่องจับพลันทันใด ฉุกเฉิน และไม่เหลือทางเลือกวิธีการอื่น แม้กระทั่งเวลาคิดไตร่ตรอง”³⁰ และสิ่งที่อังกฤษกระทำนั้น “อยู่ในขอบเขตความจำเป็นเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น”³¹

Asai กล่าวว่าข้อเรียกร้องของสหรัฐดังกล่าว สะท้อนหลักเกณฑ์พื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับว่าชอบธรรมตามธรรมเนียมปฏิบัติในการใช้กำลังป้องกันตนเอง หลักเกณฑ์นี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่ เกิดการละเมิดอย่างผิดกฎหมายที่ใกล้จะถึง (imminent unlawful infringement) ไม่มีวิธีอื่นใดในการบริหารจัดการละเมิดที่

³⁰ Arend, “International Law,” p. 91.

³¹ “(N)ecessity of that self-defense is instant, overwhelming, and leaving no choice of means and no moment of deliberation.” Letter from Mr. Webster to Lord Ashburton, August 6, 1842 cited in Arend, “International Law”.

ผิดกฎหมายนั้น และหากมีการใช้กำลังเพื่อขจัดอันตรายดังกล่าว การใช้กำลังต้องเป็นไปในระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น (minimum necessary level)³² Anthony Clark Arend กล่าวว่าจากกระบวนการถกเถียงระหว่างผู้แทนสหรัฐกับอังกฤษในกรณีดังกล่าว นั่นคือระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐ Daniel Webster กับตัวแทนอังกฤษประจำสหรัฐ Lord Ashburton นอกจากจะทำให้อังกฤษต้องยอมขอโทษสหรัฐ เนื่องจากไม่สามารถแสดงหลักฐานตามที่กล่าวอ้างได้แล้ว ยังทำให้เกิดหลักเกณฑ์สำหรับพิจารณาการใช้กำลังอันชอบธรรมเพื่อป้องกันตนเอง รวมถึงการใช้กำลังล่วงหน้าเพื่อป้องกันตนเอง (preemptive self-defense) ขึ้นด้วยเกณฑ์ที่ว่านี้อาจสรุปใจความเป็น 2 ประการ ได้แก่ เกณฑ์ความจำเป็น (necessity) และเกณฑ์ความได้สัดส่วน (proportionality)³³

อย่างแรกนั้น รัฐจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าการใช้กำลังโจมตีของอีกฝ่ายกำลังใกล้จะถึง และไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากการใช้กำลังเพื่อให้รอดพ้นหรือยับยั้งการโจมตีของอีกฝ่ายได้ ส่วนในเรื่อง “ความได้สัดส่วน” นั้น รัฐที่ใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองต้องคำนึงว่า การตอบสนองด้วยกำลังจะต้องเป็นไปในสัดส่วนที่เหมาะสมกับภัยคุกคาม สำหรับกรณีการโจมตีเรือแคโรไลน์ อังกฤษต้องแสดงให้เห็นว่า “ไม่ได้กระทำการอย่างไม่สมเหตุสมผล หรือเกินกว่าเหตุ (unreasonable or excessive) เนื่องจากการกระทำที่ชอบธรรมตามหลักความจำเป็นในการป้องกันตนเอง จะต้องจำกัดแค่การรับมือความจำเป็นนั้นๆ และรักษาระดับให้ชัดเจนภายใต้ความจำเป็นนั้น”³⁴ เกณฑ์สองประการจากเหตุการณ์เรือแคโรไลน์นี้ กลายเป็นที่อ้างถึงและเรียกกันต่อมาว่า “มาตรวัดแคโรไลน์” (Caroline test) ซึ่งเป็นแนวทางให้เหตุผลและพิจารณาความชอบธรรมสำหรับการใช้กำลังบนหลักสิทธิป้องกันตนเอง นับเป็นพัฒนาการอีกขั้นในกระบวนการสั่งสมบรรทัดฐานที่ยอมรับให้สิทธิป้องกันตนเองกลายเป็นสิทธิพื้นฐานแห่งรัฐ ที่เปิดทางให้สามารถใช้กำลังและสงครามเป็นเครื่องมือได้โดยมีเงื่อนไขข้อแม้ตามกฎหมายเกณฑ์แบบจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

● พัฒนาการระหว่างศตวรรษที่ 20

สิทธิป้องกันตนเองในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเปลี่ยนสถานะอีกรอบในช่วงศตวรรษที่ 20 ภายใต้บริบทที่สงครามก่อความเสียหายใหญ่หลวงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ทั่วกันหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ทศนคติต่อ

³² Asai, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō*, pp. 87-88.

³³ Arend, “International Law,” p. 91.

³⁴ Ibid.

สงครามในประชาคมโลกเริ่มเปลี่ยนไปในแง่ลบ จนเกิดกระแสความพยายามจำกัดการใช้กำลังและทำให้สงครามที่เคยปล่อยเป็นสิทธิและเครื่องมือของรัฐอธิปไตยในยุคก่อนหน้ากลายเป็น “สิ่งต้องห้าม” หรือ “ผิดกฎหมาย” ในกระบวนการต่อต้านสงครามนี้เอง “สิทธิป้องกันตนเอง” ได้รับการเน้นย้ำสถานะเชิงคุณธรรม พื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในหมู่รัฐ โดยจัดให้มี “สถานะยกเว้น” เปิดช่องให้ใช้เป็นหลักเหตุผลสำหรับใช้กำลัง โดยชอบธรรม อาจกล่าวได้ว่ายิ่งการต่อต้านสงครามเข้มข้นขึ้นการเน้นย้ำสิทธิป้องกันตนเองว่าเป็นข้อยกเว้น ก็ยิ่งชัดเจนมากขึ้นตามไปด้วย Sase Masamori แสดงทัศนะว่า “ในยามที่บรรทัดฐานระหว่างประเทศยอมรับให้สงครามเป็นสิทธิของรัฐโดยทั่วกัน ก็ไม่จำเป็นต้องเน้นย้ำสิทธิการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งภายใต้สิทธิการทำสงครามของรัฐอยู่แล้ว เดิมสิทธิป้องกันตนเองมีสถานะติดตัวรัฐมาและเป็นที่รู้จักกันโดย ไม่ต้องเอ่ยปาก แต่เมื่อกระบวนการละเลิกสิทธิการทำสงครามดำเนินไป จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องเน้นให้ชัดว่า รัฐยังคงมีสิทธิป้องกันตนเอง โดยระบุให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น”³⁵

เราจะเห็นต่อไปว่าสถานะยกเว้นนี้ค่อย ๆ วิวัฒน์จากการเป็นหลักความเข้าใจร่วมกันแบบที่ไม่ต้องระบุเป็นลายลักษณ์อักษร ไปสู่การบัญญัติที่ชัดเจนหลังการกำเนิดของกฎบัตรสหประชาชาติ อย่างที่กล่าวตอนต้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมาสิทธิป้องกันตนเองกลายเป็นข้อยกเว้นที่ปรากฏเป็นวลีอย่างชัดแจ้งในมาตรา 51 ของกฎบัตรสหประชาชาติ อย่างไรก็ตามที่ว่าสิทธินี้ดำรงอยู่ในสถานะข้อยกเว้นแบบ “ที่เข้าใจกันอยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร” นั้น สะท้อนให้เห็นจากประวัติศาสตร์ความพยายามทำให้สงครามผิดกฎหมายช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง อันเป็นความพยายามของสหรัฐอเมริกากับฝรั่งเศส สองชาตินี้ได้ริเริ่มกระบวนการทางกฎหมายเพื่อละเลิกการใช้สงครามเป็นเครื่องมือของรัฐและสัมฤทธิ์ผลออกมาในรูปคำประกาศต่อต้านสงคราม หรือสนธิสัญญาเคลล็อก-บริยอง (Kellogg-Briand Pact หรือ General Treaty for the Renunciation of War) ปี 1928

จริงอยู่ที่ความพยายามต่อต้านสงครามลักษณะนี้มีขึ้นหลายระลอกก่อนหน้าทศวรรษ 1920 แต่ก็ไม่ได้มุ่งทำให้สงครามเป็นสิ่งต้องห้ามโดยเฉพาะเจาะจงเท่าสนธิสัญญาเคลล็อก-บริยอง ความพยายามก่อนหน้านี้ที่สมควรกล่าวถึงได้แก่ การประชุมสันติภาพเฮก ทั้งสองครั้ง (Hague Peace Conference ปี 1899 และ 1907) การประชุมซึ่งมีขึ้นในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างเปลี่ยนศตวรรษได้ส่งเสริมแนวทางสันติวิธีในการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างรัฐ (pacific settlement of disputes) จัดตั้งศาลอนุญาโตตุลาการถาวร (Permanent Court of

³⁵ Sase Masamori, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni (The right of collective self-defense – For new debates)* (Tokyo: Ichigeisha, 2012), p. 17.

Arbitration / PCA) อันเป็นการหันเข้าหาวิถีทางแห่งกฎหมาย ตลอดจนกำหนดกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติระหว่างสงครามขึ้น อีกความพยายามหนึ่งที่สำคัญคือการก่อตั้งสันนิบาตชาติ (League of Nations) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งให้เป็นองค์การสากลเพื่อสันติภาพ ความร่วมมือและ “รับประกันเอกราชทางด้านการเมืองและบูรณภาพทางดินแดนแก่กัน” (mutual guarantee of political independence and territorial integrity) แม้ว่าสันนิบาตชาติจะไม่ได้ระบุชัดเจนในธรรมนูญขององค์การว่าการใช้กำลังและสงครามเป็นเรื่องผิดกฎหมาย³⁶ แต่ก็มีแนวทางผลักดันการลดอาวุธและอาศัยวิถีทางทางกฎหมายเป็นกรอบในการจัดการข้อพิพาทอย่างการจัดตั้ง “ศาลยุติธรรมถาวรระหว่างประเทศ” (Permanent Court of International Justice) ขึ้นเป็นหน่วยงานขององค์การ สหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้ผลักดันให้จัดตั้งสันนิบาตชาติขึ้นตามความริเริ่มของผู้นำช่วงสงครามอย่างประธานาธิบดี Woodrow Wilson แต่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกในสถาบันอันสะท้อนอุดมคติเสรีนิยมนี้ ได้พยายามมีส่วนร่วมและตอกย้ำแนวทางสันตินิยมในกรอบอื่นๆ ด้วยกระแสผลักดันจากกลุ่มการเมืองในประเทศที่ส่งเสริมแนวทางระหว่างประเทศนิยมและสันตินิยม ทางสหรัฐฯ ได้ตอบรับความริเริ่มของฝรั่งเศสในการทำข้อตกลงละเลิกการใช้สงครามเป็นเครื่องมือในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สนธิสัญญาเคลล็อก-บริยอง หรือที่รู้จักในนามสนธิสัญญาปารีส (Pact of Paris) จึงได้บังเกิดขึ้น สนธิสัญญานี้ระบุในอารัมภบทว่า

ด้วยตระหนักว่าถึงเวลาแล้วที่การละเลิกสงครามอย่างตรงไปตรงมาในฐานะเครื่องมือเชิงนโยบายของรัฐจะต้องดำเนินการให้ถึงที่สุด . . . ด้วยเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงใดๆ ในความสัมพันธ์ซึ่งกันควรบังเกิดจากวิถีทางอันสันติและเป็นผลจากกระบวนการอันมีระเบียบและสันติวิธี

สนธิสัญญาซึ่งมีใจความเพียง 3 ข้อกำหนดว่ารัฐผู้ลงนามจะประณามและละเลิกการใช้สงคราม จะใช้สันติวิธีในการแก้ไขข้อขัดแย้งและข้อพิพาท และให้ข้อกฎหมายนี้มีผลทันทีที่รัฐผู้ลงนามให้สัตยาบัน รัฐผู้ร่วมลงนามในที่นี้ทำใช้มีแต่เฉพาะสหรัฐฯ และฝรั่งเศสตั้งชื่อเรียกสนธิสัญญาซึ่งตั้งตามบุคคลผู้เป็นเสาหลักในความพยายามเท่านั้น แม้ว่าแรงจูงใจเริ่มแรกของฝรั่งเศสจะมีการคำนวณเชิงยุทธศาสตร์อยู่เบื้องหลัง กล่าวคือฝรั่งเศสตั้งใจผูกพันสหรัฐฯ เข้ามาเป็นพันธมิตรและมุ่งให้สนธิสัญญานี้มีลักษณะทวิภาคี แต่สหรัฐฯ ด้วยเกรงว่าตนเองจะถูกผูกมัดให้ต้องปกป้องฝรั่งเศสโดยไม่จำเป็น³⁷ กอปรกับเห็นว่าเป็นโอกาสส่งเสริมแนวคิดเสรีนิยม นิติธรรม และสันตินิยมในประชาคมนานาชาติ จึงต้องการให้ข้อตกลงที่เจรจากับฝรั่งเศสมีลักษณะพหุภาคี ในที่สุดแล้ว

³⁶ Asai, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō*, pp. 90-91.

³⁷ The United States Department of State, “The Kellogg-Briand Pact, 1928,” *Office of the Historian*, accessed May 10, 2017, <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/Kellogg>.

สนธิสัญญาเคลือบ-บริยองจึงกลายเป็นข้อกฎหมายที่เปิดให้นานาชาติร่วมประกาศเจตนารมณ์ต่อต้านสงครามและผลักดันระเบียบระหว่างประเทศให้เป็นไปในแนวทางอุดมคติและสันตินิยม

จะเห็นว่านอกจากการกำหนดให้เลิกสงครามโดยรวมในฐานะเครื่องมือของรัฐและวิธีการแก้ไขปัญหาระหว่างรัฐ เอกสารสำคัญนี้ไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึง “สิทธิป้องกันตนเอง” หรือการทำสงครามเพื่อป้องกันตนเองแม้แต่น้อย ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าสิทธินี้เป็นข้อยกเว้นในแบบที่ “รู้กัน” ทางจารีตประเพณี จึงไม่มีการระบุชัดแจ้งในสนธิสัญญาต่อต้านสงครามฉบับนี้ อย่างไรก็ตามสถานะยกเว้นดังกล่าวได้รับการตอกย้ำและสะท้อนให้เห็นในกระบวนการหารือและแลกเปลี่ยนระหว่างฝ่ายสหรัฐฯ ฝรั่งเศสและอังกฤษ ซึ่งต่างเป็นรัฐมหาอำนาจในขณะเวลานั้น โดยมีการแสดงจุดยืนนอกเหนือจากที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในสนธิสัญญาว่า “ไม่ได้มีความตั้งใจห้ามสงครามในทุกรูปแบบ การแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างมหาอำนาจทั้งสามก่อนการสรุปข้อตกลงได้ตอกย้ำสถานะของสิทธิป้องกันตนเองว่าเป็นสิทธิพื้นฐานอันเป็นที่เข้าใจร่วมกันมาแต่ดั้งเดิม ขณะเดียวกันก็เป็นเงื่อนไข “ยกเว้น” ในความพยายามทำให้สงครามเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายระหว่างประเทศ

Asai Motofumi ตั้งข้อสังเกตว่าในข้อกฎหมายดังกล่าวที่ถือเป็นแบบอย่างสมัยใหม่ของการเลิกสงคราม “ไม่ได้ระบุนิยามอย่างชัดเจนว่าสงครามในที่นี้มีคำจำกัดความว่าอย่างไร และดูเหมือนเป็น “การห้ามสงครามแบบไม่มีเงื่อนไข” (unconditional renunciation of war) อย่างไรก็ตามในระหว่างการเจรจา ฝรั่งเศสต้องการให้ระบุชัดถึงรูปแบบของสงครามที่ได้รับการยกเว้น โดยยืนยันกรานว่า “สงครามเพื่อป้องกันตนเอง” ไม่เข้าข่ายสงครามที่ต้องห้ามในสนธิสัญญานี้ และอีกกรณีคือ “สงครามต่อต้านรัฐที่ละเมิดกฎเกณฑ์” หรือสงครามในฐานะเครื่องมือเพื่อ “ลงโทษ” และ “ชำระไว้ซึ่งระเบียบ” ก็ควรเป็นข้อยกเว้นด้วยเช่นกัน³⁸ แต่ที่สงครามทั้งสองลักษณะไม่ได้ปรากฏเป็นข้อยกเว้นอย่างชัดแจ้งในเนื้อหาของสนธิสัญญาปี 1928 เนื่องจากสหรัฐฯมองข้อถกเถียงดังกล่าวว่าเป็นเรื่องที่ได้รับรู้ในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศกันอยู่แล้ว “สหรัฐฯ ให้เหตุผลว่าสิทธิป้องกันตนเองเป็นสิทธิที่รัฐอธิปไตยทั้งมวลมีอยู่ “ประจำตัว” (inherent right) ไม่ว่าสนธิสัญญาจะชี้ชัดหรือไม่ก็ตาม รัฐต่าง ๆ ล้วนมีสิทธิในการพิทักษ์ปกป้องตนเองจากการถูกโจมตีหรือรุกรานอยู่แล้ว”³⁹ ในกรณีสงครามเพื่อยับยั้งรัฐที่ละเมิดกฎระเบียบก็เช่นกัน สหรัฐฯมองข้อนี้ว่าเป็นเรื่องรับรู้กันดีอยู่แล้ว (common sense) จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติให้ซ้ำซ้อนอีก อย่างไรก็ตาม ข้อยกเว้นนี้ได้รับการเน้นย้ำในกระบวนการพิจารณากฎหมายภายในการเมืองสหรัฐฯเอง โดยในการให้สัตยาบันแก่ข้อตกลงนี้ วุฒิสภา

³⁸ Asai, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō*, p. 94.

³⁹ Ibid.

สหรัฐฯได้กำหนดเงื่อนไขประกอบการอนุมัติว่า สหรัฐฯจะต้องไม่ถูกลิตรอนสิทธิป้องกันตนเอง และสิทธิในการใช้กำลังขจัดพฤติกรรมละเมิดข้อตกลง ซึ่งเป็นการย่ำจุดยืนข้างต้นอย่างชัดเจน⁴⁰ กระบวนการทางกฎหมายเหล่านี้ถือเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งในยุคสมัยก่อนที่สิทธิที่เป็นข้อยกเว้นในการทำสงครามทั้งสองรูปแบบจะได้รับการยกระดับในฐานะสถาบันระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ข้อยกเว้นอีกกรณีที่สำคัญซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการร่างสนธิสัญญาเคลล็อก-บริยอง เป็นหัวข้อที่อังกฤษให้ความสำคัญ ประเด็นที่อังกฤษเสนอทำให้การพิจารณาเรื่องการใช้กำลังป้องกันตนเองขยายออกไปอีกมิติหนึ่ง จากมุมมองเชิงผลประโยชน์แห่งชาติของอังกฤษ ซึ่งเป็นมหาอำนาจที่มีพื้นที่อิทธิพลในรูปอาณานิคมอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก สิทธิป้องกันตนเองในทัศนะของอังกฤษจึงมีความหมายครอบคลุมไปถึงการคุ้มครองดินแดนภายใต้อาณัติของตนโดยไม่จำกัดเพียงแค่เขตอธิปไตยของประเทศตนเท่านั้น อังกฤษจึงเสนอให้กำหนด “ข้อยกเว้น” แก่การใช้สงครามเป็นเครื่องมือปกป้องดินแดนที่รัฐหนึ่งมีผลประโยชน์ผูกโยงอยู่อย่างแน่นแฟ้นอีกกรณีหนึ่งด้วย ข้อถกเถียงของอังกฤษนี้อาจถือเป็นแนวคิดเบื้องต้นของหลัก “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (RCSD) ที่จะพัฒนาต่อไปในเวลาต่อมา มองกันว่าข้อเสนอของอังกฤษสอดคล้องกับแนวคิดเชิงผลประโยชน์ของสหรัฐฯในเวลานั้นด้วยเช่นกัน เนื่องจากสหรัฐฯเองก็มองผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ของตนขยายออกไปนอกเขตอธิปไตยซึ่งเป็นพรหมแดนดั้งเดิมของประเทศ ครอบคลุมไปทางตอนใต้ของทวีปอเมริกา⁴¹ สหรัฐฯประกาศจุดยืนนี้อย่างชัดแจ้งมานับแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ในนาม “ลัทธิมอนโร” (Monroe Doctrine) โดยถือว่าภูมิภาคละตินอเมริกาเป็นพื้นที่ที่สหรัฐฯมีผลประโยชน์เกี่ยวโยงแน่นแฟ้นเป็นพิเศษ และไม่ต้องการให้ชาติอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติยุโรป เข้าแทรกแซงรัฐเอกราชในพื้นที่ดังกล่าว แม้ว่ากรณียกเว้นที่เข้าข่าย “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” นี้จะไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรในข้อตกลงฉบับท้ายสุดของสนธิสัญญาห้ามสงคราม และไม่ได้มีการระบุชัดเป็นเงื่อนไขสำหรับให้สัตยาบันในกระบวนการทางการเมืองภายในของสหรัฐฯ เหมือนอย่างกรณีสิทธิป้องกันตนเองและสิทธิในการใช้กำลังจัดการพฤติกรรมละเมิด แต่จุดยืนที่ตั้งอยู่บนหลักการที่พิจารณาถึงการคุ้มครองผลประโยชน์และเขตอิทธิพลที่อยู่นอกเหนือเขตอธิปไตยโดยตรงของตนนี้ จะได้สะท้อนออกมาในความพยายามบัญญัติกฎหมายอีกช่วงของประวัติศาสตร์

⁴⁰ The United States Department of State, “The Kellogg-Briand Pact, 1928”.

⁴¹ Asai, *Shūdantekijieiken to Nihonkoku Kempō*, p. 97.

2.2.2 พัฒนาการเชิงหลักการและความหมายของ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม”

ก่อนยุคที่กฎบัตรสหประชาชาติจะกำเนิดขึ้น กฎหมายอันถือได้ว่าเป็นแบบอย่างการทำให้หลัก RCSD กลายสภาพเป็นสถาบันทางกฎหมายที่มีรูปธรรมเด่นชัด เห็นจะเป็นความริเริ่มที่เกิดในทวีปอเมริกา ความริเริ่มนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเขตอิทธิพลของสหรัฐฯตามหลักลัทธิมอนโรว์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นด้วย “ข้อตกลงซาปุลเตเปค” (Act of Chapultepec) หรือ Declaration on Reciprocal Assistance and American Solidarity ซึ่งเห็นชอบโดยตัวแทนรัฐใน การประชุมระหว่างรัฐอเมริการว่าด้วยสงครามและสันติภาพ (Inter-American Conference on War and Peace หรือ Chapultepec Conference) ปี 1945 เป็นความพยายามบนพื้นฐานแนวคิดการป้องกันตนเองร่วม เพื่อที่รัฐขนาดเล็กในละตินอเมริกาที่มีศักยภาพไม่มากนักจะสามารถพึ่งพิงแสนยานุภาพของมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯเพื่อรับประกันความมั่นคงในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง⁴² ข้อตกลงซาปุลเตเปคกำหนดพันธกรณีให้ชาติพันธมิตรถือ “การโจมตีใดๆ โดยรัฐใดรัฐหนึ่งต่อบุรณภาพอันละเมิดมิได้ทางดินแดน หรือต่ออธิปไตย หรือเอกราชทางการเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งในทวีปอเมริกา ว่าเป็นการรุกรานต่อรัฐที่ลงนามในข้อตกลงนี้ที่เหลือทั้งหมดด้วย”⁴³ และประกาศด้วยว่า “เมื่อเกิดการกระทำรุกรานขึ้นหรือเหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่ามีรัฐใดเตรียมการเพื่อรุกรานต่อ . . . รัฐในทวีปอเมริกา รัฐที่ลงนามในข้อตกลงนี้จะปรึกษาหารือกันเพื่อตกลงมาตรการที่จะใช้รับมือ” อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าข้อตกลงพันธมิตรระดับภูมิภาคนี้ได้นำข้อยกเว้นในการใช้กำลังที่ฝ่ายอังกฤษเสนอในระหว่างร่างสนธิสัญญาเคลล็อก-บรียอง มารับเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดแจ้ง นั่นคือสิทธิการใช้กำลังเพื่อการปกป้องพันธมิตร หรือปกป้องพื้นที่ผลประโยชน์สำคัญนอกเขตอำนาจอธิปไตยโดยตรงของรัฐหนึ่งๆ

การร่วมกันปกป้องความมั่นคงของกลุ่มรัฐสมาชิกของสนธิสัญญา หากใช้เป็นหลักการใหม่ในกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใด ถือเป็นการกำหนด *Casus Foederis* หรือ เหตุแห่งพันธมิตร อันหมายถึงสถานการณ์ที่พันธมิตรต้องปฏิบัติหน้าที่หรือให้ความช่วยเหลือตามที่สัญญาต่อกัน เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ลักษณะนี้อาจสืบย้อนความเป็นมานับแต่ที่รัฐมีการทำสนธิสัญญาร่วมมือทางทหารหรือเป็นพันธมิตรเพื่อป้องกันความมั่นคงซึ่งกันตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 แม้ว่าในข้อตกลงเหล่านี้จะไม่ได้ระบุคำว่า “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (right of collective self-defense) อย่างที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ⁴⁴ แต่รูปแบบการรวมกลุ่มและกำหนดพันธกิจดังกล่าวก็นับเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและยอมรับโดยกฎหมายจารีตประเพณี

⁴² Ibid., p. 109.

⁴³ “Act of Chapultepec” cited in Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” p. 171.

⁴⁴ George K. Walker, *Anticipatory Collective Self-Defense in the Charter Era*, 382.

ระหว่างประเทศสืบมา⁴⁵ อย่างไรก็ตามข้อตกลงชาปultepec (Act of Chapultepec) ของบรรดารัฐในทวีปอเมริกาที่มีสถานะที่สำคัญต่อพัฒนาการของ RCSD ในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ เนื่องจากข้อตกลงนี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการผลักดันให้ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” กลายเป็นข้อบัญญัติที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งร่างขึ้นช่วงใกล้สิ้นสุดสงคราม⁴⁶ “บันทึกการร่างกฎบัตรชี้ให้เห็นว่า มีความตั้งใจให้มาตรา 51 เป็นเครื่องมือปกป้องข้อตกลงชาปultepec ซึ่งกำหนดให้รัฐสมาชิกร่วมกันป้องกันความมั่นคงซึ่งกันและกันในยามที่ถูกโจมตี”⁴⁷

มาตรานี้ได้รับการเสนอในช่วงท้ายสุดของการเจรจาโดยไม่ปรากฏในร่างกฎบัตรที่หารือกันก่อนหน้านี้ ในปี 1944 ในการประชุมที่ Dumbarton Oaks กลุ่มรัฐอเมริกาเกรงว่าธรรมเนียมขององค์การซึ่งกำลังจะสรุปเสร็จสิ้นในที่ประชุมซานฟรานซิสโก (San Francisco Conference หรือ UN Conference on International Organization) ปลายเดือนเมษายน 1945 จะทำให้สถานะข้อตกลงชาปultepec อันมีผลบังคับใช้มาก่อนหน้าแล้วในเดือนมีนาคม 1945 ถูกตั้งคำถามภายใต้กฎหมายสากลฉบับใหม่ หรือไม่ว่าจะทำให้ข้อตกลงไม่มีผลตามที่ตั้งใจไว้ภายใต้กลไกคณะมนตรีความมั่นคง (UN Security Council / UNSC) ที่รัฐใหญ่ส่วนหนึ่งมีสิทธิยับยั้ง (veto) ดังนั้นหากขาดซึ่ง “ข้อยกเว้น” ในมาตรา 51 อำนาจการตัดสินใจให้ใช้กำลังโดยชอบธรรมในประชาคมนานาชาติจะถูกผูกขาดโดยรัฐสมาชิกถาวรของ UNSC เพียงอย่างเดียว⁴⁸ ข้อกังวลที่เกิดขึ้นต่อมาจากสถานการณ์นี้คือเมื่อพิจารณาทั่วโลก veto กับเค้กลางที่สมาชิกใหญ่ใน UNSC อย่างสหรัฐกับสหภาพโซเวียตเริ่มมีที่ท่าไม่ไว้วางใจกัน แนวโน้มที่หน่วยงานอันเป็นเสาหลักด้านความมั่นคงร่วมจะประสบภาวะชะงักงันจึงเป็นไปได้สูง อย่างที่เกิดขึ้นจริงในยุคสงครามเย็น กลุ่มรัฐละตินอเมริการวมทั้งสหรัฐซึ่งมีเสียงรวมกันเกินกว่าหนึ่งในสามของที่ประชุมซานฟรานซิสโก จึงร่วมกันผลักดันให้บัญญัติ RCSD ลงในตัวบทของกฎบัตรฯ ให้ชัดเจน เพื่อให้ระบบพันธมิตรระดับภูมิภาคของพวกตนมีสถานะที่สอดคล้องและได้รับการค้ำประกันจากกฎบัตรฯ ขณะที่ก็เป็นช่องทางให้สมาชิกสหประชาชาติใช้เป็นข้อยกเว้นเพื่อสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ในเรื่องการใช้กำลังทั้งเพื่อป้องกันตนเอง ป้องกันพันธมิตรรวมถึงชำระระเบียบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่ UNSC เป็นอัมพาต⁴⁹ ในบันทึกการพิจารณาจัดทำร่างกฎบัตรกลุ่มรัฐละตินอเมริกาได้ระบุชี้ชัดถึงความหมายของ RCSD ซึ่งเราอาจใช้เทียบเคียงในข้อถกเถียงเรื่องคำจำกัดความของแนวคิดนี้ไว้ว่า “ใน

⁴⁵ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, p. 92.

⁴⁶ Walter S. G. Kohn, “Collective Self-Defense under a Revised UN Charter,” *Social Research* 22, no. 2 (Summer, 1955), p. 232.

⁴⁷ Oscar Schachter, “The Right of States to Use Armed Force,” *Michigan Law Review* 82, no. 5/6 (Apr / May, 1984), p. 1633.

⁴⁸ Kohn, “Collective Self-Defense,” p. 232.

⁴⁹ *Ibid.*, pp. 232-233.

กรณีกลุ่มรัฐในอเมริกาการรุกรานรัฐใดรัฐหนึ่งถือเป็นการรุกรานต่อรัฐอเมริกาทั้งหมด รัฐต่างๆ และรัฐทั้งหมด ใช้สิทธิป้องกันโดยชอบธรรมด้วยการให้ความช่วยเหลือรัฐที่ถูกโจมตี เพื่อจัดการรุกราน นี่คือการดำเนินการที่เรียกว่า RCSD”⁵⁰

จากการที่แนวคิดว่าด้วยสิทธิป้องกันตนเองเป็นประเด็นโต้เถียงสำคัญในทางการเมืองและวงวิชาการของญี่ปุ่นและเกี่ยวพันกับอัตลักษณ์แห่งชาติและหลักกฎหมายสำคัญภายในประเทศ นักวิชาการในญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศได้ถกเถียงกันมาหลายยุคหลายสมัยว่า RCSD มีที่มา ก่อนหน้าการกำเนิดสหประชาชาติ หรือเป็นหลักการใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นพร้อมกับธรรมนูญขององค์การนี้⁵¹ เสียงของนักวิชาการเหล่านี้แตกออกเป็นสองฝ่าย ขณะที่ไม่น้อยยืนยันกันว่าแนวคิดนี้ไม่ได้มีความเป็นมายาวนานในประวัติศาสตร์แต่อย่างใด ต่างจาก “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง” อันเป็นที่ยอมรับกันมาหลายศตวรรษ แนวคิดทำนองตั้งข้อกังขานี้มักสะท้อนจุดยืนฝ่ายที่คัดค้านการยอมรับ RCSD ในฐานะหลักความชอบธรรมสำหรับการใช้กำลัง แต่กลุ่มที่มีเป้าหมายเชิงนโยบายต่างไปคือ ให้การสนับสนุนการยอมรับสิทธินี้ มักเน้นย้ำที่มาในรูปจารีตระหว่างประเทศที่ได้รับการทำให้เป็นสถาบันขึ้นมาด้วยการบัญญัติเป็นกฎหมายภายใต้กรอบสหประชาชาติ Sase Masamori ได้ตั้งข้อสังเกตเปรียบเทียบให้เห็นพัฒนาการของสิทธินี้ในยุคก่อนและหลังการกำเนิดของสหประชาชาติว่า พันธมิตรทางทหารนับแต่ช่วงศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา กับพันธมิตรทางทหารภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติมีความแตกต่างกัน “เพียงเส้นบางๆ เท่านั้น” (*kamihitoe*) โดยแบบแรกเป็นพันธะสัญญาโดยอิสระระหว่างรัฐอธิปไตยที่ไม่ต้องขึ้นกับสถาบัน กลไกหรือกระบวนการใดๆ ที่อยู่สูงกว่า⁵² ขณะที่อย่างหลังเป็นความพยายามนำธรรมเนียมปฏิบัติที่ยอมรับกันมาแต่เดิม มาจัดระเบียบภายใต้สถาบันทางกฎหมายและหลักการที่มีสถานะเหนือกว่านั่นคือ องค์การระหว่างประเทศที่ทำงานบนพื้นฐาน “ความมั่นคงร่วม” (*collective security*) จากที่ Sase เสนอเราอาจกล่าวเสริมได้ว่ามาตรา 51 เป็นข้อกฎหมายที่ “รับรอง” จารีตที่มีมาแต่เก่าก่อน พร้อมๆ ไปกับวางเงื่อนไขใหม่เพื่อ “รองรับ” การใช้สิทธินี้ในวิถีทางที่มีหลักเกณฑ์ควบคุมมากขึ้น

ภายใต้บทบัญญัติของกฎบัตรฯ “สิทธิป้องกันตนเอง” มีพัฒนาการอย่างสำคัญ Sase ชี้ให้เห็นต่อไปว่า ในความพยายามรอบสนธิสัญญาเคลล็อก-บริยอง การไม่ได้ระบุอย่างแจ่มชัดในข้อตกลงเกี่ยวกับข้อยกเว้นที่ว่า “จะไม่ลดรอนสิทธิการใช้สงครามเพื่อป้องกันตนเอง” โดยละไว้ในฐานที่เข้าใจร่วมกันระหว่างรัฐภาคีนั้น ทำให้

⁵⁰ Cited in Kunz, “Individual and Collective Self-Defense in Article 51,” p. 873

⁵¹ Sase, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni*, pp. 21-22.

⁵² Sase, *Ichiban Yokuwaku!* *Shūdantekijieiken*, p. 94.

ไม่ได้มีความพยายามแต่อย่างใดในการกำหนดเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ในการใช้กำลังตามสิทธินี้ประกอบลงไป ในข้อตกลง ในทางกลับกันการระบุนับรองสิทธินี้เป็นลายลักษณ์อักษรในมาตรา 51 ของกฎบัตรฯ มีนัยสำคัญ ในการวางกรอบ เงื่อนไขและขั้นตอนการใช้สิทธิดังกล่าวให้ชัดเจน⁵³ กล่าวคือ สหประชาชาติกำหนดกฎเกณฑ์ ใหม่ 3 ประการเพื่อประกอบการใช้กำลังในฐานะข้อยกเว้น ได้แก่ 1) ให้รัฐใช้สิทธินี้ได้ระหว่างที่ UNSC อยู่ ระหว่างพิจารณามาตรการเพื่อตอบสนองสถานการณ์ 2) รัฐมีหน้าที่ต้องรายงานให้ UNSC ทราบถึงการใช้ กำลังตามสิทธิป้องกันตนเอง และ 3) เมื่อ UNSC มีมาตรการออกมา การใช้กำลังตามสิทธิป้องกันตนเองต้อง ยุติลง⁵⁴ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การใช้สิทธิป้องกันตนเองทั้งแบบโดยลำพังและร่วมกันนั้น ถือเป็นมาตรการที่ รัฐได้รับการยกเว้นให้ใช้เป็นเครื่องมือ “ขัดตาทัพ” (หรือที่มักเรียกกันว่า “until clause”)⁵⁵ เพื่อ “อุดช่องโหว่” (*ma wo umeru*) ระหว่างรอให้ UNSC มีมาตรการตามกลไก “ความมั่นคงร่วม” ออกมาจัดการวิกฤต⁵⁶

อาจมองได้ในอีกแง่ด้วยว่า สิทธิป้องกันตนเองดังกล่าวขณะที่มีสถานะเป็นข้อยกเว้นแต่ก็ถือเป็นกลไก ที่มีบทบาททำงานเป็นตรรกะควบคู่กับกลไก “ความมั่นคงร่วม” เรียกได้ว่าเป็น 2 เสากลาง (*nihonyari*) ของ องค์การเพื่อรับมือวิกฤตด้านสันติภาพ⁵⁷ แทนที่จะมองเป็นเพียงข้อยกเว้น Sase มองว่าสิทธิป้องกันตนเองทั้งสองแบบนี้ ไม่ขัดกับหลักการ “ห้ามใช้กำลัง” ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ตามมาตรา 2 วรรค 4 ของกฎบัตรฯ ที่ระบุว่า “สมาชิกทั้งปวงจักต้องละเว้นการคุกคามหรือการใช้กำลังต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขต หรือเอกราช ทางการเมืองของรัฐใดๆ หรือการกระทำในลักษณะการอื่นใดที่ไม่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของ สหประชาชาติ” แต่ควรมองเป็นกลไก “ที่จำเป็นในการแก้ไขข้อบกพร่อง” (*necessary correction / jūyōna shūsei*)⁵⁸ โดยใช้อุดช่องโหว่เรื่องเงื่อนไขเวลาในการหามาตรการตามกระบวนการความมั่นคงร่วม และในแง่ อุปสรรคเชิงโครงสร้างของ UNSC ที่ต้องตัดสินใจบนหลักฉันทามติ (*unanimity*) และการมีสิทธิ veto ของ สมาชิกถาวร จึงเรียกได้ว่าสิทธิป้องกันตนเองไม่ใช่การใช้กำลังที่ขัดกับ “ความมุ่งหมายของสหประชาชาติ” นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ Dino Kritsiotis มองว่าจริงๆ แล้วมาตรา 51 ไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่ริเริ่ม (*initiate*) หรือลดทอน (*impair*) สิทธิป้องกันตนเอง ซึ่งรวมถึง RCSD แต่เป็นความพยายามปรับหลักการสำหรับใช้สิทธิ นี้ให้สอดคล้องกับยุคสมัยใหม่ “เราอาจพิจารณามาตรา 51 ว่าเป็นความพยายามในการจัดที่ทางให้แก่ สิทธิ ป้องกันตนเอง (*accommodating the right of self-defense*) ภายใต้สถาบันใหม่ที่ได้รับการออกแบบให้มี

⁵³ Sase, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni*, p. 16.

⁵⁴ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, p. 34.

⁵⁵ Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” p. 170.

⁵⁶ Ishiba, *Nihonjin no tame no ‘Shūdantekijieiken’ Nyūmon*, pp. 86-87.

⁵⁷ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, p. 34.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 28.

แนวคิดความมั่นคงร่วมทำงานเป็นแกนหลัก ตลอดจน ‘อำนาจและความรับผิดชอบ’ ของคณะมนตรีความมั่นคงซึ่งเป็นสภาวะการณ์ใหม่ที่กำลังกำเนิดขึ้น”⁵⁹ หลังยุคสงครามโลกครั้งที่สอง

2.2.3 ข้อถกเถียงว่าด้วยคำจำกัดความของสิทธิป้องกันตนเองร่วม

RCSD ในกฎบัตรสหประชาชาติปรากฏขึ้นเพียงจุดเดียวและครั้งเดียวในมาตรา 51 โดยไม่มีคำอธิบายขยายความใดๆ ประกอบ⁶⁰ ทำให้สิทธิ “ประจำตัว” (inherent) ของรัฐอธิปไตยนี้ กลายเป็นที่ถกเถียงในแง่ความหมาย อาจเป็นเพราะคิดว่ากฎบัตรเพียงทำหน้าที่บัญญัติสิ่งที่ยึดถือและยอมรับกันเป็นสากลมาเนิ่นนาน กล่าวคือเปลี่ยนจารีตปฏิบัติที่เข้าใจกันดีให้เป็นสถาบัน จึงไม่ได้บัญญัติคำจำกัดความของสิทธินี้อย่างชัดเจน RCSD มีนิยามว่าอย่างไรจึงกลายเป็นประเด็นที่ต้องตีความและกำหนดความหมายขึ้นนอกเหนือเนื้อหาในกฎบัตรฯ ยิ่งเมื่อมีข้อถกเถียงว่าการใช้กำลังตามสิทธินี้มีมาอยู่แล้วในเชิงจารีตก่อนหน้าการตรากฎบัตรฯ และที่สำคัญยังถือเป็นสิทธิที่รัฐมีอยู่แต่เดิม โดยไม่ต้องขึ้นกับกฎบัตร (existed prior to the Charter) กฎบัตรจึงไม่อาจ “จักรอน” (impair) สิทธิพื้นฐานนี้ได้⁶¹ ยิ่งทำให้การกำหนดความหมายและขอบเขตของแนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างมาก ข้อถกเถียงเป็นปัญหามากขึ้นเมื่อพิจารณาว่าการรับรอง RCSD เป็นการขยายขอบเขต “สิทธิป้องกันตนเอง” ซึ่งแม้จะเข้าใจอย่างไม่มีปัญหามาแต่เดิมก็คือ การใช้กำลังปกป้องตนเองโดยลำพังตน (individual defense) แต่แม้จำกัดเฉพาะสิทธิอย่างหลังก็ยังเผชิญความคลุมเครือและเสี่ยงต่อการถูกบิดเบือนใช้ในทางที่ผิด (abuse) อยู่แล้ว การเพิ่มหรือแยกแนวคิด RCSD ออกมาเป็นอีกข้อต่างหาก ซึ่งหมายถึงการรับรองให้รัฐสามารถใช้กำลังป้องกัน “รัฐอื่น” ได้โดยชอบธรรม จึงยิ่งกลายเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงมากขึ้นไปอีก นักกฎหมายไม่น้อยตั้งแต่ยุคเริ่มแรกก่อตั้งสหประชาชาติได้วิจารณ์มาตรา 51 ว่าก่อให้เกิดความขัดแย้ง (contradict) ในเชิงหลักการ เนื่องด้วยมาตรานี้กำหนดให้การป้องกัน “รัฐอื่น” กลายเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับ “สิทธิในการป้องกันตนเอง”⁶² และทำให้เกิดความสับสนยิ่งขึ้นที่รัฐจะใช้แนวคิดนี้เป็นข้ออ้างขยายการใช้กำลังออกไปอย่างไร้ขีดจำกัด

⁵⁹ Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” p. 171.

⁶⁰ Bowett, “Collective Self-Defence,” p. 130.

⁶¹ Schachter, “The Right of States to Use Armed Force,” p. 1634.

⁶² ตัวอย่างเช่น Bowett ได้หยิบยกข้อโต้แย้งของ Hans Kelsen ในหนังสือ *The Law of United Nations: A Critical Analysis of its Fundamental Problems* (1950) มาเสนอว่า “Kelsen แย้งว่าเนื่องจากการป้องกันตนเองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำซึ่งตามนิยามแล้วมีลักษณะฝ่ายเดียว (unilateral in character) การพูดถึงการป้องกันตนเอง “ร่วม” จึงเป็นการหลงอยู่ในความขัดแย้งในตัวเอง (self-contradiction) สำหรับ Kelsen แล้วสิทธิป้องกันตนเอง ‘คือสิทธิของปัจเจกบุคคลหรือรัฐที่ถูกโจมตีหรือคุกคาม และไม่ใช่อันของปัจเจกบุคคล

ในสังคมการเมืองของญี่ปุ่นที่สิทธิป้องกันตนเองเป็นประเด็นถกเถียงในแง่ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญละเลิกสงคราม นิยามของ RCSD จึงกลายเป็นจุดสนใจในการถกเถียงทั้งเชิงวิชาการและเชิงนโยบายเป็นอย่างมาก แม้ว่าญี่ปุ่นหยิบยกมาตรา 51 ของกฎบัตรมาเป็นพื้นฐานหลักคุณธรรมเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญมาตรา 9 โดยมอง “สิทธิป้องกันตนเอง” เป็นการใช้กำลังที่ชอบธรรม และยอมรับได้มาตั้งแต่การตีความรัฐธรรมนูญรอบแรกๆ แต่ก็ได้รับการใช้ RCSD ตามมาตรา 51 ไว้ โดยมองว่าขัดกับมาตรา 9 ปัญหาของการทำให้การป้องกัน “รัฐอื่น” มาอยู่ภายใต้สิทธิป้องกันตนเอง ดูจะเป็นข้อขัดแย้งที่ถูกต้องดีเป็นอย่างมากในกระแสการถกเถียงภายในญี่ปุ่น ทั้งๆ ที่ในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์แล้วญี่ปุ่นต้องพึ่งพิงแนวคิด RCSD นี้ในฐานะหลักการที่ผูกมัดพันธมิตรออย่างสหรัฐฯ ให้เข้ามาพิทักษ์คุ้มครองญี่ปุ่นจากการถูกโจมตีด้วยกำลัง ด้วยความคลุมเครือของสิทธินี้ที่ไม่มีข้อกำหนดชัด หรือเห็นพ้องต้องกันมาแต่เดิมในระดับสากล ในวงวิชาการของญี่ปุ่นซึ่งประเด็นนี้เกี่ยวพันอย่างเลี่ยงไม่ได้กับการเมืองและกลุ่มอุดมการณ์ที่ปะทะกัน (political charged debates) ทำให้ยิ่งยากต่อการหาฉันทามติ ข้อถกเถียงว่าด้วยคำจำกัดความของสิทธินี้ว่า “คืออะไร” หรือ “ควรเป็นเช่นไร” กลายเป็นเครื่องมือให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนและผลักดันจุดยืน “ส่งเสริม” หรือ “ต่อต้าน” การยอมรับและอนุญาตให้ใช้ RCSD ยิ่งในยุคที่มีความพยายามทบทวนและระดมความเห็นอย่างขนานใหญ่เพื่อปรับนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างช่วงทศวรรษ 2010 ประเด็นเรื่องนิยามของ “สิทธิที่อนุญาตให้ใช้กำลังป้องกันรัฐอื่น” นี้ ยิ่งกลายเป็นศูนย์กลางของการโต้เถียง อันส่งผลต่อความชอบธรรมในการกำหนดนโยบาย ในกรณีญี่ปุ่นการได้มาซึ่งความชอบธรรมนี้ยิ่งยุ่งยากมากขึ้นเมื่อไม่เพียงต้องคำนึงถึงหลักการสากล แต่ต้องเทียบหลักสากลนี้เข้ากับธรรมนูญสูงสุด และบรรทัดฐานต่อต้านการทหารและการใช้กำลังของประเทศด้วย นิยามที่ให้แก่ RCSD ยังกระทบกับเกณฑ์ที่จะยอมรับได้ว่า การใช้กำลังป้องกันผู้อื่นแบบใดที่เรียกได้ว่าเข้าข่ายการป้องกัน “ตนเอง” ซึ่งเป็นสิทธิของรัฐที่ญี่ปุ่นยอมรับได้และปฏิบัติใช้ได้มาก่อนตั้งแต่ยุคการประกาศหลักยุทธศาสตร์ของประเทศเริ่มแรกสมัยหลังสงคราม

เนื้อหาส่วนนี้ต้องการให้ผู้อ่านได้เห็นว่า RCSD มีสภาพเป็นแนวคิดที่ “ถกเถียงได้ไม่สิ้นสุด” (essentially debatable concept) โดย “ไม่ได้ตั้งใจ” ใช้พื้นที่ส่วนนี้เพื่อกำหนดนิยามสำหรับงานวิจัยแต่อย่างใด แทนที่จะพยายามกำหนดความหมายที่เบ็ดเสร็จตายตัว สิ่งที่ต้องเสนอให้เห็นประเด็นมากกว่าคือ

หรือรัฐอื่นใด” ดู Bowett, “Collective Self-Defence,” p. 130; Kritsiotis กล่าวว่าสิทธิป้องกันตนเองรวม “ถูกมองกันมาเป็นเวลาหนึ่งแล้วว่าเป็นการผันวลที่ไม่ตรงนัก (inaccurate turn-of-phrase) เมื่อพิจารณาว่า ‘การปกป้องตนเองไม่สามารถจะเป็นแบบร่วมกันได้ แม้ว่าอาจจะมีการรักษาความมั่นคงร่วมกัน (collective security) หรือการช่วยเหลือซึ่งกัน (mutual aid) อยู่ (ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ) ก็ตาม” ดู Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” p. 182.

“ข้อถกเถียง” ที่ปราศจากข้อสรุปหรือฉันทามติที่ชัดเจน โดยแสดงให้เห็น “ขอบเขตความเป็นไปได้” ในการตีความและให้ความหมายแก่แนวคิดนี้ที่พบเห็นในกระแสดกเถียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมการเมืองญี่ปุ่น การเข้าใจและตระหนักถึงสภาวะอันขาดซึ่งฉันทามติในเรื่องนี้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับสากลและในประชาคมความคิดความเห็นของญี่ปุ่น ทำให้เห็นได้ว่าผู้มีส่วนผลักดันนโยบายในญี่ปุ่นใช้ความคลุมเครือนี้เป็นโอกาสในการเลือกใช้และปรุงแต่งนิยามความหมายในแบบที่ช่วยตอบสนองสถานการณ์เฉพาะของญี่ปุ่นขึ้นได้ (รายละเอียดเสนอในบทที่ 4)

จุดตั้งต้นของข้อถกเถียงว่าด้วยนิยามความหมายของ RCSD ในญี่ปุ่นยุคปัจจุบันส่วนใหญ่ มักใช้คำนิยามที่เป็นทางการของรัฐบาลเป็นพื้นฐาน นิยามนี้ได้รับการผลิตซ้ำและยึดถือต่อเนื่องมาหลายทศวรรษหลายสมัยรัฐบาล นับจากที่สำนักกฤษฎีกาคณะรัฐมนตรี (Cabinet Legislation Bureau / CLB) เสนอการตีความรัฐธรรมนูญในปี 1981 ซึ่งเน้นย้ำจุดยืน “ไม่ยอมรับการใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วม” ในรายงานประจำปีของกระทรวงป้องกันประเทศ (*Defense of Japan*) ซึ่งยึดตามการตีความนี้ได้ให้ “ความหมาย” RCSD ว่าคือ “สิทธิการใช้อำนาจเพื่อหยุดยั้งการโจมตีต่อรัฐอื่นที่รัฐนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แม้ว่ารัฐตนจะไม่ถูกโจมตีเองก็ตาม” การให้ความหมายเช่นนี้ใกล้เคียงกับที่เข้าใจกันโดยทั่วไป (*typical definition*) ซึ่งเมื่อหันกลับไปสำรวจกระบวนการร่างกฎบัตรสหประชาชาติ (*travaux preparatoires*) ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากข้อตกลงชาปูลเตเปคดังที่ได้เสนอไว้ข้างต้น ก็พบว่านิยามความหมายในแง่ “การให้ความสนับสนุนหรือช่วยเหลือรัฐที่ถูกโจมตีเพื่อขจัดการรุกราน” ถือเป็นคำจำกัดความตามเจตนารมณ์แรกเริ่มของการบัญญัติมาตรา 51 เราจะเห็นว่าภายหลังกฎบัตรมีผลบังคับใช้ไม่นาน ก็ได้มีข้อสัญญาระหว่างรัฐที่อ้างอิงสิทธิป้องกันตนเองร่วมนี้ โดยยึดถือนิยามความหมายที่ไม่ต่างจากข้อตกลงชาปูลเตเปค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนธิสัญญาพันธมิตรแบบพหุภาคีซึ่งสะท้อนให้เห็นและตอกย้ำความเข้าใจร่วมกันในระดับสากล สนธิสัญญาพันธมิตรที่สำคัญที่อาศัยหลักความชอบธรรมของกฎบัตรกำหนดพันธะหน้าที่ในการใช้อำนาจเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันเมื่อถูกคุกคามได้แก่ สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (*North Atlantic Treaty*) ซึ่งก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือ NATO ในปี 1949 สนธิสัญญาซึ่งก่อตั้งกลุ่มพันธมิตรใหญ่ที่ผูกโยงสหรัฐฯเข้ามาถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียตร่วมกับชาติยุโรปตะวันตกช่วงสงครามเย็นนี้ ได้กำหนด *casus foederis* ของชาติสมาชิกไว้ในมาตรา 5 โดยอ้างบทบัญญัติมาตรา 51 ของกฎบัตรและ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” อย่างชัดเจน ใจความสำคัญของมาตรานี้ที่สะท้อนนิยามความหมายของสิทธิป้องกันตนเองร่วมระบุไว้ว่า

รัฐสมาชิกตกลงกันว่าการโจมตีด้วยกำลังอาวุธต่อรัฐสมาชิกหนึ่งหรือมากกว่านั้นในภูมิภาคยุโรปหรืออเมริกาเหนือจะถือเป็นการโจมตีต่อรัฐสมาชิกทั้งหมด และด้วยเหตุนี้จึงตกลงกันว่าหากเกิดการโจมตีด้วยกำลังอาวุธเช่นนั้นขึ้น รัฐสมาชิกแต่ละรัฐบนพื้นฐานการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง หรือป้องกันตนเองร่วม ซึ่งมาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติให้การรับรอง จะให้ความช่วยเหลือรัฐสมาชิกที่ถูกโจมตี ทั้งโดยลำพังและโดยร่วมกันกับสมาชิกที่เหลือ ด้วยมาตรการที่พิจารณาว่าจำเป็น รวมถึงการใช้กำลังอาวุธเพื่อฟื้นคืนและธำรงความมั่นคงในภูมิภาคแอตแลนติกเหนือ

ในการรวมกลุ่มพันธมิตรพหุภาคีเพื่อคานอำนาจกับ NATO สนธิสัญญาออร์ซอว์ (Warsaw Security Pact) ซึ่งจัดตั้งโดยกลุ่มชาติในค่ายคอมมิวนิสต์นำโดยสหภาพโซเวียตในปี 1955 ก็มีบทบัญญัติที่อ้างมาตรา 51 และ RCSD เช่นกัน โดยกำหนดนัยเชิงนิยามความหมายไม่ต่างกันนัก ในมาตรา 4 ของสนธิสัญญาระบุไว้ดังนี้

ในยามที่เกิดการโจมตีด้วยกำลังอาวุธในยุโรปต่อรัฐสมาชิกหนึ่ง หรือมากกว่านั้นโดยรัฐหนึ่งหรือกลุ่มรัฐใดๆ สมาชิกแต่ละรัฐบนพื้นฐานการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังและป้องกันตนเองร่วมตามมาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติจะต้องให้ความช่วยเหลือรัฐที่ถูกโจมตีโดยทันที ทั้งโดยลำพังหรือตกลงกันในหมู่รัฐสมาชิก ด้วยวิธีการที่พิจารณาว่าจำเป็น รวมถึงการใช้กำลังอาวุธ รัฐสมาชิกต้องปรึกษาหารือกันโดยทันทีเกี่ยวกับมาตรการที่จำเป็นสำหรับดำเนินการร่วมกันเพื่อฟื้นคืนและธำรงสันติภาพและระเบียบระหว่างประเทศ

สนธิสัญญาจัดตั้งพันธมิตรพหุภาคีทั้งสองนี้ จะเป็นการสร้างบรรทัดฐานความเข้าใจคำจำกัดความของ RCSD ด้วยการกำหนดเงื่อนไขสำหรับการใช้สิทธินี้ในยุคหลังการกำเนิดของกฎบัตรฯ ข้อตกลงทั้งสองฉบับมีใจความที่เชื่อมโยงกับประเด็นนิยามความหมายที่สอดคล้องกันคือ การใช้กำลังเพื่อขจัดปัดเป่าภัยคุกคามหรือการโจมตีทางทหารให้แก่รัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐสมาชิกที่ผูกมัดกันเป็นกลุ่มก่อนภายใต้สนธิสัญญาที่กำหนดพันธะทางทหารร่วมกัน อย่างไรก็ตามแม้ความเข้าใจนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นนิยามที่ใช้กันโดยทั่วไป (typical) แต่ก็ใช่ว่าการตีความสิทธิในลักษณะนี้จะปราศจากข้อกังขาโดยสิ้นเชิง ประเด็นถกเถียงที่จะเสนอต่อไปสะท้อนให้เห็นสภาพความขาดฉันทามติว่าด้วยนิยามความหมาย ตลอดจนความยุ่งยากและซับซ้อนในการตีความแม้จะยึดคำจำกัดความที่ใช้ทั่วไปเป็นจุดตั้งต้นก็ตาม โดยจะหยิบยกข้อถกเถียงเกี่ยวกับ RCSD ในญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อถกเถียงที่เห็นในปัจจุบันนี้เป็นตัวอย่างและตัวแทนสะท้อนให้เห็นภาพใหญ่ของประเด็นถกเถียงและความยุ่งยากที่มีอยู่ ประเด็นคำถามสำคัญหนึ่งคือ สิทธิป้องกันตนเองร่วมจำเป็นต้องตั้งอยู่

บนการเป็นพันธมิตรตามสนธิสัญญาหรือไม่ อย่างที่คำนิยามแบบที่ยอมรับโดยทั่วไปซึ่งได้นำเสนอข้างต้นได้วางเงื่อนไขเป็นต้นแบบไว้

- **สนธิสัญญาเป็นพันธมิตร : องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในนิยามของสิทธิป้องกันตนเองร่วม?**

คำถามที่เกิดขึ้นคือ จำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีเงื่อนไขเชิง “สนธิสัญญา” หรือข้อตกลงรวมกลุ่มด้านความมั่นคง เพื่อให้เข้าเกณฑ์การป้องกัน “ตนเอง” ร่วม นักวิชาการด้านกฎหมายระหว่างประเทศบางกลุ่มไม่เพียงแต่ในญี่ปุ่นเท่านั้นได้ตั้งข้อสังเกตโดยชี้ถึงกระบวนการกำเนิดของกฎบัตรฯ เพื่อหาคำตอบในแง่ของเจตจำนงเริ่มต้นของการบัญญัติสิทธินี้ ประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่าเงื่อนไขควรเป็นอย่างไรที่ทำให้การป้องกัน “รัฐอื่น” เข้าข่ายการป้องกัน “รัฐตนเอง” George K. Walker นักวิชาการด้านกฎหมายระหว่างประเทศชี้ว่า “การใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมไม่จำเป็นว่ารัฐนั้นจะต้องร่วมในข้อตกลงพหุภาคี รัฐหนึ่งอาจช่วยเหลือรัฐอื่นภายใต้สนธิสัญญาทวิภาคี หรือปราศจากซึ่งสนธิสัญญาหรือข้อตกลงก่อนหน้านี้ใดๆ ก็ได้”⁶³ เขาได้อ้างถึงความตั้งใจของบรรดารัฐละตินอเมริการะหว่างการพิจารณาร่างกฎบัตรฯ ที่พยายาม “ปรับตำแหน่ง” ของมาตรา 51 ซึ่งกล่าวถึงสิทธิป้องกันตนเองและ RCSD จากเดิมที่วางอยู่ในหมวดที่ 8 ซึ่งว่าด้วย “ข้อตกลงส่วนภูมิภาค” (Regional Arrangement) มาเป็นมาตราห้อยท้ายในหมวดที่ 7 ซึ่งว่าด้วยมาตรการพิทักษ์สันติภาพ “การหารือในซานฟรานซิสโกไม่เพียงในหมู่สมาชิกกลุ่มภูมิภาคตามความหมายตรงตัว แต่ระหว่างคู่สนธิสัญญาทวิภาคีด้านความมั่นคง รวมทั้งรัฐที่ให้ความช่วยเหลือรัฐอื่นโดยปราศจากพันธผูกพันตามสนธิสัญญา ได้มีเจตนาร่วมกันที่จะย้ายมาตรา 51 จากหมวดที่ 8 มาอยู่หมวดที่ 7 โดยมีผลทำให้ RCSD เป็น ‘เอกเทศโดยสมบูรณ์จากการต้องมีข้อตกลงส่วนภูมิภาค’ เป็นเงื่อนไข”⁶⁴ ด้วยเหตุนี้การต้องมีสนธิสัญญาาระบัพันระและ *casus foederis* จึงอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการกำหนดคำจำกัดความของ RCSD

นักวิชาการญี่ปุ่นผู้มีผลงานว่าด้วย RCSD ที่ได้รับการอ้างถึงบ่อยอย่าง Sase Masamori ได้หยิบยกประเด็นนี้ขึ้นเน้นย้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทียบนิยามที่ CLB ระบุเป็นทางการว่าด้วยสิทธินี้ โดยมีวลีที่ทำให้การปกป้อง “รัฐอื่นที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิด” (*having close relations / missetsuna kankei*) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วตีความว่าเป็น “ชาติที่เป็นพันธมิตรตามสนธิสัญญา” Sase วิเคราะห์ว่าการตีความที่เฉพาะเจาะจงเช่นนี้ ผิดหลักการและจิตวิญญาณของมาตรา 51 ที่ญี่ปุ่นมักใช้เป็นพื้นฐานให้ความชอบธรรมแก่นโยบายความมั่นคง

⁶³ Walker, “Anticipatory Collective Self-Defense,” p. 328.

⁶⁴ Ibid.

พร้อมชี้ว่าในเมื่อมาตรา 51 เป็น “ข้อยกเว้นด้านการใช้กำลัง” ที่วางอยู่ในหมวดที่ 7 อันมีใจความสำคัญว่าด้วยการกำหนดแนวทางรับมือภัยต่อสันติภาพบนหลักการความมั่นคงร่วม (collective security) สิทธิป้องกันตนเองตามมาตรานี้ จึงต้องมองในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งในมาตรการกอบกู้วิกฤตสันติภาพและการกระทำรุกรานซึ่งไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับการรวมกลุ่มหรือข้อตกลงพันธมิตรระดับภูมิภาคทั้งแบบพหุภาคีหรือทวิภาคีใดๆ เขาโต้แย้งโดยอาศัยตรรกะที่ว่าหากยึดระบบพันธมิตรเป็นเงื่อนไข รัฐที่ดำรงสถานะเป็นกลาง (neutral) หรือไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-aligned) ย่อมกลายเป็นรัฐที่ไม่มี หรือไม่อาจใช้ RCSD ได้เลยเช่นนั้นหรือ ทั้งๆ ที่สิทธินี้เป็นสิทธิ “ประจำตัว” ของรัฐอธิปไตยทั้งปวงเท่าเทียมกัน จริงๆ แล้วแม้แต่รัฐที่ไม่มีพันธมิตรก็อาจใช้สิทธินี้ช่วยป้องกันรัฐอื่นได้ในยามวิกฤต แม้ว่าทันทีที่กระทำการดังกล่าวสถานะความเป็นกลางจะหมดไปหรือถูกตั้งคำถามก็ตาม⁶⁵ เห็นได้ว่าการตีความในวงการเมืองและกฎหมายของญี่ปุ่นที่ใช้ระบบพันธมิตรเป็นตัวตั้งไม่ใช่แนวทางการให้นิยามที่ตรงตามหลักการในความคิดของ Sase นัก และเขาก็เชื่อว่าไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของสถาปนิกผู้ร่างกฎบัตรสหประชาชาติด้วย

เขาได้เสนอนิยามที่เหมาะสมกว่าแบบที่ไม่ต้องยึด “รัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด” เป็นเงื่อนไข ดังนั้น RCSD ควรมีความหมายว่า “สิทธิในการให้ความช่วยเหลือรัฐอื่นนอกจากรัฐตนเองเมื่อถูกโจมตีด้วยกำลังระหว่างรอให้ UNSC ออกมาตรการเพื่อรับมือ โดยมีพันธะต้องแจ้งให้ UNSC ทราบในทันทีถึงมาตรการที่ใช้ และต้องยุติมาตรการดังกล่าวเมื่อ UNSC ออกมาตรการมาจัดการ”⁶⁶ ขณะที่ระมัดระวังให้นิยามนี้ยึดโยงอยู่กับถ้อยคำของมาตรา 51 ซึ่งเป็นต้นร่างในการวางเงื่อนไขสำหรับสิทธินี้ในปัจจุบัน Sase มองว่าการปรับนิยามในทำนองนี้ ทำให้ RCSD มีประเด็นสำคัญอยู่ที่ การช่วยรัฐอื่นนั้น หมายถึง “รัฐอื่นใดก็ได้” ที่ถูกโจมตี ไม่เพียงแต่ “รัฐที่ใกล้ชิด” ซึ่งจุดยืนเช่นนี้สอดคล้องกับฐานคติ (assumption) ของ Sase ที่มองมาตรา 51 รวมถึงสิทธิป้องกันตนเองทั้งสองแบบว่า เป็นเครื่อง “อุดช่องโหว่” หรือเสริมให้กลไก “ความมั่นคงร่วม” ที่อำนาจตัดสินใจและออกมาตรการอยู่ในมือ UNSC มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยอาจเป็นมาตรการ “ทดแทน” หรือ “ชดเชย” ในยามที่ UNSC ไม่สามารถทำงานได้ การให้นิยามความหมายที่ถูกต้องจึงต้องเป็นไปตามหลักปรัชญาของกฎบัตรฯ

ส่วนการกำหนดเงื่อนไขประกอบเข้าไป อย่างเช่นการมีข้อตกลงหรือสนธิสัญญากำหนดพันธะหน้าที่ร่วมกัน หรือการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแล้วแต่การพิจารณานั้น น่าจะเป็น “เงื่อนไขเชิงนโยบาย” ที่กำหนด

⁶⁵ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, pp. 114-115; Sase, “Kokumin no Rikaifusoku wo Ureu,” p. 81.

⁶⁶ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, p. 120.

หลักเกณฑ์ หรือจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิเป็นการเฉพาะของแต่ละรัฐ หรืออาจเป็นการกำหนดสถานการณ์เชิงประจักษ์เกี่ยวกับกรณีที่อาจใช้ RCSD ในทางปฏิบัติได้⁶⁷ อย่างการที่พันธมิตรถูกโจมตี เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่ควรเข้าใจว่าเงื่อนไขนี้เป็นข้อที่จำเป็นในนิยามของ RCSD ในเชิงหลักกฎหมาย ประเด็นที่น่าสนใจในนิยามตามแบบ Sase คือ การใช้คำจำกัดความนี้เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่า ข้อถกเถียงว่าด้วย RCSD ในญี่ปุ่นซึ่งส่วนใหญ่มุ่งไปยังกรอบ “บทบาทหน้าที่ร่วมกับพันธมิตร” นั้น คับแคบมาก เมื่อเทียบกับคำนิยามแบบกว้างที่ Sase มองว่าสะท้อนเจตนารมณ์เริ่มต้นของผู้ร่างกฎบัตรฯมากกว่า แนวการโต้แย้งของ Sase เรื่องนิยามความหมายนี้ ชี้ให้เห็นว่าจุดยืนของรัฐบาล Abe ช่วงทศวรรษ 2010 เป็นความพยายามเปลี่ยนแปลงเข้าหาหลักการสากลนี้ ใน “แบบจำกัด” เท่านั้น และทำให้เห็นด้วยว่าข้อถกเถียงเรื่อง RCSD ในญี่ปุ่นอาจขยายขอบเขตออกไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยไม่จำกัดแค่การป้องกันตนเองหรือ “ป้องกันพันธมิตร” แต่อาจครอบคลุมถึงบทบาทในการชำระระเบียบระหว่างประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการขจัดอคติในญี่ปุ่นที่มีมานานนับแต่การตีความรัฐธรรมนูญปี 1981⁶⁸

ข้อโต้แย้งทัศนะของ Sase ที่อาจหยิบยกมาเทียบเคียงเพื่อชี้ให้เห็นความซับซ้อนของปัญหานิยามความหมาย มีอย่างเช่นงานของ Ishiba Shigeru นักการเมืองในพรรค LDP ซึ่งมีจุดยืนสนับสนุน RCSD เขาเปิดประเด็นเรื่องคำจำกัดความว่า “การป้องกัน – ‘ตนเอง’ – ร่วม” (collective ‘self’ defense) มีปัญหาอยู่ที่จะทำให้ความหมายอย่างไรเพื่อทำให้การใช้กำลังปกป้อง “รัฐอื่น” เข้าข่ายการป้องกัน “ตนเอง” ในข้อเขียนที่มุ่งให้ความรู้พื้นฐานว่าด้วย RCSD แก่สาธารณชน Ishiba อธิบายความหมายโดยเปรียบเทียบ 3 รูปการณ์ (scenarios) ที่ดูแล้วอาจเข้าข่ายการใช้กำลังในกรอบ RCSD แต่ก็อาจเกิดข้อแย้งตามมาได้เช่นกัน กรณีแรกคือรัฐสองรัฐถูกรัฐอื่นโจมตีพร้อมๆ กัน และใช้กำลังต่อต้านการถูกโจมตีนั้นพร้อมกัน ในแง่นี้เนื่องจากทั้งสองรัฐเป็นเป้าการถูกโจมตีโดยตรงทั้งคู่อยู่แล้ว จึงเข้าข่ายการป้องกัน “ตนเอง” อย่างแน่นอน แต่การใช้กำลังในกรณีนี้ก็สมารถจัดเป็นการใช้ “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง” ได้อย่างไม่มีปัญหา โดยไม่จำเป็นต้องอ้างหลัก RCSD ถือเป็นการใช้สิทธิป้องกันตนเองพร้อมๆ กันหรือ “ด้วยกัน” (together / *kyodō*) มากกว่าเป็นการป้องกันตนเอง “ร่วมกัน” (collective / *shūdanteki*)

กรณีต่อมาคือ การที่รัฐหนึ่งถูกอีกรัฐโจมตี รัฐที่สามแม้ไม่ถูกโจมตีแต่ช่วยให้การปกป้องรัฐที่ถูกโจมตีกรณีนี้ Ishiba ชี้ว่า มีลักษณะ “การป้องกันร่วม” (collective defense / *shūdanteki bōei*) อยู่ก็จริง แต่ก็ขาด

⁶⁷ Ibid., p. 121.

⁶⁸ Sase, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni*, pp. 21-22.

องค์ประกอบสำคัญของ การป้องกัน “ตนเอง” เนื่องจากรัฐตนเองไม่ได้เป็นฝ่ายถูกโจมตีโดยตรง และไม่มีเงื่อนไขใดๆ บ่งบอกว่าการช่วยจัดภัยคุกคามต่อรัฐอื่นนั้น เกี่ยวข้องกับการป้องกันความมั่นคงของตนเอง กรณีเช่นนี้ถึงแม้อาจพิจารณาเป็น “การป้องกันร่วม” แต่ขาดเกณฑ์ที่ทำให้เข้าข่าย “การป้องกันตนเอง” การมองกรณีนี้ว่าอาจไม่อยู่ในขอบเขตของ RCSD ทำให้การพิจารณานิยามของ Ishiba ต่างไปจากของ Sase ข้างต้น ซึ่งมองว่า RCSD มีไว้ช่วยป้องกันรัฐใดๆ ก็ตามจากการถูกรุกราน โดยไม่จำเป็นต้องมีเงื่อนไขประกอบ ข้อพิจารณาที่สำคัญกว่าคือการใช้กำลังเพื่อชำระระเบียบระหว่างประเทศโดยใช้สิทธินี้ควบคู่ไปกับหลักความมั่นคงร่วม Ishiba เสนออีกกรณีที่อาจถือได้ว่า “การป้องกันรัฐอื่นเข้าข่ายการป้องกันรัฐตนเอง” นั่นคือการมีความผูกพันกับรัฐอื่นอย่างใกล้ชิดเสมือนมี “ตัวตนร่วม” (*collective self / shūdanteki jiko*) เมื่อฝ่ายใดถูกโจมตีและมีการช่วยเหลือกันก็จะเป็นการร่วมกันใช้กำลังปกป้อง “ตัวตนร่วม” ในกรณีนี้ “การร่วมปกป้องรัฐที่ถูกโจมตีนั้น มาจากการพิจารณาว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลเทียบเท่ารัฐตนเองถูกโจมตีหรือรัฐตนเองเผชิญอันตรายไปด้วย”⁶⁹ การปกป้องรัฐอื่นในแง่นี้จึงเท่ากับการปกป้องรัฐตนเองพร้อมกันไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งกรณีนี้น่าจะสอดคล้องกับหัวใจสำคัญที่แฝงอยู่ภายใต้แนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” นั่นคือการจะต้องมีองค์ประกอบของ *self-defense* และน่าจะเป็นเงื่อนไขจำเป็นในคำจำกัดความที่เหมาะสมของ RCSD⁷⁰

ในการวางเงื่อนไขเพื่อบัญญัตินิยามสำหรับนโยบาย Ishiba ไม่ได้เจาะจงว่า “ตัวตนร่วม” ดังกล่าว จำเป็นต้องเกิดจากสนธิสัญญาหรือระบบพันธมิตรที่เป็นทางการ อย่างกรณี NATO หรือ Warsaw Pact ในขณะเดียวกันระบบพันธมิตรอย่างเป็นทางการ ก็ไม่ใช่เงื่อนไขหลักที่ทำให้ต้องใช้ RCSD เสมอไป เงื่อนไขที่น่าจะสำคัญกว่าคือหลัก “ความจำเป็น” (*necessity / hitsuyōsei*) ในการป้องกันตนเองของรัฐที่ช่วยป้องกันรัฐอื่นจากการโจมตี⁷¹ โดยเงื่อนไขหรือนิยามที่เหมาะสมควรมีองค์ประกอบของการคำนึงว่า การโจมตีรัฐอื่นนั้น “ถือเป็น” หรือ “เทียบเท่า” การโจมตีหรือคุกคามรัฐตนเองด้วย ดังนั้น หากหนึ่งเฉยดูตายและไม่ดำเนินการใดเพื่อช่วยหยุดยั้งภัยต่อรัฐอื่นแล้ว ในที่สุด อาจทำให้อันตรายเข้าถึงตัวได้⁷² เช่นนี้แล้ว เมื่อเทียบกับนิยามตามที่ CLB เสนอไว้ปี 1981 ที่ว่า RCSD หมายถึง “สิทธิการใช้กำลังเพื่อหยุดยั้งการโจมตีต่อชาติที่รัฐนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แม้รัฐตนเองจะไม่ได้ถูกโจมตีเองก็ตาม” จึงถือว่าบกพร่องเมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่ Ishiba เสนอ เขาชี้ว่านิยามที่เหมาะสมควรระบุตระกะให้ชัดว่า “เนื่องจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด การโจมตีต่อรัฐนั้นจึงอาจถือได้ว่าเป็นการโจมตีต่อรัฐตนเองเช่นกัน” เพื่อเน้นย้ำสภาวะการณ์มีตัวตนร่วม และความรู้สึกถึง

⁶⁹ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, pp. 27-28.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 28.

⁷¹ *Ibid.*, p. 88.

⁷² *Ibid.*, pp. 80-81, 88.

อันตราร่วมกัน⁷³ นิยามปี 1981 กลับสร้างความสับสนด้วยวลีที่ว่า “แม้ว่ารัฐตนจะไม่ถูกโจมตีเองก็ตาม” ซึ่งเสมือนการกำหนดพันธะผูกพันกับรัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยไม่คำนึงถึงเงื่อนไขว่าสถานการณ์ที่รัฐอื่นถูกโจมตีนั้นส่งผลต่อตนเองหรือไม่⁷⁴

จุดยืนของ Ishiba ว่าด้วยนิยามที่เหมาะสมของ RCSD นี้สอดคล้องกับฐานคติที่รัฐบาลนำโดย LDP ช่วงปี 2014-15 ใช้วางเงื่อนไขสำหรับการยอมรับให้ใช้ RCSD ตลอดจนการออกกฎหมายความมั่นคงใหม่ (รายละเอียดเสนอในบทที่ 4) เราอาจมองงานของ Ishiba ว่าเป็นความพยายามชี้แจงและแสดงตรรกะให้ประชาชนญี่ปุ่นได้รับทราบถึงจุดยืนในการปรับนโยบายของรัฐบาล ข้อพิจารณาตามทัศนะของ Ishiba สะท้อนออกมาเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่รัฐบาลกำหนดสำหรับใช้ RCSD นั่นก็คือหลักเกณฑ์ที่ว่า ญี่ปุ่นใช้ RCSD ได้เมื่อการโจมตีที่เกิดขึ้นกับรัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดนั้นถือได้ว่า “เป็นภัยที่ชัดเจนต่อความปลอดภัยของญี่ปุ่น ตลอดจนต่อสิทธิในชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุขของประชาชน”⁷⁵ คำจำกัดความเช่นนี้ ส่งผลช่วยลดทอนความสำคัญหรือจุดเน้นของเงื่อนไขการมี “ตัวตนร่วม” ลงไปมาก กล่าวคือใช้ว่าเมื่อชาติพันธมิตรถูกโจมตีแล้ว ญี่ปุ่นมีพันธะต้องให้ความช่วยเหลือทุกกรณี กลับขึ้นอยู่กับการพิจารณา “สถานการณ์” ด้วยว่าการโจมตีนั้นกระทบมาสู่ความมั่นคงของญี่ปุ่นอย่างชัดเจนหรือไม่ และมีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนสำหรับการป้องกันญี่ปุ่นเอง ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา “ตัดสินใจเชิงนโยบาย” ตามแต่กรณี⁷⁶

Takami Katsutoshi นักวิชาการด้านกฎหมายของมหาวิทยาลัยโซเฟีย ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาเชิงคำจำกัดความของสิทธินี้ในวารสาร *Sekai* ซึ่งเป็นปากเสียงฝ่ายที่คัดค้านการตีความมาตรา 9 ครั้งใหม่ Takami มุ่งความสนใจไปที่การวางเงื่อนไขให้การใช้กำลังปกป้องรัฐอื่นเข้าข่ายการป้องกันตนเอง เขาวิพากษ์นิยามที่ยึดเป็นทางมาจากการตีความของ CLB ปี 1981 ว่า การช่วยเหลือรัฐอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเมื่อถูกโจมตี ทั้ง ๆ ที่รัฐตนเองไม่ได้ถูกละเมิดผลประโยชน์แห่งชาติใด ๆ นั้น น่าจะเป็นการละเลยเรื่องที่ว่า สิทธิในการป้องกันรัฐตนเองต่างหาก ที่เป็นหัวใจสำคัญของสิทธิป้องกันตนเองร่วม การใช้กำลังที่ขาดองค์ประกอบนี้อาจเป็นการขัดหลักการที่ต้องจำกัดการใช้กำลังของกฎบัตรสหประชาชาติ การใช้นิยามปี 1981 พิจารณาใช้ RCSD ย่อมหมายถึง การป้องกันรัฐอื่น (รัฐพันธมิตร) อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด⁷⁷ เขาได้

⁷³ Ibid., pp. 81-82.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Japan's Ministry of Defense, *Defense of Japan (2015)*.

⁷⁶ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, p. 77.

⁷⁷ Takami Katsutoshi, “Shūdantekijieiken ‘Genteikōshi’ no Kyojitsu: ‘Hogohōeki’ no Shiten kara (The truth about the ‘limited exercise’ of right of collective self-defense: From the viewpoint of ‘legally protected interest’),” *Sekai* (Sep 2015), p. 72.

หิบบยกคำจำกัดความของ Moriwaki Tsunefuto นักวิชาการด้านกฎหมายในงานเขียนปี 1975 ขึ้นพิจารณา แทน ซึ่งเขามองว่าได้กำหนดเงื่อนไขการใช้ RCSD ที่ชอบธรรมและเหมาะสมกับฐานะที่เป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 51 แห่งกฎบัตรฯ นั่นคือ “การกระทำเพื่อหยุดยั้งการใช้กำลังต่อชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ในฐานะวิธีการ เพื่อปกป้องสันติภาพและความปลอดภัยอันเป็น ‘ผลประโยชน์ตามกฎหมายที่กระทบความเป็นความตาย’ (vital legally protected interest / *shikatsuteki hôeki*) ของรัฐตนเอง ถือเป็นกำบังตนเองในยามที่มีการ ใช้กำลังเกิดขึ้นต่อรัฐอื่น”⁷⁸

ด้วยคำจำกัดความเช่นนี้ Takami ให้ความสำคัญต่อประเด็น “ผลประโยชน์ตามกฎหมายที่กระทบ ความเป็นความตายของชาติตนเอง” ว่าน่าจะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สิทธินี้มีนิยาม ตลอดจนหลักเกณฑ์การปฏิบัติ ใช้ที่สอดคล้องตามจิตวิญญาณของกฎบัตรฯและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามจากจุดยืนของเขา ที่ตั้งข้อกังขาต่อการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อยอมรับให้ใช้ RCSD เขาแสดงความวิตกกังวลต่อปัญหาที่อาจเกิด ตามมา นั่นคือการนิยาม “ผลประโยชน์ตามกฎหมายที่กระทบความเป็นความตาย” ซึ่งมีความคลุมเครือและ อาจเปิดช่องให้ในที่สุดแล้วรัฐบาลสามารถตีความขยายขอบเขตออกไปอย่างไม่มีขีดจำกัดได้อยู่ดี โดยจะเห็น ว่าในหลายวาระ รัฐบาลสายอนุรักษนิยมวางยุทธศาสตร์ที่ควรวรรวม “เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ” และ “การ เข้าถึงปัจจัยยังชีพ” (lifeline) ของประชาชนเป็นผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งยวดของชาติด้วย เงื่อนไขที่น่าจะเป็น ข้อจำกัดในการใช้สิทธิอาจกลายเป็นช่องโหว่ให้รัฐบาลใช้เป็นข้ออ้างเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งนอก ประเทศได้ไม่สิ้นสุด (open to abuse)⁷⁹ มุมมองของ Takami สะท้อนปัญหาอันเกิดจากความคลุมเครืออย่าง เลี้ยงได้ยากของคำจำกัดความ RCSD ขณะที่ Ishiba ผู้สนับสนุนการตีความมาตรา 9 มองเงื่อนไขที่เปิดให้ ถกเถียงถึงกรณีการใช้สิทธินี้ว่าช่วยให้เกิดความยืดหยุ่นในการพิจารณาและตัดสินใจนโยบาย Takami กลับมอง ว่าการปล่อยให้เรื่องนี้กลายเป็นเรื่องที่ดีความเชิงนโยบายได้ อาจทำให้อุดมคติต่อต้านทหารและการใช้กำลัง ในยุคหลังสงครามของญี่ปุ่นถูกบ่อนเซาะจนเสื่อมสลาย และเปิดช่องให้รัฐบาลใช้กำลังในนามของ RCSD ในทางมิชอบ

⁷⁸ Ibid., pp. 72-73.

⁷⁹ Ibid., p. 73.

- **เกณฑ์สากลควบคุมการใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วม**

ข้อกังวลในเรื่องการใช้สิทธิไปในทางมิชอบตามที่ Takami หยิบยกขึ้นอภิปรายในข้อเขียนที่เผยแพร่ปี 2015 หาใช่เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ในการใช้ RCSD ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สำหรับญี่ปุ่นแล้วเนื่องจากการปรับจุดยืนของรัฐบาลให้สามารถใช้สิทธินี้ได้เพิ่งมีขึ้นปี 2014 ข้อถกเถียงลักษณะนี้จึงอาจเป็นประเด็นสดใหม่ที่มีการหยิบยกและเน้นย้ำในข้อเขียนที่เผยแพร่ในสังคมญี่ปุ่นเมื่อไม่นานมานี้ แต่ในระดับนานาชาติแล้ว ปัญหาการอ้างสิทธิป้องกันตนเองร่วมเพื่อใช้กำลังเข้าแทรกแซงรัฐหรือภูมิภาคต่างๆ เพื่อปกป้องพันธมิตรของตนเกิดขึ้นมาหลายต่อหลายครั้ง นับจากสมัยสงครามเย็นเป็นต้นมา บทบาทของตุลาการระหว่างประเทศมีส่วนสำคัญในการลดความคลุมเครือและการตีความตามอำเภอใจของรัฐ ด้วยความพยายามวางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อสร้างความชัดเจนให้แก่ข้อบัญญัติในกฎบัตรฯที่ไม่ได้ระบุเงื่อนไขใดๆ ในเรื่องนี้ไว้ คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice / ICJ) ในกรณีการกัวกับสหรัฐอเมริกา หรือที่รู้จักกันในนาม “กรณีการกัว” (Nicaragua Case) ปี 1986 ถือเป็นที่มาของบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์การใช้ RCSD (regulation of collective self-defense)⁸⁰ อาจเรียกได้ว่าเป็นกรณีประวัติศาสตร์ที่สำคัญเทียบเท่า Caroline Incident ช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยทำให้เกิดพัฒนาการเชิงจารีตระหว่างประเทศในเรื่องเกณฑ์การใช้สิทธิป้องกันตนเอง กรณีการกัวได้รับการอ้างถึงในการถกเถียงภายในญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน โดยมีนัยสำคัญแสดงให้เห็นว่าแม้จะเสี่ยงต่อการถูกใช้โดยมิชอบ แต่ความพยายามจำกัดขอบเขตและเกณฑ์การใช้สิทธินี้โดยสถาบันระหว่างประเทศก็สะท้อนถึงสถานะอันชอบธรรมเชิงกฎหมายของ RCSD ตลอดจนการเป็นที่ยอมรับในประชาคมนานาชาติ

ดังที่กล่าวว่าการอ้างสิทธิป้องกันตนเองร่วมตามอำเภอใจเพื่อใช้กำลังแทรกแซงเพื่อปกป้องเขตอิทธิพลโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยชาติมหาอำนาจมิให้เห็นไม่น้อยในประวัติศาสตร์ยุคหลังสงคราม ในงานของ Ishiba ได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่สะท้อนปัญหานี้ อย่างการใช้กำลังที่เกิดในช่วงทศวรรษ 1960 ไม่ว่าจะเป็นสงครามเวียดนามที่สหรัฐฯ อ้าง RCSD เข้าปกป้องพันธมิตรเวียดนามใต้ จากการคุกคามของคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ หรือเหตุการณ์ปรากสปริง (Prague Spring) ที่สหภาพโซเวียตใช้กำลังรุกรานเชโกสโลวะเกียเพื่อยับยั้งการปฏิรูปตามแนวทางเสรีนิยม โดยอ้างว่าเป็นการปกป้องพันธมิตรจากถูกแทรกแซงโดยฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติ และลัทธิจักรวรรดินิยมต่างชาติ แม้ในกรณีเหล่านี้จะมีการตั้งคำถามถึงความชอบธรรม

⁸⁰ Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” p. 185.

ของการกระทำดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้มีความพยายามกำหนดหลักเกณฑ์ควบคุมการใช้ RCSD อย่างจริงจัง⁸¹ อย่างไรก็ตามเชื่อว่าปัญหาความคลุมเครืออันเป็นผลจากความไม่ชัดเจนของกฎบัตรฯจะถูกเฉลยได้นาน คำตัดสินของ ICJ ใน “กรณีนิการากัว” ซึ่งออกมาในปี 1986 ถือเป็นจุดเปลี่ยนไปสู่การวางหลักเกณฑ์สากลที่ชัดเจนขึ้นในการใช้สิทธินี้ โดยมีบทบาทเสมือนเป็นการกำหนด “ขั้นตอน” ปฏิบัติสำหรับการใช้ RCSD⁸²

เหตุการณ์โดยสังเขปที่นำไปสู่การแสดงบทบาทของ ICJ เกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลสหรัฐสมัยประธานาธิบดี Ronald Reagan ได้อ้าง RCSD แทรกแซงการเมืองของนิการากัว โดยสหรัฐให้การสนับสนุนกลุ่มคอนทรา (Contra) ปฏิบัติการต่อต้านรัฐบาลของนิการากัว ซึ่งนำโดยกลุ่มซานดินิสตา (Sandinista) ที่มีแนวทางเอียงเข้าหาสังคมนิยมและต่อต้านสหรัฐ รัฐบาล Reagan อ้างว่ารัฐบาลซานดินิสตาให้การสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธ ปฏิบัติการแบบกองโจรต่อต้านรัฐบาลในประเทศข้างเคียงอย่าง เอลซัลวาดอร์ คอสตาริกา และฮอนดูรัส สหรัฐจึงใช้ RCSD ปกป้องชาติเหล่านี้ นิการากัวได้ฟ้องกรณีถูกสหรัฐแทรกแซงนี้ต่อ ICJ ในปี 1984 โดยฝ่ายสหรัฐยื่นกรณว่าศาลไม่มีอำนาจพิจารณากรณีดังกล่าว ในท้ายที่สุดศาลได้มีคำพิพากษาให้นิการากัวเป็นฝ่ายชนะคดี ความเห็นของผู้พิพากษาประจำ ICJ ได้สร้างบรรทัดฐานเรื่องการใช้ RCSD ในฐานะแนวคิดที่ต่อยอดมาจากสิทธิป้องกันตนเอง Sir Robert Y. Jennings หนึ่งในคณะผู้พิพากษาได้ให้ทัศนะในประเด็นคำจำกัดความของสิทธินี้ เขามีความเห็นเข้าข้างสหรัฐโดยมองว่าสนธิสัญญาหรือการรวมกลุ่มความมั่นคงร่วม (mutual security arrangements) ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญหนึ่งในการทำให้การปกป้องรัฐอื่นภายในกลุ่มเดียวกันเข้าข่ายการป้องกัน “รัฐตนเอง” ซึ่งสหรัฐก็ทำเช่นนั้นตามคำกล่าวอ้างของรัฐบาล

Jennings กล่าวว่าในการใช้ RCSD นอกจากจะต้องเป็นไปตาม “ข้อกำหนดเพิ่มเติมต่างๆ” ที่ศาลได้กำหนดขึ้นแล้ว (ซึ่งจะกล่าวถึงด้านล่าง) “แน่นอนว่าการให้ความช่วยเหลือรัฐอื่นจะต้องมีลักษณะการป้องกันตนเองรวมอยู่ด้วย . . . ต้องมีองค์ประกอบของ “ตนเอง” ชัดเจนอยู่บ้างในแนวคิดการป้องกัน ด้วยการรวมกลุ่มด้านความมั่นคงร่วมกัน ให้ความมั่นคงของชาติสมาชิกแต่ละชาติเกี่ยวโยงกับความมั่นคงของสมาชิกที่เหลือ ซึ่งไม่ใช่เป็นผลจากข้อตกลงเท่านั้น แต่ควรถือว่าการรวมกลุ่มความมั่นคงร่วมให้ความมั่นคงของแต่ละรัฐเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของสมาชิกที่เหลืออย่างจริงจังและแท้จริง ดังนั้นจึงเป็นพื้นฐานที่ถูกต้องสำหรับระบบป้องกันตนเองร่วม”⁸³ Kritsiotis อธิบายเสริมว่าแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานคติที่ยึดโยงกับกฎหมายเอกชน (private law) โดยจะต้องอยู่บนพื้นฐานการมี “ความสัมพันธ์อันใกล้ชิด” (proximate

⁸¹ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, pp. 36-42.

⁸² Kritsiotis, “A Study of the Scope and Operation,” 185.

⁸³ *Ibid.*, p. 183.

relationship) บางรูปแบบดำรงอยู่ในการใช้สิทธินี้ ซึ่งมองได้ว่าขยายครอบคลุมไปถึงสมาชิกครอบครัว บรรพบุรุษ และบุคคลที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองตามหน้าที่อันเป็นที่ยอมรับ ซึ่งปัจจัยสำคัญในความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้คือ ผลประโยชน์ที่บุคคลหนึ่งนั้นมีสิทธิป้องกัน อย่างเช่นผลประโยชน์ที่มีในการรักษาสวัสดิภาพของครอบครัว ซึ่งเป็นเกณฑ์พื้นฐาน (threshold) ในการใช้ RCSD แนวคิดเช่นนี้จะพบว่าสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ Ishiba และ Takami เสนอ ขณะที่ต่างจากแนวการนิยามของ Sase ซึ่งเมื่ออนุมานจากข้อถกเถียงในงานของ Kritsiotis แล้วก็มีอยู่เช่นกัน แต่อยู่บนฐานคติของการใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วม “ทำหน้าที่ในการธำรงสันติภาพและรับมือการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ” ซึ่งนักวิชาการไม่น้อยตั้งข้อกังขาว่าเหมาะที่จะใช้เป็นเกณฑ์ สำหรับ RCSD หรือไม่

ดังที่กล่าวข้างต้น ในคำตัดสินกรณีการกักขัง นอกจากจะมีข้อถกเถียงว่าด้วยเกณฑ์การใช้สิทธิบน พื้นฐานการรวมกลุ่มพันธมิตรที่เป็นทางการแล้ว เพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อการใช้ในทางที่ผิด ICJ จึงได้ตั้ง “ข้อกำหนดเพิ่มเติม” ซึ่งจะทำหน้าที่ “เป็นกลไกสอดส่องการอ้างสิทธิในทางที่ผิดที่อาจเกิดขึ้นได้”⁸⁴ ข้อกำหนด 3 ประการที่เพิ่มขึ้นเสมือน “ขั้นตอนดำเนินการ” ก่อนการใช้ RCSD ประกอบด้วย (1) เกิดกรณีถูกโจมตีด้วย กำลัง (armed attack) (2) มีการประกาศโดยรัฐที่ถูกโจมตี (declaration of an armed attack) และ (3) มีการ ร้องขอโดยรัฐที่ถูกโจมตีให้ช่วยป้องกันตนเองร่วม (actual request for collective self-defense) ในข้อแรก ศาลได้สร้างความชัดเจนว่าเช่นเดียวกับกรณีการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง RCSD ต้องอยู่บนเงื่อนไข เชิงสถานการณ์ที่ว่ารัฐหนึ่งตกเป็นเหยื่อการโจมตีด้วยกำลัง โดยเงื่อนไขนี้ถือเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการใช้ RCSD⁸⁵ ประการที่สอง จะต้องมีการประกาศโดยรัฐที่เป็นเหยื่อว่าตนถูกโจมตี การวางเงื่อนไขนี้ป้องกันการ ตัดสินตามอำเภอใจโดยรัฐอื่นที่อ้าง RCSD เพื่อดำเนินมาตรการใช้กำลัง ศาลมองว่าน่าจะเป็นที่คาดหมายกัน ได้ว่ารัฐที่ถูกโจมตีจะประกาศว่าตนเป็นเหยื่อการโจมตีเพื่อเรียกร้องความสนใจเป็นวงกว้างต่อสถานการณ์ที่ ตนเผชิญ นอกจากนั้นแล้วศาลยังกำหนดเงื่อนไขว่าต้องมี “การร้องขอ” จากรัฐที่เป็นเหยื่อต่อรัฐที่จะใช้ RCSD เข้าให้ความช่วยเหลือ ICJ ระบุว่าไม่มีกฎเกณฑ์ที่อนุญาตให้ใช้ RCSD ได้ในกรณีที่ไม่มีคำร้องขอจากรัฐที่ถือ ว่าตนเองเป็นเหยื่อการโจมตีด้วยกำลัง

จากเนื้อหาที่ได้เสนอมานี้ คงพอทำให้เห็นถึงประเด็นถกเถียงว่าด้วยนิยามความหมายของ RCSD แม้ แนวคิดนี้ได้รับการบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรยาวนานมาว่าครึ่งศตวรรษ และมีการอ้างถึงทั้งใน

⁸⁴ Ibid., p. 185.

⁸⁵ Ibid., p. 185.

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและวงวิชาการ ตลอดจนมีความพยายามวางหลักเกณฑ์และขั้นตอนสำหรับการปฏิบัติใช้ สิทธินี้ เพื่อป้องกันการบิดเบือนและใช้ไปในทางที่ผิด แต่จนถึงปัจจุบันความคลุมเครือและขาดซึ่งฉันทามติทั้ง ในแง่นิยามความหมาย องค์ประกอบที่ทำให้การใช้สิทธินี้ตรงตามเจตจำนงเริ่มแรกของกฎหมายสากลหรือ จารีตที่ยึดถือปฏิบัติมา ตลอดจนรูปแบบพฤติกรรมที่นับได้ว่าอยู่ในกรอบ RCSD ก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่ไม่เสื่อม คลาย ทั้งยังยิ่งสะท้อนให้เห็นชัดในกระแสการถกเถียงภายในสังคมการเมืองของญี่ปุ่นช่วงต้นทศวรรษ 2010 ที่ผ่านมา ดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่า “ภาวะถกเถียงไม่รู้จบ” เป็นลักษณะพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธินี้ ซึ่ง แนนอนว่าอาจไม่ต่างจากหลายๆ แนวคิดในทางสังคมศาสตร์ที่มักเผชิญกับสภาพขาดความเห็นพ้องและ ดีความได้หลากหลาย หรือที่เรียกว่าสภาวะ “อนาธิปไตยในคำจำกัดความ” (definitional anarchy)⁸⁶ อย่างไรก็ตามการถกเถียงเกี่ยวกับนิยามความหมายจะไม่กลายเป็นเรื่องใหญ่หากรัฐบาลญี่ปุ่นยังคงจุดยืน “ปฏิเสธ” ไม่ใช่ RCSD ต่อไปอย่างที่เป็นการในอดีต แต่ความพยายามปรับให้ใช้สิทธินี้ได้ทำให้ต้องอภิปรายอย่างจริงจัง ว่า RCSD คืออะไร และครอบคลุมขอบเขตการใช้กำลังกรณีไหนบ้างตามหลักความชอบธรรมและหลักสากล

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาการถกเถียงเรื่องนี้อาจไม่ซับซ้อนเท่าที่เห็น หากในการพิชิต ยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นปราศจากซึ่งบรรทัดฐานห้ามการทหารและการใช้กำลัง แต่ในเมื่อญี่ปุ่นมีอุปสรรคด้านนี้ เป็นภาวะตั้งต้นจึงทำให้กระบวนการสร้างความชอบธรรมให้แก่ RCSD ต้องมีการพิจารณาลงลึกถึง ความหมายที่ถูกต้องเหมาะสมโดยอ้างอิงหลักการสากลและหลักกฎหมายต่างๆ เราจะเห็นต่อไปด้วยว่า สถานะที่ “ไม่แน่ชัดตายตัว” ของแนวคิดนี้ ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายที่ผลักดันนโยบาย โดยเปิดช่อง ให้สามารถปรุงแต่งความหมาย หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไข และรูปแบบพฤติกรรมในกรอบ RCSD ให้สอดคล้องกับ สภาพการณ์เฉพาะของญี่ปุ่น เพื่อสร้างความประนีประนอมและความสอดคล้องกับข้อจำกัดเชิงหลักการ ภายในประเทศ ในส่วนต่อไปจะเป็นการหันมองบทบาท RCSD ในยุทธศาสตร์การต่างประเทศและความมั่นคง ของญี่ปุ่นในยุคหลังสงคราม อย่างที่กล่าวตอนต้น จุดยืนที่ “ปฏิเสธ” RCSD ถือเป็นวิธีการใช้งานแนวคิดนี้วิธี หนึ่งในเชิงยุทธศาสตร์ การปฏิเสธ RCSD มาโดยตลอดของรัฐบาลมีนัยต่อการดำเนินนโยบายความมั่นคงของ ญี่ปุ่นอย่างไร จะได้สำรวจและวิเคราะห์ในส่วนต่อไป เพื่อปูพื้นความรู้ไปสู่การนำเสนอทวิเคราะห์หลักของ งานวิจัยในบทความต่อไป

⁸⁶ Linus Hagstrom and Karl Gustafsson, “Japan and Identity Change: Why It Matters in International Relations,” *The Pacific Review*, 28:1 (2015), p. 3.

2.3 สิทธิป้องกันตนเองร่วมในยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม : ความเป็นมาก่อนทศวรรษ 1990

เนื้อหาส่วนนี้จะนำเสนอบทบาทของ RCSD ที่เข้ามามีส่วนในกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นก่อนหน้าทศวรรษ 1990 โดยมุ่งสำรวจจุดยืนของรัฐบาล การตีความรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพัฒนาการที่สำคัญในยุคหลังสงคราม มาตรา 9 ในรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นที่เข้ามามีบทบาทเป็นข้อจำกัดด้านการทหารและการใช้กำลัง ขณะที่เป็นที่พื้นฐานทางกฎหมายของอุดมคติสันตินิยมในยุคหลังสงครามบัญญัติว่าดังนี้

ด้วยความปรารถนาอย่างจริงใจให้เกิดสันติภาพระหว่างประเทศ บนพื้นฐานความยุติธรรมและระเบียบ ประชาชนญี่ปุ่นละเลิกสงครามอันเป็นการใช้สิทธิอธิปไตยของรัฐและไม่ใช้การขู่คุกคามด้วยกำลัง หรือใช้กำลังเป็นหนทางแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศอีกต่อไป

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามวรรคแรก ญี่ปุ่นไม่คงไว้ซึ่งกองกำลังทางบก ทางทะเลและอากาศ รวมทั้งศักยภาพทำสงครามใดๆ และไม่ยอมรับสิทธิในการเข้าร่วมสงคราม

จุดยืนของรัฐบาลในประเด็น RCSD ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการตีความมาตรา 9 ในรัฐธรรมนูญมีวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา โดยสะท้อนให้เห็นได้จากคำแถลงของผู้นำ รวมถึงหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักกฤษฎีกาคณะรัฐมนตรี (CLB) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่คณะรัฐมนตรี และคัดกรองกฎหมายไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญ ตลอดจนมีอำนาจหน้าที่ในการตีความบทบัญญัติในกฎหมายสูงสุด⁸⁷ ดังที่กล่าวข้างต้นถึงแม้ว่าจุดยืนที่เป็นทางการที่ผ่านมาจนกระทั่งปี 2014 กำหนดว่าญี่ปุ่นไม่สามารถใช้ RCSD ได้ โดยถือเป็นข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ แต่หลักเหตุผลและฐานคติที่รัฐบาลยุคหลังสงครามแต่ละชุดใช้สนับสนุนจุดยืนนี้ ก็แตกต่างกันไปตามแต่ความเข้าใจเกี่ยวกับนิยามความหมายว่าด้วยสิทธินี้ และข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ⁸⁸ จึงกล่าวได้ว่าเมื่อมองในประวัติศาสตร์ระยะยาวแล้ว สถานะของ RCSD ในจุดยืนของรัฐบาลแต่ละสมัยไม่ได้ตายตัวเสมอไป ภายใต้จุดยืนหลักที่ “ไม่ยอมรับ” มีความเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงให้เห็นในแง่หลักเหตุผลที่ใช้ในการปฏิเสธ และในประเด็นซึ่งจะกลายมาเป็นข้อถกเถียงใหญ่ในทศวรรษ 2010 นั่นคือ ตรรกะที่ว่า “ญี่ปุ่น ‘มี’ RCSD ตามกฎหมายสากลแต่ ‘ใช้

⁸⁷ Richard J. Samuels, “Politics, Security Policy, and Japan’s Cabinet Legislation Bureau: Who Elected These Guys, Anyway?” *JPRI Working Paper*, No. 99 (Mar 2004), p. 3, accessed May 15, 2017, <http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp99.html>

⁸⁸ Ishiba, *Nihonjin no tame no ‘Shūdantekijieiken’ Nyūmon*, pp. 51-65.

ไม่ได้’ ตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ” ซึ่งบรรจุอยู่ในการตีความของ CLB ปี 1981 ตรรกะ “มีแต่ใช้ไม่ได้” ที่ดูเหมือนเป็นข้อสรุปชัดเจน และยึดถือสืบต่อมานับจากการตีความครั้งนั้น เมื่อมองย้อนกลับไปในระยะยาวก็ จะพบเช่นเดียวกันว่าไม่ใช่จุดยืนที่รัฐบาลเชื่อและยึดมั่นสอดคล้องกันมาตั้งแต่ต้น

เมื่อมองย้อนจากยุคปัจจุบันการตีความในปี 1981 อันมีสาระสำคัญดังกล่าวข้างต้นมีนัยสำคัญอย่างมากในแง่ที่ดูเหมือนการตีความครั้งนี้มีสถานะเป็นคำตัดสิน หรือ “ข้อสรุป” ของการถกเถียงที่มีมายาวนาน และเมื่อพิจารณาการที่ตรรกะในการตีความนี้ถูกตอกย้ำและอ้างถึงอย่างต่อเนื่องมาหลายทศวรรษนับจากนั้น ทำให้ยิ่งดูเหมือนว่ามีสถานะเป็นที่เห็นพ้องต้องกัน หรือกลายเป็นบรรทัดฐานการตีความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญอย่างความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณของมาตรา 9 กับบทบาทด้านการทหารและท่าทีต่อระบบพันธมิตรของญี่ปุ่น แต่สาระสำคัญในข้อตีความครั้งนี้ก็ไม่ได้สะท้อนแนวทางที่รัฐบาลยึดถือมาโดยตลอดในอดีต ซึ่งจะเห็นต่อไปว่าฝ่ายที่สนับสนุนให้ตีความใหม่ใช้ข้อเท็จจริงนี้เป็นเครื่องมือโจมตีการยอมรับให้การตีความของ CLB ปี 1981 เป็นหลักเกณฑ์ความถูกต้อง และหยุดนิ่งอยู่กับที่โดยไม่อาจแตะต้องได้ ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้เห็นในส่วนนี้คือแม้ว่ารัฐบาลแต่ละสมัยจะคงจุดยืนปฏิเสธ RCSD เรื่อยมา แต่การปฏิเสธนั้นก็มียุรูปแบบและนัยที่หลากหลาย ทักษะที่รัฐบาลนำเสนอออกมาเมื่อถูกเรียกร้องให้แสดงจุดยืนที่ชัดเจนก็ไม่ได้เป็นไปในทางเดียวกันทั้งหมดในทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาลงรายละเอียดถึงเงื่อนไขการปฏิเสธและเหตุผลที่ใช้รองรับจุดยืนของรัฐบาล ความหลากหลาย (variety) ภายใต้จุดยืนปฏิเสธแบบเดียวกันนี้ส่วนหนึ่งสะท้อนความไม่ชัดเจนและซับซ้อนที่เป็นคุณลักษณะติดตัวมาแต่ต้นของ RCSD อย่างที่ได้แสดงให้เห็นในเนื้อหาส่วนก่อนหน้าถึงสภาพที่ปราศจากฉันทามติที่แน่ชัดแม้ในระดับสากลในเรื่องนิยามความหมายและเงื่อนไขที่ชอบธรรมในการใช้ RCSD

RCSD เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการแสวงหาและวางรากฐานยุทธศาสตร์ความมั่นคงยุคหลังสงครามของญี่ปุ่นภายใต้บริบทพิเศษที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดเชิงกฎหมาย สังคมการเมืองและมติมหาชน แม้ว่าแนวคิดนี้จะมีสถานะที่ไม่พึงประสงค์ แต่การปฏิเสธพฤติกรรมบนฐานแนวคิดนี้เองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการก่อรูปสถาบันป้องกันประเทศอย่าง SDF ตลอดจนจนแนวนโยบาย (doctrine) ด้านความมั่นคงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแบบญี่ปุ่น กล่าวคือเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลัก “การป้องกันที่แท้จริง” (defensive defense / senshubôei) การประนีประนอมกับจิตวิญญาณและข้อจำกัดที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญสันติภาพ ทำให้การตั้งเงื่อนไขและกำหนด “กรอบข้อห้าม” กลายเป็นเสาหลักสำคัญในการสร้างความสอดคล้องในด้านหลักการและอุดมคติ ขณะที่จัดการปัญหาความจำเป็นด้านการรับประกันความอยู่รอดปลอดภัยอันเป็นหน้าที่หลักของรัฐ

อธิปไตยไปพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาบริบทของสงครามเย็นและภัยคุกคามจากภายนอก เราอาจนำมุมมองตามข้อเสนอของงานวิจัยชิ้นนี้ (argument) ที่ตั้งไว้ตอนต้นมาใช้เป็นกรอบทำความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของ RCSD ในช่วงต้นยุคหลังสงคราม หรือช่วงการวางยุทธศาสตร์เริ่มแรกของญี่ปุ่นได้เช่นกัน กล่าวคือด้วยแนวทาง “ปฏิเสธร” ของรัฐบาลสมัยต่างๆ RCSD ถูกใช้งานเรื่อยมาในการคงสถานะที่เป็นอยู่ (status quo) ในเชิงเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ RCSD ช่วยสร้างดุลยภาพในสองด้าน ระหว่างบรรทัดฐานภายในประเทศ กับความจำเป็นในการรับประกันความมั่นคงด้านหนึ่ง และการบริหารจัดการระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ไม่ให้ถูกทอดทิ้ง (abandoned) และไม่ให้ถูกลากเข้าสู่ความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น (entrapped) อีกด้านหนึ่ง สถานะเชิงยุทธศาสตร์ดั้งเดิมนี้คือ การคงกองกำลังไว้ในระดับต่ำ ขณะที่ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์และบทบาททางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (*keibusô keizaijûshi*) ซึ่งก็คือการคงสถานะรัฐพลเรือนตามวิสัยทัศน์และแนวทางของนายทศุ Yoshida Shigeru นั่นเอง

จุดยืนของรัฐบาลว่าด้วย RCSD ในช่วงเริ่มแรกหลังสงคราม หรือระหว่างที่ญี่ปุ่นกำลังก่อร่างสร้างตัวขึ้นใหม่ในแนวทางไผ่สันตินั้น อาจกล่าวได้ว่า RCSD ไม่ได้เป็นปัญหาเด่นชัดด้วยตัวมันเอง หรือได้รับความสนใจเป็นพิเศษแต่อย่างใด การยึดแนวทาง “สันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ” (absolute pacifism) ทำให้จุดยืนของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้การนำของ Yoshida เป็นการปฏิเสธรสงครามและการใช้กำลัง “ทุกรูปแบบ” ซึ่งรวมถึงการใช้กำลังเพื่อการป้องกันตนเองด้วย รัฐบาล “ปฏิเสธรสิทธิป้องกันตนเองทั้งหมด” ซึ่งหมายถึงการไม่จำเป็นต้องแบ่งแยกหรือคำนึงถึงประเภทของสิทธินี้เป็นส่วนๆ การไม่ยอมรับแม้แต่ “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน” (right of individual self-defense) ซึ่งถือเป็นระดับต่ำสุดของสิทธิป้องกันตนเอง ทำให้ RCSD ไม่เป็นประเด็นที่ต้องเน้นย้ำ แบ่งแยกให้เห็นความแตกต่าง หรือตั้งเงื่อนไขข้อห้ามขึ้นเป็นพิเศษ จุดยืนเช่นนี้เกิดขึ้นในบริบทที่ญี่ปุ่นยังไม่จำเป็นต้องขบคิดเรื่องยุทธศาสตร์ความมั่นคงของตนเองอย่างจริงจัง การอยู่ใต้การยึดครองของสหรัฐฯ และการถูกกะเกณฑ์ให้ปฏิรูปในแนวทางเสรีนิยม และอุดมคตินิยมช่วยกลบซ่อนปัญหาและข้อถกเถียงว่าด้วยสิทธิพื้นฐานของรัฐนี้ไว้เป็นการชั่วคราว

ช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 1940 ไปจนถึงต้นทศวรรษ 1950 ญี่ปุ่นอยู่ในช่วงการปฏิรูปประเทศขึ้นใหม่ตามเงื่อนไขและค่านิยมที่สหรัฐฯจัดแจงและกำหนด มาตรา 9 ของรัฐธรรมนูญกลายเป็นกรอบจำกัดและเป็นฐานการพิชิตยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงและการต่างประเทศให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์แห่งชาติใหม่ ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของสหรัฐฯที่ต้องการเปลี่ยนแปลงญี่ปุ่น ไม่เพียงในระดับโครงสร้างแต่หลอหลอมกลมกลืนในระดับความคิดและทัศนคติของมหาชน ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากรัฐบาลญี่ปุ่นสายที่มองการ

ส่งเสริมเสรีนิยมและสันตินิยมว่าเป็นหนทางหวนคืนสู่ประชาคมนานาชาติและฟื้นฟูศักยภาพของประเทศ อุดมคติที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์นี้กลายเป็นแกนหลักของ Yoshida Doctrine ที่ใช้บรรลุยุทธประโยชน์ที่จำเป็นในหลายๆ ด้าน สอดคล้องกับบรรยากาศเขตขยายสงครามและลัทธิทหารในหมู่ประชาชน⁸⁹ นายกษ Yoshida ตอบรับอย่างถึงที่สุดต่อข้อบัญญัติละเลิกสงครามในร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่สหรัฐจัดทำและสั่งการให้ญี่ปุ่นนำไปพิจารณา กล่าวคือย้ำเน้นจุดยืนแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในทางสันตินิยมที่อาจเรียกได้ว่า ตรงตามความประสงค์และเจตจำนงของบุคคลต้นความคิดอย่างพลเอก Douglas MacArthur ที่วางหลักการมาให้ในรูป “MacArthur’s Note” จุดยืนแบบสุดโต่งนี้ยังมองได้ว่าเป็นต้นแบบอุดมการณ์ของกลุ่มการเมืองฝ่ายซ้ายในญี่ปุ่นที่ดึงมาใช้เป็นวาระหลักและจุดยืนสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อปกป้องรัฐธรรมนูญในยุคต่อมา

ก่อนที่ความมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนโลกไปในทางสันติและร่วมมือจะมลายไปกับการก่อตัวของระเบียบโลกยุคสงครามเย็น นายกษ Yoshida ได้กำหนดจุดยืนในประเด็นความมั่นคงภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญละเลิกสงครามโดย “ปฏิเสศ” สิทธิป้องกันตนเอง (self-defense) โดยรวม “สันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ” ที่ว่าไม่ได้มีความหมายแค่การละเลิกสงครามหรือการใช้กำลังเป็นเครื่องมือของรัฐ แต่ยังรวมถึงการไม่ยอมรับการมีกองกำลังแม้แต่สำหรับป้องกันประเทศ Yoshida ประกาศจุดยืนนี้ด้วยการตั้งข้อกังขาต่อการใช้แนวคิดสิทธิป้องกันตนเอง เป็นเหตุผลในการใช้กำลัง (ดังที่ได้หยิบยกมาตอนต้นของบทนี้) เขาชี้ว่าประวัติศาสตร์โลกที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าการยอมรับหลักการนี้เป็นบ่อเกิดของการใช้กำลังไปในทางที่ผิด และให้ความชอบธรรมแก่รัฐในการทำสงครามได้ไม่รู้จบ แม้ว่าในเชิงกฎหมายจารีตระหว่างประเทศตามที่ได้เสนอมานี้ จะมองการใช้กำลังด้วยเหตุผลนี้ว่ามีความชอบธรรมและถือเป็นข้อยกเว้นในความพยายามห้ามสงคราม แต่ผู้นำญี่ปุ่นกลับเห็นโทษของข้อยกเว้นนี้ Charles Kades หนึ่งในสถาปนิกผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ MacArthur ตระหนักถึงปัญหาในจุดยืนของ Yoshida ที่แสดงความสมัครใจในการปฏิเสศแม้แต่การคงศักยภาพขั้นต่ำไว้เพื่อป้องกันประเทศ โดยมองเรื่องนี้ว่าผิดเพี้ยนไปจากหลักสากลและอาจก่อปัญหาต่อการดูแลความมั่นคงและอธิปไตยของประเทศต่อไปในอนาคต⁹⁰

⁸⁹ John Dower, *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II* (New York: W.W. Norton & Company, 2000), p. 398.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 369.

Yoshida กล่าวในรัฐสภาปี 1946 ระหว่างพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญว่า “ข้อกำหนดว่าด้วยการละเลิกสงครามในร่างกฎหมายสูงสุด ไม่ได้ปฏิเสธสิทธิป้องกันตนเองอย่างชัดเจน แต่มาตรา 9 วรรค 2 ระบุว่าไม่ยอมให้ญี่ปุ่นมีกองกำลังใดๆ ทั้งสิ้น ตลอดจนสิทธิในการเป็นคู่สงคราม จึงถือว่าญี่ปุ่นละเลิกทั้งการทำสงครามตามสิทธิป้องกันตนเองและสิทธิการเป็นคู่สงคราม”⁹¹ เขาแสดงวิสัยทัศน์ที่สะท้อนแนวทางแบบอุดมคตินิยมที่ออบอวลในบรรยากาศความคิดช่วงสิ้นสุดสงครามใหม่ๆ ว่า เพื่อทดแทนความอ่อนด้อยหรือภาวะปราศจากซึ่งแสนยานุภาพ ญี่ปุ่นจะพึงพึ่งพิงสหประชาชาติรวมถึงประชาคมระหว่างประเทศในการปกป้องความมั่นคงของญี่ปุ่น การมองสหประชาชาติซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินงานในยุคหลังสงครามเป็นความหวังในการธำรงสันติภาพและรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศทำให้ญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องถือครองกำลังอาวุธใดๆ จะเห็นได้ว่าตัวแสดงในการเมืองของญี่ปุ่นเองก็แสดงความกังขาต่อสันตินิยมเบ็ดเสร็จของ Yoshida อย่างเช่นในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญมีฝ่ายที่ตั้งคำถามถึง “รูปแบบ” ของสงครามที่รัฐธรรมนูญกำหนดห้าม ซึ่งสะท้อนความตระหนักว่ามีสงครามอยู่หลายแบบ ทั้งแบบที่เลวร้ายและสงครามอันยุติธรรม (just war) ซึ่งควรต้องพิจารณาเป็นข้อยกเว้น นอกจากนี้การเสนอแก้ไขถ้อยคำในมาตรา 9 ของ Ashida Hitoshi ที่รู้จักกันต่อมาว่า “Ashida Amendment” เพื่อเปิดช่องในการพิจารณาตีความให้สามารถยอมรับสิทธิป้องกันตนเองได้ในอนาคตก็สะท้อนให้เห็นความไม่มั่นใจในแนวทางสันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ และพยายามหาวิธีเพื่อทางหนีที่ไล่เอาไว้ ในยามที่ญี่ปุ่นจำต้องขบคิดเรื่องความมั่นคงด้วยตนเองอย่างจริงจัง

ขณะที่รัฐบาลญี่ปุ่นยึดมั่นในจุดยืนดังกล่าว สถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สงครามเย็นในเอเชีย” จากการที่จีนแผ่นดินใหญ่กลายเป็นคอมมิวนิสต์และสงครามบนคาบสมุทรเกาหลีทำให้ญี่ปุ่นต้องเพิ่มพูนศักยภาพที่ละน้อยในกรอบการไม่ครอบครองกำลังสำหรับทำสงคราม (war potentials) กองกำลังอันเป็นต้นกำเนิดของ “กองกำลังป้องกันตนเอง” (SDF) ได้รับการจัดตั้งขึ้นปี 1950 ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนทหารสหรัฐฯในญี่ปุ่นที่แปรปวในสงครามเกาหลี กองกำลังนี้ในระยะเริ่มแรกมีสถานะเป็น “กำลังตำรวจ” เพื่อไม่ให้ขัดรัฐธรรมนูญและบรรทัดฐานต่อต้านทหาร ความเคลื่อนไหวนี้สะท้อนแนวทางประนีประนอมระหว่างข้อจำกัดเชิงหลักการกับความจำเป็นเชิงสถานการณ์ อันเป็นแนวทางและกลยุทธ์ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมสายกลางซึ่งมีจุดยืนแบบยืดหยุ่นและยึดประโยชน์นิยมเป็นที่ตั้ง (pragmatic)⁹² จะเห็นว่า

⁹¹ Ogawa Satoshi, “Jidai ni Awasete Hensenshita Kenpokaishaku (Constitutional reinterpretations that evolve to suit the time),” *Chuokoron* (Jun 2014), p 104.

⁹² Richard J. Samuels, *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia* (Ithaca: Cornell University Press, 2008), pp. 34-35.

แนวทางนี้จะกลายเป็นรูปแบบหลักของการปรับนโยบาย ผ่อนคลายข้อจำกัดและขยายศักยภาพและบทบาทของญี่ปุ่นแบบค่อยเป็นค่อยไปในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ “ระบบ 1955” (1955 system) หรือระบบที่มีพรรค LDP เป็นรัฐบาลครอบงำการบริหารประเทศต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 1955 ในต้นทศวรรษนี้ กลุ่มอนุรักษ์นิยมสายกลางซึ่งจะกลายเป็นอนุรักษ์นิยมกระแสหลักภายใน LDP ตระหนักว่าญี่ปุ่นจำเป็นต้องปรับจุดยืนและอุดมการณ์เพื่อตอบสนองสถานการณ์ภายนอกที่ไม่แน่นอน ตลอดจนแรงกดดันจากสหรัฐฯที่หันเหเป้าหมายการยึดครอง จากสันตินิยมมาสู่การเร่งให้ญี่ปุ่นสร้างเสริมศักยภาพทางทหารหรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายการยึดครองที่รู้จักกันว่า “reverse course”

ก่อนการสิ้นสุดการยึดครองของสหรัฐฯ RCSD เริ่มเข้ามามีบทบาทในการต่างประเทศและยุทธศาสตร์ความมั่นคงญี่ปุ่น เพื่อปูทางไปสู่การฟื้นคืนอธิปไตยและกลับเข้าสู่ประชาคมนานาชาติ ในปี 1951 ญี่ปุ่นได้ลงนามในสนธิสัญญา 2 ฉบับ ณ เมืองซานฟรานซิสโกของสหรัฐฯ ประกอบด้วย “สนธิสัญญาสันติภาพ” ซึ่งยุติภาวะสงครามอย่างเป็นทางการกับ 48 ประเทศ และ “สนธิสัญญาความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐฯ” การปรากฏของข้อความว่าด้วย RCSD ในสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นการตอกย้ำความเป็นสากลและความชอบธรรมของสิทธินี้ในเวทีระหว่างประเทศ ตลอดจนการยอมรับให้ใช้สิทธินี้ภายใต้กรอบสหประชาชาติ และเป็นหลักการพื้นฐานในการมีปฏิสัมพันธ์กับชาติอื่นๆ RCSD ปรากฏในมาตรา 5 ของ “สนธิสัญญาสันติภาพ” ซึ่งเป็นข้อบัญญัติที่ว่าด้วยการจัดการความมั่นคงภายใต้กรอบกฎเกณฑ์ของสหประชาชาติ มีใจความดังนี้

ชาติสัมพันธมิตรให้การยอมรับว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐอธิปไตยที่มีสิทธิประจำตัวในการป้องกันตนเองโดยลำพังตนและโดยร่วมกัน ตามกฎบัตรสหประชาชาติมาตรา 51 และญี่ปุ่นอาจทำความตกลงด้วยความสมัครใจเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการรวมกลุ่มด้านความมั่นคงร่วม

บทบัญญัตินี้ชี้ให้เห็นว่าในการฟื้นฟูสถานะความเป็นรัฐและกลับเข้าเป็นสมาชิกของประชาคมโลกในยุคที่กฎบัตรสหประชาชาติทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์สากล นานาชาติยอมรับว่าญี่ปุ่นมี RCSD ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของสิทธิป้องกันตนเองซึ่งเป็น “สิทธิประจำตัว” ของรัฐอธิปไตยโดยทั่วกัน ในข้อตกลงอีกฉบับได้แก่ “สนธิสัญญาความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐฯ” แนวคิด RCSD ปรากฏอยู่ในส่วนอารัมภบทของสนธิสัญญา ดังนี้

สนธิสัญญาสันติภาพให้การยอมรับว่าญี่ปุ่นในฐานะรัฐอธิปไตยมีสิทธิที่จะเข้าเป็นภาคีการรวมกลุ่มด้านความมั่นคงร่วม และนอกจากนั้น กฎบัตรสหประชาชาติให้การยอมรับว่ารัฐทั้งปวงมีสิทธิประจำตัวในการป้องกันตนเองโดยลำพังตนและโดยร่วมกัน

ในการใช้สิทธินี้ ญี่ปุ่นปรารถนาให้สหรัฐวางกำลังของตนไว้ในและใกล้เคียงญี่ปุ่นเพื่อป้องกันการโจมตีด้วยกำลังต่อญี่ปุ่น โดยถือเป็นมาตรการชั่วคราวสำหรับป้องกันประเทศญี่ปุ่น

RCSD ในข้อตกลงนี้มีความสำคัญเป็นหลักการรองรับการผูกสัมพันธ์เป็นพันธมิตรด้านความมั่นคงกับสหรัฐ ญี่ปุ่นหวังพึ่งแสนยานุภาพและเจตจำนงในการปกป้องพันธมิตรของสหรัฐเป็นเครื่องมือจัดการความมั่นคงของตน “เป็นการชั่วคราวไปก่อน” ในยามที่ญี่ปุ่นยังไม่พร้อมซึ่งศักยภาพ แม้ว่าข้อความข้างต้นนี้สะท้อนถึงแผนการในระยะเปลี่ยนผ่านก่อนที่ญี่ปุ่นจะได้รับอธิปไตยกลับคืน แต่อย่างที่ทราบกันต่อมาว่าระบบพันธมิตรในฐานะ “มาตรการชั่วคราว” (provisional arrangement) สำหรับป้องกันประเทศที่ระบุในข้อตกลงนี้ได้กลายมาเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวของญี่ปุ่นซึ่งได้รับการเน้นย้ำในฐานะ “เสาหลัก” ของนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นสืบต่อมาทุกสมัยรัฐบาลในยุคหลังสงคราม ในสนธิสัญญาฉบับนี้มีการระบุถึงความคาดหวังของสหรัฐที่จะเห็นญี่ปุ่นในอนาคต “ขยายความรับผิดชอบมากขึ้นในการป้องกันประเทศตนเองจากการรุกรานโดยตรงและโดยอ้อม ขณะที่หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่อาจเป็นการคุกคามชาติอื่น” ซึ่งจะเห็นต่อไปว่าในความพยายามดำเนินการตามความคาดหวังของระบบพันธมิตรนี้ RCSD จะมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้นในฐานะ “ข้อจำกัด” เชิงพฤติกรรม แนวคิดนี้จะกลายเป็นปัญหายุ่งยากในระบบพันธมิตรในเวลาต่อมา

เนื้อความในสนธิสัญญาความมั่นคงฯ ที่ยกมาข้างต้นยังมีส่วนที่น่าสนใจซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อถกเถียงในปัจจุบันช่วงทศวรรษ 2010 ด้วย งานของ Sase Masamori ซึ่งให้เห็นว่าขณะที่การตีความของ CLB ปี 1981 มีข้อสรุปว่า แม้ญี่ปุ่น “มี” RCSD เป็นสิทธิประจำตัวตามหลักสากล แต่ “ใช้” สิทธินี้ไม่ได้ด้วยเงื่อนไขรัฐธรรมนูญ จุดยืนนี้ไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการสอดคล้องกันมานับแต่อดีต⁹³ อารัมภบทของสนธิสัญญาข้างต้นแสดงให้เห็นจุดยืนของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ยอมรับ “การใช้” สิทธินี้ได้ในบางรูปแบบใน

⁹³ Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, p. 137; Ogawa, “Jidai ni Awasete Hensenshita Kenpokaishaku,” p. 104; Nishi Osamu, “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai: Jie to Taei wa Fukabun no Kankei (The constitutional reinterpretation does not violate constitutionalism: Inseparable relations between self-defense and defense of others),” *Chuokoron* (Jun 2014), p. 99.

กรอบระบบพันธมิตร นั่นคือการสนับสนุนให้สหรัฐประจำการกองกำลังไว้ในและใกล้เคียงญี่ปุ่น ซึ่งรัฐบาลตกลงให้สิทธิสหรัฐในการดำเนินการดังกล่าวเพื่อ “ธำรงสันติภาพระหว่างประเทศในตะวันออกไกลและความมั่นคงของญี่ปุ่นจากการโจมตีด้วยกำลัง” การเป็นภาคีในสนธิสัญญาที่มีเนื้อหาดังนี้จึงสะท้อนจุดยืนช่วงเวลาหนึ่งของญี่ปุ่นที่พิจารณาว่ารัฐตนมีและสามารถใช้ RCSD ได้โดยไม่มีปัญหาอย่าง ที่ CLB ตัดสินในปี 1981⁹⁴

ในแง่ความรับผิดชอบในการป้องกันประเทศตนเองนั้น ภายหลังหลุดจากการยึดครองแล้ว ญี่ปุ่นได้จัดตั้ง SDF ขึ้นเป็นกลไกรับประกันความมั่นคงอย่างเป็นทางการในปี 1954 การจัดตั้งและดำรงอยู่ของหน่วยงานที่มีหน้าที่ด้านการทหารภายใต้กฎหมายสูงสุดฉบับเดิม ที่รัฐบาลเคยยึดมั่นว่าไม่ยอมรับการใช้กำลังแม้แต่ในกรอบสิทธิป้องกันตนเองนั้น ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคมการเมืองของญี่ปุ่น ในด้านหนึ่ง Yoshida ผู้เสนอการตีความแบบสุดโต่งในทางสันตินิยมในตอนแรก หันมายึดทำที่ที่ยึดหยุ่นแบบอนุรักษนิยมสายกลาง หรือ “อนุรักษนิยมกระแสหลัก” (*hoshuhonryū*) กลุ่มการเมืองที่มีอิทธิพลอยู่ใน LDP นี้มุ่งขับเคลื่อนนโยบายที่จะคงแสนยานุภาพไว้ระดับหนึ่ง (*keibusō*) ขณะที่ฟังฟังอำนาจทางทหารของสหรัฐ ในอีกด้านหนึ่ง ฝ่ายซ้ายในการเมืองญี่ปุ่นซึ่งมีฐานเสียงขนาดใหญ่ กลับยังคงยึดมั่นแนวทางสันตินิยมเบ็ดเสร็จแบบที่ Yoshida วางเป็นต้นแบบไว้ในบริบทการเมืองและบริบทระหว่างประเทศก่อนหน้านั้น แนวทางประนีประนอมของรัฐบาลนำไปสู่การตีความว่ามาตรา 9 “ไม่ได้ห้ามการคงศักยภาพเพื่อการป้องกันตนเอง” ในความพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่จุดยืนใหม่ รัฐบาลอ้างบรรทัดฐานสากลและกฎหมายระหว่างประเทศอย่างมาตรา 51 ของกฎบัตรสหประชาชาติเป็นแนวทางหนึ่ง ขณะที่ใช้วิธีกำหนดข้อจำกัดและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ SDF ในอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นนี้มีสถานะทัดเทียมกำลังทหารที่อาจมองเป็น “ศักยภาพทำสงคราม” (*war potentials*) ซึ่งรัฐธรรมนูญห้ามไม่ให้คงไว้

ในความพยายามนี้ 2 กลไกเข้ามามีส่วนสำคัญอย่างมากคือ RCSD และ CLB หน่วยงานอย่างหลังซึ่งถูกสหรัฐยุบไประหว่างช่วงการยึดครองได้รับการพลิกฟื้นขึ้นใหม่ในปี 1952 โดยทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย กลั่นกรองและให้ความเห็นชอบหรือชี้ขาดกฎหมาย รวมทั้งนโยบายและคำสั่งต่างๆ ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ตลอดจนมีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้นการที่รัฐบาล Yoshida เปลี่ยนจุดยืนมายอมรับสิทธิป้องกันตนเองและจัดตั้ง SDF ขึ้นจึงจำเป็นต้องอาศัย CLB โดยเฉพาะอย่าง

⁹⁴ Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, pp. 56-58.

ยิ่งความเห็นของอธิบดี (CLB Director General) ในการอธิบายความหมายของมาตรา 9 ใหม่ให้หลุดออกไปจากกรอบสันตินิยมเบ็ดเสร็จ ในการนี้สิ่งที่ไม่เคยเป็นปัญหามาก่อนจึงกลายเป็นประเด็นถกเถียงที่หาข้อสรุปได้ยาก หนึ่งในนั้นคือความหมายของ “ศักยภาพทำสงคราม” การจะทำให้ SDF เป็นกองกำลังที่ชอบธรรมตามสิทธิป้องกันตนเองโดยอยู่นอกขอบเขต “ศักยภาพทำสงคราม” (*buryoku ni yorazaru jieiken*) ซึ่งเป็นข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญมาตรา 9 วรรค 2 จะต้องมีการกำหนดเงื่อนไขมาจำกัดอำนาจหน้าที่อย่างไร⁹⁵

การตีความมาตรา 9 อย่างเป็นทางการครั้งแรกของ CLB ให้คำจำกัดความกองกำลังที่ถือเป็น “ศักยภาพทำสงคราม” อย่างกำกวมว่า “กองกำลังที่มีศักยภาพทำสงครามสมัยใหม่หรือจัดกำลังและติดอาวุธสำหรับทำสงครามสมัยใหม่” (*equipped and organized to conduct modern warfare / kindaisensô suikô suru seibi hensei*)⁹⁶ และเมื่อถูกร้องขอความกระจ่างเรื่องเกณฑ์การวัดศักยภาพสำหรับทำ “สงครามสมัยใหม่” CLB ให้ความเห็นแบบเปิดกว้างว่า หลักเกณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับพิจารณาเปรียบเทียบแสนยานุภาพกับรัฐอื่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและบริบทระหว่างประเทศ⁹⁷ การถกเถียงในเรื่องนี้นำไปสู่การตั้งประเด็นสำหรับการสร้างเสริมศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของ SDF การกำหนดข้อจำกัดในสองประเด็นนี้นำไปสู่การตั้งเกณฑ์ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” (*minimum necessary level / hitsuyô saishô gen*) ขึ้นเป็นประเด็นเพื่อจัดแบ่งระดับที่ยอมรับได้ตามรัฐธรรมนูญ กับระดับที่เกินขอบเขตกฎหมาย ซึ่งถือว่าเข้าข่าย “ศักยภาพทำสงคราม” เกณฑ์ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นในด้านศักยภาพของ SDF หมายถึงการมีเพียงศักยภาพสำหรับป้องกันประเทศ (*defensive capability*) โดยปฏิเสธการครอบครองอาวุธยุทโธปกรณ์ในเชิงรุกที่อาจใช้คุกคามรัฐอื่น (*offensive capability*)⁹⁸ ญี่ปุ่นจึงเลี่ยงการส่งสมอาวุธที่มีพิสัยโจมตีระยะไกล หรือใช้แอมานุออลออกไปนอกเขตแดน อย่างเช่นขีปนาวุธพิสัยไกล เครื่องบินที่มีศักยภาพบินระยะไกลและเรือบรรทุกเครื่องบิน เป็นต้น

สำหรับ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในด้านบทบาทของ SDF นั้น RCSD เข้ามาทำหน้าที่เป็นประเด็นจำกัดบทบาท หรืออาจมองเป็นเกณฑ์ที่ขีดเส้นแบ่งบทบาทที่เป็นไปได้ตามรัฐธรรมนูญ ออกจากบทบาทที่ละเมิดมาตรา 9 ด้วยวัตถุประสงค์ในการวางข้อจำกัดด้านบทบาทหน้าที่นี้เองที่ทำให้ “สิทธิป้องกัน

⁹⁵ Ogawa, “Jidai ni Awasete Hensenshita Kenpokaishaku,” p. 105

⁹⁶ Ibid.; Samuels, “Politics, Security Policy, and Japan’s Cabinet Legislation Bureau,” p. 5.

⁹⁷ Samuels, “Politics, Security Policy, and Japan’s Cabinet Legislation Bureau,” pp. 5-6.

⁹⁸ Urata, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika*, p. 6.

ตนเอง” (self-defense) ถูกเข้าใจแยกออกเป็นสองส่วน และเน้นย้ำข้อแตกต่างระหว่างกัน กล่าวคือขณะที่พิจารณาว่า “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน” อยู่ภายใต้เขตแดนต่ำสุดเท่าที่จำเป็น “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” หรือ RCSD อยู่เกินขอบเขตนี้ เงื่อนไขด้านบทบาทหน้าที่ที่จำกัดของ SDF นี้ ทำให้เกิด “หลักการป้องกันโดยแท้จริง” หรือ “การป้องกันเชิงรับ” (defensive defense หรือ exclusive defense / *senshubōei*) ซึ่งยอมรับได้หรือเป็นไปตามกรอบรัฐธรรมนูญ ด้วยการตีความดังกล่าวที่ว่าแม้มาตรา 9 จะห้ามการทำสงคราม แต่ไม่ได้ห้ามการป้องกันตนเองตามสิทธิที่รัฐพึงมี SDF สามารถทำหน้าที่ได้บนหลักการป้องกันโดยแท้จริง ซึ่งหมายถึงการยึดเพียงหลัก “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง” อย่างเคร่งครัดโดยไม่ออกไปใช้กำลังภายนอกประเทศ และปฏิเสธการ “ใช้ RCSD”⁹⁹ เงื่อนไขเหล่านี้ช่วยสร้างความสอดคล้องกับบรรทัดฐานละเลิกสงคราม นอกจากนี้แล้วยังมีการวางเงื่อนไขการใช้กำลังของ SDF สำหรับป้องกันประเทศไว้ 3 ประการ (*jieitai hatsudō san yōken*) ได้แก่ 1) มีการละเมิดอย่างผิดกฎหมายที่ใกล้จะถึงต่อญี่ปุ่น (imminent unlawful infringement) 2) ไม่มีหนทางอื่นหลงเหลืออีกแล้วเพื่อจัดการละเมิดนั้น 3) ใช้กำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น จะเห็นว่าเงื่อนไขได้รับการยึดถือเป็นหลักเกณฑ์และข้อจำกัดในเชิงอำนาจหน้าที่ของ SDF ให้คงไว้ในระดับต่ำสุดเพื่อป้องกันตนเองต่อเนื่องมา จนกระทั่งมีการปรับหลักเกณฑ์ใหม่ในสมัยรัฐบาล Abe ช่วงทศวรรษ 2010

การต้องปฏิเสธ RCSD ของญี่ปุ่นอาจมองเป็นอุปสรรคในด้านความสามารถและบทบาทด้านยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่าแนวคิดนี้มีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการความสัมพันธ์กับพันธมิตรอย่างสหรัฐฯ แต่ก็อาจมองจุดยืนปฏิเสธสิทธินี้ได้ว่า ทำให้ญี่ปุ่นก่อรูปยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยช่วยสร้างสมดุลขึ้นระหว่างหลักอุดมคติและอัตลักษณ์ไฝ่สันติที่เป็นผลจากประสบการณ์สงครามด้านหนึ่ง กับความจำเป็นในการรับประกันความอยู่รอดของประเทศในสภาวะการณ์ของโลกอีกด้านหนึ่ง ยังมองได้ด้วยว่าจุดยืนปฏิเสธนี้ช่วยบริหารจัดการความสัมพันธ์ในกรอบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในแบบที่เกาะไม่ตกอยู่กับญี่ปุ่นเกินความจำเป็น การตีความว่า “สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังเท่านั้นที่อยู่ในระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการใช้กำลังตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่สหรัฐฯ เองเป็นตัวตั้งตัวตีสร้างขึ้นให้แก่ญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นมีหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นเงื่อนไขเลี่ยงการขยายแสนยานุภาพและแสดงบทบาททางทหารตามแรงกดดันและความต้องการของสหรัฐฯ ด้วยเงื่อนไขนี้นอกจากญี่ปุ่นจะเลี่ยงการถูกลากเข้าไปในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ อย่างเต็มตัวได้แล้ว ญี่ปุ่นยังสามารถเลี่ยงการใช้กำลัง

⁹⁹ Ibid., p. 6, Samuels, “Politics, Security Policy, and Japan’s Cabinet Legislation Bureau,” pp. 5-6.

เพื่อช่วยปกป้องสหรัฐฯได้อีกด้วยซึ่งก็คือประเด็นสำคัญของการปฏิเสศ RCSD ทั้งที่จริง ๆ แล้วอาจพิจารณาการยึดแนวทางเช่นนี้ว่าเป็นการเลี่ยงหน้าที่และความรับผิดชอบในกรอบระบบพันธมิตรได้ด้วยก็ตาม

จุดยืนนี้ได้รับการตอกย้ำในสนธิสัญญาความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐฯฉบับแก้ไขปี 1960 ภายใต้รัฐบาล Kishi Nobusuke นอกจากการแก้ไขโดยตัดข้อที่ยินยอมให้สหรัฐฯแทรกแซงกิจการภายในของญี่ปุ่น และให้ระบบพันธมิตรอยู่บนพื้นฐานการปรึกษาหารือซึ่งกันแล้ว ข้อตกลงใหม่มักผูกมัดให้สหรัฐฯคุ้มครองญี่ปุ่นโดยกำหนดพันธะอย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในมาตรา 5 ซึ่งมีใจความว่าเมื่อมีการโจมตีด้วยกำลังต่อภาคีของข้อตกลงไม่ว่าฝ่ายใดในดินแดนภายใต้การบริหารจัดการของญี่ปุ่น ทั้งคู่จะต้องดำเนินการเพื่อรับมือภัยร่วมกันนั้น ข้อกำหนดนี้ผูกมัดชาติภาคีให้ต้องดำเนินการเพียงในกรณีที่เกิดการโจมตี “ต่อญี่ปุ่น” เท่านั้น โดยไม่มีส่วนใดในสนธิสัญญาที่ผูกมัดให้ญี่ปุ่นต้องให้การช่วยเหลือเมื่อเกิดการโจมตีต่อสหรัฐฯ ความไม่เท่าเทียมในแง่พันธะ (*henmusei*) ที่เรียกร่องจากสหรัฐฯมากกว่าญี่ปุ่นยังตอกย้ำด้วยเงื่อนไขในมาตรา 5 อีกอย่างที่ว่า การดำเนินการเพื่อรับมือภัยร่วมกันนั้นให้ “เป็นไปตามข้อกำหนดและกระบวนการของรัฐธรรมนุญของแต่ละฝ่าย” ดังที่กล่าวแล้วว่าการตีความรัฐธรรมนุญให้ยอมรับ “การป้องกันตนเองระดับต่ำสุด” และปฏิเสศ RCSD เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนหน้าและเป็นที่รับรู้โดยทั่วกัน สนธิสัญญานี้จึงทำหน้าที่เป็นหลักประกันทางกฎหมายว่าสหรัฐฯจะไม่ทอดทิ้งญี่ปุ่น ขณะที่ญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมในยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯอย่างกระตือรือร้นเช่นกัน

ท่ามกลางบรรยากาศการถกเถียงเรื่องการแก้ไขสนธิสัญญาความมั่นคง นายกษ Kishi Nobusuke ได้แสดงทัศนะว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง RCSD กับรัฐธรรมนุญไว้ครั้งหนึ่ง ซึ่งถือเป็นความเห็นทางการที่มีการอ้างถึงบ่อยครั้งในการถกเถียงเรื่องนี้ในยุคต่อ ๆ มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาศัยอ้างเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่า จุดยืนและการตีความของรัฐบาลมีความหลากหลายมาในอดีตก่อนหน้า การตีความของ CLB ปี 1981 ทั้งยังพิสูจน์ให้เห็นว่าคำตัดสินของ CLB ที่ยืนกรานว่า “แม้ญี่ปุ่นมี RCSD แต่ใช้ไม่ได้” นั้น ไม่ใช่จุดยืนของทางการมาโดยตลอด ย้อนกลับไปปี 1960 ในการตอบกระทู้ว่าด้วย RCSD ต่อคณะกรรมการหนึ่งในรัฐสภา Kishi ได้โต้แย้งจุดยืนของ Hayashi Shūsō อธิบดี CLB ที่ชี้ว่า “เมื่อชาติที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตนไม่ว่าในแง่ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์หรือภูมิศาสตร์ถูกโจมตีด้วยกำลังจากชาติที่สาม การให้กองกำลังของญี่ปุ่นออกไปนอกประเทศเพื่อปกป้องชาติอื่นนั้น ตามรัฐธรรมนุญ

แน่นอนว่ากระทำไม่ได้”¹⁰⁰ แต่ Kishi กลับมีความเห็นแย้งว่า “RCSD ไม่ได้มีความหมายเพียงเท่านั้น การกล่าวว่าตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นไม่มี RCSD เลยนั้นเป็นการพูดเกินเลยไป . . . การให้ชาติอื่นใช้ฐานทัพและชาติเราให้ความร่วมมือเพื่อปกป้องชาติเราเองนั้นถือเป็นการตีความ RCSD ที่มีมาแต่เดิมอยู่แล้ว ในแง่นี้แน่นอนว่าญี่ปุ่นมี RCSD”¹⁰¹ เห็นได้ชัดว่า Kishi อ้างอิงถึงแนวทาง “การใช้” RCSD ที่ระบุในสนธิสัญญาความมั่นคงฉบับปี 1951 ในการสนับสนุนการตั้งฐานทัพในและใกล้ญี่ปุ่นอย่างที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ Kishi ย้ำด้วยการส่ง SDF ไปใช้กำลังนอกประเทศเพื่อช่วยเหลือป้องกันชาติพันธมิตรเมื่อถูกโจมตีด้วยกำลัง ซึ่งถือเป็นสถานการณ์ตัวอย่าง “ตามแบบฉบับทั่วไป” (*tenkeitekina jirei*) ของ RCSD นั้นอาจต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องขัดรัฐธรรมนูญ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า การใช้ RCSD ทุกรูปแบบถือว่ามีผิดรัฐธรรมนูญ¹⁰² ข้อชี้แจงนี้ของ Kishi สะท้อนให้เห็นความเข้าใจของผู้นำที่ว่า RCSD ปฏิบัติได้หลากหลายรูปแบบ โดยไม่ได้ให้นิยามยึดติดอยู่แค่การออกไปใช้กำลังปกป้องรัฐอื่นเท่านั้น การให้ความร่วมมือในแบบอื่นๆ ก็อาจถือเป็นการใช้ RCSD ได้ โดยไม่ผิดต่อจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญ

ข้อตีความอีกครั้งเกี่ยวกับ RCSD เกิดขึ้นในอีกราวสิบปีต่อมา ในปี 1972 รัฐบาลภายใต้การนำของ Tanaka Kakuei ได้เสนอข้อตีความที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการตั้งมาตรฐานยุคใหม่ต่อความเข้าใจสถานะของ RCSD ในนโยบายของญี่ปุ่น จุดยืนนี้เองที่จะได้รับการเน้นย้ำและยืนยันอีกทีในการตีความปี 1981 จนกลายเป็นหลักความถูกต้องที่ยากจะตั้งคำถามจนกระทั่งปัจจุบัน ในหนังสือที่ยื่นต่อคณะกรรมการหนึ่งของรัฐสภา Tanaka ระบุว่า “การใช้ RCSD นั้นเกินขอบเขตมาตรการป้องกันตนเองที่รัฐธรรมนูญรับรองให้กระทำได้จึงไม่อนุญาตให้ดำเนินการได้ . . . มาตรการเพื่อป้องกันตนเองนั้นที่สุดแล้วหมายถึงมาตรการที่ใช้บริหารจัดการโจมตีโดยชาติอื่นที่ส่งผลให้รากฐานสิทธิในชีวิต เสรีภาพและการแสวงหาความสุขของประชาชนถูกทำลาย และเป็นสถานการณ์ที่ฉุกเฉินและผิดกฎหมาย และเป็นมาตรการที่ไม่อาจเลี่ยงได้ในการปกป้องสิทธิเหล่านี้ของประชาชน และต้องกระทำภายในกรอบต่ำสุดเท่าที่จำเป็น”¹⁰³ การตีความรอบนี้ได้อ้างอิงและต่อยอดหลักเกณฑ์ที่เป็นเงื่อนไขการใช้กำลังเพื่อป้องกันประเทศของ SDF 3 ประการที่กำหนดขึ้นมาก่อนหน้า เป็นเหตุผลในการปฏิเสธการใช้ RCSD กล่าวคือเมื่อหลักเกณฑ์ข้อแรกใน 3 ข้อนี้กำหนดชัดว่า SDF จะใช้กำลังได้ก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นถูกละเมิดอธิปไตยอย่างผิดกฎหมายเท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อญี่ปุ่นถูกโจมตีด้วยกำลังโดยตรงเท่านั้น RCSD ซึ่งหมายถึงการใช้กำลังช่วยป้องกัน

¹⁰⁰ Ogawa, “Jidai ni Awasete Hensenshita Kenpokai shaku,” p. 107.

¹⁰¹ Ibid., p. 108.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid., p.105.

ชาติอื่น อย่างเช่นพันธมิตรเมื่อถูกโจมตี จึงยากที่จะเข้าชายสถานการณ์ตามเงื่อนไขการใช้กำลังดังกล่าว เพราะญี่ปุ่นไม่ได้เป็นฝ่ายถูกโจมตีเองโดยตรง ด้วยตรรกะเช่นนี้ RCSD จึงอยู่นอกขอบเขต “การป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น”

การตีความใหม่ว่าด้วย RCSD ที่ CLB ได้แถลงในปี 1981 สมัยรัฐบาลของนายทศ Suzuki Senkō ได้ต่อยกย้ายจุดยืนปฏิเสศของปี 1972 และสร้างข้อสรุปที่กำหนดสถานะอันชัดแจ้งของ RCSD ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมให้หลักเหตุผลสนับสนุนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ที่จริงแล้วการตีความโดย CLB ครั้งนี้มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็นว่าด้วย RCSD เพื่อตอบกระทู้ถามของสมาชิกรัฐสภาพรรคฝ่ายค้านที่ขอความกระจ่างจากรัฐบาลว่าด้วยประเด็นการป้องกันตนเองของญี่ปุ่นในเวลานั้น แต่สามารถสรุปใจความสำคัญได้ตามที่ปรากฏเป็นเนื้อหาฉบับย่ออย่างเป็นทางการ ซึ่งก็คือคำอธิบายที่มักอ้างถึงเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะฝ่ายที่คัดค้านการยอมรับ RCSD และถือเป็นจุดตั้งต้นในการถกเถียงประเด็น RCSD ในนโยบายญี่ปุ่นยุคต่อๆ มา ใจความของการตีความปี 1981 มีดังนี้

กฎหมายระหว่างประเทศอนุญาตให้รัฐมีสิทธิป้องกันตนเองร่วม ซึ่งก็คือสิทธิการใช้กำลังเพื่อหยุดยั้งการโจมตีด้วยอาวุธต่อประเทศอื่นที่รัฐนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย แม้ว่ารัฐตนจะไม่ถูกโจมตีเองก็ตาม เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นรัฐอธิปไตยจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีสิทธิป้องกันตนเองร่วมภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลญี่ปุ่นถือว่า การใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมเกินขอบเขตความจำเป็นขั้นต่ำสุดของการป้องกันตนเองที่รัฐธรรมนูญมาตรา 9 ยอมรับจึงไม่อนุญาตให้กระทำได้

ด้วยการตีความและให้คำอธิบายเช่นนี้ ทำให้สถานะของ RCSD ที่เป็นทางการหลังจากนั้น หยุดนิ่งอยู่ที่ว่า ญี่ปุ่น “มี” สิทธินี้ตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ “ไม่อาจใช้” สิทธินี้ได้ ตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ แม้ว่าข้อสรุปที่ออกมาในในสายตาของผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองและกฎหมายไม่น้อยมองว่า ก่อปัญหาและข้อกังขาทั้งในเชิงตรรกะและหลักกฎหมาย แต่การตีความในรอบนี้กลับค่อยๆ กลายมาเป็นมาตรฐานการให้เหตุผลและแสดงจุดยืนของรัฐบาลว่าด้วย RCSD ทั้งปลายและหลังสมัยสงครามเย็น จนเรียกได้ว่าการตีความรอบนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์การถกเถียงในประเด็นนี้ โดยรัฐบาลใช้เป็นพื้นฐาน “การปฏิเสธการใช้ RCSD” เรื่อยมา¹⁰⁴ สิ่งที่จะสะท้อนความต่อเนื่องในการคงจุดยืนนี้หนีจาก

¹⁰⁴ Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, pp. 46-50.

การตีความปี 1981 คือการยึดเป็นหลักการที่ประกาศยับยั้งต่อสาธารณชนญี่ปุ่นและประชาคมโลกเรื่อยมาในรูปแบบ “รายงานประจำปีว่าด้วยการป้องกันประเทศ” ของทบวง / กระทรวงการป้องกันประเทศ หรือ *สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศญี่ปุ่น* (*Defense of Japan / Bōei hakusho*)¹⁰⁵ โดยมีคำตีความฉบับย่อข้างต้นระบุเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งภายใต้หัวข้อ “รัฐธรรมนูญกับสิทธิการป้องกันตนเอง” (*The Constitution and the Right of Self-Defense*) การตีความครั้งนี้ยังปรากฏใน *คู่มือการป้องกันประเทศ* (*Bōei handobukku*) ต่อเนื่องมานับจากปีดังกล่าวอีกด้วย¹⁰⁶

ในการถกเถียงครั้งล่าสุดช่วงทศวรรษ 2010 นักวิชาการฝ่ายที่สนับสนุนการทบทวนการตีความกฎหมายและยุทธศาสตร์ใหม่จำนวนมากไม่น้อย ฟุงเป้าโจมตีจุดยืนปี 1981 นี้ โดยพยายามสันคลอนสถานะที่เปรียบเสมือนหลักความถูกต้องอันละเมิดมิได้ ข้อถกเถียงในกลุ่มนี้ชี้ให้เห็นความไม่สอดคล้องในการให้เหตุผลและหลักกฎหมาย ตลอดจนความจริงที่ว่าการตีความนี้เป็นเพียงจุดหนึ่งในประวัติศาสตร์การตีความข้อกฎหมายว่าด้วย RCSD ที่มีพลวัตมาตลอดในสมัยก่อนหน้า¹⁰⁷ ดังที่ได้แสดงให้เห็นนอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นถึงความ “ไม่จำเป็น” ที่ว่าการตีความจะต้องหยุดนิ่งอยู่แค่นั้น โดยไม่คำนึงถึงบริบทเชิงสถานการณ์ใด ๆ¹⁰⁸ กระแสโจมตีนี้มุ่งไปยังกลุ่มผู้ต่อต้านการตีความใหม่ในสมัยรัฐบาล Abe ปี 2014 ที่ปฏิบัติต่อการตีความปี 1981 ราวกับเป็น “คำประกาศิต” หรือความถูกต้องอันเบ็ดเสร็จเด็ดขาด Sase Masamori นักวิชาการผู้ศึกษาประเด็นนี้มาอย่างต่อเนื่อง เป็นคนหนึ่งที่มีมองการที่รัฐบาลและกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ยึดเอาการตีความปี 1981 เป็นที่ตั้งในการพิจารณานโยบายในยุคปัจจุบันว่า เป็นการทำให้การตีความ “หมดความยืดหยุ่น” (*fossilize / kasekika*)¹⁰⁹ เกิดภาวะหยุดนิ่งและชะงักงันของเครื่องมือที่อาจเป็นประโยชน์ในเชิงยุทธศาสตร์ จนเป็นอุปสรรคในการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทความมั่นคงที่เปลี่ยนไป

จากสภาวะที่ตายตัวมากกว่าสามทศวรรษนี้ ตรรกะการตีความปี 1981 ถูกโจมตีในหลายแง่ ในการถกเถียงช่วงทศวรรษ 2010 ที่จะได้นำเสนอลงรายละเอียดในบทที่ 4 หลายคนมองว่าการกำหนดสถานะของ RCSD ว่า “มี แต่ใช้ไม่ได้” เช่นนี้ แม้จะชัดเจนและยอมรับได้ในสายตาคนญี่ปุ่นและมีการอ้างถึงบ่อย

¹⁰⁵ Ibid., p.48.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, p. 74

¹⁰⁸ Ibid., pp 74-78.; Abe Shinzō, “‘Heiwaanzen Hōsei’ Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu (I will explain thoroughly and plainly about ‘the legislation for peace and security’),” *Will* (Aug 2015), pp. 33-34.

¹⁰⁹ Ibid., p. 137.

ในการถกเถียงในกระบวนการกำหนดนโยบายหรือแม้แต่วงวิชาการในประเทศ แต่ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ (*tsūjinai*) ในสายตาประชาคมโลก โดยสร้างความคลุมเครือและคำถามที่อาจก่อความสับสนในเชิงตรรกะได้มากมาย¹¹⁰ ตัวอย่างเช่น การสรุปว่าญี่ปุ่นมีสิทธินี้ตามกฎหมายระหว่างประเทศแต่ไม่อาจใช้ได้ ตามรัฐธรรมนูญ หมายถึงญี่ปุ่น “มี” สิทธินี้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญด้วยหรือไม่ หากไม่มีตามรัฐธรรมนูญ จะขัดต่อสภาวะการเป็น “รัฐอธิปไตย” ที่กฎหมายสากลรับประกันการมีสิทธินี้ประจำตัวหรือไม่ การที่รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น “ห้ามใช้” สิทธินี้ขัดกับจุดยืนที่ว่าญี่ปุ่น “มีสิทธินี้” หรือไม่ เพราะการมีสิทธิย่อมสามารถเลือก หรือตัดสินใจใช้ได้ การที่ใช้ไม่ได้หรือไม่ให้ใช้หมายถึงการ “ไม่มีสิทธิ” มากกว่าหรือไม่¹¹¹ ข้อถกเถียงเหล่านี้จะนำเสนอรายละเอียดในบทที่ว่าด้วยการถกเถียงรอบล่าสุดเกี่ยวกับ RCSD ช่วงทศวรรษ 2010

¹¹⁰ ตัวอย่างเช่น Abe Shinzō, *Utsukushī Kuni e (Toward a beautiful country)* (Tokyo: Bungeishunju, 2006), p.132.

¹¹¹ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, pp. 71-72; Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, pp. 106-107.

บทที่ 3 : สิทธิป้องกันตนเองร่วมในการวางยุทธศาสตร์ด้านบทบาทระหว่างประเทศของญี่ปุ่น

ต้นทศวรรษ 1990

3.1 บทนำ

สิทธิป้องกันตนเองร่วม (RCSO) เข้ามาเป็นส่วนสำคัญ ในกระบวนการวางนโยบายว่าด้วยบทบาทสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศของญี่ปุ่นช่วงต้นยุคหลังสงครามเย็น ปัจจัยที่กระตุ้นให้การแสวงหาบทบาทด้านนี้กลายเป็นวาระเร่งด่วนขึ้นมาก็คือการที่ญี่ปุ่นต้องรับมือกับวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย (Persian Gulf Crisis, 1990-1991) เหตุการณ์นี้ถือเป็นวิกฤตการณ์แรกสำหรับประชาคมนานาชาติ ในยุคหลังสงครามเย็น โดยสำหรับญี่ปุ่นแล้วถือเป็น “บทพิสูจน์” หรือ “บททดสอบ” (*shiren*) ต่อคำมั่นและปณิธานที่รัฐบาลได้ให้ไว้ในหลายโอกาสในช่วงทศวรรษก่อนหน้า¹ รัฐบาลได้ให้สัญญาว่าจะมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างระเบียบโลกใหม่ให้เป็นไปในแนวทางที่ร่วมมือและสันติ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงไม่อาจเมินเฉยต่อความพยายามคลี่คลายวิกฤตการณ์นี้ อย่างไรก็ตามบทเรียนที่ญี่ปุ่นได้รับโดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก “ความล้มเหลว” ต่อบททดสอบดังกล่าว ซึ่งสะท้อนออกมาจากปฏิกิริยาที่ไม่สู้ดีนักของนานาชาติ ตลอดจนการประเมินความผิดพลาดของตนเอง ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเพื่อทบทวนและแก้ไขความอ่อนด้อยของแนวทางการแสดงบทบาทของประเทศ เห็นได้ชัดว่าบทบาทตามที่ญี่ปุ่นดำเนินมาไม่อาจตอบสนองความคาดหวังและมาตรฐานที่ยอมรับเป็นสากลได้ ในยุคการเปลี่ยนผ่านของระเบียบโลก

บาดแผลฝังใจ (*trauma*) จากการถูกสังคมนอกวิพากษ์วิจารณ์และจากความผิดหวังที่ไม่อาจกระทำตามปณิธานที่ตั้งไว้ได้ ทำให้การถกเถียงเรื่องบทบาทด้านความมั่นคงและสันติภาพ ซึ่งเกี่ยวพันกับการทหารและการใช้กำลัง ปะทุขึ้นในการเมืองญี่ปุ่นอย่างเข้มข้น วาทกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้มักมีแนวคิดที่ว่าด้วย RCSO เป็นองค์ประกอบร่วมอยู่อย่างไม่ขาดสาย ในฐานะทางเลือกเชิงนโยบายที่ป้อนเข้าสู่กระบวนการกำหนดท่าทีของประเทศในระเบียบโลกใหม่ แม้วานโยบายที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมช่วงต้นทศวรรษ 1990 นี้จะไม่ได้ทำให้เกิดการปรับจุดยืนหรือการตีความรัฐธรรมนูญว่าด้วย RCSO อย่างจริงจัง กล่าวคือรัฐบาลยังคงยึดแนวทาง “ปฏิเสธไม่ใช้” สิทธินี้ตามการตีความของ CLB ปี 1981 แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าข้อถกเถียง

¹ Watanabe Taizō, “Atarashī Sekai Chitsujo eno Shōchōtekina Shiren,” (The representative test toward new world order) *Gaiko Forum* (Feb, 1991), p. 3; Itō Kenichi, “‘Buryoku Kaiketsu’ ka ‘Chōki Fūjikome’ ka” (Solution by force or long-term containment?) *Shokun* (Dec, 1990), pp. 28-29; Shina Motoo, “Kokuren Gaikō ka Nichibeī Dōmei ka” (UN diplomacy or Japan-US alliance?) *Chūō Kōron* (Nov, 1990), p. 121; Taoka Shunji, “Kokuren Heiwa Kyōryokuho no Kyōkun” (Lessons from ‘the UN Peace Cooperation Bill’) *Chūō Kōron* (Dec, 1990), p. 147.

เกี่ยวกับสิทธินี้มีส่วนสำคัญในกระบวนการกำหนดบทบาทด้านสันติภาพใหม่ให้แก่ญี่ปุ่น เนื้อหาในบทนี้มุ่งเสนอรายละเอียดเพื่อแสดงให้เห็นบทบาทและการทำงานของ RCSD ที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในช่วงต้นยุคหลังสงครามเย็น

การปรับนโยบายครั้งใหญ่ในช่วงเวลานี้นำไปสู่การเปลี่ยนจุดยืนว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของ SDF อย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นยอมให้กองกำลังออกไปดำเนินภารกิจภายนอกประเทศได้ในรูป “ปฏิบัติการรักษาสันติภาพ” (PKO) อย่างไรก็ดีตามการวางกฎเกณฑ์และข้อจำกัดเป็นพิเศษสำหรับการเข้าร่วมภารกิจตั้งแต่ปี 1992 ของ SDF ก็ทำให้บทบาทของ SDF ใน PKO มี “เอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น”² นโยบายใหม่นี้เป็นผลจากความพยายามสร้างความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 9 และหลักการป้องกันประเทศระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น³ จากการสำรวจจวาทกรรมทั้งในหมู่ผู้กำหนดนโยบาย วงการเมืองและความคิดเห็นในสังคมญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้พบว่า แม้ว่าวาทกรรมกระแสหลักที่พยายามให้ความชอบธรรมแก่การปรับบทบาท จะไม่ได้มอง RCSD ว่าเป็นหลักการที่สามารถเรียกเสียงสนับสนุน หรือเหมาะสมสำหรับบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปบทบาทระหว่างประเทศให้เป็นที่ยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นที่ถูกครอบงำด้วยแนวคิดสันตินิยมต่อต้านทหารมาอย่างยาวนาน แต่การตอกย้ำจุดยืน “ปฏิเสธ” RCSD ก็ช่วยกำหนดขอบเขตและขีดเส้นแบ่งบทบาทที่อนุญาตให้กระทำได้ ออกจากพฤติกรรมอันต้องห้ามให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น การเน้นย้ำการ “ไม่ยอมรับ” ให้ใช้สิทธินี้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการให้ความชอบธรรมแก่แนวทางและหลักการที่รัฐบาลตัดสินใจใช้เป็นฐานสำหรับการปรับนโยบาย นั่นคือ “ความมั่นคงร่วม” (collective security) แนวคิดนี้หมายถึง การให้ความร่วมมือและทรัพยากรต่างๆ ในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติเพื่อบรรลุเป้าหมายในการธำรงระเบียบและสันติภาพ ตลอดจนเข้าร่วมในมาตรการใช้กำลังที่เป็นไปตามข้อมติเพื่อจัดการพฤติกรรมละเมิดกฎเกณฑ์ ก้าวร้าวและคุกคามต่อสันติภาพ การปฏิรูปบทบาทเข้าหาหลักการนี้ดูจะเป็นที่ยอมรับได้มากกว่า และเป็นแนวทางที่กลุ่มผู้สนับสนุนการปรับนโยบายสามารถหาเหตุผลเชิงหลักการและหลักกฎหมายมารองรับได้อย่างมีน้ำหนักกว่า

ฝ่ายรัฐบาลรวมถึงกลุ่ม “ระหว่างประเทศนิยม” (internationalists) ซึ่งต้องการเห็นญี่ปุ่นมีบทบาทกระตือรือร้นสมกับสถานะของประเทศ ได้อาศัยแนวทางผลานหลักการสากลเข้ากับบรรทัดฐานหรืออุดมการณ์สันตินิยมที่ทรงพลังอยู่ในญี่ปุ่น เพื่อผลักดันนโยบาย การนำเข้าแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” มาเป็นพื้นฐาน

² Chūma Kiyofuku, “The Debate over Japan’s Participation in Peace-keeping Operations,” *Japan Review of International Affairs* (Fall, 1992), p. 247.

³ Ozawa Ichirō, *Blueprint for a New Japan: A Rethinking of a Nation* (Tokyo: Kodansha International, 1994), pp. 27-28.

ในเชิงหลักการเพื่อรองรับบทบาทของ SDF ใน PKO ทำให้รัฐบาลสามารถก้าวข้ามปัญหาการยอมรับ RCSD ซึ่งก่อให้เกิดข้อโต้แย้งและแรงต่อต้านมากกว่า โดยอาจกล่าวได้ว่าหลักการใหม่นี้ ด้านหนึ่งช่วยให้สามารถเลี่ยงการโต้แย้งในแง่ตรรกะเชิงหลักการ (principled idea) ได้ เพราะการยอมรับ RCSD นั้น หมายถึงการต้องล้มล้างข้อดีความมาตรา 9 ที่ยึดถือมานาน และเป็นที่ยอมรับของฝ่ายซ้ายและคนส่วนใหญ่ที่ต้องการคงสถานะ (status quo) ของ SDF และบทบาทของญี่ปุ่นไว้แค่ด้านพลเรือน ในอีกด้าน แนวคิดนี้ยังช่วยตอบสนองตรรกะเชิงผลตอบแทน (causal idea) และยุทธศาสตร์ เพราะการยอมรับ RCSD อาจหมายถึงการเข้าไปใกล้ชิดหรือกลายเป็นส่วนหนึ่งกับยุทธศาสตร์การทหารของสหรัฐฯมากเกินไป การหันเข้าหา “ความมั่นคงร่วม” มากกว่า RCSD จึงเป็นการเลี่ยงความเสี่ยงที่ว่าการมีบทบาทสันติภาพและความมั่นคงที่แข่งขันยิ่งขึ้นของญี่ปุ่นอาจนำไปสู่การไปพัวพันกับการใช้กำลังร่วมกับสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สหรัฐฯ กลายเป็นผู้นำระเบียบโลกหนึ่งเดียวและเป็นแกนนำจัดการวิกฤตการณ์ระหว่างประเทศ อย่างที่เห็นในกรณีสงครามอ่าว ความเสี่ยงที่ญี่ปุ่นอาจติดบ่วงยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ (entrapped) หรือถูกกดดันให้มีส่วนร่วมทางทหารมากขึ้นจึงมีสูงกว่าความวิตกที่ญี่ปุ่นอาจถูกทอดทิ้ง (abandoned) ให้ปกป้องตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศัตรูทางทหารโดยตรงอย่างสหภาพโซเวียตลดความน่ากลัวลง ขณะที่ภัยคุกคามใหม่ในภูมิภาคก็ยังไม่ก่อกำเนิดเด่นชัดและเป็นข้อกังวลรุนแรงอย่างในทศวรรษ 2010

การเปิดช่องอย่างจำกัดให้ SDF มีบทบาทที่แข่งขันได้ในกรอบ PKO ทำให้สามารถประนีประนอมบทบาทระหว่างประเทศใหม่ให้อยู่ภายใต้ขอบเขตบรรทัดฐานที่ญี่ปุ่นยอมรับได้มาแต่เดิม ถือเป็นความพยายามประนีประนอมและรักษาสถานะของหลักการเดิมในด้านการทหาร โดยอาศัยวาทกรรมที่ย้ำให้เห็นความสอดคล้องของอุดมคติสันตินิยมที่มีอยู่ร่วมกันในวัตถุประสงค์ของกฎบัตรสหประชาชาติ และกฎหมายสูงสุดของญี่ปุ่น เงื่อนไขข้อจำกัดที่ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาส่ง SDF ตลอดจนเนื้อหาภารกิจที่ต้องเลี่ยงการใช้กำลังและอาวุธ หรือภารกิจแนวหน้าในปฏิบัติการ ตลอดจนเลี่ยงความเป็นไปได้ที่อาจเข้าไป “มีส่วนร่วมในการใช้กำลังของชาติอื่น” (*itaiika with the use of force*) ล้วนสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของข้อจำกัดในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนพลังทางสังคมที่ต่อต้านบทบาทด้านการทหารของญี่ปุ่นในกิจการของโลก

เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของแนวคิด RCSD ในวาทกรรมที่ให้ความชอบธรรมแก่การประกอบสร้างบทบาทใหม่ด้านสันติภาพและความมั่นคงของญี่ปุ่น เนื้อหาของบทนี้จะสำรวจวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงและบทบาทด้านสันติภาพที่เผยแพร่ระหว่างปี 1990-1992 เป็นหลัก โดยนับปี 1990 เป็นจุดตั้งต้นของระเบียบโลกยุคหลังสงครามเย็นและเป็นปีที่ความขัดแย้งในอ่าวเปอร์เซียอุบัติขึ้นเป็นวิกฤตการณ์แรกในระเบียบโลกใหม่ เหตุการณ์นี้กระตุ้นให้รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้นายกฯ Kaifu Toshiki ต้องยก

ปัญหาการแสดงบทบาทด้านความมั่นคงขึ้นเป็นวาระแห่งชาติ กระบวนการถกเถียงและกำหนดนโยบายที่เนื้อหาของบทนี้มุ่งนำเสนอดำเนินไปจนกระทั่งปี 1992 ซึ่งเป็นปีที่ญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาล Miyazawa Kiichi ออกกฎหมาย International Peace Cooperation Law หรือที่รู้จักในนาม “PKO Law” ทำให้รัฐบาลส่ง SDF ไปนอกประเทศเพื่อร่วม PKO ได้ อันถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญหนึ่งในประวัติศาสตร์การต่างประเทศยุคหลังสงครามของญี่ปุ่น จากการวิเคราะห์เนื้อหาเหตุการณ์ของฝ่ายต่างๆ ทั้งที่คัดค้านการขยายบทบาทในทุกประการของ SDF และที่สนับสนุนบทบาทในกรอบจำกัดของ PKO ตลอดจนกลุ่มที่ผลักดันนโยบายในแนวทางสุดโต่ง แบบที่ต้องการเห็นญี่ปุ่นกลายเป็น “รัฐปกติ” ที่มีบทบาทเคียงบ่าเคียงไหล่กับสหรัฐฯ ได้มากขึ้นในการดูแลระเบียบโลก จะเห็นในท้ายที่สุดว่าการหยิบยก RCSD ขึ้นเพื่อมุ่งปฏิเสศ เป็นการสร้างแนวคิดคู่เปรียบเทียบสำหรับอธิบาย ให้ความหมายและสร้างความชอบธรรมแก่หลัก “ความมั่นคงร่วม” อันเป็นหลักการที่ฝ่ายสนับสนุนบทบาทด้านสันติภาพนำเข้ามาจากบรรทัดฐานสากล และต้องการเผยแพร่ในฐานะแนวคิดที่สังคมญี่ปุ่นควรให้ความสนใจ และในฐานะเสาหลักของการปรับนโยบายและการแสดงบทบาทในแนวทางใหม่

RCSD ถูกใช้เพื่อเน้นย้ำความแตกต่างของหลักการโดยทำหน้าที่เป็นแนวคิด “ขั้วตรงข้าม” อัน “ไม่พึงประสงค์” หรือ “สุดโต่ง” เกินกว่าขอบเขตบรรทัดฐานที่ยอมรับได้ และเกินกว่าความจำเป็นในการแสดงบทบาทของญี่ปุ่น RCSD ในวาทกรรมทำให้พฤติกรรมในกรอบ “ความมั่นคงร่วม” มีขอบเขตที่ชัดเจนขึ้น โดยกำหนดเส้นแบ่งระหว่าง “สิ่งต้องห้าม” กับ “ความถูกต้องเหมาะสม” และยังช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าบทบาทในกรอบความมั่นคงร่วมช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถรักษาความสอดคล้องของหลักกฎหมายและบรรทัดฐานสันตินิยมที่ยอมรับกันภายในประเทศได้ ขณะที่ปรับพฤติกรรมเข้าหาอุดมคติและบรรทัดฐานในระดับสากลภายใต้กรอบสหประชาชาติซึ่งก็มีฐานะที่ชอบธรรมในนโยบายของญี่ปุ่นมาแต่ก่อนอยู่แล้ว อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการปฏิเสศ RCSD ช่วยส่งเสริมให้บทบาทตาม “หลักความมั่นคงร่วม” ในเวทีสหประชาชาติ และ PKO กลายเป็น “ดุลยภาพใหม่” ที่ช่วยญี่ปุ่นให้สามารถรับมือกับปัญหาที่ต้องเผชิญต้นทศวรรษ 1990 ได้ ทั้งในแง่การต้องแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมกับสถานะการเป็นชาติชั้นนำชาติหนึ่งของโลก และชาติที่มีความรับผิดชอบในประชาคมนานาชาติ และในแง่การปรับยุทธศาสตร์ตามสถานการณ์ในระเบียบโลกใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น แนวทางนี้ถือว่ามี “ประนีประนอม” กับวิถีทางดั้งเดิมของญี่ปุ่น ตลอดจนกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ได้ดีกว่าการหันไปยอมรับและปฏิบัติใช้ RCSD ซึ่งเป็นแนวคิดคู่เปรียบเทียบในวาทกรรม ญี่ปุ่นจึงยังคงรักษาอุดมคติภายในประเทศและจิตวิญญาณของมาตรา 9 ไว้ได้โดยไม่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งกับการตีความรัฐธรรมนูญในยุคสมัยก่อนหน้า

เนื้อหาในบทนี้แบ่งเป็นสี่ส่วน อันดับแรกจะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทสันติภาพอันเป็นผลจากกระบวนการกำหนดนโยบายช่วงปี 1990-1992 ผลลัพธ์ของความพยายามนี้ที่ออกมาในรูป PKO Law ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงจากแนวทางการสร้างคุณูปการระหว่างประเทศ (international contribution / *kokusai koken*) ดังเดิมอย่างไร เหตุการณ์และปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกำหนดพลวัตและทิศทางของนโยบายดังกล่าวในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ประกอบด้วยอะไรบ้างก็จะเป็นรายละเอียดที่จะนำเสนอในส่วนแรก สำหรับสองส่วนถัดไปจะเป็นการวิเคราะห์วาทกรรมโดยเริ่มจากการพิจารณาวาทกรรมของฝ่ายที่คัดค้านการเปลี่ยนแปลงบทบาทของญี่ปุ่นและ SDF เป็นอันดับแรก ต่อด้วยวาทกรรมของกลุ่มที่สนับสนุนบทบาทของญี่ปุ่นที่แข็งขันขึ้น โดยพยายามลดอุปสรรคทางกฎหมายของ SDF ลง การวิเคราะห์วาทกรรมในสองส่วนนี้มุ่งแสดงหลักฐานเพื่อสนับสนุนคำตอบของงานวิจัยที่ว่าในช่วงทศวรรษนี้ RCSD ถูกใช้บรรจุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ด้วย “วิธีการปฏิเสธ” โดยอาศัยเป็นแนวคิดคู่เปรียบเทียบเพื่อให้ความชอบธรรมแก่แนวทางแสดงบทบาทที่ประนีประนอมกว่า การวิเคราะห์วาทกรรมในทั้งสองส่วนนี้แบ่งหัวข้อย่อยตามประเภทของวาทกรรมออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่วาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงหลักการ (principled ideas) ซึ่งเน้นการตัดสินใจตามถูกต้องและประเมินความเหมาะสมตามหลักบรรทัดฐาน กฎหมายและความชอบธรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคม และวาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงผลตอบแทน (causal ideas) ซึ่งมุ่งเน้นให้เหตุผลบนการคิดคำนวณผลได้-ผลเสียเชิงยุทธศาสตร์ ผลประโยชน์แห่งชาติและความจำเป็นเชิงสถานการณ์เป็นแนวทางสนับสนุนนโยบาย

จะเห็นในส่วนนี้ด้วยว่าวาทกรรมของทั้งฝ่ายต่อต้านและสนับสนุน เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่จุดยืนของฝ่ายตน พยายามยกตรรกะทั้ง 2 รูปแบบข้างต้นขึ้นมาอธิบายให้เห็นความสอดคล้องในเชิงหลักการอุดมคติและปทัสถาน ด้านหนึ่ง โดยอ้างอิงแหล่งที่มาทั้งระดับในประเทศและหลักระหว่างประเทศ อีกด้านหนึ่งวาทกรรมเหล่านี้พยายามชี้ให้เห็นความจำเป็นในเชิงผลประโยชน์และยุทธศาสตร์เพื่อรับประกันความอยู่รอดของญี่ปุ่น สำหรับฝ่ายต่อต้านนั้น รัฐธรรมนูญมาตรา 9 และการตีความแบบจำกัดเป็นแหล่งอ้างอิงของตรรกะเชิงหลักการที่จำต้องพิทักษ์ปกป้องไว้อย่างเข้มงวด อย่างไรก็ตาม ตรีกระว่าด้วยสันตินิยมบนบรรทัดฐานภายในประเทศนี้ ถูกฝ่ายสนับสนุนการปรับนโยบายโจมตีว่าทั้งคับแคบ เจาะต่อบทบาทหน้าที่ในเวทีโลก และขาดสำนึกรับผิดชอบต่อระเบียบระหว่างประเทศ ข้อวิจารณ์เหล่านี้ซึ่งขมวดอยู่ในวลี “สันตินิยมเพียงชาติตน” (one-country pacifism / *ikkoku heiwashugi*) ถูกเปรียบเทียบกับบรรทัดฐานและอุดมคติที่เป็นสากลและมีเกียรติมากกว่า นั่นคือ “สันตินิยมแบบกระตือรือร้น” (active pacifism / *sekk yokuteki heiwashugi*) ที่ต้องการการเสียสละผลประโยชน์ระยะสั้น การต้องคิดถึงส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และความ

รับผิดชอบต่อประชาคมโลก แหล่งอ้างอิงเชิงหลักการของข้อตกลงกลุ่มนี้คือแนวคิดสากลอย่าง “ความมั่นคงร่วม” อันเป็นหลักการพื้นฐานในการทำงานเพื่อสันติภาพของสหประชาชาติ รวมไปถึงแนวคิด RCSD อันเป็น “สิทธิประจำตัว” ของรัฐอธิปไตยที่ยอมรับโดยทั่วกัน ตามข้อบัญญัติในกฎบัตรสหประชาชาติ ในแง่ตรรกะเชิงผลตอบแทนนั้น ฝ่ายต่อต้านมองการขยายบทบาทหน้าที่ของ SDF และบทบาทในประเด็นความมั่นคงของญี่ปุ่นว่าเสี่ยงต่อการต้องเข้าพัวพันในสงคราม และแสดงความเคลือบแคลงรัฐบาลสายอนุรักษนิยมว่าต้องการพลิกฟื้นอำนาจทางทหารของญี่ปุ่น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ ตลอดจนสร้างความรู้สึกคุกคามแก่ชาติเพื่อนบ้านที่เคยเป็นเหยื่อสงครามของญี่ปุ่นมาก่อน ฝ่ายสนับสนุนกลับมองว่าการพิสูจน์ให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความรับผิดชอบและตั้งใจร่วมสร้างคุณประโยชน์และสันติภาพ นอกจากจะช่วยลดภาพลักษณ์ในแง่ลบของการเป็นชาติที่เอาแต่กอบโกยจากระเบียบโลกโดยไม่ให้อะไรตอบแทน ยังสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศที่ต้องพึ่งพิงเสถียรภาพและสวัสดิภาพของระเบียบโลก ไปจนถึงความสัมพันธ์อันดีกับชาติอื่นๆ เพื่อเข้าถึงปัจจัยยังชีพและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ญี่ปุ่นมีอยู่อย่างจำกัดอีกด้วย

เนื้อหาส่วนสุดท้ายจะมุ่งขยายความกลุ่มวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนบทบาทด้านสันติภาพ โดยชี้ให้เห็นการทำงานของ RCSD ว่าถูกใช้ในการให้คำอธิบายและการถกเถียงเชิงนโยบายอย่างไร วาทกรรมในกลุ่มนี้มีทั้งที่สนับสนุนให้ยึด RCSD เป็นหลักการรองรับบทบาทใหม่ในระเบียบโลกหลังสงครามเย็น ซึ่งสะท้อนให้เห็นฐานคติ (assumption) ของผู้กำหนดนโยบายและนักคิดไม่น้อยในญี่ปุ่นที่มองว่า “พันธมิตรกับสหรัฐฯ” ควรเป็นเสาหลักในการบริหารจัดการระเบียบโลก ในขณะที่แนวทางนี้สะท้อนจุดยืนแบบสุดโต่ง และเชื่อมโยงกับกระแสผลักดันให้ตีความหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 9 แนวคิดที่ถือว่ากลายมาเป็นกระแสหลัก และเป็นที่ยอมรับได้มากกว่า กลับอาศัยสถานะของ RCSD ที่เชื่อมโยงกับจุดยืนแบบขจัดหรือสุดโต่ง เป็นเหตุผลในการ “ปฏิเสธ” สิทธินี้และคงจุดยืนของการตีความปี 1981 เอาไว้ RCSD ยังถูกใช้เป็นตัวเปรียบเทียบหรือชี้ตรงข้าม กับแนวทางที่พอเหมาะและประนีประนอมกว่านั้นคือ “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งมุ่งอาศัย “เวที PKO ของสหประชาชาติ” แสดงบทบาทด้านสันติภาพ ด้วยวิธีนี้รัฐบาลและผู้สนับสนุนบทบาทดังกล่าวยังสามารถประนีประนอมเข้าหาข้อเรียกร้องของฝ่ายซ้ายและกระแสสันตินิยมที่ยังคงรุนแรงอยู่มากได้อีกด้วย วาทกรรมที่นำมาเสนอในส่วนนี้ช่วยสนับสนุนข้อโต้แย้งของงานวิจัยที่ว่า แม้ญี่ปุ่นจะไม่ได้เปลี่ยนจุดยืนให้ใช้ RCSD ในการปรับยุทธศาสตร์ช่วงต้นทศวรรษ 1990 แต่ข้อตกลงเกี่ยวกับ RCSD เกิดขึ้น แพร่หลายและมีบทบาทไม่น้อยในกระบวนการวางยุทธศาสตร์ และในการสร้างดุลยภาพใหม่ทั้งในจุดยืนเชิงหลักการและวิถีปฏิบัติตนของญี่ปุ่นบนเวทีโลก

3.2 ความเป็นมาและผลลัพธ์ของกระบวนการกำหนดนโยบายด้านบทบาทต่อสันติภาพ

บทบาทด้านสันติภาพของญี่ปุ่นนับจากต้นทศวรรษ 1990 หรือตั้งแต่การออก PKO Law เป็นต้นมา มุ่งอาศัยเวทีสหประชาชาติ โดยเจาะจงลงไปที “ปฏิบัติการรักษาสันติภาพ” เป็นพื้นที่หลักในการให้ SDF เข้ามีส่วนร่วมทำประโยชน์ระหว่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดจากการปฏิรูปนโยบายในช่วงนี้ คือการก่อกำเนิดพื้นฐานทางกฎหมายเพื่อรองรับการให้ SDF ออกไปทำหน้าที่ในต่างแดนได้ นับเป็นพัฒนาการเชิงบทบาทของ SDF จากเดิมที่มีสถานะแรกเริ่มเป็นหน่วยงานป้องกันประเทศ เขตแดนและอธิปไตยของญี่ปุ่นในขอบเขต “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ตามสิทธิ “ป้องกันตนเอง” (self-defense) กฎหมายใหม่ทำให้กองกำลังออกไปปฏิบัติการนอกประเทศได้ในการธำรงสันติภาพตามหลักการ “ความมั่นคงร่วม”

พัฒนาการนี้ยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน “นโยบายการสร้างคุณูปการต่อนานาชาติ” ซึ่งเข้ามาเป็นวาระแห่งชาติด้านการต่างประเทศของญี่ปุ่นนับย้อนไปราวสามทศวรรษก่อนหน้า เมื่อการเปลี่ยนสถานะของญี่ปุ่นจากรัฐผู้แพ้สงครามมาเป็นหนึ่งในชาติเศรษฐกิจชั้นนำของโลก ก่อให้เกิดกระแสการสำรวจตัวตนและทบทวนจุดยืนและท่าทีในเวทีสากล คำถามว่าญี่ปุ่นควรแสดงบทบาทอย่างไรให้สมฐานะและระดับศักยภาพที่เพิ่มพูนขึ้นกลายเป็นวาระถกเถียงทั้งในหมู่ผู้กำหนดนโยบายและวงการต่างๆ การให้ SDF เข้าร่วม PKO ในทศวรรษ 1990 นับเป็นความก้าวหน้าที่ขั้นในด้าน “รูปแบบ” และ “วิธีการ” ทำคุณประโยชน์แก่ประชาคมนานาชาติ จากเดิมที่บทบาทด้านนี้ของญี่ปุ่นจำกัดแค่ “การจัดสรรเงินช่วยเหลือ” อย่างที่มีมักถูกดูแคลนว่าญี่ปุ่นถนัดแต่เพียง “การทูตส่งจ่าย” (checkbook diplomacy) ไปสู่การ “ส่งบุคลากร” (personnel contribution) เข้าร่วมในกิจการที่เกี่ยวข้องด้านสันติภาพและความมั่นคงโดยตรง ซึ่งคาบเกี่ยวกับการใช้กำลังการทหารและการเสี่ยงภัยในพื้นที่ขัดแย้ง อาจมองพัฒนาการนี้อีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นการแสดงความตั้งใจว่านอกจากการ “ทุ่มเงิน” (*kane*) อย่างที่ทำมาแล้วญี่ปุ่นยังยินดี “ทุ่มเหงื่อ” (*ase*) ในการสร้างประโยชน์ให้แก่กิจการระหว่างประเทศอีกด้วย⁴

ดังที่กล่าวมาปัญหาการสร้างคุณูปการระหว่างประเทศไม่ใช่เรื่องใหม่ในการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่น ก่อนเกิดวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียและก่อนสิ้นสุดสงครามเย็น ญี่ปุ่นมีพลวัตและพัฒนาการในบทบาทระหว่างประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ที่เห็นเด่นชัดคือญี่ปุ่นได้เจียดศักยภาพส่วนเกินจากความมั่งคั่งที่ขยายตัวในยุค “ปาฏิหาริย์ทางเศรษฐกิจ” (economic miracle) จัดสรรสาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาคมนานาชาติในหลาย

⁴ “Japan & the Gulf: High Time for Japan to Assume International Role,” *Daily Yomiuri* (Oct 26, 1990), p. 3; Takubo Tadae, “Nihon wa Kokusaiteki Sekimu wo Hataseruka” (Can Japan fulfill its international obligation?) *Gaiko Forum* (Jan, 1990), p. 64.

แนวทาง ไม่ว่าจะในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (ODA) แก่ชาติที่มีระดับความเจริญต่ำกว่า หรือเงินสนับสนุนด้านการชำระระเบียบระหว่างประเทศ เช่นเงินช่วยเหลือที่ให้แก่องค์การระหว่างประเทศในกิจการต่าง ๆ และต่อกิจกรรมรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ⁵ แม้ว่ารัฐบาลได้ส่งสมผลงานด้านนี้มาอย่างต่อเนื่อง แต่ญี่ปุ่นมักถูกวิจารณ์ในเรื่องที่ไม่ยอมแสดงบทบาทด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ หรือรับภาระด้านยุทธศาสตร์การทหารในการดูแลและเรียบเรียงโลกพร้อมกับสมาชิกค่ายเสรีนิยมในยุคสงครามเย็น วิธีการที่ญี่ปุ่นปฏิบัติจำกัดแค่ด้านการจัดสรรเงินช่วยเหลือหรือใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจได้ว่าเนื่องจากเงื่อนไขทางกฎหมายของญี่ปุ่นทำให้สามารถแสดงบทบาทได้จำกัดเพียงในด้านที่ “ไม่ใช่การทหาร” (non-military roles) การอาศัย SDF เป็นเครื่องมือสร้างประโยชน์อย่างการเข้าร่วมปฏิบัติการทางทหารของนานาชาติจึงเป็นเรื่องเกินขอบเขตที่จะกระทำได้ คำประกาศลัทธิฟูกุดะ (Fukuda Doctrine) ช่วงท้ายทศวรรษ 1970 ในสมัยรัฐบาล Fukuda Takeo ตอกย้ำการยึดมั่นในบทบาทที่เน้นเศรษฐกิจเป็นหลักด้วยการขยาย ODA ขึ้นเท่าตัว โดยเจาะจงให้แก่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่เลี่ยงบทบาทการทหารด้วยการให้คำมั่นว่าจะไม่สร้างความรู้สึกคุกคามแก่ชาติเพื่อนบ้านในภูมิภาค⁶

บทบาทของญี่ปุ่นที่มุ่งให้แกการสร้าง ความเจริญและการพัฒนานี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์จำกัดเพียงการสร้าง ความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่ยังส่งผลทางอ้อมในการชำระสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคอีกด้วย โดยช่วยส่งเสริมภาวะพึ่งพาอาศัย (interdependence) การบูรณาการระดับภูมิภาค และบรรยากาศที่ต่างฝ่ายต่างหันไปสนใจผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ⁷ อย่างไรก็ตามแม้ว่าในช่วงทศวรรษ 1980 รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสนใจมากขึ้นต่อการสร้างคุณภาพโดยตรงในด้านสันติภาพและความมั่นคง อย่างเช่นการเห็นความสำคัญของกลไก PKO ว่าเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการลดความขัดแย้ง และมีความชอบธรรมในฐานะกิจกรรมภายใต้สหประชาชาติ⁸ แต่ญี่ปุ่นก็มีข้อจำกัดในการเข้าร่วมกลไกนี้และยังมุ่งเน้นการสนับสนุนแบบให้เงินช่วยเหลือเป็นหลัก ความตื่นตัวต่อ PKO และการจัดการความขัดแย้งระดับท้องถิ่น (regional conflicts / *funsō*) สะท้อนชัดเจนในคำขวัญของรัฐบาล Takeshita Noboru ช่วงท้ายทศวรรษ 1980 นั่นคือ “กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ” (Framework for International

⁵ MOFA, *Gaikōseisho*, 1988, p. 9; Kuriyama Takakazu, “Sekinin aru Keizai Taikoku eno Michi” (The road to become a responsible economic power), *Gaiko Forum* (Nov, 1988), p. 39.

⁶ Lam Peng Er, “The Fukuda Doctrine: Origins, Ideas, and Praxis,” in *Japan’s Relations with Southeast Asia: The Fukuda Doctrine and Beyond*, ed., Lam Peng Er (New York: Routledge, 2013).

⁷ T.J. Pempel “More Pax, Less Americana in Asia,” *International Relations of the Asia-Pacific* 10 (2010), pp. 473-474; Evelyn Goh, “How Japan Matters in the Evolving East Asian Security Order,” *International Affairs* 87, no. 4 (2011), pp. 897-898.

⁸ The United Nation Policy Division, MOFA’s the UN Bureau, “Kokusai Shakai ga Hatten saseta Kokuren no ‘Heiwaiji Katsudō’” (The UNPKO that the international society developed), *Gaiko Forum* (Jan, 1990), p. 71

Cooperation / *kokusai kyōryoku kōsō*) เป็นคำมั่นและแนวทางในการทำประโยชน์ในเวทีโลก กรอบความร่วมมือนี้ประกอบด้วย 3 เสาหลักได้แก่ การขยาย ODA ให้มากขึ้น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และ “ส่งเสริมความร่วมมือเพื่อสันติภาพ” (*heiwa no tame no kyōryoku no suishin*)⁹ ซึ่งหัวข้อท้ายสุดแสดงความมุ่งมั่นของญี่ปุ่นในการเข้าร่วม “คลี่คลายความขัดแย้งในที่ต่างๆ ของโลก โดยจัดสรรการสนับสนุนด้านการเงินและส่งบุคลากรเข้าร่วมอย่างแข็งขัน” อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมที่วันนี้กระทำได้อย่างมากที่สุดในรูปแบบ “การส่งพลเรือนเข้าร่วม PKO” ซึ่งถือเป็นความริเริ่มใหม่ที่ช่วยแก้ภาพลักษณ์และเสียงวิจารณ์ว่าญี่ปุ่นยึดติดกับการทูตส่งจ่ายเพียงอย่างเดียว และทำให้บุคลากรชาวญี่ปุ่นปรากฏตัวในพื้นที่ที่นานาชาติเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติการกิจมากขึ้น¹⁰ เรียกได้ว่าเป็นการหันมาหาแนวทาง “ทุ้มเหวี่ยง” มากขึ้น แต่จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามเย็นการปรับแนวทางที่เน้น “การส่งบุคลากร” ก็ไม่ได้พัฒนาไปถึงการปรับบทบาทหน้าที่ของ SDF รัฐบาลยังคงยึดแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้ภายใต้กรอบจำกัดของข้อกฎหมาย และหลักการป้องกันประเทศระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น¹¹

จะเห็นได้จากนโยบายสมัย Takeshita ว่าความขัดแย้งและสงครามระดับท้องถิ่นที่เกิดในภูมิภาคต่างๆ ของโลก กลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจ ความเคลื่อนไหวนี้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกขณะนั้นที่ “สงครามตัวแทน” (proxy wars) ในแถบโลกที่สามซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงกับสงครามเย็นเริ่มลดความรุนแรงลง โดยมีสาเหตุจากการคลี่คลายความตึงเครียดของสองมหาอำนาจในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1980 สหประชาชาติเริ่มมีบทบาทผ่านกลไก PKO ซึ่งวิวัฒนาการมาในยุคหลังสงครามอย่างไม่เป็นทางการ เนื่องจากปราศจากหลักกฎหมายรองรับที่ชัดเจนและไม่ใช้เครื่องมือที่เหล่าผู้ร่างกฏบัตรฯตั้งใจให้มีขึ้นตั้งแต่เริ่มแรก¹² อย่างไรก็ตามในยามที่การใช้กำลังและความรุนแรงในพื้นที่ต่างๆ เริ่มสงบลง PKO กลายเป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นมากขึ้นและมีการขยายจำนวนปฏิบัติการในพื้นที่ต่างๆ ของโลกอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความตระหนักรู้ของทางการญี่ปุ่นต่อทั้งปัญหาความขัดแย้งระดับท้องถิ่นและการมีบทบาทเพิ่มขึ้นของสหประชาชาติเกิดขึ้นมาก่อนสงครามเย็นสิ้นสุด ผู้กำหนดนโยบายและนักวิชาการไม่ได้มองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นสถานการณ์ชั่วคราวที่ญี่ปุ่นสามารถออกนโยบายเพื่อแสดงปฏิกิริยาตอบสนองเป็นรายกรณีไปได้ แต่มองเป็น “แนวโน้ม” ที่ย้ำให้เห็นความเป็นไปของระเบียบโลกในระยะยาว

⁹ MOFA, *Gaikōseisho*, 1988, p. 9.

¹⁰ Kuriyama, “Sekinin aru Keizai Taikoku eno Michi,” p. 36.

¹¹ *Ibid.*, p. 34.

¹² Endō Minoru, Takahashi Yoshikatsu, Chūma Kiyofuku and Tanaka Akihiko, “Heiwa eno Kōken de Naniga Dekiruka” (What can Japan do to contribute to peace?), *Gaiko Forum* (Jan, 1990), p. 56.

ซึ่งต้องการการตอบสนองที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ความตระหนักในเรื่องนี้นำไปสู่ความพยายามปฏิรูปในหลายด้านทั้งในแง่นโยบาย วิสัยทัศน์และทัศนคติของประชาชน

แม้อาจถกเถียงได้ว่า การปฏิรูปในประเทศดังกล่าวเป็นวาระที่ “กลุ่มระหว่างประเทศนิยม” เรียกร้องต่อเนื่องมา และเป็นคำขวัญเชิงนโยบายที่มีอยู่ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1980 ในสมัยรัฐบาล Nakasone Yasuhiro เช่น “การปฏิรูปเป็นสากล” (*kokusaika*) หรือ “การเปิดประเทศสู่สากล” (*sekai ni hiraku nihon*) แต่แนวโน้มของระเบียบโลกใหม่ที่เผยให้เห็นในช่วงท้ายของทศวรรษกลายเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญให้รัฐบาลและหลายฝ่ายในสังคมญี่ปุ่นเริ่มต้นตัวในเรื่องการแสวงหาแนวทางมีส่วนร่วมและทำประโยชน์ต่อประชาคมโลกให้มากขึ้น สอดรับกับความคึกคักของกระแสความคิดในช่วงผลัดทศวรรษที่แข่งขันกันคาดการณ์สถานการณ์โลกในทศวรรษ 1990 ที่กำลังเคลื่อนเข้ามาทุกขณะ วิสัยทัศน์สำหรับทศวรรษใหม่ในช่วงเวลานี้มีนัยสำคัญในแง่ที่เป็นการพยากรณ์แนวโน้มของระเบียบโลกใหม่หลังยุคสงครามเย็นด้วย ว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใดและจะมีปัญหาสำคัญใดที่ญี่ปุ่นต้องเตรียมรับมือ “ความขัดแย้งระดับท้องถิ่นในที่ต่างๆ ของโลก” (*regional conflicts*) ดูจะเป็นหัวข้อที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายไม่น้อยเห็นพ้องต้องกันว่า เป็นประเด็นปัญหาที่จะบั่นทอนเสถียรภาพในโลกที่มีความเชื่อมโยงและขึ้นแก่กันมากขึ้น โดยที่นานาชาติรวมทั้งญี่ปุ่นไม่อาจละเลยได้ ในช่วงท้ายของสงครามเย็นแม้ว่าความขัดแย้งในรูปของ “สงครามตัวแทน” จะเบาบางลง แต่ระเบียบโลกใหม่ที่ปราศจากความพยายามถ่วงดุลซึ่งกันของมหาอำนาจใหญ่สองขั้วที่เคยค้ำค้ำถึงยุทธศาสตร์ระดับโลกและเข้าไปครอบงำภูมิภาคต่างๆ จะส่งผลให้เกิดสุญญากาศทางอำนาจ และทำให้ความตึงเครียดรูปแบบอื่นๆ ที่ถูกเบียดบังและกดทับภายใต้ระเบียบยุคสงครามเย็นปะทุขึ้นมาเป็นความขัดแย้งและการใช้กำลัง ความขัดแย้งที่มีแบบแผนและที่มาต่างไปจากสงครามตัวแทนนี้อาจประกอบด้วย ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรมและข้อพิพาทด้านดินแดน ซึ่งตกค้างมาจากกระบวนการสร้างรัฐสร้างชาติของชาติต่างๆ นับจากต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา¹³ ดังนั้นเมื่อมองจากสถานการณ์โลกและการตระหนักรู้ของผู้นำทางการเมืองและความคิดของญี่ปุ่น จะเห็นกระบวนการปรับแนวทางและเตรียมการมาก่อนการสิ้นสุดสงครามเย็นอย่างแจ่มชัด ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เสียอีก คำมั่นในคำขวัญเชิงนโยบายของ Takeshita และความริเริ่มด้านการให้คูปองการในกรอบ PKO จึงถือเป็นรูปธรรมของการปรับยุทธศาสตร์ที่ค้ำค้ำถึงปัญหาเรื่องบทบาทต่อสันติภาพระหว่างประเทศเป็นสำคัญ

¹³ MOFA, *Gaikōseisho*, 1991, p. 2.

3.2.1 การรับมือกับวิกฤตการณ์แรกแห่งยุคหลังสงครามเย็น

เมื่อย้อนมองความเป็นมาเชิงพัฒนาการของบทบาทและความมุ่งมั่นของญี่ปุ่นในการมีส่วนร่วมสร้างระเบียบโลกใหม่ที่มีเสถียรภาพและสันติภาพ จึงไม่เป็นการยากที่จะเข้าใจว่า เหตุใดวิกฤตการณ์อ่าวฯ (Persian Gulf Crisis) ที่เริ่มต้นขึ้นในเดือนสิงหาคม 1990 จากการที่อิรักบุกคูเวต จึงถูกมองเป็น “บททดสอบ” ของญี่ปุ่น ตลอดจนรวมไปถึงสาเหตุที่ “ความล้มเหลว” ในการตอบสนองต่อวิกฤตนี้ยาวนานาประเทศยอมรับ จึงทำให้เกิด “บาดแผลฝังใจ” และกระแสทบทวนตัวตนขึ้นในสังคมญี่ปุ่นเป็นการใหญ่ กระแสความรู้สึกเช่นนี้เป็น เครื่องมือสำคัญของกลุ่มระหว่างประเทศนิยม และอนุรักษนิยมในการผลักดันบทบาทของญี่ปุ่นที่แข่งขันยิ่งขึ้น วิกฤตการณ์อ่าวฯ ตอกย้ำการรับรู้และตีความระเบียบโลกยุคหลังสงครามเย็นที่มีการอภิปรายในแวดวงนโยบายของญี่ปุ่นมาก่อนหน้า (ดังกล่าวข้างต้น) โดยมองว่าการที่ประธานาธิบดี Saddam Hussein ของอิรัก บุกยึดคูเวต เป็นสถานการณ์ที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของระเบียบในภูมิภาคที่ประสบภาวะสูญญากาศ เมื่อมหาอำนาจในสงครามเย็นลดบทบาทในพื้นที่ลง ความพยายามเปลี่ยนแปลงสถานะอำนาจในภูมิภาคของรัฐใดรัฐหนึ่งเช่นนี้ เป็นรูปแบบหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งระดับท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นแพร่หลายต่อไปในยุคหลังสงครามเย็น และส่งผลกระทบเป็นวงกว้างออกไปนอกภูมิภาคหนึ่งๆ งานวิเคราะห์ในญี่ปุ่นไม่น้อยจึงเรียกวิกฤตการณ์อ่าวฯว่า เป็นวิกฤตการณ์แรกในยุคหลังสงครามเย็น โดยมีนัยว่าปัญหาเช่นนี้จะเกิดขึ้นโดยทั่วไปจนถึงได้ว่าเป็น “ลักษณะสำคัญ” อย่างหนึ่งของระเบียบโลกหลังยุคสงครามเย็น

ในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์อ่าวฯ ญี่ปุ่นถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีส่วนร่วม “น้อยและช้าเกินไป” (too little, too late / *sukunasugiru, ososugiru*) และทำได้แค่ดำเนิน “การทูตแบบสั่งจ่าย” โดยแทบไม่ได้มีส่วนสนับสนุนด้านบุคลากรเลย ในแง่ของการดำเนินการและพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของญี่ปุ่นนั้น เมื่อมองจากภายนอก อาจดูเป็นการบ่าเบียงบทบาท และเลี่ยงการเสี่ยงอันตราย หรือการเข้าเกี่ยวข้องในการใช้กำลังในภูมิภาคที่ห่างไกล ทั้งยังอาจมองเป็นการอาศัยรัฐอื่นให้เป็นผู้ลงมือลงแรงปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ทั้งที่จริงๆ แล้วญี่ปุ่นเองก็มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอยู่มาก เนื่องจากต้องพึ่งพาเสถียรภาพในภูมิภาคตะวันออกกลางเพื่อรับประกันความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศ อย่างไรก็ตาม เมื่อมองการเมืองภายในของญี่ปุ่นระหว่างช่วงเวลานี้ สิ่งที่เห็นคือความปั่นป่วนและการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างแนวคิดในการหาแนวทางแสดงบทบาทที่เหมาะสม และเป็นไปได้ ภายใต้กรอบหลักการและข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีอยู่ แทบทุกกลุ่มความคิดตระหนักดีถึงปัญหาและความจำเป็นในการเข้ามีส่วนร่วม แต่ญี่ปุ่นควรใช้แนวทางใดในการจัดการวิกฤตนี้ร่วมกับนานาชาติ ญี่ปุ่นไม่เพียงขาดกลไก ประสพการณ์และพื้นฐานทางกฎหมายสำหรับรับมือเท่านั้น

แต่ยังต้องหาทางฝ่าสภาวะชะงักงันในการถกเถียงเชิงกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจากับกลุ่มฝ่ายซ้าย ที่เคลือบแคลงการมีส่วนร่วมของ SDF รวมถึงกระแสต่อต้านของประชาชน

เริ่มแรกญี่ปุ่นตื่นตัวและตอบสนองอย่างรวดเร็วด้วยการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่ออิรัก ก่อนหน้าที่ข้อ มติคว่ำบาตรของสหประชาชาติจะออกมาเสียด้วยซ้ำ มาตรการที่ฉับไวเช่นนี้ได้รับการชื่นชมอย่างมาก อดีต นายกฯ Nakasone Yasuhiro กล่าวว่าเนื่องจากญี่ปุ่นเป็นชาติที่นำเข้าน้ำมันปริมาณมากจากอิรัก การประกาศ คว่ำบาตรจึงมีผลไม่น้อยทั้งด้านเศรษฐกิจและในเชิงจิตวิทยา¹⁴ แต่ด้วยเงื่อนไขที่เป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นการ ดำเนินการนอกเหนือจากนี้กลายเป็นเรื่องยุ่งยาก ดังเช่นที่ Itō Kenichi ตั้งข้อสังเกตว่ามาตรการคว่ำบาตรในที แรกนั้น นับเป็น “จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของการตอบสนองอันรวดเร็วและเด็ดขาดของรัฐบาล”¹⁵ นายกฯ Kaifu ประกาศเลื่อนการเยือนตะวันออกกลางที่กำหนดไว้ก่อนที่วิกฤตจะอุบัติขึ้น ก่อให้เกิดเสียงวิจารณ์ถึงการแสดง ความแน่วแน่ของญี่ปุ่นในการร่วมแก้ไขวิกฤต และทำตามคำมั่นว่าจะมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการสร้าง ระเบียบโลกใหม่ ผู้นำญี่ปุ่นยังถูกวิจารณ์ในแง่ “การขาดภาวะผู้นำ” ที่จำเป็นในการรับมือภาวะฉุกเฉินเช่นนี้ กระแสโจมตียังพุ่งไปที่ความล่าช้าของรัฐบาลในการพิจารณามาตรการ โดยปล่อยเวลาให้ล่วงเลยถึงสองเดือน จึงจะเรียกประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญเพื่อกำหนดแนวทางตอบสนองต่อวิกฤตการณ์อย่างจริงจัง¹⁶

นัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่วิกฤตครั้งนี้สะท้อนให้เห็นในระดับระหว่างประเทศ และยิ่งตอกย้ำความพ่าย แพ้ต่อบททดสอบของญี่ปุ่น คือความกระตือรือร้นของสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะมนตรีความ มั่นคง (UN Security Council / UNSC) และบทบาทของสหรัฐฯในการระงับสถานการณ์ ความสามารถในการ ออกข้อมติประณามและเรียกร้องให้อิรักถอนกำลังจากคูเวตโดยทันทีอย่างไม่มีเงื่อนไข (Resolution 660) ซึ่ง ออกมาทันทีในวันที่อิรักบุกคูเวต (2 สิงหาคม 1990) และการออกข้อมติคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจตามมาอย่าง รวดเร็วเมื่ออิรักไม่ปฏิบัติตาม (Resolution 661) เป็นเครื่องสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงใหญ่ในกลไก สหประชาชาติ ก่อนหน้านี้ UNSC ประสบภาวะชะงักงันหรือเป็น “อัมพาต” บ่อยครั้ง จากการเผชิญหน้ากัน ของสองค่ายสมาชิกถาวรใน UNSC ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีสิทธิยับยั้ง (veto) แต่ความรวดเร็วและเด็ดขาดในวิกฤต อ่าวฯแสดงให้เห็นว่าสหภาพโซเวียตและสหรัฐฯสามารถจับมือกันได้เพื่อกดดันอิรัก นอกจากข้อมติดังกล่าวอัน เป็นการตอบสนองแรกเริ่มแล้ว ก่อนสิ้นปี 1990 UNSC ได้ผ่านข้อมติทั้งหมดกว่า 10 ฉบับเพื่อกดดันอิรัก รวมถึง Resolution 678 (29 พฤศจิกายน 1990) ที่ประกาศเส้นตายให้อิรักปฏิบัติตามข้อมติทั้งหมด และถอน

¹⁴ Nakasone Yasuhiro, “Waga ‘Taiken teki’ Yūji Kōdōron” (Our experience on crisis management) *Bungeishuju* (Oct, 1990), p. 133.

¹⁵ Itō Kenichi, “The Japanese State of Mind: Deliberations on the Gulf Crisis,” *Journal of Japanese Studies*, 17:2 (1991), p. 275.

¹⁶ *Ibid.*, p. 276.

กำลังจากคูเวตภายในวันที่ 15 มกราคม 1991 มิฉะนั้นนานาชาติจะใช้วิธีการที่จำเป็นทุกอย่างรวมทั้งการใช้กำลังต่ออิรัก

ระหว่างที่ขั้นตอนในสหประชาชาติดำเนินไป นานาชาติได้จัดตั้งอีกแนวหน้าเพื่อกดดันอิรัก ด้วยการเรียกร้องของชาติอาหรับโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเกรงว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของอิรักจะไม่ยุติแค่การผนวกคูเวต และอาจเป็นภัยความมั่นคงต่อตนตามมา จึงมีการจัดตั้งกองกำลังผสมนานาชาติขึ้นในภูมิภาค โดยมีสหรัฐฯภายใต้การนำของประธานาธิบดี George H. W. Bush เป็นแกนนำรวบรวมกำลังจากหลายชาติอาหรับ อังกฤษ ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ ซีเรีย และโมร็อกโก ภายใต้ปฏิบัติการ Operation Desert Shield กองกำลังผสมนี้ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วมีชาติเข้าร่วมถึง 28 ประเทศ มีบทบาทตัดทอนความทะเยอทะยานขยายอำนาจของอิรัก รวมไปถึงกดดันให้อิรักปฏิบัติตามข้อมติ และสอดคล้องการคว่ำบาตรให้มีประสิทธิภาพ ความพยายามทั้งด้านการทูตและการทหารสะท้อนวิธีการจัดการปัญหาแบบพหุภาคี โดยมีนานาชาติเข้าร่วมอย่างแข็งขัน แรงจูงใจที่สำคัญหนึ่งในความตื่นตัวนี้คือการมองว่าวิกฤตนี้อาจ “ส่งผลกระทบยาว” ต่อระเบียบโลกใหม่ที่กำลังก่อร่างสร้างตัวขึ้น เนื่องจากการกระทำของอิรักอาจกลายเป็นแบบอย่าง (precedent) ให้แก่รัฐอื่น ๆ การร่วมจัดการวิกฤตจึงเป็นวิธีแสดงการต่อต้านอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม และส่งสัญญาณว่านานาชาติไม่ยอมรับวิธีการอันก้าวร้าวในการจัดการข้อพิพาทหรือแสวงหาประโยชน์ของรัฐ

เมื่อเส้นตายที่ระบุใน Resolution 678 ผ่านพ้นโดยที่อิรักยังคงเพิกเฉย สหรัฐฯและกองกำลังผสมจึงเตรียมพร้อมใช้มาตรการที่จำเป็นรวมทั้งการใช้กำลังกดดันอิรัก ยุทธการทางทหารภายใต้ชื่อ Operation Desert Storm เปิดฉากในวันที่ 17 มกราคม 1991 ด้วยการโจมตีทางอากาศต่ออิรัก สงครามที่ได้รับความชอบธรรมจากข้อมติสหประชาชาติดำเนินไปไม่นาน กองกำลังผสมที่มีแสนยานุภาพอันล้ำหน้าของสหรัฐฯเป็นแกนกลางทั้งทางอากาศและภาคพื้นดินมีความเหนือกว่าอิรักเป็นอย่างมาก กองกำลังผสมเริ่มปฏิบัติการภาคพื้นดินอย่างจริงจังในวันที่ 24 กุมภาพันธ์และสามารถบีบให้กองกำลังของอิรักถอยร่นจากคูเวตได้ ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ Saddam Hussein ประกาศถอนกำลังทั้งหมดออกจากคูเวต เพียงราวหนึ่งร้อยชั่วโมงหลังจากปฏิบัติการภาคพื้นดินเริ่มขึ้นกองกำลังผสมสามารถบรรลุเป้าหมายทางทหารและประกาศหยุดยิงในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ วันถัดมาอิรักประกาศยอมรับข้อมติทั้ง 12 ฉบับของ UNSC สงครามและวิกฤตในตะวันออกกลางยุติลงอย่างรวดเร็วด้วยบทบาทที่ประสานกันระหว่างสหประชาชาติกับสหรัฐฯ

ก่อนที่วิกฤตการณ์จะยกระดับเป็นปฏิบัติการทางทหารที่มีการใช้กำลังเต็มรูปแบบในต้นปี 1991 นับเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นเข้ามีส่วนร่วมได้มากกว่าเมื่อเทียบกับเมื่อสถานการณ์บานปลายไปสู่การสู้รบแล้ว แต่ในรอบเวลา 7 เดือนที่กองกำลังผสมตั้งหลักอยู่ในตะวันออกกลางเพื่อป้องปรามและกดดันอิรัก

รัฐบาลและรัฐสภาญี่ปุ่นมุ่งถกอภิปรายถึงแนวทางส่งบุคลากรเข้าร่วมในกองกำลังผสมไม่ทางใดก็ทางหนึ่งซึ่งจะช่วยแสดงความตั้งใจในการมีส่วนร่วมของญี่ปุ่นนอกจากด้านเงินช่วยเหลือ ร่างกฎหมาย UN Peace Cooperation Bill ถูกยื่นเข้าสู่การพิจารณาในรัฐสภาสมัยวิสามัญที่เริ่มขึ้นในเดือนตุลาคม สองเดือนหลังจากวิกฤตการณ์เริ่มต้น ความริเริ่มของรัฐบาลในร่างกฎหมายที่เห็นเด่นชัดคือ แผนการส่งหน่วยที่ตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะเรียกว่า UN Peace Cooperation Corps (UNPCC) ไปยังพื้นที่ หน่วยนี้จะประกอบด้วยเจ้าหน้าที่พลเรือน ตำรวจ หน่วยยามฝั่งและ SDF โดยมีแผนเข้าร่วมในภารกิจ อย่างเช่นการสอดส่องการหยุดยิง ดูแลด้านธุรการ สอดส่องการเลือกตั้ง ตลอดจนให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกด้านพลเรือนต่างๆ เช่นด้านการแพทย์และบูรณะฟื้นฟู¹⁷ ร่างกฎหมายนี้อาจมองเป็นแนวทางนำร่อง PKO Law เนื่องจากมีเนื้อหาคล้ายคลึงในหลายๆ ด้าน รวมถึงการมุ่งเน้นให้ภารกิจของ UNPCC เป็นไปในรูปแบบ “รักษาสันติภาพ” มากกว่าปฏิบัติการทางทหารที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลัง ตลอดจนจำกัดภารกิจไว้ใน “แนวหลัง” ด้านการส่งกำลังบำรุง นอกจากนี้แล้วร่างกฎหมายนี้ยังกำหนดให้ UNPCC ติดอาวุธและใช้กำลังได้ระดับต่ำสุดเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น

อย่างไรก็ตามในการพิจารณากฎหมายนี้ช่วงท้ายปี 1990 ข้อถกเถียงซึ่งนำโดยพรรคฝ่ายค้านที่ยึดอุดมการณ์สันตินิยม มุ่งตั้งคำถามว่าวิธีการที่รัฐบาลเสนอขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อบัญญัติ “ละเลิกการใช้กำลังเป็นเครื่องมือจัดการข้อพิพาทระหว่างประเทศ” ข้อถกเถียงซึ่งหาข้อสรุปได้ไม่ถ่างอีกประการหนึ่งคือ คำถามที่ว่า SDF ควรมีส่วนร่วมหรือไม่และด้วยแนวทางอย่างไร ในการร่วมปฏิบัติการกับกองกำลังนานาชาติ ทักษะและความคล่องตัวของ SDF ย่อมเป็นประโยชน์และถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่เหมาะสมกับภารกิจ การส่งกองกำลังที่มีฐานะทัดเทียมกับชาติอื่นยังช่วยส่งเสริมสถานะของญี่ปุ่นได้ด้วย แต่ข้อห้ามส่ง SDF ไปต่างแดนก็เป็นอุปสรรคซึ่งรัฐบาลพยายามก้าวข้ามด้วยการเสนอวิธีการหลายรูปแบบไม่ว่าการให้ SDF มีสถานะควบ (joint status) ทั้ง SDF และ UNPCC ไปพร้อมกัน หรือต้องให้เจ้าหน้าที่ลาออกจากการเป็น SDF เพื่อร่วมใน UNPCC หรือให้ UNPCC ปลอดภัยจาก SDF เลย เพื่อเลี่ยงปัญหาการต้องส่ง SDF ออกนอกประเทศ ความชะงักงันที่เกิดจากการถกเถียงในด้านกฎหมายเช่นนี้ จุดริ้วการดำเนินการที่ทันท่วงที และเป็นสถานการณ์ก่อนที่รัฐบาลจะถอนร่างกฎหมายนี้ออกจากการพิจารณาในเดือนพฤศจิกายน 1990

¹⁷ Ibid., p. 277.

Ozawa Ichirō นักการเมืองในพรรค LDP ผู้เป็นแกนนำโจมตีการจัดการของรัฐบาลและผลักดันบทบาทที่แข็งขันของญี่ปุ่น บรรยายความล้มเหลวในการรับมืออันเป็นผลจากความไม่พร้อมทั้งทางกฎหมาย วิทยาศาสตร์และฉันทามติว่า นอกจากเงินสนับสนุนแล้วญี่ปุ่นได้รับการร้องขอจากรัฐบาลสหรัฐฯหลายระลอก “เมื่อสหรัฐฯขอยานพาหนะเพื่อลำเลียงปัจจัยทางทหาร ญี่ปุ่นปฏิเสธโดยอ้างรัฐธรรมนูญ เมื่อขอเรือขนส่งกำลังบำรุงญี่ปุ่นก็ไม่ให้ เมื่อขอเรือที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทหารญี่ปุ่นถึงได้จัดแจงส่งไป แต่ก็ล่าช้าเกินกว่าที่จะตอบสนองได้ทันตามความจำเป็น เมื่อขอให้ส่งเรือเก็บกู้ทุ่นระเบิด ญี่ปุ่นก็ปฏิเสธจนกระทั่งสงครามอ่าวสิ้นสุดไปแล้วจึงคิดจะส่งไป”¹⁸ เมื่อสหรัฐฯขอเครื่องบินขนส่ง ทางการณ์ญี่ปุ่นพยายามทำข้อตกลงกับสายการบินพลเรือนในประเทศอย่างเจแปนแอร์ไลน์ แต่เมื่อเผชิญกระแสต่อต้านจากสหภาพแรงงานในบริษัทการบินและขนส่ง¹⁹ ในท้ายที่สุด รัฐบาลก็ตัดสินใจทำสัญญาจ้างสายการบินอเมริกันแอร์ไลน์ให้บินตรงไปยังอ่าวเปอร์เซีย แทนกว่า 80 เที่ยวบิน ลองนึกดูว่าหากเครื่องบินเหล่านั้นเป็นของญี่ปุ่นจะทำให้ทัศนคติของนานาชาติต่อญี่ปุ่นเปลี่ยนไปเช่นไร²⁰ แม้แต่คุณูปการด้านการเงินซึ่งญี่ปุ่นส่งสมความถนัดมายาวนาน ระหว่างวิกฤตนี้ท่าทีของญี่ปุ่นกลับไม่กระตือรือร้นและดูเหมือนจะตื่นตัวเมื่อถูกกระตุ้นจากต่างชาติเท่านั้น อย่างที่ Kent Calder บรรยายการให้เงินช่วยเหลือของญี่ปุ่นว่าเป็นแบบ “ทีละน้อยและกระจัดกระจาย” (piecemeal and picayune)²¹ แม้ว่าในท้ายที่สุดญี่ปุ่นบริจาคเงินมูลค่ารวมสูงถึง 13,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ครอบคลุมค่าใช้จ่ายคิดเป็นร้อยละ 20 ของปฏิบัติการ Operation Desert Shield และ Operation Desert Storm นับเป็นชาติที่ให้เงินช่วยเหลือมากเป็นอันดับสองในวิกฤตนี้ แต่กระบวนการตัดสินใจเรื่องเงินช่วยเหลือก็ถูกมองว่าไม่ผ่านการตอบสนองต่อ “แรงกดดันจากภายนอก” (*gaiatsu*) ตามเคย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงกดดันหรือไปสั่งจากรัฐฯ มากกว่าเป็นการแสดงความริเริ่มและกระตือรือร้นของญี่ปุ่นเอง²² เหตุการณ์ที่สะท้อนเรื่องนี้คือจำนวนเงินบริจาคของญี่ปุ่นที่ดูเหมือนจะทบจำนวนขึ้นตามแรงกดดันของสหรัฐฯ แรกเริ่มนั้นญี่ปุ่นตั้งใจมอบเงิน 2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยครึ่งหนึ่งให้แก่กองกำลังผสม อีกครึ่งหนึ่งให้แก่ชาติที่ได้รับผลกระทบ ปัญหาวางจะส่งเงินไปทางใดเพื่อไม่ให้เข้าข่ายการสนับสนุนการใช้กำลังโดยตรง ทำให้การตัดสินใจดูล่าช้ากว่าที่ควร เมื่อสหรัฐฯวิจารณ์ว่าเงินจำนวนดังกล่าวน้อยไป ญี่ปุ่นประกาศเพิ่มวงเงินเป็น 4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ²³ ตอกย้ำภาพลักษณ์เชิงลบที่มีมาแต่เดิม ญี่ปุ่นตัดสินใจสมทบเงินอีก 9 พันล้านเหรียญให้แก่กองกำลังผสม แต่ก็มีขึ้น

¹⁸ Ozawa, *Blueprint for a New Japan*, p. 37.

¹⁹ Ushiba Akihiko, “Jieitai naki Jieitai Hakenron wo Haisu” (Abolish the argument to dispatch the SDF without the SDF) *Shokun* (Nov, 1991), p. 123.

²⁰ Ozawa, *Blueprint for a New Japan*, pp. 37-38.

²¹ Kent E. Calder, “Japan in 1991: Uncertain Quest for a Global Role,” *Asian Survey* 32, no. 1 (1992), p. 32.

²² Ozawa, *Blueprint for a New Japan*, p. 42.

²³ Kanzaki Koichi, “Brady, Hashimoto to Mull Japan’s Gulf Contribution,” *The Daily Yomiuri* (Sep 4, 1990).

หลังจากที่การใช้กำลังต่ออิรักได้เปิดฉากขึ้นแล้วในเดือนมกราคม การที่สถานการณ์เปลี่ยนไปเป็นการสู้รบ หมายความว่า เป็นการยากสำหรับญี่ปุ่นที่จะให้การสนับสนุนด้วยวิธีอื่นนอกเหนือจากนี้

ญี่ปุ่นถูกซ้ำเติมอีกกระลอกเมื่อปรากฏว่าในหน้าหนังสือพิมพ์ *New York Times* ที่รัฐบาลควเวตลง ประกาศแสดงความขอบคุณบรรดาชาติที่มีส่วนช่วยปลดปล่อยตนจากการถูกยึดครอง ญี่ปุ่นกลับไม่อยู่ใน รายชื่อดังกล่าว เหตุการณ์นี้สร้างความสะเทือนใจในหมู่ผู้กำหนดนโยบายและประชาชนญี่ปุ่น ทั้งยังถูกฝ่ายที่ ผลักดันการปรับบทบาทมาแต่ต้นขยายความให้เห็นว่า “การทูตส่งจ่าย” ไม่ใช่สิ่งที่นานาชาติให้ความสำคัญ เท่ากับการส่งบุคลากรหรือกองกำลังเข้าร่วม รัฐบาลพยายามกู้สถานการณ์ภายหลังสงครามยุติด้วยการส่ง SDF ไปเก็บกู้ทุ่นระเบิดในอ่าวเปอร์เซีย นับเป็นครั้งแรกในยุคหลังสงครามที่ SDF ออกไปทำภารกิจนอก ประเทศ โดยรัฐบาลอ้างการตีความกฎหมายที่มีมาก่อนหน้านี้ที่ว่า “การจัดอุปสรรคในการเดินเรือ” ไม่ถือ เป็นการใช้กำลังในต่างแดน เสียงสะท้อนกลับในเชิงบวกจากประชาคมนานาชาติต่อภารกิจนำร่องของ SDF นี้ ทำให้ทัศนคติต่อต้านการส่ง SDF ไปต่างประเทศของสาธารณชนชาวญี่ปุ่นเบาบางลงอย่างมาก ดังที่ปรากฏ ในผลการสำรวจความคิดเห็นช่วงปี 1991²⁴ การได้รับบทเรียนและรับรู้ถึงความคาดหวังเชิงพฤติกรรมที่ สะท้อนมาจากเสียงตอบรับของนานาชาติ ช่วยสร้างบรรยากาศของการทบทวนนโยบายด้านบทบาทอีกครั้ง ในช่วงปี 1991-1992 ฉันทามติเริ่มก่อตัวขึ้นในวงการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างพรรคฝ่ายขวาและสาย กลางอย่างพรรค Komei ว่าการปฏิรูปในด้านนี้มีความจำเป็นในระยะยาวสำหรับ ญี่ปุ่นที่ต้องปรับตัวเข้าสู่ ระเบียบโลกใหม่ สหประชาชาติเริ่มมีบทบาทมากขึ้นและการสนับสนุนกิจกรรมขององค์การสากลนี้ก็สอดคล้อง และชอบธรรมตามอุดมคติสันตินิยมอันเป็นอัตลักษณ์ของญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม อีกทั้งการส่ง SDF เข้าร่วม PKO ก็ยังช่วยส่งเสริมอุดมคตินี้ได้ภายใต้ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ

International Peace Cooperation Law หรือ PKO Law จึงเป็นผลจากการเจรจาและปรับจุดยืนเข้า หากันของกลุ่มการเมืองที่หันเข้าร่วมฉันทามติดังกล่าว ส่งผลให้พรรคฝ่ายซ้ายที่ต่อต้านการขยายบทบาทของ SDF อย่างพรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งไม่สามารถเสนอตรรกะที่จูงใจเพียงพอมาได้แย้งฉันทา มตินี้ ต้องหันไปใช้กลยุทธ์ขัดขวางในรัฐสภาอย่างการถ่วงเวลา (filibuster) ไม่ให้กฎหมายผ่านได้ทันสมัย ประชุม พรรคฝ่ายค้านใช้กลยุทธ์เดินเอื้อยระหว่างการออกเสียงในวาระต่างๆ ที่เรียกว่า “ox-walk” การ ประนีประนอมที่เกิดขึ้นทำให้ PKO Law มีความเบี่ยงเบนจากวัตถุประสงค์เดิมใน 2 แง นั่นคือเบี่ยงเบนจาก การจัดการวิกฤตที่เป็นต้นแบบ ซึ่งก็คือวิกฤตอ่าวฯ และจากมาตรฐานสากล ในด้านแรกนั้นจะเห็นว่าแม้

²⁴ Chūma, “The Debate over Japan’s Participation in Peace-keeping Operations,” p. 251.

กฎหมายนี้มีที่มาและแรงจูงใจจากการพยายามเข้าร่วมจัดการวิกฤตอ่าวฯ แต่บทบาทที่จำกัดเฉพาะกรอบ PKO ไม่ได้ช่วยตอบโจทย์การจัดการปัญหาในรูปแบบเดียวกับวิกฤตอ่าวฯแต่อย่างใด นั่นคือไม่อาจใช้รับมือกับสถานการณ์ที่มีการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามข้อมติ หรือการใช้ปฏิบัติการทางทหาร “ทำให้เกิด” สันติภาพ (peacemaking) ไม่ใช่เพียง “การรักษา” สันติภาพ (peacekeeping) ซึ่งตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่าสันติภาพเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงเข้าไปปกป้องรักษา

ความเบี่ยงเบนจากวิกฤตตั้งต้นนี้ ยิ่งเห็นได้ชัดเมื่อพิจารณาเงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนดขึ้นในการส่ง SDF เข้าร่วม PKO ที่เรียกว่า “หลักการ 5 ข้อในการรักษาสันติภาพ” (PKO 5 Principles) ได้แก่ 1) ชาติคู่พิพาทบรรลุข้อตกลงหยุดยิงแล้ว 2) ชาติคู่พิพาทยอมรับญี่ปุ่นเข้าร่วมภารกิจ 3) วางตัวเป็นกลาง 4) ต้องถอนตัวออกจากภารกิจเมื่อเงื่อนไขข้างต้นสลายไป 5) ใช้อาวุธในระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น²⁵ แนนอนว่าแม้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขนี้ การให้ SDF เข้าร่วม PKO ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ทำให้รัฐบาลมีเครื่องมือเพิ่มขึ้นในการแสดงบทบาทด้านสันติภาพ แต่แนวทางที่เน้นให้สันติภาพเกิดขึ้นก่อนแล้วญี่ปุ่นจึงค่อยเข้าไปร่วมนั้น ทำให้ปัญหาการจัดการวิกฤตแบบ peacemaking อันเป็นลักษณะสำคัญของสงครามอ่าวฯ ถูกปล่อยทิ้งไว้โดยไม่ได้ห้ามมาตรการรองรับแต่อย่างใด²⁶ ญี่ปุ่นพอใจกับการใช้เวที PKO เป็นดุลยภาพใหม่ที่ทำให้บุคลากรของญี่ปุ่นอย่างเจ้าหน้าที่ SDF ปรากฏตัวเด่นชัดขึ้นในกิจการระหว่างประเทศภายใต้ความยืดหยุ่นที่เป็นไปได้ในกรอบรัฐธรรมนูญ

ความเบี่ยงเบนอีกด้านมาจากการปรับให้ภารกิจของ SDF ใน PKO หลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่อการใช้อาวุธซึ่งมองว่าเท่ากับการใช้กำลังจัดการความขัดแย้งอันเป็นเรื่องต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ การประนีประนอมนี้ทำให้เกิดผลลัพธ์อย่าง Chūma Kiyofuku นักวิเคราะห์ของ *Asahi Shimbun* เรียกว่า “PKO ในแบบญี่ปุ่น” (Japanese-style PKO) ซึ่งสะท้อนสภาพการณ์เฉพาะของญี่ปุ่น “ที่แปลกและคลุมเครือ” (peculiarity and ambiguity)²⁷ ภายใต้กรอบที่จำกัดเพียง PKO เจ้าหน้าที่ SDF ยังถูกกำหนดเงื่อนไขหลายประการ โดยนอกจากหลักการ 5 ข้อข้างต้น ยังจำกัดจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ส่งไปแต่ละครั้งไม่เกิน 2,000 นาย บทบาทใน PKO ก็ถูกจำกัดให้ทำได้ “เพียงบางส่วน” กฎหมายกำหนดให้รัฐบาล “แข่งขัน” หรือระงับไม่ให้ SDF ร่วมในภารกิจหลายด้านที่ต้องอาศัยบทบาทของเจ้าหน้าที่ทหาร อาทิ การสอดส่องภาวะหยุดยิง ลาดตระเวนเขตปลอดทหาร ควบคุมและเก็บอาวุธ ฯลฯ ภารกิจซึ่งถือเป็นปฏิบัติการแนวหน้าเหล่านี้จึงอยู่นอกขอบเขตที่ SDF จะ

²⁵ Kyoko Hatakeyama, “Japan’s Peacekeeping Policy: Strategic Calculation or Internalization of an International Norm?,” *The Pacific Review* 27, no. 5 (2014), p. 645-646.

²⁶ Okamoto Yukio, “Mata Onaji Koto ni naranai ka: Moshi Wangan Sensō ga Mōichido Okottara?” (Will the same thing happen again?: If the Gulf Crisis occurs once again?), *Gaiko Forum* (Sep, 2001).

²⁷ Chūma, “The Debate over Japan’s Participation in Peace-keeping Operations,” p. 242.

เข้าร่วมได้จนกว่าจะมีกฎหมายอนุญาตอีกทีในอนาคต บทบาทของ SDF จึงจำกัดเฉพาะภารกิจ “แนวหลัง” และภารกิจบรรเทาทุกข์ เช่นการส่งกำลังบำรุง ให้การสนับสนุนด้านการแพทย์และการลำเลียงขนส่งช่วยเหลือผู้ลี้ภัยและฟื้นฟูบูรณะพื้นที่หลังความขัดแย้ง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรับประกันว่า SDF จะไม่พัวพันในการสู้รบหรือถูกลากเข้าสู่ความขัดแย้งและการใช้กำลัง

การใช้อาวุธก็ถูกจำกัดให้ทำได้เฉพาะเพื่อป้องกันตนเองและสมาชิก SDF ที่ร่วมปฏิบัติการตลอดจนปกป้องเครื่องมือหรือจำกัดเฉพาะเพื่อ “ปกป้องความอยู่รอดของตนเอง” (*jikohozon gata*) เท่านั้น หรือที่รู้จักเป็นสากลว่าการใช้อาวุธแบบ “Type A” ไม่สามารถใช้เพื่อ “บรรลุปฏิบัติการ” หรือ “ขจัดอุปสรรคในการดำเนินภารกิจให้ลุล่วง” (*ninmusuikô gata*) หรือการใช้อาวุธแบบ “Type B” ถึงแม้ว่าการใช้อาวุธเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหลังจะถือเป็นเรื่องที่ชอบธรรม และยอมรับเป็นสากลตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน PKO ก็ตาม²⁸ จริงอยู่ที่ PKO เกี่ยวข้องกับภารกิจทางทหารและการใช้กำลัง แต่การใช้กำลังตามข้อมติสหประชาชาติ นอกจากจะไม่ผิดหลักสากลแล้ว ยังเป็นไปตามความ “มุ่งหมายของสหประชาชาติ” เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ กฎบัตรสหประชาชาติมาตรา 2 ข้อ 5 ยังระบุว่า “สมาชิกทั้งปวงจักให้ความช่วยเหลือทุกประการแก่สหประชาชาติ” อย่างไรก็ตามในยามที่แรงต่อต้านจากภายใน และเสียงเรียกร้องให้ใช้บรรทัดฐานของญี่ปุ่นเองเป็นที่ตั้ง ในการวางยุทธศาสตร์ยังคงรุนแรงอยู่มากระหว่างต้นทศวรรษ 1990 การประนีประนอมเพื่อเรียกเสียงยอมรับจากประชาชนและฝ่ายต่างๆ ต่อการปรับนโยบายทำให้อำนาจหน้าที่ของ SDF จำกัดเพียงภารกิจบางด้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลลัพธ์ที่เบี่ยงเบนไปจากแนวทางสากลและมาตรฐานพฤติกรรมที่ชาติอื่นๆ ยอมรับ สำหรับการส่งกำลังเข้าร่วมในกลไกของสหประชาชาตินี้

3.3 วาทกรรมฝ่ายต่อต้าน

กลุ่มการเมืองที่เป็นพลังจุดรั้งการปรับนโยบายว่าด้วยการขยายบทบาทของ SDF คือพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย อย่างพรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งญี่ปุ่น แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้วสองพรรคนี้จะถูกพรรคสายกลาง และขวาที่ประนีประนอมจุดยืนกันได้ เบียดบังและลดบทบาทลงอย่างมากในการผ่านกฎหมาย PKO แต่จุดยืนของกลุ่มฝ่ายซ้าย ตลอดจนถึงกลุ่มองค์กรสิทธิสตรีและสหภาพแรงงานซึ่งมีความสุดโต่งในทางสันตินิยมและยึดตรรกะเชิงหลักการและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ก็ถือเป็นเสียงที่สะท้อนทัศนะของสาธารณชนส่วนใหญ่ ก่อนที่กระบวนการหล่อหลอมกล่อมเกลามาให้เห็นความสำคัญของบทบาทระหว่างประเทศจะส่งผลเปลี่ยนความ

²⁸ Ibid, p. 244.

ตระหนักถึงของสังคมญี่ปุ่นเป็นการใหญ่ในสมัยหลังจากนั้น ความหวาดระแวงต่ออำนาจการทหารและการขยายบทบาททางทหารของญี่ปุ่นออกไปในโลก ตลอดจนความเคลือบแคลงต่อเจตนารมณ์ของรัฐบาลฝ่ายขวาที่ดูเหมือนต้องการลดอุปสรรคจนทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็น “รัฐปกติ” หรือฟื้นฟูลัทธิทหารจนเป็นภัยคุกคามต่อนานาชาติขึ้นมาอีกครั้ง ล้วนเป็นปัจจัยก่อความยุ่งยากต่อรัฐบาลและฝ่ายที่ผลักดันการปฏิรูปให้ต้องหาคำชี้แจงและเหตุผลมาสนับสนุนให้เห็นทั้งความจำเป็นในเชิงผลประโยชน์และความชอบธรรมในเชิงอุดมคติ ตลอดจนความมีเกียรติในเวทีนานาชาติของประเทศของการเข้าร่วมภารกิจสันติภาพอย่างกระตือรือร้น ความยุ่งยากนี้ทำให้ RCSD เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุน ในฐานะเครื่องมือสำหรับถกเถียงเพื่อชี้ให้เห็นท่าทีประนีประนอมของรัฐบาลในอันที่จะยังคงหลักการที่ยึดถือมา และสร้างความเปลี่ยนแปลงในกรอบจำกัด โดยไม่ทำให้เกิดการแตกหักต่อหลักกฎหมายดั้งเดิม

วาทกรรมที่เสนอตรรกะโต้แย้งสิ่งที่ฝ่ายซ้ายยกเป็นประเด็นคัดค้านค่อยๆ กลายมาเป็นแนวคิดกระแสหลักและฉันทามติที่รองรับการปฏิรูปนโยบายเข้าหา PKO ช่วงปี 1991-1992 รวมถึงการขยายบทบาทระหว่างประเทศด้านยุทธศาสตร์ในทศวรรษต่อๆ มา ฉันทามตินี้เข้ามาเติมเต็มสัญญาภาคของหลักเหตุผลและฐานคติเดิมที่ถูกสั่นคลอนอย่างหนักจากความล้มเหลวในวิกฤตอ่าวฯ และการต้องการทางปรับจุดยืนของประเทศเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น ขณะที่ฝ่ายซ้ายซึ่งต้องการคงแนวทางสันตินิยมแบบดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่นไม่สามารถเสนอตรรกะเพิ่มเติมจากที่เป็นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ญี่ปุ่นเผชิญอยู่ได้ ในแง่นี้ Suzuki Yukio วิเคราะห์ฝ่ายซ้ายว่าได้แต่เรียกร้องและเสนอแนวคิดที่ไม่สร้างสรรค์ (*shikôteishi teki hassô*) ไม่มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้าไปกว่าการยึดติดอยู่กับรัฐธรรมนูญอย่างไม่ยืดหยุ่น²⁹ อย่างไรก็ตาม วาทกรรมของฝ่ายค้านและกลุ่มต่อต้านการปฏิรูป ซึ่งจะมุ่งสำรวจรายละเอียดในส่วนนี้ ทำหน้าที่เป็นพื้นฐานหรือ “จุดตั้งต้น” สำหรับข้อถกเถียงของรัฐบาลและฝ่ายที่ต้องการส่งเสริมบทบาทสันติภาพระหว่างประเทศของญี่ปุ่น วาทกรรมแนวต่อต้านของฝ่ายซ้ายสามารถแบ่งตามรูปแบบการให้เหตุผลออกเป็น “วาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงหลักการ” และ “วาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงผลตอบแทน” ถึงแม้ว่าในภาพรวมวาทกรรมที่เผยแพร่และผลิตซ้ำโดยกลุ่มนี้จะเน้นย้ำ “ข้อจำกัดเชิงหลักการ” โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางกฎหมายและบรรทัดฐานภายในประเทศเป็นจุดตั้งต้นสำคัญ แต่การผสมเอาปัญหาเชิงยุทธศาสตร์ที่อาจเกิดขึ้นจากการขยายหน้าที่ของ SDF และบทบาทด้านการทหารของญี่ปุ่นมาเป็นเหตุผลประกอบข้อถกเถียง ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการตั้งข้อสงสัยต่อความตั้งใจของรัฐบาล ข้อถกเถียงเหล่านี้ส่งผลทำให้อีกฝ่ายนอกจากจะต้องสร้างวาท

²⁹ Suzuki Yukio, “Keizai Taikoku no Risuku to Sekinin” (Risks and responsibilities of the economic power) *Chūō Kōron* (May, 1991), p. 101.

กรรมมาตอบโต้เพื่อชี้แจงจุดยืนให้ชัดเจนแล้ว ยังต้องปรับท่าทีและนโยบายเพื่อรับประกันว่าบทบาทสันติภาพของญี่ปุ่นมีขอบเขตจำกัด และไม่ทำให้หลักการละเลิกสงครามถูกละเลย

3.3.1 ตระกาะเชิงหลักการของฝ่ายต่อต้าน

ในการปกป้องจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญมาตรา 9 กลุ่มการเมืองฝ่ายซ้ายดำรงจุดยืนร่วมกันมาตลอดยุคสงครามเย็นที่ต้องการเห็นญี่ปุ่นเป็นรัฐที่ “เป็นกลางและไม่ติดอาวุธ” (*hibusô chûritsu*) ท่ามกลางพัฒนาการด้านยุทธศาสตร์อันเป็นผลจากการที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมซึ่งผูกขาดอำนาจบริหารพยายามผลักดันให้มีการส่งสมัคภัยภาพทางทหารขึ้นระดับหนึ่ง (*keibusô*) อย่างคงไว้ซึ่งกองกำลัง SDF จุดยืนที่เรียกร้องให้ยึดมั่นในหลักกฎหมายสูงสุดอย่างเข้มงวดทำให้ฝ่ายซ้ายมีท่าทีคับข้องใจ ไปจนถึงต่อต้านการมีอยู่ของ SDF โดยมองว่าขัดรัฐธรรมนูญมาตรา 9 กลุ่มนี้ยังคัดค้านการตีความรัฐธรรมนูญแบบยืดหยุ่น ตลอดจนยุทธศาสตร์การพึ่งพิงแสนยานุภาพของสหรัฐฯ และการให้พันธมิตรตั้งฐานทัพทางทหารในแผ่นดินญี่ปุ่นได้ แนวทางทั้งหมดนี้ที่เป็นพัฒนาการของญี่ปุ่นตลอดยุคสงครามเย็น ล้วนถือเป็นความผิดเพี้ยนจากหลักสันตินิยม และหลักกฎหมายตามที่ควรจะเป็นในมุมมองของฝ่ายซ้ายทั้งสิ้น³⁰ หลายครั้งที่คณะต่อต้านนี้สะท้อนออกมาในรูปการฟ้องร้องต่อศาลให้พิจารณาว่าแนวทางดังกล่าวที่รัฐบาลยึดถือละเมิดรัฐธรรมนูญหรือไม่ แม้ว่าศาลฎีกาของญี่ปุ่นมักเลี่ยงการตัดสินพันธะต่อข้อกังขาทางกฎหมายว่าด้วยยุทธศาสตร์ความมั่นคง โดยมองเป็น “เรื่องนโยบาย” หรือ “ประเด็นที่มีความเป็นการเมืองสูง” (*highly political issue*) ซึ่งต้องอาศัยอำนาจพิจารณาของฝ่ายรัฐบาลและนิติบัญญัติควบคู่กันไปด้วย³¹ แต่การเกิดข้อถกเถียงเช่นนี้ขึ้นเป็นระยะ ๆ ก็ส่งสัญญาณที่มีผลในเชิงระงับยับยั้งความทะเยอทะยานของรัฐบาลฝ่ายขวาที่ต้องการเปลี่ยนสถานะด้านการทหารของญี่ปุ่นในยุคหลังสงคราม

การที่ฝ่ายซ้ายมีข้อกังขาทางกฎหมายต่อการคงอยู่ของ SDF เป็นทุนเดิม ทำให้การตัดสินใจของรัฐบาลที่จะส่ง SDF ออกไปทำหน้าที่นอกประเทศกลายเป็นเรื่องยากที่จะยอมรับได้ ทั้งยังถือเป็นการล้มล้าง “ข้อห้าม” ที่ตั้งขึ้นเพื่อให้อำนาจหน้าที่ของ SDF ไม่ขัดรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ต้น พรรคสายสังคมนิยมจึงเป็นตัวตั้งตัวตีหลักในการต่อต้านการปรับบทบาทของ SDF ทั้งในช่วงการพิจารณาส่ง UNPCC เข้าร่วมวิกฤตอ่าว และการเข้าร่วม PKO ภายหลังจากนั้น ในร่างกฎหมายที่พรรคสังคมนิยมเสนอเพื่อตัดทอนแนวทางของ

³⁰ Seki Yoshihiko, “‘Santabi Heiwa ni tsui te’ Seimei no Kôishô” (The aftereffect of the 3rd peace declaration), *Shokun* (March, 1985), p. 25-27.

³¹ Shigenori Matsui, “Why is the Japanese Supreme Court So Conservative?,” *Washington University Law Review*, 88:6 (2011), p. 1387.

รัฐบาล พรรคได้ตัดความเป็นไปได้ทั้งหมดที่จะให้ SDF มีส่วนร่วมในกิจการภายนอกประเทศโดยยึดรูปแบบการส่งพลเรือนเข้าร่วมอย่างที่รัฐบาลดำเนินการมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 ญี่ปุ่นจะส่งเพียงหน่วยที่สมาชิกมีแต่พลเรือนที่ไม่ติดอาวุธไปดำเนินการกิจ PKO ในส่วนที่ไม่ใช่งานด้านการทหาร³² จุดยืนของพรรคฝ่ายซ้ายเปลี่ยนไปบ้างภายหลังปี 1991 แต่ก็ยังยึดแนวทางว่าบุคคลที่ลาออกจาก SDF แล้วเท่านั้น จึงสามารถเข้าร่วมในหน่วยสำหรับส่งไปดำเนินการกิจ PKO นอกญี่ปุ่นได้ เพื่อเน้นย้ำพฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายให้เห็นเด่นชัดในวาทกรรมต่อต้าน กลุ่มฝ่ายซ้ายเลือกใช้คำว่า “การส่งทหาร” (deployment of troops / *hahei*) สำหรับเรียกการส่งกองกำลังไปต่างประเทศ ซึ่งเป็นคำที่ฉาบไปด้วยนัยด้านการทหารและการใช้กำลัง คำสำคัญนี้พบเห็นมากในสื่อที่เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายซ้ายอย่าง *Sekai* และ *Asahi Shimbun* ฝ่ายต่อต้านยังขยายข้อกังขาที่มีต่อฝ่ายขวาไปถึงความพยายามกำจัดมาตรา 9 ด้วยการผลักดันแนวทางสุดโต่งอย่างการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตลอดจนความพยายามลดทอนคุณค่าและความสำคัญของหลักสันตินิยมและการป้องกันตนเอง “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ว่าล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของโลก เจื่อนไขเหล่านี้ยังขัดขวางการแสดงบทบาทด้านสันติภาพอันมีเกียรติและถือเป็นอุดมคติสากลของรัฐในโลกอีกด้วย

Ishibashi Masashi อดีตหัวหน้าพรรคสังคมนิยมกล่าวว่า รัฐธรรมนูญสันติภาพมักถูกกล่าวโทษทุกครั้งไป เมื่อเกิดความจำเป็นที่ต้องตอบสนองต่อวิกฤตความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยถูกมองว่าเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความพยายามของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการมีนโยบายที่เป็นเอกเทศและแสดงความริเริ่มต่างๆ ด้วยตนเอง เขาแย้งว่าแท้ที่จริงแล้วแนวทางที่รัฐบาลเดินหน้าผลักดันในการจัดการวิกฤตอ่าวฯ ไม่ได้แสดงความพยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นเอกเทศ (*jishugaikō*) แต่อย่างใด กลับสะท้อนความพยายามดำเนินการตามใบสั่งและข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ เสียมากกว่า³³ “ตราบไคที่รัฐบาลไม่สามารถฉีกตัวเองจากพฤติกรรมเช่นนี้ได้ ไม่ว่าญี่ปุ่นจะทำอะไรก็ไม่อาจเรียกการยอมรับนับถือจากนานาชาติได้”³⁴ ในแง่การยึดมั่นในสันตินิยมตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญต่างหากที่จะช่วยแสดงให้เห็นการมีนโยบายอันเป็นเอกเทศของญี่ปุ่น Ishibashi แสดงความเห็นอีกว่า “บทบาทสร้างคุณูปการของญี่ปุ่นควรจะไปภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเกี่ยวกับแนวทางการแสดงบทบาทที่เหมาะสมนั้น มาจากความพยายามของรัฐบาลที่ดูเหมือนต้องการหลายขอบเขตข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญลง”³⁵ ด้วยการยึดหลักการและ

³² “Opposition Blasts Kaifu’s Policy Shift,” *Jiji Press* (Oct 15, 1990).

³³ “Japan & the Gulf: Ishibashi – Don’t Violate Constitutional Principles,” *The Daily Yomiuri* (Oct 24, 1990); Ishibashi Masashi, “Nihon no Fumie: Nani o Ittemo Riyōsareru dake” (Japan’s *fumie*: Whatever said was only for exploitation) *Bungeishunju* (Oct, 1990), p. 98.

³⁴ Ishibashi, “Nihon no Fumie: Nani o Ittemo Riyōsareru dake,” p. 98.

³⁵ “Japan & the Gulf: Ishibashi – Don’t Violate Constitutional Principles.”

บรรทัดฐานต่อต้านสงครามและการทหารเป็นจุดตั้งต้นอย่างเคร่งครัด และเป็นเงื่อนไขที่ต้องมาก่อน นโยบายใดๆ ที่จะดำเนินการจึงต้องกำหนดขึ้นด้วยการคำนึงถึงปัจจัยเชิงกฎหมายสูงสุดเป็นที่ตั้ง

Doi Takako หัวหน้าพรรคสังคมนิยมนับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 จนกระทั่งปี 1991 แสดงทัศนะในนิตยสาร *Bungeishunju* โดยสะท้อนตรรกะเชิงหลักการที่เกี่ยวข้อง ทั้งการพิจารณาบรรทัดฐานภายนอกและภายในประเทศ จะเห็นว่าแม้เธอตระหนักถึงความชอบธรรมของสหประชาชาติและการมีสถานะเป็นศูนย์กลางการแสดงบทบาทด้านสันติภาพของนานาชาติ แต่สำหรับแนวทางการสร้างคุณูปการในด้านนี้ของญี่ปุ่น รัฐธรรมนูญของประเทศต้องได้รับความสำคัญเหนือสิ่งใด ซึ่งหมายถึงการต่อต้านการขยายอำนาจหน้าทีของ SDF ออกไปนอกประเทศอันถือเป็นการละเมิดหลักการการป้องกันตนเองที่ญี่ปุ่นยึดถือมาแต่เดิม Doi แสดงทัศนะว่าในการรับมือกับปัญหาในยุคหลังสงครามเย็นอย่างความขัดแย้งระดับท้องถิ่นในที่ต่างๆ ของโลก (*funso*) อาจจำเป็นต้องมีกองกำลังระหว่างประเทศบางรูปแบบขึ้นมาดำเนินการ พรรคสังคมนิยมมุ่งสนับสนุนบทบาทของสหประชาชาติมากกว่าต้องการเห็นสหรัฐฯ เป็นแกนนำบทบาทด้านการทหารตามแต่ความต้องการของตนเองอย่างเห็นในการเข้าไปตั้งกองกำลังนานาชาติในโดยสหรัฐฯ ขึ้นในตะวันออกกลาง ช่วงวิกฤตอ่าวฯ แม้ว่าเธอจะยอมรับหลัก “ความมั่นคงร่วม” ในกรอบสหประชาชาติและการใช้กำลังจัดการประเด็นสันติภาพและความมั่นคงภายใต้กรอบนี้ แต่ก็คัดค้านการมีส่วนร่วมของ SDF ในปฏิบัติการดังกล่าว โดยยืนยันว่าญี่ปุ่นสามารถมีส่วนร่วมด้านสันติภาพได้ในหลายรูปแบบ และควรจำกัดแนวทางแสดงบทบาทเพียงด้านการเมืองและการจัดสรรเงินช่วยเหลือเท่านั้น³⁶ อาจอธิบายเสริมได้ว่าจุดยืนของ Doi คือการคงวิธีการแสดงบทบาทดั้งเดิมของญี่ปุ่นเอาไว้ โดยคำนึงถึงข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ แต่ในยามที่สภาวะการณ์ใหม่บีบให้รัฐบาลต้องหาหนทางตอบสนองใหม่ๆ จุดยืนของเธอจึงเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายขวาและกลุ่มระหว่างประเทศนิยมว่า รังแต่จะทำให้เกิดความชะงักงันหรืออัมพาตในการผลักดันนโยบาย ทั้งยังถูกวิจารณ์ว่าสะท้อนให้เห็นท่าทีเมินเฉยและเอาเปรียบนานาชาติอย่างชัดแจ้ง เราจะเห็นต่อไปว่าแนวทางสันตินิยมที่ยึดติดกับรัฐธรรมนูญโดยไม่ยืดหยุ่นต่อความจำเป็นในการปรับบทบาทระหว่างประเทศเช่นนี้ จะกลายเป็นเป้าการโจมตีของวาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงหลักการเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การส่ง SDF เข้าร่วม PKO ต่อไป

ใน LDP เองใช้นักการเมืองอาวุโสซึ่งเป็นแกนนำภายในพรรคจะเห็นพ้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับแนวทางการแสดงบทบาทที่แข็งขันของญี่ปุ่นด้วยการส่ง SDF ไปดำเนินการกิจในต่างประเทศ Gotōda Masaharu (อดีตรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาล Nakasone) เป็นผู้ที่หนึ่งที่แสดงท่าทีระแวดระวังในเรื่อง

³⁶ Ishibashi, “Nihon no Fumie: Nani o Ittemo Riyōsareru dake,” p. 98.

นี้ พร้อมทั้งเสนอทัศนะที่โอนเอียงเข้าหาวาทกรรมของฝ่ายซ้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่มองความสำคัญ
ของหลักการตามรัฐธรรมนูญว่าจะต้องมาก่อนเป็นอันดับแรก แม้ว่า Gotōda ไม่ได้ต่อต้านการส่ง SDF ออกไป
ต่างแดนในทุกรูปแบบ แต่ต้องการเห็นการเคารพข้อจำกัดทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด เขาเสนอแนะว่า “ญี่ปุ่น
ควรแสดงบทบาทแก่ภายใต้ร่มของสหประชาชาติ แม้ว่าจะมีเสียงเรียกร้องจากบางกลุ่มให้ระงับความร่วมมือ
กับสหรัฐฯ ให้มากยิ่งขึ้นในการแสดงบทบาทระหว่างประเทศ แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ควรมุ่งไปในเส้นทางนั้น”³⁷ ญี่ปุ่น
สามารถแสดงบทบาทได้ภายใต้ขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนด ดังนั้น “ญี่ปุ่นจึงไม่ควรมีนโยบายให้คูปองการที่
เกี่ยวข้องกับการทหารแก่ปฏิบัติการของสหประชาชาติ ไม่ว่าจะในรูปแบบเงินช่วยเหลือ เครื่องไม้เครื่องมือหรือกอง
กำลัง”³⁸ สำหรับ Gotōda ซึ่งคัดค้านการมีส่วนร่วมด้านการทหารแล้ว จุดยืนของเขามีความเข้มงวดกว่า
แนวทางที่รัฐบาล LDP เสนอ เขาตัดความเป็นไปได้ในการให้ SDF เข้าร่วมในภารกิจที่เป็นปฏิบัติการทาง
ทหารอย่างเช่นที่เกิดในวิกฤตอ่าวฯ โดยมองว่าในปฏิบัติการรูปแบบนี้ ซึ่งต่างไปจาก PKO นอกจากญี่ปุ่นไม่
ควรที่จะให้คูปองการใดๆ แล้ว การเข้าร่วมภารกิจแนวหลังและการส่งกำลังบำรุงให้แก่กองกำลังนานาชาติก็
เข้าข่ายการมีส่วนร่วมด้านการทหารในทางอ้อมเช่นกัน ซึ่งก็ควรต้องหลีกเลี่ยง³⁹ การส่ง SDF ไปทำหน้าที่ที่
ไม่ใช่การทหารใน PKO เป็นแนวทางที่ Gotōda ยอมรับได้และถือเป็นการวางรัฐธรรมนูญหน้าหน้า

ในแง่ความสอดคล้องระหว่างนโยบายกับรัฐธรรมนูญ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการชี้ขาดเรื่องนี้คือ
อธิบดีสำนักกฤษฎีกาคณะรัฐมนตรี (CLB) คำตัดสินในเชิงสนับสนุนและรับรองจากหน่วยงานนี้อาจช่วยฝ่า
อุปสรรคทางกฎหมาย ตลอดจนให้ความชอบธรรมแก่ความริเริ่มของรัฐบาลในการส่ง SDF ออกไปร่วมภารกิจ
นอกประเทศโดยเร็ว จะเห็นได้ว่า CLB ถูกดึงเข้ามาให้คำปรึกษาทางกฎหมายตั้งแต่ช่วงเริ่มแรกที่รัฐบาล
นายทศ Kaifu พยายามคิดหาหนทางส่งบุคลากรเข้าร่วมปฏิบัติการกับนานาชาติในวิกฤตอ่าวฯ อย่างไรก็ตาม
ท่าทีของ CLB กลับเห็นพ้องกับฝ่ายที่คัดค้าน ทัศนะของ Kudō Atsuo อธิบดี CLB ขณะนั้น กลับเป็นการเน้น
ย้ำวาทกรรมของฝ่ายซ้ายว่าด้วยการเรียกร้องให้พิจารณาตรรกะเชิงหลักการและกฎหมายอย่างไม่มียืดหยุ่น
โดยแสดงข้อกังขาว่าความเคลื่อนไหวของรัฐบาลอาจขัดกับรัฐธรรมนูญ ตลอดจน “การตีความ” กฎหมาย
สูงสุดที่มีมาก่อนหน้า ท่าทีเช่นนี้ทำให้นักการเมืองใน LDP นำโดย Ozawa Ichirō เลขาธิการพรรค ที่ต้องการ
เห็นญี่ปุ่นแสดงบทบาทให้ได้ทันช่วงที่แสดงความไม่พอใจและต่อต้านบทบาทของ CLB อย่างมาก⁴⁰

³⁷ Gotōda Masaharu, “Nihon no Fumie: Kaiken wa Nihon wo Gunjitaikoku nisuru” (Japan’s *fumie*:
Constitutional revision will make Japan a military power) *Bungeishunju* (Oct, 1990), p. 108.

³⁸ “Japan & the Gulf: Gotoda: Japan Must Stay Away from Military Path,” *The Daily Yomiuri* (Oct 20, 1990).

³⁹ Gotōda, “Nihon no Fumie: Kaiken wa Nihon wo Gunjitaikoku nisuru,” p. 109.

⁴⁰ Richard J. Samuels, “Politics, Security Policy, and Japan’s Cabinet Legislation Bureau: Who Elected These
Guys, Anyway?” *JPRI Working Paper*, no. 99 (Mar 2004), p.7, accessed May 15, 2017,
<http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp99.html>

Kudō แสดงทัศนคติระหว่างการอภิปรายในรัฐสภาว่า อาจเป็นเรื่องยากในหลายกรณีสำหรับญี่ปุ่นที่จะเข้าร่วมในปฏิบัติการทางทหารภายใต้สหประชาชาติ และว่าการเข้าร่วมในปฏิบัติการลักษณะนี้อาจต้องระมัดระวังและสอดส่องอย่างเข้มงวดกว่าการส่งพลเรือนเข้าร่วมกิจกรรมรักษาสันติภาพ (PKO) ในการย้ำถึงความยุ่งยากนี้ Kudō ชี้ให้เห็นปัญหาในการสร้างความสอดคล้องกับกรอบรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นเมื่อส่ง SDF ไปดำเนินการในพื้นที่ยุทธศาสตร์ ซึ่งอาจส่งผลเป็นการละเมิดกฎหมายได้ ในประเด็นแรก เขาแสดงจุดยืนแบบไม่ฟันธงได้อย่างแนชัดในทันทีทันใดว่า การส่งบุคลากรเข้าร่วมกองกำลังสหประชาชาติในรูปแบบใดจึงจะเป็นไปได้ตามรัฐธรรมนูญ เขากล่าวในคณะกรรมการรัฐสภาปลายปี 1990 ว่า “ญี่ปุ่นจะเข้าเกี่ยวข้องหรือเข้าร่วมอย่างไรกับกองกำลังสหประชาชาติที่สร้างขึ้นภายใต้กฎบัตรนั้น เป็นเรื่องที่ยังคงต้องศึกษา ในขั้นนี้ยังไม่สามารถตอบได้แน่ชัดถึงผลการศึกษา . . . แต่เนื่องจากภารกิจในสหประชาชาติไม่ได้เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศญี่ปุ่น จึงอาจไม่สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญหากจะให้ SDF เข้าร่วมในภารกิจลักษณะดังกล่าว”⁴¹ คำกล่าวนี้สะท้อนความลังเลใจต่อจุดยืนที่ยืดหยุ่นในการใช้กฎหมายของรัฐบาล ทั้งยังชี้แนะเป็นนัยถึงความยุ่งยากในการหาวิธีที่เหมาะสมตามเงื่อนไขข้อกฎหมายที่มีอยู่เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์อันเร่งด่วนให้ได้ทันที่ เห็นได้ว่า CLB มองบทบาทหน้าที่ของตนเป็นเสมือนผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญและแนวทางการป้องกันประเทศแบบจำกัดตามที่ยึดถือมา

ในอีกประเด็น Kudō ชี้ให้เห็นรูปการณ์ที่อาจเป็นปัญหาทางกฎหมายหากการส่ง SDF ออกไปร่วมภารกิจในต่างแดนเกิดขึ้นจริง เขากล่าวครั้งหนึ่งในกรณีที่เมื่อเข้าร่วมปฏิบัติการแล้ว “หากอาวุธและเครื่องกระสุนถูกปล้นหรือขนส่งไปยังแนวหน้าของพื้นที่ที่มีการสู้รบ หรือหากมีการสนับสนุนด้านรักษาพยาบาลกับหน่วยแพทย์ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการสู้รบในแบบเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแนบแน่น การดำเนินการลักษณะนี้น่าจะทำให้เกิดปัญหา แต่หากยาและอาหารถูกส่งไปยังพื้นที่ที่ห่างไกลจากบริเวณที่มีการสู้รบ การดำเนินการลักษณะนี้ไม่น่าจะเป็นปัญหาตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 9”⁴² Kudō พยายามชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ที่อาจเกิดกรณี “การเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับการใช้กำลัง” (*ittaiika with the use of force*) ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ รายละเอียดปลีกย่อยที่ดูสลับซับซ้อนเหล่านี้ สะท้อนว่า CLB ไม่เห็นที่หาว่าการปฏิรูปนโยบายจะเป็นไปได้โดยเร็ว กลับต้องอาศัยเวลาในการถกเถียงถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงกรอบ

⁴¹ Kudō Atsuo quoted in Akiko Fukushima, *Japanese Foreign Policy: The Emerging Logic of Multilateralism* (New York: St. Martin's Press, INC., 1999), p. 77.

⁴² Answer by Director-General of the Cabinet Legislation Bureau Atsuo Kudo, in the Special Committee on U.N. Peacekeeping Operations of the House of Representatives (October 29, 1990) quoted in *Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security (Anpohōseikon)* (May 15, 2014), p. 34, accessed Sep 28, 2017 http://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyou2/dai7/houkoku_en.pdf

หลักการและกฎหมาย เห็นได้ชัดว่า CLB ก็มุ่งวางเงื่อนไขให้รัฐบาลมุ่งสนใจต่อข้อจำกัดในแง่กฎหมายก่อน พิจารณาปัญหาความจำเป็นเชิงนโยบาย โดยมองเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญอันดับต้น

3.3.2 ธรรมชาติของผลตอบแทนของฝ่ายต่อต้าน

การเน้นคำว่า การส่งทหารออกนอกประเทศ หรือ “*hahe*” บรรยายการขยายบทบาทของ SDF ทั้งในการ แสดงทัศนคติและการรายงานข่าวของสื่อฝ่ายซ้าย นอกจากจะเป็นกลยุทธ์ตอกย้ำให้เห็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ และหลักสันตินิยมแล้ว ยังกระตุ้นกระแสต่อต้านและกระพือความหวั่นเกรงสงครามในสังคมญี่ปุ่นได้เป็นวง กว้าง วาทกรรมรูปแบบนี้มุ่งให้เหตุผล “ในแง่ผลตอบแทน” ที่อาจเกิดจากการปรับเปลี่ยนนโยบาย ฝ่ายที่ ต่อต้านเสนอตรรกะ 2 แนวทางเพื่อแสดงให้เห็นโทษจากการยอมให้รัฐบาลฝ่าฝืนข้อห้ามเชิงหลักการและส่ง SDF ออกไปแสดงบทบาทในกิจการระหว่างประเทศ อย่างแรกวาทกรรมของฝ่ายนี้มุ่งชี้ว่าการส่งกองกำลัง ออกนอกประเทศแม้ในกรอบจำกัดเพื่อสร้างคุณูปการด้านสันติภาพ แต่นโยบายนี้อาจเป็นก้าวแรกของการแผ่ แสนยานุภาพ หรือฟื้นคืนอำนาจการทหาร (remilitarize) อันเป็นความทะเยอทะยานแอบแฝงของฝ่ายขวา โดยอาศัยบทบาทสันติภาพเป็นเพียงฉากบังหน้าเพื่อสร้างความชอบธรรม

วาทกรรมลักษณะนี้มุ่งใช้ข้อเรียกร้องแบบสุดโต่งที่มีปะปนอยู่ในกระแสการผลักดันนโยบายของฝ่าย ขวา ไม่ว่าจะเป็นการให้ทบพวนแก้ไขมาตรา 9 หรือการเรียกร้องให้ยอมรับ RCSD เพื่อร่วมในยุทธศาสตร์ของ สหรัฐฯ มาเป็นหลักฐานชี้ให้เห็นเจตนาที่แท้จริงของฝ่ายขวา ที่มีเป้าหมายเกินกว่าการแสดงบทบาท สันติภาพอย่างที่อ้าง อาจกล่าวได้ว่า ขณะที่แนวทางแรกนี้เป็นการสร้างวาทกรรมโน้มน้าวโดยอาศัย “ทัศนคติ ภายในประเทศ” ที่ไม่ไว้วางใจการทหารและรัฐบาลอนุรักษ์นิยมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ในอีกแนวทางนั้น ฝ่ายซ้าย อาศัย “ทัศนคติของชาติเพื่อนบ้าน” ที่เคยเป็นเหยื่อการทหารของญี่ปุ่นในสงครามแปซิฟิก และมีความหวั่น เกรงต่อท่าทีฟื้นฟูลัทธิทหารของญี่ปุ่นเป็นทุนเดิมมาตอกย้ำให้เห็นปัญหา โดยชี้ถึงความเคลือบแคลงและไม่ ต้อนรับการขยายบทบาทในทางการทหารของญี่ปุ่น การส่ง SDF ออกนอกประเทศจึงรังแต่จะทำให้เกิด ความรู้สึกว่าญี่ปุ่นเป็นภัยคุกคามและบั่นทอนความมุ่งมั่นของการเป็นมหาอำนาจพลเรือนที่รัฐเพื่อนบ้านยอมรับ มาแต่เดิม

Okudaira Yasuhiro นักวิชาการซึ่งแสดงทัศนะลงนิตยสาร *Sekai* กล่าวว่า การที่รัฐบาลและฝ่าย สันนิษฐานจะจงเลือกใช้คำว่า “การส่งกำลัง” (*dispatch / haken*) แทนคำว่า “การส่งทหาร” (*hahe*) เพื่อลด นัยทางทหารลงนั้น เป็นการพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่ SDF ซึ่งมีสถานะไม่ชัดเจนตามรัฐธรรมนูญ มาแต่เดิม และยังสะท้อนให้เห็นความพยายามฉวยโอกาสจะสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทลายข้อจำกัดดั้งเดิมทาง

กฎหมายเพื่อส่งกองกำลังออกไปต่างแดนให้ได้ Okudaira วิจารณ์การหิบบกหลักการสากลอย่าง “ความมั่นคงร่วม” ในกรอบสหประชาชาติมาเน้นย้ำในวาทกรรมของฝ่ายที่สนับสนุนให้ส่ง SDF ว่าไม่ได้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและเกินขอบเขต “การป้องกันประเทศโดยแท้จริง” ของญี่ปุ่น และว่าความพยายามนี้เป็นการ “ตีความรัฐธรรมนูญแบบหลังชนฝา” (*kurushimagire no kaishaku*) เขาเชื่อว่าสิ่งที่ฝ่ายสนับสนุนบทบาทต้องการผลักดันในที่สุดก็คือ การยอมรับให้ใช้ RCSD ได้ การนำแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” ของสหประชาชาติเข้ามาเป็น “คำสำคัญ” ในวาทกรรมเป็นเพียงกลยุทธ์เบี่ยงเบนความสนใจออกจากแนวทางดั้งเดิมที่ประเทศยึดมั่นนั่นคือ “การป้องกันตนเองโดยลำพังตน” (*individual self-defense*) ซึ่งเป็นที่ยอมรับในฐานะสิทธิการป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น และเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับอำนาจหน้าที่ของ SDF ดังนั้นการนำเสนอแนวคิดใหม่อย่าง “ความมั่นคงร่วม” ขึ้นมาเป็นข้อถกเถียงในเวลานี้ ที่จริงแล้วเป็นแค่การสร้าง “สภาวะเปลี่ยนผ่าน” ก่อนจะเรียกร้องให้มีการยอมรับ RCSD ซึ่งมุ่งเป้าไปยังการหลอมรวมเข้ากับยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลักการ “ความมั่นคงร่วม” ทำหน้าที่เหมือนตัวขับเคลื่อนกลางคอยลดแรงต้านของสาธารณชนและฝ่ายที่คัดค้านความเปลี่ยนแปลงแบบสุดโต่ง เพื่อทำให้ในที่สุดแล้วรัฐบาลสามารถบรรลุความทะเยอทะยานทางทหารแบบอนุรักษนิยมของตนได้⁴³

บทบรรณาธิการของ *Asahi Shimbun* ระหว่างช่วงวิกฤตอ่าวอ่าวไปจนถึงการถกอภิปรายกฎหมาย PKO สะท้อนให้เห็นทัศนคติเคลือบแคลงต่อความตั้งใจของรัฐบาลและกลุ่มฝ่ายขวาเช่นกัน หนังสือพิมพ์หัวนี้มีจุดยืนในทางเดียวกับพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย นั่นคือแม้จะเห็นด้วยกับการเข้าร่วมกิจกรรมในกรอบสหประชาชาติอย่าง PKO แต่ก็ต่อต้านการมีส่วนร่วมของ SDF ในทุกรูปแบบ บทบรรณาธิการหนึ่งที่เผยแพร่ในช่วงปลายปี 1990 วิจารณ์การตอบสนองต่อวิกฤตของรัฐบาลที่ตึงตันจะให้ SDF มีส่วนร่วมให้ได้ว่า “รัฐบาลและพรรค LDP ไม่ได้มุ่งตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินที่กำลังเผชิญอยู่ แต่กลับพยายามฉวยโอกาสเพื่อหาทางทำให้ญี่ปุ่นสามารถส่ง SDF ไปปฏิบัติการในต่างประเทศได้ในอนาคต”⁴⁴ Ishibashi Masashi หนึ่งในแกนนำพรรคสังคมนิยมให้เหตุผลคัดค้านการส่ง SDF ด้วยแนวทางที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือการพยายาม “ปั้นความหวั่นเกรง” โดยแสดงความกังวลว่าบทบาทของ SDF อาจไม่ยุติอยู่แค่การสร้างคุณูปการด้านสันติภาพและกรอบของสหประชาชาติ แต่อาจขยายจากจุดตั้งต้นนี้ออกไปอย่างไร้ขีดจำกัดในท้ายที่สุดได้

⁴³ Okudaira Yasuhiro, “Kempō no Tenki toshite no ‘Heiwa Kyōryoku Hō’” (Peace Cooperation Law as a turning point of the Constitution), *Sekai* (Dec, 1990).

⁴⁴ “Editorial: Avoid Hasty Deliberations,” *Asahi Shimbun* (Nov 9, 1990); “Editorial: Nix the Peace-Cooperation Bill,” *Asahi Shimbun* (Oct 16, 1990).

เขากล่าวว่า “เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นสักครั้งแล้ว การกระทำนั้นอาจกลายเป็นแบบอย่างให้เกิดการละเมิดในครั้งต่อไป เมื่อมีแบบอย่างแล้วพฤติกรรมเหล่านี้อาจยกระดับและขยายออกไปได้อย่างรวดเร็ว”⁴⁵ การส่งกองกำลังในขั้นแรกอาจจำกัดเฉพาะในบางภารกิจ และมีเงื่อนไขที่เข้มงวดไม่ให้ง่ายเกี่ยวกับการใช้กำลังก็จริง แต่รัฐบาลอาจใช้กลยุทธ์แบบค่อยเป็นค่อยไปเสมือนการค่อยๆ “เฉือนซาลามี่” (salami slicing tactics) แฝบบางๆ โดยหวังผลระยะยาว ที่จะทำให้ SDF สามารถแสดงบทบาททางทหารในระดับระหว่างประเทศได้เต็มรูปแบบ โดยพยายามทะลอมให้สาธารณชนไม่เคลื่อนไหวต่อต้าน และหันมาให้การสนับสนุนแทน Ishibashi กล่าวว่า “ความคิดของรัฐบาลคือค่อยๆ สังคมความเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อย โดยอาศัยการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนนำร่องเพื่อปูทางให้ในที่สุดแล้วจะสามารถส่ง SDF ไปประจำการในต่างแดนได้ เราจะต้องไม่ติดกับดักของกลยุทธ์นี้จนเข้าทางความตั้งใจของรัฐบาลที่เห็นได้ชัดเจน”⁴⁶

Gotōda Masaharu หนึ่งในแกนนำ LDP ก็แสดงท่าทีคัดค้านบนพื้นฐานความกังวลที่ว่า บทบาทการทหารของญี่ปุ่นอาจขยายออกไปอย่างไร้ขอบเขต จนเป็นการพลิกฟื้นอำนาจทางทหารขึ้นมาอีกครั้ง ดังที่นำเสนอข้างต้น แม้ว่าเขาจะไม่ได้ต่อต้านการขยายบทบาทของ SDF แบบหัวชนฝาอย่างพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย แต่เขาก็มีจุดยืนต่อต้านแนวทางแบบสุดโต่งที่มีให้เห็นภายใน LDP ในการเสนอตรรกะให้เห็นผลในแง่ลบจากการปรับนโยบายที่กำลังดำเนินอยู่ เขาตั้งคำถามถึงความสามารถในการควบคุมตนเองของญี่ปุ่นที่จะไม่กลายเป็นชาติที่เป็นภัยคุกคามทางทหารขึ้นมาอีก และเคลือบแคลงความทะเยอทะยานของกลุ่มอนุรักษ์นิยมสุดโต่ง Gotōda ต่อต้านกระแสเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยให้เหตุผลว่าการแก้ไขมาตรา 9 ไม่ได้ส่งผลดีจะมีแต่ทำให้ข้อจำกัดด้านการทหารของญี่ปุ่นมลายไป เขาใช้อุปมาอุปไมยขยายภาพความน่าหวงวิตกของภาวะไร้อันตรายที่จำกัดว่า “เสมือนเชือกที่เมื่อเกิดรอยร้าวขึ้นเพียงเล็กน้อยแล้ว กระแสน้ำที่ไหลทะลักออกมาอาจยากที่จะหยุดยั้ง”⁴⁷

เราอาจมองว่าทศวรรษเช่นนี้เป็นทั้งเครื่องสะท้อนทัศนะ “หวาดกลัวลัทธิทหาร” ที่ยังคงตกค้างอยู่ในภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่น พร้อมๆ ไปกับสะท้อน “กลยุทธ์” เพื่อตอกย้ำและขยายความวิตกกังวลนี้ในหมู่สาธารณชน ความไม่มั่นใจของคนญี่ปุ่นที่มีอยู่เป็นทุนเดิมทำให้เกิดข้อกังขาว่า ศักยภาพและสถานะของประเทศที่กลายเป็นชาติชั้นนำ กอปรกับบริบทของระเบียบโลกใหม่ที่ยังไม่แน่นอน จะทำให้ญี่ปุ่นเดินช้ารอย

⁴⁵ Ishibashi, “Nihon no Fumie: Nani o Ittemo Riyōsareru dake,” p. 98.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Gotōda Masaharu quoted in David Butts, “Jieitai Kaigaihaken Rongi – Gaikokujin Tokuhain wa Kō Miru: Torubeki Michi wo Kimeru nowa Kokumin da” (Debates on the SDF’s overseas dispatch – the views from foreign correspondents: the road Japan must take should be decided by its own citizen) *Chūō Kōron* (Jan, 1991), p. 131.

ประวัติศาสตร์ยุคก่อนสงครามอีกหรือไม่ ทศนคติเช่นนี้ทำให้กลุ่มฝ่ายซ้ายมีความได้เปรียบในการใช้ตรรกะเชิง กังขาความตั้งใจของรัฐบาลโน้มน้าวมติมหาชน ข้อวิตกนี้เชื่อว่าจะเป็นปัญหาเฉพาะภายในญี่ปุ่นเท่านั้น ความ พยายามเปลี่ยนจุดยืนด้านการทหารยังได้รับการจับตามองจากประชาคมภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติ เอเชียซึ่งเคยต้องรับผลกระทบจากลัทธิทหารและลัทธิจักรวรรดินิยมของญี่ปุ่น ความหวาดระแวงถึงความ เป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะฟื้นฟูลัทธิทหารขึ้นมาเป็นภัยคุกคามอีกครั้งยังคงมีอยู่ในระดับภูมิภาค เสียงสะท้อนความ กังวลจากภายนอกนี้ กลายเป็นอีกแหล่งอ้างอิงหนึ่งในการหยิบยกเหตุผลประกอบตรรกะเชิงผลตอบแทนของ ฝ่ายต่อต้านในญี่ปุ่นที่พยายามชี้ให้เห็นผลเสียของการปรับจุดยืนว่าด้วย SDF

ความคิดเห็นหนึ่งซึ่งอาจเป็นตัวแทนทัศนคติภายนอกต่อญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้ คือ ความคิดเห็นของ นายกรัฐมนตรี Lee Kuan Yew แห่งสิงคโปร์ เขาได้ปราศรัยในวาระหนึ่งว่า “การให้ญี่ปุ่นส่งกองกำลังออกนอก ประเทศได้ ก็ไม่ต่างจากการยื่นลูกกวาดสอดไส้แอลกอฮอล์ให้แก่คนติดเหล้า”⁴⁸ สำหรับฝ่ายซ้ายแล้ว คำเตือน นี้ถือเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อถกเถียงที่ว่า การปรับแนวทางแสดงบทบาทอาจทำให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ ภายนอกของญี่ปุ่น ข้อความของผู้นำสิงคโปร์ซึ่งได้รับการอ้างถึงหลายครั้ง นอกจากสะท้อนความไม่มั่นใจต่อ จุดยืนใฝ่สันติของญี่ปุ่นแล้ว ยังแฝงด้วยตรรกะเดียวกับวาทกรรมที่ยกมาข้างต้น นั่นคือการเกรงว่าการปรับ จุดยืนที่อาจดูเหมือนเป็นก้าวเล็กๆ ในทางอุดมคติแบบสันตินิยมที่กระตือรือร้นนี้ อาจเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่ การยกระดับบทบาทด้านการทหารแบบไม่มีขีดจำกัดก็เป็นได้

Doi Takako ผู้นำพรรคสังคมนิยมกล่าวว่าในรัฐสภาโดยอ้างถึงกระแสคัดค้านที่ไม่เพียงเกิดขึ้นภายใน ญี่ปุ่น แต่รวมถึงข้อกังขาของประชาคมนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในภูมิภาค เธอกล่าวว่า “เป็นเรื่องที่ ไม่อาจยอมรับได้ที่จะตั้งต้นส่งทหารออกไปโดยไม่นึกถึงความคิดเห็นของสาธารณชน หากเราคิดถึงคนเอเชีย ผู้ที่ต้องทนทุกข์ทรมานจากความเสียหายจากการถูกญี่ปุ่นรุกรานในอดีต เราคงไม่สามารถเรียกนโยบายที่ กระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนในชาติเอเชียซึ่งเป็นรากฐานของการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ว่าเป็นวิถีทาง แห่งความร่วมมือระหว่างประเทศที่แท้จริง”⁴⁹ Asai Motofumi นักวิชาการจาก Nihon University แสดงทัศนะ ในนิตยสาร *Sekai* โดยอาศัยเหตุผลคล้ายกันว่า การส่งกองกำลังไปนอกประเทศซึ่งเป็นการเปลี่ยนจุดยืนด้าน

⁴⁸ David E. Sanger, “Tokyo Bid to Send Its Troops Abroad Suffer a Setback,” *The New York Times* (June 1, 1992), p. 1.

⁴⁹ Asahi Shimbun’s ‘the Gulf Crisis’ Fact-Finding Team, *Wangansensō to Nihon: Towareru Kikikanri (The Gulf crisis and Japan: Questioned crisis management)* (Tokyo: Asahi shimbun sha), p. 30.

การป้องกันประเทศและความมั่นคงของญี่ปุ่นยุคหลังสงครามอย่างชัดเจน ย่อมส่งผลให้เกิดความระแวงสงสัยจากชาติเพื่อนบ้าน⁵⁰

Hidaka Rokurō ได้หยิบยกเหตุผลด้านทัศนคติของชาวเอเชียขึ้นพิจารณาในบทความลงในสื่อฝ่ายซ้ายเช่นกัน เขาได้อ้างถึง “ที่ประชุมวัฒนธรรมพลเมือง” (*kokumin bunka kaigi*) ซึ่งเป็นกลุ่มประชาสังคมฝ่ายซ้ายที่ส่งเสริมอุดมคติแบบสันตินิยม กลุ่มนี้ออกแถลงการณ์มีเนื้อหาว่า “ญี่ปุ่นซึ่งรายล้อมด้วยความไม่ไว้วางใจของชาติเอเชีย ควรจะสร้างคุณูปการต่อสันติภาพระหว่างประเทศอย่างไร เพื่อนบ้านในเอเชียกำลังจับตาดูร่างกฎหมายในฐานะที่เป็นความเปลี่ยนแปลงใหญ่ในนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม รัฐบาลและประชาชนในชาติเหล่านี้ไม่มั่นใจในความเคลื่อนไหวนี้ กฎหมายที่ไม่ได้รับความเข้าใจและสนับสนุนจากชาติเพื่อนบ้านของญี่ปุ่นตั้งแต่จะเป็นการหว่านเมล็ดพันธุ์ของปัญหาในอนาคต”⁵¹

3.4 วาทกรรมที่สนับสนุนบทบาทและการขยายอำนาจหน้าที่ของ SDF

เมื่อหันมามองวาทกรรมในฝั่งตรงข้าม ซึ่งเผยแพร่และผลิตซ้ำโดยตัวแสดงที่สนับสนุนบทบาทสันติภาพทั้งที่เป็นกลุ่มระหว่างประเทศนิยมและอนุรักษนิยม จะพบว่าในการโต้แย้งข้อถกเถียงของฝ่ายซ้ายข้างต้น แนวทางนี้ปฏิบัติต่อบรรทัดฐานภายในประเทศที่ญี่ปุ่นยึดถือมาด้วยวิถีทางที่ยืดหยุ่นกว่า โดยพยายามโน้มน้าวสังคมให้เห็นว่าบทบาทระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าค่านิยมที่ยึดมั่นอยู่ในระดับประเทศ พร้อมทั้งท้าทายจุดยืนที่ว่า การคำนึงถึงข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัดจำต้องมาก่อนการคิดถึงประสิทธิภาพเชิงยุทธศาสตร์และนโยบาย กลุ่มนี้ผลักดันข้อเสนอทั้งใน “แบบสายกลาง” ที่ต้องการการประนีประนอมหลักคุณค่าที่ญี่ปุ่นยึดถือเข้าหามาตรฐานพฤติกรรมสากล ตลอดจนความคาดหวังจากนานาชาติให้มากขึ้น ไปจนถึงข้อเสนอ “แบบสุดโต่ง” ที่มองข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นอุปสรรคต่อการแสดงบทบาทที่ทัดเทียมกับนานาชาติ จึงควรตีความใหม่หรือไม่ก็แก้ไขกฎหมาย ในขณะที่กลุ่มสายกลางมุ่งเผยแพร่แนวคิดที่นำเข้ามาใหม่ (*internalize*) ในวาทกรรมว่าด้วยบทบาท นั่นคือหลัก “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งยึดโยงกับความชอบธรรมของสหประชาชาติ กลุ่มที่ สุดโต่งกว่ามุ่งผลักดันแนวทางอันเป็นหัวข้อต้องห้ามมาก่อน (*taboo*) ในการถกเถียงเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งได้แก่ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” โดยมองเป็นแนวทางที่มีประโยชน์และมีประสิทธิผลกว่าในการขยายบทบาทด้านสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ

⁵⁰ Asai Motofumi, “Nihongaikō: Kiki wo Kōki e Tenjiru tameni” (Japan’s diplomacy: to turn crisis into opportunity) *Sekai* (Dec, 1990), p. 46.

⁵¹ Hidaka Rokurō, “Aija no Me: ‘Kokurenheiwā Kyōryoku Hō’ wa Dō Mirareteiruka (Eyes of Asia: How is ‘the UN Peace Cooperation Law’ received?)” *Sekai* (Dec, 1990), p. 65.

ในการถกเถียงระหว่างสองแนวคิดนี้ “ผู้ประกอบการเชิงปทัสสถาน” คนสำคัญคนหนึ่งได้แก่ Ozawa Ichirō นักการเมืองฝ่ายขวาในพรรค LDP เขามีบทบาทเป็นแนวหน้าในวาทกรรมวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและกลุ่มฝ่ายซ้ายที่เพเลียงพล้ำในการรับมือวิกฤตอ่าวฯ นอกจากนั้นแล้วในการผลักดันการปฏิรูปบทบาทด้านความมั่นคงของญี่ปุ่น เขาได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งภายในพรรค ชื่อว่า คณะกรรมการพิเศษเพื่อศึกษาบทบาทของญี่ปุ่นในประชาคมนานาชาติ หรือที่มักรู้จักสั้น ๆ ว่า “คณะกรรมการ Ozawa” (Ozawa Commission / Ozawa Chōsakai) ตามชื่อของประธาน รายงานที่คณะกรรมการชุดนี้ออกมาปี 1992 มักได้รับการอ้างอิงถึงบ่อยในแง่หลักคุณค่าใหม่ที่เป็นฐานรองรับการแสดงบทบาทที่เข้มข้นขึ้นของญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามเย็น แม้ว่า Ozawa จะมีข้อเสนอส่วนตัวหลายข้อที่เป็นไปในแนวสุดโต่งอย่างมาก อย่างการสนับสนุนบทบาทของ SDF ที่ไม่จำกัดอยู่แค่ใน PKO ไปจนถึงการเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญในกรณีที่ทำเป็น เพื่อขจัดอุปสรรคในการทำประโยชน์ระหว่างประเทศ⁵² หรือการแสดงบทบาทได้แบบ “รัฐปกติ” ที่ทำงานได้อย่างเต็มที่ในทุกรูปแบบร่วมกับนานาชาติ⁵³ แต่เขาก็เป็นตัวตั้งตัวตีสำคัญในการนำเข้าและกล่อมเกลาสังคมการเมืองภายในให้เห็นชอบต่อบรรทัดฐาน “ความมั่นคงร่วม” ดังที่ปรากฏในรายงาน Ozawa Commission

เราจะเห็นต่อไปว่าแนวทางของ Ozawa เป็นตัวอย่างหนึ่งที่พบเห็นในช่วงนี้ของการหยิบยก RCSD มาเป็นเครื่องมือถกเถียงเพื่อกำหนดดุลยภาพใหม่ของบทบาทของประเทศให้ตั้งอยู่บนหลัก “ความมั่นคงร่วม” และ เปิดทางให้ SDF สามารถเข้าร่วมในกิจการของโลกได้แบบจำกัด แม้ว่าโดยวิสัยทัศน์แล้ว เขาต้องการเห็นบทบาทที่ขยายกว้างไปกว่านั้นและมองว่าการมุ่งเข้าหายุทธศาสตร์สหรัฐฯ และการกระชับความสัมพันธ์แบบพันธมิตรก็เป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน⁵⁴ ก่อนที่จะนำเสนอในรายละเอียดถึงบทบาทของ RCSD ในวาทกรรมเพื่อผลักดันบทบาทระหว่างประเทศ เนื้อหาส่วนนี้จะสำรวจตรรกะของฝ่ายสนับสนุนทั้งใน “เชิงหลักการ” และ “เชิงผลตอบแทนด้านยุทธศาสตร์” เนื่องจากวาทกรรมที่นำเสนอตรรกะเชิงหลักการมีเนื้อหาผูกโยงกับการวิเคราะห์บทบาทของ RCSD ในกระบวนการกำหนดนโยบายในส่วนต่อไป จึงเห็นสมควรนำวาทกรรมที่มุ่งเสนอตรรกะเชิงผลตอบแทน หรือผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์จากการปรับนโยบายขึ้นมาพิจารณา ก่อนเป็นอันดับแรก

⁵² Ozawa Ichirō, Gotōda Masaharu and Sakurai Yoshiko, “Jiyūminshutō no Kempō Mondai,” (Constitutional Problem of the LDP) *Shokun* (May, 1992); Steven R. Weisman, “Blunt Strongman Deals behind Scenes in Japan,” *The New York Times* (Mar 29, 1992), p. 1; Ozawa Ichirō and Tahara Sōichirō, “Jieitai wa Kaigaihaken Dekiru” (Self-Defense Force can be dispatched overseas) *Voice* (Nov, 1990).

⁵³ Ozawa, *Blueprint for a New Japan*, p. 95.

⁵⁴ *Ibid.*, pp.103-106.

3.4.1 ธรรมชาติของผลตอบแทนของฝ่ายสนับสนุนบทบาทที่แข็งขัน

คำถามหลักที่ว่าทฤษฎีรูปแบบนี้มุ่งเสนอคำตอบและหลักเหตุผลเพื่อโน้มน้าวมติมหาชนให้คล้อยตามคือ คุญูปการที่ให้แก่ระเบียบโลกตลอดจนการรับประกันสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศนั้น มีความสำคัญ หรือเป็นประโยชน์ต่อญี่ปุ่นอย่างไร ธรรมชาติว่าด้วย “ความจำเป็น” มักได้รับการผลิตซ้ำเป็นคำตอบ ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นว่าการแสดงบทบาทดังกล่าวหาใช่เป็น “ทางเลือก” ที่ญี่ปุ่นจะกระทำหรือไม่ก็ได้ ในแง่หนึ่งนั้น นโยบายด้านนี้มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงและ “ความอยู่รอด” ของประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่าญี่ปุ่นต้องพึ่งพิงโลกภายนอกมากขนาดไหน การชี้ให้ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นไปของระบบระเบียบโลกกับสวัสดิภาพและการคงอยู่ของญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในวิธีสร้าง ธรรมชาติและความชอบธรรมรองรับการปรับบทบาทของประเทศ การเข้ามีส่วนร่วมรักษาเสถียรภาพและ สันติภาพในโลกไม่ใช่เรื่องไกลตัว ไม่ใช่ “เรื่องของคนอื่น” หรือแม้แต่เรื่อง “การกุศล” ถึงแม้ว่าเหตุการณ์หรือ วิกฤตนั้นเกิดขึ้นในภูมิภาคอันห่างไกล แท้จริงแล้วถือเป็นผลประโยชน์ของญี่ปุ่นเองด้วย

ในอีกแง่หนึ่งนั้น “ความจำเป็น” ที่ว่านี้ยังหมายรวมถึงการต้องปรับเข้าหาบรรทัดฐานสากลว่าด้วยการ ทำประโยชน์ เพราะการแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความมุ่งมั่นและรับผิดชอบในประชาคมโลก ส่งผลในการช่วย สนองตอบความคาดหวังของนานาชาติและเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและไว้วางใจในสายชาติภายนอก ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญสำหรับการอาศัยพึ่งพาอันเป็นสภาวะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของญี่ปุ่น ในทาง กลับกันวาทกรรมกลุ่มนี้ย้ำเตือนว่าการถูกประชาคมโลก “โดดเดี่ยว” หรือ “ทอดทิ้ง” จากการที่ญี่ปุ่นเอาแต่ โดยสารฟรี และแสดงท่าทีเสี่ยงบทบาทหน้าที่ในระเบียบโลกจะเป็นสภาวะการณ์อันเลวร้ายไม่พึงประสงค์ ซึ่งจะ กระทบต่อความอยู่รอดของประเทศและประชาชนญี่ปุ่น

วาทกรรมที่เสนอธรรมชาติของผลตอบแทนนี้ยังชี้ให้เห็นความจำเป็นในระดับระหว่างประเทศว่าด้วย บทบาทของสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง PKO แนวคิดกระแสหลักในญี่ปุ่นมองว่าอย่างน้อยก็ ี่ สหประชาชาติอันแข็งขันด้านสันติภาพของสหประชาชาติ ฝ่ายสนับสนุนชี้ให้เห็นความสำคัญของ PKO ที่ เติบโตขึ้นมาในช่วงท้ายของยุคสงครามเย็นจากการเพิ่มจำนวนภารกิจขึ้นอย่างมาก กลไกนี้ยังจะมีความจำ เป็นมากขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นซึ่งมีการคาดคะเนไว้ตั้งที่เสนอข้างต้นว่า ความขัดแย้งและสงครามระดับ ท้องถิ่นในที่ต่างๆ ของโลก (regional conflicts) จะกลายเป็นปัญหาที่แพร่หลายในระเบียบโลกทศวรรษใหม่ ด้วยธรรมชาติเช่นนี้การอนุญาตให้ SDF เข้าร่วมภารกิจในพื้นที่ต่างๆ จึงถือเป็นการร่วมสร้างคุญูปการด้าน สันติภาพได้อย่างมาก

ความจำเป็นในส่วนแรกที่เกี่ยวข้องกับ “ความอยู่รอดของประเทศ” นั้น ได้รับการขยายความให้เห็นความสัมพันธ์และตรรกะอย่างชัดเจน ในข้อเขียนแสดงทัศนะของ Ozawa Ichirô ในการถอดบทเรียนจากความล้มเหลวของญี่ปุ่นในวิกฤตอ่าวฯ เขามองว่าสาเหตุเป็นเพราะคนญี่ปุ่นขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าอะไรกันแน่คือ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ปัญหาคือการขาดความตระหนักว่า

“อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็น ‘มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ’ ขึ้นมาได้ เราควรจดจำไว้ว่าสิ่งที่หล่อเลี้ยงให้ญี่ปุ่นเติบโตคือการมีอยู่ของประชาคมระหว่างประเทศ ที่ยึดมั่นหลักเสรีภาพและประชาธิปไตยเป็นค่านิยมร่วมกัน แน่หนอนแม้ว่าในทางหลักการแล้วญี่ปุ่นอาจเลือกที่จะหันไปโดดเดี่ยวตัวเองอย่างในสมัยเอโดะได้ . . . แต่หากเราต้องการจะรักษาและสร้างเสริมความรุ่งเรืองอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เราจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางของสังคมระหว่างประเทศ และให้ความร่วมมือเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาในระดับโลก นี่ถือเป็นวิถีทางที่รับประกันได้ว่าจะตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติของญี่ปุ่น . . . ในทัศนะของข้าพเจ้า ‘ความพ่ายแพ้’ ที่ญี่ปุ่นต้องเผชิญจากวิกฤตอ่าวฯ เป็นผลโดยตรงจากการขาดความตระหนักว่าอะไรคือผลประโยชน์แห่งชาติที่แท้จริง”⁵⁵

ในประเด็น “การรับรู้ผลประโยชน์” Ozawa วิเคราะห์ต่อว่าที่ผ่านมา “รัฐบาลญี่ปุ่นมุ่งเน้นการปกป้องผลประโยชน์ของเอกชนญี่ปุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก . . . ประชาชนเองก็เรียกร้องรัฐบาลให้ปกป้องแค่ผลประโยชน์ส่วนตัวของพวกเขาคนเดียว”⁵⁶ ซึ่งเป็นการมองผลประโยชน์แบบสั้นๆ โดยไม่สามารถมองการณ์ไกลไปกว่านี้ได้ จริงๆ แล้วผลประโยชน์ระยะยาวของญี่ปุ่นอาจมาจากการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในระบบพันธมิตรให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ด้วยการส่งบุคลากรเข้าร่วมในสงครามอ่าวฯ การขาดความตระหนักในเรื่องนี้อาจทำให้ญี่ปุ่นต้องเผชิญปัญหาและเสียผลประโยชน์ระยะยาวจากการ “สูญเสียความไว้วางใจจากประชาคมโลกและถูกนานาชาติโดดเดี่ยว”⁵⁷

Ozawa เน้นย้ำว่าบทบาทสร้างคุณูปการระหว่างประเทศ (international contribution) “ไม่ได้หมายความว่าประโยชน์ที่ญี่ปุ่นสร้างตกไปอยู่ในมือผู้อื่นอย่างเดียว และไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นถูกบีบให้ต้องร่วมมือกับประชาคมนานาชาติ . . . จริงอยู่ที่การทำประโยชน์ส่งผลดีต่อสังคมโลก แต่ก็มีผลสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อญี่ปุ่นเองด้วยเช่นกัน การ ‘สร้างคุณูปการระหว่างประเทศ’ เป็นสิ่งจำเป็นต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่น”⁵⁸ เขาได้ไล่เรียงให้เห็นเหตุผลเชื่อมโยงระหว่างระเบียบโลกกับสวัสดิภาพของญี่ปุ่นว่า “ชาติที่ด้อย

⁵⁵ Ibid., p. 41.

⁵⁶ Ibid., p. 40.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid, p. 94

ทรัพยากรอย่างญี่ปุ่นสามารถเพิ่มพูนอำนาจทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้ด้วยการส่งเสริมความมั่งคั่งภายใต้ระบบการค้าเสรีของโลก หากค้าขายไม่ได้ญี่ปุ่นยอมสูญเสียทรัพยากรอันเป็นฐานของความเจริญ ระบบการค้าเสรีจะคงอยู่ไม่ได้หากขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง ญี่ปุ่นจึงต้องเข้าร่วมเท่าที่จะทำได้ในการรักษาเสถียรภาพ สันติภาพและเสรีภาพในโลก”⁵⁹

ตรรกะที่เชื่อมโยงผลประโยชน์โดยตรงของญี่ปุ่นกับวิกฤตยังได้รับการเน้นย้ำผ่านวาทกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าใน “วิกฤตต้นแบบ” อย่างวิกฤตอ่าวฯ ญี่ปุ่นได้รับผลกระทบโดยตรงหลายประการแม้ความขัดแย้งจะจำกัดวงอยู่ในต่างภูมิภาคก็ตาม นี่สะท้อนให้เห็นสภาวะฟุ้งพาวาศัยในโลกยุคใหม่ที่รัฐต่างๆ จะชะล่าใจไม่ได้ว่าปัญหาในดินแดนห่างไกลจะไม่ส่งผลสะท้อนมาสู่ตน⁶⁰ ที่เห็นเป็นรูปธรรมในกรณีวิกฤตอ่าวฯ ต่อญี่ปุ่นมีตัวอย่างเช่น ความมั่นใจเรื่องความมั่นคงด้านพลังงาน ตลอดจนสวัสดิภาพของคนญี่ปุ่นในพื้นที่ความขัดแย้งประเด็นหลังนั้นเห็นได้ชัดจากการที่คนญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งถูกทางการอิรักกักตัวไว้เป็นตัวประกันพร้อมกับคนชาติอื่นๆ ในช่วงต้นของวิกฤตการณ์ UNSC ต้องออกข้อมติกดดันให้อิรักปล่อยตัวคนเหล่านั้นโดยเร็ว รายงานของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นยังชี้ว่าเสถียรภาพในระยะยาวของภูมิภาคตะวันออกกลางสำคัญต่อการเข้าถึงปัจจัยยังชีพด้านพลังงานของญี่ปุ่น โดยเน้นย้ำว่าร้อยละ 70 ของน้ำมันดิบที่ใช้ในประเทศนำเข้ามาจากตะวันออกกลาง⁶¹ ดังนั้นเหตุความขัดแย้งที่ดูเหมือนจำกัดอยู่อีกฟากฝั่งของโลกจึงไม่ใช่ “เรื่องของคนอื่น” ทั้งหมด และเป็นเรื่องสมเหตุสมผลที่ญี่ปุ่นจะหาทางเข้าร่วมจัดการปัญหานี้

Takubo Tadae นักวิชาการผู้สนับสนุนบทบาทที่แข็งขันด้านสันติภาพมานับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ได้ใช้อุปมาอุปไมยเสนอภาพปัญหาว่าด้วยทัศนคติของญี่ปุ่น และแนวทางเข้าร่วมจัดการความขัดแย้งในโลกในช่วงท้ายของสงครามเย็น เขาได้แสดงทัศนะในข้อเขียนที่ตีพิมพ์ต้นปี 1990 (ก่อนวิกฤตอ่าวฯ จะปะทุขึ้น) ซึ่งสะท้อนความต่อเนื่องของวาทกรรมที่ผลิตซ้ำโดยกลุ่มผู้ผลักดันการขยายบทบาทมาพักใหญ่ น่าสนใจที่ว่าคำวิจารณ์ของ Takubo ต่อท่าทีของญี่ปุ่นในการสนองตอบข้อเรียกร้องจากนานาชาติ เมื่อหวนมองกรณีสงครามอิหร่าน-อิรัก (1980-1988) พังราวกับเป็นคำพยากรณ์แบบ “หยั่งรู้ล่วงหน้า” ถึงปัญหาการจัดการที่ญี่ปุ่นกำลังจะเผชิญในวิกฤตอิรัก-คูเวต (1990-1991) เขาเปรียบเทียบความกระตือรือร้นที่ชาติค่ายตะวันตกร่วมกันปกป้องเส้นทางเดินเรือ ระหว่างเกิดวิกฤตในตะวันออกกลาง ด้วยการสมมติเรื่องราว “เหตุการณ์ไฟไหม้ในอาคารอะพาร์ตเมนต์” ที่ชาติในค่ายตะวันตกพักอาศัยและใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อเพลิงลุกตรงประตูทางเข้า

⁵⁹ Ibid, pp. 93-94.

⁶⁰ *Foreign Policy Speech by Foreign Minister Watanabe Michio to the 123rd Session of the National Diet* (Jan 24, 1992).

⁶¹ MOFA, *Gaikōseisho (Diplomatic Bluebook)* (1990), pp. 56-57.

สหรัฐฯ ผู้นำที่มีพลังกำลังมากที่สุดออกมาว่าถึงน้ำเพื่อดับเพลิง เมื่อไฟลุกลามถึงทางเดินของอาคาร ผู้อาศัยรายอื่นๆ ต่างออกมาช่วยกันดับไฟ แม้แต่เยอรมนีตะวันตกซึ่งมีข้อจำกัดด้านกฎหมายไม่อาจส่งกำลังออกนอกยุโรปได้ ก็ช่วยอยู่ในแนวหลังโดยจ่ายถังใส่น้ำให้แก่ชาติอื่นๆ มีแต่ญี่ปุ่นเท่านั้นที่ยังเก็บตัวอยู่ในห้องไม่ยอมออกมา ทั้งๆ ที่เป็นผู้ที่ใช้ทางเดินนี้บ่อยที่สุด อันหมายถึงการต้องฟังฟังเส้นทางเดินเรือในทะเลแถบนี้ เพื่อขนส่งพลังงานมายังประเทศ เมื่อมีเสียงเรียกร้องมากเข้า ญี่ปุ่นจึงประกาศว่าตนจะให้เงินสำหรับซื้อถังดับเพลิงแก่ชาติอื่นๆ เอาไปช่วยกันดับไฟ⁶² Takubo มองเห็นว่าความขัดแย้งในภูมิภาคอื่นส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของญี่ปุ่นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง จึงไม่อาจถือเป็นเรื่องของใครอื่นได้ แต่ญี่ปุ่นมักมีทัศนคติเกินเจตต่อการแก้ปัญหาในกิจการของโลก หรืออย่างมากที่สุดก็มักใช้การทูตส่งจ่ายเป็นวิถีทางร่วมมือ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมแบบดูอยู่ห่างๆ และไม่ลงมือลงแรงเท่าที่ควร

ข้อถกเถียงที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นเตรียมหามาตรการแสดงบทบาทในวิกฤตลักษณะนี้ในฐานะ “เรื่องของญี่ปุ่นเอง” มากยิ่งขึ้น ยังเสนอเหตุผลจากมุมมองการสร้างและธำรงเสถียรภาพและกติการะหว่างประเทศในระยะยาว ซึ่งถือเป็นผลประโยชน์แห่งชาติของญี่ปุ่นในระยะยาวด้วย เมื่อคำนึงว่าระเบียบโลกที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรับประกันความอยู่รอดและเศรษฐกิจของประเทศ⁶³ มุมมองนี้เน้นไปที่ประเด็นเรื่อง “แบบอย่าง” ที่วิกฤตอ่าวฯ แสดงให้เห็น อย่างแรกคือแบบอย่างที่เตือนให้นานาชาติตระหนักว่าระเบียบโลกใหม่อาจถูกสั่นคลอนได้ด้วยความขัดแย้งในลักษณะนี้ ที่จะแพร่หลายต่อไปในอนาคต ประเด็นที่น่าสนใจกว่านั้นคือ แนวคิดที่ว่า “แบบอย่างในการจัดการวิกฤตหนึ่งๆ” จะส่งผลต่อการกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของรัฐและระเบียบระหว่างประเทศโดยรวมในระยะยาว กล่าวคือแทนที่จะมองวิกฤตอ่าวฯ เป็นเหตุการณ์เดี่ยวๆ ที่ส่งผลแคบๆ มุมมองนี้เน้นว่าสิ่งที่ผู้นำอิรักแสดงให้โลกเห็นอาจเป็น “แบบอย่างในทางลบ” ให้กับรัฐที่มีความทะเยอทะยานไม่ต่างกันอื่นๆ ลอกเลียนพฤติกรรม และทำให้การใช้กำลังทหารที่ละเมิดกฎเกณฑ์สากล เพื่อเปลี่ยนสถานะและดุลอำนาจในภูมิภาคกลายเป็นปัญหาแพร่หลายและเรื้อรังในโลกต่อไป ฉะนั้นแล้ว “การส่งสัญญาณต่อต้านพฤติกรรมของอิรัก” อย่างเป็นทางการ ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการประกอบสร้างระเบียบโลกหลังสงครามเย็น จึงจำเป็นต่อการจัดตั้งบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศในระยะยาว การร่วมมือ

⁶² Takubo Tadae, “Nihon wa Kokusaiteki Sekimu wo Hataseruka” (Can Japan fulfill its international obligation?) *Gaiko Forum* (Jan, 1990), p.61.

⁶³ *Foreign Policy Speech by Foreign Minister Watanabe Michio to the 123rd Session of the National Diet* (Jan 24, 1992).

วิกฤตโดยมุ่งส่งสัญญาณให้เห็นเป็นแบบอย่าง “เพื่อป้องกันปราม” การกระทำที่ไม่เหมาะสมและละเมิดกฎเกณฑ์ของรัฐต่างๆ ในอนาคต จึงถือเป็นผลประโยชน์ของญี่ปุ่นในระยะยาวด้วย⁶⁴

จากตรรกะที่ว่าญี่ปุ่นต้องพึงพิงระเบียบโลกที่มีเสถียรภาพและราบรื่น Itô Kenichi หยิบยกวิธีคิดที่ญี่ปุ่นอาจต้องยึดเป็นที่ตั้ง หรือเป็นฐานคติสำหรับการเข้าร่วมในกิจการระหว่างประเทศ เขาได้อ้างถึงแนวคิดของนายกรัฐมนตรี Margaret Thatcher ของอังกฤษที่เสนอต่อผู้นำสหรัฐเพื่อเร่งเร้าให้มหาอำนาจรีบดำเนินการต่อต้านการกระทำของอิรักอย่างจริงจัง Thatcher มองว่าวิกฤตนี้เป็นตัวตัดสินชะตากรรมของระเบียบโลกโดยรวมที่กำลังก่อตัวขึ้นในยุคหลังสงครามเย็น “เราจะต้องไม่เพิกเฉยต่อพฤติกรรมของอิรักอันเป็นการทำลายระเบียบทางกฎหมาย หากเราไม่ร่วมมือกันต่อต้านพฤติกรรมเช่นนี้ ระเบียบโลกใหม่ที่เรากำลังพยายามสร้างขึ้นร่วมกันก็จะสลายไป”⁶⁵ Itô อธิบายว่าผู้นำอังกฤษคงมีสำนึกถึงหน้าที่ที่ต้องรับมือกับวิกฤตที่เกิดขึ้นในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งจะส่งผลระยะยาวต่อระเบียบโลกต่อไป เขาใช้วิสัยทัศน์สากลนิยมนี้แย้งแนวคิดของ Doi Takako นักการเมืองหญิงที่มีบทบาทเด่นขึ้นมาในฐานะแกนนำฝ่ายซ้ายในญี่ปุ่น Doi มีแนวคิดว่ารัฐธรรมนูญละเลิกสงครามของญี่ปุ่นมีความสอดคล้องกับยุคสมัย และควรเป็นความภาคภูมิใจของคนญี่ปุ่นในโลกที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากการเผชิญหน้าเข้าสู่ยุคแห่งสันติภาพและความร่วมมือ Itô กลับมองว่า “ขณะที่ Thatcher เชื่อว่า ‘ระเบียบโลกใหม่’ ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ หากปราศจากความพยายามในเชิงบวก Doi กลับมองว่าโครงสร้างระหว่างประเทศอันไร้ซึ่งศึกสงครามจะเกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องทำอะไรเลย (fall off the shelf ready-made) เพียงแคื่อยืนสังเกตการณ์เฉยๆ ให้ระเบียบนั้นบังเกิดขึ้น”⁶⁶ แนวคิดสันตินิยมที่ญี่ปุ่นยึดถือมาอาจเรียกได้ว่า “สันติภาพแบบปิดประเทศ” (*sakoku pacifism*) โดยที่ไม่พยายามเข้าร่วมในกิจการของโลก เพียงแต่มุ่งทำให้ชาติตนเองเท่านั้นปลอดภัยในโครงสร้างสงครามเย็น แต่เมื่อการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของนานาชาติรวมทั้งญี่ปุ่น มีความจำเป็นต่อการกำหนดว่าโครงสร้างที่ไร้ซึ่งสงครามจะบังเกิดขึ้นในโลกยุคหลังสงครามเย็นต่อไปหรือไม่ กลุ่มฝ่ายซ้ายกลับยกชูรัฐธรรมนูญขึ้นมาเน้นย้ำเป็นหลักเหตุผล เพื่อปฏิเสธการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง “และยังป่าวประกาศราวกับว่าเพราะรัฐธรรมนูญสันติภาพนี้แหละ ที่ทำให้ระเบียบระหว่างประเทศที่ไร้ซึ่งสงครามเกิดขึ้นมาได้ เป็นเรื่องน่าตกใจที่ทั้ง Doi และประชาชนญี่ปุ่นจำนวนมากที่มีเธอเป็นตัวแทน ไม่ได้ตระหนักแม้แต่อย่างถึงตรรกะอันงมงายเช่นนี้ (self-deception)”⁶⁷

⁶⁴ Hasegawa Keitarō, “Chūtōkiki wa Chōkika shinai” (The Middle East crisis is not prolonged) *Voice* (Mar, 1991), p. 59.

⁶⁵ Margaret Thatcher quoted in Itō, “The Japanese State of Mind,” p. 279.

⁶⁶ Itō, “The Japanese State of Mind,” p. 279.

⁶⁷ *Ibid.*

Shina Motoo นักวิชาการซึ่งเคยเป็นนักการเมืองสังกัดพรรค LDP เป็นอีกคนหนึ่งที่เสนอตรรกะเชื่อมโยงการจัดการวิกฤตอ่าวฯ กับการสร้างและธำรงระเบียบระยะยาว เขาเน้นย้ำถึงการทำให้เห็นเป็น “แบบอย่าง” เพื่อเป้าหมายในการหล่อหลอมกล่อมเกลापฤติกรรมให้เกิดแบบแผนที่เป็นไปในแนวทางอันพึงประสงค์ กระบวนการทั้งหมดนี้จึงถือเป็นผลประโยชน์ในเชิงระบบต่อญี่ปุ่นด้วย เขากล่าวว่าญี่ปุ่นไม่อาจปฏิบัติต่อวิกฤตการณ์ลักษณะนี้ราวกับเป็นเรื่องของคนอื่น เพราะหากมองผลประโยชน์อย่างทรัพยากรน้ำมันแล้ว ตะวันออกกลางเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญทั้งกับเศรษฐกิจของโลกและของญี่ปุ่น แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ ความเป็นไปของวิกฤตอ่าวฯ มีนัยที่ยิ่งใหญ่กว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะสั้น นั่นคือเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาใหญ่ในระยะยาวว่าด้วย การจัดตั้งระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับการจัดการความมั่นคงระหว่างประเทศขึ้นมาในโลกยุคหลังสงครามเย็น⁶⁸ วิกฤตอ่าวฯจึงถือเป็น “บททดสอบ” ของประชาคมนานาชาติในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระดับภูมิภาค โดยสิ่งสำคัญคือจะต้อง “ไม่ส่งสัญญาณที่ผิด” จากความพยายามแก้ไขวิกฤตการณ์ อันจะทำให้เกิดมรดกตกทอดที่เป็นภัยต่ออนาคตของระเบียบโลก ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ชาติพันธมิตรตะวันตกจะต้องเห็นพ้องและจับมือกันตอบโต้การกระทำของอิรักอย่างจริงจัง เพราะนอกจากพฤติกรรมเช่นนี้จะละเมิดสันติภาพและคุกคามระเบียบระหว่างประเทศแล้ว ยังอาจเป็นแบบอย่างที่ไม่ถูกต้องแก่ชาติอื่นๆ ต่อไปอีกด้วย⁶⁹

นักวิชาการอย่าง Kitaoka Shinichi และ Amaya Naohiro อดีตเจ้าหน้าที่ MITI รวมถึง Watanabe Michio รัฐมนตรีต่างประเทศและเป็นสมาชิกอาวุโสของ LDP ต่างแสดงความเห็นในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน โดยเห็นพ้องกันว่า สมาชิกของประชาคมนานาชาติไม่ควรแม้แต่แสดงท่าทีนิ่งเฉยต่อวิกฤตนี้ เพราะอาจเป็นการส่งสัญญาณที่ผิดว่า ยอมรับได้หรือยอมอ่อนข้อต่อการกระทำอันก้าวร้าวของอิรัก ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างระยะยาวและสั่งสอนชาติที่อาจมีความต้องการอย่างอิรัก ให้ได้เห็นผลลัพธ์ของการกระทำอันขัดต่อหลักสากล การจัดการวิกฤตจึงเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งในการวางหลักการ แบบแผนพฤติกรรมและแนวปฏิบัติทั้งในแง่การแสวงหาผลประโยชน์ของรัฐในระเบียบโลกหลังสงครามเย็น และในแง่การจัดการปัญหาความขัดแย้งร่วมกันของประชาคมนานาชาติต่อไปในอนาคต⁷⁰ Ozawa Commission ระบุในส่วนหนึ่งของรายงานโดยเชื่อมโยงกับการตอบสนองที่เหมาะสมของญี่ปุ่นว่า “เพื่อปกป้องสันติภาพระหว่างประเทศ บางครั้งญี่ปุ่น

⁶⁸ Shina, “Kokuren Gaikō ka Nichibei Dōmei ka,” p. 121.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Kitaoka Shinichi, “Kyōchō no Daika: Te o Yokosana Heiwa wa nai” (Price of cooperation: no peace without dirty hand) *Chūō Kōron* (Nov, 1990), p. 101; Amaya Naohiro, “Wangansensō wo Dō Miruka: ‘Dachō’ to ‘Sara mawashi’” (How to look at the Gulf war: ‘Ostrich’ and ‘dish-spinning’) *Voice* (March, 1991), p. 81; “Japan & The Gulf: Send SDF to Gulf, Says LDP’s Watanabe,” *The Daily Yomiuri* (Oct 19, 1990); Hasegawa Keitarō, “Chūtōkiki wa Chōkika shinai,” p. 59.

อาจต้องเข้าร่วมกับประชาคมนานาชาติอย่างเป็นทางการ (*kokusaishakai ni ichigan tonatte*) เพื่อเผชิญหน้ากับเผด็จการที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เมื่อเกิดสถานการณ์เช่นนี้ขึ้นแต่ญี่ปุ่นไม่เข้าร่วมกับความพยายามของนานาชาติ และแสดงท่าทียอมรับด้วยการนิ่งเฉย (*mokunin*) ต่อชาติที่ก้าวร้าว แนนอนว่าญี่ปุ่นจะไม่เป็นที่ยอมรับและไม่อาจรักษาสถานะอันมีเกียรติในเวทีระหว่างประเทศได้”⁷¹

แนวทางการให้เหตุผลเชิงผลตอบแทนหรือเชิงยุทธศาสตร์ของฝ่ายสนับสนุนในอีกด้านคือ การเน้นให้เห็นบทบาทหน้าที่และประสิทธิผลที่เพิ่มขึ้นของการจัดการความขัดแย้งและสันติภาพของสหประชาชาติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง PKO ดังที่กล่าวข้างต้นว่าทหกรรมที่สนับสนุนบทบาทของญี่ปุ่นในกลไกสากลนี้มีขึ้นอย่างแพร่หลายนับแต่ท้ายทศวรรษ 1980 และรัฐบาล Takeshita ก็ตอบสนองต่อแนวโน้มนี้ด้วยการริเริ่มส่งบุคลากรสายพลเรือนเข้าร่วมภารกิจ นอกจากนี้แล้วในช่วงวิกฤตอ่าวฯ บทบาทด้านความมั่นคงของสหประชาชาติได้รับการพลิกฟื้นขึ้นอย่างเด่นชัด จากการจับมือกันของมหาอำนาจสมาชิกถาวรใน UNSC หันมาใช้กระบวนการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือจัดการพฤติกรรมรุกรานของอิรักและยับยั้งวิกฤต ในการสร้างความชอบธรรมและโน้มน้าวมติมหาชนให้เข้าหาบทบาทสันติภาพเป็นหลัก “ความมั่นคงร่วม” ฝ่ายสนับสนุนบทบาทด้านนี้จึงพยายามผลิตซ้ำว่าทหกรรมที่รณรงค์ให้มองสหประชาชาติว่าเป็นเสาหลักหนึ่งในการธำรงระเบียบและเสถียรภาพของโลกยุคหลังสงครามเย็น

Ozawa Ichirō ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า “เราต้องนึกถึงสหประชาชาติในการมีบทบาทเป็นแกนกลางส่งเสริมความพยายามระดับโลกในการสร้างระเบียบระหว่างประเทศขึ้นใหม่ ในสงครามเย็น สหประชาชาติอาจเป็นเวทีแข่งขันอำนาจระหว่างสหรัฐกับสหภาพโซเวียต . . . แต่การสิ้นสุดของการต่อสู้ชิงอุดมการณ์ได้ปลุกสหประชาชาติให้ตื่นจากการหลับใหลในฤดูหนาวอันยาวนาน . . . เป็นครั้งแรกนับแต่ก่อตั้งขึ้นปี 1945 ที่มีความเป็นไปได้ว่า บทบาทของสหประชาชาติด้านความมั่นคงจะหยั่งรากในการเมืองระหว่างประเทศ ถือเป็นภาระหน้าที่ของญี่ปุ่นมากกว่าชาติอื่นใด ที่ต้องผลักดันความเป็นไปได้นี้ ความพยายามนี้จะ เป็นเงื่อนไขจำเป็นของญี่ปุ่นในการดำรงอยู่ในโลกต่อไปในอนาคต”⁷² ที่ว่าญี่ปุ่นต้องรับหน้าที่สำคัญดังกล่าวก็ เพราะเป็นที่รับรู้กันว่า นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ญี่ปุ่นประกาศหลักนโยบายและยุทธศาสตร์ของตนว่าจะยึด “สหประชาชาติเป็นแกนกลาง” หรือ “UN-centrism”⁷³ การส่งเสริมให้องค์การนี้แสดงบทบาทได้ตามเป้าหมายจึงสอดคล้องกับอุดมคติในการต่างประเทศของญี่ปุ่น นอกจากนี้ Ozawa ยัง

⁷¹ “Ozawa Chōsakai Anzenhoshō Mondai ni Kansuru Tōshinan (Yōshi) (Ozawa Commission’s answer to the security problem (main points)),” *Asahi Shimbun* (Feb 21, 1992).

⁷² Ozawa, *Blueprint for a New Japan*, pp. 113-114.

⁷³ *Ibid.*, p. 113

ชี้ให้เห็นบทบาทด้านความมั่นคงของสหประชาชาติที่สะท้อนเป็นรูปธรรมใน PKO เขาตั้งข้อสังเกตว่า “ข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อสันติภาพในกัมพูชาเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงถึงบทบาทใหม่ของสหประชาชาติ . . . ข้อตกลงนี้กำหนดให้ภารกิจรักษาสันติภาพ United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC) เข้าไปสอดส่องดูแลการบริหารกิจการภายในในด้านต่างๆ ของกัมพูชาโดยตรง นับเป็นครั้งแรกที่สหประชาชาติทำหน้าที่เป็นแกนนำและกำหนดทิศทางของหน่วยงานต่างๆ ภายในรัฐหนึ่งๆ และถือเป็นภารกิจลักษณะนี้ครั้งแรกในรอบภารกิจ PKO ด้วย นี่จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ขององค์การก็ได้”⁷⁴

นายทศ Miyazawa Kiichi เน้นย้ำหลายครั้งระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศให้เห็นถึงบทบาทด้านความมั่นคงที่แข็งแกร่งขึ้นของสหประชาชาติ อันเป็นความพยายามเรียกเสียงสนับสนุนร่างกฎหมาย PKO เขาใช้ประเด็นนี้เป็นเหตุผลชี้ให้เห็นความจำเป็นของญี่ปุ่นในการปรับท่าทีการแสดงบทบาทต่อองค์การสากลนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยาย “คุณสมบัติด้านกำลังคน” ในภารกิจด้านความมั่นคงและสันติภาพ เขากล่าวในสุนทรพจน์ด้านนโยบายในรัฐสภาปลายปี 1991 หลังเข้ารับตำแหน่งว่า “การทำงานของสหประชาชาติได้รับการพิสูจน์ให้เห็นในวิกฤตอ่าวฯ และเป็นที่คาดหมายกันว่าสหประชาชาติจะจัดตั้ง UNTAC ขึ้นดำเนินภารกิจ PKO หลังจากที่มีการบรรลุข้อตกลงสันติภาพแบบครอบคลุมในกรณีกัมพูชา โดยจะทำหน้าที่ธำรงสันติภาพจนกว่าสามารถจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นปกครองประเทศได้ เมื่อพิจารณาบรรยากาศระหว่างประเทศใหม่นี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ญี่ปุ่นต้องพยายามให้มากที่สุดตามอุดมคติพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ ในการเข้าร่วมกับนานาชาติเพื่อทำประโยชน์ให้แก่สหประชาชาติซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรับประกันสันติภาพของโลก”⁷⁵

Watanabe Michio รัฐมนตรีต่างประเทศกล่าวว่า “การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในนโยบายที่เกิดขึ้น ทำให้สหประชาชาติมีบทบาทตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมได้อีกครั้ง และสามารถทำงานได้อย่างราบรื่นขึ้น ในการจัดการปัญหาบางด้านก็มีความคืบหน้าให้เห็นบ้างแล้ว อย่างการลดอาวุธระหว่างมหาอำนาจ และการป้องกันการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ อย่างไรก็ตามประเด็นความขัดแย้งระดับท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ ยังคงไม่หมดไป ทั้งปัญหาผู้ลี้ภัย การก่อการร้าย ยาเสพติดและมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม ล้วนเป็นตัวอย่างของปัญหาอีกมากมายที่โลกต้องแก้ไข ในเวลาเช่นนี้เองที่ความสำคัญของ

⁷⁴ Ibid., p. 114.

⁷⁵ Policy Speech by Prime Minister Miyazawa Kiichi to the 122nd Session of the National Diet (Nov 8, 1991).

สหประชาชาติได้รับการยืนยันอีกครั้งและความคาดหวังต่อองค์การนี้ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย”⁷⁶ เขายังกล่าวอ้างถึง บทบาทของ PKO ด้วยว่า “บนพื้นฐานจิตวิญญาณของกฎบัตรสหประชาชาติและความพยายามพิทักษ์สันติภาพ PKO เป็นตัวอย่างความสำเร็จหนึ่งของสหประชาชาติที่เห็นได้ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ประเทศต่างๆ มากกว่า 80 ชาติทั่วโลกได้ทำประโยชน์ต่อประชาคมระหว่างประเทศผ่านการทำงานอย่างหนักของบุคลากรที่มาจากชาติเหล่านี้ ร่างกฎหมาย PKO ที่พิจารณากันมาจนถึงการประชุมรัฐสภาสมัยนี้ เป็นความพยายามที่จะเตรียมกรอบปฏิบัติให้ญี่ปุ่นสามารถเข้าร่วมอย่างแข็งขันในภารกิจดังกล่าวได้”⁷⁷

3.4.2 ธรรมชาติหลักการของฝ่ายสนับสนุนบทบาทที่แข็งขัน

ส่วนที่น่าสนใจที่สุดในกระแสการถกเถียงเพื่อช่วงชิงเสียงสนับสนุนการปฏิรูปบทบาทและการส่ง SDF ไปปฏิบัติงานนอกประเทศ เห็นจะเป็นกลุ่มวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนที่มุ่ง “นำเสนอธรรมชาติหลักการ” วาทกรรมลักษณะนี้มีบทบาทอย่างมากในการสร้างฐานรองรับใหม่ในเชิงบรรทัดฐานและความชอบธรรม ให้นโยบายการทำประโยชน์ระหว่างประเทศ และถือเป็นวิวัฒนาการสำคัญทางด้านแนวคิดและทัศนคติที่จะพัฒนาต่อออกไปในการต่างประเทศของญี่ปุ่นนับจากช่วงสิ้นสุดสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน เราจะเห็นด้วยว่าแนวคิดที่ว่าด้วย RCSD เข้ามามีส่วนสำคัญในการสร้างข้อถกเถียงภายใต้วาทกรรมรูปแบบนี้ โดยถูกใช้งานเป็นแนวคิด “คู่เปรียบเทียบ” เพื่อผลักดันให้เกิดฉันทามติใหม่ที่โอนเอียงเข้าหาเป้าหมายที่เป็น “จุดยืนสายกลาง” และเป็นที่พึงประสงค์มากกว่า นั่นก็คือ “ความมั่นคงร่วม” ในกรอบสหประชาชาติ โดยแนวคิดนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการบรรลุเป้าหมายทำให้การส่ง SDF เข้าร่วม PKO กลายเป็น “ดุลยภาพใหม่” ในยุทธศาสตร์ว่าด้วยบทบาทระหว่างประเทศ

วาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนมักชี้ให้เห็นปัญหา “ข้อเสนอแบบสุดโต่ง” 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือแนวทางของฝ่ายซ้ายที่ยึดติดกับ “การคงสถานะบทบาทเดิม” ที่เป็นมา ซึ่งอย่างที่เห็นในวิกฤตก่อนหน้า ไม่อาจตอบสนองต่อเสียงเรียกร้องของประชาคมโลกอีกต่อไปได้ อีกด้านหนึ่งคือแนวทางที่ต้องการให้ขยายบทบาทของ SDF ออกไปเกินกว่ากรอบ “ความมั่นคงร่วม” อย่าง “การยอมรับ RCSD” และการมีบทบาทให้ทัดเทียม “รัฐปกติ” อื่นๆ ปัญหาของแนวทางนี้คือไม่อาจเรียกเสียงสนับสนุนหรือโน้มน้าวมติมหาชนภายในประเทศได้ กลับจะก่อให้เกิดภาวะชะงักงันในการโต้เถียงเรื่องหลักการและหลักกฎหมายจนผลักดันนโยบายต่อไม่ได้ ฝ่าย

⁷⁶ *Foreign Policy Speech by Foreign Minister Watanabe Michio to the 123rd Session of the National Diet* (Jan 24, 1992).

⁷⁷ *Ibid.*

สนับสนุนบทบาทบนพื้นฐานความมั่นคงร่วม โต้แย้งจุดยืนและข้อเสนอของทั้งสองกลุ่มด้วยการเปิดประเด็น ถกเถียงใหญ่ใน 2 แนวหน้า ด้านหนึ่งว่าด้วยแนวคิดที่เป็นแก่นแกนของอุดมการณ์ยุคหลังสงครามของญี่ปุ่น นั่นคือ แนวคิดไฝ่สันติ หรือ “สันตินิยม” (pacifism) ซึ่งฝ่ายส่งเสริมบทบาทมุ่งผลิตรายการในเชิง “ทบทวน ตรวจสอบ” เพื่อสังคายนาแนวคิดนี้ใหม่ให้กลายเป็นอุดมการณ์รองรับนโยบายสร้างคุณูปการด้านสันติภาพ และความมั่นคงระดับโลก ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้น เป็นข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งฝ่ายนี้ นอกจากจะเน้นย้ำในวาทกรรมให้เห็นถึงความชอบธรรมในระดับสากลและในฐานะอุดมคติด้านการดูแล ระเบียบโลกแล้ว ยังพยายามผูกโยงแนวคิดนี้เข้ากับหลักคุณค่าและจิตวิญญาณของกฎหมายภายในญี่ปุ่น การ หันเข้าหาแนวคิดใหม่จึงสอดคล้องเข้ากับแนวทางดั้งเดิมได้ในลักษณะการพัฒนาต่อยอดมากกว่าการหักล้าง ค่านิยมเก่า ในกระบวนการให้คำอธิบายและปรับการรับรู้เรื่องนี้ RCSD เข้ามามีส่วนสำคัญอย่างมาก ทั้งในแง่ การทำให้แนวคิดใหม่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และมีสถานะเป็นแนวทางประนีประนอมและพึงประสงค์มากกว่า

- **สันตินิยมแนวใหม่ : สันตินิยมแบบแข็งขัน**

เราจะเห็นในเนื้อหาส่วนนี้ว่าตรรกะที่ฝ่ายสนับสนุนสร้างและผลิตซ้ำนอกจากจะมุ่งโจมตีข้อจำกัดในการแสดง บทบาทดั้งเดิมและข้อโต้แย้งของฝ่ายซ้ายแล้ว ยังหวังผลในการย้ำให้เห็น “ความสอดคล้องและต่อเนื่อง” ระหว่างหลักการที่นำเข้ามาใหม่จากระดับสากล นั่นคือ “ความมั่นคงร่วม” กับหลักคุณค่าและบรรทัดฐานที่ ญี่ปุ่นยอมรับอย่างจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญ ในประเด็นนี้ “สันติภาพ” ซึ่งสะท้อนอุดมคติและอัตลักษณ์ของ ญี่ปุ่นยุคหลังสงครามกลายเป็นเป้าในการพิจารณาไตร่ตรองใหม่ “สันตินิยม” อันเป็นหัวใจหลักของรัฐธรรมนูญ และเป็นอุดมการณ์ที่ฝ่ายซ้ายใช้สกัดความพยายามปรับบทบาทของ SDF ถูกให้ความหมาย คำอธิบายและ การรับรู้ใหม่ ในแบบที่สามารถรองรับเอา “ความมั่นคงร่วม” เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งด้วยได้ กลุ่มนี้โจมตี “สันติ นิยม” แบบซ้ายว่า สะท้อนทัศนคติที่คับแคบและสนใจเฉพาะสันติภาพของชาติตนเองเป็นสำคัญ ในด้านหนึ่ง นั้นข้อเรียกร้องตามแนวสันตินิยมแบบซ้ายนี้ ดูเหมือนยึดภาวะสันติภาพของญี่ปุ่นเป็นตัวตั้ง เนื่องจากยอมรับ หน้าที่ของ SDF ที่จำกัดแค่ “การป้องกันประเทศระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เท่านั้น โดยตัดความเป็นไปได้ใน การร่วมสร้างประโยชน์ในระบบระหว่างประเทศ แม้จะเป็นไปตามมาตรฐานที่ยอมรับเป็นสากลก็ตาม ในอีก ด้าน สันตินิยมของฝ่ายซ้ายอย่างที่สะท้อนในทัศนะของ Doi Takako ยังเป็นสันตินิยมที่คิดแต่ “ปกป้องหลัก กฎหมาย” และพิทักษ์บรรทัดฐานภายในประเทศอย่างรัฐธรรมนูญสันติภาพไว้อย่างเหนียวแน่น กระทั่ง กลายเป็นการเพิกเฉยต่อความพยายามและการลงมือลงแรงของนานาชาติในการสร้างสันติภาพให้บังเกิดขึ้น ในโลก

ฝ่ายสนับสนุนบทบาทเรียกร้องผ่านไวยาหารหลากหลายรูปแบบให้สังคมญี่ปุ่นสลัดคราบสันตินิยมแบบ “คับแคบและเฉื่อยชา” (passive, inactive pacifism / *judôteki, shôkyokuteki heiwashugi*)⁷⁸ หรือ “สันตินิยมที่คำนึงถึงแต่ชาติตน” (one-country pacifism / *ikkoku heiwashugi*) และหันเข้าหาสันตินิยมแบบ “กระตือรือร้นและลงมือลงแรง” (enthusiastic, active pacifism / *sekkyokuteki, nôdôteki heiwashugi*)⁷⁹ โดยเน้นการมีส่วนร่วมกับนานาชาติและมองการสร้างสันติภาพระดับโลกเป็นสาระสำคัญของอุดมคติ “สันติภาพตามหลักสากล” จึงควรเป็นฐานคติตั้งต้นในการพิจารณาบทบาทที่เหมาะสมและสมกับสถานะของญี่ปุ่น อาจเรียกได้ว่าแนวทางนี้เป็นความพยายามผนวกหลักสันตินิยมดั้งเดิมเข้ากับอุดมคติแบบระหว่างประเทศนิยมหรือสากลนิยม ที่เข้ามามีบทบาทในสังคมญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นในช่วงหลายทศวรรษหลังการกลายเป็นชาติชั้นนำทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ฝ่ายสนับสนุนสร้างความชอบธรรมแก่การปฏิรูปวิถีการรับรู้เกี่ยวกับสันติภาพและสันตินิยมด้วยการเชื่อมโยงให้เห็นหลักการที่แฝงอยู่ในหลักกฎหมายภายในประเทศอย่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกฎหมายเกณฑ์สากลอย่างกฎบัตรสหประชาชาติ การเน้นให้เห็นมุมมองใหม่และนัยใหม่ในข้อบัญญัติที่ดำรงอยู่มาก่อนแล้ว นอกจากจะช่วยวางรากฐานทางกฎหมายและความชอบธรรมรองรับการปรับทัศนคติและฐานคติในสังคมแล้ว ยังช่วยให้เห็น “ความสอดคล้อง” และการรักษาสถานะดั้งเดิมในเชิงหลักการ มากกว่าการสร้าง ความแตกหักหรือล้มล้างแนวทางที่สังคมยึดถือมาอีกด้วย

ทัศนคติที่ประกอบเป็นวาทกรรมกระแสที่ดังคำถามต่อ “สันตินิยมฝ่ายซ้าย” พร้อมทั้งผลักดัน “สันตินิยมแบบแข็งขัน” มีอยู่แพร่หลายในกระบวนการกำหนดนโยบายในช่วงนี้ Ozawa Ichirô แกนนำใน LDP ที่ได้เอ่ยถึงก่อนหน้า ถือเป็นตัวแสดงสำคัญในการผลักดันให้สังคมคิดทบทวนและถกอภิปรายในประเด็นนี้ รายงานของ Ozawa Commission สะท้อนให้เห็นเด่นชัดโดยเสนอหลักเหตุผลในการปรับวิธีการรับรู้ต่อค่านิยมสำคัญนี้ รายงานได้แย้งจุดยืนของฝ่ายซ้ายที่ตั้งอยู่บนความหวาดระแวงว่า ญี่ปุ่นจะเดินเข้ารอยประวัติศาสตร์อย่าง การผงาดของลัทธิทหารและการทำสงคราม สันตินิยมบนฐานคตินี้นอกจากจะหวั่นวิตกเกินกว่าเหตุแล้ว ยังเป็นปัญหาต่อการวางตัวของญี่ปุ่นในประชาคมโลก “วิถีทางในฐานะรัฐสันติที่ญี่ปุ่นยึดถือมาส่งผลให้มีท่าทีเฉื่อยชาและไม่ตื่นตัวนักในการทำประโยชน์แก่ชาติอื่นด้านสันติภาพและความมั่นคง ทั้งยังขาดความกระตือรือร้นและการลงมือลงแรงเพื่อช่วยให้ผู้คนในโลกหลุดพ้นจากความกลัวและความอดอยากและมีชีวิตที่สันติ” สังคมญี่ปุ่นเข้าใจเสมอมาว่า “สันติภาพคือการปลอดทหาร” (*heiwa ikôru higunji*) และยึดแนวทาง “สันตินิยมที่นึกถึงแต่ชาติตน” (*ikkoku heiwashugi*) กล่าวคือเพียงญี่ปุ่นมีความสงบปลอดภัยและไม่มีความ

⁷⁸ “Ozawa Chôsakai Anzenhoshô Mondai ni Kansuru Tōshinan (Yōshi).”

⁷⁹ Ibid.

การทหาร หรือ “เป็นกลางและไม่ติดอาวุธ” ก็เพียงพอแล้ว โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงอย่างที่วิกฤตอ่าวฯ เผยให้เห็นว่า “สันติภาพไม่ได้เกิดจากการป่าวร้อง หากประชาคมนานาชาติไม่ดำเนินการเป็นเอกภาพร่วมกันแล้ว สันติภาพก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ . . . การมีบทบาทปกป้องสันติภาพของโลกเป็นวิถีที่ประชาคมโลกยอมรับเป็นสากล (*sekai no jōshiki*) ญี่ปุ่นจึงควรปรับก้าวอย่างของตนให้สอดคล้องกับวิถีทางนี้ด้วย”⁸⁰

นอกเหนือจากการชี้ถึงข้อด้อยของสันตินิยมแบบเก่าและการต้องปฏิรูปตามแนวทางสากลแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจอีกอย่างคือ การอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสันตินิยมแบบแข็งขันกับจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญ โดยพยายามปรับมุมมองจากที่ฝ่ายซ้ายใช้รัฐธรรมนูญเป็นแหล่งอ้างอิงเพื่อให้ญี่ปุ่นงดเว้นด้านการทหาร มาสู่การใช้เป็นพื้นฐานเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่บทบาทสันติภาพระหว่างประเทศที่มี SDF ช่วยให้คุณูปการด้านกำลังคน รายงานนี้เน้นย้ำถึงความสอดคล้องต่อเนื่องของสันตินิยมแบบแข็งขันกับอุดมคติแบบ “สากลนิยม” ที่แฝงอยู่ในตัวบทของกฎหมายสูงสุด ข้อบัญญัติที่สะท้อนอุดมคติสากลนิยมนี้ที่จริงแล้วดำรงอยู่มาแต่เดิม แต่กลับถูกมองข้ามเพราะมัวแต่ยึดมั่นกับสันตินิยมแบบต่อต้านทหารเพียงอย่างเดียว ข้อบัญญัติที่รายงานนี้อ้างถึงอย่างแรกคืออารัมภบท (preamble) ของรัฐธรรมนูญที่มีคำปฏิญาณว่าญี่ปุ่น “ปรารถนาที่จะยืนหยัดในตำแหน่งอันมีเกียรติในประชาคมระหว่างประเทศ โดยมุ่งธำรงสันติภาพและจัดสรรราช ความเป็นทาส การกดขี่และอคติให้หมดสิ้นจากโลกตลอดไป” และ “เชื่อว่าไม่มีชาติใดที่รับผิดชอบแค่เฉพาะชาติตนเองเท่านั้น นอกจากนี้กฎเกณฑ์ด้านคุณธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งสากลและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้ก็เป็นหน้าที่ของทุกชาติที่ต้องการรักษาอธิปไตยและดำรงความสัมพันธ์กับชาติอื่นๆ” รายงานของ Ozawa Commission ชี้ว่า ข้อความดังกล่าว “สะท้อนถึงจิตวิญญาณแห่งรัฐธรรมนูญที่มุ่งให้ญี่ปุ่นร่วมมือกับนานาชาติและทุ่มเทความพยายามพิทักษ์สันติภาพและระเบียบของโลก”

ข้อบัญญัติอีกส่วนที่รายงานนำมาใช้อ้างอิงเพื่อปรับการรับรู้คือ มาตรา 9 วรรค 1 ที่มีวลีขึ้นต้นว่า “ปรารถนาอย่างจริงใจให้เกิดสันติภาพระหว่างประเทศ บนพื้นฐานระเบียนและความยุติธรรม” ทั้งสองส่วนนี้นั้นคือ อารัมภบทและมาตรา 9 วรรค 1 ถูกนำมาเน้นย้ำในฐานะ “จิตวิญญาณ” (*seishin*) หรือ “แก่นแท้” (*honshitsu*) ของตัวบทกฎหมายที่โน้มเอียงเข้าหาอุดมการณ์ “สากลนิยม” รายงานย้ำอีกว่า “จิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวนี้ เป็นจิตวิญญาณที่มุ่งไปสู่สันตินิยมแบบกระตือรือร้นและลงมือลงแรง (*enthusiastic, active pacifism / sekkyokuteki, nōdōteki heiwashugi*)” ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงจากสันตินิยมแบบเฉื่อยชาและนึกถึงแต่ชาติตนเอง”⁸¹ รายงานยังขยายความต่อไปว่าจริงอยู่ที่ตามการตีความของรัฐบาลที่ยึดถือมา มาตรา 9

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

ยอมรับให้ญี่ปุ่นสามารถใช้กำลังได้จำกัดเพียงเพื่อป้องกันตนเอง “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เท่านั้น “แต่เมื่อลองพิจารณาแนวทางสันตินิยมแบบแข็งขันซึ่งปรากฏในอารัมภบท คงไม่อาจคิดได้ว่ารัฐธรรมนูญปฏิเสธการใช้กำลังในการรักษาและฟื้นคืนสันติภาพระหว่างประเทศภายใต้ความร่วมมือกับนานาชาติ (*kokusai kyôchô*)”⁸²

นอกจากกฎหมายภายในแล้ว Ozawa Commission ยังอ้างอิงแหล่งความชอบธรรมจากหลักเกณฑ์สากลอันได้แก่ มาตรา 43 ของกฎบัตรสหประชาชาติที่กำหนดว่า “เพื่อได้มีส่วนร่วมในการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ สมาชิกทั้งปวงของสหประชาชาติรับที่จะจัดสรรกำลังอาวุธ ความช่วยเหลือและความสะดวก รวมทั้งสิทธิในการผ่านดินแดนตามที่จำเป็น เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ” ดังนั้นแล้วรายงานจึงแย้งว่า “การใช้กำลังในรูปแบบความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่ตั้งอยู่บนความตกลงระหว่างประเทศเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการรักษาและฟื้นฟูสันติภาพนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรก่อให้เกิดข้อกังขาใดๆ ในกรณีเช่นนี้หากญี่ปุ่นใช้กำลังในต่างประเทศก็จะไม่เข้าข่ายข้อห้ามในมาตรา 9 ที่ระบุว่า ‘ไม่ใช้สงครามหรือการใช้กำลังเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ’ อาจมองได้ว่ากรณีเช่นนี้ไม่ขัดกับมาตรา 9 แต่อย่างใด”

เราอาจมองเหตุผลเช่นนี้ของคณะกรรมการศึกษาว่าส่งผลช่วยย้าให้เห็นว่าบทบาทบนพื้นฐาน “ความมั่นคงร่วม” อยู่นอกข้อถกเถียงว่าด้วยมาตรา 9 ตลอดจนการตีความว่าด้วยมาตรานี้ กล่าวคือเป็นคนละมิติกับประเด็นการใช้กำลังโดยทั่วไปของรัฐ และคนละอย่างกับการใช้กำลังหรือสงคราม “ในฐานะการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ” (*kokken no hatsudôtaru sensô*) ตลอดจนการใช้ RCSD ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนอยู่ภายใต้ “ข้อห้าม” ที่มีอยู่แล้ว “ความมั่นคงร่วม” ถูกทำให้เป็นหลักการที่อยู่นอกขอบเขต “พื้นที่ต้องห้าม” นี้ หรือเรียกได้ว่าเป็น “ข้อยกเว้น” อีกประการที่มีความชอบธรรมทั้งในกฎหมายภายในประเทศและหลักเกณฑ์สากล อาจเปรียบเทียบได้ว่า ไม่ต่างจากการที่ญี่ปุ่นยอมรับให้ “การป้องกันตนเองโดยลำพังตน” (*individual self-defense*) เป็นข้อยกเว้น สำหรับข้อห้ามในการใช้กำลังมาตั้งแต่ต้นยุคหลังสงคราม

Amaya Naohiro นักวิชาการ ผู้เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ MITI เป็นผู้นำความคิดความเห็นอีกคนที่มิบทบาทอย่างมากในฐานะ “ผู้ประกอบการเชิงปทัสสถาน” ชักนำไปเกิดการปรับทัศนะว่าด้วย “สันติภาพ” และ “สันตินิยม” Amaya ได้แย้งจุดยืนของฝ่ายซ้ายเช่นเดียวกับรายงานของคณะกรรมการข้างต้น แต่นำเสนอคำอธิบายที่มีเอกลักษณ์ต่างออกไป เขาใช้โวหารแบบอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบให้เห็นปัญหาของฐานคติที่ต่างกัน

⁸² Ibid.

เรื่องสันตินิยม ข้อเขียนชิ้นหนึ่งของเขาเปรียบเปรย “สันตินิยมแบบเฉื่อยชา” กับ “สันตินิยมแบบแข็งขัน” ว่าเหมือน “สันติภาพแบบนกกระจอกเทศ” (*ostrich peace / dachō no heiwa*) กับ “สันติภาพแบบนักกายกรรมหมุนจาน” (*dish-pinning peace / saramawashi no heiwa*) ในแบบแรกนั้นเขาได้อาศัยมโนทัศน์ที่เชื่อกันว่านกกระจอกเทศมักปักหัวมุดลงดินเมื่อรู้สึกถึงภัยที่ใกล้เข้ามา ญี่ปุ่นที่ไม่สนใจความเป็นไปของโลกภายนอก ไม่สนใจว่ามีรัฐที่ก้าวร้าวกำลังละเมิดสันติภาพ และอาจกลายเป็นภัยทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อญี่ปุ่น ก็ไม่ต่างอะไรจากนกกระจอกเทศที่ด้วยสัญชาตญาณทำให้ลึ้มหนีไปว่าการไม่เห็นหรือทำเป็นไม่เห็นภัยคุกคาม ไม่ได้ส่งผลให้ภัยอันตรายที่มีอยู่อันตรธานไป การยึดมั่นในสันตินิยมแบบที่เน้นถึงข้อจำกัดทางกฎหมายจนทำให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมความพยายามของนานาชาติเพื่อจัดการภัยคุกคามต่อระเบียบโลกไม่ได้ นั่นก็ไม่ต่างจากการเมินเฉยต่อความเป็นไปในกิจการของโลก ซึ่งเมื่อเกิดผลอะไรขึ้นแล้วจะเรียกว่าไม่กระทบต่อญี่ปุ่นเลยก็ไม่ได้

การมุดหัวลงดินและเพิกเฉยต่อบทบาทหน้าที่เป็นมโนทัศน์ที่ต่างจาก “สันติภาพแบบนักกายกรรมหมุนจาน” อันหมายถึงสันติภาพจากความพยายามหรือลงมือลงแรง กล่าวคือเพื่อให้จานสามารถหมุนอยู่บนปลายด้ามไม้อย่างมั่นคงโดยไม่ตกลงมา นักแสดงกายกรรมประเภทนี้ต้องอาศัยทักษะ เทคนิคและความพยายามในการสร้างสมดุลและต้องออกแรงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้จานหมุนอยู่กับที่อย่างมีเสถียรภาพ จานที่ทรงตัวนิ่งอยู่บนปลายด้ามไม้ราวกับลอยได้เองเปรียบเสมือนสันติภาพและเสถียรภาพของระเบียบโลก ซึ่งบางครั้งในภาวะที่สงบเรียบร้อยอาจทำให้หลงเข้าใจว่าภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยตัวเอง⁸³ ทศนคติแบบนี้อาจไม่ต่างจากสันตินิยมแบบฝ่ายซ้ายที่มองว่าสันติภาพเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องทำอะไร สันติภาพแบบนักกายกรรมหมุนจานสื่อว่าภายใต้ความสงบและสันตินั้นจำเป็นต้องอาศัยการทำงานและทุ่มเทแรงกำลังของชาติต่างๆ ในการดูแลสอดส่องระเบียบกฎเกณฑ์ ตลอดจนความพร้อมที่จะจัดการพฤติกรรมละเมิด เพื่อไม่ให้สันคลอนเสถียรภาพและเพื่อเป็นการส่งสัญญาณเชิงป้องปรามไม่ให้เกิดพฤติกรรมเช่นนี้ขึ้น Amaya เรียกร้องให้สังคมญี่ปุ่นก้าวพ้นจากฐานคติของสันตินิยมแบบแคบซึ่งเมินเฉยต่อโลกภายนอก และหันเข้าหาการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันเพื่อทำหน้าที่ปกป้องและส่งเสริมคุณธรรมสากล⁸⁴ ซึ่งก็คือสันตินิยมในแบบที่มุ่งเข้าหาสากลนิยม และการร่วมมือร่วมแรงเป็นหนึ่งเดียวกับนานาชาติในการดูแลระเบียบโลก

ในทำนองเดียวกัน นักวิชาการอย่าง Suzuki Yukio ก็ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอุดมคติสันตินิยมที่แพร่หลายอยู่ในญี่ปุ่นว่ามีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากวิถีทางที่ยอมรับเป็นสากลอยู่มาก ลักษณะพิเศษ

⁸³ Amaya, “Wangansensō wo Dō Miruka: ‘Dachō’ to ‘Sara Mawashi’.”

⁸⁴ *Ibid.*, p. 82.

ที่ว่าเป็นคือการที่สันตินิยมมีสถานะเสมือน “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ละเมิดมิได้” (*shinwa teki / zettaishugi teki*)⁸⁵ แนวทาง “สันตินิยมแบบญี่ปุ่น” เช่นนี้ควรได้รับการทบทวนไตร่ตรองใหม่ภายหลังปัญหาความไร้ประสิทธิภาพในการรับมือวิกฤตอ่าวฯ Suzuki ซึ่งให้เห็นความเป็นสากลของการร่วมมือกันของนานาชาติบนหลักการ “ความมั่นคงร่วม” ว่าในระหว่างวิกฤตอ่าวฯชาติสมาชิกส่วนใหญ่ในสหประชาชาติต่างให้การสนับสนุนแนวคิด “การใช้กำลังเพื่อปราบปรามการใช้กำลัง”⁸⁶ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นจากข้อมติของ UNSC และจำนวนชาติที่ส่งกองกำลังเข้าร่วมในกองกำลังผสมที่ประจำการในตะวันออกกลาง

ความมั่นคงร่วม ซึ่งเป็นหลักการที่ยึดถือในระดับนานาชาติมานับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ในฐานะเสาหลักของสถาบันสากลเพื่อธำรงระเบียบและสันติภาพนี้ แม้กฎบัตรจะห้ามการใช้กำลังเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐาน แต่ไม่ได้ปฏิเสธการใช้กำลังในทุกรูปแบบอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในยามที่มีรัฐใดรัฐหนึ่งมีพฤติกรรมก้าวร้าว อย่างกรณีอิรักพยายามเปลี่ยนแปลงสถานะและแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ด้วยการใช้กำลังเข้ารุกรานรัฐอื่น ประชาคมนานาชาติยอมจำเป็นต้องใช้กำลังเข้าตัดทอนและหยุดยั้งการกระทำดังกล่าว ดังนั้นการทหารและการใช้กำลังไม่ว่าจะไร้อันตรายหรือเป็นโทษเสียทั้งหมด Suzuki อธิบายให้เห็นว่าโดยหลักสากลแล้วสงครามและการใช้กำลังมี “แบบที่ต้องห้าม” และ “แบบที่จำเป็นต้องใช้” ในฐานะ “มาตรการรับมือพฤติกรรมละเมิด” ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ชอบธรรมและยอมรับกัน อย่างเช่นการใช้กำลังตามหลัก “ความมั่นคงร่วม” แต่ความเข้าใจเช่นนี้กลับไม่ได้แพร่หลายในมุมมองสันตินิยมแบบญี่ปุ่น เขาเสนอว่าเพื่อที่จะสามารถเผชิญกำลังกับประชาคมนานาชาติได้ สังคมญี่ปุ่นควรเปลี่ยนแปลงฐานคิดว่าด้วยสันตินิยมที่ปฏิเสธการใช้กำลังในทุกรูปแบบอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยต้องปรับเปลี่ยนทัศนคิดว่าด้วยสงครามที่ครอบงำมติมหาชนอยู่ ตั้งแต่ระดับสถานศึกษาไปจนถึงวงการเมือง แนวคิดที่มองสงครามว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายโดยไม่เข้าใจว่าสงครามอันชอบธรรมก็เป็นกลไกที่จำเป็นในการผดุงสันติภาพ⁸⁷

Tanaka Akihiko นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงอีกคนในวงการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก็เสนอตรรกะสนับสนุนหลัก “ความมั่นคงร่วม” เพื่อให้เป็นที่รู้จักและเข้าใจอย่างถ่องแท้ภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่น ขณะที่โจมตีแนวคิด “สันตินิยมแบบปลอดทหาร” ที่ฝ่ายซ้ายรณรงค์เป็นวาระหลัก เขาแสดงตรรกะสนับสนุนหลักการของสหประชาชาตินี้ โดยอ้างอิงกฎเกณฑ์และหลักการสากล เขาอธิบายหลักการดำเนินงานพื้นฐานของสหประชาชาติว่าตั้งอยู่บนแนวคิดการมี “ตำรวจโลก” คอยสอดส่องดูแลสันติภาพระหว่างรัฐ ในแง่นี้การใช้

⁸⁵ Suzuki Yukio, “Keizai Taikoku no Risuku to Sekinin” (Risks and responsibilities of an economic power) *Chūō Kōron* (May, 1991), p. 96.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 99.

⁸⁷ *Ibid.*

กำลังมีความจำเป็นในรูปแบบ “ความมั่นคงร่วม” ที่สมาชิกขององค์การให้ความร่วมมือในการดำเนินมาตรการ เพื่อยับยั้งและลงโทษการกระทำใดๆ ที่ละเมิดกฎเกณฑ์ Tanaka กล่าวว่าสถาบันที่มีส่วนร่างกฎบัตรฯ ได้ออกแบบให้สถาบันนี้จัดการกับการใช้กำลังแบบผิดกฎหมาย ด้วยการที่รัฐสมาชิกร่วมกันคว่ำบาตรหรือลงโทษ รัฐที่สันคลอนระเบียบ โดยในบางกรณีอาจต้องใช้มาตรการรุนแรงถึงขั้นใช้กำลังทหาร เพื่อจัดการกับรัฐ ก้าวร้าวประชาคมนานาชาติอาจไม่มีทางเลือกอื่นและจำเป็นต้องหันไปพึ่งการใช้กำลังภายใต้กรอบ “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งเป็นแนวคิดตั้งต้นนับแต่การจัดตั้งสหประชาชาติ เขาสมมติให้ลองจินตนาการว่าหาก สหประชาชาติไม่มีกลไกลักษณะนี้แล้ว จะช่วยให้การใช้กำลังทุกรูปแบบหมดไปจากประชาคมโลกได้จริงหรือ สิ่งที่น่าจะเกิดขึ้นมากกว่าคือรัฐต่างๆ ในโลกหวนกลับไปอยู่ในสภาพที่ทุกรัฐใช้กำลังกันแบบตัวใครตัวมัน⁸⁸ หรือสภาพอนาธิปไตยที่ไม่มีสถาบันศูนย์กลางคอยควบคุมดูแลพฤติกรรมของรัฐ และจัดการระเบียบกฎเกณฑ์ ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันนั่นเอง

ในประเด็นเดียวกันนี้ Kuriyama Takakazu เจ้าหน้าที่ระดับสูงในกระทรวงการต่างประเทศ ได้แสดงทัศนะที่เกี่ยวข้องในบทความที่เผยแพร่ปลายปี 1991 ซึ่งเสนอมติวิสัยทัศน์ด้านการต่างประเทศของเขาในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคหลังสงครามเย็น เขาได้ให้ข้อคิดซึ่งสะท้อนวาระเชิงนโยบายของฝ่ายระหว่างประเทศนิยมว่า “ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ การดำเนินรอยตามอุดมคตินั้น ใ้ว่ารัฐหนึ่งๆ จะกระทำได้อย่างอิสระเป็นเอกเทศ อุดมคติต่างๆ ที่รัฐเลือกที่จะบรรลุด้วยนโยบายนั้น ต้องเป็นที่ยอมรับในระดับสากลด้วย ซึ่งหมายถึงการที่นโยบายนั้นจะสามารถสร้างคุณูปการสนองต่อผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศได้”⁸⁹ ในบทความนี้ เขายังโจมตีแนวคิดสันตินิยมฝ่ายซ้ายที่แพร่หลายในญี่ปุ่นว่า นอกจากญี่ปุ่นแล้ว “รัฐอื่นที่เหลือในโลกให้คุณค่าเพียงน้อยนิดต่อแนวทาง ‘สันตินิยมแบบเบ็ดเสร็จ’ (absolute pacifism) ที่ปฏิเสธการใช้กำลังทุกรูปแบบ แม้แต่เพื่อการขจัดปัดเป่าการถูกรุกราน”⁹⁰ ข้อวิจารณ์เช่นนี้ของ Kuriyama จึงเป็นเหตุผลสมทบให้กับกระแสวาทกรรมที่มุ่งโต้แย้งสันตินิยมในญี่ปุ่น ให้เห็นว่ามีความคิดสันตินิยมที่ถือเป็นอุดมคติที่สูงส่งและเป็นที่ยอมรับมากกว่าในประชาคมโลก นั่นคือการเข้าร่วมความพยายามระดับนานาชาติเพื่อปกป้องและจัดการวิกฤตสันติภาพอย่างแข็งขัน นั่นเอง

⁸⁸ Tanaka Akihiko and Satō Seizaburō, “Fukenshikina Seifu, Musekininna ‘Yoron’” (Government without good judgment, irresponsible public opinion) *Chūō Kōron* (Mar, 1991), p. 62.

⁸⁹ Takakazu Kuriyama, “Japan’s Foreign Policy: My Two-Year Experience at a Crossroads,” *Japan Review of International Affairs* (Fall/ Winter 1991), p. 119.

⁹⁰ *Ibid.*, pp. 129-30.

3.5 ความมั่นคงร่วมกับสิทธิป้องกันตนเองร่วม

ข้อถกเถียงในวาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงหลักการของฝ่ายสนับสนุนยังมุ่งแสดงให้เห็นด้วยว่า บทบาทสันติภาพบนฐาน “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งมุ่งเป้าไปยังการส่ง SDF ในฐานะการให้คูปองการด้านกำลังคนต่อภารกิจ PKO นั้น เป็นแนวทาง “สายกลาง” ที่ “ประนีประนอม” อย่างมาก โดยเป็นการสร้างความสมดุลใหม่ให้เกิดขึ้นระหว่างการคำนึงถึงข้อจำกัดในเชิงค่านิยมภายในประเทศ กับความคาดหวังและมาตรฐานพฤติกรรมระหว่างประเทศ แนวคิด RCSD ที่ปรากฏอยู่ในข้อถกเถียงของฝ่ายนี้เมื่อพิจารณาพร้อมกันแล้ว ช่วยให้เห็นว่า นอกเหนือจาก “ความมั่นคงร่วม” แล้ว ตัวเลือกเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับการแสดงบทบาทด้านความมั่นคงนั้น ยังมีอีกระดับที่ไปไกลกว่านั้น และสะท้อนความเป็นปกติสากลของรัฐในประชาคมโลกมากกว่าด้วย นั่นคือ RCSD แต่การจะสามารถแสดงบทบาทในกรอบหลักการนี้ได้ ญีปุ่นจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนในหลายๆ ด้าน รวมถึงการก้าวข้ามข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญและหลักการ “ป้องกันประเทศที่แท้จริง” รวมทั้งหลัก “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ซึ่งเป็นแนวทางที่ญีปุ่นยึดถือมา การถกเถียงในระดับนี้อาจทำให้เกิดข้อเรียกร้องในการแก้ไขมาตรา 9 หรือการตีความบทบัญญัตินี้ใหม่ อันหมายถึงการล้มล้างจุดยืนอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 9 กับ RCSD ที่เป็นสาระของการตีความปี 1972 และ 1981 แน่หนอนว่าในบรรยากาศที่กระแสด้านการทหารและสันตินิยมแบบเก่ายังคงทรงพลังอยู่มาก ความพยายามในแนวทางสุดโต่งนี้ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมระยะยาว

ฝ่ายผู้สนับสนุนบทบาทใหม่ไม่น้อยมองว่า แม้ในเชิงประสิทธิผล RCSD อาจมีประโยชน์มากกว่าในการสร้างคูปองการต่อสันติภาพโลก นั่นคือช่วยให้ญีปุ่นปรับนโยบายเข้าหาพันธมิตรสหรัฐฯซึ่งจะกลายเป็นเสาหลักสำคัญอย่างไม่ต้องสงสัย ในการดูแลและเบียดโลกยุคหลังสงครามเย็น แม้สหประชาชาติจะเริ่มมีบทบาทเด่นชัดขึ้นแต่หากขาดสหรัฐฯซึ่งเป็นสมาชิกที่มีศักยภาพและมีความตื่นตัวด้านยุทธศาสตร์คอยสนับสนุนอย่างแข็งขันแล้ว สหประชาชาติก็อาจทำงานไม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามวาทกรรมของฝ่ายนี้สะท้อนความเข้าใจร่วมกันว่า การจะสร้างฉันทามติในเรื่องนี้สำหรับสังคมการเมืองญีปุ่นอาจจำเป็นต้องอาศัยการอภิปราย โน้มน้าวและหล่อหลอมกลุ่มเกลามติมหาชนกันอีกยาวนาน “ความมั่นคงร่วม” จึงกลายเป็นแนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุดในการแสวงหาฉันทามติและความชอบธรรมในการปรับนโยบายช่วงต้นทศวรรษ 1990 นี้ อาจมองได้เช่นกันว่าในบางข้อถกเถียง ความมั่นคงร่วมถูกใช้ในเชิงกลยุทธ์ โดยเป็นเครื่องมือ “ชัตตาทัพ” ในระหว่างที่ RCSD ยังไม่อาจทำงานได้จริง แต่ในทางกลับกัน การคงอยู่ของข้อเรียกร้องว่าด้วย RCSD ในข้อถกเถียงนี้ ก็มีส่วนทำให้ “ความมั่นคงร่วม” กลายเป็นหลักการที่ดู “ประนีประนอม” นอกจากนั้นแล้ว วาทกรรม

ในกลุ่มนี้ยังพยายามสร้างตรรกะเชิงหลักการและหลักกฎหมายเพื่อรองรับ “ความมั่นคงร่วม” โดยใช้ RCSD เป็นข้อตรงข้ามเชิงแนวคิดอีกด้วย

ก่อนจะหันมองวาทกรรมของตัวแสดงกลุ่มที่ใช้ RCSD เป็นแนวคิดคู่เปรียบเทียบหรือเป็นเครื่องมือ โน้มน้าวให้เกิดกระแสการรับรู้และฉันทมติเข้าหา “ความมั่นคงร่วม” ส่วนต่อไปนี้จะสำรวจวาทกรรมที่ผลักดัน “ข้อเสนอแบบสุดโต่ง” ซึ่งมุ่งให้การยอมรับ RCSD พร้อมไปกับบทบาทบทบาทของมาตรา 9 วาทกรรมรูปแบบนี้มีบทบาทสำคัญในการช่วย “สร้างเสริมภาพลักษณ์” ประนีประนอมให้แก่แนวคิด “ความมั่นคงร่วม” ทำให้ดูเป็นแนวทางสายกลางที่สร้างสมดุลใหม่ระหว่างการปฏิรูปด้านบทบาทกับอุดมคติสันตินิยม ข้อโต้แย้งแบบสุดโต่งที่สะท้อนให้เห็นตรรกะของวาทกรรมกลุ่มนี้ได้ดีมีอย่างเช่น ทศนะของนักวิชาการอย่าง Kitaoka Shinichi ที่สนับสนุนการตีความรัฐธรรมนูญใหม่ให้ยืดหยุ่นตามยุคสมัย เขาวิจารณ์รูปแบบนโยบายของญี่ปุ่นว่าในการรับมือกับกรณีต่างๆ มัก “ปรับตัวที่ละน้อยแบบเอาตัวรอดไปก่อน” (*kotesaki no tenaoshi*) ซึ่งใช้รับมือการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในโลกไม่ได้ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญคือ การคิดเชิงยุทธศาสตร์ว่าสิ่งใดที่จำเป็นต่อการรับประกันสันติภาพของโลก ต่อความมั่นคงของประเทศ และญี่ปุ่นสามารถทำอะไรได้บ้าง “แม้ว่าอารัมภบทและมาตรา 9 วรรค 2 ของรัฐธรรมนูญกำหนดห้ามญี่ปุ่นมีทหารและให้ยึดมั่นในสันติภาพ แต่ในปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นรัฐที่มีเศรษฐกิจชั้นนำและสังคมกำลังระดับหนึ่ง (*keibusō no keizai taikoku*) จึงต้องมีบทบาทเพื่อสันติภาพโลกที่กระตือรือร้นมากขึ้น หากตีความมาตรา 9 วรรค 2 แบบเข้มงวดเกินไป ก็มีแต่จะทำให้ขัดกับหลักการในอารัมภบทและมาตรา 98 นอกจากนั้นมาตรา 9 วรรค 1 ที่มีต้นกำเนิดจากสนธิสัญญาห้ามสงครามปี 1928 แม้จะห้ามใช้กำลังและการขู่คุกคามด้วยกำลังเป็นวิธีแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ แต่ไม่ได้ห้ามญี่ปุ่นเข้าร่วมกองกำลังของสหประชาชาติ”⁹¹

มาตรา 98 ในรัฐธรรมนูญที่ Kitaoka อ้างถึงข้างต้น บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศและไม่มีกฎหมายใด . . . ที่ขัดกับข้อบัญญัติในที่นี่จะมีผลทางกฎหมายได้ สนธิสัญญาที่ญี่ปุ่นเป็นภาคีและกฎหมายระหว่างประเทศที่จัดตั้งร่วมกันต้องได้รับการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง” ใจความท้ายสุดของมาตรานี้ เป็นการกำหนดข้อผูกมัดเชิงบทบาทหน้าที่ของญี่ปุ่นในประชาคมระหว่างประเทศ จะเห็นต่อไปว่ามาตรา 98 มักถูกอ้างถึงบ่อยครั้งในวาทกรรมฝ่ายที่สนับสนุนบทบาทความมั่นคงในกรอบสหประชาชาติ โดยมองการเข้าร่วมภารกิจขององค์การอย่างแข็งขันว่าเป็น “หน้าที่” ของรัฐสมาชิก

⁹¹ Kitaoka Shinichi quoted in “Ozawa Chōsakai anzenhoshō Mondai ni Kansuru Tōshinan (Yōshi).”

Kitaoka ยังเรียกร้องเกี่ยวกับ RCSD ด้วยว่า “ที่จริงแล้วเป็นเรื่องปกติที่การตีความรัฐธรรมนูญนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามการเปลี่ยนรัฐบาล การยึดมั่นการตีความของ CLB ที่ผ่านมามีมาว่าเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (*zettaishi*) เป็นเรื่องน่าขัน” และกล่าวว่าในสังคมญี่ปุ่นเวลานี้ “การอภิปรายเกี่ยวกับ RCSD และพันธมิตร ความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐฯยังมีไม่มากพอ การให้ความสำคัญกับสหประชาชาติเป็นเรื่องที่ถูกต้องก็จริง แต่สหประชาชาติไม่สามารถจัดการทุกเรื่องได้ทั้งหมด ความมั่นคงร่วมไม่ใช่แนวคิดที่ไม่ดี แต่หลักการนี้อย่าง เดียวอาจไม่เพียงพอ”⁹² เห็นได้ว่า Kitaoka มองว่าประสิทธิภาพที่แท้จริงในการบริหารจัดการระเบียบอาจอยู่ที่ การทำงานร่วมกับสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนหรือชักนำให้มหาอำนาจหนึ่งเดี่ยวนั้น แสดงบทบาทเป็น แกนกลางในความมั่นคงระหว่างประเทศ หรือใช้กลไกสหประชาชาติเป็นเครื่องมือดูแลสันติภาพ บทบาทของ ญี่ปุ่นที่แข็งขันและมีคุณูปการที่แท้จริงจึงน่าจะมุ่งไปยังกรอบพันธมิตรมากกว่า ในแง่นี้ RCSD จะทำให้ญี่ปุ่น แสดงบทบาทที่เท่าเทียมในระบบพันธมิตรได้มากขึ้น

ทัศนะและข้อเรียกร้องของ *Sankei Shimbun* เป็นอีกตัวอย่างที่สะท้อนวาทกรรมแบบสุดโต่ง หนังสือพิมพ์แนวอนุรักษนิยมขวาจัดนี้มีจุดยืนที่ต้องการผลักดันให้ปรับการตีความรัฐธรรมนูญ โดยหันมา ยอมรับและใช้ RCSD ได้ บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์นี้ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นวิกฤตอ่าวฯ สะท้อนให้เห็นความ คับข้องใจในท่าทีที่ลังเลใจของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการส่ง SDF เข้าร่วมจัดการวิกฤต *Sankei* มองร่างกฎหมายที่อภิปรายในรัฐสภาว่าประนีประนอมเกินไปจนไม่อาจตอบสนองต่อสถานการณ์ซึ่งต้อง คำนิ่งถึงยุทธศาสตร์การทหาร *Sankei* ใช้วิกฤตอ่าวฯเป็นบริบทเรียกร้องว่า “ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเปลี่ยนการ ตีความรัฐธรรมนูญแบบที่รัฐบาลหลายสมัยยึดถือการปฏิเสธ RCSD สืบต่อกันมา และต้องผลักดันการแก้ กฎหมาย SDF อย่างจริงจังเพื่อให้การส่งกองกำลังออกไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างแดนเป็นไปได้”⁹³ จุดยืนแบบ ไม่ประนีประนอมยังเห็นได้จากการโจมตีแนวทางและจุดยืนของฝ่ายสนับสนุนอีกกลุ่ม ที่พยายามฝ่าภาวะ ชะงักงันด้วยการนำบรรทัดฐานสากลอย่าง “ความมั่นคงร่วม” เข้ามาเผยแพร่และเบี่ยงเบนประเด็นการโต้เถียง *Sankei* ย้ำว่า “ตอนนี้เป็นเวลาที่จะต้องเปลี่ยนการตีความรัฐธรรมนูญที่ทำให้ไม่สามารถใช้ RCSD ได้ ซึ่งเป็น อุปสรรคสำคัญในการส่ง SDF . . . รัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามการใช้กำลังบนพื้นฐานสิทธิการป้องกันตนเอง . . . ญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องแสวงหาแนวคิดใหม่ๆ มาให้ความชอบธรรมแก่การส่ง SDF เข้าร่วมกองกำลัง สหประชาชาติหรือกองกำลังนานาชาติ เราควรดำเนินการได้บนพื้นฐานการปฏิบัติใช้ RCSD”⁹⁴

⁹² Ibid.

⁹³ *Sankei Shimbun* quoted in Itō, “The Japanese State of Mind,” p. 283.

⁹⁴ Ibid.

สำหรับวาทกรรมที่ใช้ RCSD เป็นกลยุทธ์หรือเครื่องมือเพื่อโน้มน้าวความคิดเห็นเข้าหาหลัก “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งจะเสนอต่อไปในส่วนนี้ เราจะเห็นได้ว่าข้อถกเถียงที่พบในวาทกรรมลักษณะนี้มีองค์ประกอบที่คล้ายกันปะปนอยู่หลายประการ ที่เห็นได้ชัดได้แก่ 1) การเน้นย้ำให้เห็นว่าขณะที่ความมั่นคงร่วมมีฐานะเป็น “หน้าที่” (*gimu*) ของสมาชิกในประชาคมนานาชาติ แต่ RCSD ถือเป็น “สิทธิ” (*kenri*) กล่าวคือ ขณะที่สิทธิสามารถสละได้ตามเจตจำนงและการตัดสินใจของผู้ถือสิทธิ การไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ถือเป็นการเพิกเฉยและไม่รับผิดชอบ 2) ขณะที่หน้าที่ตามกฎหมายสากลนี้มีข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นรองรับชัดเจน อย่างเนื้อความในอารัมภบท (*preamble*) ที่ได้กล่าวข้างต้น อีกข้อบัญญัติหนึ่งที่มีการอ้างถึงบ่อยคือ มาตรา 98 ซึ่งกำหนดให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามสนธิสัญญาและกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ แต่การปฏิบัติใช้ RCSD นั้น กลับมีข้อบัญญัติห้ามตามมาตรา 9 และการตีความของ CLB ที่ยึดถือมา 3) ขณะที่ความมั่นคงร่วมมุ่งสนับสนุนบทบาทของสหประชาชาติที่มีความชอบธรรมทั้งในระดับสากลและในการทูตยุคหลังสงครามของญี่ปุ่นเป็นทุนเดิม RCSD มุ่งเป้าไปยังการร่วมมือกับพันธมิตรทวีภาคีกับสหรัฐฯและการเข้าร่วมในยุคทศวรรษระดับโลก ซึ่งเป็นแนวทางที่สร้างความหวาดระแวงเป็นทุนเดิม เช่นนี้แล้วจะเห็นว่าการคงอยู่ของ RCSD ในวาทกรรมจึงเป็นทั้งแนวคิดที่ช่วยสร้างความชัดเจนให้แก่ขอบเขตการแสดงบทบาทบนฐานความมั่นคงร่วม ขณะที่ทำให้เห็นว่ารัฐบาลมุ่งประนีประนอมกับบรรทัดฐานภายในประเทศและความชอบธรรมที่มีมาแต่เดิม เพื่อสร้างดุลยภาพใหม่ของบทบาทระหว่างประเทศด้วยการใช้แนวทาง “แบบสายกลาง” ที่มี “ความมั่นคงร่วม” เป็นแกนกลาง

วาทกรรมที่สะท้อนการชี้แจงเหตุผลโดยมีองค์ประกอบข้างต้นเปรียบเทียบความแตกต่างของ 2 แนวคิด สามารถพบเห็นได้ในข้อเขียนและการแสดงทัศนะของบรรดาผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำความคิดเห็นและสื่อในสังคมญี่ปุ่น นายกช Kaifu ในความพยายามอธิบายให้รัฐสภาเพื่อให้เห็นชอบแก่ร่างกฎหมายส่ง UNPCC เข้าร่วมวิถุถอ่าวชปลายปี 1990 ได้ชี้แจงว่า “ญี่ปุ่นได้ยึดมั่นมาอย่างเหนียวแน่นว่ารัฐธรรมนูญของประเทศห้ามไม่ให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมในการใช้กำลังแบบป้องกันตนเองร่วมกับชาติใดๆ (*collective self-defense*) แต่ RCSD กับ ความมั่นคงร่วม เป็นคนละแนวคิดกัน ญี่ปุ่นสามารถส่ง SDF เข้าร่วมกองกำลังที่สหประชาชาติจัดตั้งขึ้นได้โดยไม่ขัดรัฐธรรมนูญ⁹⁵ เช่นนี้ Kaifu พยายามขีดเส้นแบ่งให้เห็นว่าการถกเถียงเรื่อง RCSD ซึ่งโยงใยกับการต้องทบทวนหลักบรรทัดฐานใหญ่ที่สั่งสมมาในอดีตไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น การหันเข้าหาความมั่นคงร่วมนอกจากไม่ต้องแต่ต้องต้วบทกฎหมายสูงสุดแล้ว ยังมีความชอบธรรมในตัวมันเองจากกฎหมายระหว่างประเทศและการยอมรับเป็นสากล ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน Yanai Shunji เจ้าหน้าที่ระดับสูง

⁹⁵ David E. Sanger, “Japan’s Leadership Backs Plan to Send Soldiers to the Gulf” *The New York Times* (Oct 17, 1990).

ของกระทรวงการต่างประเทศ ก็ให้ความเห็นว่า “ญี่ปุ่นไม่สามารถเลี่ยงการพิจารณาถึงบทบาทในการรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศร่วมกับกองกำลังนาซาชาติ โดยจะต้องมีการทบทวนการตีความมาตรา 9 ที่ยึดถือมา ความมั่นคงร่วมและ RCSD เป็นเรื่องญี่ปุ่นไม่อาจเลี่ยงที่จะถกอภิปรายได้อีกต่อไปเมื่อคำนึงถึงแนวโน้มระยะกลางและระยะยาว”⁹⁶ เขาเรียกร้องว่า “MOFA ควรเตรียมการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถึงการร่วมมือกับกองกำลังสหประชาชาติตามมาตรา 42 ของกฎบัตรสหประชาชาติ (ว่าด้วยการใช้กำลังเป็นมาตรการจัดการการละเมิดสันติภาพ) รัฐบาลควรมองให้เกินออกไปจากแนวคิดที่มีอยู่เดิมว่าด้วย RCSD ให้ครอบคลุมแนวคิดที่กว้างกว่านั้นที่จะทำให้ญี่ปุ่นสามารถสร้างคุณภาพการด้านความมั่นคงระหว่างประเทศได้”⁹⁷ ข้อเรียกร้องของ Yanai ก็เป็นการใช้ RCSD ในการเปรียบเทียบให้เห็นการหันเข้าหาแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งมีฐานความชอบธรรมของสหประชาชาติและประชาคมนานาชาติรองรับ

บทบรรณาธิการหลายชิ้นใน *Yomiuri Shimbun* หนังสือพิมพ์สายอนุรักษ์นิยมที่สนับสนุนบทบาทที่แข็งขันแสดงทัศนะโดยอ้างสองแนวคิดดังกล่าวคู่กัน บทบรรณาธิการเน้นให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “ความมั่นคงร่วม” กับ RCSD ทั้งในประเด็น “หน้าที่” กับ “สิทธิ” และในประเด็นข้อกฎหมายรองรับที่เกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าในแง่จุดยืน *Yomiuri* โอนเอียงเข้าหาแนวทางแบบ Ozawa ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น กล่าวคือไม่ได้ปฏิเสธ RCSD อย่างเด็ดขาดในฐานะทางเลือกนโยบาย ความเห็นบางชิ้นเรียกร้องให้ทบทวนการตีความของ CLB ปี 1981 ครั้งหนึ่งเรียกร้องว่า “รัฐสภาควรถกอภิปรายถึงสถานการณ์ใหม่ที่ญี่ปุ่นเผชิญอย่างเต็มรูปแบบ รวมถึงเรื่องการตีความรัฐธรรมนูญใหม่ด้วย รัฐบาลต้องไม่ถ่วงเวลาในการจัดทำร่างกฎหมายเพียงเพื่อเลี่ยงการถกเถียงเรื่องรัฐธรรมนูญอันซับซ้อน แต่ควรต้องทำทุกอย่างที่จำเป็นรวมทั้งการออกกฎหมายให้ SDF ไปทำหน้าที่ต่างแดนได้ด้วย”⁹⁸ จุดยืนของ *Yomiuri* ที่เห็นว่าบทบาทระหว่างประเทศต้องมาก่อนทำให้มีมุมมองยึดหยุ่นต่อรัฐธรรมนูญ การส่งเสริมกรอบ “ความมั่นคงร่วม” ก็อาจมองเป็นความยึดหยุ่นในอีกรูปแบบ เมื่อพิจารณาว่าการผลักดันบทบาทบนพื้นฐาน RCSD ก่อปัญหาชะงักงันและเป็นจริงได้ยาก ในหลายโอกาส *Yomiuri* จึงใช้ RCSD เป็นข้ออ้างตรงข้ามเพื่อเน้นให้เห็นความเหมาะสมของหลัก “ความมั่นคงร่วม” ในฐานะนโยบายสายกลางที่เรียกการสนับสนุนได้ง่ายกว่า

บทบรรณาธิการฉบับวันที่ 11 ตุลาคม 1990 ระบุว่า “การเข้าร่วมในกองกำลังสหประชาชาติในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งนั้นถือเป็นหน้าที่ของรัฐสมาชิก และการเข้าร่วมนี้ก็เป็นคนละระดับต่างจาก RCSD (on a level

⁹⁶ Yanai Shunji quoted in “Greater International Role Urged,” *The Daily Yomiuri* (Oct 11, 1990).

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ -Editorial: UN Cooperation Bill,” *The Daily Yomiuri* (Oct 11, 1990).

different from collective defense) ที่รัฐธรรมนูญห้าม หากญี่ปุ่นไม่ปฏิบัติตามความรับผิดชอบนี้ย่อมทำให้เกิดข้อกังขาว่าญี่ปุ่นมีความจริงใจแค่ไหนในการให้สหประชาชาติเป็นแกนกลางในนโยบายต่างประเทศ”⁹⁹ *Yomiuri* ย้ำจุดยืนนี้อีกครั้ง “ในเรื่องการเข้าร่วมกองกำลังผสม (ในตะวันออกกลาง) ญี่ปุ่นจำเป็นต้องประเมินอุปสรรคที่มีมานานว่าด้วย RCSD ทางเลือกคือจะต้องยอมรับการใช้สิทธินี้โดยจำกัดอย่างเข้มงวดสำหรับสนับสนุนกองกำลังลักษณะนี้เท่านั้น หรือเราต้องพิจารณาหาหลักการใหม่มารองรับการเข้าร่วมนี้ซึ่งถือว่าเป็นคนละมิติ (occur in a different dimension) กับ RCSD”¹⁰⁰ ปลายปี 1991 *Yomiuri* มีทัศนะสนับสนุนร่าง PKO Law ซึ่งกำหนดเงื่อนไขจำกัดหน้าที่ของ SDF จากมาตรฐานสากล โดยกล่าวว่า “ชัดเจนว่า PKO ไม่ใช่ปฏิบัติการที่มีลักษณะรุกรานชาติใด และเป็นที่ยืนยันว่าร่างกฎหมายในสภานี้ไม่ได้ทำให้รัฐบาลอ้างการปฏิบัติใช้ RCSD ซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญได้ ร่างนี้ดูเหมือนจะจัดทำขึ้นด้วยความระมัดระวังอย่างไม่จำเป็นขนาดนั้น เพื่อเลี่ยงเสียงวิจารณ์ว่าอาจขัดกับรัฐธรรมนูญ”¹⁰¹ คำอธิบายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความพยายามแยกแยะบทบาทใหม่ในด้านสันติภาพให้พ้นไปจากข้อถกเถียงและกรอบของ RCSD อันเป็นประเด็นยุ่งยากและขัดรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการตีความที่มีอยู่ ขณะที่หันมาเน้นย้ำ “ความมั่นคงร่วม” ในฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบที่ผูกมัดสมาชิกของสหประชาชาติเป็นฐานรองรับการปรับนโยบายแทน

Nishioka Akira จาก National Institute for Defense Studies ให้คำอธิบายลงรายละเอียดเกี่ยวกับ “การใช้กำลังอันชอบธรรม” ในบทความปี 1991 เขาเสนอว่าหลักการที่ถือเป็นข้อยกเว้นในการใช้กำลังของรัฐ นอกจาก “สิทธิป้องกันตนเอง” ทั้งแบบโดย “ลำพัง” และ “ร่วมกัน” แล้ว ก็ยังมี “ความมั่นคงร่วม” หลักการนี้มีไว้เพื่อปกป้องบุคคลที่สาม โดยมีรากฐานจาก “กฎหมายแบบแองโกล-แซกซอน” ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล การใช้กำลังเช่นนี้ยังมีความชอบธรรมตามหลักกฎหมายเอกชนอย่างที่เราเห็นใน “ประมวลกฎหมายอาญาของญี่ปุ่น” ที่ถือว่าการใช้กำลังเพื่อปกป้องผู้อื่นไม่มีความผิด แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมเพื่อช่วยกัน “ป้องกันอาชญากรรม” แนวปฏิบัตินี้ยิ่งสำคัญในยุคที่ระบบสันติบาลอย่างที่มีในปัจจุบันยังไม่เกิดขึ้น การป้องกันอาชญากรรมจึงเป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมร่วมกัน เช่นเดียวกันในระบบระหว่างประเทศที่ไม่มีสถาบันทำหน้าที่ตำรวจโลกคอยปราบปรามรัฐที่ละเมิดกฎเกณฑ์ รัฐต่างๆ ในประชาคมโลกจึงจำเป็นต้องทำหน้าที่นี้ “ความมั่นคงร่วม” จึงอาจมองเป็นการร่วมมือกันของรัฐต่างๆ เพื่อป้องกันอาชญากรรมภายใต้ขั้นตอนและกระบวนการที่มีสหประชาชาติเป็นแกนกลาง Nishioka มองว่านอกจากที่มาตามหลักกฎหมายและตรรกะ

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ *Daily Yomiuri* quoted in Itō, “The Japanese State of Mind,” pp. 282-283

¹⁰¹ “Editorial: Peacekeeping Bill Should be Passed,” *The Daily Yomiuri* (Nov 29, 1991).

ข้างต้นแล้ว หน้าที่ในกรอบ “ความมั่นคงร่วม” ยังได้รับการเน้นย้ำในมาตรา 43 ของกฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญยังมีพื้นฐานกฎหมายรองรับภายในญี่ปุ่น นั่นคือบทบัญญัติขิงรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะป็นเนื้อความของอารัมภบท หรือมาตรา 98 ข้อบัญญัติเหล่านี้ทำให้ “หน้าที่” ของญี่ปุ่นในฐานะรัฐสมาชิกสหประชาชาติมีข้อผูกมัดในกฎหมายสูงสุดของประเทศ Nishioka เน้นย้ำว่าเราจะต้องไม่สับสนระหว่าง “หน้าที่” นี้ กับ “สิทธิ” ว่าด้วย “การป้องกันประเทศตนเอง” (self-defense) รูปแบบต่างๆ ที่ญี่ปุ่นอาจสละหรือประกาศไม่ใช้สิทธิได้อย่างการตั้งใจไม่ใช้ RCSD ตามข้อจำกัดในมาตรา 9 ขณะที่ญี่ปุ่นอาจสละหรือปฏิเสธไม่ใช้ “สิทธิ” ของตนได้ “หน้าที่” ในความมั่นคงร่วมเป็นคนละประเด็นกับมาตรา 9 และการที่มีข้อบัญญัติให้ต้องทำหน้าที่นี้ทั้งในกฎหมายภายในและภายนอกทำให้เป็นข้อผูกมัดที่ญี่ปุ่นจะต้องปฏิบัติตาม¹⁰²

Ozawa Ichirō เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่อาศัย RCSD เป็นเครื่องชั่งจูงฉันทมติให้โอนเอียงไปสู่หลักความมั่นคงร่วม ในการแสดงทัศนะหลากหลายวาระโอกาสเขาได้เสนอตรรกะที่สะท้อนการใช้ RCSD ในเชิงเปรียบเทียบ รายงานของ Ozawa Commission กล่าวถึงการเข้าร่วมใน “ความมั่นคงร่วม” โดยเปรียบเทียบกับ RCSD ว่า “ญี่ปุ่นจะใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมจากการเข้าร่วมภารกิจ PKO ที่ผ่านมาเป็นพื้นฐานก้าวไปสู่การปรับจุดยืนขั้นต่อไป นั่นคือการพิจารณาเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นในกองกำลังที่ปฏิบัติการเพื่อธำรงและฟื้นฟูสันติภาพระหว่างประเทศ (*kokusaiheiwa iji - kaifuku notame no gun*) ภายใต้การบังคับบัญชาของสหประชาชาติ”¹⁰³ เห็นได้ชัดว่าข้อเสนอของคณะศึกษานี้ ไม่ได้มองการเข้าร่วมกับสหประชาชาติในกรอบ “ความมั่นคงร่วม” ว่าต้องจำกัดเฉพาะภารกิจ PKO เท่านั้น การวางบทบาทไว้ภายใต้หลักการนี้ซึ่งไม่ได้ขัดกับมาตรา 9 และเป็นคนละประเด็นกับ RCSD อาจขยายออกไปในอนาคตได้ ในมุมมองของรายงานนี้ “จิตวิญญาณในอารัมภบทของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นจะเป็นจริงขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นปฏิบัติตามมาตรา 43 ของกฎบัตรสหประชาชาติอย่างจริงจัง”¹⁰⁴ อันเป็นมาตราที่ว่าด้วย “หน้าที่” ของรัฐสมาชิกในการให้ความร่วมมือเพื่อบรรลุความมุ่งหมายของสหประชาชาติ

คณะศึกษาแสดงตรรกะเชิงหลักการต่อไปว่า “การเข้าร่วมในกองกำลังสหประชาชาติ อาจหมายถึงการต้องใช้กำลังในระดับหนึ่ง การตีความมาตรา 9 ของรัฐบาลที่ใช้อยู่เวลานี้ นอกเหนือจากการป้องกันตนเองแล้ว ก็ไม่สามารถใช้กำลังในทางอื่นได้ รวมทั้งการใช้กำลังในกรอบ RCSD ด้วย แต่แนวคิด “ความมั่นคงร่วม” หรือการที่สหประชาชาติดำเนินมาตรการต่างๆ ซึ่งอาจรวมถึงการใช้กำลัง เพื่อพิทักษ์ปกป้องระเบียบและ

¹⁰² Nishioka Akira, “Self-Defense to Kokusaiteki Gimu” (Self-defense and international obligations) *The National Defense* (Feb, 1991).

¹⁰³ “Ozawa Chōsakai Anzenhoshō Mondai ni Kansuru Tōshinan (Yōshi).”

¹⁰⁴ Ibid.

สันติภาพของประชาคมนานาชาตินั้น เป็นคนละแนวคิดกับ RCSD โดยมีพื้นฐานเชิงหลักการและกฎหมายรองรับไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์การก่อตั้งสหประชาชาติ หมวดที่ 6 และ 7 ของกฎบัตรฯ (ซึ่งว่าด้วยการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี และมาตรการจัดการภัยคุกคามสันติภาพ ตามลำดับ) รวมไปถึงอารัมภบทของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น หลัก “ความมั่นคงร่วม” นี้ยังเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในประชาคมนานาชาติอีกด้วย” รายงานยังเน้นย้ำเพื่อแบ่งแยกแนวคิดทั้งสองนี้ออกจากกันให้ชัดเจน เพื่อเป็นพื้นฐานในการอภิปรายถกเถียงต่อไป ด้วยการเสนอว่า “เพื่อเลี่ยงไม่ให้เกิดความเข้าใจแนวคิดความมั่นคงร่วม (*shūdananzenhoshō*) สับสนกับ RCSD (*shūdantekijieiken*) จึงเห็นควรใช้คำเรียกแนวคิดความมั่นคงร่วมใหม่ว่า ‘ความมั่นคงระหว่างประเทศ’ (*international security / koku saiteki anzenhoshō*)” แทน

ข้อเสนอของ Ozawa Commission นี้ ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมที่พยายามสร้างความยอมรับและความชอบธรรมให้แก่หลักการที่นำเข้ามาใหม่ในกระบวนการกำหนดนโยบายในยุคนี้ นั่นคือหลัก “ความมั่นคงร่วม” การมุ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างของแนวคิดนี้ โดยเปรียบเทียบกับ RCSD ที่มีขึ้นในหลากหลายแนวทาง รวมถึงการเสนอให้ใช้คำเรียกใหม่ข้างต้น มีจุดประสงค์เพื่อฝ่าความยุ่งยากในการถกเถียงเรื่องความหมาย และในการโน้มน้าวมติมหาชนที่ยังคงมีความระแวงระวังอย่างมากต่อการใช้กำลังเป็นเครื่องมือของรัฐ เราจึงเห็นได้ว่าจากข้อถกเถียงที่เสนอมานี้ RCSD มีบทบาทในวาทกรรมเป็นอย่างมาก โดยทำหน้าที่เป็นแนวคิดคู่เปรียบเทียบให้เห็นว่า แนวคิดความมั่นคงร่วมมีความประณีประนอมกว่าในฐานะหลักการรองรับการปรับนโยบาย การยึดหลักความมั่นคงร่วมทำให้รัฐบาลสามารถวางบทบาทของ SDF ในกรอบสหประชาชาติ โดยเจาะจงไปที่ PKO ได้ ขณะที่การกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมเพื่อจำกัดอำนาจหน้าที่ของ SDF สำหรับปฏิบัติการในต่างแดน ก็ช่วยประนีประนอมกับหลักกฎหมายและระบบคุณค่าภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นได้ การอ้างถึง RCSD เพื่อย้ำการปฏิเสธเป็นวิธีการทำให้ “ความมั่นคงร่วม” มีความชัดเจนขึ้นในฐานะหลักการอันพึงประสงค์ และสอดคล้องทั้งกับอุดมคติสันตินิยม หลักสากลนิยมของรัฐธรรมนูญ และมาตรฐานพฤติกรรมของรัฐอันเป็นที่ยอมรับและคาดหวังในสังคมนานาชาติ วาทกรรมเหล่านี้มักเน้นย้ำว่า ขณะที่ RCSD มีคุณสมบัติเป็น “สิทธิ” ที่รัฐสามารถสละได้โดยสมัครใจ และญี่ปุ่นยึดแนวทางปฏิเสธสืบเนื่องมาจากการพิจารณาว่าขัดรัฐธรรมนูญและการคิดคำนวณเชิงยุทธศาสตร์เพื่อเลี่ยงการพัวพันในระบบพันธมิตรทางทหารกับสหรัฐมากเกินไป ในทางกลับกัน “ความมั่นคงร่วม” มีคุณสมบัติเป็น “หน้าที่” ของรัฐในฐานะสมาชิกขององค์การสากลด้านสันติภาพ และเป็นหลักการที่อยู่นอกกรอบข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ ทั้งยังเป็นหลักการที่ทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทที่แข็งขันขึ้นได้ หรือสามารถปรับท่าทีเข้าหา “สันตินิยมอันกระตือรือร้น” และ

“ลงมือลงแรง” ได้ภายใต้ขอบเขตอย่าง PKO บทบาทนี้จึงกลายเป็นดุลยภาพใหม่อันเกิดจากการ ประนีประนอมระหว่างความจำเป็นเชิงสถานการณ์ กับการคำนึงถึงบรรทัดฐานที่ยอมรับได้ภายในญี่ปุ่น

3.6 สรุป

จากการวิเคราะห์ลงรายละเอียดในข้างต้นให้เห็นวาทกรรมของฝ่ายต่างๆ ที่ปะทะสังสรรค์กัน ตลอดจน แนวทางถกเถียงของแต่ละกลุ่มความคิดระหว่างช่วงเวลาแห่งการปรับแนวนโยบายของญี่ปุ่นว่าด้วยบทบาท ระหว่างประเทศ เราได้เห็นว่า การหยิบยก RCSD ขึ้นเพื่อ “มุ่งปฏิเสศ” ในกระบวนการถกเถียง เป็นวิธีการใช้ งานแนวคิดนี้ในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อก้าวข้ามอุปสรรคและความชะงักงันในการผลักดันนโยบาย RCSD ถูกใช้ ในฐานะแนวคิดคู่เปรียบเทียบสำหรับอธิบาย ให้ความหมายและสร้างความชอบธรรมแก่หลัก “ความมั่นคง ร่วม” อันเป็นแนวคิดที่ฝ่ายสนับสนุนบทบาทญี่ปุ่นที่แข็งขันและร่วมสร้างคุณูปการด้านสันติภาพ นำเข้ามาจาก ระดับสากลและเผยแพร่ในสังคมการเมืองญี่ปุ่นในฐานะเสาหลักรองรับแนวนโยบายใหม่

การนำเข้าแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” มาเป็นหลักการรองรับบทบาท SDF ในกรอบ PKO ทำให้รัฐบาล เลี่ยงปัญหาการต้องยอมรับ RCSD แบบที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมหลายกลุ่มเรียกร้องให้พิจารณา แนวทางที่ค่อนข้าง สุดโต่งนี้อาจนำไปสู่กระแสต่อต้านอย่างรุนแรงขึ้นได้ ในแง่นี้การหันเข้าหา “ความมั่นคงร่วม” ด้านหนึ่งจึงช่วย ให้สามารถเลี่ยงการโต้เถียงในแง่ตรรกะเชิงหลักการ เพราะหากต้องยอมรับ RCSD ย่อมหมายถึงการต้อง ทบทวนการตีความมาตรา 9 ที่มีมานับจากปี 1981 แนวคิดใหม่ที่น่าเข้ามานี้ ไม่ได้อยู่ในกรอบข้อห้ามของ รัฐธรรมนูญชัดเจนจึงไม่ขัดกับทั้งตัวบทกฎหมายและการตีความในครั้งก่อนๆ ส่งผลให้สังคมญี่ปุ่นรักษา สถานะที่เป็นอยู่ (status quo) ในเชิงบรรทัดฐานและหลักการทางกฎหมายได้ ในอีกด้านหนึ่งนั้น แนวคิดนี้ยัง ช่วยตอบสนองตรรกะเชิงยุทธศาสตร์เพราะการยอมรับ RCSD ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับการใช้กำลังเพื่อ ช่วยป้องกันพันธมิตรนั้น อาจหมายถึงการที่ญี่ปุ่นต้องพั่วพินหรือเข้าใกล้ชิดกับยุทธศาสตร์การทหารของ สหรัฐฯ มากจนเกินไป การหันเข้าหาความมั่นคงร่วมจึงเป็นการเลี่ยงความเสี่ยงที่ว่า การมีบทบาทระหว่าง ประเทศที่แข็งขันของญี่ปุ่นอาจชักนำให้ต้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับการใช้กำลังของสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ยุคที่สหรัฐฯ กลายเป็นผู้นำระเบียบโลกหนึ่งเดียวหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย ดังนั้นในโลกยุคหลังสงคราม เย็นความเสี่ยงที่ญี่ปุ่นอาจติดบ่วงยุทธศาสตร์ (entrapped) หรือถูกสหรัฐฯ กดดันให้มีส่วนร่วมกับการใช้กำลัง มากขึ้นจึงมีสูงกว่าความวิตกที่ญี่ปุ่นอาจถูกทอดทิ้งจากพันธมิตร (abandoned) ให้ต้องปกป้องตนเอง

RCSD จึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการถกเถียง โดยถูกใช้เพื่อเน้นย้ำความแตกต่างของหลักการ RCSD ทำหน้าที่เป็นแนวคิด “ขั้วตรงข้าม” ที่ “ไม่พึงประสงค์” หรือมีความ “สุดโต่ง” เกินกว่าจะยอมรับได้

ภายใต้ขอบเขตบรรทัดฐานเดิม หรือภายใต้บรรยากาศความคิดของสังคมญี่ปุ่นในขณะเวลาดังกล่าว RCSD ในวาทกรรมทำให้พฤติกรรมในกรอบความมั่นคงร่วมมีขอบเขตที่ชัดเจนขึ้น โดยขีดเส้นแบ่งระหว่าง “สิ่งต้องห้าม” กับ “ความถูกต้องเหมาะสม” และยังช่วยเน้นให้เห็นว่าบทบาทในกรอบความมั่นคงร่วมช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถรักษาความสอดคล้องของหลักกฎหมายและบรรทัดฐานสันตินิยมที่ยอมรับกันภายในประเทศ ขณะที่ปรับพฤติกรรมเข้าหาอุดมคติและบรรทัดฐานในระดับสากลภายใต้กรอบสหประชาชาติได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปฏิเสธ RCSD ช่วยส่งเสริมให้ “หลักความมั่นคงร่วม” ในเวทีสหประชาชาติและ PKO กลายเป็น “ดุลยภาพใหม่” ที่ช่วยญี่ปุ่นให้สามารถรับมือกับปัญหาที่เผชิญช่วงต้นทศวรรษ 1990 ได้ ทั้งในแง่การต้องแสวงหาบทบาทที่เหมาะสมกับสถานะการเป็นชาติชั้นนำและชาติที่รับผิดชอบต่อระเบียบโลก และทั้งในแง่การปรับตัวเพื่อรับมือสถานการณ์โลกใหม่ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุด แนวทางนี้ถือว่ามีความ “ประนีประนอม” กับวิถีทางดั้งเดิมของญี่ปุ่นและกลุ่มการเมืองต่างๆ ได้ดีกว่าการปลดล๊อคให้ใช้ RCSD ญี่ปุ่นจึงยังคงรักษาอุดมคติภายในประเทศและจิตวิญญาณของมาตรา 9 ไว้ได้ โดยไม่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งกับการตีความรัฐธรรมนูญรอบก่อนๆ ที่ยึดถือมา

บทที่ 4 : การปรับจุดยืนใหม่ให้สามารถใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมในทศวรรษ 2010

4.1 บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่มุ่งให้ความสำคัญต่อประเด็นยุทธศาสตร์และความมั่นคงของญี่ปุ่นเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและจริงจังในแบบรอบด้านอีกระลอก นับตั้งแต่รัฐบาลนำโดยพรรค LDP และนายทศ Abe Shinzō กลับมาบริหารประเทศปลายปี 2012 ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ประกอบไปด้วยการวาง “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ” (National Security Strategy) จัดตั้ง “สภาความมั่นคงแห่งชาติ” (National Security Council / NSC) ออก “แผนการป้องกันประเทศ” ฉบับใหม่ (National Defense Program Guideline / NDPG) ปรับ “แผนความร่วมมือด้านการป้องกันประเทศญี่ปุ่น-สหรัฐฯ” (Guidelines for Japan-US Defense Cooperation) ผ่อนคลายกฎระเบียบในการส่งออกอาวุธ ตลอดจนผ่านกฎหมายต่างๆ ทั้งกฎหมายป้องกันความลับแห่งชาติ ไปจนถึง “กฎหมายความมั่นคงใหม่” (Legislation for Peace and Security of Japan หรือ New Security Law) ซึ่งล้วนผ่อนคลายนโยบายดั้งเดิมในการป้องกันประเทศและบทบาทของ SDF ลง

การปรับและจัดตั้งกลไกทั้งหมดนี้ซึ่งมีขึ้นภายในเวลาเพียง 3 ปี หลังจากที่ LDP กลับขึ้นมามีบริหารประเทศ อาจกล่าวได้ว่ามีแรงจูงใจหลักมาจากสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงในภูมิภาคที่ไม่แน่นอนตั้งแต่ช่วงเข้าทศวรรษ 2010 เป็นต้นมา แม้ว่าแรงจูงใจรองลงไปอาจคือกระแสแนวคิดอนุรักษนิยมที่ดำรงอยู่ในสังคมญี่ปุ่นเรื่อยมากำลังอาศัยบรรยากาศอันนำหน้าหวั่นวิตกต่อภัยคุกคาม อ่างความชอบธรรมให้แก่การขยายเครื่องมือทางนโยบายและยุทธศาสตร์ ลดข้อจำกัดทางทหารและมุ่งสู่การเป็น “รัฐปกติ” แต่คงปฏิเสธได้ยากว่าการขยายแสนยานุภาพของจีน รวมถึงทัศนะที่มองญี่ปุ่นเป็นปฏิปักษ์เรื่อยมานับจากสมัยสงคราม และข้อพิพาท “หมู่เกาะเซ็งคะคุ” (หรือ “เตียวหยู” ตามชื่อเรียกของจีน) ที่ปะทุขึ้นอีกครั้งตั้งแต่ปี 2010 ทำให้ข้อเรียกร้องของกลุ่มอนุรักษนิยมที่ย้ำถึงความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์และการผ่อนคลายนโยบายให้การป้องกันประเทศมีความยืดหยุ่น สอดรับกับสถานการณ์ กลายเป็นวาระแห่งชาติที่สาธารณชนญี่ปุ่นหันมาให้ความสนใจมากขึ้น

ปัญหาที่ญี่ปุ่นเผชิญในทศวรรษนี้อาจเรียกได้ว่า เป็นภัยคุกคามโดยตรงต่ออธิปไตยและเป็นภัยทางทหารตามมุมมอง “ความมั่นคงแบบดั้งเดิม” (traditional security) ซึ่งญี่ปุ่นไม่ได้เผชิญหรือจัดเป็นวาระ

แห่งชาติมานานนับแต่สิ้นสุดยุคสงครามเย็น หรืออาจถกเถียงได้ด้วยว่า นับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะระหว่างสงครามเย็น แม้ว่าสหภาพโซเวียตและลัทธิคอมมิวนิสต์ถือเป็นศัตรูร่วมของรัฐในค่ายโลกเสรีและพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ แต่กลุ่มการเมืองในญี่ปุ่นกลับไม่ได้รับรู้ถึงภัยคุกคามนี้ร่วมกันอย่างมีฉันทามติ Shinoda Hideaki มองว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามในการรับรู้ระดับ “ชนชั้นผู้นำ” (*erito sô*) เป็นหลัก¹ ขณะที่สาธารณชนญี่ปุ่นที่โน้มเอียงเข้าหาอุดมคติสันตินิยมและแนวคิดฝ่ายซ้าย ไม่ได้รู้สึกถึงภัยคุกคามรุนแรงเท่ากับรัฐบาลฝ่ายขวา ประชาชนและนักวิชาการหัวก้าวหน้าส่วนใหญ่เรียกร้องให้ญี่ปุ่นดำเนินการทูตเข้าหาค่ายสังคมนิยมควบคู่ไปด้วย โดยยึดแนวทาง “เป็นกลางและไม่ติดอาวุธ” เพื่อรักษาระยะห่างและเลี่ยงการผสมยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ อย่างแนบแน่น² อย่างไรก็ตามอย่างที่ Suzuki Shogo ชี้ให้เห็นผ่านการวิเคราะห์ว่าทศวรรษในสื่อของญี่ปุ่นช่วงทศวรรษ 2010 พบว่า ความรู้สึกที่จีนกำลังกลายเป็นขั้วตรงข้ามกับญี่ปุ่น “เป็นอื่น” (other) หรือเป็นศัตรูและเป็นภัยคุกคามที่เด่นชัดมากขึ้น ดูจะกลายเป็นฉันทามติทั้งในสื่อฝ่ายขวาและซ้าย ทั้ง ๆ ที่สื่อฝ่ายซ้ายเคยมองจีนว่าเป็นเหยื่อการรุกรานของญี่ปุ่นในอดีต และใช้เหตุผลนี้กดดันรัฐบาลให้ประนีประนอม ยอมความต่อข้อเรียกร้องของจีนเสมอมาในช่วงเวลาที่ผ่านมา

วาทกรรมที่เกิดขึ้นในยุคใหม่นี้ ส่งผลในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ร่วมใหม่ของคนญี่ปุ่นว่าประเทศตนกำลังกลายเป็น “เหยื่อ” ที่ถูกจีนข่มเหงรังแก³ อย่างไรก็ตามฉันทามติก็ยังไม่ได้เกิดขึ้นแน่ชัดว่าญี่ปุ่นควรจัดการปัญหาความมั่นคงนี้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการปรับจุดยืนและหลักการเชิงยุทธศาสตร์ที่ยึดถือมานับแต่ยุคหลังสงคราม การทบทวนจุดยืนโดยยอม “ให้ใช้ RCSD อย่างมีเงื่อนไข” เป็นความเปลี่ยนแปลงใหญ่อีกเรื่องที่เกิดขึ้นหลังจากที่นายกรัฐมนตรี Shinzo Abe ขึ้นเป็นผู้นำประเทศในรอบที่สอง และเป็นอีกประเด็นที่ฉันทามติภายในญี่ปุ่นยังไม่ได้ก่อตัวขึ้นรองรับร่วมกัน แม้ว่ารัฐบาลจะยกชูแนวทางนี้เพื่อเดินหน้าผลักดันการปฏิรูปจนออกมาเป็นกฎหมายรูปธรรมเรียบร้อยแล้วในเดือนกันยายนปี 2015 ก็ตาม ความเคลื่อนไหวนี้ไม่เพียงส่งผลต่อยุทธศาสตร์และบทบาทหน้าที่ของ SDF แต่ยังส่งผลต่อการถกเถียงเชิงหลักกฎหมาย จิตวิญญาณสันตินิยมของรัฐธรรมนูญและหลักการป้องกันประเทศดั้งเดิมหรือ “การป้องกัน

¹ Shinoda Hideaki, *Shūdantekijieiken no Shisōshi – Kenpō Kyū Jō to Nichibei Anpo (The ideological history of the right of collective self-defense – Article 9 of the constitution and Japan-US security alliance)*, 6th ed. (Tokyo: Fukosha, 2017), p. 18.

² Shogo Suzuki, “The Rise of the Chinese ‘Other’ in Japan’s Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?,” *The Pacific Review* 28, no. 1 (2015).

³ Ibid.

โดยแท้จริง” (*senshubōei*) ที่กำหนดให้ญี่ปุ่นมีและใช้กำลังได้เพียง “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” (*minimum necessary level / hitsuyō saishōgendo*)

รัฐบาลได้ริเริ่มกระบวนการปรับจุดยืนเรื่อง RCSD ด้วยการประกาศ “ตีความ” รัฐธรรมนูญใหม่ในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2014⁴ โดยเปลี่ยนจุดยืนที่ยึดถือมาแต่เดิมตั้งแต่ทศวรรษ 1970 และเน้นย้ำในการตีความปี 1981 จุดยืนเดิมที่ว่านี้มีสาระสำคัญว่า แม้ญี่ปุ่น “มี” RCSD ตามกฎหมายสากล (กฎบัตรสหประชาชาติ) แต่ “ไม่อาจใช้” สิทธินี้ได้ เพราะเกินขอบเขตต่ำสุดเท่าที่จำเป็นที่รัฐธรรมนูญมาตรา 9 ยอมรับ การตีความโดย CLB นี้บรรจุเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหารายงานประจำปีของทบวงและกระทรวงป้องกันประเทศญี่ปุ่นสืบต่อมานับแต่บัดนั้น แม้อุเหมือนว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันเร่งรีบปรับจุดยืนอันเป็นที่ถกเถียงนี้จนเป็นที่วิจารณ์อย่างมากจากฝ่ายที่คัดค้าน แต่อย่างที่ Kitaoka Shinichi นักวิชาการผู้มีส่วนสำคัญในกระบวนการปรับยุทธศาสตร์ล่าสุดได้เน้นย้ำ ที่จริงแล้วการพิจารณาและอภิปรายเรื่องการยอมรับให้ใช้ RCSD เกิดขึ้นมานานและตกผลึกมาพอสมควรแล้ว⁵ นับย้อนไปไม่เพียงในสมัย “Abe 2.0” (2012-ปัจจุบัน) ที่ได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาปรับปรุงกฎหมายด้านความมั่นคงในปี 2013 โดยมี Kitaoka เป็นรักษาการประธานและจัดทำรายงานอันเป็นพื้นฐานสำหรับแก้ไขการตีความในปี 2014⁶ แต่คณะกรรมการชุดที่ว่านี้เคยพิจารณาประเด็น RCSD มาก่อนแล้วในสมัยที่ Abe เป็นนายกรัฐมนตรีแรก (2007-2008) คณะกรรมการชุดเดิมที่รู้จักในชื่อ *Yanai Commission* ตามชื่อประธาน Yanai Shunji (ต่อมารับตำแหน่งผู้พิพากษา International Tribunal for the Law of the Sea) ได้ส่งมอบรายงานแก่รัฐบาล Fukuda Yasuo ในปี 2008 แต่การเปลี่ยนรัฐบาลทำให้ความเคลื่อนไหวหยุดนิ่งกับที่

หากมองย้อนไปอีกหน่อยจะพบว่า การถกเถียงเรื่องนี้ดำเนินมาก่อนหน้าช่วงเวลาที่กล่าวมาเสียอีก โดยเห็นได้จากข้อเขียนของ Sase Masamori นักวิชาการผู้ศึกษาและส่งเสริม RCSD มานับแต่ต้นทศวรรษ 2000 และมีบทบาทอย่างมากในการถกเถียงรอบล่าสุด ในบทความปี 2004 เขาเปรียบเทียบได้ อย่างเห็นภาพพจน์ว่า “อาจมีบางวันที่อึกไม่ร้อง แต่ในการประชุมรัฐสภาทั้งในกรรมาธิการงบประมาณและ

⁴ *Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People* (Jul 1, 2014), accessed Sep 28, 2017

http://japan.kantei.go.jp/96_abe/decisions/2014/_icsFiles/afieldfile/2014/07/03/anpohosei_eng.pdf

⁵ Kitaoka Shinichi, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna – Anpohōseikon Hōkokusho no Igi (Adhere to constitution without forgetting state security – the significance of the report of security legislation advisory panel),” *Chuokoron* (Jun 2014), p. 79.

⁶ *Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security (Anpohōseikon)* (May 15, 2014), accessed Sep 28, 2017 http://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyou2/dai7/houkoku_en.pdf

กรรมวิธีการรัฐธรรมนูญในเวลานี้ ไม่มีวันไหนที่ไม่มีการถกกันเรื่อง RCSD”⁷ ในเวลานั้นรัฐบาลกำลังหาแนวทางตอบสนองต่อสถานการณ์โลกหลังเหตุการณ์ “11 กันยายน” (9.11) และสงครามที่นำโดยสหรัฐฯใน ตะวันออกกลาง ในทำนองเดียวกัน Richard J. Samuels ก็ได้ชี้ว่าการตอบสนองของญี่ปุ่นต่อ “สงครามต่อต้านการก่อการร้าย” นำโดยสหรัฐฯครั้งนั้น เทียบเท่า “การใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมในทางปฏิบัติ” (de facto collective self-defense) ไปแล้ว⁸ โดยอาศัยกฎหมายชั่วคราวเป็นข้อยกเว้นเพื่อเข้าร่วมปฏิบัติการได้อย่างทันท่วงที ขณะที่ยังคงสงวนหลักการและกฎหมายในกรอบที่ CLB ได้ตีความไว้ในทศวรรษ 1980 ต่อเนื่องมา

จากความเคลื่อนไหวเหล่านี้ เนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอทวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามที่ว่า เหตุใด รัฐบาลญี่ปุ่นจึงเลือกใช้แนวคิด RCSD เป็นเครื่องมือสนองต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ หรือกล่าวอีกนัย หนึ่งคือ RCSD รับใช้ยุทธศาสตร์อย่างไรในการที่ญี่ปุ่นหันมาอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้โดยจำกัด จากเดิมที่ยึด “จุดยืนปฏิเสธ” มาเป็นเวลานาน การสำรวจวาทกรรมของกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่าย สันนิษฐาน ทั้งผู้ที่มีส่วนโดยตรงในการวางนโยบายและแวดวงความรู้ความคิดเห็นในสังคมญี่ปุ่น สันนิษฐาน คำตอบหรือข้อเสนอของงานวิจัยในตอนต้นที่ว่า RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในความพยายามสร้างดุลย ภาพใหม่ เพื่อรักษาสถานะดั้งเดิม (status quo) หรือปรับเปลี่ยนเป็นค่อยไปในแนวทางรับประกันความ อยู่รอดของญี่ปุ่น การหันมาอมรับให้ปฏิบัติใช้สิทธิอย่างมีเงื่อนไข ในด้านหนึ่ง ช่วยสร้างดุลยภาพใหม่ ระหว่างความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ความมั่นคงกับหลักกฎหมายและปทัสถานต่อต้านสงครามภายในญี่ปุ่น ที่ยังคงทรงพลังอยู่ ในอีกด้านหนึ่งการปรับจุดยืนนี้ช่วยรักษาสมดุลในการไม่ถูกพันธมิตรสำคัญอย่างสหรัฐฯ “ทอดทิ้ง” (abandoned) ให้เผชิญภัยคุกคามตามลำพัง ขณะที่ก็เผื่อทางหนีทีไล่ไม่ให้ถูกลากไป “ติดบ่วง” (entrapped) ความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น

เหตุที่ RCSD กลายเป็นเครื่องมือที่สอดรับกับวัตถุประสงค์ 2 มิติข้างต้น เป็นเพราะหลักการที่ดู เหมือนมีสถานะอันชอบธรรมระดับสากลนี้ ที่จริงแล้วมี “ความไม่ชัดเจน” อยู่ในหลายแง่มุม ทำให้รัฐบาล และฝ่ายสันนิษฐานสิทธินี้สามารถ “อ้างความเป็นสากล” ซึ่งยึดโยงกับหลักจารีตและกฎหมายระหว่าง ประเทศ ขณะที่สามารถ “เลือกสรร” เฉพาะส่วนที่ตอบสนองความต้องการมาประกอบสร้างเป็นแนวทางใหม่ ได้อย่างยืดหยุ่น และสอดรับกับความจำเป็นในกรณีของญี่ปุ่น ซึ่งก็คือนัยของการยอมรับด้วยเงื่อนไขให้

⁷ Sase Masamori, “‘Shūdantekijieiken’ Kozakashiki ‘Kaishaku Goken’ (Wisely ‘reinterpreted to protect the constitution’ regarding ‘the right of collective self-defense’),” *Shokun* (Sep 2004).

⁸ Richard J. Samuels, *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia* (Ithaca: Cornell University Press, 2008), p. 94.

“ใช้ได้อย่างจำกัด” (limited exercise of RCSD) เราจึงอาจมองการเมืองเรื่องการผลักดันสิทธินี้ ว่าเป็นกระบวนการนำเอาบรรทัดฐานสากลเข้ามาก่อนเซาะอิทธิพลของค่านิยมดั้งเดิมภายในญี่ปุ่น เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านกฎหมาย แต่นั่นก็ไม่อาจละเลยกระบวนการที่ตัวแสดงในญี่ปุ่นพยายามอธิบาย และปรับหลักสากลนี้ให้สอดคล้องกับหลักการที่มีอยู่และยอมรับได้ภายในประเทศ ทั้งเพื่อเรียกเสียงสนับสนุนจากมหาชน และเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่จำเป็น

ความหมายที่ไม่ตายตัวของ RCSD มีประโยชน์ให้ญี่ปุ่นสามารถ “แบ่งรับแบ่งสู้” หลักสากลนี้ได้ สิ่งที่สะท้อนให้เห็นเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรมคือ ขณะที่วาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนมักเน้นว่า RCSD ซึ่งเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นสิทธิการใช้กำลังเพื่อช่วยป้องกันชาติอื่นเมื่อถูกโจมตี อันเป็น “สิทธิประจำตัวของรัฐ” (inherent right of nations) ตามกฎบัตรสหประชาชาติมาตรา 51 แต่เราก็เห็นการผลิตซ้ำข้อถกเถียงในประเด็นพื้นฐานที่สุดอย่าง “คำจำกัดความ” ของสิทธินี้ ซึ่งน่าสนใจว่าในหมู่นักกฎหมายระดับนานาชาติก็ไม่มีฉันทามติว่าสิทธิที่ระบุในกฎบัตรฯตั้งใจให้มีขอบเขต หลักเกณฑ์และครอบคลุมพฤติกรรมการใช้กำลังลักษณะไหนบ้าง⁹ ความคลุมเครือในนิยามกลายเป็นหัวใจสำคัญในการผลิตวาทกรรมเพื่อให้ความชอบธรรมแก่การใช้ RCSD ในแบบญี่ปุ่นที่ “ไม่เหมือนที่ใดในโลก”¹⁰

ประเด็นที่ปรากฏในวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นด้วยว่า ในการปรับจุดยืน ข้อพิจารณาที่ฝ่ายสนับสนุนหยิบยกขึ้นให้ความสำคัญและถือเป็นกลยุทธ์ในการให้ความชอบธรรมต่อการปรับนโยบายคือการเน้นให้เห็นภัยคุกคามที่ทวีความรุนแรงขึ้น การเน้นความสำคัญมากขึ้นของระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ และการเน้นถึงความพยายามรักษาแนวทางและบรรทัดฐานที่ยึดถือมาแต่เดิม มากกว่าล้มล้างหรือสร้างความแตกหักในเชิงหลักการ วาทกรรมที่จะนำเสนอต่อไปในบทนี้เพื่อสนับสนุนคำตอบในการศึกษาข้างต้นให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่แล้วอาศัยข้อเขียน บทสัมภาษณ์ บทสนทนาทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมกับแนวคิด RCSD และความมั่นคงของญี่ปุ่น ที่เผยแพร่ผ่าน “นิตยสารสารพัน” (general interest magazines / *sōgōzasshi*) ระหว่างปี 2014-2016 อันเป็นช่วงที่ปัญหา RCSD กลายเป็นวาระแห่งชาติ การสำรวจวาทกรรมมุ่งแสดงให้เห็นคำสำคัญและการใช้เหตุผลที่ผลิตซ้ำบ่อยครั้งจนอาจพิจารณาได้ว่า “เป็นตัวแทน” (represent) สะท้อนภาพใหญ่ของแนวการถกเถียงทั้งของฝ่ายต่อต้านและฝ่ายสนับสนุนการปรับนโยบาย ตลอดจนบรรยากาศความคิดที่รายล้อมการทบทวนยุทธศาสตร์ล่าสุดนี้ รูปแบบที่สังเกตเห็นได้

⁹ Josef L. Kunz, “Individual and Collective Self-Defense in Article 51 of the Charter of the United Nations,” *The American Journal of International Law* (Oct 1947), p. 872; D. W. Bowett, “Collective Self-Defence under the Charter of the United Nations,” *British Year Book of International Law* (1955-1956), p. 130.

¹⁰ Abe Shinzō, “Heiwaanzen Hōsei’ Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu (I will explain thoroughly and plainly about ‘the legislation for peace and security’),” *Will* (Aug 2015), p. 39.

ค่อนข้างเด่นชัดในวาทกรรมของทั้งสองฝ่ายคือ ความพยายาม “ผสาน” (fuse) ตรรกะเชิง “หลักการ” (principled ideas) อันเป็นแนวทางให้เหตุผลที่อาศัยการตัดสินใจเชิงความถูกต้องตามค่านิยม บรรทัดฐาน และความชอบธรรมทางสังคม กับตรรกะเชิง “ผลตอบแทน” (causal ideas) จากการดำเนินนโยบาย อันเป็นแนวทางให้เหตุผลที่อาศัยการพิจารณาผลประโยชน์และการบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เป็นเกณฑ์ สนับสนุนหรือคัดค้านแนวนโยบาย

การนำเสนอเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ โดยเรียงลำดับจากการให้ภาพการปรับนโยบายที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมนับแต่ปี 2014 จนกระทั่งการออกกฎหมายความมั่นคงใหม่ปลายปี 2015 กฎหมายที่บัญญัติขึ้นบนพื้นฐานการปรับจุดยืนว่าด้วยสิทธินี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในนโยบายและยุทธศาสตร์อย่างไร จะได้เสนอในส่วนแรก ถัดไปเป็นเนื้อหาว่าด้วยการวิเคราะห์รูปแบบการใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือสนับสนุนและต่อต้าน รวมทั้งสื่อสารกับสังคมในวงกว้าง โดยแบ่งสำรวจวาทกรรมของฝ่ายต่อต้านและฝ่ายสนับสนุนตามลำดับ เราจะเห็นว่าวาทกรรมฝั่งที่ต่อต้านการตีความใหม่ของรัฐบาลซึ่งมีหัวหอกหลักคือสื่อฝ่ายซ้าย อย่างนิตยสาร *Sekai* และหนังสือพิมพ์ *Asahi Shimbun* ให้ความสำคัญกับ “ตรรกะเชิงหลักการ” ที่ยึดกฎหมายและบรรทัดฐานภายในญี่ปุ่นเป็นจุดตั้งต้น ไม่ว่ารัฐธรรมนูญมาตรา 9 นโยบายความมั่นคงแบบจำกัด ตลอดจนแนวการตีความปี 1981 วาทกรรมฝ่ายนี้ผนวกตรรกะเชิงหลักการเข้ากับ “ตรรกะเชิงยุทธศาสตร์” โดยยกข้อห้ามที่ปลูกเรืออาร์มรณต่อต้านในสังคมญี่ปุ่นได้ง่าย ได้แก่ “สงคราม” โดยเน้นให้เห็น “ความเสี่ยง” ต่างๆ จากการใช้ RCSD ไม่ว่าจะความเสี่ยงที่อาจถูกลากเข้าสงครามหรือความเสี่ยงของ SDF ที่ต้องเข้าร่วมปฏิบัติการใหม่ๆ ซึ่งล้วนไม่ได้เป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่น

ส่วนถัดไปเป็นการวิเคราะห์รูปแบบวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนคำตอบของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ว่า การเลือกใช้ RCSD เป็นความพยายามสร้างดุลยภาพใหม่เพื่อรักษาสถานะที่เป็นอยู่ในวิธีการรับประกันความอยู่รอดปลอดภัย มากกว่าการล้มล้างหลักการและแนวทางเดิมเสียทั้งหมด โดยจะเริ่มด้วยการสำรวจ “ตรรกะเชิงผลตอบแทน” เราจะเห็นว่าฝ่ายนี้ซึ่งนำโดยรัฐบาลและสื่อฝ่ายขวา อย่างนิตยสาร *Chuokoron*, *Voice*, *Will* และ *Seiron* มักเน้นไปที่ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ โดยชี้ให้เห็นความจำเป็นของ RCSD ในฐานะ “เครื่องมือกระชับพันธมิตร” ญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไก “ป้องปราม” (deterrence) ให้น่าเชื่อถือในยามที่ภัยคุกคามยกระดับขึ้น ในการให้เหตุผลโน้มน้ำหนักเห็นแนวทางที่อาจเรียกว่าการ “ขยายภัยคุกคาม” (threat inflation) เพื่อสร้างฐานสนับสนุนต่อการปรับท่าทีให้ญี่ปุ่นตื่นตัวในกลไกระบบพันธมิตร ซึ่งแท้จริงแล้วก็เป็นเครื่องมือจัดการความมั่นคงดั้งเดิมของญี่ปุ่นมาโดย

ตลอด การปรับยุทธศาสตร์ “ภายใต้” กรอบเดิมนี่เองที่ทำให้ฝ่ายสนับสนุนอธิบายได้ถึงความต่อเนื่องมากกว่าความแตกหักจากยุทธศาสตร์และหลักการเดิม

ตรรกะเชิงผลตอบแทนนี้ถูกให้เหตุผล “ผนวก” กับ “ตรรกะเชิงหลักการ” โดยฝ่ายนี้ยึดกฎหมายสากลเป็นจุดตั้งต้น ขณะที่โจมตีการตีความปี 1981 ว่า “ผิดเพี้ยน” จนทำให้เกิดภาวะที่ฐานคติและการถกเถียงเรื่องสิทธิป้องกันตนเองในญี่ปุ่น “แปลกแยกจากสากล” (normative anomaly) การเน้นย้ำสภาพแปลกแยกแตกต่างจากมาตรฐานโลกด้วยคำดูแคลนที่เรียกญี่ปุ่นว่า “กาลาปากอส” (Galapagos)¹¹ มีส่วนสร้างความชอบธรรมต่อการแก้คำตีความรัฐธรรมนูญ โดยชี้ให้เห็นว่าการยอมรับให้ใช้ RCSD หาใช่เรื่องแปลกไม่ กลับเป็นการปรับเข้าหาบรรทัดฐานสากลเสียด้วยซ้ำ นอกจากนี้การกำหนดให้ใช้สิทธิได้ “ในกรอบจำกัด” โดยกำหนดเงื่อนไขที่ดูเหมือนยึดโยงกับเกณฑ์สากล พร้อมกับเกณฑ์ที่ยกให้ “การป้องกันตนเอง (self-defense)” เป็นหัวใจหลักในการพิจารณาใช้สิทธิ ช่วยเสริมฐานความชอบธรรมทั้งในแง่ความเหมาะสมในทางหลักการและความจำเป็นขั้นต่ำสุดในทางนโยบาย การเน้นย้ำประโยชน์ของระบบพันธมิตรที่แข็งแกร่งในเชิง “การกันไว้ก่อน” หรือ “ป้องกัน” ชาตินี้อาจเป็นศัตรูไม่ให้กล้าเข้ามาคุกคามแต่ต้น ทำให้ฝ่ายสนับสนุนอ้างได้ว่าแม้ในทางกฎหมายญี่ปุ่นใช้ RCSD ได้ แต่ท้ายที่สุดอาจ “ไม่ต้อง” ใช้ในทางปฏิบัติ จึงอาจกล่าวได้ว่ายุทธศาสตร์ใหม่ยังคงสะท้อนถึงความพยายามรักษาวิธีการจัดการความมั่นคงแบบที่เป็นอยู่เดิมมากกว่าการปฏิวัติล้มล้าง

จุดที่น่าสนใจเช่นกันคือฝ่ายที่สนับสนุนการปรับยุทธศาสตร์ไม่ใช่ทุกคนที่เห็นด้วยกับทางเลือกที่รัฐบาลตัดสินใจให้ใช้ RCSD อย่างจำกัด ฝ่ายขวาที่เสนอแนะนโยบายในแนวสุดโต่ง อาทิ การทบทวนแก้ไขรัฐธรรมนูญ ต่างโจมตีแนวทางของรัฐบาลที่ดูครึ่ง ๆ กลาง ๆ โดยมองว่ามุ่งให้ความสำคัญต่อการ “วางข้อจำกัด” (*hadome*) มากกว่าเอายุทธศาสตร์ที่จำเป็นเป็นตัวตั้ง¹² เนื้อหาในส่วนนี้จะได้สำรวจวาทกรรมรูปแบบนี้ประกอบไปด้วย โดยมองว่าตรรกะแบบสุดโต่งส่วนใหญ่แล้วมีบทบาทช่วยผลักดันวาระการปรับจุดยืนให้แก่รัฐบาล โดยเป็นประโยชน์ทำให้การปรับนโยบาย “แบบจำกัด” และคำอธิบายที่สนับสนุนจุดยืนแบบใหม่ของรัฐบาล ดูมีความประณีประนอมหรือมีภาพลักษณ์เป็นการปฏิรูปขั้นต่ำสุดเท่าที่จำเป็นมากยิ่งขึ้น

¹¹ “Tokushū: Shūdantekijieiken toiu sentaku – Garapagosu Anpokan karano Dakkyaku (Feature: The choice of right of collective self-defense – abandon the Galapagos security vision),” *Chuokoron* (Jun 2014)

¹² Ushio Masato, “Annani Ōsawagishita noni Konnani Shoboi Anzenhōsei (Despite so much uproar, the security legislation turned out poor),” *Seiron* (Dec 2015).

4.2 ยุทธศาสตร์ใหม่ที่มีสิทธิป้องกันตนเองร่วมเป็นแกนกลาง

รูปธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณายุทธศาสตร์ใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความมั่นคงปรากฏในรูป “กฎหมายความมั่นคงใหม่” ซึ่งผ่านรัฐสภาเดือนกันยายน 2015 และมีผลบังคับใช้เดือนมีนาคมปีถัดมา กฎหมายนี้ซึ่งกำหนดให้ตรากฎหมายใหม่และแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เดิมหลายฉบับว่าด้วยการป้องกันประเทศ และบทบาทหน้าที่ของ SDF มีประเด็นสำคัญแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อใหญ่ ได้แก่ การป้องกันตนเอง (self-defense) ความมั่นคงร่วม (collective security) และสิทธิป้องกันตนเองร่วม (right of collective self-defense)¹³ ประเด็นทั้งสามได้รับการพิจารณาเป็นวาระหลักนับย้อนไปตั้งแต่ใน คณะกรรมการพิจารณาปรับโครงสร้างพื้นฐานกฎหมายความมั่นคง (*Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security* หรือเรียกย่อๆ ว่า *Anpohōseikon*) เมื่อปี 2007-2008 และอีกครั้งเมื่อคณะกรรมการนี้พร้อมสมาชิกเกือบจะคงเดิมกลับมาทำงานใหม่ปี 2013 รายงานซึ่งส่งให้รัฐบาลเดือนพฤษภาคม 2014 นำไปสู่การตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 กรกฎาคมปีเดียวกัน ให้ตีความรัฐธรรมนูญใหม่โดยยอมรับให้ใช้ RCSD ได้อย่างจำกัด การตัดสินใจนี้นำไปสู่การผลักดัน “กฎหมายความมั่นคงใหม่” ในปีถัดมาท่ามกลางกระแสต่อต้านจากฝ่ายที่คัดค้านซึ่งแสดงออกด้วยการประท้วงทั้งในและนอกรัฐสภา กฎหมายที่สร้างประเด็นโต้เถียงขึ้นในสังคมขนาดที่กลุ่มต่อต้านเรียกว่า “กฎหมายให้ทำสงคราม” นี้มีเนื้อหาสาระอย่างไร และการยอมรับให้ใช้ RCSD ทำให้แนวนโยบายเปลี่ยนไปอย่างไร จะได้เสนอประเด็นสำคัญตามลำดับหัวข้อทั้ง 3 ข้างต้น

- **การป้องกันตนเอง (self-defense)**

ในการทบทวนยุทธศาสตร์ของ *Anpohōseikon* และในการออกกฎหมายความมั่นคงใหม่ รัฐบาล Abe ได้ตั้งโจทย์สำหรับปฏิรูประบบกฎหมายโดยพิจารณาถึงรูปการณ์ (scenarios) ที่อาจจะเกิดและส่งผลกระทบต่ออธิปไตยและบูรณภาพทางดินแดนของญี่ปุ่น คณะกรรมการมองว่าข้อจำกัดทางทหารที่ญี่ปุ่นยึดถือมายาวนานในยุคหลังสงครามทำให้ขาดพื้นฐานกฎหมายสำหรับรับมือสถานการณ์ความมั่นคงใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันท่วงที ในด้านการป้องกันตนเองในกรอบ “การป้องกันตนเองโดยลำพังตน” (individual self-defense) นั้น คำสำคัญที่เกิดขึ้นคือ “การรับมือแบบไร้รอยต่อ” (seamless response / *kirime nonai taiō*)¹⁴ ซึ่งมีนัยของการอุดช่องโหว่ในการตอบสนองต่อปัญหาที่อยู่ในช่วงก้ำกึ่งระหว่าง “สถานการณ์ปกติ”

¹³ Kitaoka, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna,” p. 72.

¹⁴ *Report of the Advisory Panel*, p. 44.

กับ “สถานการณ์ฉุกเฉิน” อย่างการถูกรัฐอื่นโจมตี เดิมทีการใช้กำลังของ SDF อยู่บนเงื่อนไขที่ว่าญี่ปุ่นถูกโจมตีด้วยกำลัง¹⁵ และไม่มีหนทางอื่นในการรับมืออีกแล้วและใช้กำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น ตามแนวทางเดิมนั้นในกรณีกำลัง กล่าวคือ สภาวะที่ญี่ปุ่นถูกละเมิดอธิปไตย “แต่ไม่ถึงขั้นถูกโจมตีด้วยกำลัง” หรือเรียกว่า “gray-zone scenarios” ญี่ปุ่นไม่สามารถใช้สิทธิป้องกันตนเองหรือให้ SDF ปฏิบัติการได้ ในกรณีเช่นนี้สามารถใช้ได้แต่เพียง “อำนาจบังคับใช้กฎหมาย” (law enforcement power) โดยกำลังตำรวจ

Kitaoka Shinichi ผู้มีส่วนสำคัญในการวางยุทธศาสตร์และเป็นปากเสียงให้รัฐบาล เห็นว่า “ความขัดแย้งที่มีระดับความรุนแรงต่ำ (low-intensity conflict) ซึ่งหากละเลยอาจนำไปสู่การโจมตีด้วยกำลังหรือสงครามขึ้นได้” ควรเป็นกรณีที่ต้องคำนึงถึงให้มากในบริบทของภูมิภาคในเวลานี้¹⁶ ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องปรับข้อกฎหมายเพื่อเตรียมการสำหรับกรณีการคุกคามในแบบที่ไม่ถึงขั้น “โจมตีด้วยกำลัง” (*buryoku kogeki*) หรือหมายถึงภัยต่อความอยู่รอดที่ไม่เข้าข่าย “การรุกรานโดยรัฐอื่นที่เกิดขึ้นเป็นระบบ เตรียมการและต่อเนื่อง (*soshikiteki, keikakuteki, jizokuteki*)”¹⁷ รัฐบาลจึงมุ่งแก้ไขกฎหมาย SDF เพื่อผ่อนปรนข้อจำกัด โดยให้ SDF มีบทบาทในเชิงบังคับใช้กฎหมายมากขึ้นเพื่อรับมือ gray-zone scenarios สถานการณ์ที่เข้าข่ายนี้มีตัวอย่างเช่น กรณีเรือดำน้ำต่างชาติลักลอบเข้ามาในน่านน้ำญี่ปุ่นและไม่ยอมออกไป หรือกรณีที่มีกลุ่มคนต่างชาติดียกพลขึ้นเกาะห่างไกลของญี่ปุ่น เป็นต้น

อีกสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองที่เป็นประเด็นในการปฏิรูปกฎหมายคือ “การคุ้มครองสวัสดิภาพของชาวญี่ปุ่น” กฎหมายความมั่นคงใหม่มุ่งขยายบทบาทของ SDF ให้สามารถดำเนินการกิจช่วยเหลือและปกป้องประชาชนญี่ปุ่นจากสถานการณ์ฉุกเฉินในต่างแดนได้ รวมถึงการ “ใช้อาวุธ” ในภารกิจประเภทนี้ได้ในยามที่จำเป็น โดยอยู่บนเงื่อนไขว่าชาติปลายทางให้การยินยอม ไม่ปฏิบัติการสู้รบและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของชาติปลายทาง¹⁸ การปฏิรูปนี้ขยายบทบาทหน้าที่ของ SDF จากเดิมที่ทำได้เพียงใช้พาหนะขนส่งคนญี่ปุ่นออกจากพื้นที่ฉุกเฉินในต่างแดนเท่านั้น จากเหตุการณ์ที่มีคนญี่ปุ่นตกเป็นเหยื่อการก่อการร้ายในต่างประเทศหลายระลอกในช่วงที่ผ่านมา ทำให้รัฐบาลมองการปฏิรูปกฎหมาย SDF ในแง่นี้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง

¹⁵ Ibid, p. 42.

¹⁶ Kitaoka, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna,” p. 73.

¹⁷ Kitaoka Shinichi, “Kankoku wa Naze Shūdantekijieiken wo Osorerunoka (Why does South Korea fear the right of collective self-defense?),” *Voice* (Jan 2014), p. 144.; *Report of the Advisory Panel*, p. 43.

¹⁸ Japan’s Ministry of Defense, *Defense of Japan* (2016), p. 214.

- **ความมั่นคงร่วม (collective security)**

การปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ความมั่นคงร่วม” (collective security) เชื่อมโยงโดยตรงกับบทบาทสร้างคุณูปการต่อสันติภาพระหว่างประเทศตามอุดมคติ “สันตินิยมแบบแข็งขัน” (active pacifism) โดยรัฐบาลญี่ปุ่นต้องการขยายบทบาทนี้ให้สอดคล้องกับการยกระดับคำมั่นไปสู่ Proactive Contribution to Peace เดิมทีบทบาทความมั่นคงร่วมของญี่ปุ่นจำกัดอยู่เพียงในกรอบการรักษาสันติภาพ (PKO) ของสหประชาชาติ แม้ว่า SDF จะเข้าร่วมภารกิจ PKO มานับตั้งแต่ปี 1992 ด้วยการออกกฎหมาย International Peace Cooperation Law (หรือ PKO Law) แต่ภารกิจที่ SDF เข้าร่วมก็จำกัดเฉพาะที่ไม่ใช้กำลัง โดยใช้อาวุธระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเพื่อปกป้องตนเองและยุทธโศภนกรรมเท่านั้น ภารกิจของ SDF จึงจำกัดอยู่ในแนวหลังอย่างการส่งกำลังบำรุงและงานฟื้นฟูเชิงพลเรือน ในการทบทวนบทบาทประเภทนี้ของ SDF รายงานของ *Anpohōseikon* รวมทั้งข้อดีความของคณะรัฐมนตรีปี 2014 ได้แยกแยะความแตกต่างระหว่าง “การใช้กำลัง” (*buryokukōshi*) กับ “การใช้อาวุธ” (*bukishiyō*) ออกจากกัน¹⁹ “การใช้กำลัง” ซึ่งถือเป็นเรื่องต้องห้ามตามมาตรา 9 นั้น เป็นการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐโดยเป็นการดำเนินการแบบขนานใหญ่²⁰ *Anpohōseikon* ตีความว่า PKO โดยตัวปฏิบัติการนั้นไม่เข้าข่ายการใช้กำลังในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตามที่กฎหมายสากลอย่างกฎบัตรสหประชาชาติได้ห้ามไว้ในมาตรา 2 วรรค 4 ที่ว่าสมาชิก “จักต้องละเว้นการคุกคามหรือการใช้กำลังต่อบุรณภาพแห่งอาณาเขต หรือเอกราชทางการเมืองของรัฐใดๆ หรือการกระทำในลักษณะการอื่นใดที่ไม่สอดคล้องกับความมุ่งหมายของสหประชาชาติ”

Kitaoka มองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นคือการเข้าใจปะปนกันมาตลอดว่าการใช้อาวุธใน PKO เข้าข่าย “การใช้กำลังเป็นวิธีแก้ไขข้อพิพาทระหว่างประเทศ” ซึ่งบัญญัติห้ามในมาตรา 9 วรรค 1²¹ ควรเข้าใจใหม่ว่าการใช้อาวุธตามมาตรฐานของ PKO อย่างการใช้เพื่อขจัดอุปสรรคในภารกิจ ไม่ถือเป็น “การใช้กำลัง” และไม่สมควรมองว่าขัดมาตรา 9²² การทบทวน PKO Law ตามกฎหมายความมั่นคงใหม่ ถือเป็น การปรับหลักคิดในเรื่องหน้าที่และการใช้อาวุธของ SDF จากเดิมที่เป็นไป “เพื่อปกป้องตนเอง” (self-preservation type / *jikohozon gata*) มาสู่ “เพื่อบรรลุภารกิจ” (execution of mission type / *ninmusuikō gata*) การปรับการตีความข้างต้นช่วยให้รัฐบาลสามารถจัดการกับปัญหาที่เป็นข้อโต้แย้งมาโดยตลอด นั่นคือประเด็นที่เรียกว่า “*kaketsukekeigo*” หรือ “การรุดไปช่วยเหลือกองกำลังหรือเจ้าหน้าที่ผู้ร่วมปฏิบัติการ

¹⁹ *Report of the Advisory Panel*, pp. 38 -39.

²⁰ Kitaoka, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna,” p. 77.

²¹ Kitaoka, “Kankoku wa Naze Shūdantekijieiken wo Osorerunoka,” p. 139.

²² *Report of the Advisory Panel*, p. 38.

ที่ถูกโจมตีในพื้นที่ไกลออกไป”²³ เดิม SDF ดำเนินการดังกล่าวไม่ได้ ทำให้เป็นอุปสรรคทั้งการปฏิบัติการร่วมกับชาติอื่นและการปกป้องเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานชาวญี่ปุ่นที่ทำงานไกลจากพื้นที่ประจำการของ SDF รายงาน *Anpohōseikon* เน้นย้ำว่า “การใช้อาวุธในกรณี *kaketsukekeigo* รวมทั้งการกำจัดอุปสรรคเพื่อบรรลุภารกิจไม่ถือเป็นการใช้กำลังมาตั้งแต่ต้น จึงไม่ควรตีความว่าเป็นเรื่องที่ผิดรัฐธรรมนูญ”²⁴

ภายหลังกฎหมายความมั่นคงใหม่มีผลบังคับใช้ในปี 2016 ภารกิจแรกที่ SDF ได้รับมอบหมายและเตรียมการฝึกซ้อมสำหรับปฏิบัติการ *kaketsukekeigo* คือการรักษาสันติภาพในซูดานใต้ (UNMISS) (ถอนกำลังแล้วในเดือนพฤษภาคม 2017)²⁵ ปัญหาอีกข้อที่สะท้อนมุมมองแบบญี่ปุ่นเรื่องการใช้กำลังและนับเป็นอุปสรรคต่อบทบาทด้าน “ความมั่นคงร่วม” มาโดยตลอดคือ นอกจากยึดมั่นว่าจะไม่ใช้กำลังเองแล้ว ญี่ปุ่นยังวิตกด้วยว่าปฏิบัติการสนับสนุนกองกำลังชาติอื่นอาจเข้าข่าย “เป็นส่วนหนึ่งกับการใช้กำลัง” หรือ *ittaika* (integral part) with the use of force” แม้ญี่ปุ่นจะจำกัดภารกิจแค่ลำเลียง ให้การสนับสนุนและส่งกำลังบำรุงแต่ก็อาจถูกตีความว่าปฏิบัติการเหล่านั้นเป็นการเข้าร่วมในการใช้กำลังซึ่งขัดกับมาตรา 9 *Anpohōseikon* ได้ผลักดันให้รัฐบาลละทิ้งแนวคิดนี้²⁶ โดยมองแนวทางที่ยืดถือมา อย่างการกำหนดพื้นที่สำหรับ SDF ให้ปฏิบัติการร่วมกับชาติอื่นได้เพียง “แนวหลัง” และ “พื้นที่ปลอดการสู้รบ” (rear / non-combat areas) เพื่อเลี่ยง *ittaika* ว่าไม่เหมาะสมเนื่องจากการพิจารณาแบ่งพื้นที่แนวหน้า-แนวหลังเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง และเป็นเงื่อนไขที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมในความมั่นคงร่วม แต่รัฐบาลเลือกที่จะสงวนแนวคิดนี้ไว้ในแบบที่ยืดหยุ่นกว่าเดิม

ข้อตีความรัฐธรรมนูญปี 2014 ได้ยกเลิกแนวทาง “กำหนดพื้นที่” เป็นเกณฑ์เพื่อเลี่ยง *ittaika* แต่วางเงื่อนไขใหม่ว่า SDF จะดำเนินการสนับสนุนเช่นขนส่งและป้อนกำลังบำรุงในพื้นที่ที่ “การสู้รบไม่ได้กำลังดำเนินอยู่” (“not the scene where combat activities are actually being conducted”) โดยรัฐที่ SDF ให้การสนับสนุน กอปรกับการกำหนดเงื่อนไขอีกข้อให้ SDF ยุติภารกิจทันทีที่พื้นที่นั้นเกิดการสู้รบขึ้น รัฐบาลเชื่อมั่นว่าจะสามารถเลี่ยง *ittaika* ได้²⁷ ในการตีความนี้ญี่ปุ่นยังได้ขยายบทบาท SDF ให้กว้างไปกว่า PKO ด้วยการออกกฎหมาย International Peace Support Law ขึ้นรองรับภารกิจให้การสนับสนุนปฏิบัติการทางทหารนานาชาติ ที่จริงแล้วในทางปฏิบัติ SDF ได้เข้าร่วมภารกิจสนับสนุนกองกำลังต่างชาติ

²³ Ibid, p. 37.

²⁴ Ibid.

²⁵ -GSDf completes withdrawal from South Sudan, *Japan Times* (May 27, 2017), accessed Sep 29, 2017, <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/05/27/national/politics-diplomacy/japan-troops-complete-pullout-u-n-mission-south-sudan/#.WdiXxGiCyUk>

²⁶ *Report of the Advisory Panel*, p. 36.

²⁷ *Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation*.

นอกกรอบของ PKO มาตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 9.11 ปี 2001 อย่างในอัฟกานิสถานและอิรัก แต่ปฏิบัติการเหล่านี้อาศัยกฎหมายที่ “เป็นข้อยกเว้น” มีสถานะพิเศษหรือชั่วคราว (special measure laws) การออกกฎหมายดังกล่าวในครั้งนี้นับว่าสำคัญในการวางพื้นฐานกฎหมายที่ถาวรเพื่อรองรับภารกิจของ SDF นอกกรอบ PKO หรือแม้แต่กรอบสหประชาชาติในยามที่ประชาคมนานาชาติร่วมมือกันเพื่อจัดการปัญหาความมั่นคงร่วมกัน

- **สิทธิป้องกันตนเองร่วม (right of collective self-defense)**

สำหรับความเปลี่ยนแปลงในกรอบแนวคิด RCSD การตีความให้สามารถใช้สิทธินี้ได้โดยจำกัด ทำให้ SDF ปฏิบัติการร่วมกับกองกำลังของพันธมิตรอย่างสหรัฐฯ ได้ในหลากหลายสถานการณ์มากขึ้น ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการปรับนโยบายครั้งใหม่ที่มีเป้าหมายกระชับระบบพันธมิตรให้แน่นแฟ้นและเป็นกลไกคานอำนาจเพื่อ “ป้องปราม” ภัยไม่ให้เข้ามาคุกคามญี่ปุ่นแต่ต้น เหตุที่สิทธินี้ถือเป็นแกนกลางของการปรับนโยบายนั้นเป็นเพราะความสำคัญที่มีทั้งในแง่หลักการเชิงบรรทัดฐานและยุทธศาสตร์ ในเชิงบรรทัดฐานเมื่อเทียบกับหัวข้อที่กล่าวมาข้างต้นอย่าง “การป้องกันตนเอง” และ “ความมั่นคงร่วม” จะเห็นว่าทั้งสองประเด็นนี้เป็นการขยายกรอบการดำเนินงานที่ญี่ปุ่นกระทำอยู่แล้ว และเป็นที่ยอมรับอยู่แล้วให้ยืดหยุ่นครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่กรณี RCSD เป็นการเปลี่ยนจุดยืนชุดใหญ่ จากเดิมที่ใช้เป็น “ข้อห้าม” หันมาอนุญาต “ให้ใช้ได้” เดิมการปฏิเสธสิทธินี้ถือเป็นปัจจัยที่ประกอบสร้างแนวทางการป้องกันประเทศ และหลักกฎหมายความมั่นคงที่เป็นเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่นมาตั้งแต่ต้นยุคหลังสงคราม การไม่ให้ใช้สิทธิทำให้การมีแสนยานุภาพและบทบาทของ SDF จำกัดอยู่ในขั้น “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ดังนั้นการยกเลิกจุดยืนนี้จึงเป็นการปฏิวัติแบบขนานใหญ่เสมือนการทิ้งข้อจำกัดอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลัก “การป้องกันโดยแท้จริง” (*senshubōei*)

หากมองนัยเชิงยุทธศาสตร์ การอนุญาตให้ใช้ RCSD ช่วยทำให้บทบาทของญี่ปุ่นในระบบพันธมิตรดูมีความเท่าเทียม แข็งขันมากขึ้น และช่วยญี่ปุ่นลบภาพการเป็นฝ่ายรับการคุ้มครองจากสหรัฐฯ แต่เพียงฝ่ายเดียว รัฐบาลและผู้สนับสนุนหวังผลในเชิงกระชับพันธมิตร บนพื้นฐานความไว้วางใจและการแสดงออกให้สหรัฐฯ เห็นความตั้งใจและความสำคัญของญี่ปุ่น เพื่อลดแนวโน้มที่สหรัฐฯ อาจทอดทิ้งญี่ปุ่น ความพยายามปรับให้บทบาทเท่าเทียมยังส่งสัญญาณให้ชาติที่อาจเป็นภัยคุกคามเห็นว่า พันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ยังคงเหนียวแน่นและน่าเชื่อถือในแง่เครื่องมือป้องกันประเทศญี่ปุ่น เป้าประสงค์หลักคือทำให้ระบบพันธมิตรเป็นเครื่องมือถ่วงคานอำนาจกับรัฐศัตรู อันเป็นวิธีการป้องปรามไม่ให้เกิดการคุกคามเกิดขึ้นแต่ต้น

มากกว่าการมุ่ง “ป้องกัน” หรือเอาชนะเมื่อการโจมตีเกิดขึ้นแล้ว ในแง่นี้ Ian E. Rinehart มองว่าการปรับจุดยืนดังกล่าว “ส่งผลไม่มากต่อการป้องกันเขตแดนญี่ปุ่น . . . และไม่ส่งผลในแง่ปฏิบัติการร่วมระหว่างพันธมิตรเท่าไรนัก เพราะทั้งสองชาติมีพื้นฐานกฎหมายและนโยบายที่เข้มแข็งสำหรับการร่วมมือทางทหารอยู่แล้วในกรณีที่ญี่ปุ่นถูกโจมตี”²⁸ อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญกว่าคือ “การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์” จากฝ่ายญี่ปุ่น การมีกฎหมายให้ใช้ RCSD ได้อาจเป็น “สัญลักษณ์อันทรงพลัง” (powerful symbolism)²⁹ ในการสร้างเสริมความน่าเชื่อถือแก่ระบบพันธมิตรเพื่อป้องกัน โดยจะเห็นต่อไปว่าตรรกะนี้เป็นเสาหลักในวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนการตีความใหม่

ในการตีความใหม่ รัฐบาลได้ปรับ “นิยาม” ของ RCSD จากที่ใช้ต่อกันมานานนับตั้งแต่การตีความปี 1981³⁰ โดยคำจำกัดความใหม่ระบุว่า RCSD หมายถึง “การตอบสนองต่อสถานการณ์เมื่อชาติอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นถูกโจมตีด้วยกำลัง แล้วส่งผลเป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่น”³¹ กฎหมายใหม่ยอมให้ใช้สิทธิเพียง “จำกัด” ซึ่งอาจมองว่าเป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้เกิด SDF ขยายเกินกว่ากรอบหลักการที่ยอมรับได้และถูกบิดเบือนใช้ในทางมิชอบ หรือมองได้ด้ว่าเป็นผลจากการประนีประนอมระหว่างกลุ่มการเมืองที่มีข้อเสนอนโยบายที่แตกต่างกัน การวางข้อจำกัดนี้อาจตีความได้เช่นกันว่า เป็นผลจากความพยายามวางยุทธศาสตร์ “เผื่อทางหนีทีไล่” เพื่อป้องกันการติดวงความขัดแย้งของพันธมิตรที่อาจไม่เป็นประโยชน์ต่อญี่ปุ่น เงื่อนไข 3 ประการจึงถูกระบุต่อท้ายนิยามใหม่ว่า สถานการณ์ที่ชาติอื่นถูกโจมตีนั้น ต้อง “ส่งผลคุกคามความอยู่รอดของญี่ปุ่นและเป็นภัยขัดแย้งต่อสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขของประชาชน โดยไม่มีหนทางที่เหมาะสมอื่นอีกแล้วในการหยุดยั้งการโจมตี รับประกันความอยู่รอดของประเทศหรือปกป้องประชาชน และใช้กำลังได้ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น”³² การรับมือสถานการณ์ลักษณะนี้ให้ถือว่าเป็นเรื่อง “รัฐธรรมนูญอนุญาตในฐานะมาตรการป้องกันตนเองตามตรรกะพื้นฐานที่รัฐบาลยึดถือสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน”³³ เราจะเห็นต่อไปในการวิเคราะห์วาทกรรมว่า “นิยามของสิทธินี้” เป็นประเด็นถกเถียงสำคัญในการวางนโยบายที่ต้องประนีประนอมกับทั้งหลักบรรทัดฐานและกฎหมาย และกับทั้งความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ที่เน้นการป้องกันเป็นสำคัญ

²⁸ Ian E. Rinehart, “Collective Self-Defense and US-Japan Security Cooperation,” *East-West Center Working Papers*, no. 24 (Oct 2013), p. 7.

²⁹ *Ibid.*, p. 8.

³⁰ การตีความที่ใช้มาตั้งแต่ปี 1981 ซึ่งระบุอยู่ในรายงานประจำปีของทบวง / กระทรวงป้องกันประเทศญี่ปุ่น หรือ *Defense of Japan* ให้นิยาม RCSD เพื่อเป็นพื้นฐานการปฏิเสธรูปให้ใช้ว่าคือ “สิทธิการใช้กำลังเพื่อหยุดยั้งการโจมตีต่อรัฐอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐตน ถึงแม้ว่ารัฐตนเองจะไม่ได้ถูกโจมตีก็ตาม” คำนิยามที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตีความของ CLB นี้ ถูกโจมตีอย่างมากในกระแสดกเถียงช่วงทศวรรษ 2010 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่สนับสนุนให้ใช้ RCSD ได้

³¹ *Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation.*

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*

จากการทบทวนการตีความไปจนถึงการผ่านกฎหมายความมั่นคงใหม่ ญี่ปุ่นได้แก้ไขกฎหมายให้ SDF สามารถปกป้องกองกำลัง ตลอดจนยุทธโศภนกรรมของกองกำลังสหรัฐฯ ในสภาวะปกติ (peacetime) รวมทั้งส่งเสริมและการสนับสนุนแก่กองกำลังสหรัฐฯ ได้ การแก้ไขกฎหมาย SDF เปิดทางให้ปฏิบัติการคุ้มกันกองเรือรบของสหรัฐฯ (escort mission) ในน่านน้ำญี่ปุ่นได้ อย่างที่มีขึ้นปี 2017 เมื่อสหรัฐฯ ส่งกองเรือรบเข้ามาประชิดคาบสมุทรเกาหลี กองกำลังป้องกันตนเองทางทะเลของญี่ปุ่นได้ส่งเรือบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ขนาดใหญ่ *Izumo* ไปคุ้มกันเรือรบสหรัฐฯ ความเปลี่ยนแปลงในกรอบ RCSD ยังรวมถึงการทบทวนกฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ในพื้นที่รอบญี่ปุ่น (Law Concerning Situations in Areas Surrounding Japan / *shûhenjitaihô*) ที่ใช้มาตั้งแต่ปี 1998 ภายใต้กฎหมายนี้ญี่ปุ่นสามารถดำเนินภารกิจสนับสนุนสหรัฐฯ ได้เมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่อย่างในคาบสมุทรเกาหลี³⁴ แต่ก็วางข้อจำกัดให้ SDF ดำเนินภารกิจได้เพียงใน “พื้นที่แนวหลังที่ไม่มีการสู้รบ”³⁵ รัฐบาลได้นำหลัก RCSD มาใช้ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมและออกกฎหมายใหม่โดยตัดวลี “พื้นที่รอบญี่ปุ่น”³⁶ ออกและให้ชื่อว่า *กฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อสันติภาพและความมั่นคงของญี่ปุ่น* (Law Concerning Situation that will Have an Important Influence on Japan's Peace and Security/ *jûyôeikyôjitai hô*)

ในสถานการณ์ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญ หรือกรณีที่ญี่ปุ่นเผชิญภาวะฉุกเฉินหรือการคุกคามที่ยังไม่ถึงขั้นถูกโจมตีด้วยกำลัง (gray-zone scenarios) ญี่ปุ่นสามารถส่งเสริมและให้การสนับสนุนแก่กองกำลังชาติอื่นที่ปฏิบัติการเพื่อรับมือกรณีข้างต้นได้โดยไม่จำกัดแก่กองกำลังสหรัฐฯ หากมีการร้องขอ นอกจากนั้น SDF ยังสามารถส่งเสริมและการสนับสนุนกองกำลังสหรัฐฯ ได้ นอกเขตอธิปไตยของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้มาก่อน และยังดำเนินภารกิจคุ้มกันกองกำลังและยุทธโศภนกรรมของสหรัฐฯ ได้อีกด้วย เพื่อเลี่ยงการเป็นส่วนหนึ่งในการใช้กำลัง (*ittaika*) ซึ่งเป็นข้อวิตกข้างต้น รัฐบาลได้อาศัยเกณฑ์ใหม่ที่ได้กล่าวไปแล้วมาพิจารณาหน้าที่ของ SDF ตัวอย่างรูปการณ์ (scenario) ซึ่ง *Anpohôseikon* คาดว่าญี่ปุ่นอาจจำเป็นต้องใช้ RCSD ประกอบด้วยอย่างน้อย 3 กรณีได้แก่ การให้การคุ้มกันเรือรบสหรัฐฯ ในทะเลหลวง การยิงสกัดขีปนาวุธที่อาจพุ่งเป้าไปยังสหรัฐฯ และการกวาดทุ่นระเบิดในเส้นทางเดินเรือสากล ทั้งหมดนี้ล้วนอยู่นอก

³⁴ *Defense of Japan* ปี 2016 อธิบายว่าวลี “Areas Surrounding Japan” เดิมไม่ได้กำหนดขึ้นเพื่อจำกัดขอบเขตภูมิศาสตร์ แต่ตั้งใจให้หมายถึงสถานการณ์ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของญี่ปุ่นโดยมุ่งความสำคัญไปที่การพิจารณาสถานการณ์อย่างยืดหยุ่น มากกว่าจำกัดพื้นที่ อย่างไรก็ตามวลีดังกล่าวมักก่อความสับสนว่าเป็นการคำนึงถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ รัฐบาลจึงปรับมาใช้วลี “Situations that will Have an Important Influence” แทนในกฎหมายฉบับใหม่

³⁵ Kitaoka, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna,” p. 74.

³⁶ Japan's Ministry of Defense, *Defense of Japan (2016)*, pp. 215-216.

ขอบเขตกฎหมายที่มีอยู่เดิมซึ่งยึดฐานคติที่ว่าการใช้ RCSD ขัดมาตรา 9 และเกินกว่าหลักการป้องกันประเทศ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น”

4.3 วาทกรรมฝ่ายต่อต้าน: คงการตีความเดิมเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงและสงคราม

ในการวิเคราะห์แนวการให้เหตุผลผ่านวาทกรรมของตัวแสดงในแต่ละฝ่าย จะแบ่งเนื้อหาวาทกรรมออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ วาทกรรมที่เสนอ “ตรรกะเชิงหลักการ” (principled ideas) และที่เสนอ “ตรรกะเชิงผลตอบแทน” (causal ideas) วาทกรรมทั้งสองแบบนี้ทำงานผานกันในการให้ความชอบธรรมรองรับข้อเสนหรือข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่าย สำหรับเนื้อหาวาทกรรมใน “แนวต่อต้าน” เราจะเห็นการให้เหตุผลบนตรรกะเชิงหลักการ ด้วยการเน้นความสอดคล้องกับหลักกฎหมายต่อต้านการทหาร กลุ่มนี้ผลิตข้อสนับสนุนการตีความของ CLB ปี 1981 ในฐานะเกณฑ์ความถูกต้องตามหลักกฎหมาย และเน้นย้ำการรักษาสถานะเดิมของการตีความเอาไว้ ขณะที่โจมตีมติคณะรัฐมนตรีปี 2014 ที่เสนอการตีความใหม่ว่าขัดกับหลักความถูกต้อง ทั้งในเชิง “เนื้อหา” ซึ่ง “ขัตรีรัฐธรรมนูญ” (iken) และ “วิธีการ” ซึ่ง “ขัตรีวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ” (hirikken)³⁷ หรือ “หลักรัฐธรรมนูญนิยม” (constitutionalism)

ขณะที่พยายามปกป้องจิตวิญญาณสันตินิยมของรัฐธรรมนูญ แต่ฝ่ายต่อต้านก็เรียกร้องและผลักดันให้เดินหน้า “แก้ไขรัฐธรรมนูญ” มากกว่าให้รัฐบาล “ตีความ” เอาเองตามอำเภอใจ ข้อเรียกร้องเช่นนี้อาจดูขัดแย้งกันในเชิงเป้าหมาย แต่แท้จริงแล้วอยู่บนฐานความคิดของฝ่ายคัดค้านที่ว่า RCSD จะพิจารณาในแง่ไหนก็ไม่อาจทำให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายสูงสุดที่มีอยู่ตอนนี้ได้โดยชอบธรรม แต่ความชอบธรรมที่จะได้จากการทบทวน “แก้ไข” รัฐธรรมนูญนั้น ก็ไม่ใช่สิ่งที่รัฐบาลจะได้มาโดยง่าย เพราะจะต้องฝ่าอุปสรรคหลายด้าน ตั้งแต่การผ่านมติ 2 ใน 3 จากทั้งสองสภา และเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนในการลงประชามติตามขั้นตอนที่มีกำหนดในมาตรา 96 ของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงมองได้ว่าการได้มาซึ่งความชอบธรรมทางการเมืองด้วยวิถีทางตามหลักรัฐธรรมนูญนี้มีโอกาสสำเร็จได้เท่ากับศูนย์³⁸ ถือเป็นกลยุทธ์ของฝ่ายต่อต้านในการยับยั้งความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการปรับนโยบายและหลักกฎหมายที่มีมาแต่เดิม ฝ่ายคัดค้านยังตั้งข้อกังขาต่อ RCSD ว่ามีฐานะแนวคิดเชิงกฎหมายที่มีความเห็นพ้องเป็นสากลและปฏิบัติเป็นจารีตมาช้านานจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นแนวทางหักล้างฝ่ายสนับสนุนที่อ้างความเป็นสากลของสิทธินี้

³⁷ Kurizaki Shūhei, “‘Shūdantekijieikenkōshi niyoru Yokushiryoku Kōjō’ wa Hontō ka: Gēmuriron kara kangaeru (Is it true that ‘deterrence power can be enhanced by the exercise of right of collective self-defense’? : Thinking from game theory),” *Sekai* (Sep 2015), p. 79.

³⁸ Rebuild Japan Initiative Foundation, *Quiet Deterrence: Building Japan’s New National Security Strategy* (Tokyo: Rebuild Japan Initiative Foundation, 2014), p. 61.

ส่วนตราบะเชิงผลตอบแทน หรือการพิจารณายุทธศาสตร์ที่ฝ่ายนี้มุ่งเสนอเพื่อปกป้องแนวนโยบายเดิม เป็นการเน้นถึงความ “เสี่ยง” รูปแบบต่างๆ อันเป็นผลจากการปลดล็อกให้ใช้ RCSD ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ทั้งความเสี่ยงของ SDF ในภารกิจใหม่ๆ ความเสี่ยงในการถูกผูกมัดเข้าหายุทธศาสตร์ระดับโลกของสหรัฐฯ และความเสี่ยงจากการถูกลากสู่สงคราม (entrapped) วาทกรรมแนวนี้นี้มักพบมากในสื่อฝ่ายซ้ายอย่าง *Sekai* และ *Asahi Shimbun* รวมถึงทัศนะในวงวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ด้วย เป้าหมายร่วมกันของวาทกรรมเหล่านี้คือการปกป้องมาตรา 9 และหลักสันตินิยม โดยมีทั้งแบบที่โน้มเอียงไปในทางเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (absolute pacifism) ซึ่งตั้งข้อกังขาแม้แต่การมีอยู่ของ SDF และระบบพันธมิตร และแบบที่ต้องการสงวนรักษานโยบายที่เป็นอยู่เอาไว้ (status quo) เราจะเห็นด้วยว่าตัวแสดงในฝ่ายคัดค้านที่มีส่วนเผยแพร่และผลิตซ้ำวาทกรรมต่อต้าน มีสังกัดที่ข้ามพินเส้นแบ่งของพรรคการเมือง (non-partisan) โดยมีตัวแสดงใน LDP หรืออดีตแกนนำของพรรคจำนวนไม่น้อยที่ไม่เห็นด้วยกับการปรับจุดยืนใหม่ และแสดงทัศนะและหลักเหตุผลเพื่อต่อต้านความเคลื่อนไหวของรัฐบาลผ่านช่องทางต่างๆ

4.3.1 ตราบะเชิงหลักการของฝ่ายต่อต้าน

การแก้ไขข้อดีความไปจนถึงการออกกฎหมายใหม่ของรัฐบาล สำหรับฝ่ายคัดค้านแล้วมีผลเทียบเท่าการยอมให้ญี่ปุ่น “ทำสงคราม” การเลือกหยิบยกและยั่วลี้้นในวาทกรรมจนกลายเป็นคำสำคัญ (key word) ถือเป็นยุทธวิธีที่มีพลังอย่างมากในการโจมตีฝ่ายสนับสนุน และกระตุ้นสาธารณชนให้ตั้งข้อกังขาต่อรัฐบาล เหตุที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะคำสำคัญคำนี้มีสถานะเป็นขั้วตรงข้ามกับหลักคุณค่าและความถูกต้องของญี่ปุ่นมาตลอดยุคหลังสงคราม ทั้งยังให้ภาพพจน์ของการเสียประโยชน์หรือการกระทบสิทธิและความเป็นอยู่ของผู้คน เช่นที่มีการขยายข้อกังวลเรื่องความเปลี่ยนแปลงไปถึงขั้นที่ว่ารัฐอาจให้มี “ระบบเกณฑ์ทหาร” เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสงคราม³⁹ ฝ่ายสนับสนุนมักวิจารณ์การผลิตซ้ำคำคำนี้ว่าเป็นการจงใจบิดเบือนความคิดเห็นของประชาชน⁴⁰ อย่างไรก็ตามการมองว่า “กฎหมายความมั่นคงใหม่ = กฎหมายให้สงคราม” อย่าง

³⁹ Ushio Masato, “Gokenha no Nani ga Kimochiwarui noka (What is so bad about being a guardian of the constitution?),” *Voice* (Dec 2015), p. 122; Tomizawa Hikaru, “‘Shūdantekijieiken’ yori ‘Shūdananzenshōshō’ (Put ‘collective security’ over ‘collective self-defense’),” *Will* (Sep 2015), p. 82.; Satō Masahisa, “Imasara Kikenai Anpohōsei Q&A (Q&A on the security legislation that cannot be asked even today),” *Seiron* (Oct 2015), p. 198.

⁴⁰ Ushio, “Gokenha no Nani ga Kimochiwarui noka”; Sase Masamori, “Kokumin no Rikaifusoku wo Ureu (Concern for lack of understanding among Japanese people),” *Chuokoron* (Jun 2014); Japan’s Ministry of Defense, *Defense of Japan* (2016), p. 223.

ที่ Maeda Tetsuo นักวิเคราะห์การทหารระบุอย่างไม่อ้อมค้อมในข้อเขียนแสดงจุดยืนต่อต้าน⁴¹ สะท้อนความเคลือบแคลงของฝ่ายคัดค้านต่อความตั้งใจของรัฐบาล LDP ที่เกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัยที่มีความเคลื่อนไหวใดๆ เกี่ยวกับการทหาร การเน้นคำว่าสงครามช่วยสร้างความชัดเจนว่าการตีความใหม่ขัดกับมาตรา 9 และอุดมคติไฝ่สันติของญี่ปุ่น

ในการอ้างหลักกฎหมายอันเป็นสาระสำคัญของข้อถกเถียงบนตรรกะเชิงหลักการ ฝ่ายคัดค้านไม่ได้ใช้มาตรา 9 เป็นจุดตั้งต้นอย่างเข้มงวด แต่มุ่งใช้ข้อตีความปี 1981 เป็นมาตรวัดว่าการปฏิรูปขัดกฎหมายหรือไม่ ใจความของการตีความครั้งนั้นที่ระบุว่าญี่ปุ่นมี RCSD ตามกฎหมายสากล แต่ไม่อาจใช้สิทธินี้ได้ เพราะเกินความจำเป็นขั้นต่ำสุดในการป้องกันประเทศ กลายเป็นเงื่อนไขที่นำมาต่อยอดในฐานะองค์ประกอบที่ทำให้นโยบายความมั่นคงเป็นที่ยอมรับได้ตามบรรทัดฐานญี่ปุ่น และเป็นสิ่งที่แยกความแตกต่างของ “รัฐคุณสมบัติพิเศษ” (*tokushu kokka*) อย่างญี่ปุ่น ออกจาก “รัฐปกติ” (*futsu kokka*)⁴² ดังนั้นศักยภาพที่เกินกว่าขั้นต่ำสุดจึงถือได้ว่าเป็น “ศักยภาพทำสงคราม” (*war potential / senryoku*) ซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 9 วรรค 2 การใช้กำลังนอกกรอบนี้จึงถือว่าไม่ชอบธรรมไม่ต่างจากการ “ทำสงคราม” นั้นเอง

ตรรกะเชิงหลักการในวาทกรรมฝ่ายต่อต้านมุ่งชี้ว่า การตีความใหม่ไม่ชอบธรรมอย่างไรทั้งในแง่เนื้อหาที่ขัดจิตวิญญาณของมาตรา 9 และในแง่วิธีการที่รัฐบาลใช้ นั่นคือการตีความโดยออกเป็นคำตัดสินของคณะรัฐมนตรี ซึ่งขัดหลักรัฐธรรมนูญนิยม (*constitutionalism / rikkenshugi*) และประชาธิปไตย ในบทสัมภาษณ์ต้นปี 2014 Kōno Yōhei อดีตเลขาธิการคณะรัฐมนตรีของรัฐบาล LDP (ต้นทศวรรษ 1990) ได้กล่าวปกป้องการตีความปี 1981 ว่า “เป็นหลักคิดสำคัญที่เกื้อหนุนญี่ปุ่นยุคหลังสงครามมาเกือบ 70 ปี โดยถือเป็นข้อสรุปจากการถกเถียงอย่างจริงจังหลายระลอกในหมู่นักการเมืองว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 9 กับ SDF และแนวทางสันตินิยม”⁴³ Kōno มองกระแสผลักดันการตีความว่าสะท้อนการที่ “นักการเมืองจำนวนมากขึ้นไม่ตระหนักถึงปณิธานอันแรงกล้าที่ประชาชนมีต่อสันติภาพ และต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศจากที่เป็นอยู่”⁴⁴ รัฐบาลดูจะ “ต้องการทำให้ข้อบัญญัติของมาตรา 9 ซึ่งสะท้อนปณิธานของคนญี่ปุ่นต่อสันติภาพไร้ความหมาย” การยอมรับ RCSD ก็ไม่ต่างกับ “การเปลี่ยนแปลงปณิธานของ

⁴¹ Maeda Tetsuo, “Jieitai henbō: Beigun to Ittaikasuru Jieitai (Transformation of self-defense force: Self-defense force that becomes an integral part of the US force),” *Sekai* (Dec 2016), p. 160.

⁴² Urata Ichirō, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika – Kenpōteki, Hihanteki Bunseki (What is the recognition of the limited exercise of the right of collective self-defense?: Constitutional and critical analysis)* (Tokyo: Nihonhyoronsha, 2016), p. 12.

⁴³ Kōno Yōhei, “Heiwa eno Ketsui wo Saikakunin seyo (Reconfirm the determination toward peace),” *Sekai* (May 2014), p. 63.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 64.

ประชาชนต่อสันติภาพให้เป็นปณิธานที่จะจับอาวุธขึ้นสู้รบ”⁴⁵ นอกจากมองการตีความใหม่ว่าขัดแย้งหา
รัฐธรรมนูญ ตลอดจนความตั้งใจของรัฐบาลหลายชุดในอดีตที่พยายาม “แปลงสันตินิยมให้เป็นนโยบาย
รูปธรรม” (*heiwashugi wo gugenka*) แล้ว Kôno วิจัยการเลือกใช้วิธีการตีความโดยรัฐบาลว่าเป็นเรื่อง
น่าตกใจ “รัฐบาลทำสิ่งที่ตนต้องการโดยไม่สนข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ และเสียงวิจารณ์ ทั้ง ๆ ที่เป็นการ
ตีความกฎหมายสำคัญที่กระทบต่อชะตากรรมของชาติและประชาชน”⁴⁶

Sakata Masahiro อดีตผู้อำนวยการ CLB ในสมัยรัฐบาลนายกฯ Koizumi Junichiro (ต้นทศวรรษ
2000) แสดงทัศนะใน *Sekai* โดยอ้างถึงนิยาม RCSD ในทำนองเดียวกับที่ใช้ในการตีความปี 1981⁴⁷ เพื่อ
เน้นให้เห็นการตีความใหม่ที่ขัดรัฐธรรมนูญโดยกล่าวว่า “คำถามคือในกรณีที่ญี่ปุ่นไม่ถูกโจมตีจะสามารถทำ
สงครามได้หรือไม่” เป็นที่เข้าใจกันในหมู่นักกฎหมายว่ามาตรา 9 ห้ามญี่ปุ่นมีศักยภาพทำสงคราม “SDF
เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพการป้องกันประเทศระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น โดยไม่ขัดมาตรา 9 วรรค 2 กล่าว
อีกอย่างคือ หากญี่ปุ่นไม่ถูกโจมตี SDF ย่อมไม่สามารถออกไปรบเหมือนที่ชาติอื่น ๆ ทำได้”⁴⁸ Sakata
วิจารณ์ “วิธีการ” แบบตามอำเภอใจที่รัฐบาลใช้ฝ่าข้อจำกัดที่มีอยู่ว่า “ในฐานะประเทศที่ปกครองในแนวทาง
นิติรัฐ (*legal state / hôchikokka*) รัฐบาลควรใช้วิถีทางที่เหมาะสม . . . หากคำนึงว่าสภาพแวดล้อมด้าน
ความมั่นคงเปลี่ยนไป ก็ควรปฏิบัติตามมาตรา 96 ของรัฐธรรมนูญ โดยยื่นญัตติแก้รัฐธรรมนูญต่อรัฐสภา
การใช้ RCSD อาจนำไปสู่การสูญเสียชีวิตของ SDF จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสอบถามประชาชนให้แน่ใจ
ก่อนว่าพร้อมรับเรื่องนี้ได้หรือไม่”⁴⁹

ความยืดหยุ่นตามสถานการณ์เป็นสิ่งจำเป็น Sakata ไม่ได้คัดค้านการแก้กฎหมาย แต่กระบวนการ
สมควรต้องเป็นไปตามหลักที่ยึดรัฐธรรมนูญเป็นที่ตั้ง และเป็นประชาธิปไตย เขาชี้ว่า “การปรับกฎหมายให้
สอดคล้องกับยุคสมัยเป็นเรื่องจำเป็น ไซ้ว่าประชาชนต้องยอมรับรัฐธรรมนูญเสมือนความจริงที่ต้องเป็นอย่าง
นั้นเสมอไป ประชาชนผู้กุมอำนาจอธิปไตยควรตระหนักว่าตนสามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญเมื่อจำเป็นด้วยมือ

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., p. 63.

⁴⁷ Sakata Masahiro ให้นิยาม RCSD ว่า “สิทธิในการใช้กำลังหยุดยั้งการโจมตีด้วยกำลังของชาติอื่นต่อชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตน
แม้ว่าชาติตนจะไม่ถูกโจมตีโดยตรงก็ตาม” ซึ่งใกล้เคียงกับที่ CLB ระบุในการตีความปี 1981

⁴⁸ Aoi Miho and Sakata Masahiro, “Kore wa Kenpō Mondai da: ‘Kaishaku’ de Hewashugi wo Suteteyoi noka
(This is a constitutional problem: Is it alright to abandon pacifism by ‘reinterpretation?’),” *Sekai* (May 2014),
p. 70.

⁴⁹ Ibid., p. 72.

ของตนเองได้ แต่การที่รัฐบาลตัดสินใจเองว่าภายใต้กรอบมาตรา 9 จะทำอะไรก็ได้ นั่นทำให้รู้สึกถึงวิกฤติบางอย่าง⁵⁰

ทัศนคติที่แสดงท่าทีกังขาของ Sakata ดังกล่าวข้างต้นปรากฏในกระบวนการถกเถียงเชิงหลักกฎหมายและนโยบายมาก่อนหน้านี้ ในบทสัมภาษณ์ที่เผยแพร่โดยนิตยสาร *Sekai* ปี 2007 ขณะที่รัฐบาล Abe สมัยแรกเริ่มขั้นตอนการปรับจุดยืนว่าด้วย RCSD บทสัมภาษณ์นี้ได้รับการเผยแพร่ซ้ำปี 2013 ในรูปหนังสือฉบับพกพา (booklet) ที่มุ่งให้ประชาชนได้ทราบถึงประเด็นปัญหา จึงถือได้ว่าความเห็นนี้เป็นส่วนหนึ่งในวาทกรรมสำหรับการปรับนโยบายรอบล่าสุดด้วย ความเห็นเพิ่มเติมว่าด้วยตรรกะเชิงหลักการของเขาก็คือปรากฏในบทสัมภาษณ์มีอย่างเช่น ปัญหาความน่าเชื่อถือและศรัทธาของประชาชนต่อระบบกฎหมายที่อาจเกิดจากการที่รัฐบาลมุ่งใช้ “วิธี” ดีความมาตรา 9 มากกว่าการ “แก้ไข” ตามวิถีทางที่กฎหมายกำหนด⁵¹ “หากคณะรัฐมนตรีสามารถเปลี่ยนความหมายของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรไปทางซ้ายหรือขวาได้ตามแต่ใจต้องการ อย่างนั้นแล้วระบบกฎหมายที่มีบูรณภาพ (*ittaihōchishugi*) หรือการเป็นนิติรัฐ (*hochikokka*) นั้นคืออะไรกันแน่”⁵² เขากล่าวว่า “ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนไปจริงก็มีขั้นตอนของการแก้ไขรัฐธรรมนูญอยู่ . . . การใช้วิธีดีความนั้นหากเป็นเรื่องปลีกย่อยอาจไม่ส่งผลต่อความไว้วางใจของประชาชน และทำให้ผู้คนเข้าใจได้ (*nattokukan wo erareru*) แต่ RCSD ซึ่งเป็นประเด็นโต้แย้งมานาน และหาข้อสรุปเชิงหลักการไม่ได้ง่าย ๆ การใช้วิธีดีความจึงไม่น่าจะสามารถเรียกความเข้าใจจากประชาชนได้ (*nattokukan ga erarenai*)”⁵³

Sakata โต้แย้งด้วยว่า “ถ้ารัฐบาลตีความมาตรา 9 ว่าไม่ได้ห้ามการใช้กำลังตามแนวทางที่กฎหมายสากลยอมรับ อย่างนั้นแล้วจะมีมาตรา 9 หรือไม่ก็ไม่ต่างอะไร”⁵⁴ ระหว่าง “กฎหมายสากล” กับ “กฎหมายสูงสุดของรัฐ” เขามองว่ากฎหมายภายในรัฐต้องมาก่อน และเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศอยู่แล้วที่จะไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐอธิปไตย⁵⁵ “การที่ประชาชนยอมหรือไม่ยอมให้ทำสงครามเป็นเรื่องที่รัฐต่างๆ ตัดสินได้โดยอิสระ . . . การที่รัฐต้องไม่ทำสงครามที่ผิดกฎหมายสากลถือเป็นข้อตกลงระหว่างรัฐ เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ขณะที่เรื่องที่ว่ารัฐจะทำสงครามที่ชอบธรรมได้หรือไม่

⁵⁰ Ibid., p.74.

⁵¹ Sakata Masahiro, “Shūdantekijieiken no Kōshi wa Naze Yurusarenainoka (Why should it not be allowed to exercise the right of collective self-defense?),” in *Handobokku Shūdantekijieiken (Right of collective self-defense handbook)*, Urata Ichirō, Maeda Tetsuo and Handa Shigeru, (Tokyo: Iwanamishoten, 2014), p. 55.

⁵² Ibid., p. 56.

⁵³ Ibid., p. 57.

⁵⁴ Ibid., p. 56.

⁵⁵ Ibid., p. 57.

นั้น เป็นเรื่องระหว่างรัฐบาลผู้ปกครองกับประชาชนผู้ใต้ปกครอง และสิ่งที่เป็นกติกากันในความสัมพันธ์ของสองฝ่ายนี้ก็คือรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายนั่นเอง . . . รัฐธรรมนูญมาตรา 9 เป็นข้อบัญญัติที่กำหนดว่าประชาชนไม่ยอมให้ทำสงคราม กฎหมายระหว่างประเทศจะว่าอย่างไรนั้นก็เป็นคนละประเด็นกัน”⁵⁶

Urata Ichirō นักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญมหาวิทยาลัยเมจิ ผู้มีงานเขียนว่าด้วยมาตรา 9 กับสันตินิยมหลายชิ้น โจมตีการปรับจุดยืนเชิงกฎหมายด้วยการตีความเอาเองว่าเป็น “พฤติกรรมลัดเลียงกฎหมาย (*dappō kōi*)” และมองว่าตามระบอบรัฐธรรมนูญ “การแก้รัฐธรรมนูญตามมาตรา 96 ที่กำหนดว่าต้องได้เสียง 2 ใน 3 จากรัฐสภาและต้องทำประชามติ” เป็นแนวทางที่ถูกต้องกว่า เขาย้ำว่าแนวความคิด “ตามระบอบที่ยึดรัฐธรรมนูญเป็นที่ตั้งนั้น รัฐธรรมนูญควรเป็นไปตามเจตจำนงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งคือหลักรัฐธรรมนูญนิยมที่เข้าใจกันโดยทั่วไป เป็นการเน้นย้ำถึงอำนาจอธิปไตยของประชาชนและสอดคล้องกับแนวทางที่สนับสนุนให้บทวนแก้ไขรัฐธรรมนูญ” ไม่ใช่ให้รัฐบาลตีความเอาเอง นอกจากเลือกใช้วิธีที่เสี่ยงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแล้ว รัฐบาลยังเปลี่ยนตัวอธิบดีของ CLB ให้เป็นบุคคลที่สนองตอบความต้องการของนายกฯ ทั้งยังใช้ทำที่และถ้อยแถลงแบบดุดันผลักดันการตีความซึ่งรังแต่จะเผยโฉมหน้าทางการเมืองที่แท้จริง⁵⁷ มากกว่าสร้างความสอดคล้องให้กับหลักการและกฎหมาย

จากข้อเท็จจริงข้างต้น สก๊อปใน *Sekai* เรียกรัฐบาล Abe ว่า “เผด็จการ” (*senseishugi*)⁵⁸ “แต่งตั้งเพื่อนเข้าทำหน้าที่” (*otomodachi jinji*)⁵⁹ ในกรณีอธิบดี CLB และเรียกร้องว่า “ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อหยุดยั้งความมุกทะลุที่จะทำให้มาตรา 9 สูญเปล่า ทำให้ระบอบประชาธิปไตยและสันตินิยมของญี่ปุ่นล่มสลาย”⁶⁰ ความเห็นที่น่าสนใจที่เสริมทัพวาทกรรมต่อต้านการเลือกใช้วิธีตีความเพื่อหลายข้อจำกัด อยู่ในบทสัมภาษณ์ Ishikawa Kenji นักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญมหาวิทยาลัยโตเกียว เขากล่าวว่าถึงกฎหมายจะไม่ขัดรัฐธรรมนูญแต่ก็อาจขัดหลักรัฐธรรมนูญนิยม (*hirikken*) และว่ามาตรา 96 ได้บัญญัติกระบวนการสำหรับ “ปฏิวัติ” (*kakumei*) กฎหมายสูงสุดไว้ นัยสำคัญของการปฏิวัติเช่นนี้คือ การให้ประชาชนผู้กุมอำนาจในการบัญญัติกฎหมายเคลื่อนไหวเพื่อยุติความต่อเนื่องของระบบกฎหมายที่เป็นอยู่ และยังเป็น

⁵⁶ Ibid., p. 58.

⁵⁷ Urata, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika (What is the recognition of the limited exercise of the right of collective self-defense?)*, p. 95

⁵⁸ “Tokushū: ‘Iken’ Anpohōan wo Haiian ni (Feature: Scrap the ‘unconstitutional’ security bill),” *Sekai* (Aug 2015), p. 51.

⁵⁹ “Tokushū: Shūdantekijieiken wo Tou (Feature: Inquire about right of collective self-defense),” *Sekai* (May 2014), p. 61; Ishikawa Kenji, “Shūdantekijieiken toiu Hototogisu no Tamago: ‘Hirikken’ Seiken niyoru Kūdetā ga Okita (Lesser cuckoo’s egg called right of collective self-defense: The coup d’etat has been committed by ‘non-constitutionalist’ regime),” *Sekai* (Aug 2015), p. 59

⁶⁰ “Tokushū: Shūdantekijieiken wo Tou,” p. 61.

ให้กติกาในรัฐธรรมนูญได้ทำงาน “การที่รัฐบาล Abe ตัดสินตีความเพื่อยุติความต่อเนื่องของระบบกฎหมาย โดยไม่ฟังเสียงประชาชน ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เคลื่อนไหว หรือให้กติกาในรัฐธรรมนูญได้ทำงานเลย นั้น . . . ในทางนิติศาสตร์ถือว่าเป็นการ “รัฐประหาร” (coup d'etat) การตีความวันที่ 1 กรกฎาคม (2014) ถือเป็น การรัฐประหาร” และสิ่งที่เห็นตามมาก็คือกระแสความเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อต่อต้านการ รัฐประหารนั่นเอง (anti-coup d'etat)⁶¹

แนวคิดเรื่องการทำรัฐประหารทางกฎหมายก็ได้รับการเน้นย้ำในงานของ Takami Katsutoshi นักวิชาการกฎหมายมหาวิทยาลัยโซเฟีย ซึ่งมองการแก้รัฐธรรมนูญว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ “การปฏิวัติ” เพราะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย การเมือง และอาจกระทบถึงการดำรงชีวิต สิทธิและ เสรีภาพของปัจเจกชน “การตีความแบบตันทุริงเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญกันแบบง่าย ๆ โดยไม่ ผ่านกระบวนการอันถูกต้อง รังแต่จะก่อวิกฤตต่อรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนจุดยืนที่รัฐบาลยึดถือสืบต่อกันมา ที่ว่ามาตรา 9 ระบุชัดว่าห้ามใช้กำลังและมีศักยภาพทำสงคราม . . . ส่งผลให้ประชาชนหมดศรัทธาต่อ รัฐธรรมนูญและสันคลอนเสถียรภาพของรัฐธรรมนูญ ถือเป็น การ “รัฐประหาร” นั่นเอง”⁶²

น่าสังเกตว่านักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่น้อยมีส่วนเผยแพร่ว่าทฤษฎีแนวคิดค่าน แต่ก็ไม่นำ แปลกใจเมื่อตรวจสอบความคิดเห็นโดย TV Asahi ปี 2015 พบว่า ในจำนวนนักวิชาการกฎหมาย รัฐธรรมนูญ 151 คนที่ตอบการสำรวจ มากถึง 133 คนแสดงความกังขาว่าการให้ใช้ RCSD ขัด รัฐธรรมนูญ⁶³ นักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญมหาวิทยาลัยกะคุซุอิน Aoi Miho กล่าวว่า “แม้นักวิชาการจะเถียงกันว่า SDF ขัดหรือไม่ขัดรัฐธรรมนูญ แต่ก็เห็นพ้องต้องกันว่า ‘มาตรา 9 ปฏิเสธทหาร’ ฉันทามติในหมู่นักกฎหมายเรื่องนี้ น่าจะส่งผลต่อความชอบธรรมของการตีความครั้งนี้ไม่น้อย” เธอเสริมด้วยว่าแนวทางที่เป็นมาของรัฐบาลคือการหาหนทางประยุกต์สิ่งที่มืออยู่ให้สนองต่อความจำเป็นใหม่อย่างการส่ง SDF ไปต่างแดน แต่ครั้งนี้เป็นคนละแบบกัน “ไม่ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์ของการปรับจุดยืนคืออะไร ต้องการทำสิ่งที่ นายกฯ และผู้แทนในสภาเสนอมานานแล้วให้เป็นจริงขึ้นมา หรือเพราะในแผนป้องกันประเทศญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ฉบับใหม่มีพูดถึงเรื่องนี้จึงต้องยกการยอมรับให้ใช้ RCSD ขึ้นมาเป็นวาระ”⁶⁴

⁶¹ Ishikawa, “Shūdantekijieiken toiu Hototogisu no Tamago,” p. 61.

⁶² Takami Katsutoshi, “Shūdantekijieiken ‘Genteikōshi’ no Kyojitsu: ‘Hogohōeki’ no Shiten kara (The truth about the ‘limited exercise’ of right of collective self-defense: From the viewpoint of ‘legally protected interest’),” *Sekai* (Sep 2015), p. 71.

⁶³ ผลสำรวจนี้มีอ้างอิงอยู่ใน Ishikawa, “Shūdantekijieiken toiu Hototogisu no Tamago,” p. 61.

⁶⁴ Aoi and Sakata, “Kore wa Kenpō Mondai da,” p. 70-71.

เหตุการณ์ที่ยังตอกย้ำว่าเสียงส่วนใหญ่ของบรรดานักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญต่อต้านการตีความครั้งนี้ คือเมื่อนักวิชาการผู้ที่ทำให้ความเห็นต่อคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนฯ เดือนมิถุนายน 2015 ทั้งหมด 3 คน ซึ่งรวมถึงบุคคลที่รัฐบาลเป็นผู้เสนอชื่อเองได้แก่ Hasebe Yasuo จากมหาวิทยาลัยวะเซตะ ตอบเป็นเสียงเดียวกันหมดว่าการใช้ RCSD ขัดรัฐธรรมนูญ Hasebe กล่าวชี้แจงภายหลังว่า การที่รัฐบาลหยิบเอาบางส่วนของกรณีตีความปี 1972 ซึ่งรับรองการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน⁶⁵ มาเป็นพื้นฐานตีความยอมรับ RCSD ที่มีสาระต่างกันโดยสิ้นเชิงนั้น ถือเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง พูดอีกอย่างคือการใช้ข้อตีความเดิมมาเป็นพื้นฐานอนุญาตให้ “ใช้สิทธิในการป้องกันชาติอื่น” นั้นจะมองอย่างไรก็ผิดเพี้ยน⁶⁶ เขาย้ำว่า “การที่การตีความเรื่อง RCSD ไม่เคยเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งเวลานี้ถือเป็นความสอดคล้องต่อเนื่องมาของรัฐบาลตั้งแต่ SDF ก่อตั้งปี 1954 รัฐบาลคงจุดยืนเดียวกันมาตลอดว่าไม่ยอมรับให้ใช้ RCSD ใช้ได้แค่สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน” ที่ผ่านมากการขยายบทบาทของ SDF กระทำโดยกำหนดข้อยกเว้นสำหรับข้อห้ามการใช้กำลังเพื่อเพิ่มเติมภารกิจบางอย่าง ไม่ใช่การแก้การตีความเหมือนอย่างในคราวนี้⁶⁷ ในเรื่องวิธีการก็เช่นกัน ในการผ่านกฎหมายความมั่นคงใหม่ “สิ่งที่เห็นคือรัฐบาลใช้วิธีการขายแบบยก쟁 (*dakiawase hamba*) ชุกกฎหมายที่ทำให้ต้องแก้กฎหมายหลายฉบับ รัฐบาลใช้เวลาในการประชุมสภาสมัยสามัญหมดไปกับร่างกฎหมายฉบับเดียวที่ทั้งกว้าง หลากหลายและใหญ่โตมโหฬาร การเอาทั้งหมดมามัดรวมกันแล้วยื่นเสนอเป็นวิธีที่หยาบ (*rambō*) ไปหน่อย”⁶⁸

นอกจากใช้บรรทัดฐาน “ในประเทศ” ที่ยึดถือมาเป็นเกณฑ์วัดความถูกต้องเหมาะสม อีกรูปแบบของวาทกรรมประเภทที่เสนอตรรกะเชิงหลักการในฝ่ายนี้ ยังมุ่งตั้งคำถามถึง “ความชอบธรรมระดับสากล” ของสิทธิป้องกันตนเองร่วม Sase Masamori ซึ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนการตีความใหม่มองประเด็นถกเถียงนี้ว่าเป็น “ปรากฏการณ์เฉพาะ” (*tokushu genshō*) แต่ในญี่ปุ่นซึ่งสะท้อน “อคติ” ภายในวงการนิติศาสตร์ญี่ปุ่นต่อ RCSD โดยมองหลักการนี้เป็นหลักการใหม่ ที่ไม่ได้มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และมอง “สิทธิป้องกันตนเองอันชอบธรรม” ว่าหมายถึงเพียงสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน ดังนั้นจึงปฏิเสธ RCSD ว่าไม่ใช่

⁶⁵ การตีความปี 1972 ยอมรับสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพัง แต่ปฏิเสธ RCSD ด้วยเหตุผลว่าเกินขอบเขตการป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นซึ่งรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ให้การยอมรับ สาระสำคัญเรื่องนี้ได้รับการตอกย้ำอีกครั้งในการตีความปี 1981 ซึ่งก็เป็นที่ยังอิงถึงกันมาก Hasebe Yasuo, “Hasebe Yasuo Kyōju ni Kiku: Anpohōan wa Naze Iken nanoka (Ask Prof. Hasebe Yasuo: Why is the new security bill unconstitutional?),” *Sekai* (Aug 2015).

⁶⁶ *Ibid.*, p. 52.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 56.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 54.

“สิทธิประจำตัวของรัฐ” ในระดับสากล แม้นานาชาติจะยอมรับกันทั่วไป แต่อคติเช่นนี้ดำเนินมายาวนานใน ญี่ปุ่นดังที่เห็นได้จากงานวิชาการด้านนี้ นับจากอดีตจนปัจจุบัน⁶⁹

Sakata Masahiro ผู้ที่ได้กล่าวถึงตอนต้น กังขาว่า “ขณะที่สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศมาช้านาน โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วในศตวรรษที่ 19 รวมทั้งในสนธิสัญญาห้ามสงครามและกฎบัตรสหประชาชาติ แต่สำหรับ RCSD แล้วไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ ก่อนที่จะปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ แน่นนอนว่าเป็นหลักการใหม่ที่เกิดมาในยุคหลังสงคราม”⁷⁰ Aoi Miho มองว่าสิทธินี้ “เป็นผลอย่างมากจากอิทธิพลของดุลอำนาจทางการเมือง” ในช่วงระหว่างการร่างกฎบัตรฯ โดยกลุ่มชาติละตินอเมริกาเกรงว่าสิทธิยับยั้ง (veto) ในคณะมนตรีความมั่นคงจะทำให้กลไกความมั่นคงร่วมไม่ทำงาน จึงผลักดันให้บรรจุ RCSD เข้าไป “ผลก็คือทำให้วัตถุประสงค์แรกเริ่มที่จะสร้างกลไกควบคุมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (*iggentekina kontorôru*) ถูกทำลายจากระดับฐานราก”⁷¹

Takami Katsutoshi ก็แสดงทัศนะในทำนองเดียวกันว่า “การขยาย ‘สิทธิป้องกันตนเอง’ ด้วยคำคุณศัพท์ว่า ‘ร่วมกัน’ (collective / *shūdanteki*) นั้น เป็นการมองข้ามแก่นที่แท้จริงของสิทธินี้ นั่นคือสิทธิในการป้องกันรัฐตนเอง และอาจกล่าวได้ว่าขัดกับอุดมการณ์ของกฎบัตรฯ ที่มุ่งจำกัดการใช้กำลังอย่างเข้มงวด การใช้ RCSD อย่างเต็มรูปแบบเพื่อใช้กำลังช่วยเหลือรัฐอื่น โดยที่ไม่เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง หรือผลประโยชน์แห่งชาติของตนตามกฎหมาย (*jikoku hōeki*) นอกจากจะเป็นปัญหาต่อรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นแล้ว ยังย้อนแย้ง (*mujun*) กับระบบความมั่นคงร่วมของสหประชาชาติที่ยอมรับให้สิทธิป้องกันตนเองเป็นข้อยกเว้นขั้นต่ำสุดในหลักการห้ามใช้กำลัง”⁷² Urata Ichirō ในหนังสือฉบับพกพาที่มุ่งให้ความรู้เรื่อง RCSD แก่คนญี่ปุ่น กล่าวว่า “ก่อนจะมาเป็นปัญหาในรัฐธรรมนูญ สิทธินี้เป็นปัญหาถกเถียงในระดับสากลมาก่อนนานแล้ว”⁷³ นอกจากนี้ชี้ให้เห็นกำเนิดที่ค่อนข้างใหม่ เขายังกล่าวถึงปัญหาในการใช้สิทธินี้ของรัฐต่างๆ โดยชี้ว่าแค่ “สิทธิป้องกันตนเอง” อย่างเดียวก็มีปัญหาพอดูอยู่แล้ว “ภาพลักษณ์ของสิทธิป้องกันตนเองอาจทำให้นึกถึงรัฐเล็กๆ ที่ต้องใช้สิทธินี้ป้องกันรัฐตนจากการถูกโจมตี แต่ในความเป็นจริงหลายครั้ง ที่แนวคิดนี้กลายเป็นเครื่องมือของรัฐใหญ่ ที่ใช้อำนาจความชอบธรรมเพื่อครอบงำรัฐเล็กๆ อย่างที่มหาอำนาจ

⁶⁹ Sase Masamori, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni (The right of collective self-defense – For new debates)* (Tokyo: Ichigeisha, 2012), pp.21-22.

⁷⁰ Aoi and Sakata, “Kore wa Kenpō Mondai da,” pp. 72-73.

⁷¹ Ibid., p. 72.

⁷² Takami, “Shūdantekijieiken ‘Genteikōshi’ no Kyojitsu,” p. 72.

⁷³ Urata Ichirō, Maeda Tetsuo and Handa Shigeru, *Handobukku Shūdantekijieiken (Right of collective self-defense handbook)* (Tokyo: Iwanamishoten, 2014), p. 2.

ทางทหารอย่างรัฐอ้างการขยายสิทธิป้องกันตนเองกว้างไปถึงการป้องกันล่วงหน้า (anticipatory self-defense) และการชิงโจมตีก่อน (preemptive defense)” ขณะที่การอ้าง RCSD เพื่อให้ความชอบธรรมแก่การใช้กำลังก็เห็นได้ในหลายกรณี ไม่ว่าจะเป็นรัฐในสงครามเวียดนาม สหภาพโซเวียตต่ออัฟกานิสถาน หรือรัฐต่ออนุการากัว ซึ่งส่วนใหญ่ก็ถูกประนามว่าใช้สิทธิไปในทางที่ผิด (*ranyō*) จึงอาจกล่าวได้ว่า “การบิดเบือนใช้ RCSD ในทางที่ผิดนั้น ที่จริงแล้วก็คือคุณสมบัติพื้นฐานของสิทธินี้นั่นเอง”⁷⁴

4.3.2 ตรรกะเชิงผลตอบแทนของฝ่ายต่อต้าน

วาทกรรมในอีกแนวทางซึ่งช่วยเสริมตรรกะเชิงหลักกฎหมายข้างต้นด้วยการผนวกข้อพิจารณาเชิงสถานการณ์ให้กับข้อโต้แย้งของฝ่ายค้าน คือวาทกรรมที่เสนอตรรกะเชิงผลตอบแทน หรือการให้เหตุผลแย้งบนพื้นฐานการคำนวณผลได้-ผลเสียเชิงยุทธศาสตร์ วาทกรรมรูปแบบนี้มีเป้าหมายโจมตีหลักเหตุผลที่รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนเสนอว่า RCSD จำเป็นต่อการรับมือความไม่มั่นคงที่ญี่ปุ่นเผชิญอยู่ ข้อโต้แย้งของฝ่ายต่อต้านชี้ให้เห็น “โทษ” ของการใช้สิทธินี้ โดยเน้นให้เห็น “ความเสี่ยงต้องพัวพันในสงคราม” (*makikomaron*)⁷⁵ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองฝ่ายซ้ายที่เคลือบแคลงความเคลื่อนไหวของรัฐบาลเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นี่อาจหมายถึงสงครามที่เป็นความตั้งใจของฝ่ายอนุรักษนิยม ดังที่ Taniguchi Nagayo ผู้สื่อข่าวเตือนว่า แนวทางของรัฐบาล Abe เป็นเพียง “ภาพบังตา” (*kakushi e*) ที่แอบแฝงความพยายามทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็น “รัฐปกติที่ทำสงครามได้” (*sensō no dekiru, futsū no kuni*)⁷⁶ ความเสี่ยงสงครามนี้ยังหมายถึงกรณีที่ไม่ใช่ความตั้งใจ แต่ถูกลากเข้าไปเกี่ยวพันด้วย (entrapped / entangled) อย่างเช่นการตีตบยุทธศาสตร์การทหารของสหรัฐ Saitō Takao ผู้สื่อข่าวอีกคนกล่าวว่า “รัฐบาลกำลังทำให้ระบอบยามสงครามกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวัน” ไม่ต้องสงสัยว่านายกฯ Abe “กำลังเปิดทางให้สามารถเข้าหาสหรัฐได้มากกว่าที่เคย จะได้ถูกลากเข้าไปพัวพันในสงครามของสหรัฐ หรือไม่ก็เข้าไปร่วมเสียเองด้วยความกระตือรือร้น”⁷⁷ จะเห็นต่อไปว่าวาทกรรมที่สะท้อนทัศนคติเชิงกังขาต่อความตั้งใจของรัฐบาลฝ่ายขวาโดยอาศัยตรรกะแนวนี้ มุ่งชี้ให้เห็นปัญหาความคลุมเครือของหลักเกณฑ์หรือ “ซีดีจำกัด” ในการขยายสิทธิการ

⁷⁴ Ibid., p. 6.

⁷⁵ Takahashi Yōichi, “Shūdantekijieiken wa ‘Seitōbōei’ da: Takoku no Anzen ni Omoi ga Itaranai Nihonjin no Hazukashisa (Right of collective self-defense is ‘legitimate defense’: Japanese embarrassment for not being considerate about other countries’ security),” *Voice* (Jul 2014), p. 114.

⁷⁶ Taniguchi Nagayo, “Nansūdan ‘Kaketsukekeigo’ to ‘Sensō no Dekiru, Futsū no Kuni’ (‘Kaketsukekeigo’ in South Sudan and ‘normal state that can wage war’),” *Sekai* (Dec 2016), p. 143.

⁷⁷ Saitō Takao, “‘Futsū no Kuni’ wo Motomeru Jidaiseishin (‘Seeking to become a normal state’ as the spirit of the age),” *Sekai* (Jan 2015), p. 95.

ใช้กำลัง พร้อมทั้งผลิตซ้ำคำสำคัญอย่าง “ไปยังอีกฟากฝั่งของโลก” (*chikyu no ura made / to the other side of the earth*) เพื่อเน้นถึงขอบเขตที่เกินเลยจากการรับประกันความปลอดภัยของญี่ปุ่นออกไป ซึ่งเป็น การก้าวเข้าหาอันตรายจากการขยายบทบาททางทหารโดยไม่จำเป็น

Hasebe Yasuo แสดงความกังวลว่าการตีความใหม่จะทำให้การใช้กำลังเป็นไปได้แบบไม่มี ขีดจำกัด แม้รัฐบาลวางเงื่อนไขว่าการใช้สิทธินี้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เป็น “ภัยชัดเจนต่อญี่ปุ่น” แต่เขา กล่าวอย่างที่น่ายกย่องในรัฐสภาว่า SDF อาจไปดำเนินการกิจ “ไกลถึงช่องแคบฮอร์มุซ ซึ่งก็คือไปใช้ กำลังอีกฟากฝั่งของโลก ทำให้เห็นความเหลื่อมล้ำ (gap) ที่ยากจะเข้าใจด้วยเหตุผลระหว่างเนื้อความที่ดู เป็นข้อจำกัด กับความตั้งใจที่แท้จริงของรัฐบาล” และยังมีเรื่องความเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างพรรคร่วม รัฐบาลถึงกรณีที่ใช้สิทธิได้ อย่างการกวาดตุนระเบิดในช่องแคบฮอร์มุซ “เช่นนี้แล้วแทนที่จะเรียกว่า ขีดจำกัดมีความคลุมเครือ (*genkai ga fumeikaku*) น่าจะเรียกว่า ไม่มีขีดจำกัดเสียมากกว่า . . . ในความ เป็นจริงหากรัฐบาลพิจารณาว่าจำเป็นเมื่อไหร่ก็ไม่รู้รัฐบาลจะตัดสินใจดำเนินการอะไร อย่างนี้เรียกว่าไม่มี ข้อจำกัด (*hadome wa nai*) ก็ได้”⁷⁸

Takami Katsutoshi ก็ชี้ให้เห็นปัญหาเรื่อง “ขีดจำกัด” ที่ไม่ชัดเจนโดยมุ่งเน้นหลัก “ผลประโยชน์ที่ กระทบความเป็นความตาย” (*vital interest*) ซึ่งดูเหมือนรัฐบาลจะอ้างเป็นหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิ เขาชี้ว่า “ผลประโยชน์ลักษณะนี้หากยึดแนวทางดั้งเดิม หมายถึงความเป็นความตายของรัฐตนจากการถูกโจมตีด้วย กำลังโดยตรงโดยรัฐอื่น” เขาได้อ้างทัศนะของ Nakatani Gen รัฐมนตรีป้องกันประเทศที่ให้เหตุผลเรื่อง ที่อาจส่ง SDF ไปยังช่องแคบฮอร์มุซ หากมีทุ่นระเบิดขวางเส้นทางขนส่งพลังงาน โดยมองเป็นสถานการณ์ที่ “กระทบการเข้าถึงปัจจัยยังชีพ (*lifeline*) ซึ่งส่งผลต่อความเป็นความตายของประชาชนญี่ปุ่น”⁷⁹ Takami มองว่าการตีความแบบกว้าง โดยรวม “ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ” เข้ากับความอยู่รอดของรัฐแบบนี้ ถือเป็น การสร้างตรรกะที่ขยายบทบาททางทหารออกไปอย่างไร้ขอบเขต ปูทางให้รัฐอ้างอะไรก็ได้ว่าเป็นความจำ เป็น หรือกระทบผลประโยชน์แห่งชาติ⁸⁰

Kôno Yôhei มองว่าการใช้ RCSD กระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เพื่อคานอำนาจกับจีนมีแต่เสี่ยง ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ อันจะนำไปสู่ “การแข่งขันสะสมอาวุธ” (*gunkaku supairâru*) ภาวะเช่นนี้ย่อมไม่ ทำให้ญี่ปุ่นมีความมั่นคงขึ้น แทนที่จะมองรัฐเพื่อนบ้านเป็นศัตรูควรปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนและเกาหลี

⁷⁸ Hasebe, “Hasebe Yasuo Kyôju ni Kiku,” p. 52.

⁷⁹ Nakatani Gen อ้างใน Takami, “Shûdantekijieiken ‘Genteikôshi’ no Kyojitsu,” p. 73.

⁸⁰ Ibid., p. 73.

ใต้อันนี้เพื่อ “อยู่ร่วมกันและรุ่งเรืองไปด้วยกัน” (*kyōzon kyōei*) จะดีกว่า⁸¹ Kōno ไม่ได้มองความสัมพันธ์ ญี่ปุ่น-สหรัฐฯว่าขึ้นกับ RCSD ที่ผ่านมาปัญหาอยู่ที่ข้อตกลงเรื่อง “ฐานทัพ” (ในโอกินะวะ) และการเยือน “ศาลเจ้ายะสุคุนิ” ของผู้นำญี่ปุ่นที่สหรัฐฯคัดค้าน แนวทางอนุรักษ์นิยมขวาจัดต่างหากที่ญี่ปุ่นต้องจัดการ “เพื่อไม่ให้ความสัมพันธ์กับชาติเอเชียและสหรัฐฯย่าแยง และทำให้ญี่ปุ่นถูกโดดเดี่ยว”⁸² เห็นได้ชัดว่าทัศนคติของ Kōno สะท้อนแนวทางสันตินิยมฝ่ายซ้ายในญี่ปุ่น ซึ่งมุ่งจัดการความมั่นคงด้วยวิธีการสานสัมพันธ์เข้าหา มากกว่ามุ่งใช้การถ่วงดุลอำนาจ

Matsui Yoshirō นักวิชาการกฎหมายระหว่างประเทศมหาวิทยาลัยนังโยะ วิเคราะห์การใช้ RCSD ของญี่ปุ่นว่าแท้จริงคือความพยายามขยายบทบาทในกรอบพันธมิตร มากกว่าการคำนึงถึงการป้องกันประเทศ โดยมุ่งสร้างระบบ “พันธมิตรแบบรวมรบได้” (*tatakau dômei*) ในระดับโลก อาจมองทัศนคติเช่นนี้ว่าช่วยเน้นย้ำคำสำคัญของฝ่ายคัดค้านนั่นคือ การขยายบทบาทการทหาร “ไปยังอีกฟากฝั่งของโลก” เขามองว่ากระบวนการนี้ดำเนินมาระยะหนึ่งแล้ว ด้วยการปรับกฎหมายให้ผ่อนคลายข้อห้ามของ SDF ลงอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่อนุญาตให้เข้าร่วม PKO ซึ่งเป็นการเขยิบหน้าทีจากตะวันออกไกลไปสู่ระดับโลก Matsui กล่าวว่า “การผันระบบพันธมิตรไปสู่ ‘*tatakau dômei*’ ดำเนินไปใน 2 ลักษณะ ได้แก่การให้ใช้ RCSD เพื่อเข้าร่วมสงครามนำโดยสหรัฐฯ และการใช้กำลังอย่างแข็งขันในปฏิบัติการด้านสันติภาพ ด้วยเสาหลักทั้ง 2 นี้ รัฐบาลทำให้ระบบพันธมิตรขยายจากตะวันออกไกลไปสู่ระดับโลก ภายใต้ความพยายามที่เรียกว่า ‘การปรับนิยามความมั่นคงใหม่’” ความเคลื่อนไหวนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 เมื่อญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ กลับมากระชับพันธมิตรกันหลังยุคสงครามเย็น⁸³ การให้ใช้ RCSD ในรอบล่าสุดนี้จึงเป็นการเติมเต็มบทบาทความมั่นคงระดับโลกของญี่ปุ่น (*gurōbaru anpo no kansei*) “เมื่อพิจารณาว่าการปรับจุดยืนนี้กระทำโดยการตีความรัฐธรรมนูญ กอปรกับบทบาทการทหารของสหรัฐฯ (ที่ญี่ปุ่นอาจเข้าร่วม) เป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นในระดับโลก จึงกล่าวได้ว่าการแก้การตีความในครั้งนี้ทำให้ระบบพันธมิตรระดับโลกสำเร็จเป็นจริงขึ้นมาในทางกฎหมายด้วย (*hōtekina kansei*)”⁸⁴

บทความที่น่าสนใจใน *Sekai* อีกชิ้นที่มุ่งโจมตีตรรกะเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนคืองานของ Kurizaki Shūhei จากมหาวิทยาลัยวะเซดะ เขาได้ตั้งข้อกังขาต่อตรรกะที่ว่า “RCSD จะช่วยยกระดับการป้องปรามให้แก่ญี่ปุ่น” โดยตั้งข้อสังเกตว่าแนวคิดนี้ดูจะเป็นที่เห็นพ้องกันทั้งฝ่ายต่อต้านและ

⁸¹ Kōno, “Heiwa eno Kettsui wo Saikakunin seyo,” p. 66.

⁸² Ibid., p. 68.

⁸³ Matsui Yoshirō, “Nichibei Anpotaisei no Henyō to Shūdantekijieiken (Transformation of US-Japan alliance system and right of collective self-defense),” *Sekai* (Mar 2015), p. 141.

⁸⁴ Ibid., p. 143.

ฝ่ายสนับสนุน กล่าวอีกอย่างคือ แม้ฝ่ายค้านจะมุ่งแย้งเรื่องหลักกฎหมาย แต่ไม่ตั้งคำถามต่อตรรกะ ยุทธศาสตร์ “ป้องปราม” สักเท่าไร⁸⁵ Kurizaki ใช้ “ทฤษฎีเกม” ชี้ว่า แม้การใช้ RCSD จะช่วยกระชับ พันธมิตรจากการที่ญี่ปุ่นรับภาระเพิ่มขึ้น มีบทบาทหน้าที่ที่ตัดเทียมสหรัฐมากขึ้น (*sômusei*) ก็ไม่ได้ หมายความว่า การป้องปรามจะมีประสิทธิภาพขึ้นตามไปด้วย เพราะนั้นไม่ได้รับประกันว่าสหรัฐจะมีความ มุ่งมั่น (*commitment*) ต่อพันธมิตรเพิ่มขึ้น กลับอาจลดลงด้วยซ้ำ อีกกรณีที่เป็นไปได้คือขณะที่การให้ความ ค้ำครองญี่ปุ่นของสหรัฐ อย่างไรก็ตามที่ เป็นอยู่ช่วยรักษาสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเรื่อยมา การปรับ นโยบายของญี่ปุ่นต่อพันธมิตรอาจส่งผลให้เกิด *security dilemma* มากขึ้น⁸⁶ Kurizaki วิจัยรัฐบาลที่ “ไม่ได้เสนอหลักทฤษฎีสนับสนุนที่หนักแน่นพอต่อตรรกะ (*causality*) ที่นำมาหวังผลทางนโยบาย”⁸⁷ เขา สรุปผลการวิเคราะห์ว่าการใช้ RCSD จะไม่ส่งผลเชิงป้องปรามโดยเฉพาะการป้องปรามการโจมตีต่อสหรัฐ “ตราบใจที่ญี่ปุ่นยังไม่ละทิ้งมาตรา 9 และใช้ RCSD อย่างเบ็ดเสร็จ (ไร้ข้อจำกัด) ญี่ปุ่นจะไม่สามารถแสดง ให้รัฐที่อาจเป็นภัยคุกคามเห็นความตั้งใจได้อย่างน่าเชื่อถือ (*credibility/ shinpiaosei*) ว่าตนจะช่วยป้องกัน สหรัฐ เมื่อเกิดความขัดแย้งทางทหารขึ้น การให้ “ใช้ RCSD แบบจำกัด” เป็น “การส่งสัญญาณแบบครึ่งๆ กลางๆ (*chûtohanpa shigunaru*)” ซึ่งยิ่งทำให้รัฐที่เป็นภัยเข้าใจว่าญี่ปุ่นไม่พร้อมที่จะใช้กำลังอย่างจริงจัง และส่งผลให้การป้องปรามอ่อนด้อยลงเสียมากกว่า”⁸⁸ และว่า “การจำกัดวิธีการแก้ความกฎหมาย ในทาง ทฤษฎีนั้น ทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งสัญญาณความตั้งใจว่าในกรณีที่สหรัฐเผชิญความขัดแย้งญี่ปุ่นจะช่วย แทรกแซงด้วยกำลัง”⁸⁹ Kurizaki ชี้ว่าจากผลการวิเคราะห์ของเขา “ถือว่าเป็นความล้มเหลวทางการเมือง ของรัฐบาลที่สร้างรอยต่างพร้อมให้แกระบอบประชาธิปไตยโดยรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่อาจบรรลุผลของ นโยบายตามที่ตั้งใจได้”⁹⁰ เราอาจกล่าวเสริมต่อไปได้ว่า ขณะที่รัฐบาลอ้างถึงความจำเป็นที่ต้องแสดงความ กระตือรือร้นจากฝ่ายญี่ปุ่น อย่างน้อยในเชิงสัญลักษณ์เพื่อจูงใจสหรัฐไม่ให้ทอดทิ้งญี่ปุ่น (กล่าวในส่วน ต่อไป) แต่กรณี Kurizaki เน้นย้ำคือ การป้องปรามการโจมตีต่อสหรัฐ ซึ่งหาก RCSD ที่ญี่ปุ่นยอมรับให้ ใช้ ไม่ได้ช่วยส่งเสริมกลไกนี้ให้มีประสิทธิผล และหากเกิดกรณีการโจมตีสหรัฐ ก็รังแต่จะทำให้ญี่ปุ่นติด

⁸⁵ Kurizaki Shūhei, “‘Shūdantekijieikenkōshi niyoru Yokushiryoku Kōjō’ wa Hontō ka: Gēmuriron kara kangaeru (Is it true that ‘deterrence power can be enhanced by the exercise of right of collective self-defense’? : Thinking from game theory),” *Sekai* (Sep 2015), pp.78-79.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 80.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*, p. 86.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ *Ibid.*, p. 88.

บวงในสงครามของสหรัฐฯเท่านั้น การปรับจุดยืนจึงยิ่งทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะพัวพันในสงคราม (*senso ni makikomareru risuku*) มากกว่าประโยชน์ในการรับประกันความมั่นคง⁹¹

ประเด็นเรื่องการพัวพันในสงครามนี้ยังเชื่อมโยงกับการเข้าถึงความเสี่ยงของเจ้าหน้าที่ SDF ทั้งในแง่การเป็นผู้สังหารและการเป็นเหยื่อถูกสังหารในภารกิจใหม่ๆ ที่กฎหมายใหม่เปิดทางให้เข้าร่วมได้ ไม่ว่าจะในกรอบความมั่นคงร่วม หรือการป้องกันตนเองร่วมก็ตาม *สมาคมวิจัยปัญหาสิทธิป้องกันตนเองร่วม (shōdantekijieiken mondai kenkyukai)* ซึ่งมีท่าทีกังขาต่อการตีความใหม่ ได้ยกชูประเด็นความเสี่ยงในแง่ นี้โดยชี้ว่า “ในการอภิปรายในรัฐสภา รัฐบาลได้แต่เสี่ยงที่จะตอบคำถามให้ชัดเจนว่ากฎหมายใหม่จะทำให้เจ้าหน้าที่ SDF เผชิญความเสี่ยงมากกว่าเดิมหรือไม่ ‘ความเสี่ยง’ ที่ว่านี้คืออันตรายจากการที่ SDF เข้าไปพัวพันในการสู้รบ อันตรายจากการ ‘เป็นผู้ฆ่า หรือผู้ถูกฆ่า’ (*koroshi, korosareru*) ในพื้นที่นั่นเอง” และว่า “ขณะที่รัฐบาลเสนอให้หน้าที่ของ SDF ขยายออกไปอย่างก้าวกระโดด แต่กลับมีท่าทีในการถกอภิปรายว่า ด้วยเรื่องอันตรายที่จะเกิดตามมาแค่แบบนามธรรม ในฐานะผู้ออกนโยบายเรื่องนี้ถือว่าไร้ความรับผิดชอบ”⁹² ประเด็นและคำสำคัญที่ *สมาคมวิจัยฯ* เน้นย้ำประกอบเป็นส่วนหนึ่งของภาพใหญ่ของวาทกรรมฝ่ายต่อต้านไม่ว่าจะเป็น “สงคราม” “สนามรบ” “การสู้รบ” และ “อันตราย”

4.4 วาทกรรมฝ่ายสนับสนุน: สิทธิอันชอบธรรมที่ตอบสนองความจำเป็น

วาทกรรมของฝ่ายสนับสนุนโต้แย้งข้อถกเถียงของฝ่ายต่อต้านด้วยแนวทางที่เห็นว่า RCSD ตอบสนองความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์และความชอบธรรมเชิงบรรทัดฐาน เมื่อพิจารณาทั้งในด้านการป้องกันประเทศ (*national defense*) และบทบาทระหว่างประเทศ (*international role*) ของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างคุณูปการต่อสันติภาพ ศูนย์กลางของวาทกรรมฝ่ายนี้อยู่ที่การเข้าถึงวัตถุประสงค์เพื่อ “ป้องปราม” (*deter*) ซึ่งมีนัยที่ช่วยประนีประนอมทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และปทัสถาน ขณะที่ฝ่ายคัดค้านมองการใช้สิทธินี้ว่าเป็นการไต่สงคราม ฝ่ายสนับสนุนแย้งว่า การให้ใช้สิทธินี้ได้ต่างหากที่จะทำให้สงครามไม่เกิด และส่งผลในการธำรงสันติภาพ โดยมุ่งให้ระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯเป็นกลไกที่น่าเชื่อถือมากขึ้นในการถ่วงคานอำนาจและเลี่ยงสงคราม⁹³ อีกทั้งการกำหนดเงื่อนไขพิจารณาการใช้สิทธิและข้อจำกัดก็ช่วยเลี่ยงการพัวพันในสงครามที่ไม่กระทบญี่ปุ่นโดยตรงได้ ทั้งยังสอดคล้องกับบรรทัดฐานสากลและหลักการที่ยึดถือเรื่อยมาใน

⁹¹ Ibid., p. 79.

⁹² Shūdantekijieiken Mondai Kenkyukai (Research Group for Problem of Right of Collective Self-Defense), “Anzenhōshō hōsei no shōten: 3 (Focus of the security legal system: 3),” *Sekai* (Aug 2015), p. 71.

⁹³ Komori Yoshihisa, “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta (US-Japan alliance has become stronger),” *Voice* (Oct 2015), p. 57

ญี่ปุ่น ด้วยเป้าหมายเชิงป้องกันปรามทำให้การตีความให้ใช้สิทธิเป็นเครื่อง “ส่งสัญญาณ” ให้รัฐที่อาจเป็นศัตรู และชาติพันธมิตรได้รับรู้ถึงความมุ่งมั่นด้านยุทธศาสตร์ ตลอดจนเปิดทางให้ญี่ปุ่นเตรียมความพร้อมทั้ง ระบบกฎหมาย เครื่องไม้เครื่องมือและการฝึกซ้อมในรูปปฏิบัติการร่วม “เพื่อเอาไว้สำหรับกรณีจำเป็น” โดย เน้นย้ำว่าการปฏิรูปกฎหมายเพื่อกรุยทางให้ใช้สิทธิได้ “ในท้ายที่สุดก็เพื่อจะได้ไม่ต้องใช้สิทธินี้จริงๆ” ซึ่งก็คือเนื้อหาของ “การป้องกันปราม” การทำให้พันธมิตรความมั่นคงญี่ปุ่น-สหรัฐมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นเพื่อการนี้ ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ในการรับประกันความปลอดภัยของญี่ปุ่น แต่ยังช่วยสร้างสันติภาพต่อ ภูมิภาคและโลกด้วยซึ่งก็เป็นไปตามคำขวัญ Proactive Contribution to Peace

เราจะเห็นในส่วนนี้ว่าวาทกรรมที่ฝ่ายสนับสนุนเสนอทั้งที่เป็นตรรกะเชิงยุทธศาสตร์และหลักการ ตอกย้ำแนวทางการพยายามรักษาสถานะเดิมของวิธีการรับประกันความอยู่รอดของญี่ปุ่น หรือเป็นการ ปรับเปลี่ยนอย่างจำกัดมากกว่าการล้มล้างแนวทางเดิม ซึ่งก็คือการยังคงเรียกหาการรับประกันความมั่นคง จากพันธมิตรสหรัฐ และขยายบทบาททางทหารเพียงจำกัด ความยืดหยุ่นที่แฝงอยู่ในแนวคิด RCSD เป็น ประโยชน์อย่างมากในการใช้เป็นเครื่องมือประนีประนอมทั้งในแง่หลักการและยุทธศาสตร์ ในแง่แรกฝ่าย สนับสนุนอาศัยความเป็นสากลของสิทธินี้โจมตีความ “ผิดเพี้ยน” จากบรรทัดฐานสากล (normative anomaly) ของฐานคติและข้อถกเถียงที่แพร่หลายในญี่ปุ่น ขณะที่ก็เลือกรับบางนัยเข้ามาผสมผสานต่อยอดกับ เงื่อนไขกฎหมายและบรรทัดฐานภายในที่มีอยู่เดิม (localization)⁹⁴ ในอีกแง่ สิทธินี้ช่วยตอบสนองความ ต้องการด้านความมั่นคงด้วยการเป็นเครื่องมือรัฐสหรัฐให้ยังคงเห็นคุณค่าที่จะคุ้มกันความปลอดภัยให้ ญี่ปุ่น ขณะที่เน้นย้ำสถานะการเป็น “สิทธิ” ไม่ใช่ “หน้าที่” เพื่อเปิดช่องให้สามารถ “ตัดสินใจเชิงนโยบาย” (seisaku handan)ว่าจะใช้สิทธิหรือไม่ และเมื่อใดได้อย่างยืดหยุ่น⁹⁵ เนื่องจากการให้เหตุผลของฝ่ายนี้ มุ่งเน้นปัญหาความจำเป็นด้านความมั่นคงและยุทธศาสตร์เป็นประเด็นตั้งต้น และ “เป็นเหตุผลอันดับ หนึ่ง”⁹⁶ จึงเห็นสมควรสำรวจวาทกรรมที่ให้ตรรกะเชิงผลตอบแทน (causal idea) ก่อน ในส่วนนี้นอกจาก การเน้นถึงสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนไปแล้ว วาทกรรมยังส่งเสริมความรับรู้ภัยคุกคามโดย ขยายให้เห็นความเร่งด่วนที่ญี่ปุ่นต้องเตรียมวิธีการรับมือ ตรรกะแนวนี้ยังชี้ให้เห็นว่า RCSD มีส่วน

⁹⁴ Amitav Acharya, “How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism,” *International Organization*, Vol. 58, No. 2 (2004).

⁹⁵ *Report of the Advisory Panel*, p. 30; Ishiba Shigeru, *Nihonjin no tame no ‘Shūdantekijieiken’ Nyūmon (Introduction to ‘right of collective self-defense for Japanese)*, 2nd ed. (Tokyo: Shinchosha, 2015), pp. 77-78.

⁹⁶ Ishiba Shigeru, “Kobetsutekijieiken dewa Muri ga Aru (There are limits to right of individual self-defense),” *Chuokoron* (Jun 2014), p. 92.

สำคัญในการส่งเสริมระบบพันธมิตรให้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการถ่วงคานอำนาจ และรับประกันความปลอดภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงป้องปราม

4.4.1 ธรรมชาติของผลตอบแทนของฝ่ายสนับสนุน

- การขยายภัยคุกคาม

วาทกรรมที่เสนอธรรมชาติยุทธศาสตร์พบได้ทั่วไปในการให้เหตุผลต่อนโยบาย ไม่ว่าจะในรายงานของ *Anpohōseikon* ตลอดจนคำชี้แจงของผู้กำหนดนโยบาย อย่างของนายทากะ Abe และ Kitaoka Shinichi แกนนำใน *Anpohōseikon* ผู้ที่มีข้อเขียนแสดงทัศนะหลายชิ้น ในแง่การแสดงให้เห็นภัยคุกคามและความไม่พร้อมของกลไกกฎหมายที่มีเดิม นายทากะ Abe ได้ชี้แจงลงมติสาร *Will* หลังกฎหมายความมั่นคงใหม่ผ่านรัฐสภา โดยเน้นถึงบริบทด้านความมั่นคงที่ทวีความตึงเครียดขึ้น อย่างการพัฒนานิวเคลียร์และขีปนาวุธของเกาหลีเหนือ การขยายงบประมาณทางทหารของจีนและท่าทีของจีนทั้งกรณีเกาะเซ็งคะคุและทะเลจีนใต้ ซึ่งสะท้อนชัดเจนถึง “ความพยายามใช้กำลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสถานะที่เป็นอยู่”⁹⁷ ไม่นานมานี้จีนละเมิดเขตอธิปไตยญี่ปุ่นบ่อยครั้งส่งผลให้กรณี SDF ต้องนำเครื่องบินขึ้นสกัดเป็นการฉุกเฉิน (scramble) เพิ่มขึ้นถึง 7 เท่าจากเมื่อสิบปีก่อน⁹⁸ ฝ่ายสนับสนุนมักโจมตีฝ่ายคัดค้านที่ได้แต่ต่อต้านจากมุมมองเชิงกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์และความจำเป็น อย่างที่นักวิจารณ์ Ushio Masato กล่าวว่า “ขณะที่เกาหลีเหนือยิงขีปนาวุธ ขณะที่จีนอวดศักยภาพการป้องปรามอำนาจนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ และศักยภาพด้าน A2 / AD ในงานสวนสนามแสดงแสนยานุภาพ โลกทัศน์ของฝ่ายที่ปกป้องรัฐธรรมนูญ (*gokenha*) ไม่ได้มองกว้างไปถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในต่างแดนเลย แทนที่จะประณามเกาหลีเหนือและจีน กลับมัวแต่ประณามรัฐบาลญี่ปุ่น”⁹⁹

งานของ Kitaoka บางชิ้นสะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงเทคนิค “การขยายภัยคุกคาม” (threat inflation)¹⁰⁰ เพื่อสร้างฐานสนับสนุนการปรับนโยบาย ในบทความภาษาอังกฤษชิ้นหนึ่งเขาเสนอว่า แทนที่จะหวาดกลัวการฟื้นฟูลัทธิทหารในญี่ปุ่น¹⁰¹ ปัญหาที่น่าวิตกกว่าคือจีนต่างหาก เพราะจีนในยุคนี้ประกอบไปด้วยเงื่อนไขที่เคยชักนำญี่ปุ่นเข้าสงครามในอดีตมาแล้ว ตั้งแต่ความต้องการขยายดินแดนและ

⁹⁷ Abe, “Heiwaanzen Hōsei’ Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu,” p. 33.

⁹⁸ Ibid., p.34.

⁹⁹ Ushio, “Gokenha no Nani ga Kimochiwarui noka,” p. 126.

¹⁰⁰ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)* (New York: W.W. Norton & Company, 2014), p. 401.

¹⁰¹ Kitaoka Shinichi, “Peace in the Modern Era and the Right of Collective Self-Defense,” *Asia-Pacific Review* 20, no. 2 (2013), p. 87.

แสนยานุภาพ ความคิดว่าตนเหนือกว่าชาติอื่น การไม่แยแสเสียงประชาคมนานาชาติหรือการคว่ำบาตร (เพราะมี veto ใน UNSC) มีปัญหาในการคุมกองทัพ ไปจนถึงการที่ประชาชนขาดเสรีภาพในการแสดงออก “5 เดือนไซที่เคยเป็นเหตุให้ญี่ปุ่นขยายอำนาจทางทหาร ปัจจุบันนี้ไม่มีอยู่อีกแล้วในญี่ปุ่น แต่กล่าวได้ว่าอาจเป็นปัญหาในกรณีของจีนทุกวันนี้”¹⁰²

นักวิชาการอย่าง Takahashi Yoichi อดีตข้าราชการกระทรวงการคลัง ได้ย้ำในทำนองเดียวกันโดยใช้ Democratic Peace Theory เป็นหลักเหตุผลให้ต้องระแวดระวังจีน เขาเห็นว่าญี่ปุ่นกับสหรัฐต่างเป็นชาติที่มีค่านิยมและกระบวนการประชาธิปไตยจึงทำให้สงครามเกิดได้ยาก ต่างจากจีนที่เป็นรัฐเผด็จการ¹⁰³ เขาได้ขยายความกังวลไปถึงกรณีที่เกิดความขัดแย้งกับจีน แม้การพึ่งหลักความมั่นคงร่วมของสหประชาชาติถือเป็นอุดมคติแต่เป็นไปได้สูงว่า UNSC จะไม่ทำงานในกรณีดังกล่าว เพราะมีจีนถือสิทธิยับยั้งอยู่¹⁰⁴ เช่นเดียวกับกรณีที่รัสเซียผนวกไครเมียก่อนหน้านี้ “การใช้สิทธิป้องกันตนเองเมื่อถูกโจมตีแล้วจึงค่อยรายงาน UNSC ดูจะเป็นทางเลือกตามความเป็นจริงมากที่สุด . . . ญี่ปุ่นยังจะต้องคิดถึงกรณีที่ UNSC ไม่ทำงานและระบบพันธมิตรทวีปเอเชีย-สหรัฐฯ ก็เอาไม่อยู่ด้วย”¹⁰⁵ ญี่ปุ่นเผชิญกับปัญหาข้อพิพาทพรมแดนกรณีหมู่เกาะเซ็งคะคุจากการผงาดของจีน ไม่ต่างจากชาติอาเซียนในกรณีทะเลจีนใต้ “ความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะเผชิญวิกฤตด้านดินแดนจะเป็นเรื่องจริงจางยิ่งขึ้นทุกที เห็นทีคนญี่ปุ่นคงต้องมี ‘ความตระหนักถึงวิกฤต’ (*kikiishiki*) และ ‘ตื่นตัว’ ร่วมกันอย่างที่นายกฯ Abe คงรู้สึกอยู่ทุกวันนี้”¹⁰⁶

รัฐมนตรีป้องกันประเทศ Nakatani Gen ได้ให้เหตุผลผ่านบทสัมภาษณ์เดือนเมษายน 2015 ว่าในการรับมือสภาพแวดล้อมความมั่นคงที่เปลี่ยนไป ญี่ปุ่นยังมีระบบกฎหมายที่ไม่เพียงพอ¹⁰⁷ เดิมทีในกรณีฉุกเฉินญี่ปุ่นออกกฎหมายพิเศษขึ้นใช้ชั่วคราว ซึ่งวิธีนี้อาจกินเวลา “จึงสมควรจะต้องมี ‘กฎหมายปกติ’ (*ippanho*) เผื่อไว้ก่อน เป็นการเตรียมพื้นฐานกฎหมายเพื่อรองรับการส่ง SDF ไปต่างแดน . . . ญี่ปุ่นจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์ทุกรูปแบบเพื่อที่จะสามารถ ‘สนองตอบได้อย่างไร้รอยต่อ’ (*kiremenonai taio*)”¹⁰⁸ ถึงกระนั้นเขาย้ำว่า “การอนุญาตให้ดำเนินการได้ตามกฎหมาย’ กับ ‘การจะดำเนินการในความเป็นจริง’ หรือไม่นั้นเป็นคนละประเด็นกัน การมีกฎหมายถาวรวางไว้กับการส่ง SDF ไปต่างแดนจริงๆ นั้น

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Takahashi, “Shūdantekijieiken wa ‘Seitōbōei’ da,” p. 116.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid., p. 117.

¹⁰⁶ Ibid.; ทศนะที่คล้ายคลึงกันในประเด็นความตื่นตัวคือที่ชูกคาม คุ Komori, “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta,” pp. 62-63.

¹⁰⁷ Nakatani Gen and Ushio Masato, “Jieitai wa Hōjin wo Sukueruka: ‘Kiremenonai Taiō’ de Kokusai Tero no Kyo ni Sonaeru (Can SDF rescue Japanese people?: Prepare for threat of international terrorism by ‘seamless response’),” *Voice* (Apr 2015), p. 83.

¹⁰⁸ Ibid., p. 82.

เป็นเรื่องที่มีช่องว่างห่างกันอยู่มาก” ทั้งยังมีการพิจารณาวางข้อจำกัด (*hadome*) อย่างเป็นรูปธรรมขึ้นด้วย “ไม่ว่าชอบเขตภารกิจของ SDF จะขยายออกไปโดยปราศจากข้อจำกัดใดๆ”¹⁰⁹ ในประเด็นนี้นายกฯ Abe เองก็เน้นย้ำบ่อยครั้งเช่นกันว่า “การใช้สิทธิได้ ไม่ได้หมายความว่าต้องใช้สิทธิเสมอไป เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาตัดสินเชิงนโยบาย (*seisaku handan*) กันอีกที ไม่ได้จะให้ใช้ได้บ่อยๆ”¹¹⁰

- **พันธมิตรที่ไว้วางใจในฐานะกลไกป้องปราม**

ในแง่วิธีการรับมือภัยคุกคามนั้น เห็นได้ชัดว่ามีความเห็นพ้องกันอยู่ในแนวคิดกระแสหลักว่าพันธมิตรกับสหรัฐเป็นแกนแกนของนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่น¹¹¹ และแม้ว่าบรรดาผู้นำจะเน้นถึงสภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากดังกล่าวข้างต้น แต่นั่นกลับทำให้ระบบพันธมิตรในฐานะกลไกหลักในการรับมือรัฐที่อาจเป็นภัยยิ่งสำคัญมากขึ้น การกระชับพันธมิตรและการยกระดับความน่าเชื่อถือจึงเป็นวิธีส่งเสริมเครื่องมือถ่วงดุลอำนาจและกลไกป้องปรามแก่ญี่ปุ่น คำถามสำคัญคือ RCSD เข้ามารับใช้เป้าหมายนี้อย่างไร ฝ่ายที่มองสิทธินี้ว่าสำคัญในการส่งเสริมระบบพันธมิตร เน้นถึงความจำเป็นของการบริหารจัดการความสัมพันธ์กับสหรัฐ ที่มีท่าทีห่างเหินและไม่ชัดเจนในเรื่องความมุ่งมั่นที่จะคุ้มครองปกป้องญี่ปุ่น (*abandonment*) ทำให้ระบบพันธมิตรดูไม่เข้มแข็งในแง่การป้องปราม การหันมาใช้ RCSD ช่วยส่งสัญญาณให้พันธมิตรหลักได้เห็นความตั้งใจและความกระตือรือร้นของญี่ปุ่น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ญี่ปุ่นแสดงความตั้งใจว่าจะปกป้องพันธมิตร โดยมุ่งหวังให้พันธมิตรปกป้องญี่ปุ่น” นั่นเอง

นายกฯ Abe ได้ยึดตรรกะนี้มาตั้งแต่ก่อนขึ้นเป็นผู้นำประเทศในสมัยแรก ในหนังสือ *Utsukushi kuni e* (*สู่ประเทศอันงดงาม*) ปี 2006 เขาชี้ถึงความไม่เท่าเทียมของระบบพันธมิตรที่สหรัฐเป็นผู้ใช้ RCSD เพื่อปกป้องญี่ปุ่นอยู่ฝ่ายเดียว “เหตุใดคนหนุ่มสาวชาวสหรัฐถึงต้องเสี่ยงชีวิตเพื่อปกป้องญี่ปุ่น . . . สิ่งสำคัญคือต้องทำให้ทั้งทหารสหรัฐผู้ต้องเสี่ยงภัย ครอบครัวทหารเหล่านั้นและชาวสหรัฐที่ส่งทหารออกมาเห็นความสำคัญ (*nattoku*) ที่จะต้องช่วยป้องกันญี่ปุ่น เพื่อให้เกิดสิ่งนี้จึงต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์แบบไว้อื่อเชื่อใจ (*shinrai kankei*) กัน”¹¹² เขาเห็นว่า “ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (*rentaikun*) ต้องมีความเชื่อใจกันเป็นรากฐาน หากปราศจากสิ่งนี้สนธิสัญญาพันธมิตรก็เป็นแค่กระดาษเปล่า Abe มองว่า “บทบาทที่ทัดเทียม” (*sōmusei*) มากขึ้นช่วยทำให้สายสัมพันธ์แบบไว้อื่อเชื่อใจกัน (*shinrai no kizuna*) แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Abe Shinzō, *Utsukushi Kuni e (Toward a beautiful country)* (Tokyo: Bungeishunju, 2006), p.132.

¹¹¹ Ibid, p. 129.

¹¹² Ibid., pp. 130-131.

การหันมาใช้ RCSD มีส่วนสำคัญในความสัมพันธ์แบบเท่าเทียม และเมื่อระบบพันธมิตรมีความแน่นแฟ้น และเข้มแข็งในสายตารัฐที่อาจเป็นศัตรูก็จะส่งผลในเชิงป้องกันปราม “ในที่สุดผลก็คือ ญี่ปุ่นอาจไม่จำเป็นต้องใช้ทั้งสิทธิป้องกันตนเองหรือ RCSD เลยด้วยซ้ำ”¹¹³ อย่างที่ประวัติศาสตร์ของ NATO แสดงให้เห็น ทั้งที่เป็นองค์การป้องกันร่วม แต่ตลอดช่วง 50 ปีนับแต่ก่อตั้งมา NATO ก็ไม่เคยใช้ RCSD เลย จนกระทั่งหลังเหตุ 9.11 เพื่อโจมตีอัฟกานิสถานร่วมกับสหรัฐนี่เอง¹¹⁴

Ishiba Shigeru แกนนำในพรรค LDP เสนอตรรกะที่คล้ายคลึงกันในแง่การเสริมสร้างกลไกป้องกันปรามผ่านระบบพันธมิตรที่น่าเชื่อถือ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ความมั่นคงรอบบ้านที่ไม่แน่นอน เขาแสดงข้อกังขาว่าการที่ญี่ปุ่นฝ่ายเดียวไม่สามารถใช้ RCSD ได้ หรือ “ระบบพันธมิตรที่มีความสัมพันธ์แบบอสมมาตรในเชิงบทบาทหน้าที่ (*hitaishôtekina sômukankei*) อย่างเดียวนั้น จะช่วยขำรงอำนาจป้องกันปราม (*yokushi ryoku*) ได้แค่ไหน เพื่อรักษาสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาค ตลอดจนอธิปไตยและสันติสุขของญี่ปุ่น จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพที่ญี่ปุ่นไม่สามารถใช้ RCSD”¹¹⁵ และว่าเพื่อให้ระบบพันธมิตรเข้มแข็ง แม้ญี่ปุ่นจะไม่มีบทบาททัดเทียมสหรัฐอย่างสมบูรณ์ แต่ในภาวะฉุกเฉินก็จะสามารถปฏิบัติการร่วมกันได้มากขึ้น “เมื่อพันธมิตรเข้มแข็งแล้ว อำนาจป้องกันปรามในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เมื่อญี่ปุ่นหันมาใช้ RCSD แล้วเรื่องที่ญี่ปุ่นต้องเข้าสงครามร่วมกับสหรัฐในที่ตั้งต่าง ๆ ของโลกอย่างใดบางกลุ่มเข้าใจนั้นจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน นั่นเพราะเป็นการยกระดับอำนาจป้องกันปราม ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ (*kokusaifunsô wo kaihisuru*)”¹¹⁶

มีฝ่ายสนับสนุนทั้งที่เป็นนักการเมืองและนักวิชาการอีกจำนวนมากที่ร่วมในวาทกรรมเพื่อเผยแพร่ตรรกะในแบบเดียวกันนี้ โดยเน้นความสำคัญของ “พันธมิตร” และ “การป้องกันปราม” เป็นคำสำคัญ Satô Masahisa สมาชิกวุฒิสภาสังกัดพรรค LDP อดีตเจ้าหน้าที่ SDF ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ตื่นตัวอย่างมากในการถกเถียงรอบล่าสุดนี้ เสนอว่าการสามารถเสี่ยงชีวิตช่วยเหลือกันจะทำให้สายสัมพันธ์ฉันท์พันธมิตรแน่นแฟ้นขึ้น¹¹⁷ ในข้อเขียนลงนิตยสาร *Voice* เดือนพฤษภาคม 2014 เขาชี้ถึงปัญหาความมั่นคงของญี่ปุ่นว่ามาจากภัยจีนด้านหนึ่งและความไม่แน่นอนในความแน่วแน่ของพันธมิตรสหรัฐอีกด้านหนึ่ง¹¹⁸ การริบเร่งจัดแจงให้ญี่ปุ่นใช้ RCSD ได้เป็นวิธีดึงสหรัฐให้คงบทบาทในเอเชียตะวันออก เพื่อร่วมจัดการปัญหาเกาะ

¹¹³ Ibid., p. 131.

¹¹⁴ Ibid., p. 132.

¹¹⁵ Ishiba, “Kobetsutekijieiken dewa Muri ga Aru,” p. 93.

¹¹⁶ Ibid., pp. 93-94.

¹¹⁷ Satô Masahisa, “Shūdantekijieiken no Kōshi Yōnin wo Isoge (Quickly recognize the exercise of right of collective self-defense),” *Voice* (May 2014), p. 62.

¹¹⁸ Ibid., p. 68.

เซนคอคุและคาบสมุทรเกาหลี ขณะที่ดูเหมือนสหรัฐฯจะคลายความสนใจภูมิภาคนี้ลงไปมาก “เพื่อทำให้ระบบพันธมิตรแข็งแกร่ง รัฐบาล Abe กำลังเตรียมการเพื่อให้ใช้ RCSD ได้ . . . พันธมิตรที่แท้จริงจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชาติสมาชิกแสดงให้เห็นว่าจะร่วมเสี่ยงชีวิตเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน หากทหารสหรัฐฯที่ประจำการในญี่ปุ่นถูกโจมตีโดยที่ SDF ตอบโต้อะไรไม่ได้ก็ยากที่จะเรียกว่าเป็นเพื่อนกันจริงๆ”¹¹⁹

Satō ตอบโต้ฝ่ายคัดค้านที่มุ่งชี้ให้เห็น “ความเสี่ยงต่อสงคราม” ที่เพิ่มมากขึ้น โดยแย้งว่าเป้าหมายของการปรับนโยบายคือ “การป้องปรามสงคราม” (*sensō wo yokushisuru*) ไม่ให้เกิดตั้งแต่ต้น ซึ่งก็คือการ “ลดความเสี่ยง” ของประชาชนและ SDF จึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความพยายาม “สร้างบรรยากาศระหว่างประเทศที่ไม่แม้แต่จะต้องให้ SDF ต่อสู้เพื่อป้องกันรัฐตนเอง” เขาชี้ว่าหลายกรณีสะท้อนให้เห็นว่ารัฐหนึ่งๆ อาจป้องกันตนเองไม่ได้และต้องจับมือกับรัฐอื่นเพื่อรับมือภัยคุกคาม ซึ่งก็คือแนวคิด RCSD นั่นเอง “เมื่อรัฐหนึ่งถูกคุกคามแทนที่จะเป็นรัฐนั้นรัฐเดียวต่อสู้กับภัยคุกคาม ถ้ามีรัฐพันธมิตรร่วมรับมือด้วย ก็จะทำให้การป้องปรามมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งหมายถึงการทำให้ศัตรูเชื่อว่า ‘ถ้าทำอะไรเราแล้วจะถูกโต้กลับยิ่งกว่า’ หรือ ‘ไม่มีประโยชน์ที่จะทำเรา’ . . . การทำให้กำแพงการป้องปรามสูงขึ้นนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญมาก”¹²⁰

Kamimoto Mitsunobu อดีตผู้บัญชาการภารกิจ SDF ในวันดา มองความจำเป็นของ RCSD ในทำนองเดียวกันว่าเป็นปัญหา “ความเชื่อมั่นระหว่างพันธมิตร” เขาชี้ให้เห็นมุมมองในระดับปฏิบัติการระหว่างเจ้าหน้าที่ SDF กับทหารสหรัฐฯ สรุปใจความได้ว่าพันธมิตรที่ไม่เท่าเทียม (*henmusei*) ทำให้บทบาทของ SDF คับแคบ แม้จะได้รับการฝึกปรือร่วมกันมาและแม้รู้ว่า SDF มีประสบการณ์สูง แต่ก็ไม่อาจเป็นที่พึ่งเคียงบ่าเคียงไหล่ให้กับทหารสหรัฐฯได้ เพราะข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ ทำให้ SDF ทำได้แต่เพียงเดินตามอยู่ข้างหลังกองกำลังสหรัฐฯ เช่นนี้แล้วทหารสหรัฐฯอาจไม่ค่อยไว้วางใจ SDF เท่าไหร่ “หากขาดความสัมพันธ์ในแบบที่ช่วยเหลือซึ่งกันได้ในยามจำเป็น ระบบพันธมิตรก็คงไม่ทำงาน . . . ด้วยเหตุนี้การใช้ RCSD ได้จึงสำคัญเป็นอย่างมาก”¹²¹

Komori Yoshihisa ผู้สื่อข่าว *Sankei Shimbun* ประจำกรุงวอชิงตันแสดงข้อเท็จจริงให้เห็นถึงการตอบรับในเชิงบวกของชาติเป้าหมายในการปรับนโยบายของรัฐบาล Abe โดยชี้ถึงท่าทีสนับสนุนของสหรัฐฯ

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Satō Masahisa, “Imasara Kikenai Anpohōsei Q&A (Q&A on the security legislation that cannot be asked even today),” *Seiron* (Oct 2015), p. 203.

¹²¹ Kamimoto Mitsunobu and Katsumata Hidemichi, “Taidan: PKO Katsudō de Jieikan wa Kangaeta – Genba wo Mushishita Kokkai no Giron (Conversation: The thought of SDF personnel in PKO – the parliamentary debates that did not reflect the situation on the ground),” *Chuokoron* (Jun 2014), p. 91.

ต่อกฎหมายความมั่นคงใหม่ เขารายงานว่า “การที่ญี่ปุ่นให้ใช้ RCSD ได้แม้เพียงบางส่วนก็สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของสหรัฐฯในระบบพันธมิตรได้ ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (*rentai*) ของสองชาติแข็งแกร่งขึ้น”¹²² Komori กล่าวว่ารัฐบาลสหรัฐฯ หลายสมัยมองการห้ามใช้สิทธินี้ของญี่ปุ่นว่าเป็นอุปสรรคในระบบพันธมิตร และได้เรียกร้องให้ยกเลิกมาโดยตลอด เขาได้หยิบยกทัศนคติในเชิงสนับสนุนของฝ่ายสหรัฐฯ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการปรับจุดยืนช่วยกระชับความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างพันธมิตรได้จริงตามตรรกะที่รัฐบาลญี่ปุ่นยื่นกราน อาทิ แลกเปลี่ยนของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ที่มองกฎหมายใหม่ว่าเป็นความพยายามยกระดับความเป็นหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างสองชาติ¹²³ และบทบรรณาธิการของ *Wall Street Journal* ที่ว่าการที่พันธมิตรสามารถร่วมรบด้วยกันได้ (*tomoni tatakau*) เมื่อถูกโจมตีจะยิ่งช่วยปกป้องเสถียรภาพและประชาธิปไตยในเอเชียตะวันออก และแสดงความเข้าใจว่าญี่ปุ่นวิตกต่อแสนยานุภาพที่เพิ่มมากขึ้นและท่าทีก้าวร้าวของจีน กอปรกับการที่สหรัฐฯปรับลดงบประมาณกลาโหมลง “การใช้ RCSD ไม่ได้ทำให้ประวัติของญี่ปุ่นที่สั่งสมมายุคหลังสงครามต่างพร้อย มีแต่จะทำให้ญี่ปุ่นสามารถร่วมรับผิดชอบในการปกป้องระเบียบระหว่างประเทศบนหลักประชาธิปไตยและกฎหมายได้มากขึ้น”¹²⁴ Komori สรุปว่า “การปรับมาใช้ RCSD เมื่อมองจากฝ่ายสหรัฐฯ นับเป็นเรื่องที่ธรรมดาตามาก (*gokushizen*) แต่ก็มีความหนักแน่นมาก (*katsu chakujitsu*) ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบพันธมิตร”¹²⁵

4.4.2 ตรรกะเชิงหลักการของฝ่ายสนับสนุน

สำหรับรูปแบบวาทกรรมที่มุ่งเสนอ “ตรรกะในเชิงหลักการ” ของฝ่ายสนับสนุนนั้น จะเห็นว่าส่วนใหญ่มุ่งความสำคัญไปที่การเน้นย้ำให้เห็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความเป็นสากลของ RCSD ควบคู่กับความ “ผิดเพี้ยน” ของตรรกะเชิงหลักการและฐานคิดในญี่ปุ่น 2) การรักษาความต่อเนื่องสอดคล้องกับแนวทางป้องกันประเทศเดิม ด้วยการยึดนิยามของสิทธินี้แบบที่แคบที่สุดและปรับใช้ให้เป็นเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น วาทกรรมลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนมุ่งสร้างความประนีประนอมกับบรรทัดฐานภายในประเทศและปรับในแบบที่ยังยึดโยงกับวิธีการรับประกันความมั่นคงที่ทำมาแต่เดิม ขณะที่ก็พยายามตอบโต้วาทกรรมของฝ่ายค้านที่มองการปฏิรูปนี้ว่าขัดมาตรา 9 โดยชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับแนวทางที่มีอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการป้องกันตนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าความ

¹²² Komori, “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta,” p. 60.

¹²³ แลกเปลี่ยนนโยบายกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ อ้างใน Komori, “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta,” p. 60.

¹²⁴ บทบรรณาธิการ *Wall Street Journal* อ้างใน Komori, “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta,” p. 61.

¹²⁵ Ibid.

ยึดหยุ่นของ RCSD เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ฝ่ายสนับสนุนสร้างความประนีประนอมระหว่างบรรทัดฐานระดับสากลกับระดับภายในประเทศได้

- **ความแปลกแยกเชิงปทัสฐาน: สิทธิที่มีแต่ใช้ไม่ได้**

วิธีการให้ความชอบธรรมแก่ RCSD คือการเผยแพร่วาทกรรมที่ย้ำความไม่ปกติในเชิงหลักการและบรรทัดฐานของญี่ปุ่น (normative anomaly) ที่ผิดแผกแปลกประหลาดไปจากนานาชาติ เป้าหมายการโจมตีของวาทกรรมรูปแบบนี้คือข้อดีความของ CLB ปี 1981 ซึ่งย้ำสาระการตีความที่มีอยู่ก่อนในปี 1972 สรุปลงใจความสำคัญได้ว่าญี่ปุ่น “มี” RCSD ตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ “ใช้ไม่ได้” ตามรัฐธรรมนูญ เพราะเกินกว่าระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นในการป้องกันตนเอง ขณะที่ฝ่ายคัดค้านมักยึดการตีความนี้เป็นเกณฑ์วัดความถูกต้อง และทำให้การหันมาใช้สิทธิเป็นเรื่องที่ยังไงก็ขัดหลักกฎหมาย ฝ่ายสนับสนุนมองสาระสำคัญของการตีความที่ยึดถือมาหลายทศวรรษนี้ว่า “เป็นของมีตำหนิ” (*kekkanhin*)¹²⁶ ที่เสนอตรรกะอันบกพร่อง (*erroneous*)¹²⁷ จึงควรพิจารณาเสียใหม่ และไม่เห็นด้วยกับการถือการตีความนี้ว่าเป็นสิ่งถูกต้องแบบเบ็ดเสร็จ และ “หยุดนิ่งกับที่”¹²⁸ ทั้งที่มาตรา 9 ถูกตีความในประเด็นสิทธิป้องกันตนเองมาโดยตลอด และแต่ละครั้งก็ไม่ได้สอดคล้องกันเสมอไป¹²⁹ ต่างจากที่ฝ่ายค้านพยายามทำให้เข้าใจกันว่า การตีความมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (*ikken*) ตลอดช่วงประวัติศาสตร์หลังสงครามที่ผ่านมา

Abe Shinzō ได้ชี้ให้เห็นในหนังสือ *Utsukushi kuni e* ถึงความบกพร่องในตรรกะนี้ ซึ่งน่าแปลกใจที่ประชาคมญี่ปุ่นยอมรับได้โดยไม่ตั้งคำถามเท่าไร ทั้งที่ดูแล้วผิดเพี้ยนจากสากล กฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 51 บัญญัติว่า RCSD เป็น “สิทธิประจำตัวของรัฐ” คู่กับสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน เขาชี้ว่า “รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นร่างขึ้นหลังกฎบัตรสหประชาชาติเสียด้วยซ้ำ การมองว่าญี่ปุ่นมี RCSD เป็นสิทธิประจำตัวถือเป็นเรื่องปกติ ประชาคมนานาชาติเข้าใจร่วมกันในหลักที่ว่า การมีสิทธิย่อมหมายถึงความสามารถที่จะใช้ได้ แต่ตรรกะที่ว่า มีสิทธิ แต่ใช้ไม่ได้นี้จะอธิบายให้ใครเข้าใจได้”¹³⁰ Sase Masamori ผู้มีงานวิชาการสนับสนุนการยอมรับ RCSD หลายชิ้นก็โต้แย้งในทำนองเดียวกันว่า การตีความเดิมมีปัญหา

¹²⁶ Sase Masamori, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken (The most comprehensible! Right of collective self-defense)* (Tokyo: Kairyusha, 2014), pp. 132-133.

¹²⁷ Kitaoka, “Peace in the Modern Era and the Right of Collective Self-Defense,” p. 83.

¹²⁸ Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, p. 137.

¹²⁹ Nishi Osamu, “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai: Jiei to Taei wa Fukabun no Kankei (The constitutional reinterpretation does not violate constitutionalism: Inseparable relations between self-defense and defense of others),” *Chuokoron* (Jun 2014), p.99.

¹³⁰ Abe, *Utsukushi Kuni e*, p. 132.

ตรงที่ไม่ได้ชี้ชัดว่าขณะที่ญี่ปุ่นใช้สิทธินี้ไม่ได้ “ตามรัฐธรรมนูญ” นั้น ญี่ปุ่น “มี” สิทธินี้ “ตามรัฐธรรมนูญ” อยู่หรือไม่ CLB ไม่ได้ให้ความกระจ่างในข้อนี้ไว้และใช้เกณฑ์ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” มาเป็นเงื่อนไขแทน¹³¹

ตรรกะนี้มีความขัดแย้งขนาดที่ Sase มองว่าเป็น “ของมีค่าหืน” เพราะหากสรุปว่าญี่ปุ่นมีสิทธินี้ตามรัฐธรรมนูญ การไม่ยอมให้ใช้ย่อมขัดแย้งในแง่ที่ว่า เหตุใดมีสิทธิแต่ใช้ไม่ได้ “การมีสิทธิย่อมหมายถึงต้องใช้ได้” หรือพูดอีกอย่าง “ก็เพราะกระทำได้จึงเรียกได้ว่ามีสิทธิ”¹³² ในอีกทางหนึ่งหากสรุปว่าไม่มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญก็เป็นปัญหาในแง่ที่ว่าสนธิสัญญาสันติภาพ สนธิสัญญาความมั่นคงที่ญี่ปุ่นลงนามมาก่อน (ดูเนื้อหา 2.3) ล้วนระบุว่าญี่ปุ่นมี RCSD¹³³ เขายังชี้ให้เห็น “ความผิดแผกจากสากล” ของญี่ปุ่นที่ต้องมาถกเถียงกันเรื่องการมีหรือใช้สิทธิที่มีประจำตัวทุกรัฐ “ไม่มีที่ไหนนอกจากญี่ปุ่นที่ต้องถกเถียงกัน” เรื่องจะตีความรัฐธรรมนูญให้ใช้ RCSD ‘ได้หรือไม่’ เพราะ ‘การมีสิทธินี้ถือเป็นเรื่องชัดเจนอยู่แล้ว (*jimei*) และการใช้สิทธินี้ได้ก็ชัดเจนอยู่แล้วในตัวเช่นกัน’ ” จึงไม่มีที่ไหนต้องมาถกเถียงกันเรื่องนี้¹³⁴

Ishiba Shigeru สมาชิกอาวุโสใน LDP เป็นอีกผู้หนึ่งที่ผลักดันการตีความใหม่ด้วยการเผยแพร่ข้อเขียนเชิงให้ความรู้ที่เข้าถึงได้ง่าย เขาอ้างอิงงานของ Sase Masamori และผลิตซ้ำข้อโต้แย้งในแบบคล้ายคลึงกัน ซึ่งย้ำความแปลกประหลาดของการถกเถียงในญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความปี 1981 โดยชี้ว่า “ที่หลายคนรู้สึกสงสัยคือ ‘สิทธิที่มีแต่ใช้ไม่ได้’ มีอยู่จริงหรือ” และยกตัวอย่างรูปธรรมในระดับบุคคลเพื่อความเข้าใจและเห็นข้อบกพร่องของตรรกะว่า เมื่อเราซื้อตัวรถไฟเราย่อมมีสิทธิในที่นั่งที่ซื้อ การนั่งในที่นั่งนั้นก็ถือเป็นการใช้สิทธิที่เรามี หากจู่ๆ มีใครมาบอกว่า “คุณมีสิทธิที่จะนั่งตรงนี้ แต่คุณนั่งตรงนี้ไม่ได้ ต้องให้ฉันนั่งแทน” ก็คงเกิดความสับสนที่ยากจะเข้าใจได้¹³⁵ เขายังข้อความของ Sase ที่ว่า “สิทธิ (*kenri*) กับ ‘การใช้’ (*kōshi*) ย่อมแยกกันไม่ได้ (*fukabun*)” และว่า Sase มองว่าแม้ในมาตรา 51 ของกฎบัตรจะบัญญัติว่า “ไม่อาจลิดรอนสิทธิประจำตัวของรัฐได้” โดยไม่ได้ระบุเฉพาะเจาะจงลงไปว่า “ลิดรอนการใช้สิทธิประจำตัว” ก็ตาม แต่ก็เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป (*jōshiki*) ว่า ‘สิทธิ’ กับ ‘การใช้’ ไม่อาจแยกจากกัน Ishiba ย้ำว่าสิ่งที่ Sase เสนอน่าจะเป็นวิธีคิดที่เป็นปกติ (*futsū no kangaekata*) ไม่ใช่หรือ

ผู้ที่เน้นให้เห็นเรื่องนี้อีกคนคือ Momochi Akira นักนิติศาสตร์ผู้มีข้อเขียนสนับสนุนการตีความหลายชิ้น คำวิจารณ์ของเขาเล็งเป้าไปยังนักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญในญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่มองการตีความใหม่ว่าขัดรัฐธรรมนูญ โดยชี้ให้เห็นความผิดปกติและแปลกแยกจากบรรทัดฐานสากลของวงวิชาการด้าน

¹³¹ Sase, *Ichiban Yokuwaku! Shūdantekijieiken*, pp. 122-124.

¹³² Ibid., p. 106.

¹³³ Ibid., p. 136.

¹³⁴ Sase, “Kokumin no Rikaifusoku wo Ureu.”

¹³⁵ Ishiba, *Nihonjin no tame no ‘Shūdantekijieiken’ Nyūmon*, p. 71

นี้¹³⁶ เขาย้ำว่าตามหลักสากล RCSD เป็น “สิทธิประจำตัว” หรือเรียกว่า “สิทธิโดยธรรมชาติ” (*shizenken*) ด้วยเหตุนี้แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะไม่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธินี้ แต่ตามกฎหมายสากลเป็นเรื่องปกติที่ญี่ปุ่นย่อมมีและใช้สิทธินี้ได้ Momochi ชี้ว่านักวิชาการในญี่ปุ่นไม่น้อยแย้งว่า เพราะไม่มีระบุในรัฐธรรมนูญจึงให้ใช้ไม่ได้ และต่อต้านการปรับการตีความ แต่หากลองดูประเทศอื่นๆ จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญชาติชั้นนำไม่มีที่ไหนที่บัญญัติสิทธินี้ลงไปให้ยุ่งยาก นั่นเพราะตามหลักตรรกะทั่วไป (*tsūsetu*) รัฐธรรมนูญอาจสำคัญกว่าสนธิสัญญาเมื่อคำนึงถึงกิจการภายในของรัฐ แต่สำหรับในประเทศนานาชาติ กฎหมายระหว่างประเทศ (สนธิสัญญาและกฎหมายจารีต) ต้องมาก่อนรัฐธรรมนูญ รัฐจึงต้องทำตามกฎหมายระหว่างประเทศ¹³⁷

RCSD เป็นเรื่องระหว่างประเทศที่รัฐภาคีของกฎบัตรสหประชาชาติย่อมสามารถใช้สิทธิประจำตัวได้ สิทธิหลายๆ อย่างของรัฐถึงจะไม่ได้บัญญัติในรัฐธรรมนูญแต่เพราะเป็นที่ยอมรับเป็นสากลจึงถือว่าทุกรัฐมีสิทธินั้น¹³⁸ เขาเสนอว่าควรจะมีมองในทางกลับกันมากกว่าว่าเพราะมาตรา 9 ไม่มีตรึงไหนที่ระบุห้ามหรือระบุว่าสิทธินี้ขัดกฎหมาย ในฐานะชาติภาคีสหประชาชาติการใช้สิทธิตามกฎหมายบัตรฯ จึงถือเป็นเรื่องที่ทำได้ปกติและไม่ขัดรัฐธรรมนูญ เราอาจวิเคราะห์ทัศนะของ Momochi ตรงนี้ได้ว่า แทนที่จะใช้ข้อตีความปี 1972 และ 1981 เป็นเกณฑ์ตัดสินอย่างฝ่ายที่ต่อต้าน เขาวิจารณ์การตีความเดิมว่า “ประหลาด” (*kimyō*) และ “ผิดปกติ” (*fushizen*)¹³⁹ และมุ่งกลับไปพิจารณาบทบัญญัติของมาตรา 9 แทน โดยอ้างอิงนักนิติศาสตร์คนอื่นๆ ที่เห็นด้วยว่า เมื่อรัฐธรรมนูญ “ไม่กำหนดห้าม” (*kinshi kitei ga nai*) ก็สามารถให้ RCSD ได้โดยไม่ขัดกฎหมาย¹⁴⁰ ข้อสังเกตอีกอย่างคือความคิดของ Momochi ไม่ได้มอง RCSD ว่าเข้าข่าย “ศักยภาพทำสงคราม” ที่รัฐธรรมนูญห้ามชัดเจนเหมือนอย่างฝ่ายที่คัดค้านพยายามโต้แย้ง

- **ความแปลกแยกเชิงปทัสฐาน: ขีดเส้นแบ่งแยกสิทธิป้องกันตนเอง**

วาทกรรมที่มุ่งชี้ให้เห็นความผิดเพี้ยนของฐานคติที่ญี่ปุ่นยึดถือต่อ RCSD ในอีกรูปแบบที่เห็นได้บ่อยคือการโจมตีวิธีถกเถียงที่ “แบ่งแยก” สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน กับ RCSD ออกจากกัน โดยมองว่าไม่มีที่ไหนทำกันแบบนี้ และแปลกประหลาดไปจากสากล จะเห็นต่อไปว่าข้อถกเถียงนี้ช่วยส่งเสริมตรรกะของฝ่ายสนับสนุนและรัฐบาลที่เสนอว่า “การป้องกันตนเองร่วม” ควรมองเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวอย่างแยกไม่ได้

¹³⁶ ข้อวิจารณ์ทางวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นที่คล้ายคลึงกันดู Sase, *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni*, pp. 21-22.

¹³⁷ Momochi Akira, “Kenpōgakusha no Hensetsu to Musekinin: ‘Kokkafuzai’ no Kenpōron wa Hijōshiki dearu (The betrayal and irresponsibility of constitutional scholars: Constitutional debate ‘without the existence of state’ is not normal),” *Voice* (Sep 2015), p. 56.

¹³⁸ *Ibid.*, p. 56.

¹³⁹ *Ibid.*, p. 57.

¹⁴⁰ *Ibid.*

กับ “การป้องกันตนเอง” และไม่ได้อยู่นอกกรอบ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ของการป้องกันประเทศไปเสียทั้งหมด (ดังจะกล่าวในส่วนต่อไป)

Ishiba Shigeru ตั้งข้อสังเกตว่าในญี่ปุ่นมีทั้งฝ่ายที่มองว่า RCSD ขัดมาตรา 9 เพราะถือว่าเป็นการใช้กำลัง “แก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ” (มาตรา 9 วรรค 1) และฝ่ายที่มองว่าแม้แต่สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตนก็ขัดมาตรา 9 ด้วยเหมือนกัน เพราะถือเป็นการใช้ “สิทธิทำสงคราม” (*kōsenken*) (วรรค 2) ความคิดแบบนี้ของทั้งสองฝ่ายดูจะเป็นการปฏิเสธกฎบัตรสหประชาชาติที่ให้การยอมรับสิทธิทั้งสองว่าเป็นของรัฐอธิปไตยทุกรัฐ . . . เดิมทีสิทธิป้องกันตนเองแบบร่วมกันและแบบตามลำพัง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (*kubetsu wa nai*) แต่ว่าบางครั้งรัฐบาลญี่ปุ่นสละสิทธิในแบบ RCSD โดยถือเป็นการตัดสินใจเชิงนโยบาย (*seisaku handan*) เท่านั้น อาจเป็นเรื่องยากที่จะหยิบยกมาตรา 9 มาใช้อธิบายเรื่องนี้¹⁴¹ เพื่อความชัดเจนจากข้อความนี้สิ่งที่ Ishiba ต้องการเน้นย้ำคือวิธีแยกสิทธิทั้งสองออกจากกันและพิจารณาว่าอันไหนไม่ขัดรัฐธรรมนูญก็ยอมรับให้ใช้ได้ นั่นน่าจะขัดกับหลักการที่ยอมรับเป็นสากล แต่การที่รัฐบาลญี่ปุ่นยึดจุดยืนปฏิเสธ RCSD อย่างเดิวนั้นเป็นแค่ “การตัดสินใจเชิงนโยบาย” ที่จะสละ (ไม่ใช้) สิทธินี้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งการสละสิทธิก็ทำได้บนพื้นฐานที่ว่าสิทธินี้รัฐมีอยู่ประจำตัว แต่จะตัดสินใจใช้หรือไม่ใช้ก็ได้

Nakasone Yasuhiro อดีตนายกรจาก LDP ผู้ดำรงตำแหน่งช่วงทศวรรษ 1980 และยังคงมีบทบาทในวงความคิดความเห็นทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นยุทธศาสตร์และการต่างประเทศ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ RCSD ไว้ในข้อเขียนเดือนกันยายนปี 2015¹⁴² ว่า “เมื่อนึกถึงสิทธิป้องกันตนเองเพื่อความอยู่รอดของประเทศแล้ว สิทธิป้องกันตนเองทั้งโดยลำพังตนและโดยรวมกันนั้น เดิมทีถือเป็นเรื่องที่มีรากเหง้าร่วมกันมา (*dōkon ittai*) จึงไม่อาจพิจารณาแยกจากกันได้ ที่จริงแล้วเพื่อที่จะทำการป้องกันตนเองโดยลำพังตนเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ (*kanzen narashimeru tame*) จำเป็นต้องอาศัย RCSD ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวอย่างแยกกันไม่ได้ (*fukabun ittai*) RCSD ซึ่งก็คือการร่วมมือกับชาติพันธมิตรและให้ระบบพันธมิตรทำหน้าที่ปกป้องญี่ปุ่นเป็นสิทธิที่ควรให้การยอมรับ และยังเป็นหลักการระหว่างประเทศที่เข้าใจกันโดยทั่วไป (*kokusaiteki tsūnen*) ด้วย เนื่องจากการป้องกันตนเองถือเป็นการป้องกันอันชอบธรรมจึงต้องทำให้อยู่ในระดับต่ำเพื่อป้องกันประเทศเท่านั้น นั่นคือการใช้สิทธิอย่างจำกัด แต่การกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขข้อจำกัดนั้นอาจต้องขึ้นอยู่กับพิจารณาเชิงสถานการณ์ โดยคำนึงถึง

¹⁴¹ Ishiba, “Kobetsutekijieiken dewa Muri ga Aru,” p. 95.

¹⁴² Nakasone Yasuhiro, “Daikuni no Igen (The grand testament),” *Bungeishuju* (Sep 2015).

ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของสถานการณ์ระหว่างประเทศและภูมิภาค ตลอดจนการทูต การป้องกันประเทศ ไปจนถึงสถานการณ์ภายในประเทศร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพเพื่อตัดสินใจเชิงนโยบาย”¹⁴³

Nishi Osamu นักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญ โจมตีการตีความปี 1981 ที่แยกสิทธิทั้งสองออกจากกันและกำหนดไม่ให้ญี่ปุ่นใช้ RCSD ว่า ผิดเพี้ยนไปจากหลักการสากล เขากล่าวย้ำให้เห็นว่าสิทธิทั้งสองมีประวัติศาสตร์ยาวนานควบคู่กันมาในฐานะกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ และยังได้รับการต่อยอดในกฎบัตรสหประชาชาติ รวมทั้งสนธิสัญญาจัดตั้งกลุ่มความมั่นคงต่างๆ และคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศอย่างคดีนิการากัว (1986) ที่เน้นย้ำว่า RCSD เป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ ดังนั้นตามหลักการจะเห็นว่าสิทธิทั้งสอง “อยู่ด้วยกันเป็นชุด” (*setto de*) และผูกพันแบบแยกกันไม่ได้ (*fukabun no kankei*) “ในเมื่อมองสิทธิป้องกันตนเองว่าเป็น ‘สิทธิประจำตัวของรัฐ’ แล้ว แนวคิดที่น่าจะถือเป็นข้อสรุปเชิงตรรกะ (*ronri no kiketsu*) ก็ควรเป็นการยอมรับสิทธิป้องกันตนเองทั้งคู่ในการตีความรัฐธรรมนูญ ในกรณีต่างๆ การจะใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตนหรือร่วมกันหรือไม่ ก็ไม่ควรมองเป็นปัญหาการตีความกฎหมาย แต่ต้องมองเป็นเรื่องการพิจารณาตัดสินใจเชิงนโยบาย (*seisakujo no handan*) มากกว่า”¹⁴⁴

Kitaoka Shinichi พุ่งการโจมตีไปยังสื่อญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อฝ่ายซ้ายที่เสนอวาทกรรมต่อต้านการตีความใหม่ว่าขั้วรัฐธรรมนูญ เขาวิจารณ์ถึงแนวโน้มในญี่ปุ่นที่ผิดแผกจากโลกภายนอกว่า “จากมุมมองของโลกภายนอก ความตื่นตระหนกของสื่อญี่ปุ่นเรื่องปัญหา RCSD นั้นเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะสิทธินี้เป็นเรื่องปกติธรรมดา (*atarimae*) ไม่จำเป็นต้องตื่นตระหนกแต่อย่างใด ในโลกนี้คงมีแต่ญี่ปุ่นประเทศเดียวที่ขีดเส้นแบ่ง (*senhiki*) สิทธิป้องกันตนเองแบบรวมกันกับแบบลำพังตนออกจากกันอย่างเคร่งครัดและโต้เถียงกันยกใหญ่ว่าสอดคล้องหรือขัดรัฐธรรมนูญ ก่อนที่จะสนใจปัญหาการขีดเส้นแบ่งนี้ ควรสนใจก่อนใหม่ว่าปัญหาความมั่นคงของญี่ปุ่นนับวันจะพอกพูนมากยิ่งขึ้น”¹⁴⁵

Ushio Masato ตอบโต้ทัศนะของผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์คนหนึ่งที่ประณาม RCSD ว่าเป็นคำที่ไม่เหมาะสม เพราะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นการป้องกันตนเอง ทั้งที่จริงๆ แล้วหมายถึง “การป้องกันรัฐอื่น” (*taei*) Ushio ชี้ว่าคำว่า RCSD มีบัญญัติในกฎบัตรสหประชาชาติ มีคำภาษาอังกฤษและเป็นคำที่เข้าใจกันทั่วโลก (*sekai kyotsu no kotoba*) ทัศนะของสื่อญี่ปุ่นข้างต้นต่างหากที่ไม่อาจแปลเป็นภาษาต่างประเทศให้เข้าใจกันได้ เพราะ “ขัดกับบรรทัดฐานของโลกและกฎหมายระหว่างประเทศ” และว่าทัศนะเช่นนี้สะท้อนความ

¹⁴³ Ibid., p 149.

¹⁴⁴ Nishi, “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai,” p. 101.

¹⁴⁵ Kitaoka, “Kankoku wa Naze Shūdantekijieiken wo Osorerunoka,” p. 143.

ด้วยซึ่ง “ภูมิปัญญาในการตัดสินชีวิต” (*zenaku wo handansuru chisei*)¹⁴⁶ คำวิจารณ์เช่นนี้ของ Ushio สะท้อนความพยายามเน้นย้ำความเป็นสากลของแนวคิด ขณะที่ยกตัวอย่างให้เห็นความผิดเพี้ยนเชิงตรรกะ ที่มีอยู่แพร่หลายในสังคมญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแยก RCSD ออกจากแนวคิดการป้องกันตนเอง ใน ข้อถกเถียงของฝ่ายต่อต้าน

Yayama Tarô นักวิเคราะห์การเมืองโต้แย้งในทำนองเดียวกันว่า ข้อถกเถียงและการตีความที่มีมา ในญี่ปุ่นส่วนใหญ่คำหนึ่งถึงแต่หลักกฎหมายภายในเป็นสำคัญ โดยไม่ค่อยสนใจเรื่องความสอดคล้องกับ กฎหมายสากล (*kokusaihô no seigôsei*) อย่างที่เห็นในการตีความรัฐธรรมนูญที่ยึดถือมาซึ่งพูดได้ว่ามี ข้อบกพร่อง Yayama ชี้ว่าเนื่องจาก RCSD เป็นแนวคิดใหม่ในกฎบัตรสหประชาชาติ การศึกษา กระบวนการร่างกฎบัตรฯ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการทำความเข้าใจ โดยจะเห็นว่า “สิทธินี้ได้รับการเสนอขึ้น เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้แก่ ‘สิทธิป้องกันตนเองตามจารีตดั้งเดิม’ (*kanshû jieiken*) เราจึงไม่จำเป็นต้อง แบ่งพิจารณาสิทธิป้องกันตนเองเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับชาติตน อีกส่วนมุ่งสำหรับชาติอื่น”¹⁴⁷ เขา กล่าวว่าการคิดถึง RCSD ไม่ควรตั้งต้นจาก “การตีความแสนประหลาดที่มีเฉพาะแค่ในญี่ปุ่น” (*nihondokuji no kimyôkitenretsuna kaishaku*) “ในกฎบัตรฯ ‘สิทธิป้องกันตนเอง’ ไม่ได้แยกสิทธิป้องกันตนเองแบบโดย ลำพังตนกับโดยรวมกันออกจากกัน เหตุที่จำเป็นต้องมี RCSD ก็เพราะอาจมีกรณีที่การป้องกันตนเองโดย ลำพังตนอย่างเดียวไม่อาจรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ”¹⁴⁸

Takahashi Yoichi นักวิชาการอดีตข้าราชการ แสดงทัศนะว่า “การยกความแตกต่างระหว่างสิทธิ ป้องกันตนเองแบบโดยลำพังตนกับแบบรวมกันขึ้นเป็นปัญหาในการถกเถียงว่าด้วยประเด็นการป้องกัน ตนเองนั้น มีให้เห็นแต่ในญี่ปุ่นเท่านั้น” ข้อถกเถียงบางอย่างถ้าแปลความเป็นภาษาอังกฤษแล้วเผยแพร่ไป ทั่วโลกก็รังแต่จะทำให้ญี่ปุ่น “เป็นตัวตลกในสายตาชาวโลก” (*sekaichû no waraimono*) เพราะเห็นได้ชัดว่า ขาดความรู้เรื่องกฎหมายที่เข้าใจกันทั่วไปในประชาคมนานาชาติ¹⁴⁹ เขาเน้นย้ำถึงหลักกฎหมายระดับ บัจเจกบุคคลที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาของญี่ปุ่น ซึ่งมองได้ว่าเป็นหลักกฎหมายที่ยอมรับกันเป็น สากล เขาชี้ให้เห็นว่าการป้องกันตนเองที่ถือเป็นการใช้กำลังโดยชอบธรรมนั้น หมายรวมถึงการป้องกัน ผู้อื่นจากการถูกละเมิดสิทธิหรือถูกประทุษร้ายด้วย โดยไม่ถือเป็นความผิด “ไม่ว่าชาติไหนๆ ก็ใช้หลักการ ที่ว่า ‘การป้องกันตนเองและผู้อื่น’ ถือเป็นการกระทำอันชอบธรรม อย่างนี้แล้วการนิยามสิทธิป้องกันตนเอง

¹⁴⁶ Ushio, “Gokenha no Nani ga Kimochiwarui noka,” p. 122.

¹⁴⁷ Yayama Tarô, “Nichibeï Kijiku wo Kowasu Jikôrenritsu (Discord between LDP and Kometo that destroys the foundation of US-Japan pillar),” *Voice* (Jul 2014), p. 97.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Takahashi, “Shûdantekijieiken wa ‘Seitôbôei’ da,” p. 112.

(ระหว่างรัฐ) แยกกันเป็นสิทธิโดยลำพังตนกับโดยรวมกัน จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องที่ประชาคมนานาชาติเข้าใจ
ได้ (*kokusaiteki ni tsujinai*)”¹⁵⁰

- **ผลงานหลักสากลบนปทัสถานญี่ปุ่น**

วาทกรรมประเภทที่เสนอตรรกะเชิงหลักการเพื่อให้ความชอบธรรมแก่นโยบาย นอกจากจะเน้นย้ำความ
เป็นสากลของ RCSD รวมไปถึงความไม่ปกติเชิงบรรทัดฐานของฐานคิดว่าด้วยสิทธินี้ที่ครอบงำทัศนคติ
ของคนญี่ปุ่นแล้ว ฝ่ายสนับสนุนยังพยายามอธิบายการปรับจุดยืนให้มีความสอดคล้องกับกรอบบรรทัดฐาน
ดั้งเดิมที่สังคมการเมืองญี่ปุ่นยึดถือมาอีกด้วย จุดนี้เองเราจะเห็นว่าความที่ RCSD แม้จะมีกำหนดในกฎ
บัตรฯ และสนธิสัญญาสากลหลากหลายฉบับ แต่การขาดความเห็นพ้องต้องกันในเนื้อหาและวัตถุประสงค์
ซึ่งเห็นได้จากข้อถกเถียงว่าด้วย “นิยามความหมาย” ของสิทธินี้ เปิดช่องให้ผู้กำหนดนโยบายในญี่ปุ่น
สามารถสร้างความเชื่อมโยงเชิงหลักการให้ RCSD สอดรับกับบรรทัดฐานที่มีอยู่ภายในประเทศได้ วาท
กรรมลักษณะนี้สร้างความเชื่อมโยงโดยย้ำให้เห็นหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ “การป้องกันตนเอง” เป็น
องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในการพิจารณาใช้สิทธิ และการยังคงยึดแนวทาง “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการ
ป้องกันประเทศ เป็นหัวใจสำคัญในการปรับนโยบาย เป้าหมายของความพยายามนี้ ด้านหนึ่งเพื่อตัดทอน
วาทกรรมของฝ่ายต่อต้านที่มองสิทธินี้ว่า เป็นการใช้กำลังป้องกัน “รัฐอื่น” อันเป็นบทบาทที่ขยายไปเกิน
กว่ากรอบกฎหมายดั้งเดิม ส่วนในอีกด้าน คือเพื่อเลี่ยงการต้องผูกมัดตนเองเข้ากับยุทธศาสตร์ของ
พันธมิตรอย่างสหรัฐฯจนเกินความจำเป็น

เราจะเห็นด้วยว่าการกำหนดเงื่อนไขหรือเกณฑ์พิจารณาสำหรับใช้สิทธิเป็นความพยายาม “คัดสรร”
เอาส่วนที่สอดคล้องของหลักสากลนี้ มาปรับใช้ให้ตอบสนองหลักการและความจำเป็นเฉพาะของญี่ปุ่น
เกณฑ์ 3 ประการ อันได้แก่ การถือว่าสถานการณ์นั้นเป็นภัยที่ขัดแย้งต่อญี่ปุ่นและต่อสิทธิในชีวิต เสรีภาพ
และการแสวงหาความสุขของประชาชน ไม่มีหนทางที่เหมาะสมอื่นและใช้กำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็นนั้น
เห็นได้ว่าประกอบด้วยคำสำคัญที่ยืดหยุ่นสำหรับ “การพิจารณาเชิงนโยบาย” เพื่อตัดสินใจตามแต่บริบท
และสถานการณ์ว่าจะใช้ RCSD หรือไม่ ซึ่งไม่เข้มงวดและเคร่งครัดอย่างการพิจารณาโดยยึดหลักกฎหมาย
เป็นที่ตั้ง เกณฑ์นี้ยังช่วยทำให้นโยบายไม่ต้องผูกมัดกับท่าทีของพันธมิตรมากจนเกินไปด้วย ทั้งหมดนี้เป็น

¹⁵⁰ Ibid., p. 113.

การสร้างบรรยากาศและส่งเสริมสภาพแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างกลไกป้องกันปรามในกรอบระบบพันธมิตรที่มีอยู่เดิม โดยคาดหวังว่าการปรับมาให้ใช้สิทธินี้ได้ในทางกฎหมายจะทำให้ในที่สุดญี่ปุ่นอาจไม่จำเป็นต้องใช้สิทธินี้จริงๆ

ข้อถกเถียงเรื่องคำจำกัดความของ RCSD กลายเป็นส่วนสำคัญในการแสดงตรรกะเชิงหลักการเพื่อ “แบ่งรับแบ่งสู้” เอาแนวคิดสากลนี้มาประยุกต์ในแบบญี่ปุ่น เมื่อสำรวจข้อถกเถียงระหว่างการร่างกฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมรอบซานฟรานซิสโก (1945) ที่เริ่มมีการอภิปรายถึงสิทธินี้เป็นครั้งแรกในการประชุม¹⁵¹ ตลอดจนทัศนคติของนักกฎหมายระหว่างประเทศหลังจากที่สิทธินี้ปรากฏในมาตรา 51 ของกฎบัตรฯ จะเห็นได้ถึงความซับซ้อน คลุมเครือและสถานะที่ก่อความสับสน ทั้งในแง่วัตถุประสงค์และเงื่อนไขในการใช้สิทธิ

D. W. Bowett ในบทความปี 1955 ได้สรุปขอบเขตความเห็นที่โต้แย้งกันในเรื่องนี้ออกเป็น 3 ทฤษฎีใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) ทฤษฎีที่มองการใช้สิทธินี้เป็นเรื่อง “หน้าที่ในการธำรงสันติภาพและจัดการพฤติกรรมละเมิด” หรือก็คือการลงโทษ (sanction) ต่อรัฐที่ก้าวร้าวและคุกคามระเบียบและสันติภาพ¹⁵² เมื่อเทียบเคียงกับกฎหมายเอกชน (private law) การใช้สิทธินี้อาจหมายถึงการช่วยป้องกันใครก็ได้แม้แต่คนแปลกหน้า จากการถูกคุกคาม โดยถือเป็นการกระทำเพื่อธำรงระเบียบและความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหลัก 2) ทฤษฎีที่มองการใช้ RCSD เป็นเรื่องการปกป้องผู้อื่นบนเงื่อนไขว่าผู้นั้น “มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตน” (proximate relationships) เมื่อเทียบเคียงกฎหมายเอกชนแล้วอาจกล่าวได้ว่า ตามหลักทั่วไปของกฎหมาย (general principles of law) สิทธิป้องกันตนเอง “ขยายครอบคลุมถึงสมาชิกครอบครัวและบริวารของบุคคลนั้น ตลอดจนผู้ที่อยู่ใต้การคุ้มครองของบุคคลนั้นตามหน้าที่อันเป็นที่ยอมรับ” บุรณภาพและสวัสดิภาพ (integrity and well-being) ของครอบครัวหรือบริวาร ถือได้ว่าเป็นผลประโยชน์ที่บุคคลมีสิทธิปกป้องเงื่อนไขเรื่องความใกล้ชิดนี้เป็นตัวแยกความแตกต่างของ “การป้องกันตนเอง” ออกจากการป้องกันคนแปลกหน้าที่บุคคลนั้นไม่รู้จัก และไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องเป็นพิเศษ¹⁵³ 3) ทฤษฎีที่มองเป็นการปกป้อง “ผลประโยชน์ตามกฎหมาย” (legally recognized interest) ของตนเองรวมกันกับผู้อื่น หรือพูดได้ว่าเป็นการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน ร่วมกับรัฐอื่น โดยมีเงื่อนไขว่า “ฝ่ายที่มีส่วนในการดำเนินการร่วมกันต่างมีสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน” นั่นคือต่างฝ่ายต่างเป็นผู้ถูกละเมิด “ผลประโยชน์ตามกฎหมาย” ไม่ว่าจะในกรณีที่ถูกโจมตีเองโดยตรง หรือในกรณีที่ชาติอื่นถูกโจมตีแล้วกระทบต่อชาติตน หาก

¹⁵¹ Mogami Toshiki, *Kokuren to Amerika (The United Nations and the United States)* (Tokyo: Iwanamishoten, 2005), p. 98.

¹⁵² Bowett, “Collective Self-Defence,” p. 134.

¹⁵³ Ibid., p. 133.

ปราศจากเงื่อนไขที่ตนเองถูกละเมิดด้วยแล้ว การใช้สิทธินี้ก็อาจเข้าข่ายพฤติกรรมลงโทษเพื่อชำระ
สันติภาพและระเบียบสาธารณะอย่างนิยามตามข้อแรกมากกว่า

อาจกล่าวเสริม Bowett ได้ว่าข้อถกเถียงระหว่าง 3 ทฤษฎีนี้ดำเนินเรื่อยมาตั้งแต่ช่วงการร่างกฎ
บัตรฯ¹⁵⁴ การที่มีความพยายามทำให้มาตรา 51 ที่บัญญัติถึงสิทธินี้บรรจุอยู่ท้ายบทที่ 7 ซึ่งว่าด้วย
“มาตรการรับมือภัยต่อสันติภาพ” แทนที่จะอยู่ในบทที่ 8 ว่าด้วย “การรวมกลุ่มภูมิภาค” ดูจะสะท้อนถึง
ความตั้งใจทำให้สิทธินี้กลายเป็นเครื่องมือเสริมหรืออุดช่องโหว่ให้กับ “กลไกความมั่นคงร่วม” (collective
security) อันเป็นเสาหลักในการดูแลสันติภาพ โดยไม่อิงกับการต้องมีกลุ่มความมั่นคงระดับภูมิภาคหรือ
ข้อตกลงเป็นพันธมิตรเป็นเงื่อนไขล่วงหน้าในการใช้สิทธิ แม้ว่า Bowett มองการยึดถือนิยามแบบนี้ว่าเป็น
ความเข้าใจที่ผิด โดยเป็นการสับสนเอาสิทธิใน “การป้องกันตนเอง” ไปปะปนกับ “มาตรการร่วมกันลงโทษ
เพื่อรักษาระเบียบ” ซึ่งอย่างหลังเป็นอำนาจหน้าที่ที่มอบให้แก่คณะมนตรีความมั่นคง (UNSC) ความสับสน
นี้อาจทำให้ “หลักความมั่นคงร่วม” ที่ต้องอาศัยกระบวนการและการตัดสินใจโดยสหประชาชาติ กลายเป็น
เรื่องที่สมาชิกรายประเทศสามารถตัดสินใจดำเนินการได้เอง¹⁵⁵ อย่างไรก็ตามเมื่อมองความตั้งใจของกลุ่ม
ชาติละตินอเมริกาซึ่งเป็นผู้ริเริ่มให้บัญญัติสิทธินี้ลงในกฎบัตรฯแล้ว จะเห็นว่ามีความต้องการให้มาตรา 51
เป็นกลไก “เผื่อเอาไว้” ในกรณีที่ UNSC ไม่ทำงาน หลังจากที่ชาติมหาอำนาจตกลงกันว่าจะให้มีกลไก
veto¹⁵⁶ การมีสนธิสัญญาป้องกันร่วมหรือการเป็นพันธมิตรจึงดูจะไม่ใช่นโยบายสำคัญในการใช้สิทธิตาม
แนวคิดนี้¹⁵⁷ โดยมองเป็นมาตรการเสริมหรือ “ทดแทน” (substitute) กลไกความมั่นคงร่วมใน UNSC ที่อาจ
เกิดภาวะชะงักงัน¹⁵⁸ ซึ่งดูจะสอดคล้องกับนิยามตามทฤษฎีที่ 1

Ishiba Shigeru ได้กล่าวถึงปัญหาความยุ่งยากและความสับสนในการให้นิยามสิทธินี้เช่นกัน ทศนะ
ของเขาใกล้เคียงกับของ Bowett แม้มีข้อแตกต่างอยู่บ้างในบางประเด็น Ishiba มองว่ามีวิธีคิด 3 รูปแบบ
แอบแฝงอยู่ในสิทธินี้ และจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นหลักในการปรับนโยบายของ
ญี่ปุ่น วิธีคิดที่ว่าแบ่งออกได้โดยการ “สลักคู่คำสำคัญ” ที่ประกอบกันเป็น “การป้องกันตนเองร่วม”
(collective self-defense) อย่างแรกคือ “การเข้าช่วยป้องกันรัฐอื่นที่ถูกเข้าศึกโจมตี” ซึ่งรัฐที่ถูกโจมตีนั้นอาจ
เป็นพันธมิตรกับชาติที่ให้การช่วยเหลือ แต่หากรัฐที่ให้การช่วยเหลือไม่ได้ถูกเข้าศึกโจมตีโดยตรงเอง การ

¹⁵⁴ Kunz, “Individual and Collective Self-Defense”; Walter S. G. Kohn, “Collective Self-Defense under a Revised UN Charter,” *Social Research* 22, no. 2 (Summer, 1955).

¹⁵⁵ Bowett, “Collective Self-Defence,” p. 137.

¹⁵⁶ Kohn, “Collective Self-Defense,” p. 233-234.

¹⁵⁷ Kunz, “Individual and Collective Self-Defense,” p. 874.

¹⁵⁸ *Ibid.*, p. 874.

ช่วยป้องกันนั้นก็ยากที่จะเรียกว่าเป็นการ “ป้องกันตนเอง” น่าจะถือเป็นแค่การ “ป้องกันร่วม” (collective defense) เฉยๆ มากกว่า อย่างที่สองคือ “การดำเนินมาตรการร่วมกันเพื่อป้องกันตัวตนร่วม” นั่นคือการมองรัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่เป็นพันธมิตรว่าเป็นกลุ่มก้อนตัวตนเดียวกัน และมีผลประโยชน์เกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นอย่างแยกจากกันไม่ได้ เมื่อพันธมิตรถูกข้าศึกโจมตีจึงส่งผลเสมือนตนเองถูกโจมตีโดยตรงไปด้วย กรณีเช่นนี้เน้นสภาพการมี “ตัวตนร่วมกัน” (collective self) เป็นพื้นฐานการใช้ RCSD อย่างที่สามคือ “การใช้สิทธิป้องกันตนเองพร้อมๆ กันร่วมกับรัฐอื่น” ในกรณีนี้อยู่บนเงื่อนไขที่ว่ารัฐที่ดำเนินมาตรการป้องกันต่างฝ่ายต่างถูกข้าศึกโจมตีในทีเดียวกัน ทำให้ต้องใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตนพร้อมๆ กัน ในแง่นี้ความหมายของ RCSD เน้นไปที่องค์ประกอบของการ “ป้องกันตนเอง” (self-defense) ที่ชัดเจนกว่าสองกรณีแรก แต่อาจถูกแย้งได้ว่าเป็นการใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตนมากกว่าการใช้ RCSD¹⁵⁹

Ishiba เชื่อว่ากรณีที่ 2 คือนิยาม RCSD ที่เข้าใจและยึดถือกันทั่วไปในระดับสากล การดำเนินว่า “รัฐอื่นมีตัวตนร่วมกับรัฐตน” เมื่อรัฐนั้นถูกโจมตีด้วยกำลังจึงกระทบความมั่นคงของรัฐตนโดยปริยาย ทำให้การใช้กำลังเข้าช่วยเหลือเข้าช่วย RCSD มากที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาว่า Ishiba สนับสนุนการตั้งเงื่อนไขตอกย้ำองค์ประกอบของการ “ป้องกันตนเอง” ให้มีความชัดเจน กล่าวคือไม่ได้อาศัยการมีตัวตนร่วมเป็นเงื่อนไขหลักในการใช้ RCSD และไม่ได้หมายความว่าผู้ป่วนจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือเป็นพันธมิตร (ที่อาจถือว่ามีตัวตนร่วมกัน) เสมอไปในทุกกรณีในนิยามที่ถูกโจมตีด้วยกำลัง ข้อเสนอของเขาจึงโอนเอียงเข้าหากรณีที่ 3 ซึ่งการใช้สิทธิป้องกันตนเองอาจหมายถึงรวมถึง การที่แม้รัฐตนอาจไม่ได้ถูกโจมตีโดยตรง แต่สถานการณ์ที่รัฐอื่นถูกโจมตีนั้น ถือได้ว่าเป็นภัยคุกคามต่อรัฐตนเช่นกัน¹⁶⁰

ทั้ง 3 วิธีคิดของ Ishiba เมื่อเทียบเคียงกับของ Bowett ตามลำดับแล้วจะเห็นว่า 1) การป้องกันผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไขว่าตนต้องถูกโจมตีเสียเองหรือไม่ ในกรณีของ Bowett อาจมองกว้างครอบคลุมกรณีการช่วยป้องกันรัฐใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องหมายถึงแค่พันธมิตร โดยคำนึงถึงการลงโทษรัฐที่มีพฤติกรรมละเมิดและการชำระระเบียบเป็นสำคัญ เรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือเสริมกลไก “ความมั่นคงร่วม” นั่นเอง 2) การช่วยเหลือผู้ที่มี “ความสัมพันธ์ใกล้ชิด” และผลประโยชน์ร่วมกันเป็นพิเศษ ในข้อนี้ อาจพิจารณาพันธมิตรหรือรัฐที่มีข้อตกลงด้านความมั่นคงว่ามีความสนิทสนมแนบแน่นเป็น “ตัวตนเดียวกัน” ไม่ต่างจากสมาชิก

¹⁵⁹ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, pp. 27-28.

¹⁶⁰ Ibid, p. 80.

ครอบครัวหรือบริวาร การที่สมาชิกในกลุ่มถูกโจมตีย่อมเป็นเรื่องที่ขอบธรรมและสมเหตุสมผลในการใช้กำลังช่วยป้องกัน 3) การใช้สิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตนแบบร่วมกันบนเงื่อนไขที่ตนเองถูกโจมตีโดยตรง หรือผลประโยชน์ของตนถูกคุกคาม ในกรณีของ Bowett การใช้สิทธิป้องกันตนเองร่วมกันในลักษณะนี้อาจครอบคลุมถึงกรณีที่ “รัฐตนไม่ได้ถูกโจมตี” แต่การคุกคามรัฐอื่นอาจ “กระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐตน” ด้วย

จากข้อถกเถียงเรื่องนิยามข้างต้นจะเห็นต่อไปว่าวาทกรรมในญี่ปุ่นที่สนับสนุนการปรับจุดยืนโดยส่วนใหญ่ มุ่งให้เหตุผลเข้าหาทฤษฎีที่ 3 ที่เน้นย้ำองค์ประกอบของ “การป้องกันตนเอง” ในแบบที่แข็งแกร่งที่สุด คือเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับความมั่นคงของญี่ปุ่น และแบบที่แคบที่สุด คือมอง “ตนเอง” (self) ที่ต้องปกป้องว่าหมายถึงแค่ “รัฐของตนเอง” แม้เราอาจจะรู้สึกว่านิยามข้อ 2 กับ 3 มีความทับซ้อนและคาบเกี่ยวกันอยู่อย่างเห็นได้ชัดและยากที่จะพิจารณาแยกจากกันได้โดยง่าย แต่การวางเงื่อนไขที่ญี่ปุ่นเสริมเข้าไปในหลักเกณฑ์การใช้ RCSD ทำให้นโยบายตั้งอยู่บนนิยามทฤษฎีที่ 3 แยกออกจากข้ออื่นชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือไม่ได้มองการโจมตีรัฐที่ใกล้ชิดอย่างพันธมิตรสหรัฐฯ “ในทุกกรณี” ว่าเทียบเท่าการโจมตีญี่ปุ่น เสมือนทั้งสองมี “ตัวตนร่วมกัน” (*shūdanteki jiko*) การโจมตีพันธมิตรจึงไม่ทำให้ญี่ปุ่นต้องใช้สิทธิ “โดยอัตโนมัติ” อันเป็นความคาดหวังในเชิงพฤติกรรมที่แฝงอยู่ในนิยามตามทฤษฎีที่ 2 วาทกรรมจำนวนมากเน้นย้ำข้อเท็จจริงที่ว่าเพราะเป็น “สิทธิ” ญี่ปุ่นจึงอาจเลือกตัดสินใจที่จะ “ไม่ใช้ก็ได้” ต่างจาก “หน้าที่” อันมีผลผูกมัดให้ต้องปฏิบัติตาม¹⁶¹

การจะใช้สิทธิหรือไม่จึงขึ้นกับการพิจารณา “สถานการณ์” ว่ากระทบรัฐตนโดยตรงหรือไม่ เงื่อนไขเช่นนี้เองที่แยกนโยบายที่ยึดทฤษฎีที่ 3 เป็นเกณฑ์ ออกจากสองทฤษฎีแรก ทฤษฎีนี้ยังมีตรรกะต่อไปด้วยว่าขณะที่ไม่ผูกมัดกับการต้องช่วยพันธมิตรเสมอไปแล้ว การใช้สิทธินี้ก็ไม่ได้จำกัดแค่การป้องกันพันธมิตรเท่านั้น อาจเป็นรัฐใดๆ ก็ได้ที่มีความใกล้ชิดกับญี่ปุ่น ข้อพิจารณาที่สำคัญกว่าคือผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติตนเอง หรือ “การป้องกันตนเอง” เช่นนี้แล้วจะเห็นด้วยว่า การยึดนิยามนี้เป็นเกณฑ์ช่วยให้ฝ่ายสนับสนุนอธิบายการใช้สิทธิให้สอดคล้องกับหลักการ “ป้องกันตนเองโดยแท้จริง” และ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ซึ่งเป็นบรรทัดฐานนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นที่มีอยู่แต่เดิมได้ ขณะที่ก็ยังอ้างความเป็นสากลให้แก่นโยบายที่เต็มไปด้วยเงื่อนไขและเปิดช่องทางหนีที่ไล่ที่จะ “ไม่ต้องใช้สิทธิ” ไว้มากมาย

¹⁶¹ *Report of the Advisory Panel.*

นิยามสำหรับ RCSD ที่เกิดขึ้นในการตีความใหม่ซึ่งเห็นได้ชัดว่าสอดคล้องกับทฤษฎีที่ 3 ข้างต้น คือการใช้กำลังช่วยป้องกันรัฐอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด (*missetsuna kankei*) เมื่อถูกโจมตี โดยการโจมตี นั้นกระทบต่อความอยู่รอด “เสมือนการโจมตีรัฐตนเอง” (*jikoku ni taisuru kogeki to minashite*) นิยามนี้ ได้รับการเน้นย้ำทั้งในเอกสารทางการ¹⁶² และวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุน โดยจะเห็นว่านิยามที่เสนอขึ้นใหม่นี้มีเป้าหมายเพื่อโต้แย้งและขีดเส้นแบ่งแยกความแตกต่างออกจากนิยามในแนวสุดโต่งเข้าหา 2 ทฤษฎีแรก ที่มีปรากฏอยู่ในการถกเถียงในญี่ปุ่นช่วงเวลานี้เช่นกัน การชี้ให้เห็นความแตกต่างกับสองทฤษฎีดังกล่าว ทำให้จุดยืนที่รัฐบาลใช้ดูเป็นแนวทางที่ประนีประนอมและจำกัดขอบเขตมากที่สุด นิยามที่ยึด ทฤษฎีที่ 2 ซึ่งถูกมองว่าอาจก่อปัญหาต่อญี่ปุ่นโดยผูกมัดให้ต้องช่วยป้องกันพันธมิตรอย่างสหรัฐฯในทุกๆ กรณี เป็นนิยามที่ยึดถือมาตั้งแต่การตีความปี 1981 ปัญหาเรื่องนิยามนี้เป็นอีกจุดสำคัญที่ทำให้การตีความ ครั้งดังกล่าวถูกโจมตีจากฝ่ายสนับสนุนในยุคปัจจุบัน

CLB ระบุในการตีความครั้งนั้นว่า สิทธินี้หมายถึงการช่วยป้องกันรัฐอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเมื่อ ถูกโจมตี “แม้ว่ารัฐตนเองจะไม่ได้ถูกโจมตีโดยตรงก็ตาม” (*kôgekisareteinai nimo kakawarazu*) และใช้นิยามนี้เป็นพื้นฐานในการ “ห้ามใช้” RCSD ฝ่ายต่อต้านสิทธินี้ก็มักใช้นิยามนี้เป็นจุดตั้งต้น เพื่อชี้ให้เห็นว่า สิทธินี้แท้จริงแล้วคือการป้องกัน “รัฐอื่น” (*taei*) ซึ่งเกินขอบเขตที่รัฐธรรมนูญและหลักการในญี่ปุ่นจะยอมรับ ได้อย่างเห็นได้ชัด ปัญหาที่ฝ่ายสนับสนุนการปรับจุดยืนชี้ให้เห็นคือวลี “แม้รัฐตนเองจะไม่ถูกโจมตีโดยตรง ก็ตาม” ที่บรรจุเข้าไปในนิยามข้างต้นอย่างไม่จำเป็น ทำให้การกำหนดนิยามนี้ยิ่ง “เน้นความไม่เกี่ยวข้อง” มากกว่าการมองการโจมตีต่อรัฐอื่นนั้นว่าในบางกรณีก็ถือเป็นปัญหาสำหรับรัฐตนด้วย นิยามนี้จึงผิดเพี้ยน ไปจากที่ควรจะเป็น การไม่เจาะจงให้มืองค์ประกอบของ “การป้องกันตนเอง” ชัดเจนอยู่ในคำจำกัดความ¹⁶³ โดยระบุเพียงว่าเป็นการช่วยป้องกันรัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดนั้น ทำให้เข้าใจได้ว่าสิทธินี้คือ “การช่วย ป้องกันรัฐอื่นที่ใกล้ชิดแบบอัตโนมัติ” โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ กำหนดในเชิงสถานการณ์ว่าการโจมตีนั้น ต้อง เป็นเหตุที่กระทบความอยู่รอด หรือความมั่นคงของรัฐตนเองด้วย นิยามนี้จึงใกล้เคียงทฤษฎีที่ 2 ที่การ ตีความและกำหนดนิยามใหม่พยายามหลีกเลี่ยง

¹⁶² Ibid.; *Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation*.

¹⁶³ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, p. 81.

- **วาทกรรมที่สนับสนุนการใช้ขีปนาวุธป้องกันตนเองร่วมแบบกว้าง**

เชื่อว่าฝ่ายสนับสนุนการปรับนโยบายจะเห็นพ้องต้องกันกับความพยายามของรัฐบาลในการวางเงื่อนไขการใช้สิทธิให้เข้ากรอบนิยามตามทฤษฎีที่ 3 ไปเสียทั้งหมด การยึดนิยามแบบแคบที่สุดนี้ถูกโจมตีจากฝ่ายที่ต้องการให้ญี่ปุ่นแสดงความมุ่งมั่นต่อพันธมิตรให้ชัดเจนและส่งสัญญาณที่หนักแน่นกว่าที่เป็น ซึ่งเข้าช่วยการยึดนิยามที่เน้น “ตัวตนเดียวกัน” โดยหวังให้เกิดระบบพันธมิตรที่ไว้วางใจซึ่งกัน และเป็นกลไกป้องปรามที่น่าเชื่อถือในสายตาสายตาชาติที่อาจเป็นภัยคุกคาม Ushio Masato วิจัยแนวท่วงครึ้งๆ กลางๆ ของรัฐบาลที่เน้นการวางข้อจำกัดในการใช้สิทธิให้เข้านิยามแบบแคบที่สุดว่า การกำหนดเงื่อนไขมากมาย เพื่อให้การใช้สิทธิเข้าช่วยการป้องกันตนเองมากที่สุด และใช้ได้จำกัดเฉพาะกรณีที่กระทบญี่ปุ่นอย่างชัดเจน แทนที่จะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจกัน อาจยังเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดและความบาดหมางระหว่างพันธมิตร แทนที่จะทำให้สามารถรับมือภัยคุกคามได้แบบ “ไร้รอยต่อ” ตามเป้าหมาย ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้รอยต่อยังคงหลงเหลืออยู่มากมาย (*kireme ga nokotta*)¹⁶⁴

เช่นเดียวกัน Ōsawa Masachi นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้วิจารณ์เงื่อนไขที่รัฐบาลตั้งขึ้นว่า “การใช้สิทธิได้แค่นิยามที่ความอยู่รอดของญี่ปุ่นถูกกระทบ” ทำให้รู้สึกว่าเป็นเรื่องเห็นแก่ตัวเอามากๆ เหมือนสัญญาณว่า “เราจะป้องกันตนเองร่วม จะร่วมป้องกันซึ่งกันและกัน แต่ฉันจะร่วมต่อสู้ในกรณีที่มีอันตรายต่อความอยู่รอดของฉันเท่านั้น . . . ลองจินตนาการว่าถ้ามีใครที่รู้จักสักคนพูดแบบนี้เราคิดว่าคนนี้แปลก (*kimyōna hito*) ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วยแน่ๆ”¹⁶⁵ มุมมองเหล่านี้แสดงความกังวลในประเด็นที่ Ian E. Rinehart ได้เตือนไว้ในบทความที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 2013 ที่ว่าการปรับจุดยืนของญี่ปุ่นเรื่องสิทธินี้อาจเสี่ยงต่อการสร้าง “ความคาดหวังเกินจริง” (inflated expectation) ให้แก่ฝ่ายสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อญี่ปุ่นมีแนวโน้มจำกัดการใช้สิทธินี้เฉพาะกรณี “ที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับความมั่นคงของตนเอง” เท่านั้น “การยกเลิกข้อห้าม RCSD จึงเสี่ยงที่จะเผยให้เห็นความโดดเดี่ยวแปลกแยก (isolationism) ของญี่ปุ่น ผู้นำสหรัฐฯอาจประสบกับความผิดหวังและส่งผลบั่นทอนรากฐานความไว้วางใจซึ่งกันได้”¹⁶⁶

Morimoto Satoshi นักวิชาการประจำมหาวิทยาลัยทะคุโซคุ อดีตรัฐมนตรีป้องกันประเทศ (2012) เป็นอีกคนที่ชี้ถึงปัญหาของการจำกัดให้ใช้สิทธิได้ตามนิยามแบบแคบในกรอบการป้องกันตนเองเท่านั้น เขาวิเคราะห์ในงานที่ตีพิมพ์เดือนสิงหาคม 2014 ว่าการใช้ RCSD ช่วยกระชับพันธมิตรให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

¹⁶⁴ Ushio, “Annani Ōsawagishita noni Konnani Shoboi Anzenhōsei,” p. 84.

¹⁶⁵ Ōsawa Masachi and Kimura Sōta, *Kenpō no Jōken: Sengo 70 Nen kara Kangaeru (Conditions of the Constitution: Thinking from the 70 year postwar history)* (Tokyo: NHK Shuppan, 2015), p. 162.

¹⁶⁶ Rinehart, “Collective Self-Defense and US-Japan Security Cooperation,” p. 10.

ด้วยการทำให้ญี่ปุ่นเป็นหุ้นส่วนเท่าเทียมกับสหรัฐฯมากขึ้น ทั้งยังช่วยลดความขุ่นเคือง (*fuman*) ต่อญี่ปุ่น ด้วยการสนองตอบข้อเรียกร้องที่มีมานานของสหรัฐฯ อย่างเช่นที่เห็นใน *Amitage Report* ปี 2000¹⁶⁷ ทั้งนี้ พันธมิตรที่แข็งแกร่งจะเป็นปัจจัยสร้างสันติภาพที่มีสหรัฐฯเป็นแกนนำและเสถียรภาพในเอเชีย¹⁶⁸ อย่างไรก็ตาม เขาระบุถึงปัญหาที่ต้องจัดการต่อไปว่า “แม้การวางเงื่อนไขจำกัดการใช้สิทธิจะไม่ใช่วิธีที่ดี แต่ในเงื่อนไขนี้ควรต้องเพิ่มข้อพิจารณาให้รวม ‘กรณีที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐฯ (*nichibei soho no anzen*)’ เข้าไปด้วย ในยามที่ต้องช่วยเหลือและร่วมมือกับพันธมิตร การใช้หลักเกณฑ์ตัดสินที่มุ่งพิจารณาแค่ความอยู่รอดของญี่ปุ่นและการรักษาสันติภาพและความปลอดภัยของตนเอง ถือเป็นสิ่งที่เห็นแก่ตัวเกินไป (*kattesugiru*) เวลาที่ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น แทนที่จะทำเพื่อผู้อื่นแต่กลับตั้งเงื่อนไขจำกัดให้ทำได้เฉพาะกรณีที่ส่งผลต่อตนเอง เช่นนี้แล้วถือเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การมีเงื่อนไขจำกัดให้ต้องพิจารณาผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายต่างหากที่ถือเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ในประชาคมที่ร่วมชะตากรรมเดียวกัน (*unmei no kyodotai*)”¹⁶⁹ ทศนะของ Morimoto จึงเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการยึดนิยามแบบกว้างที่ถือว่าระบบพันธมิตรมีคุณสมบัติเป็น “ตัวตนเดียวกัน” มี “ผลประโยชน์ร่วมกัน” ที่ต้องปกป้องตามทฤษฎีที่ 2 ข้างต้น อย่างไรก็ตามเราจะเห็นต่อไปว่าวาทกรรมที่โต้แย้งแนวคิดสุดโต่งที่โอนเอียงเข้าหานิยามทฤษฎีที่ 2 และสนับสนุนทฤษฎีที่ 3 อธิบายเงื่อนไขมากมายที่ตั้งขึ้นว่า ช่วยสร้างข้อจำกัดไม่ให้เกิดบทบาท SDF ขยายออกไปเกินความจำเป็น หรือใช้สิทธินี้ในเรื่องที่ห่างไกลจากการรับประกันความปลอดภัยของประเทศ หรือ “ไปยังอีกฟากฝั่งของโลก” ทั้งนี้เพื่อเลี่ยงความเสี่ยงที่ต้องพัวพันในสงครามที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อญี่ปุ่น

อีกด้านของการให้ความหมายสิทธินี้มีวาทกรรมไม่น้อยที่สนับสนุนการใช้ RCSD แบบโน้มเอียงเข้าหานิยามตามทฤษฎีที่ 1 มุมมองนี้พบได้ในงานเขียนอย่างของ Sase Masamori ซึ่งเสนอข้อถกเถียงที่เรียกร้องมากกว่าแนวทางที่รัฐบาลเห็นว่าจำเป็น Sase อ้าวงความตั้งใจของสถาปนิกผู้ร่างกฎบัตรสหประชาชาติ และมองนิยามที่ถูกต้องว่าไม่ขึ้นอยู่กับความร่วมมือหรือสนธิสัญญาพันธมิตร แต่เป็นหน้าที่ของรัฐสมาชิกสหประชาชาติที่ต้องช่วยกัน “สร้างระเบียบและสันติภาพ” เขาเสนอให้มองสิทธินี้เป็นอีกกลไกที่ทำงานคู่กับหลัก “ความมั่นคงร่วม” การคำนวณสันติภาพในปัจจุบันต้องอาศัยสองเสาหลักนี้ (*nihonyari*) ไปพร้อมกัน เห็นชัดว่า Sase มองสิทธินี้ว่าส่งเสริมหรือชดเชย (*substitute*) กลไกความมั่นคง

¹⁶⁷ Morimoto Satoshi, “Nichibeidōmei kyōka no tame no hōseibi wo isoge (Swiftly lay down the legal basis for strengthening Japan-US alliance),” *Voice* (Aug 2014), p. 61.

¹⁶⁸ *Ibid.*, p. 66.

¹⁶⁹ *Ibid.*, p. 63-64.

ร่วมในนามที่ UNSC ไม่ทำงาน¹⁷⁰ เป้าหมายเชิงนโยบายของ Sase จึงไม่จำกัดแค่ “การป้องกันพันธมิตร” การตีความปี 1981 ที่ปรากฏวลี “รัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด” เป็นส่วนหนึ่งในนิยาม จึงเป็นอีกข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข เขาเสนอว่าข้อความนี้ควรใช้เป็นเงื่อนไขสำหรับพิจารณาเชิงนโยบายในการใช้สิทธิ ไม่ใช่กำหนดในนิยามของสิทธินี้¹⁷¹ ซึ่งเมื่อกล่าวในหลักการแล้วไม่ได้มุ่งจำกัดแค่การป้องกันตนเองหรือพันธมิตร แต่ “เปิดให้ป้องกันรัฐใดๆ ก็ได้” เพื่อธำรงสันติภาพและระเบียบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ เป้าหมายหลักจึงควรเป็นความแข็งแกร่งเพื่อเสริมสร้างกลไกที่ “มุ่งส่งเสริมความมั่นคงรวมมากกว่า”¹⁷²

วาทกรรมที่ไปในทางเดียวกับ Sase แต่ให้เหตุผลด้วยตรรกะที่ต่างไปคือ ทศนะที่ใช้การเทียบเคียง (analogy) กฎหมายภายในประเทศนั้นคือ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ของญี่ปุ่นซึ่งระบุถึง “การป้องกันโดยชอบธรรม” (*seitōbōei*) ตามหลักกฎหมายที่ยอมรับเป็นสากลนั้น ปัจเจกบุคคลสามารถกระทำการเพื่อ “ป้องกันสิทธิของตนและของผู้อื่น” ให้พ้นจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและใกล้ถึงตัว (*kyuhaku fusei no shingai*) หากอยู่ในระดับพอสมควรแก่เหตุแล้วถือว่าไม่ผิด Takahashi Yoichi ย้ำว่า มาตรา 36 ที่มองการป้องกันผู้อื่นว่ารวมอยู่ในการ “ป้องกันโดยชอบธรรม” นั้น ถือเป็นสามัญสำนึกของสังคมทั่วไป (*shakai no jōshiki*) หากคำนึงถึงแต่การป้องกันเฉพาะตัวเอง เมื่อเห็นสตรีถูกทำร้ายในที่ที่ไม่มีตำรวจอยู่ การทำไม่รู้ไม่เห็นและไม่ให้ความช่วยเหลือนั้นเรียกได้ว่าเห็นแก่ตัวและน่าอาย¹⁷³ ในส่วนนี้เราอาจอธิบายเสริมการให้เหตุผลเช่นนี้ได้ว่า ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ไม่ได้ตั้งเงื่อนไขสำหรับ “ผู้อื่น” ที่บุคคลอาจช่วยป้องกันอันตรายไว้แต่อย่างใด การเทียบเคียงนี้จึงทำให้มุมมอง RCSD ในระดับระหว่างรัฐ มีนัยใกล้เคียงนิยามตามทฤษฎีที่ 1 ซึ่งมองการป้องกันผู้อื่นรวมถึงคนแปลกหน้าใดๆ ว่าเป็นความรับผิดชอบในการรักษาความสงบในสังคม

ทศนะที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้อีกชิ้นหนึ่งที่สมควรกล่าวถึงในที่นี้ มาจากงานเขียนของ Shinoda Hideaki ว่าด้วย “ประวัติศาสตร์แนวคิด RCSD” หนังสือของเขาที่ชื่อ “*Shūdantekijieiken no Shisōshi*” (*The Ideological History of the Right of Collective Self-Defense* พิมพ์ครั้งแรกปี 2016)¹⁷⁴ ได้รับรางวัล Yomiuri Yoshino Sakuzo Prize ครั้งที่ 18 เมื่อปี 2017 ซึ่งสถาบันวิจัยสังกัดหนังสือพิมพ์ Yomiuri

¹⁷⁰ Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, p.28.

¹⁷¹ Ibid., pp. 120-121.

¹⁷² ดูอย่างเช่น Tomizawa Hikaru, “‘Shūdantekijieiken’ yori ‘Shūdananzenhoshō’ (Put ‘collective security’ over ‘collective self-defense’),” *Will* (Sep 2015).

¹⁷³ Takahashi, “Shūdantekijieiken wa ‘Seitōbōei’ da,” pp. 113-114.

¹⁷⁴ Shinoda Hideaki, *Shūdantekijieiken no Shisōshi – Kenpō Kyū Jō to Nichibei Anpo (The ideological history of the right of collective self-defense – Article 9 of the constitution and Japan-US security alliance)*, 6th ed. (Tokyo: Fukosha, 2017).

Shimbun มอบให้เป็นเกียรติแก่ผลงานวรรณกรรมที่โดดเด่นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การที่หนังสือเล่มนี้ได้รับรางวัล นอกจากจะสะท้อนให้เห็นวาระถกเถียงสำคัญในสังคมญี่ปุ่นในช่วงเวลาไม่นานมานี้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความพยายามของสื่อแนวเอียงขวาอย่าง *Yomiuri Shimbun* ที่ต้องการส่งเสริมแนวคิดในเชิงสนับสนุน RCSD มุมมองที่ Shinoda ใช้เป็นจุดตั้งต้นในการถกเถียงคือรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น โดยหยิบยกแง่มุมว่าด้วย “หลักความร่วมมือระหว่างประเทศ” (principle of international cooperation / *kokusaikyōchō shugi*) ขึ้นมาเน้นย้ำในฐานะอุดมคติที่แฝงอยู่ในกฎหมายสูงสุดนี้ แม้ว่าเขาไม่ได้คัดค้านความเคลื่อนไหวของรัฐบาลที่ตัดสินใจยอมรับ RCSD รวมทั้งการปรับยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นล่าสุด แต่เขาก็วิจารณ์แนวทางที่มุ่ง “มองแต่ตัวเอง” (*inward-looking / uchi muki*) ในความเคลื่อนไหวนี้ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนที่ไปได้ไม่ไกลเท่าที่เขาหวังเอาไว้

เขากล่าวว่า “หลักความร่วมมือระหว่างประเทศที่คาดว่าจะได้รับการให้ความสำคัญ กลับหายไประหว่างกระบวนการถกเถียงเรื่องกฎหมายความมั่นคงใหม่ ในฐานะผู้สนใจปัญหาระหว่างประเทศจึงถือเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เรื่องนี้เกิดขึ้นท่ามกลางความพยายามของพรรคร่วมรัฐบาลที่ต้องการผ่านร่างกฎหมาย ด้วยวิธีการเน้นย้ำอย่างจริงจังว่ากฎหมายนี้ช่วยยกระดับความมั่นคงของญี่ปุ่น จริงๆ แล้วปัญหา RCSD นั้น ควรจะต้องถกเถียงจากมุมมองของระเบียบระหว่างประเทศ (*kokusai chitsujo no kanten kara*) แต่รัฐบาลกลับเสนอเป็นประเด็นปัญหาความมั่นคง ทำให้ความเชื่อมโยงกับประชาคมนานาชาติหายไป”¹⁷⁵ Shinoda กล่าวว่า “โดยส่วนตัวแล้วเขาเชื่อว่า สิ่งที่รัฐธรรมนูญกำหนดห้ามคือ การใช้กำลังที่ผิดกฎหมายอย่างการก่อสงครามรุกราน แต่สิ่งที่รัฐธรรมนูญมุ่งแสวงหาคือ มาตรการส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ การจะตัดสินใจว่านโยบายใดสอดคล้องกับจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญหรือไม่ จึงควรมีหลักเกณฑ์ว่านโยบายนั้นสอดคล้องกับหลักความร่วมมือระหว่างประเทศหรือไม่” แต่การแก้ไขคำตีความว่าด้วย RCSD ของรัฐบาล Abe กลับมุ่งเน้นเพียงเพื่อผ่านมาตรการสำหรับปกป้องชาวญี่ปุ่นเท่านั้น¹⁷⁶

ความเห็นข้างต้นของ Shinoda สอดคล้องกับทัศนะของเขาเกี่ยวกับนิยามความหมายของ RCSD เขามองว่า “มาตรา 51 ของกฎบัตรเป็นข้อกฎหมายที่ยอมรับให้สิทธิป้องกันตนเองเป็นมาตรการเต็มเต็มกลไกความมั่นคงร่วมในยามที่ไม่ทำงาน ดังนั้นมาตรานี้จึงไม่ได้ยอมรับเพียงสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน แต่ยอมรับ RCSD ด้วย นั่นเป็นเพราะ หากไม่ยอมรับให้สมาชิกสหประชาชาติซึ่งล้วนแต่เป็น ‘รัฐไร้สันติ’ สามารถดำเนินการร่วมกัน โดย ‘ผนึกกำลังเพื่อธำรงสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ’ แล้ว

¹⁷⁵ Ibid., p. 9

¹⁷⁶ Ibid.

สิทธิป้องกันตนเองก็คงเป็นแค่หลักการเลื่อนลอยบนกระดาษเท่านั้น ดังนั้นแม้กฎบัตรจะมีระบบความมั่นคงร่วมเป็นแกนกลางก็จริง แต่แม้ว่าปราศจากซึ่งกลไกความมั่นคงร่วม ก็ไม่ได้หมายความว่ากฎบัตรจะสิ้นบทบาทไปทั้งหมด¹⁷⁷ ยังคงมีหลัก RCSD ทำหน้าที่ทดแทนอยู่ แนวการตีความเช่นนี้ชี้ให้เห็นการมองสิทธิที่ว่า ทำหน้าที่เป็นเครื่องธำรงสันติภาพโดยไม่ได้วางเงื่อนไขให้ซับซ้อน จึงเข้าข่ายนิยามความหมายตามทฤษฎีที่ 1 และใกล้เคียงทัศนะของ Sase

ฐานคิดในด้านนิยามความหมายที่กว้างและมุ่งสู่หลัก “ความมั่นคงร่วม” เช่นนี้ เมื่อนำมาเทียบเคียงกับ “การยอมรับ RCSD เพียงบางส่วน” (*bubun teki ni yōnin*) หรือการกำหนดนิยามใน “แบบแคบ” ตามจุดยืนของรัฐบาลญี่ปุ่น ทำให้อาจมองการปรับนโยบายได้ว่ามีแนวทาง “มองตนเองเป็นหลัก” ขณะที่ลดนัยของ “หลักความร่วมมือระหว่างประเทศ” ซึ่งแฝงอยู่ทั้งในนิยามของ RCSD ตามทฤษฎีที่ 1 และความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นลงไปมาก¹⁷⁸ เพื่อที่จะก้าวข้ามแนวนโยบายที่ยึดประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้ง ญี่ปุ่นอาจต้องมองให้ไกลไปกว่ารัฐธรรมนูญมาตรา 9 และระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเสาหลักของ “ระบบรัฐ” (*kokka taisei*) ของญี่ปุ่น และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างคุณูปการในฐานะ “สมาชิกประชาคมนานาชาติ” ให้มากยิ่งขึ้น¹⁷⁹

● **วาทกรรมที่ประนีประนอมเข้าหาบรรทัดฐานที่เป็นอยู่เดิม**

การยึดนิยามตามทฤษฎีที่ 3 ซึ่งถือว่าเป็นการวางเงื่อนไขสำหรับการใช้สิทธิแบบที่แคบที่สุด โดยยึดองค์ประกอบการป้องกันตนเองและการพิจารณาเชิงสถานการณ์ที่กระทบต่อความปลอดภัยของญี่ปุ่นเป็นสำคัญ ช่วยให้รัฐบาลประนีประนอมและบูรณาการสิทธิสากลนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานที่มีอยู่ในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการป้องกันตนเองได้อย่างไร้รอยต่อ วาทกรรมที่เสนอตรรกะเชื่อมโยงความสอดคล้องนี้พบได้ทั้งในข้อเขียนของตัวแสดงฝ่ายสนับสนุนที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและแวดวงความคิดเห็นในญี่ปุ่น

ในบทความเดือนตุลาคม 2015 นายกฯ Abe มองความเชื่อมโยงที่ว่าออกเป็น 2 ด้าน ด้านหนึ่งการยกระดับกลไก “ป้องกันปราม” ส่งผลในเชิง “เสี่ยงสงคราม” ซึ่งก็คือการไม่ต้องใช้ RCSD ในความเป็นจริง ตรรกะนี้ชี้ถึงผลที่สอดคล้องกับแนวทางต่อต้านสงครามและการป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น อีก

¹⁷⁷ Ibid., pp. 67-68.

¹⁷⁸ Ibid, p. 172.

¹⁷⁹ Ibid., p. 175.

ด้าน การกำหนดเกณฑ์การใช้ที่เน้น “การป้องกันตนเอง” สอดรับกับหลักการที่ญี่ปุ่นใช้อยู่เดิม และป้องกันการพั้วพันในสงครามที่ไม่จำเป็นได้ ในประเด็นแรกเขากล่าวว่า “การสานสัมพันธ์ญี่ปุ่น-สหรัฐฯให้ยิ่งเข้มแข็งมากขึ้นนอกจากจะช่วยให้การป้องกันญี่ปุ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการ “ป้องกันล่วงหน้าไม่ให้เกิดการสู้รบ” (*tatakai wo mizen ni fusegu*) หรือเป็นการเพิ่มศักยภาพการ ‘ป้องปราม’ เพื่อยับยั้งความตั้งใจ (*takurami wo kujiku*) ของรัฐอื่นที่วางแผนจะก่อสงครามกับญี่ปุ่น”¹⁸⁰

มุมมองนี้ตอกย้ำทัศนคติของเขาก่อนหน้านี้ในหนังสือ *Utsukushi kuni e* ที่ว่า “พันธมิตรทางทหารอาจอธิบายคำเดียวได้ว่าเป็น ภูมิปัญญาในการรับประกันความปลอดภัยของรัฐตน ด้วยการใช้งำลังระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น การมีกฎหมายอนุญาตให้ใช้ RCSD เผื่อไว้ก่อน นอกจากจะช่วยป้องกันญี่ปุ่นได้อย่างสมเหตุสมผลแล้ว ยังส่งผลให้เกิดเสถียรภาพในเอเชียอีกด้วย ผลในท้ายที่สุดก็คือญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องใช้กำลังแต่อย่างใด (*buryokukôshi wo sezu ni sumu*)”¹⁸¹ ในบทความปี 2015 เขายืนยันว่ายุทธศาสตร์ใหม่ไม่ได้เปลี่ยนแปลง “หลักการพื้นฐาน” (*kihontekina ronri*) ของการตีความเดิมแม้แต่น้อย โดยอ้าง “คำตัดสินคดีซึนะงะวะ” (*Sunagawa Case*) และการตีความรัฐธรรมนูญปี 1972

คำตัดสินของศาลฎีกาคดีซึนะงะวะ (1959) เป็นคำพิพากษาว่าฐานทัพสหรัฐฯในญี่ปุ่นและสนธิสัญญาพันธมิตรขัดกับมาตรา 9 หรือไม่ แม้ศาลไม่มีคำตัดสินในประเด็นหลังโดยมองเป็นเรื่อง “ที่มีความเป็นการเมืองสูง” (*highly political nature*) ซึ่งศาลไม่มีอำนาจตัดสินฝ่ายเดียว เพราะเกี่ยวข้องกับอำนาจการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติและบริหารด้วย อย่างไรก็ตามในประเด็นฐานทัพ ศาลตัดสินว่าไม่ขัดรัฐธรรมนูญและเสนอความเห็นที่เกี่ยวข้องกับข้อถกเถียง “การป้องกันตนเอง” ในยุคปัจจุบันหลายประการ อาทิ แม้มาตรา 9 ยึดหลักสันตินิยมแต่ไม่ได้ปฏิเสธสิทธิป้องกันตนเอง สันตินิยมไม่ได้หมายถึง “ปลอดการป้องกันหรือปราศจากการต่อต้าน” (*defenselessness and non-resistance*) “รัฐบาลควรสามารถดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อปกป้องความอยู่รอด สันติภาพและความมั่นคงของญี่ปุ่น” ฐานทัพสหรัฐฯไม่นับเป็น “ศักยภาพทำสงคราม” เพราะไม่ได้ใช้ในการควบคุม-บังคับบัญชาของญี่ปุ่นเอง กลับถือเป็นสิ่งที่ชดเชยความอ่อนด้อย (*supplement any deficiency*) ทางทหารจากการมีอยู่ของมาตรา 9 เสียด้วย

¹⁸⁰ Abe, “Heiwaanzen Hôsei” *Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu*, pp. 33-34.

¹⁸¹ Abe, *Utsukushi Kuni e*, p. 133; ดรกระที่ว่าการยอมรับให้ใช้ได้ อาจทำให้ไม่ต้องใช้จริงในท้ายที่สุด พบในงานของ Sase Masamori เช่นกัน ดู Sase, *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken*, p. 44.

ซ้ำ และในการแสวงหาความช่วยเหลือทางทหาร รัฐบาลควรสามารถ “เลือกหนทางและวิธีการ” (choose whatever method and means) ที่เหมาะสมกับบริบทระหว่างประเทศได้¹⁸²

แม้ฝ่ายต่อต้านการตีความปี 2014 จะมองคำตัดสินนี้ว่าไม่เกี่ยวข้องกับ “สิทธิป้องกันตนเองร่วม”¹⁸³ แต่ความเห็นของหัวหน้าผู้พิพากษา Tanaka Kôtarô ในเวลานั้น มักได้รับการหยิบยกเป็นข้อสนับสนุน RCSD โดยฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล¹⁸⁴ Tanaka กล่าวว่า “ทุกวันนี้ชาติต่างๆ พึ่งพาอาศัยกันอย่างใกล้ชิด เมื่อเกิดวิกฤตในชาติหนึ่งย่อมส่งผลโดยตรงต่อชาติอื่น การป้องกันตนเองหมายถึงการป้องกันพันธมิตรด้วย และการร่วมมือกับพันธมิตรป้องกันประเทศก็หมายถึงการป้องกันตนเองด้วย” และเสนอให้ญี่ปุ่น “ละทิ้งความคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางที่มองผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก” เขากล่าวว่ามุมมองนี้สอดคล้องกับอารัมภบทของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นที่ระบุว่า “ไม่มีชาติใดรับผิดชอบแต่เพียงรัฐตนเองเท่านั้น”¹⁸⁵

Abe อ้างคำตัดสินของศาลฎีกานี้ โดยเน้นเรื่อง “มาตรการป้องกันตนเองที่จำเป็น” เขาเห็นว่าไม่ควรแยกสิทธิป้องกันตนเองแบบโดยลำพังตนกับแบบร่วมกันออกจากกันในการพิจารณามาตรการที่จำเป็น และควรขึ้นอยู่กับการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนมติของรัฐสภา มากกว่าถือเป็นประเด็นกฎหมายเพียงอย่างเดียว การคำนึงถึงข้อนี้ก็เป็นเหตุที่ทำให้ศาลฎีกาเลี่ยงการตัดสินดังที่กล่าว¹⁸⁶ ในการตีความปี 1972 ซึ่ง Abe มองว่า ยอมรับมาตรการป้องกันตนเองที่จำเป็นโดยอ้างถึงหลักการทั้งใน “อารัมภบทของรัฐธรรมนูญ” ที่ระบุถึงสิทธิในการดำรงชีวิตอย่างสันติ ทั้ง “รัฐธรรมนูญมาตรา 13” ว่าด้วยสิทธิในการแสวงหาความสุข และทั้ง “คำตัดสินคดีชินะวะวะ” ข้างต้น แม้การตีความดังกล่าวระบุว่า RCSD ไม่เข้าข่าย “มาตรการป้องกันตนเองที่จำเป็น” จึงไม่อนุญาตให้ใช้ แต่นั่น “เป็นการตัดสินโดยพิจารณาบริบทความมั่นคงในเวลานั้น” แต่บริบทระหว่างประเทศได้เปลี่ยนไป “ในเวลานี้อาจเกิดการโจมตีด้วยกำลังต่อรัฐอื่นที่ส่งผลเป็นภัยต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่นขึ้นก็ได้ ตามแต่วัตถุประสงค์ ขนาดและสถานการณ์” เรากำลังอยู่ในยุคที่การป้องกันตนเองไม่สามารถกระทำได้เพียงรัฐใดรัฐเดียวอีกแล้ว” เช่นนี้แล้วเขาแสดงให้เห็นว่า “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการป้องกันตนเองนั้นอาจนับรวม RCSD เข้าไปได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับนิยามตามทฤษฎีที่ 3 จุดนี้ยิ่งเด่นชัดเมื่อ Abe เน้นย้ำ “การใช้สิทธิอย่างจำกัด” โดยวางเงื่อนไขให้ต้องพิจารณาว่าสถานการณ์นั้นเป็นภัยต่อญี่ปุ่น รวมถึงสวัสดิภาพของประชาชนอย่างชัดแจ้งหรือไม่ นี่จึงเป็นเสมือนการ

¹⁸² Alfred C. Oppler, “The Sunakawa Case: Its Legal and Political Implications,” *Political Science Quarterly*, Vol. 76, No. 2 (Jun 1961), pp. 247-249.

¹⁸³ คู่อ้างเช่น Hasebe, “Hasebe Yasuo Kyôju ni Kiku”; Ishikawa, “Shūdantekijieiken toiu Hototogisu no Tamago.”

¹⁸⁴ Kitaoka, “Kenpô ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna,” p. 78; Nishi, “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai,” p. 100.

¹⁸⁵ Oppler, “The Sunakawa Case,” pp. 250-251.

¹⁸⁶ Abe, “Heiwaanzen Hôsei’ Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu,” p. 38.

ขยายความหมายของภัยคุกคามโดยตรงที่ญี่ปุ่นต้องป้องกันออกไปคลุมสถานการณ์ (scenarios) บางกรณี
ที่รัฐอื่นถูกโจมตีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวการตีความก่อนหน้าที่ยอมรับหลักการป้องกันตนเองมาก่อน

Yokobatake Yūsuke อธิบดี CLB ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการรับรองนโยบาย
ของรัฐในเชิงหลักกฎหมาย ก็ได้เสนอทัศนะในเชิงสนับสนุนที่รวมเป็นส่วนหนึ่งในวาทกรรมรูปแบบนี้
ภายใต้การนำของ Yokobatake หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการคัดกรองกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ
นี้ มีจุดยืนสนับสนุนการอนุญาตให้ใช้ RCSD แบบจำกัด ตัวอย่างการแสดงทัศนะในเรื่องนี้ของเขามีบาง
กรณีที่น่าอึ้ง “คำตัดสินคดีชินเงะวะ” อย่างเช่นในการตอบกระทู้ในรัฐสภาเดือนมิถุนายน 2015 เขา
ชี้ให้เห็นความสอดคล้องของกฎหมายความมั่นคงใหม่กับแนวทางดั้งเดิม โดยถือเป็นการเน้นย้ำการเลือกรับ
ทฤษฎีที่ 3 ตามนิยามของ RCSD ข้างต้นมาเป็นพื้นฐานการอธิบาย เขากล่าวว่า “บางส่วน” ของ RCSD
นั้นสามารถถือเป็นส่วนหนึ่งใน “มาตรการป้องกันตนเองที่จำเป็น” ซึ่งศาลฎีกามีความเห็นว่าเป็นอำนาจอัน
ชอบธรรมของรัฐบาล “หากจำกัดขอบเขตสิทธินี้ให้อยู่ในกรอบการป้องกันประเทศตนเอง ก็ทำให้อยู่ภายใต้
หลักการที่ยอมรับกันมาแต่เดิมได้” และว่า ในขอบเขตที่ศาลยอมรับนั้น “จะเป็นการง่ายถ้าจะนับแต่การใช้
กำลังป้องกันตนเองตามหลักสิทธิป้องกันตนเองโดยลำพังตน แต่คงยากที่จะรวมสิทธิการใช้กำลังเพื่อ
ป้องกันรัฐอื่นที่เรียกในทางกฎหมายระหว่างประเทศว่า RCSD ทั้งหมดเข้าไปด้วยได้” แต่ในกรณีที่เมื่อรัฐ
อื่นถูกโจมตีแล้วถือเป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่น และเป็นไปตามเงื่อนไข 3 ข้อที่กฎหมายใหม่
กำหนดขึ้น “ก็สามารถถือได้ว่าไม่เกินเลยขอบเขตมาตรการเพื่อป้องกันตนเองของญี่ปุ่นตามที่เสนอในคำ
ตัดสินคดีชินเงะวะ จึงตีความได้ว่า RCSD ในลักษณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิป้องกันตนเองที่คำตัดสินของ
ศาลให้การยอมรับ”¹⁸⁷ ในอีกวาระหนึ่ง Yokobatake ยังได้เปรียบเทียบวิธีการ “แบ่งรับแบ่งสู้” สิทธิสากลนี้
เข้ามาใช้ด้วยการสร้างเงื่อนไขว่า เสมือนเป็นการ “ขจัดส่วนที่มีพิษออกจากตัวปลาปักเป้า เพื่อทำให้คนเรา
สามารถบริโภคได้อย่างปลอดภัย”¹⁸⁸

การเสนอตรรกะที่ผูกสิทธิสากลนี้เข้ากับบรรทัดฐานที่มีในญี่ปุ่นยังพบในงานของ Ishiba Shigeru
ซึ่งตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงถือว่า RCSD เกินขอบเขต “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เขาอธิบายว่า “หากชาติเพื่อนบ้าน
ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นถูกโจมตีโดยรัฐที่ก้าวร้าวจนอ่อนแอลง โดยที่ญี่ปุ่นไม่ใช้ RCSD เพื่อร่วม

¹⁸⁷ “Hōseikyokuchōkan, Shūdantekijieiken ‘Sunagawa Hanketsu de Kyōyō’ (Head of the Cabinet Legislation Bureau, ‘the Supreme Court decision in the Sunagawa case allows the right of collective self-defense)’ *Nihon Nikkei Shimbun*, accessed Sep 28, 2017, https://www.nikkei.com/article/DGXLASF515H1E_V10C15A6EAF000/

¹⁸⁸ “‘Fugu nara Kan Hasuseba . . .’ Hōseikyokuchōkan ga Irei no Yawaraka Tōben (‘If a puffer fish’s liver were taken out . . .’ the head of the Cabinet Legislation Bureau’s rare soft reply)” *Sankei News*, accessed Sep 28, 2017, <http://www.sankei.com/politics/news/150619/pl1506190038-n1.html>

ต่อสู้กับชาติเพื่อนบ้านเพื่อจัดการรุกรานแล้ว ญีปุ่นอาจจะเสี่ยงการถูกโจมตีเป็นรายต่อไปไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าในกรณีเช่นนี้จะบอกว่าการปฏิเสธร RCS D ช่วยญีปุ่นรักษาสันติภาพและความมั่นคงได้ยังไง”¹⁸⁹ Ishiba เน้นให้เห็นว่าการยึดนิยามที่ถูกต้องของ RCS D อย่างในทฤษฎีที่ 3 ซึ่งเน้นเงื่อนไข “การป้องกันตนเอง” เป็นหลัก จะทำให้ญีปุ่นใช้มาตรการสากลนี้ในกรอบบรรทัดฐานดั้งเดิมของญีปุ่นได้

เขาย้ำว่า “ความจำเป็น” (*hitsuyoseri*) ถือเป็นข้อพิจารณาสำคัญในการใช้สิทธิ โดยอ้างถึงเกณฑ์สากลที่ศาลระหว่างประเทศตั้งขึ้นในการพิจารณาคดีนิการากัว (1986) ไม่ว่า การต้องมี “การร้องขอความช่วยเหลือ” จากชาติที่ถูกรุกรานก่อน ตลอดจนหลัก “ความจำเป็น” และ “ความสมควรแก่เหตุ” (*kinkōsei*) ในการใช้สิทธิ ตระกษที่ Ishiba เสนอ แยกให้เห็นข้อแตกต่างจากนิยามทฤษฎีอื่นๆ โดยกล่าวว่า “ในกฎหมายระหว่างประเทศ ผู้นำให้การให้ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ ‘การชำระระเบียบ’ แต่อยู่ที่ ‘ผลในการรับประกันความมั่นคงให้รัฐตนเอง’ และไม่ใช่เรื่องคุณธรรมหรือความห้าวหาญที่ ‘ไม่ยอมให้รัฐที่มีพฤติกรรมรุกรานทำลายระเบียบระหว่างประเทศ’ แต่เป็นเรื่องการคำนึงถึงความจริงที่ว่า ‘รัฐที่รุกรานนั้นเป็นภัยคุกคาม ถ้าปล่อยไว้ก็อาจเป็นภัยต่อรัฐตนเองด้วยได้’ แต่เหตุผลนี้ก็อาจเข้าใจผิดได้ง่ายว่าเป็นไปเพื่อป้องกันรัฐอื่น ถึงอย่างไรเราก็ต้องนึกถึง RCS D โดยคำนึงถึงความจำเป็นของรัฐตนเองไว้ก่อน . . . ต้องนึกถึงกรณีเช่นที่ว่า เมื่อเพื่อนที่อยู่ใกล้ตัวเราถูกทำร้ายแล้ว ถ้าปล่อยไปอย่างนั้นเราเองจะถูกทำร้ายเป็นรายต่อไปอย่างเลี่ยงไม่ได้ ในภาวะเช่นนี้ความจำเป็นที่เราจะต้องต่อสู้ก็เพิ่มขึ้น . . . ในกรณี ‘ที่รัฐอื่นถูกโจมตี’ แล้ว ‘ส่งผลกระทบต่อความเป็นความตายของรัฐเรา’ เสมือน ‘รัฐเราถูกโจมตีเสียเอง’ นั้น การโจมตีตอบโต้ถือเป็นการใช้ RCS D ที่กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับ”¹⁹⁰ ด้วยการพิจารณาเช่นนี้ Ishiba ชี้ว่าจำเป็นต้องเปลี่ยนจุดยืนจากเดิมที่เคยมองสิทธินี้ว่า “ไม่อยู่ในระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” หันมายอมรับว่า “สิทธินี้ส่วนหนึ่ง (*ichibu*) อยู่ในขอบเขตระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ซึ่งนี่ก็คือเนื้อหาของการใช้สิทธิ “เพียงจำกัด” และตามเงื่อนไขที่ตั้งบนการพิจารณาความจำเป็นในแง่ผลกระทบด้านความมั่นคงต่อรัฐตน¹⁹¹

Kitaoka Shinichi ก็เสนอข้อโต้แย้งในทำนองเดียวกันโดยกล่าวว่า “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น’ เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของเทคโนโลยีทางทหารและบริบทระหว่างประเทศ จึงเป็นไปได้ที่จะขีดเส้นจำกัดแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในเชิงกฎหมาย . . . การตีความใหม่ที่เกิดขึ้นถือเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับการตีความปี 1954 (ที่ส่งผลให้จัดตั้ง SDF ขึ้นได้)”¹⁹² ขณะที่การตีความดั้งเดิม

¹⁸⁹ Ishiba, *Nihonjin no tame no 'Shūdantekijieiken' Nyūmon*, pp. 76-77.

¹⁹⁰ Ibid., pp. 87-88.

¹⁹¹ Ishiba, “Kobetsutekijieiken dewa Muri ga Aru,” p. 95.

¹⁹² Kitaoka Shinichi, “A ‘Proactive Contribution to Peace’ and the Right of Collective Self-Defense: The Development of Security Policy in the Abe Administration,” *Asia-Pacific Review*, Vol. 21, No. 2 (2014), p. 13.

มักมีฐานคติที่ว่า “การใช้ RCSD จะทำให้ญี่ปุ่นต้องครอบครองกำลังเกินกว่าระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” Kitaoka แย้งว่าในกรณีที่รัฐใหญ่คุกคามรัฐที่เล็กกว่าอื่น ๆ รัฐเล็กย่อมต้องร่วมมือกันปกป้องซึ่งกัน มิฉะนั้น อาจถูกรัฐใหญ่แบ่งแยกโจมตีจนพินาศตามกันไป ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติที่รัฐเหล่านี้จะใช้ RCSD ช่วยเหลือกัน “การร่วมมือกับหุ้นส่วนที่ไว้ใจได้ถือเป็นเครื่องรับประกันความมั่นคงที่ได้ผล ช่วยให้รัฐนั้นคงศักยภาพทางทหารของตนไว้เพียงในระดับพอประมาณ รัฐที่ตั้งใจจะป้องกันตนเองตามลำพังต่างหากที่ต้องสังสสมแสนยานุภาพทางทหารไว้มากๆ เช่นนี้แล้วเหตุใดจึงเกิดกัน RCSD ออกจากหลักต่ำสุดเท่าที่จำเป็นในการป้องกันตนเอง”¹⁹³ ดังนั้นจึงควรต้องมองว่า RCSD “บางส่วนหรือทั้งหมด” สอดคล้องกับหลักการต่ำสุดเท่าที่จำเป็น¹⁹⁴ ยิ่งเมื่อคำนึงว่าการปรับจุดยืนให้ใช้สิทธิได้ส่งผลหลักในเชิง “ป้องปราม” แทนที่การให้ใช้สิทธิจะทำให้โอกาสใช้กำลังทหารเพิ่มมากขึ้นเหมือนที่บางกลุ่มวิตก ที่จริงความเสี่ยงที่ต้องใช้กำลังจะยิ่งลดลง เพราะเป็นการกันไว้ล่วงหน้าไม่ให้ความขัดแย้งทางทหารเกิดขึ้นตั้งแต่ต้น¹⁹⁵ เราอาจกล่าวได้ว่าการให้เหตุผลเชิงหลักการข้างต้นของ Kitaoka สะท้อนความเห็นทั้งของ Abe และ Ishiba ข้างต้น

นอกจากนั้นเขายังเน้นย้ำว่าการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ช่วยให้ญี่ปุ่นใช้สิทธิได้แบบที่แคบที่สุดในบรรดานิยามและวัตถุประสงค์ของสิทธินี้ที่เป็นที่ถกเถียงกัน Kitaoka ชี้แจงให้เห็นหลักเกณฑ์ข้อจำกัดนี้ อาทิ เงื่อนไขที่ว่ารัฐที่ถูกโจมตีนั้นต้องเป็นรัฐที่มีสัมพันธไมตรีกับโลก มีผลกระทบร้ายแรงต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น ยึดหลักความจำเป็นและสมควรแก่เหตุ ตลอดจนการผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาและความยินยอมของชาติที่ญี่ปุ่นต้องเคลื่อนกองกำลังผ่าน¹⁹⁶ Kitaoka ยังเน้นย้ำว่าเมื่อพิจารณาตามหลักความจำเป็นแล้ว ญี่ปุ่นควรสามารถใช้มาตรการจัดการความมั่นคงได้อย่างยืดหยุ่น ควรปรับกฎหมายให้เป็นเรื่องการตัดสินใจเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

เขาชี้ว่า “ข้อถกเถียงในญี่ปุ่นว่าด้วยระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น มักเน้นไปที่ระดับต่ำสุดแต่เพียงอย่างเดียว ขณะที่ส่วนที่ว่าด้วยความจำเป็นนั้นจะอธิบายกันน้อยเกินไป”¹⁹⁷ เขากล่าวด้วยว่า “การปกป้องรัฐธรรมนูญอย่างเข้มงวดอย่างเดียวย่อมอาจไม่ทำให้ญี่ปุ่นปกป้องสันติภาพได้เสมอไป . . . แม้รัฐธรรมนูญจะสำคัญในฐานะกฎหมายสูงสุดภายในประเทศ แต่การปกป้องสันติภาพจำเป็นต้องคำนึงถึงรัฐธรรมนูญไปจนถึงกฎหมายระหว่างประเทศที่ถือว่าเป็นสากลระดับโลก ตลอดจนดุลอำนาจทางทหาร การใช้การปกป้อง

¹⁹³ Kitaoka, “Peace in the Modern Era and the Right of Collective Self-Defense,” p.88.

¹⁹⁴ Kitaoka, “Kankoku wa Naze Shūdantekijieiken wo Osorerunoka,” p. 138.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Kitaoka, “A ‘Proactive Contribution to Peace,’” p. 13.

¹⁹⁷ Kitaoka, “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna, p 78.

รัฐธรรมนูญเป็นจุดตั้งต้นเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง สิ่งสำคัญอันดับแรกควรเป็นการพิจารณาว่าทำอย่างไรจึงจะรักษาความมั่นคงของญี่ปุ่นได้¹⁹⁸

วาทกรรมที่มีส่วนในการวางกรอบการตีความ RCSD ให้เข้านิยามตามทฤษฎีที่แคบที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานในญี่ปุ่นที่เน้นหนัก “การป้องกันตนเอง” เป็นสำคัญยังพบในทัศนะอย่างของ Kamimoto Mitsunobu อดีตผู้บัญชาการภารกิจ SDF เขากล่าวแย้งฝ่ายค้านที่กังวลว่า SDF จะต้องไปพัวพันในสงครามหรือถูกส่ง “ไปยังอีกฟากฝั่งของโลก” (*chikyu no uragawa made*) ว่า “สิ่งที่รัฐธรรมนูญคำนึงถึง ทำยที่สุดแล้วก็คือการป้องกันประเทศของเราเป็นหลัก จริงอยู่ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นอาจมีอยู่ในอีกฟากฝั่งของโลกโดยไม่ขึ้นกับระยะห่าง แต่นั่นคงไม่ใช่ปัญหาความเป็นความตายของชาติ”¹⁹⁹ เหตุการณ์ที่เกิดในภูมิภาคห่างไกลอาจไม่ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่นในแบบที่เป็นปัญหาความเป็นความตาย (*shikatsuteki mondai*) แต่หากเป็นกรณีอย่างเกาะเซงคะคุที่อยู่ใกล้ย่อมนับว่าเป็นปัญหาความเป็นความตาย ขณะที่ RCSD มีความสำคัญในการจัดการปัญหาความมั่นคงเหล่านี้ การวางข้อจำกัดสำหรับการใช้ก็จำเป็นเช่นกัน สิทธินี้เกี่ยวข้องกับพันธมิตรจึงควรกำหนดเงื่อนไขให้แน่ชัดว่ากรณีเช่นใดที่จะใช้สิทธิได้บ้าง²⁰⁰ เราอาจกล่าวเสริมความคิดของ Kamimoto ได้ว่า การใช้เกณฑ์ผลประโยชน์ความเป็นความตายของชาติเป็นเงื่อนไข แม้ว่าจะเป็นเกณฑ์ที่คลุมเครือและขึ้นกับการตีความตัดสินในทางการเมืองอีกที แต่สะท้อนการ “ยอมรับสิทธิในนิยามแบบแคบ” ซึ่งโยงกับหลักการดั้งเดิมที่เน้นการป้องกันตนเองเป็นหลัก และเงื่อนไขนี้จะช่วยให้ญี่ปุ่นไม่ไปพัวพันในความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นได้

Takahashi Yoichi มองว่าการใช้สิทธินี้มีเงื่อนไขที่เป็นสากลจำกัดไว้อยู่แล้ว การปฏิบัติตามเงื่อนไขย่อมทำให้ญี่ปุ่นจำกัดการใช้สิทธิในกรอบที่เน้น “การป้องกันตนเอง” และเลี่ยงการพัวพันในสงครามของรัฐอื่นได้ เขาชี้ว่า “ข้อถกเถียงที่เน้นการจะข้ามไปยังอีกฟากฝั่งของโลกถือเป็นการเถียงแบบสุดโต่งไป (*kyokuron*) เพราะถ้ายึดตามหลักการป้องกันโดยชอบธรรมแล้ว การใช้สิทธิจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ว่าภยันั้น ‘ใกล้จะถึง’ ‘จำเป็นต้องป้องกัน’ และ ‘สมควรแก่เหตุ’ การส่ง SDF ไปอีกฟากฝั่งของโลกจึงยากที่จะทำให้เข้าเกณฑ์นี้ได้ ข้อวิตกนี้จึงถือว่าการแสดงความเห็นสุดโต่งไป”²⁰¹ Momochi Akira นักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญเน้นว่า “ในการใช้ RCSD หากกำหนดขอบเขต (*gentei*) ให้ใช้เฉพาะกรณีที่เสมือนว่า ‘รัฐตนเองถูกโจมตี’ ตรงตามความหมายนี้แล้ว เรื่องที่จะต้องติดตามสหรัฐฯไปยังอีกฟากฝั่งของโลกก็คง

¹⁹⁸ Ibid., p. 79.

¹⁹⁹ Kamimoto and Katsumata, “Taidan: PKO Katsudo de Jieikan wa Kangaeta,” p. 90.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Takahashi, “Shūdantekijieiken wa ‘Seitōbōei’ da,” p. 114.

เป็นไปได้ การกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิอย่างในการตีความรอบใหม่ที่ให้ใช้ได้โดยจำกัดเฉพาะในกรณี
ที่ 'เป็นภัยอย่างชัดแจ้งที่คุกคามความอยู่รอดของรัฐ ตลอดจนสิทธิต่อชีวิต เสรีภาพและการแสวงหา
ความสุขของประชาชน' ก็จะสามารถรักษาความสอดคล้องกับการตีความที่มีอยู่แต่เดิมที่ว่า 'สามารถใช้สิทธิ
ป้องกันตนเองได้ในระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น' ”²⁰²

Nishi Osamu ก็เป็นนักวิชาการกฎหมายรัฐธรรมนูญอีกคนที่อ้างถึงการตีความในอดีตเพื่อชี้ให้เห็น
ว่าจุดยืนของทางการญี่ปุ่นที่ผ่านมาในเรื่อง RCSD ไม่ได้สอดคล้องต่อเนื่องกันมาตลอดยุคหลังสงคราม
อย่างที่เราเข้าใจกัน และให้เห็นว่าการใช้สิทธินี้ไม่ได้ขัดมาตรา 9 โดยสิ้นเชิง อย่างแรกเขาอ้างถึงคำตัดสินคดีซี
นะงะวะ โดยผลิตซ้ำความเห็นของผู้พิพากษาที่ดีความว่า รัฐบาลควรมีอำนาจดำเนินมาตรการ รวมทั้งเลือก
วิธีและหนทางที่จำเป็นในการป้องกันตนเอง เขาอ้างความเห็นของผู้พิพากษา Tanaka Kōtarō ในประเด็น
ที่ว่า รัฐมีหน้าที่ป้องกันซึ่งกัน “การป้องกันตนเองก็คือป้องกันรัฐอื่น การป้องกันรัฐอื่นก็คือป้องกันตนเอง”
ความคิดนี้ Nishi มองว่าทันสมัยแม้แต่ในยุคปัจจุบัน²⁰³ เขายังอ้างการตีความในสมัยรัฐบาล Kishi
Nobusuke ปี 1960 ที่ว่า แม้ญี่ปุ่นไม่มี RCSD ตามความหมายที่เข้าใจทั่วไป (*tenkeiteki*) ว่าเป็นการใช้
กำลังไปช่วยป้องกันรัฐอื่น แต่ด้วยวิธีการอื่นเช่นให้ที่ตั้งฐานทัพและให้เงินช่วยเหลือ ญี่ปุ่นก็สามารถใช้สิทธิ
นี้ได้ นายกษ Kishi ชี้ว่า “ที่ว่าญี่ปุ่นไม่มีสิทธินี้เลยนั้นเป็นการกล่าวเกินจริงไป” ในมุมมองของ Nishi ทศนะ
ของ Kishi สะท้อนว่า “รัฐบาลไม่ได้ปฏิเสธสิทธินี้ทั้งหมดอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่ยังมีที่ทางให้สิทธินี้เข้า
ไปอยู่ภายใต้กรอบ ‘ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น’ ได้” สิ่งที่ต้องนึกถึงคืออาจมีกรณีที่เป็นไปได้ว่า การไม่ช่วยรัฐอื่น
จากการถูกโจมตีอาจทำให้ญี่ปุ่นเองตกอยู่ในอันตราย กรณีเช่นนี้อาจถือเป็นความจำเป็นขั้นต่ำสุด²⁰⁴ การคง
ระดับนี้ไว้อย่างเข้มงวดก็ทำได้ด้วยการปฏิบัติตาม “เงื่อนไขในกฎหมายสากลและข้อจำกัดเฉพาะของญี่ปุ่น
เอง”²⁰⁵ ไม่ว่าจะ เป็นหลักเกณฑ์และขั้นตอนตามการตัดสินคดีนี้การากัวหรือข้อพิจารณาให้เข้าข่าย “การ
ป้องกันตนเอง” ที่รัฐบาลได้ตั้งขึ้น และว่า “การยอมรับให้ใช้สิทธิบางส่วนแทนที่จะทำให้ญี่ปุ่น ‘เป็นรัฐที่ทำ
สงครามได้’ . . . กลับจะเป็นกลไกป้องกันปรามที่ทำให้ญี่ปุ่นเป็น ‘รัฐที่ไม่ยอมให้เกิดสงคราม’ (*sensō wo
sasenai kuni*) เสียมากกว่า”²⁰⁶ กล่าวได้ว่าตรรกะเช่นนี้ของ Nishi ช่วยผลิตซ้ำแนวทาง “อนุญาตให้ใช้ เพื่อ
ไม่จำเป็นต้องใช้” ที่ตอกย้ำอยู่ในวาทกรรมของฝ่ายสนับสนุน

²⁰² Momochi, “Kenpōgakusha no Hensetsu to Musekinin,” p. 56.

²⁰³ Nishi, “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai,” p.100.

²⁰⁴ Ibid., p.102.

²⁰⁵ Ibid., p.103.

²⁰⁶ Ibid.

Nishi มองว่าการใช้สิทธิบางส่วนให้สอดคล้องกับกรอบที่มีอยู่เดิมเช่นที่ว่านี้ ไม่จำเป็นถึงขั้นต้อง “แก้รัฐธรรมนูญ” อย่างที่ฝ่ายต่อต้านพยายามโต้แย้ง การตีความถือเป็นวิธีที่เหมาะสมในการทำให้สิทธินี้สอดคล้องและเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับแนวทางที่เป็นอยู่ได้ นอกจากนี้ยังไม่ถือเป็นการทำลายแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมด้วย เพราะ “พื้นฐานของรัฐธรรมนูญนิยมคือความอยู่รอดของรัฐ ถ้ารัฐไม่สามารถรับประกันสันติภาพ ความมั่นคงตลอดจนชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชนได้ ฐานรากของรัฐธรรมนูญนิยมย่อมระส่ำระสายไปด้วย หากเชื่อว่ายอมรับให้ใช้ RCSD ขัดรัฐธรรมนูญนิยม ก็จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ประหลาดว่า ถ้าอย่างนั้นแล้วรัฐอธิปไตยต่างๆ ก็ไม่มีรัฐใดที่ยึดหลักรัฐธรรมนูญนิยมอย่างนั้นหรือ”²⁰⁷

Yomiuri Shimbun หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาที่ให้การสนับสนุนการปรับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงให้ยืดหยุ่นมาอย่างต่อเนื่อง ได้แสดงความเห็นในบทบรรณาธิการ (editorials) หลายครั้งเกี่ยวกับ RCSD เพื่อให้เห็นแนวทางที่ประนีประนอมของรัฐบาลเพื่อสร้างความสอดคล้องในเชิงหลักการ อันถือเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมในแนวทางนี้ ตัวอย่างเช่นหลังการออกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 กรกฎาคม 2014 บทบรรณาธิการกล่าวว่า “ทั้งที่เดิมทีแล้วเป็นเรื่องของการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่รัฐบาลได้ใช้วิธีแก้ไขการตีความซึ่งมีแนวทางที่ต่างออกไปแทน เรียกได้ว่าเป็นการปรับการตีความเดิม (ปี 1981) ซึ่งจำกัดมากเกินไปด้วยสาเหตุอย่างเช่นข้อจำกัดในรัฐสภาเวลานั้น ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยถือเป็นการใช้อำนาจในส่วนของฝ่ายบริหารในการตีความ จากนั้นฝ่ายนิติบัญญัติจะมีส่วนร่วมในการพิจารณากฎหมาย และรับรองตรวจสอบการใช้สิทธิต่อไป ซึ่งเป็นไปตามหลักการแบ่งสรรอำนาจตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว จึงยากที่จะเรียกว่าเป็นการ ‘ขัดวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ’ และว่า “กระแสความแตกตื่นที่เกิดจากการปลุกปั่นของกลุ่มฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายเสรีนิยมที่วิตกว่าความเคลื่อนไหวนี้ ‘เป็นการปูทางสู่สงคราม’ ก็เป็นเรื่องเข้าใจผิด เพราะเชื่อว่าญี่ปุ่นจะไปปกป้องรัฐอื่นแบบที่ไม่เกี่ยวข้องใดๆ กับการป้องกันรัฐตนเองเลย เรื่องที่จะต้องร่วมในสถานการณ์อย่างสงครามอิรักจึงสามารถตัดออกไปได้เลย”²⁰⁸ ในช่วงที่มีการพิจารณากฎหมายความมั่นคงใหม่ปี 2015 *Yomiuri Shimbun* ได้ย้ำทัศนคติข้างต้น พร้อมกับเสนอว่า RCSD ที่ใช้แบบจำกัดโดยถือเป็นมาตรการป้องกันตนเองที่เสี่ยงไม่ได้นั้นเป็นการใช้ RCSD แบบญี่ปุ่นที่ต่างไปจากแนวทางตามกฎหมายสากล “เมื่อพิจารณาในแง่การสร้างเสริมอำนาจป้องปราม จริงๆ แล้วการยอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้เต็มรูปแบบ

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ “Shūdantekijieiken Yokushiryoku Kōjō e Igifukai ‘Yōnin’ (The ‘recognition’ of the right of collective self-defense that has significance for enhancing deterrence capability” *Yomiuri Shimbun* (Sep 2, 2014).

เหมือนอย่างชาติอื่นๆ เป็นเรื่องที่ดีกว่า แต่เมื่อต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการตีความที่ผ่านมา การยอมรับให้ใช้สิทธิโดยจำกัดเงื่อนไขถือเป็นทางเลือกที่สอดคล้องกับความเป็นจริง”²⁰⁹

4.5 สรุป

จากการสำรวจจรรยาบรรณของกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายสนับสนุน ทั้งผู้ที่มีส่วนโดยตรงในการวางนโยบายและแวดวงความรู้ความคิดในสังคมญี่ปุ่น พบว่า RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในความพยายามสร้างดุลยภาพใหม่เพื่อรักษาสถานะดั้งเดิมหรือปรับในแบบค่อยเป็นค่อยไปในแนวทางรับประกันความอยู่รอดปลอดภัยของญี่ปุ่น การหันมายอมรับให้ปฏิบัติใช้สิทธิโดยมีเงื่อนไข ในด้านหนึ่ง ช่วยสร้างดุลยภาพใหม่ระหว่างความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์กับหลักกฎหมายและปทัสถานต่อต้านสงครามภายในญี่ปุ่นที่ยังทรงอิทธิพลอยู่ ในอีกด้านหนึ่งการปรับจุดยืนนี้ช่วยรักษาสมดุลในการไม่ถูกพันธมิตรสำคัญอย่างสหรัฐฯ “ทอดทิ้ง” (abandoned) ให้เผชิญภัยคุกคามตามลำพัง ขณะที่ก็เผื่อทางหนีทีไล่ไม่ให้ถูกลากไป “ติดบ่วง” (entrapped) ความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น

เหตุที่ RCSD กลายเป็นเครื่องมือที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์สองมิติข้างต้นเพราะหลักการที่ดูเหมือนมีสถานะที่ชอบธรรมระดับสากลนี้ ที่จริงแล้วมี “ความไม่ชัดเจน” อยู่ในหลายแง่ ทำให้รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนสิทธินี้สามารถ “อ้างความเป็นสากล” ซึ่งยึดโยงกับหลักจารีตและกฎหมายระหว่างประเทศ ขณะที่สามารถ “เลือกสรร” เฉพาะส่วนที่ตอบสนองความต้องการมาประกอบสร้างเป็นแนวทางของตนได้อย่างยืดหยุ่น สอดรับกับความจำเป็นในกรณีญี่ปุ่น ซึ่งก็คือเนื้อหาของยอมรับด้วยเงื่อนไขให้ “ใช้ได้อย่างจำกัด” เราจึงอาจมองการเมืองเรื่องการผลักดันสิทธินี้ว่า เป็นกระบวนการนำเอาบรรทัดฐานสากลเข้ามากร่อนเซาะอิทธิพลของค่านิยมดั้งเดิมภายในญี่ปุ่น เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านหลักกฎหมาย แต่นั่นก็ไม่อาจละเลยกระบวนการที่ตัวแสดงในญี่ปุ่นพยายามอธิบาย และปรับหลักสากลนี้ให้สอดคล้องกับปทัสถานภายในประเทศ ความหมายที่ไม่ตายตัวของ RCSD มีประโยชน์ให้ญี่ปุ่นสามารถ “แบ่งรับแบ่งสู้” หลักสากลนี้ได้ ประเด็นที่ปรากฏในวาทกรรมสะท้อนให้เห็นว่า ในการปรับจุดยืน ประเด็นที่ฝ่ายสนับสนุนหยิบยกขึ้นให้ความสำคัญและถือเป็นกลยุทธ์ในการให้ความชอบธรรมต่อการปรับนโยบายคือ การเน้นให้เห็นภัยคุกคามที่ทวีความรุนแรงขึ้น การเน้นความสำคัญมากขึ้นของระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ ขณะที่ก็เน้นย้ำตรรกะเชิงหลักการ โดยชี้ถึงความเป็นสากลของ RCSD ควบคู่ไปกับความ “ผิดเพี้ยน” ของฐานคติเดิมในญี่ปุ่น นอกจากนั้นแล้วยังย้ำถึงการรักษาความ

²⁰⁹ “Shūdantekijieiken Genteiyōnin wa Kenpōihan dewanai (The limited recognition of the right of collective self-defense is not unconstitutional)” *Yomiuri Shimbun* (Jun 6, 2015).

ต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางป้องกันประเทศที่เป็นอยู่ด้วยการยึดนิยามของสิทธินี้แบบแคบที่สุด และปรับใช้ให้เป็นเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น วาทกรรมลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนมุ่งสร้างความประนีประนอมกับบรรทัดฐาน ภายในประเทศ และปรับเปลี่ยนในแบบที่ยังยึดโยงกับวิธีการรับประกันความมั่นคงที่นำมาแต่เดิม มากกว่าล้มล้างหรือสร้างความแตกหักในเชิงหลักการ

บทที่ 5 : สรุป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื้อหาในบทต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมาซึ่งมุ่งวิเคราะห์การกำหนดนโยบายในยุคเปลี่ยนผ่านที่สำคัญต้นทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010 ทำให้เห็นบทบาทของแนวคิด “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” (RCSD) ในการวางยุทธศาสตร์สำหรับรับประกันความอยู่รอดปลอดภัยและความมั่นคงของญี่ปุ่น แม้จุดยืนด้านนโยบายยุคหลังสงครามของญี่ปุ่นได้ลดทอนความสำคัญของหลักการนี้ด้วย “การปฏิเสศ” การยอมรับมาเป็นเวลานาน โดยมองว่าขัดรัฐธรรมนูญมาตรา 9 แต่แนวคิดนี้ก็ปรากฏให้เห็นมาโดยตลอดในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคง และสร้างสมดุลในความสัมพันธ์กับพันธมิตรอย่างสหรัฐฯ ที่คอยให้การคุ้มครองญี่ปุ่น นอกจากการดำรงอยู่ในรูปแนวคิดที่ถูกใช้งานด้วยการปฏิเสศแล้ว หลายครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์อันนำไปสู่การทบทวนนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงขนาดใหญ่ อย่างเช่นการเปลี่ยนสถานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระเบียบโลกยุคหลังสงครามเย็น ข้อถกเถียงว่าด้วยการยอมรับหรือไม่ยอมรับ RCSD มักมีส่วนสำคัญในการผลักดันกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดรูปแบบนโยบายที่ออกมาเช่นที่เห็นช่วงต้นทศวรรษ 1990 ในปัจจุบันช่วงทศวรรษ 2010 แนวคิดสิทธิป้องกันตนเองร่วมเริ่มมีตำแหน่งแห่งที่ที่เปลี่ยนไปในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น รัฐบาล Abe ตัดสินใจปลดล็อกให้สามารถใช้สิทธินี้ได้แบบจำกัด นำไปสู่การปฏิรูปนโยบายและกฎหมายด้านความมั่นคงครั้งใหญ่

รายละเอียดในบทต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอช่วยตอบคำถามหลักของงานวิจัยที่ว่า RCSD มีบทบาทอย่างไรในกระบวนการพิจารณายุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 1990 และทศวรรษ 2010? ในแต่ละยุคที่ศึกษานี้ RCSD ถูกใช้เป็นเครื่องมือในทางนโยบายแตกต่างกันอย่างไร? และปัจจัยใดส่งผลให้เกิดพลวัตต่อรูปแบบของบทบาทและการใช้งาน RCSD? งานวิจัยได้ศึกษาเพื่อหาคำตอบต่อปมปัญหาที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านมุมมอง Analytical Eclecticism ซึ่งผสมผสานเอาแนวคิดและตรรกะ “แบบข้ามเส้นแบ่งสำนักคิด” ในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มาเป็นแนวทางสร้างคำอธิบายเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่มีความสลับซับซ้อนนี้ให้ได้อย่างยืดหยุ่นและเห็นภาพที่สมบูรณ์ขึ้น ในการบูรณาการเอาปัจจัยที่ต่างสำนักคิดมุ่งให้ความสนใจเข้ามาศึกษากรณีนี้ งานวิจัยใช้กรอบความคิด “ประดิษฐกรรมทางสังคม” ในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (IR Constructivism) มาเป็นแกนกลางในการมองปรากฏการณ์ ซึ่งมีประโยชน์ทำให้สามารถเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าเป็นผลจากการรับรู้ ฟินิจพิจารณา ให้ความหมายและตีความผ่านกระบวนการเชิงความคิด

หรือความเข้าใจร่วมกันในสังคม (shared idea / intersubjectivity) การสร้างความเข้าใจร่วมกันนี้ด้านหนึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นการรับรู้และตีความสถานการณ์ ผลประโยชน์และภัยคุกคาม รวมทั้งวิธีการรับมือกับปัญหา ในอีกด้านนั้นเป็นเรื่องของการตัดสินใจในเชิงคุณค่า ความเหมาะสม บรรทัดฐานและมาตรฐานพฤติกรรมที่ยอมรับร่วมกัน นอกจากนี้ใช้ IR Constructivism เป็นแกนกลางแล้ว งานวิจัยยังผนวกตัวแปรและปัจจัยที่ได้รับความสนใจจากสำนักคิดที่เน้นการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และความมั่นคงอย่าง Neorealism เข้ามาร่วมอธิบาย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญต่อการถ่วงดุลอำนาจ ความพยายามสังคมนัยภาพเพื่อยกระดับการป้องกันปราม หรือการรวมกลุ่มพันธมิตรทางทหารเพื่อคานอำนาจและรับประกันความมั่นคง

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มุ่งเข้าใจตัวแปรเชิงยุทธศาสตร์เหล่านี้ภายใต้กรอบ IR Constructivism กล่าวคือ มุ่งมองปัจจัยเชิงพฤติกรรมเหล่านี้ในแง่ “ชุดความคิด” หรือ “ตรรกะ” หนึ่งในซึ่งตัวแสดงที่มีส่วนในนโยบายใช้เป็นฐานสำหรับดำเนินพฤติกรรมของรัฐ หรือเป็นแนวทางให้เหตุผลเพื่อผลักดันนโยบายและยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ ตัวแบบ “ต้นคริสต์มาส” (Christmas tree model) ที่ Snyder & Jervis ได้เสนอไว้มีประโยชน์อย่างมากในการเปรียบเทียบให้เห็นภาพวิธีบูรณาการแนวการวิเคราะห์นี้ นั่นคือให้กรอบทฤษฎีที่มองปรากฏการณ์ต่างๆ ในรูปกระบวนการเชิงความคิด (intersubjectivity) เป็นเสาหลักเสมือน “ต้นคริสต์มาส” และนำปัจจัยจากมุมมองอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาเชิงยุทธศาสตร์มาเสริมหรือ “ตกแต่ง” ต้นคริสต์มาสให้สมบูรณ์ขึ้น โดยมองแนวคิดอย่างหลังในฐานะกลุ่มความคิดที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการกำหนดนโยบายที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

งานวิจัยได้แสดงการทำงานผสมผสานกันของปัจจัยเชิงความคิดเหล่านี้ให้เห็นเป็นรูปธรรม ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวาทกรรมในบทความต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้เห็นว่า ในการถกเถียงระหว่างกลุ่มการเมืองในกระบวนการกำหนดหรือปฏิรูปนโยบาย หลักเหตุผลที่ตัวแสดงในสังคมการเมืองญี่ปุ่นนำเสนอ เผยแพร่สู่สาธารณชนและผลิตซ้ำในวาทกรรม พยายามหลอมรวม (fuse) เอาตรรกะในเชิงหลักการ (principled ideas) ที่มุ่งพิจารณาประเด็นความถูกต้องเหมาะสมบนฐานค่านิยม ความชอบธรรมและหลักกฎหมาย เข้ากับตรรกะในเชิงผลตอบแทนหรือยุทธศาสตร์ (causal ideas) ที่มุ่งสนใจเรื่องความจำเป็นและประสิทธิภาพในการรับมือกับสถานการณ์ ต่างฝ่ายทั้งที่สนับสนุนและต่อต้านนโยบายหนึ่งๆ ตระหนักดีว่าสำหรับการผลักดันวาระด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงซึ่งกระทบต่อความอยู่รอดหรือความเป็นความตายของชาติ จำเป็นที่จะต้องแสดงให้เห็นข้อดีและประโยชน์ตลอดจนความชอบธรรมของข้อโต้แย้งหรือวาระของฝ่ายตนให้ได้ด้วยตรรกะทั้งสองรูปแบบ เพื่อเรียกเสียงสนับสนุนและความเชื่อมั่นจากมติมหาชน ญี่ปุ่นซึ่งเผชิญเงื่อนไขทั้งในแง่กระบวนการกำหนดนโยบายที่เป็นประชาธิปไตย ตลอดจนเงื่อนไขพิเศษว่าด้วยบรรทัดฐานและระบบคุณค่าแบบสันตินิยมภายในสังคมการเมืองยุคหลังสงคราม ยิ่งทำให้วาทกรรมที่มุ่งนำเสนอตรรกะทั้งสองรูปแบบมีความสำคัญไม่แพ้กัน

จากกรอบการมองปรากฏการณ์ข้างต้น งานวิจัยได้ตอบคำถามที่ตั้งไว้ตอนต้นโดยแสดงให้เห็นว่าแนวคิด RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสร้างแนวทางที่ประนีประนอมใน 2 มิติ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคง “สถานะที่เป็นอยู่” (status quo) หรือไม่ก็สร้างพลวัตในแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual change) ในด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงของ ญี่ปุ่น ในมิติแรกแนวคิด RCSD ช่วยสร้างจุดยืนที่ประนีประนอมระหว่างความจำเป็นด้านความมั่นคงในแต่ละยุคสมัย กับการธำรงไว้ซึ่งค่านิยมเชิงบรรทัดฐานและอัตลักษณ์ยุคหลังสงครามภายใต้กรอบข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ สันติภาพ ในอีกมิติ RCSD มีบทบาทในการ “บริหารจัดการ” ระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ นั่นคือช่วยสร้างสมดุลที่ปลอดภัยระหว่างแนวโน้มการต้องเข้าไปพัวพันกับนโยบายของสหรัฐฯ อย่างแน่นแฟ้นด้านหนึ่ง ซึ่งอาจหมายถึง “ถูกลากไปผจญความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น” (entrapped) ในยุทธศาสตร์ระดับโลก กับอีกด้านคือแนวโน้มการ “ถูกพันธมิตรทอดทิ้ง” (abandoned) ให้จัดการความมั่นคงและภัยคุกคามตามลำพัง

จะเห็นได้ว่า RCSD ถูกใช้งานเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์แตกต่างกันใน 2 ยุคที่ใช้เป็นกรณีศึกษา โดยในทศวรรษ 1990 สิทธินี้มีสถานะ “ถูกปฏิเสธไม่ให้ใช้” ตามแนวทางที่ยึดถือมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการตีความปี 1981 แต่การยืนยันการปฏิเสธ RCSD ในวาทกรรมที่แพร่หลายในยุคนี้มีส่วนสำคัญในการ “เน้นย้ำความหมาย” และให้คำอธิบายต่อแนวโน้มนโยบายใหม่บนฐานแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” ซึ่งเป็นหลักการที่เพิ่งนำเข้ามาเผยแพร่อย่างจริงจังในช่วงการถกเถียงเชิงนโยบายในยุคนี้ RCSD ในฐานะคู่เปรียบเทียบกับแนวคิดที่มีความสุดโต่งกว่าช่วยทำให้หลัก “ความมั่นคงร่วม” ดูเป็นแนวทางสายกลางที่ประนีประนอมเข้าหาระบบคุณค่าที่ญี่ปุ่นยึดถือ และเหมาะสมที่จะใช้เป็นฐานรองรับการปรับนโยบายใหม่ในรูปการส่ง SDF เข้าร่วม PKO การดำเนินการเช่นนี้ส่งผลทำให้ไม่ต้องปรับการตีความกฎหมายสูงสุด หรือทำลายหลักปฏิบัติและข้อจำกัดด้านการป้องกันประเทศที่ญี่ปุ่นยึดถือมาแต่เดิมลงมากนัก ญี่ปุ่นจึง “รักษาสถานะเดิม” ในเชิงหลักการและบรรทัดฐานที่มีอยู่ต่อเนื่องต่อไปได้

สำหรับช่วงกลางทศวรรษ 2010 แนวทางการใช้งาน RCSD ได้เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน มาสู่การ “ยอมรับให้ใช้ได้” ด้วยการตีความรัฐธรรมนูญครั้งใหม่ แต่แทนที่จะมองการยอมรับสิทธินี้ว่าเป็นการล้มล้างบรรทัดฐานและแบบแผนพฤติกรรมดั้งเดิมที่ยึดถือมาอย่างยาวนานใหญ่ บทที่ 4 ของงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิรูปในรอบนี้เป็นการสร้างพลวัตและความยืดหยุ่นให้แก่ยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงในแบบ “จำกัด” และ “ค่อยเป็นค่อยไป” โดยยังยึดมั่นกับเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ดั้งเดิมคือ พันธมิตรกับสหรัฐฯ ในฐานะกลไกเพื่อป้องปราม และยังคงพยายามยึดโยงกับหลักการที่มีอยู่เดิมในประเด็นด้านการทหาร ไม่ว่าจะแนวทางที่เน้นให้ใช้กำลังเพื่อ “ป้องกันตนเอง” (self-defense) เป็นหลักเท่านั้น มากกว่าป้องกันรัฐอื่นอย่างแข็งขัน และยังคงย้ำหลักเกณฑ์ขอบเขต “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” ในการป้องกันประเทศ

เมื่อมองในรายละเอียดของวาทกรรมซึ่งนำเสนอในบทหลักของงานวิจัย (บทที่ 3 และ 4) สำหรับยุค 1990 การวิเคราะห์วาทกรรมของฝ่ายต่างๆ ที่ปะทะสังสรรค์กันในกระบวนการปฏิรูปนโยบายด้านบทบาทระหว่างประเทศ ทำให้ได้เห็นว่า การหยิบยก RCSD ขึ้นเพื่อ “มุ่งปฏิเสฐ” เป็นวิธีการใช้งานแนวคิดนี้ในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อก้าวข้ามอุปสรรคและความชะงักงันในการตัดสินใจนโยบาย RCSD ถูกใช้ในฐานะแนวคิดคู่เปรียบเทียบสำหรับอธิบายให้ความหมายและสร้างความชอบธรรมแก่หลัก “ความมั่นคงร่วม” อันเป็นแนวคิดที่ฝ่ายสนับสนุนบทบาทที่แข็งขันและผลักดันคุณูปการผ่านการทำงานของ SDF นำเข้ามาเผยแพร่ในสังคมการเมืองญี่ปุ่นในฐานะเสาหลักรองรับนโยบายใหม่

การนำเข้าแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” มาเป็นพื้นฐานในเชิงหลักการรองรับบทบาทของ SDF ใน PKO ทำให้รัฐบาลเล็งปัญหาการยอมรับ RCSD แบบที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมหลายกลุ่มเรียกร้องให้เกิดขึ้น และอาจนำไปสู่กระแสต่อต้านอย่างรุนแรง อาจกล่าวได้ว่า “ความมั่นคงร่วม” ด้านหนึ่งช่วยให้เลี่ยงการโต้เถียงในด้านตรรกะเชิงหลักการ เพราะหากต้องยอมรับ RCSD ย่อมหมายถึงการต้องล้มล้างสาระการตีความรัฐธรรมนูญที่มีมานานนับจากปี 1981 แนวคิดใหม่ที่น่าเข้ามาไม่ได้กระทบกับทั้งตัวบทกฎหมายและการตีความ ส่งผลทำให้สังคมญี่ปุ่นสามารถรักษาสถานะที่เป็นอยู่ (status quo) ในเชิงบรรทัดฐานและหลักกฎหมายไว้ได้ ในอีกด้านหนึ่งนั้นแนวคิดนี้ยังช่วยตอบสนองตรรกะเชิงยุทธศาสตร์เพราะการยอมรับ RCSD ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับการช่วยเหลือป้องกันพันธมิตรนั้น อาจหมายถึงการที่ญี่ปุ่นต้องพัวพันหรือใกล้ชิดกับยุทธศาสตร์การทหารของสหรัฐฯ มากจนเกินไป การหันเข้าหาความมั่นคงร่วมจึงเป็นการเลี่ยงความเสี่ยงที่ว่า การมีบทบาทที่แข็งขันของญี่ปุ่นอาจชักนำให้ต้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับการใช้กำลังของสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สหรัฐฯ กลายเป็นผู้่นาระเบียบโลกหนึ่งเดียว ดังนั้นในยุคหลังสงครามเย็น ความเสี่ยงที่ญี่ปุ่นอาจติดบ่วงยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ (entrapped) หรือถูกกดดันให้มีส่วนร่วมทางทหารมากขึ้นจึงมีสูงกว่าความวิตกที่ญี่ปุ่นอาจถูกทอดทิ้ง (abandoned) ให้ปกป้องตนเอง เมื่อภัยคุกคามทางทหารที่ชัดเจนในยุคสงครามเย็นสลายไป

RCSD จึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการถกเถียง โดยถูกใช้เพื่อเน้นย้ำความแตกต่างของหลักการทั้งสองโดยทำหน้าที่เป็นแนวคิด “ขั้วตรงข้าม” อัน “ไม่พึงประสงค์” หรือ “สุดโต่ง” เกินกว่าที่จะยอมรับได้ภายใต้ขอบเขตบรรทัดฐานเดิม RCSD ในวาทกรรมทำให้พฤติกรรมในกรอบความมั่นคงร่วมมีขอบเขตที่ชัดเจนขึ้นโดยขีดเส้นแบ่งระหว่างสิ่งที่ต้องห้ามกับความเหมาะสม และยังช่วยเน้นให้เห็นว่าบทบาทในกรอบความมั่นคงร่วมช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถรักษาความสอดคล้องของหลักกฎหมายและบรรทัดฐานสันตินิยมที่ยอมรับกันภายในประเทศ ขณะที่ปรับพฤติกรรมเข้าหาอุดมคติและบรรทัดฐานในระดับสากลภายใต้กรอบสหประชาชาติซึ่งก็มีฐานะที่ชอบธรรมในการต่างประเทศของญี่ปุ่นมาก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปฏิเสฐ RCSD ช่วยส่งเสริมให้ “หลักความ

มั่นคงร่วม” ในเวทีสหประชาชาติและ PKO กลายเป็น “ดุลยภาพใหม่” ที่ช่วยญี่ปุ่นให้สามารถรับมือกับปัญหาที่ต้องเผชิญต้นทศวรรษ 1990 ได้ ทั้งในแง่การต้องแสวงหาบทบาทที่สมฐานะกับศักยภาพและการเป็นชาติที่รับผิดชอบในสายตานานาประเทศ และในแง่การปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์โลกภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุด RCSD กลายเป็นวาระแห่งชาติขึ้นมาในญี่ปุ่นอีกระลอกหลังจากที่ LDP นำโดย Abe Shinzō ขึ้นบริหารประเทศ ในปี 2012 การถกเถียงในรอบล่าสุดนี้มีความสำคัญตรงที่รัฐบาลได้หันมายอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้ อันเป็นการละทิ้งจุดยืนที่เคยยึดถือมาหลายทศวรรษ โดยเปลี่ยนจุดยืนที่ Cabinet Legislation Bureau ได้ตีความไว้ในปี 1981 ว่า ถึงแม้ญี่ปุ่นมี RCSD ตามกฎหมายสากล แต่ไม่สามารถใช้สิทธินี้ได้ด้วยข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเกินขอบเขต “การป้องกันตนเองระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดนี้รัฐบาลได้ออกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 1 กรกฎาคม 2014 ตีความใหม่ให้ใช้สิทธินี้ได้อย่างจำกัดก่อนที่จะผ่านกฎหมายแปลงสาระของการตีความนี้ให้เป็นนโยบายในปี 2015

จากการสำรวจวาทกรรมของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนพบว่า ในยุคนี้ RCSD ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสร้างดุลยภาพใหม่ระหว่างบรรทัดฐานต่อต้านสงครามกับความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อรักษาแนวทางดั้งเดิมในการรับประกันความมั่นคง โดยยังคงมุ่งอาศัยพันธมิตรสหรัฐเป็นเสาหลักในการปกป้องประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะกลไกป้องปราม ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านต่างให้ความชอบธรรมแก่ข้อโต้แย้งของตนโดยผลานวาทกรรมว่าด้วยตรรกะเชิงหลักการเข้ากับวาทกรรมว่าด้วยผลตอบแทนเชิงยุทธศาสตร์ ขณะที่ฝ่ายต่อต้านใช้รัฐธรรมนูญเป็นจุดตั้งต้นเพื่อชี้ให้เห็นความไม่ชอบธรรม ตลอดจนความเสี่ยงที่ญี่ปุ่นอาจต้องพัวพันในสงครามที่ไม่จำเป็น ฝ่ายสนับสนุนเน้นย้ำถึงภัยคุกคามและความสำคัญของระบบพันธมิตรในการคานอำนาจและป้องปรามอันตรายจากการแผ่แสนยานุภาพของจีนและท่าทีของเกาหลีเหนือ ทั้งยังโต้แย้งในเชิงหลักการโดยใช้กฎหมายสากลเป็นจุดตั้งต้นเพื่อย้ำถึงความ “ผิดเพี้ยน” ของฐานคติที่ครอบงำประชาคมภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นมานาน ฝ่ายนี้ยังย้ำถึงความเป็นไปได้ในการรักษาความสอดคล้องกับบรรทัดฐานของญี่ปุ่นด้วยการยึดนิยามความหมายของ RCSD ในแบบที่แคบที่สุด และปรับใช้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะญี่ปุ่น การที่สิทธิที่ดูเหมือนเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาตินี้มี “ความไม่ชัดเจน” ในหลายแง่ รวมทั้งประเด็นพื้นฐานอย่างคำจำกัดความ ทำให้รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนสามารถ “อ้างความเป็นสากล” ขณะที่สามารถ “เลือกสรร” เฉพาะส่วนที่ตอบสนองความต้องการมาประกอบสร้างเป็นแนวทางของตนได้อย่างยืดหยุ่น สอดรับกับทั้งบรรทัดฐานที่มีอยู่ในญี่ปุ่นและความจำเป็นด้านความมั่นคง ซึ่งก็คือเนื้อหาของกรยอมรับให้ใช้สิทธินี้ได้โดยจำกัดและมีเงื่อนไขกำหนด วาทกรรมลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นชัดว่ารัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนมุ่งประนีประนอมกับบรรทัดฐานภายในประเทศและปรับใน

แบบที่ยังยึดโยงกับวิธีการรับประกันความมั่นคงที่มีมาแต่เดิมอยู่มาก มากกว่าจะล้มล้างหรือสร้างความแตกหักอย่างสิ้นเชิงกับแนวทางและหลักเกณฑ์ที่ยึดถือมา

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นจุดยืนใหม่ของญี่ปุ่นต่อ RCSD และการปรับนโยบายล่าสุดที่มี RCSD เป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นแกนกลางของการถกเถียงเชิงนโยบาย การศึกษาเหตุการณ์ระหว่างกระบวนการปรับนโยบายช่วยให้เห็นว่า อิทธิพลของบรรทัดฐานต่อต้านการทหารและหลักการป้องกันประเทศอย่างจำกัด ที่ญี่ปุ่นยึดถือมาตลอดยุคหลังสงครามยังคงทรงพลังอยู่ในปัจจุบัน รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนจึงต้องพยายามประนีประนอมจุดยืนและเข้าถึงการตีความ RCSD ใน “แบบญี่ปุ่น” โดยกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิให้สอดคล้องกับหลักการป้องกันประเทศ “ระดับต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” และวางเงื่อนไขโดยใช้ “ความจำเป็นในการป้องกันตนเอง” เป็นเกณฑ์พิจารณาสำหรับการตัดสินใจใช้สิทธิ ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้การใช้ RCSD มีความชอบธรรมและอธิบายได้ภายใต้กรอบมาตรา 9 ซึ่งถึงแม้ข้อกฎหมายนี้จะถูกตีความใหม่ให้ยืดหยุ่นยิ่งขึ้น แต่ก็ยังคงทำหน้าที่เป็นเงื่อนไขเชิงกฎหมายและหลักอุดมการณ์ภายในประเทศที่สำคัญในการพิจารณานโยบาย ด้วยเหตุนี้ RCSD ที่ใช้ตามแนวทางแบบญี่ปุ่นจึงมีความแตกต่างไปจากหลักสากล อย่างที่นายทศ Abe ชี้แจงโดยตระหนักว่าญี่ปุ่นใช้สิทธินี้แบบที่ “ไม่เหมือนใครในโลก” นอกเหนือจากการทำให้สอดคล้องกับระบบคุณค่าที่ยึดถือมาเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่นโยบายใหม่แล้ว การคำนึงถึงบทบาทของสหรัฐฯในระบบพันธมิตรอันเป็นเครื่องป้องปรามภัยที่สำคัญ ก็เป็นอีกปัจจัยในกระบวนการวางยุทธศาสตร์ โดยญี่ปุ่นแสวงหาดุลยภาพที่ช่วยประกันว่าตนจะไม่ถูกสหรัฐฯ “ทอดทิ้ง” หรือถูก “ลากไปพัวพัน” ในความขัดแย้งระดับโลกที่ไม่จำเป็น ข้อคำนึงถึงทั้ง “การเมืองภายใน” และ “การเมืองระหว่างพันธมิตร” จึงเป็นปัจจัยที่ปรุงแต่งให้การใช้ RCSD ของญี่ปุ่นเป็นไปได้ใน “แบบจำกัด” (limited exercise) และมีลักษณะที่เฉพาะตัว

สิ่งที่เห็นได้ชัดจากความพยายามของรัฐบาลญี่ปุ่นในการสร้างความประนีประนอมและสมดุลระหว่างปัจจัยจากหลากหลายทิศทางนี้ คือท่าที “ยับยั้งชั่งใจ” ในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ ท่าทีนี้สะท้อนความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเตรียมมาตรการ วางกลไกและเครื่องมือเชิงกฎหมาย เพื่อรับมือปัญหาความมั่นคงที่ทวีความน่าวิตกยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากภัยคุกคามทางทหารและข้อพิพาทด้านดินแดนที่ปรากฏชัดขึ้น เมื่อพิจารณาการเมืองภายในโดยรวมของญี่ปุ่น ทั้งท่าทีของฝ่ายต่อต้านและฝ่ายรัฐบาลประกอบเข้าด้วยกันแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการปรับตัวของญี่ปุ่นท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนไปนี้ เรียกได้ว่าเป็นไปในแบบ “ต่ำสุดเท่าที่จำเป็น” เช่นกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดที่มองความเคลื่อนไหวของรัฐบาล Abe อย่างตื่นตูมว่า เป็นความพยายามขยายอำนาจทางทหาร การกลับกลายเป็น “รัฐปกติ” ตามความมุ่งหวังที่มีมานานของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในญี่ปุ่น หรือแม้กระทั่ง

การมองญี่ปุ่นที่กำลังกลายเป็นภัยคุกคามทางทหารขึ้นมาใหม่ แม้ว่าทัศนคติและความหวาดระแวงเช่นนี้จะมีอยู่ ทั้งในประชาคมการเมืองภายในญี่ปุ่นเอง และท่าทีของรัฐข้างเคียงที่มีความบาดหมางกับญี่ปุ่นเป็นทุนเดิมอย่าง จีนและเกาหลีทั้งสอง หรือแม้แต่ทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายและกลุ่มความคิดบางส่วนในประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงแล้ว การปรับยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อรับมือและอยู่บนเงื่อนไขที่จำกัดขอบเขตเพื่อ การป้องปรามและป้องกันเป็นหลัก

ข้อมูลและบทวิเคราะห์ที่งานวิจัยนี้ได้เสนอมาแสดงให้เห็นว่าในการปรับจุดยืนหันมายอมรับ RCSD รัฐบาลญี่ปุ่นและฝ่ายสนับสนุนต้องพิจารณาตัวแปรเชิงบรรทัดฐานและหลักการทางกฎหมายหลากหลายประการ จนทำให้แนวนโยบายปรับเปลี่ยนไปได้ในแบบจำกัด สภาวะการณ์เช่นนี้ช่วยยืนยันว่า ท่าทีเร่งด่วนและจริงจังของ ญี่ปุ่นในการปรับยุทธศาสตร์เป็นไปเพื่อ “การป้องกัน” และ “ป้องปราม” เป็นสำคัญ มากกว่าที่จะมองเป็นความ ทะเยอทะยานทางทหาร หรือเป็นก้าวขยับไปสู่การแผ่ขยายอำนาจอย่างที่เคยคุกคามเอเชีย ตะวันออกมาแล้วใน อดีต ดังนั้นจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการกำหนดท่าทีและวางนโยบายของฝ่ายไทยที่ต้องเข้าใจแรงจูงใจ เบื้องต้นของญี่ปุ่นที่อยู่เบื้องหลังความเคลื่อนไหวล่าสุด นอกจากเรื่องความตั้งใจของญี่ปุ่นนี้แล้ว ความเข้าใจเรื่อง “ข้อจำกัดที่ญี่ปุ่นเผชิญ” ในการกำหนดยุทธศาสตร์ก็เป็นอีกประการสำคัญ ที่ทำให้ทราบได้ว่าเหตุใดนโยบาย ความมั่นคงของญี่ปุ่นจึงออกมาแบบ “ครึ่ง ๆ กลาง ๆ” และไม่ตรงตามมาตรฐานสากลที่นานาชาติยึดถือหรือ คาดหวังไว้ ความเข้าใจนี้จะช่วยลดความหวาดระแวงต่อความเปลี่ยนแปลงด้านการทหารที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นลงได้ และเป็นพื้นฐานทำให้เราสามารถมองเห็นประโยชน์และโอกาสทางยุทธศาสตร์ที่มีมากขึ้นของไทยจากการปรับ ท่าทีของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาว่า ไทยก็เป็นชาติหนึ่งในเอเชียที่เผชิญสภาวะไม่แน่นอนและวิตก กังวลเรื่องความมั่นคง อันเป็นผลจากการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน แม้ว่าระดับความหวั่นเกรงของไทยจะ ไม่ได้รุนแรงเท่าญี่ปุ่น ถึงขนาดที่ต้องริบเร่งหามาตรการปรับตัวเพื่อรับมือทางทหารก็ตาม

การปรับยุทธศาสตร์โดยอาศัยการใช้ RCSD แบบจำกัดของญี่ปุ่นเป็นไปเพื่อรับมือภัยคุกคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากจีน RCSD เป็นส่วนสำคัญในยุทธศาสตร์การเสริมสร้างหรือกระชับความแข็งแกร่งและความ น่าเชื่อถือของระบบพันธมิตรเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับจีน ซึ่งหวังผลทั้งในแง่การยับยั้งไม่ให้จีนบุ่มบ่ามใช้กำลัง คุกคามญี่ปุ่น หรือเพื่อป้องปราม และในแง่การสอดส่องและตัดทอนพฤติกรรมของจีนที่อาจส่งผลกระทบต่อ ระเบียบของภูมิภาคที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญในฐานะสภาพแวดล้อมที่ตนต้องพึ่งพิงเพื่อความอยู่รอด เป้าหมายหลัก ของการปรับจุดยืนว่าด้วย RCSD มุ่งไปยังพันธมิตรกับสหรัฐฯ โดยญี่ปุ่นมองระบบพันธมิตรนี้ว่าไม่เพียงเป็น ประโยชน์โดยตรงต่อการรับประกันความมั่นคงของชาติ แต่ยังช่วยพิทักษ์ปกป้อง “เสถียรภาพและระเบียบ” ที่ เป็นอยู่ของภูมิภาคไม่ให้ถูกสั่นคลอนโดยรัฐใดได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามนอกจากสหรัฐฯแล้ว ญี่ปุ่นก็ยังสนับสนุน รัฐอำนาจอื่น ๆ ให้เข้ามามีบทบาทในภูมิภาค และในการจัดการปัญหาความมั่นคง อย่างเช่นในกรอบสถาบันพหุ

ภาคีต่างๆ ที่ทำงานอยู่ในภูมิภาค RCSD ที่ตีความในแบบญี่ปุ่นก็ไม่ได้จำกัดว่าจะมุ่งใช้เฉพาะกับพันธมิตรที่เป็นทางการอย่างสหรัฐเท่านั้น แต่ได้เปิดให้ “พิจารณาเชิงนโยบาย” ครอบคลุมไปถึงชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอื่นๆ แบบยืดหยุ่น โดยญี่ปุ่นอาจให้ความช่วยเหลือเมื่อชาตินั้นถูกโจมตี บนเงื่อนไขที่ว่า การโจมตีนั้นส่งผล “กระทบต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น” ดังนั้น RCSD อาจเป็นเครื่องมือในการกระชับความสัมพันธ์ทางทหารกับรัฐในภูมิภาค ความเคลื่อนไหวนี้ยังมองได้ในแง่ความพยายามส่งสัญญาณว่า ญี่ปุ่นอาจให้ความร่วมมือและช่วยเหลือทางทหารเพื่อสนับสนุนรัฐที่มีแสนยานุภาพต่ำในการต่อต้านการครอบงำของรัฐอื่นอย่างเช่นจีน ทำที่เช่นนี้ส่งผลในการสร้าง “แนวร่วม” ช่วยคานอำนาจกับจีน หรือช่วยยับยั้งและป้องปรามพฤติกรรมของจีนที่ไม่พึงประสงค์ ด้วยการส่งสัญญาณให้เห็นความพยายามในการตรวจสอบและต่อต้านร่วมกัน

สำหรับประเทศไทยซึ่งมีความสัมพันธ์ “แบบพึ่งพาอาศัย” กับรัฐบาลหลายฝ่ายทั้งจีน ญี่ปุ่น และ สหรัฐ จีนที่มีศักยภาพสูงขึ้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเศรษฐกิจของไทย หรือจีนอาจให้ประโยชน์โดยอ้อมผ่านการสร้างคุณภาพการและจัดสรร “สาธารณประโยชน์” แก่ภูมิภาคโดยรวม อย่างไรก็ตามจีนได้ผันความมั่งคั่งที่มีมากขึ้นไปเสริมสร้างแสนยานุภาพ และทำให้จีนผงาดเป็นมหาอำนาจทางทหารขึ้นตามไปด้วย ความลักลั่นระหว่างภาพลักษณ์ที่จีนนำเสนอผ่านวาทะที่ว่าตนจะ “พัฒนาอย่างสันติ” โดยไม่แสวงหาความเป็นเจ้าหรือการครอบงำรัฐอื่นใด กับท่าทีที่แข็งกร้าวพร้อมที่จะใช้กำลังเพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติและสิ่งที่ตนเรียกรองนั้น ทำให้ไทยเองตกอยู่ในภาวะกำกวม และต้องยับยั้งชั่งใจในการผูกมิตรเข้าหาหรือการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพิงจีนอย่างสนิทแนบแน่น เหตุเพราะภาวะพึ่งพิง (dependence) ที่มีมากขึ้นมีแนวโน้มนำมาซึ่งความเปราะบาง (vulnerable) ต่อการถูกกดดันและสถานะที่เสียเปรียบในการต่อรอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพิงแบบไม่สมมาตรที่ไทยมีสถานะเป็นรอง

นอกจากนี้ จีนเองก็ดูเหมือนตระหนักรู้ถึงความได้เปรียบของตนทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหาร ดังที่เห็นได้ว่าที่ผ่านมาในหลายกรณี จีนมักใช้การลงโทษทางเศรษฐกิจ (economic statecraft) หรือไม่ก็การขู่คุกคามด้วยกำลังเป็นเครื่องมือให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ เพื่อไม่ให้ไทยต้องเผชิญภาวะเปราะบางและถูกครอบงำจนอาจกระทบผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญอย่าง อิสรภาพในการตัดสินใจตามอำนาจอธิปไตยของประเทศ และเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของจีนที่ยังไม่อาจมั่นใจได้อย่างแน่นอนว่า จะไม่กลายเป็นมหาอำนาจที่แผ่อิทธิพลและแสวงหาความเป็นเจ้า การ “เผื่อทางหนีทีไล่” (hedge) และการสร้างความหลากหลาย (diversify) ในการพึ่งพิง น่าจะเป็นแนวทางที่ “รอบคอบ” และเหมาะสมกว่า การวางตัวเชิงยุทธศาสตร์ “แบบคลุมเครือ” ไว้ก่อน (strategic ambiguity) โดยไม่โอนเอียงเข้าหาฝ่ายใด ทั้งจีนและทั้งพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐแบบสนิทแนบแน่นให้เห็นเด่นชัดจนเกินไป ถือเป็นวิถีทางที่ช่วยให้ไทยยังคงรักษาผลประโยชน์จากการสานสัมพันธ์เข้าหารัฐอำนาจทั้ง

สองฝ่ายในสภาวะปกติ และมีอำนาจต่อรองโดยการปรับท่าทีให้โอนเอียงเข้าหาตัวเลือกอีกฝ่ายได้ในยามที่ถูกรัฐอำนาจฝ่ายใดครอบงำจนไทยเสียประโยชน์

การที่ญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นมากขึ้นในการป้องปรามภัยจีนและสอดส่องพฤติกรรมของจีน ทั้งด้วยวิธีการกระชับพันธมิตรแบบทวิภาคีและสร้างแนวร่วมแบบพหุภาคีเพื่อรับประกันระเบียบในภูมิภาค จึงถือเป็นเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อไทยในยุคทศวรรษ “เผื่อทางหนีทีไล่” และไม่พึงพึงฝ่ายใดแบบตายตัว การใช้ยุทธศาสตร์ใหม่ของญี่ปุ่นเป็นโอกาสดีของไทยในการแสดงท่าทีเพื่อ “ส่งสัญญาณ” ให้เห็นว่าไทยมองการปรับจุดยืนใหม่โดยจำกัดของญี่ปุ่นว่าเป็นประโยชน์ต่อทั้งไทยเองและภูมิภาค ด้านหนึ่งเพื่อให้จีนเห็นว่าการที่ไทยยังคงมีมิตรประเทศที่มีสมรรถนะและความตั้งใจที่จะปกป้องซึ่งกันได้อย่างญี่ปุ่น ทำให้ไทยมีทางเลือกและอำนาจต่อรองอย่างอื่นนอกเหนือจากการต้องพึ่งพิงและเชื่อฟังจีนอย่างไม่มีเงื่อนไข ดังที่กล่าวข้างต้น เป้าหมายสำคัญของการปรับจุดยืนว่าด้วย RCSD ของญี่ปุ่นคือการกระชับพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ไทยอาจมองระบบพันธมิตรนี้ว่า นอกจากจะช่วยถ่วงดุลอำนาจและอิทธิพลของจีนทางหนึ่งแล้ว ยังเป็นกลไกที่มีไว้สำหรับ “เผื่อทางหนีทีไล่” เมื่อใดที่จีนมีท่าทีที่ไม่พึงประสงค์จนกระทบผลประโยชน์ของไทยจนเกินกว่าเหตุ การเข้าหาญี่ปุ่นจึงเป็น “การส่งสัญญาณ” ให้เห็นถึงทางเลือกที่ไทยมีอยู่ โดยไม่จำเป็นต้องสยบยอมต่อแรงกดดัน ข้อเรียกร้องที่ไม่เป็นธรรม หรือการละเมิดอิสระในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ การส่งสัญญาณอย่างการกระชับความสัมพันธ์ทางการทูต การแสดงวาทะสนับสนุน หรือการสานสัมพันธ์ทางทหารอย่างการเข้าร่วมฝึกซ้อมและแลกเปลี่ยนทางทหารในกรอบที่มีพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ เป็นแกนนำ จะมีความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษาสมดุลของยุทธศาสตร์ “วางตัวแบบคลุมเครือ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่นานาชาติเริ่มมองว่าไทยมีท่าทีโอนเอียงเข้าหาจีนแบบไม่มีทางเลือกเท่าไรนัก

การแสดงท่าทีเชิงบวกให้เห็นว่าไทยรับรู้ถึงประโยชน์ของการปรับนโยบายของญี่ปุ่นยังเป็นการ “ส่งสัญญาณ” ให้ชาติมหาอำนาจภายนอกอย่างสหรัฐฯ ซึ่งมีบทบาทแนบแน่นในการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกมาตลอดยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองอยู่แล้ว เห็นถึงท่าทีสนับสนุนและเห็นชอบจากรัฐในภูมิภาคในการยังคงรักษาสถานะ บทบาทและการปรากฏตัวในเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่สหรัฐฯ มีท่าทีห่างเหินและเลือนลางจากภูมิภาคนี้นับแต่เข้าทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ขณะที่นโยบาย “หันเข้าหาเอเชีย” หรือ Pivot to Asia ของประธานาธิบดีบารัค โอบามา ยังไม่ปรากฏแนวทางและผลที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของโดนัลด์ ทรัมป์ กลับยิ่งสั่นคลอนความเชื่อมั่นถึงบทบาทการเป็นผู้นำระเบียบของเอเชีย-แปซิฟิกของสหรัฐฯ อีกระลอก ความเคลื่อนไหวในเรื่อง RCSD ของญี่ปุ่น มีส่วนอย่างยิ่งในการผูกพันสหรัฐฯ ไว้กับเอเชียผ่านกรอบพันธมิตรที่มีมาอย่างยาวนาน ระบบความมั่นคงร่วมญี่ปุ่น-สหรัฐฯ จึงยังทำหน้าที่เป็นกลไกดั้งเดิมในการผูกมัดสหรัฐฯ ให้ยังคงบทบาทรับประกันเสถียรภาพและระเบียบที่เป็นอยู่ของเอเชีย การที่

ไทยแสดงให้เห็นท่าทีสนับสนุนความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อกระชับระบบพันธมิตรกับสหรัฐฯ และทำให้กลไกนี้มีความน่าเชื่อถือ จึงเป็นอีกวิถีทางที่จะช่วยรักษาระเบียบของภูมิภาคไม่ให้ถูกสั่นคลอนได้ โดยง่าย ด้วยการสนับสนุนบทบาทของสหรัฐฯ ในฐานะมหาอำนาจหนึ่งที่สามารถเข้ามาถ่วงดุลอำนาจและบทบาทกับจีน ผ่านระบบพันธมิตรกับญี่ปุ่นที่มีมาแต่เดิมนั่นเอง

ในอีกแง่มุมหนึ่งนั้น ท่าทีของไทยที่เข้าหาญี่ปุ่นและพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ ยังส่งสัญญาณให้เห็นว่า มีแนวโน้มการเกิด “แนวร่วม” แบบหลวมๆ ขึ้นเพื่อรักษาระเบียบร่วมกันในภูมิภาค หรือเพื่อรับมือในยามที่จีนมีท่าทีบุ่มบ่ามทำตามอำเภอใจ หรือขู่คุกคามด้วยกำลังเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ตามแต่ต้องการ ท่าทีแข็งกร้าวของจีนจะยิ่งทำให้แนวร่วมนี้แข็งแกร่งและอาจส่งผลโดดเด่นด้วยจีนต่อไปได้ การแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่อาจมีแนวร่วมระดับภูมิภาคเกิดขึ้น มีบทบาทในการช่วยระงับยับยั้งพฤติกรรมของจีน ไม่ทำให้จีนฮึกเหิมจากการเข้าใจว่าตัวแสดงที่เหลืออื่นๆ อ่อนแอกว่าตน ไม่พร้อมที่จะสกัดกั้นหรือโต้แย้ง “ยอมอ่อนข้อ” ให้แก่ตน (appease) การส่งสัญญาณอย่างมีเอกภาพจึงอาจทำให้จีนมีท่าทีโอนอ่อนผ่อนตามมากขึ้น ที่สำคัญยังมีส่วนในการปรับพฤติกรรมและ “สร้างเสริมอุปนิสัย” ในระยะยาวของจีน ด้วยการไม่ทำให้จีนเข้าใจไปว่าจะสามารถรอดตัวจากการกระทำแบบฝ่ายเดียวในกรณีต่างๆ ไปได้โดยไม่ยากเย็น จนทำให้เกิดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ขึ้นซ้ำๆ จนเป็นนิสัยระยะยาว ยุทธศาสตร์ทางทหารและพันธมิตรด้านความมั่นคงนี้ อาจดำเนินไปควบคู่กับการช่วยกันทำให้มหาอำนาจใหม่นี้ผูกพันหรือบูรณาการเข้าหากกรอบบรรทัดฐานที่เป็นอยู่และยอมรับร่วมกัน ผ่านการใช้กรอบสถาบันที่มีอยู่ในภูมิภาคและกฎระเบียบต่างๆ เป็นเครื่องมือ วิธีนี้จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอมกลุ่มเกล้าพฤติกรรมของรัฐอำนาจใหม่ให้เป็นไปในแบบที่คาดหมายได้และเป็นที่ยังประสงค์ต่อไปในระยะยาว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ไชยวัฒน์ คำชู. จีน-ญี่ปุ่น: ประวัติศาสตร์เบื้องหลังความขัดแย้งของสองมหาอำนาจและนัยต่อภูมิภาคเอเชียในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: Openbooks, 2548.
- ไชยวัฒน์ คำชู. นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เลคแอนฟาร์เท่น พรินต์ติ้ง จำกัด, 2551.
- ธีวรินทร์ สุพุทธิกุล. “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงญี่ปุ่นกับความยืดหยุ่นในกรอบเครื่องมือเดิม: การจับคู่ตีความใหม่สมัยหลังสงครามเย็น.” *วารสารสังคมศาสตร์*. ปีที่ 47. ฉบับที่ 1 (2560): 7-36.
- ธีวรินทร์ สุพุทธิกุล. “รัฐธรรมนูญมาตรา 9: กระบวนการพิทักษ์รักษาและวิวัฒนาการ (ทศวรรษ 1940-2000)” ใน *คมขามูไร*, ทราญแก้ว ทิพากร, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2556.
- พัชนี ตั้งยีนยง. *วาทกรรมการทูตจีนร่วมสมัย: ความหมายและบทบาท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- ยศไกร ส. ดันสกุล. *ปัญญาญี่ปุ่น วิถีขามูไร จากยุคสร้างชาติสู่ยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพชรประกาย, 2559.
- วีระ สมบูรณ์. *ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: Way of Book, 2561.
- ศิริพร วัชชวัลลภ, บรรณาธิการ. *ญี่ปุ่น: การเมืองและนโยบายต่างประเทศ – รวมบทความทางวิชาการของ รศ. ประเสริฐ จิตดิวัฒน์พงศ์*. กรุงเทพฯ: ธาธาจักรการพิมพ์, 2542.
- ศิริพร วัชชวัลลภ. *ญี่ปุ่น: ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2549.
- เสฐียร พันธงชัย. *บุชโด้ จรรยาของชนชาติทหาร ดวงวิญญาณของญี่ปุ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2555.

ภาษาอังกฤษ

- Acharya, Amitav. “How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism,” *International Organization* 58, no.2 (2004): 239-275.
- Akita, Hiroyuki. “Come Closer: Japan and the U.S. are Remaking their Strategic Partnership 70 Years after the End of World War II.” *Nikkei Asian Review*, May 11-17, 2015.
- Arase, David. “Japan, the Active State?: Security Policy after 9/11.” *Asian Survey* 47, no. 4 (Jul/ Aug 2007): 560-583.
- Arend, Anthony Clark. “International Law and the Preemptive Use of Military Force.” *The*

- Washington Quarterly* 26, no.2 (Spring 2003): 89-103.
- Axelbank, Abert. *Black Star over Japan: Rising Forces of Militarism*. New York: Routledge, 1972.
- Benesch, Oleg. *Inventing the Way of the Samurai: Nationalism, Internationalism, and Bushido in Modern Japan*. New York: Oxford University Press, 2014.
- Berger, Thomas U. "Alliance Politics and Japan's Postwar Culture of Antimilitarism." In *The U.S.-Japan Alliance: Past, Present, and Future*, edited by Michael J. Green and Patrick M. Cronin. New York: Council on Foreign Relations Book, 1999.
- Berger, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998.
- Blanchard, Jean-Marc F. and Fujia L. "Thinking Hard about Soft Power: A Review and Critique of the Literature on China and Soft Power." *Asian Perspective* 36, (2012): 565-589.
- Blits, Jan H. "Hobbesian Fear." *Political Theory* 17, no. 3 (August 1989): 417-431.
- Blom, Andrew. "Hugo Grotius (1583-1645)." *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Accessed May 10, 2017. <http://www.iep.utm.edu/grotius/>
- Bowett, D. W. "Collective Self-Defence under the Charter of the United Nations." *British Year Book of International Law* (1955-1956).
- Bradley, James. *The China Mirage: The Hidden History of American Disaster in Asia*. New York: Little, Brown and Company, 2015.
- Building Japan Initiative Foundation. *Quiet Deterrence: Building Japan's New National Security Strategy*. Tokyo: Rebuild Japan Initiative Foundation, 2014.
- Bukh, Alexander. *Japan's National Identity and Foreign Policy: Russia as Japan's 'Other.'* New York: Routledge, 2010.
- Cabinet Decision on Development of Seamless Security Legislation to Ensure Japan's Survival and Protect its People* (July 1, 2014). Accessed September 28, 2017. http://japan.kantei.go.jp/96_abe/decisions/2014/_icsFiles/afieldfile/2014/07/03/anpohosei_eng.pdf
- Calder, Kent. "Japan in 1991: Uncertain Quest for a Global Role." *Asian Survey* 32, no. 1 (January 1992): 32-41.
- Calder, Kent. "Japanese Foreign Economic Policy Formation: Explaining the Reactive State." *World Politics* 40, no.4 (July 1988): 517-541.
- Checkel, Jeffrey. "The Constructivist Turn in International Relations Theory." *World Politics* 50, no. 2 (January 1998): 324-348.
- Chong, Ja Ian. "Popular Narratives versus Chinese History: Implications for Understanding an Emergent China." *European Journal of International Relations* 20, no. 4 (2014): 939-964.
- Chūma, Kiyofuku. "The Debate over Japan's Participation in Peace-keeping Operations,"

- Japan Review of International Affairs* 6, no. 3 (Fall 1992): 239-254.
- Cooney, Kevin. *Japan's Foreign Policy since 1945*. New York: M.E. Sharpe, 2007.
- Dobson, Hugo. *Japan and United Nations Peacekeeping: New Pressures, New Responses*. New York: Routledge Curzon, 2003.
- Dore, Ronald. *Japan, Internationalism, and the U.N.* New York: Routledge, 1997.
- Dower, John. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*. New York: W.W. Norton & Company, 2000.
- Dower, John. "The San Francisco System: Past, Present, Future in U.S. –Japan-China Relations." *The Asia-Pacific Journal* 12, no 2, February 23, 2014. Accessed November 30, 2016, <http://apjif.org/-John-W--Dower/4079/article.pdf>
- "Editorial: Avoid Hasty Deliberations." *Asahi Shimbun*, November 9, 1990.
- "Editorial: Nix the Peace-Cooperation Bill." *Asahi Shimbun*, October 16, 1990.
- "Editorial: Peacekeeping Bill Should be Passed." *The Daily Yomiuri*, November 29, 1991.
- "Editorial: UN Cooperation Bill." *The Daily Yomiuri*, October 11, 1990.
- Edstrom, Bert. "Japan's Foreign Policy and Human Security," *Japan Forum* 15, no. 2 (2003): 209-225.
- Finnemore, Martha and Kathryn Sikkink. "International Norm Dynamics and Political Change." *International Organization* (Autumn, 1998): 887-917.
- Fukuda, Tamotsu. "Japan's Evolving Interests in Multilateral Security Cooperation in the Asia-Pacific: A Two-Dimensional Approach." Accessed December 5, 2016, <https://openresearch-repository.anu.edu.au/handle/1885/39965?mode=full>
- "Full Text of Abe's Speech before U.S. Congress." *The Japan Times*, April 30, 2015. Accessed August 25, 2015, <http://www.japantimes.co.jp/news/2015/04/30/national/politics-diplomacy/full-text-abes-speech-u-s-congress/#.Vd3W1yXR81J>
- Goldstein, Judith and Robert O Keohane, eds, *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. Ithaca: Cornell University Press, 1993.
- "Greater International Role Urged." *The Daily Yomiuri*, October 11, 1990.
- Green, Michael J. *Japan's Reluctant Realism*. New York: Palgrave, 2001.
- Grimes, William W. "Institutionalized Inertia: Japanese Foreign Policy in the Post-Cold War World." In *International Relations of the Asia-Pacific*, edited by G. John Ikenberry and Michael Mastanduno. New York: Columbia University Press, 2003.
- "GSDF completes withdrawal from South Sudan," *Japan Times*, May 27, 2017. Accessed September 29, 2017, <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/05/27/national/politics-diplomacy/japan-troops-complete-pullout-u-n-mission-south-sudan/#.WdiXxGiCyUk>
- Hagstrom, Linus and Karl Gustafsson. "Japan and Identity Change: Why It Matters in International Relations." *The Pacific Review* 28, no.1 (2015): 1-22.
- Hagstrom, Linus and Ulv Hanssen. "The North Korean Abduction Issue: Emotions, Securitisation and the Reconstruction of Japanese Identity from 'Aggressor' to

- 'Victim' and from 'Pacifist' to 'Normal'." *The Pacific Review* 28, no. 1 (2015): 71-93.
- Hagstrom, Linus and Ulv Hanssen. "War is Peace: The Rearticulation of 'Peace' in Japan's China Discourse." *Review of International Studies* 42, no. 2 (April 2016): 266-286.
- Hatakeyama, Kyoko. Japan's Peacekeeping Policy: Strategic Calculation or Internalization of an International Norm?." *The Pacific Review* 27, no.5 (2014): 629-650.
- Hirata, Keiko. "International Norms and Civil Society: New Influences on Japanese Security Policy." In *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, edited by Sato Yoichiro and Hirata Keiko. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Hook, Glenn D. "The Erosion of Anti-Militaristic Principles in Contemporary Japan." *Journal of Peace Research* 24, no.4 (1988): 381-394.
- Hook, Glenn D., Julie Gilson, Christopher W. Hughes and Hugo Dobson. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*, 2nd ed. New York: Routledge, 2001.
- Hughes, Christopher W. *Japan's Remilitarization*. New York: Routledge, 2009.
- Hughes, Christopher W. "Super-Sizing" the DPRK Threat: Japan's Evolving Military Posture and North Korea." *Asian Survey* 49, no. 2 (2009): 291-311.
- Inoguchi, Takashi. "Japan's Images and Options: Not a Challenger, but a Supporter." *Journal of Japanese Studies* 12, no. 1(Winter, 1986): 95-119.
- Inoguchi, Takashi. "Japan's Uncertainty and Unease with Itself: International Structure and International Role." In *Japan's Foreign Policy in an Era of Global Change*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2012.
- Itō, Kenichi. "The Japanese State of Mind: Deliberations on the Gulf Crisis." *Journal of Japanese Studies* 17, no.2 (1991): 257-274.
- "Japan and the Gulf: Gotoda: Japan Must Stay Away from Military Path." *The Daily Yomiuri*, October 20, 1990.
- "Japan and the Gulf: Ishibashi – Don't Violate Constitutional Principles." *The Daily Yomiuri*, October 24, 1990.
- "Japan and the Gulf: Send SDF to Gulf, Says LDP's Watanabe." *The Daily Yomiuri*, October 19, 1990.
- "Japan PM Abe's ratings slip amid doubts about his security policy." *Reuters*, June 28, 2015. Accessed August 25, 2015. http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN_N0P907W20150629
- Japan's Ministry of Defense. *Defense of Japan* 2015. Tokyo: Minister of Defense, 2015.
- Kanzaki, Koichi. "Brady, Hashimoto to Mull Japan's Gulf Contribution." *The Daily Yomiuri*, September 4, 1990.
- Katz, Joshua D. and Tilly C. Friedman-Lichtschein, eds. *Japan's New World Role*. London: Westview Press, 1985.
- Katzenstein, Peter J. *Cultural Norms & National Security: Police and Military in Postwar*

- Japan*. New York: Cornell University Press, 1996.
- Katzenstein, Peter J. and Nobuo Okawara. "Japan and Asian-Pacific Security." *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power and Efficiency*, edited by In J.J. Suh, Peter J. Katzenstein and Allen Carlson. Stanford: Stanford University Press, 2004.
- Katzenstein, Peter J. and Nobuo Okawara. "Japan, Asian-Pacific Security, and the Case for Analytical Eclecticism." *International Security* 26, no. 3 (Winter, 2001-2002): 153-185.
- Kimijima, Akihiko. "Peace in East Asia and the Japanese Constitution: A Reexamination 60 Years after its Making." *Ritsumeikan Kokusaikenkyu* , 21- 3 (March 2009). Accessed November 30, 2016, http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/Vol.21-3/09Akihiko_Kimijima.pdf
- Kitaoka, Shinichi. "A 'Proactive Contribution to Peace' and the Right of Collective Self-Defense: The Development of Security Policy in the Abe Administration." *Asia-Pacific Review* 21, no. 2 (November 2014): 1-18.
- Kitaoka, Shinichi. "Peace in the Modern Era and the Right of Collective Self-Defense." *Asia-Pacific Review* 20, no. 2 (February 2014): 81-95.
- Kohn, Walter S. G. "Collective Self-Defense under a Revised UN Charter." *Social Research* 22, no. 2 (Summer 1955): 231-241.
- Kratochwil, Friedrich V. "Constructivism as an Approach to Interdisciplinary Study." In *Constructing International Relations*, edited by Karin M. Fierke and Knud Eric Jorgensen. New York: M.E. Sharpe, 2001.
- Kritsiotis, Dino. "A Study of the Scope and Operation of the Rights of Individual and Collective Self-Defence under International Law." In *Research Handbook on International Conflict and Security Law*, edited by Nigel D. White and Christian Henderson. 170-228. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2013.
- Kunz, Josef L. "Individual and Collective Self-Defense in Article 51 of the Charter of the United Nations." *The American Journal of International Law* 41, no.4 (October 1947): 872-879.
- Kuriyama, Takakazu. "Japan's Foreign Policy: My Two-Year Experience at a Crossroads," *Japan Review of International Affairs* 5, no. 2 (Fall/ Winter 1991): 109-133.
- Kurusu, Kaoru and Rikki Kersten. "Japan as an Active Agent for Global Norms: The Political Dynamism Behind the Acceptance and Promotion of "Human Security." *Asia-Pacific Review* 18, no. 2 (2011): 115-137.
- Lake, David A. "Why 'isms' are Evil: Theory, Epistemology and Academic Sects as Impediments to Understanding and Progress." *International Studies Quarterly* (2011): 465-480.
- Lee, Sook-Jong. "Japan's Changing Security Norms and Perceptions since the 1990s." *Asian Perspective* 31, no.3 (2007): 125-146.
- Legro, Jeffrey W. "Which Norms Matter? Revisiting the 'Failure' of internationalism,"

- International Organization* 51, no 1 (Winter 1997): 31-63.
- Maswood, S. Javed. "Conclusion." In *Japan and East Asian Regionalism*, edited by S. Javed Maswood. London: Routledge, 2001.
- McCormack, Gavan. *Client State: Japan in the American Embrace*. London: Verso, 2007.
- McGregor, Richard. *Asia's Reckoning: The Struggle for Global Dominance*. London: Allen Lane, 2017.
- Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. Updated Edition. New York: W.W. Norton & Company, 2014.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Foreign Policy Speech by Foreign Minister Watanabe Michio to the 123rd Session of the National Diet*. January 24, 1992.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Speech by Prime Minister Miyazawa Kiichi to the 122nd Session of the National Diet*. November 8, 1991.
- "(N)ecessity of that self-defense is instant, overwhelming, and leaving no choice of means and no moment of deliberation." *Letter from Mr. Webster to Lord Ashburton*, August 6, 1842. Cited in Anthony Clark Arend. "International Law and the Preemptive Use of Military Force." *The Washington Quarterly* (Spring 2003): 89-103.
- Oppler, Alfred C. "The Sunakawa Case: Its Legal and Political Implications." *Political Science Quarterly* 76, no. 2 (June 1961): 241-263.
- "Opposition Blasts Kaifu's Policy Shift." *Jiji Press*, October 15, 1990.
- Oros, Andrew L. *Normalizing Japan: Politics, Identity, and the Evolution of Security Practice*. Singapore: NUS Press, 2008.
- Ozawa, Ichirō. *Blueprint for a New Japan: A Rethinking of a Nation*. Tokyo: Kodansha International, 1994.
- Padmanabhan, Aadithi & Michael Shih. "Collective Self-Defense: A Report of the Yale School Center for Global Legal Challenges." December 10, 2012. Accessed May 12, 2017. https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/cglc/GLC_Collective_Self_Defense.pdf
- Pempel, T.J. *Regime Shift: Comparative Dynamics of the Japanese Political Economy*. New York: Cornell University Press, 1998.
- Rebuilding Japan Initiative Foundation, *Quiet Deterrence: Building Japan's New National Security Strategy*. Tokyo: Rebuild Japan Initiative Foundation, 2014.
- Report of the Advisory Panel on Reconstruction of the Legal Basis for Security (Anpohōseikon)* (May 15, 2014). Accessed September 28, 2017. http://www.kantei.go.jp/jp/singi/anzenhosyou2/dai7/houkoku_en.pdf
- Rinehart, Ian E. "Collective Self-Defense and US-Japan Security Cooperation." *East-West Center Working Papers*, no. 24 (October 2013).
- Samuels, Richard J. "Politics, Security Policy, and Japan's Cabinet Legislation Bureau: Who Elected These Guys, Anyway?" *JPRI Working Paper*, No. 99 (March 2004).

- Accessed May 15, 2017. <http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp99.html>
- Samuels, Richard J. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca, New York: Cornell University, 2007.
- Sanger, David E. "Japan's Leadership Backs Plan to Send Soldiers to the Gulf." *The New York Times*, October 17, 1990.
- Sanger, David E. "Tokyo Bid to Send Its Troops Abroad Suffer a Setback." *The New York Times*, June 1, 1992.
- Sato, Yoichiro. "Three Norms of Collective Defense and Japan's Overseas Troops Dispatches." In *Norms, Interests, and Power in Japanese Foreign Policy*, edited by Sato Yoichiro and Hirata Keiko. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Schachter, Oscar. "The Right of States to Use Armed Force." *Michigan Law Review* 82, no. 5/6 (April / May 1984): 1620-1646.
- Simon, Sheldon W. "Multilateralism and Japan's Security Policy." *Korean Journal of Defense Analysis* 11, no. 2 (1999): 79-96.
- Snyder, Jack. "Introduction: New Thinking about the New International System." In *Coping with Complexity in the International System*, edited by Jack Snyder and Robert Jervis. Boulder: Westview Press, 1993.
- Sudo, Sueo. *Japan's ASEAN Policy: In Search of Proactive Multilateralism*. Singapore: ISEAS Publishing, 2015.
- Suputtikun, Teewin. "The Ideas That Drive Japanese Activism in International Affairs: The Making of New Paradigm for Power Status in the 1980s." *Journal of the Graduate School of Asia-Pacific Studies*, no. 15 (May 2008): 85-115.
- Suzuki, Shogo. "The Rise of the Chinese 'Other' in Japan's Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?" *The Pacific Review* 28, no.1 (2015): 95-116.
- Tamamoto, Masaru. "The Japan that Wants to be Liked: Society and International Participation." In *Japan's Emerging Global Role*, edited by Danny Unger & Paul Blackburn. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1993.
- Tan, Seng. "Japan and Multilateralism in Asia." In *Navigating Change: ASEAN-Japan Strategic Partnership in East Asia and in Global Governance*, edited by Sukma Rizai and Soeya Yoshihide. Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2015.
- Tatsumi, Yuki. "China: Pushing the Envelope in the East China Sea?: How the U.S. and Japan can Respond to China's Recent Moves in the East China Sea." *The Diplomat*, June 10, 2016. Accessed December 5, 2016, <http://thediplomat.com/2016/06/china-pushing-the-envelope-in-the-east-china-sea/>
- "The Decline of Deterrence: America is No Longer as Alarming to its Foes or Reassuring to its Friends." *The Economist*, May 1, 2014. Accessed December 5, 2016, <http://www.economist.com/news/united-states/21601538-america-no-longer-alarming->

[its-foes-or-reassuring-its-friends-decline](#)

- Tuck, Richard. *Hobbes: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Tuck, Richard. "Introduction." In *The Rights of War and Peace*, Hugo Grotius, edited by Richard Tuck and Jean Barbeyrac, 6-20. Indianapolis: Liberty Fund, 2005. Vol. 1 Accessed May 9, 2017. <http://oll.libertyfund.org/titles/1425>
- United States Department of State, "The Kellogg-Briand Pact, 1928." *Office of the Historian*. Accessed May 10, 2017. <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/Kellogg>.
- Walker, George K. "Anticipatory Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said." *International Law Studies* 72 (1998): 321-376.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War." *International Security* 25, no.1 (Summer 2000): 5-41.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley, 1979.
- Waltz, Kenneth N. "War in Neorealist Theory." In *The Origin and Prevention of Major Wars*, edited by Robert I. Rotberg and Theodore K. Rabb. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Weisman, Steven R. "Blunt Strongman Deals Behind Scenes in Japan." *The New York Times*, March 29, 1992.
- Wendt, Alexander. "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46, no. 2 (Spring, 1992): 391-425.
- Wendt, Alexander. "Constructing International Politics." *International Security* 20, no. 1 (Summer, 1995): 71-81.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Wolfen, Karel Van. *The Enigma of Japanese Power: People and Politics in a Stateless Nations*. New York: Vintage Books, 1990.
- Yamaguchi, Mari. "Anti Whaling Ruling Lets Japan Save Face." *The Japan Times*, April 12, 2014. Accessed December 10, 2016, <http://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/12/national/anti-whaling-ruling-lets-japan-save-face/#.WFLlLdREk1I>

ภาษาญี่ปุ่น

- Abe, Shinzō. "'Heiwaanzen Hōsei' Watashi ga Teinei ni Wakariyasuku Gosetsumeishimasu (I will explain thoroughly and plainly about 'the legislation for peace and security')." *Will*, August 2015.
- Abe, Shinzō. *Utsukushi Kuni e (Toward a beautiful country)*. Tokyo: Bungeishunju, 2006.
- Amaya, Naohiro. "Wangansensō wo dō miruka: 'dachō' to 'sara mawashi' (How to look at the Gulf war: 'ostrich' and 'dish-spinning')." *Voice*, March 1991.

- Aoi, Miho and Sakata Masahiro. “Kore wa Kenpō Mondai da: ‘Kaishaku’ de Hewashugi wo Suteteyoi noka (This is a constitutional problem: Is it alright to abandon pacifism by ‘reinterpretation?’).” *Sekai*, May 2014.
- Asahi Shimbun’s ‘the Gulf Crisis’ Fact-Finding Team. *Wangansensō to nihon: towareru kikikanri (The Gulf crisis and Japan: Questioned crisis management)*. Tokyo: Asahi shimbun sha.
- Asai, Motofumi. “Nihongaikō: kiki wo kōki e tenjiru tameni (Japan’s diplomacy: to turn crisis into opportunity),” *Sekai*, December 1990.
- Asai, Motofumi. *Shūdanteki jieiken to nihonkoku kempō (The right of collective self-defense and Japan’s constitution)*. Tokyo: Shueisha, 2002.
- Butts, David. “Jieitai kaigaihaken rongi – gaikokujin tokuhain wa kō miru: torubeki michi wo kimeru nowa kokumin da (Debates on the SDF’s overseas dispatch – the views from foreign correspondents: the road Japan must take should be decided by its own citizen).” *Chūō Kōron*, January 1991.
- “‘Fugu nara Kan Hasuseba . . .’ Hōseikyokuchōkan ga Irei no Yawaraka Tōben (‘If a puffer fish’s liver were taken out . . .’ the head of the Cabinet Legislation Bureau’s rare soft reply).” *Sankei News*. Accessed September 28, 2017. <http://www.sankei.com/politics/news/150619/plt1506190038-n1.html>
- Gilbert, Kent. “Kyūjo koso Kenpō Ihan dearu (Article 9 is unconstitutional).” *Seiron*, December 2015.
- Gotōda, Masaharu. “Nihon no fumie: Kaiken wa nihon wo gunjitaikoku ni suru (Japan’s fumie: Constitutional revision will make Japan a military power).” *Bungeishunju*, October 1990.
- Hasebe, Yasuo. “Hasebe Yasuo Kyōju ni Kiku: Anpōhōan wa Naze Iken nanoka (Ask Prof. Hasebe Yasuo: Why is the new security bill unconstitutional?).” *Sekai*, August 2015.
- Hasegawa, Keitarō. “Chūtōkiki wa chōkika shinai (The Middle East crisis is not prolonged).” *Voice*, March 1991.
- Hidaka, Rokurō. “Ajia no me: ‘kokurenheiwa kyōryoku hō’ wa dō mirareteiruka (Eyes of Asia: How is ‘the UN Peace Cooperation Law’ received?).” *Sekai*, December 1990.
- “Hōseikyokuchōkan, Shūdantekijieiken ‘Sunagawa Hanketsu de Kyoyō’ (Head of the Cabinet Legislation Bureau, ‘the Supreme Court decision in the Sunagawa case allows the right of collective self-defense).” *Nihon Nikkei Shimbun*. Accessed September 28, 2017. https://www.nikkei.com/article/DGXLASF515H1E_V10C15A6EAF000/
- Ishiba, Shigeru. “Kobetsutekijieiken dewa Muri ga Aru (There are limits to right of individual self-defense).” *Chuokoron*, June 2014.
- Ishiba, Shigeru. *Nihonjin no tame no ‘Shūdantekijieiken’ Nyūmon (Introduction to ‘right of collective self-defense for Japanese)*, 2nd ed. Tokyo: Shinchosha, 2015.

- Ishibashi, Masashi. “Nihon no fumie: Nani o ittemo riyōsareru dake (Japan’s fumie: Whatever said was only for exploitation).” *Bungeishunju*, October 1990.
- Ishikawa, Kenji. “Shūdantekijieiken toiu Hototogisu no Tamago: ‘Hirikken’ Seiken niyoru Kūdetā ga Okita (Lesser cuckoo’s egg called right of collective self-defense: The coup d’etat has been committed by ‘non-constitutionalist’ regime).” *Sekai*, August 2015.
- Itō, Kenichi. “‘Buryoku kaiketsu’ ka ‘chōki fūjikome’ ka (Solution by force or long-term containment?).” *Shokun*, December 1990.
- Kamimoto, Mitsunobu and Katsumata Hidemichi. “Taidan: PKO Katsudo de Jieikan wa Kangaeta – Genba wo Mushishita Kokkai no Giron (Conversation: The thought of SDF personnel in PKO – the parliamentary debates that did not reflect the situation on the ground).” *Chuokoron*, June 2014.
- Kitaoka, Shinichi. “Kankoku wa Naze Shūdantekijieiken wo Osorerunoka (Why does South Korea fear the right of collective self-defense?).” *Voice*, January 2014.
- Kitaoka, Shinichi. “Kenpō ni Koshitsushite Kokka no Anzen wo Wasureruna – Anpōhōseiko Hōkokusho no Igi (Adhere to constitution without forgetting state security – the significance of the report of security legislation advisory panel).” *Chuokoron*, June 2014.
- Kitaoka, Shinichi. “Kyōchō no daika: te o yokosanai heiwa wa nai (Price of cooperation: no peace without dirty hand).” *Chūō Kōron*, November 1990.
- Komori, Yoshihisa. “Nichibeidōmei wa Tsuyomatta (US-Japan alliance has become stronger).” *Voice*, October 2015.
- Kōno, Yōhei. “Heiwa eno Kettsui wo Saikakunin seyo (Reconfirm the determination toward peace).” *Sekai*, May 2014.
- Kurizaki, Shūhei. “‘Shūdantekijieikenkōshi niyoru Yokushiryoku Kōjō’ wa Hontō ka: Gēmuriron kara kangaeru (Is it true that ‘deterrence power can be enhanced by the exercise of right of collective self-defense’? : Thinking from game theory).” *Sekai*, September 2015.
- Maeda, Tetsuo. “Jieitai henbō: Beigun to Ittaikasuru Jieitai (Transformation of self-defense force: Self-defense force that becomes an integral part of the US force).” *Sekai*, December 2016.
- Matsui, Yoshirō. “Nichibei Anpōtaisei no Henyō to Shūdantekijieiken (Transformation of US-Japan alliance system and right of collective self-defense).” *Sekai*, March 2015.
- Ministry of Foreign Affairs. *Gaikōseisho (Diplomatic Bluebook)*. Tokyo: MOFA, 1990.
- Momochi, Akira. “Kenpōgakusha no Hensetsu to Musekinin: ‘Kokkafuzai’ no Kenpōron wa Hijōshiki dearu (The betrayal and irresponsibility of constitutional scholars: Constitutional debate ‘without the existence of state’ is not normal).” *Voice*, September 2015.
- Morimoto, Satoshi. “Nichibeidōmei kyōka no tame no hōseibi wo isoge (Swiftly lay down the

- legal basis for strengthening Japan-US alliance).” *Voice*, August 2014.
- Motofumi, Asai. “Nihongaikō: kiki wo kōki e tenjiru tameni (Japan’s diplomacy: to turn crisis into opportunity).” *Sekai*, December 1990.
- Nagai, Yōnosuke. *Gendai to senryaku (Modern age and strategy)*. Tokyo: Bugeishunju, 1985.
- Nagai, Yōnosuke. “Nihon ni kokka senryaku wa aruka: hikaku, keibusō, keizaitaikoku no michi wo” (Does Japan have a national strategy?: taking the path of non-nuclear, lightly armed, economic power).” *Voice*, June 1984.
- Nakasone, Yasuhiro. “Daikuni no Igen (The grand testament).” *Bungeishuju*, September 2015.
- Nakasone, Yasuhiro. “Waga ‘taiken teki’ yūji kōdōron (Our experience on crisis management).” *Bungeishuju*, October 1990.
- Nakatan, Gen and Ushio Masato. “Jieitai wa Hōjin wo Sukuieruka: ‘Kiremenonai Taiō’ de Kokusai Tero no Kyoi ni Sonaeru (Can SDF rescue Japanese people?: Prepare for threat of international terrorism by ‘seamless response’).” *Voice*, April 2015.
- Nishioka, Akira. “Self-Defense to kokusaiteki gimu (Self-defense and international obligations).” *The National Defense*, February 1991.
- Ogawa, Satoshi. “Jidai ni Awasete Hensenshita Kenpokaishaku (Constitutional reinterpretations that evolve to suit the time).” *Chuokoron*, June 2014.
- Osamu, Nishi. “Kaishaku Kaiken wa Rikkenshugi wo Okasanai: Jiei to Taei wa Fukabun no Kankei (The constitutional reinterpretation does not violate constitutionalism: Inseparable relations between self-defense and defense of others).” *Chuokoron*, June 2014.
- Ōsawa, Masachi and Kimura Sōta, *Kenpō no Jōken: Sengo 70 Nen kara Kangaeru (Conditions of the Constitution: Thinking from the 70 year postwar history)*. Tokyo: NHK Shuppan, 2015.
- “Ozawa chōsakai anzenhoshō mondai ni kansuru tōshinan (yōshi) (Ozawa Commission’s answer to the security problem (main points)).” *Asahi Shimbun*, February 21, 1992.
- Ozawa, Ichirō and Tahara Sōichirō. “Jieitai wa kaigaihaken dekiru (Self-Defense Force can be dispatched overseas).” *Voice*, November 1990.
- Ozawa, Ichirō, Gotōda Masaharu and Sakurai Yoshiko. “Jiyūminshutō no kempō mondai (Constitutional Problem of the LDP).” *Shokun*, May 1992.
- Saitō, Takao. “‘Futsū no Kuni’ wo Motomeru Jidaiseishin (‘Seeking to become a normal state’ as the spirit of the age).” *Sekai*, January 2015.
- Sakata, Masahiro. “Shūdantekijieiken no Kōshi wa Naze Yurusarenainoka (Why should it not be allowed to exercise the right of collective self-defense?).” In *Handobukku Shūdantekijieiken (Right of collective self-defense handbook)*, Urata Ichirō, Maeda Tetsuo and Handa Shigeru. Tokyo: Iwanamishoten, 2014.

- Sase, Masamori. *Ichiban Yokuwakaru! Shūdantekijieiken (The most comprehensible! Right of collective self-defense)*. Tokyo: Kairyusha, 2014.
- Sase, Masamori. “Kokumin no Rikaifusoku wo Ureu (Concern for lack of understanding among Japanese people).” *Chuokoron*, June 2014.
- Sase, Masamori. *Shūdantekijieiken – Aratana Ronsō no tameni (The right of collective self-defense – For new debates)*. Tokyo: Ichigeisha, 2012.
- Sase, Masamori. “‘Shūdantekijieiken’ Kozakashiki ‘Kaishaku Goken’ (Wisely ‘reinterpret to protect the constitution’ regarding ‘the right of collective self-defense’).” *Shokun*, September 2004.
- Satō, Masahisa. “Imasara Kikenai Anpōhōsei Q&A (Q&A on the security legislation that cannot be asked even today).” *Seiron*, October 2015.
- Satō, Masahisa. “Shūdantekijieiken no Kōshi Yōnin wo Isoge (Quickly recognize the exercise of right of collective self-defense).” *Voice*, May 2014.
- Shīna, Motoo. “Kokuren gaikō ka nichibei dōmei ka (UN diplomacy or US-Japanese alliance?).” *Chūō Kōron*, November 1990.
- Shinoda, Hideaki. *Shūdantekijieiken no Shisōshi – Kenpō Kyū Jō to Nichibei Anpo (The ideological history of the right of collective self-defense – Article 9 of the constitution and Japan-US security alliance)*, 6th ed. Tokyo: Fukosha, 2017.
- “Shūdantekijieiken Genteiyōnin wa Kenpōihan dewanai (The limited recognition of the right of collective self-defense is not unconstitutional).” *Yomiuri Shimbun*, June 6, 2015.
- Shūdantekijieiken Mondai Kenkyukai (Research Group for Problem of Right of Collective Self-Defense). “Anzenhōshō hōsei no shōten: 3 (Focus of the security legal system: 3).” *Sekai*, August 2015.
- “Shūdantekijieiken Yokushiryoku Kōjō e Igifukai ‘Yōnin’ (The ‘recognition’ of the right of collective self-defense that has significance for enhancing deterrence capability).” *Yomiuri Shimbun*, September 2, 2014.
- Suzuki, Yukio. “Keizai taikoku no risuku to sekinin (Risks and responsibilities of the economic power).” *Chūō Kōron*, May 1991.
- Takahashi, Yōichi. “Shūdantekijieiken wa ‘Seitōbōei’ da: Takoku no Anzen ni Omoi ga Itaranai Nihonjin no Hazukashisa (Right of collective self-defense is ‘legitimate defense’: Japanese embarrassment for not being considerate about other countries’ security).” *Voice*, July 2014.
- Takami, Katsutoshi. “Shūdantekijieiken ‘Genteikōshi’ no Kyojitsu: ‘Hogohōeki’ no Shiten kara (The truth about the ‘limited exercise’ of right of collective self-defense: From the viewpoint of ‘legally protected interest’).” *Sekai*, September 2015.
- Takubo, Tadae. “Nihon wa kokusaiteki sekimu wo hataseruka (Can Japan fulfill its international obligation?).” *Gaiko Forum*, January 1990.

- Tanaka, Akihiko and Satō Seizaburō, “Fukenshikina seifu, musekininna ‘yoron’ (Government without good judgment, irresponsible public opinion).” *Chūō Kōron*, March 1991.
- Taniguchi, Nagayo. “Nansūdan ‘Kaketsukekeigo’ to ‘Sensō no Dekiru, Futsū no Kuni’ (‘Kaketsukekeigo’ in South Sudan and ‘normal state that can wage war’).” *Sekai*, December 2016.
- Taoka, Shunji. “‘Kokuren heiwa kyōryokuhō’ no kyōkun (Lessons from ‘the UN Peace Cooperation Bill’).” *Chūō Kōron*, December 1990.
- “Tokushū: ‘Iken’ Anpōhōan wo Haihan ni (Feature: Scrap the ‘unconstitutional’ security bill).” *Sekai*, August 2015.
- “Tokushū: Shūdantekijieiken toiu sentaku – Garapagosu Anpōkan karano Dakkyaku (Feature: The choice of right of collective self-defense – abandon the Galapagos security vision).” *Chuokoron*, June 2014.
- “Tokushū: Shūdantekijieiken wo Tou (Feature: Inquire about right of collective self-defense).” *Sekai*, May 2014.
- Tomizawa, Hikaru. “‘Shūdantekijieiken’ yori ‘Shūdananzenhoshō’ (Put ‘collective security’ over ‘collective self-defense’).” *Will*, September 2015.
- Urata, Ichirō, *Shūdantekijieiken Genteiyōnin towa Nanika – Kenpōteki, Hihanteki Bunseki (What is the recognition of the limited exercise of the right of collective self-defense? : Constitutional and critical analysis.)*. Tokyo: Nihonhyoronsha, 2016.
- Urata, Ichirō, Maeda Tetsuo and Handa Shigeru. *Handobukku Shūdantekijieiken (Right of collective self-defense handbook)*. Tokyo: Iwanamishoten, 2014.
- Ushiba, Akihiko. “Jieitai naki jieitai hakenron wo haisu (Abolish the argument to dispatch the SDF without the SDF).” *Shokun*, November 1991.
- Ushio, Masato. “Annani Ōsawagishita noni Konnani Shoboi Anzenhōsei (Despite so much uproar, the security legislation turned out poor).” *Seiron*, December 2015.
- Ushio, Masato. “Gokenha no Nani ga Kimochiwarui noka (What is so bad about being a guardian of the constitution?).” *Voice*, December 2015.
- Watanabe, Taizō. “Atarashī sekai chitsujo eno shōchōtekina shiren (The representative test toward new world order).” *Gaiko Forum*, February 1991.
- Yayama, Tarō. “Nichibei Kijiku wo Kowasu Jikōrenritsu (Discord between LDP and Kometo that destroys the foundation of US-Japan pillar).” *Voice*, July 2014.